רמה קרן פרוסיא בהוד והדרי כבוד, בחֹסן ועֱזוז, בגאון ותפארת, ירום נאפאלעאן מלכה ותנשא מקיסרית צרפת מלכותו. אוצרות כסף וזהב יותר מחמשה מילליאַרדים פֿראַנק באו לאוצר ממלכת פרוסיא, כלי תותח וכל כלי מלחמה במספר רב ועצום מאד נאצרו בבתי נשקה, ואין קץ לכל שכיות החמדה ומשכיות לבב אשר הובאו מארץ אויביה אל היכלי חמדתה וטירות משכיתה. החכמות והמדעים, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת התַעלו וישבו על גפי מרומי קרת ביתר שאת עוד מבתחלה, ואף כי ידי הידיעות הַמְחַיּוֹת את בעליהן נָברו על המדעים אשר ברוח המליצה והשיר יסודם, בכל זאת לא חָדלו גם המדעים ההם מתהלך בארץ, עוד היום תעיר רוח השיר כנור נעים לשמח אלהים ואנשים בהוד קולה, עוד יתחקו חכמי לב אנשי רוח על הליכות החכמות אשר ברוח רֶגש ובמלאכת היֹפי יסודתם, עוד יציבו סופרי דברי הימים הזיונות דורות עולמים נגד פנינו למען הורות אותנו דעת לאחוז בדרכי מישרים ומעגלי צדק, ועוד יעמיקו גדולים חִקרי לב לחקור ולדרוש על רזי עולם ותעלומות מעשה בראשית להביא בלבנו יראת שדי ודעת מִפְלְאוֹת פִּלְאֵי אֵל בשמים ובארץ. הנה כי כן עלתה פרוסיא פלאים ובין כוכבים שָׂמָה קִנָּהּ. אך גם צרפת לא אָבדה נצחה ותוחלתה אחרי רדתה פלאים בסֵתר המדרֵגה, וראו כל עַמֵּי התבל כי עַם פלאים הוא עַם הצרפתים. שֶׁבר על שֶׁבר השברה צרפת במלחמה האחרונה הזאת, ערי מָעֻזה הֻכּוּ לרסיסים, כל מבצריה נפלו, מבחר בחוריה ירדו לטבח ביום קְרָב. כל גבוריה ספו תמו בחרב, כסף ענושים רב ועצום אשר לא נראה ולא נשמע כמוהו בכל מלחמות ימי עולם נָטַל הַמְנַצֵּחַ עליה לשַׁלם במֶשך ימים לא כבירים, ועוד רבבות תלאות וצרות רבות ורעות אפפוה ועד שערי מות ואבדון הטילוה, עד כי לא האמינו כל יושבי תבל כי תתנער מֵעָפָר שממותיה לאֹרך ימים, ובכל זאת מִהֲרו בניה לקום ולשוב לֵאור באור החיים ביתר שאת עוד מבתחלה. בימים מעטים, בטרם יקיפו עוד ימי שִׁלֻּמַת כסף הענושים, שִׁלמו את חמשת המילליאַרדים בכסף מלא לממשלת אשכנז, באופן נפלא מאד חִיּוּ אבני עריהם השרופות מערמת העפר, בָּנוּ הנהרסות, חִדשו הַנְּשַׁמּוֹת, שובבו נתיבות לשבת, השיבו את המסחור לאיתנו, הפריחו את חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת, הקימו את היכלי החכמה והמדע כבראשונה וימַלאו את אוצר המדינה כבתחלה. ועד מהרה התנוססו בני צרפת על במתי האשר ביתר שאֵת עוד מבימי קדם, הצליחו גם עשו פרי הלולים בכל משלח ידיהם יתר הרבה עוד מהשָׁנים היותר טובות בִּפְרֹחַ ההצלחה בארצם הברוכה ויציצו יֶשע וחֹסן רב. עד הֵנה דברי ימי שנת תר״ל—תרל״א 1870—1871, ימים אשר יהיו נזכרים בכל ספרי הזכרונות לכל העמים וזכרם לא יסוּף מבני האדם עד שְׁנֵי דור ודור.

היתה עוד נסבה כי ארץ אשכנז אשר נפלגה לפלגות רבות ימים אין מספר, התלכדה לממלכה אחת רבת אונים, וְעַמֶּיהָ הנפרדים והרחוקים בהליכות המדינה כרחוק מזרח ממערב, נהיו לְעַם אחד ומשפט מדיני אחד וחֻקים אחדים לְכֻלם יחד. עד ימי המלחמה האחרונה הזאת לא נחשבו האשכנזים לְעַם אחד כי אם למראה עינים, כי באמת התפוצצו לעמים שונים ונפלגים, כי לא היה להם ראש אחד וְדָבָר אחד, לא היה להם גֶּדֶר ומרכז מדיני אחד (איין מיטעלפונקט), ורק בהגביהם עוף על כנפי הדמיון לִימות עולם וּשְׁנים קדמוניות, רק אז שָׂערו בנפשם את העֹז והמשרה, ההוד והתפארת אשר היו להם אז בהיותם גוי אחד בארץ אשכנז, וקרני אור אשר הופיעו מרזורות עולמים ההם, לא חָדרו רק בחדרי לבב אנשים אחדים מבני עֲלִיָּה, ולא עצרו כֹחַ לשַׁלח אורם ונגה זרחם בלבות העם כֻּלוֹ להעירם ולעוררם להתאחד לְעַם אחד כמקדם. כה חָלפו עָברו תקופות רבות על האשכנזים הנפרדים והנפלגים מבלי כל תוחלת ותקוה לשוב לקדמתם כבימי עולם, והמליצים והמשוררים ותופשי החכמה והמדע באשכנז שגו ברואה בהאמינם כי חכמת סופרים (ליטעראַטור), ידיעות ומדעים וחרשת המעשה דֵי כֹחַ בהם לְמַלאות מקום אחדות העם ולהגדיל תפארתו כתפארת עַם אחד בארץ. המשגה הזאת נספחה בקרב לב ראשי חכמי אשכנז אחדים אשר התגוססו בפרוע פרעות בהליכות המדינה בארץ מולדתם, והם היו הראשונים אשר הפיצו את הדעה הזאת התלויה על בלי־מה בין בני עמם. אך להצלחת אשכנז היו גם הם הראשונים אשר מבלי מֵשִׂים זָרעו את זרע האחדות בין עַמֵּי הארץ, כי ברוחם הכביר ודעותיהם הנאורות ותעצומות עֹז חזיונותיהם האירו עיני האשכנזים ויעוררו רגשי אהבת לְאֹם בְּחֻבּם ומהם היתה הסבה כי הֵחלו לתתור אל אחדות העם ואחדות ארץ מולדתם. עוד בשנת תרכ״ו 1866 התעתדה פרוסיא להיות גְּבֶרֶת ממלכת אשכנז ולְחַדש את ימיה כקדם, וכל חֲכַם לב בחכמת המדינה ידע נאמנה כי עֹז בידה וגבורה בימינה לעשות כדבר הגדול הזה. כי כל הימים אשר יד עסטרייך מָשלה באשכנז, אָבד כל תקוה לאַחדות אשכנז, יען כי עסטרייך קְצרת יד היא להוציא מִפְעָל רב ועצום כזה למענהו, וגם את פרוסיא לא הניחה לעשות כה בקנאתה בה. אולם אחרי אשר שברה פרוסיא בשנת תרכ״ז 1866 את זרוע עסטרייך ונִדְעה קרן עֻזָּהּ והסירה אותה מגבירה באשכנז, גם אחרי אשר יסדה את אֲגֻדת אשכנז הצפונית, באה ממלכת אשכנז רק אל פרוסיא, כי לה יאתה. אך בטרם צלחה מלוכת אשכנז בידה, קָפַץ עליה רֹגֶז נאפאלעאן השלישי ויתגר בה מלחמה בשנת תר״ל 1870 בתשעה עשר יום לחדש יולי, אמנם על פי המלחמה ההיא נכונה ממלכת אשכנז בידה ביתר עז עוד וכל נשיאי אשכנז ונסיכיה ועם הארץ נתנו כתר קיסרית אשכנז בראש ווילהעלם מלך פרוסיא, ומאז והלאה התאחדו כל עַמֵּי אשכנז לְעַם אחד וקיסר אחד לְכֻלם. ומהעת ההיא והלאה

לקרוא נדבות ולמצוא לכסף מוצא לנהל בלחם ושמלה את אנשי החיל אשר עָדרו במלחמה ויצאו ממנה בשבר יד או רגל או כל מום רע עד כי אין בהם כֹּחַ להביא לחם הֹקם וטרף לביתם, לכלכל את האלמנות והיתומים אשר בעליהן ואבותיהן נפלו חללים בהִלָּחֵם ביום קְרָב, לתת אותות תודה ולשַׁלֵּם שָׂכר טוב לשרי הצבא ונגידי המלחמה אשר עשו נפלאות כגבורים משכילים והקריבו נפשם על מִזְבַּח האהבה לארץ מולדתם ובני עַמָּם, ועוד דברים רבים הנהוצים לְיַסֵּד על פיהם שלום הממלכה האדירה, ממלכת אשכנז החדשה. ומעת ההיא והלאה חֻבְּרוּ יחדו השרים והיועצים הבאים בסוד בעלי ברית אשכנז ויועצי העם ומליציו עם שרי הקיסר וחכמי יועציו ובאי כֹחַ פרוסיא, וְכֻלָּם יחד יתאמצו בכל מאמצי כֹחַ לִבְנוֹת את היכל השלום ואת אחדות ארצות אשכנז וְדֶבֶק העמים היושבים בתוכה על פי תקונים נכוחים ומשפטי צֶדק וסדרים ישרים עד כי יְקֻדַּשׁ הקיסר בעיני כל העם וגם כל העם יֵשְׁבוּ שאננים ובטוחים וְיֵלְכוּ לאור הדרור להגיע אל מְחוֹז הָאֹשֶׁר והכָּבוד. כל יודעי בינה לעתים נקל להם לדעת כי במֶשך שְׁנוֹת מאות רבות היתה המלחמה הזאת המלחמה הראשונה אשר התעוררו כל עַמֵּי אשכנז לעדור בה כאיש אחד חֲבֵרים מבלי עזרת עַם אחר מֵעַמֵּי איירופא, והם לבדם באֹמץ לבם ובעֹצם ידם וגבורות ישע ימינם הצליחו לעשות נוראות ונצורות במערכה במלחמה אשר השתוממו עליהן כל אדירי איירופא הן אמת כי גם בשנת תקע"ג 1813 ובשנת תקע"ד 1814 העירו האשכנזים את רוחם ועוררו גבורתם לערוץ את הגבור העריץ נְגִיד צרפת אשר הרגיז ארצות והרעיש ממלכות, אך אז לא פָעלו ישועות בקרב הארץ לבדם בלי עֵזֶר עמים אחרים, כי הם אף בהיותם הראשונים והרבים, היו בכל זאת רק עוזרים וחברים למלכי הברית אשר נועדו נוסדו יחד לְשַׁבֵּר זרועות נאפאלעאן הראשון ולהשיב את שְׁלוֹם איירופא אל כַּנּוֹ כבראשונה. ואז יען כי האשכנזים לא נלחמו לבדם מלחמת חובה ההיא, על כן לא היה להם לבדם המשפט להוציא דְבַר השלום כאַוַּת נפשם לטובת ארצם ובני עַמָּם, ורק למלכי הברית ולא למלך פרוסיא היה המשפט הזה כי הם הרבים ואחרי רבים להטות. הן אמת כי גם לפני המלחמה האחרונה הזאת עשתה לה פרוסיא שֵׁם עולם במלחמת שבע השָׁנים אשר חָשַׂף אז המלך הנָאור והגבור המשכיל הנודע למשגב בשם פרידריך הגדול, גם עוד ארצות אחרות על אדמת אשכנז הגדילו לעשות והוכיחו לעיני כל העמים כי להם זרוע עם גבורת רעם, אך המלחמות ההן מקצתן נשאו עליהן תכונות מלחמת אזרחים אשר נלחמו אשכנזים באשכנזים והשאירו אחריהן גם זכרונות עצב גם לא היו לעֵזֶר לְאַחֵד את עַמֵּי אשכנז להיות לְעַם אחד. לא כאלה חלק המלחמה האחרונה הזאת, מלחמת צרפת־אשכנז, היא עלתה על כֻּלָּנה ויתר שאת לה ויתר עֹז עליהן, כי זולת אשר היא אחת מהמלחמות היותר גדולות בכל מלחמות התבל,

היתה

הם, מַשמיעי עֹז ונצח, גְדֻלה ותפארת. הנה אנחנו נצבים היום לפני תקופה חדשה בתקופת ימי עולם. בְּמֵי הַמַּבּול, בימי המלחמה הנוראה הזאת, נמתו רבים ועצומים מבני עַמֵּנו הנאהבים והנעימים וירדו בִּדְמִי ימיהם דוּמָה. אך על ארצנו וְעַמֵּנוּ עָלה נגוהות השחר וטללי אורות טַלֵּיהֶם להצמיח ישועות ולהפרות יֶשַׁע.... בלבות רבבות אלפי אחינו מתרוצצים רגשי תודה ותהלה לְאֵל עליון אשר אִמֵּץ את זרועותינו לְיַסֵּד מוסדות שְׁלוֹם אמת בארצנו גם בארצות שְׁכֵנֵינוּ, לְאַחֵד את האשכנזים הנפלָגים לפלגות רבות, לְעַם אחד גדול ורב ועצום, וְלִירות אבן הַפִּנָּה לְחֵרות האזרחים והצלחת כל עַם הארץ.... בימי מלחמת הדרור (בעפֿרייאונגסקריג) בשנות תקע"ג, ע"ד, ע"ה (1815,1814,1813) אחרי אשר הצלחנו לִבְצור רוח נְגִיד צרפת אשר הצרפתים יהפארו בו כי הוא הוליך אותם קוממיות בשערי כל ערי הממלכות באיירופא בתרועת הנצחון, אחרי אשר הצלחנו להכניע גְּאון הגבור העריץ ההוא, נשארו שַׁמּוֹת והריסות רבות בארצות אשכנז, ומה גם באשכנז הצפונית, גם נפות הנגב בארצנו ירדו אז פלאים וידי עם הארץ מָטוּ, נפשם השתוחחה ורוחם נָבקה מפני היד השלוחה בם. אך בעת הזאת תשמח ארצנו ותגלנה עָריה על רוב שלום וישע רָב, הון ועשר פָּרַץ בארץ וַיֶּחֱזַק ידי יושביה לכל מסחר וקנין ולכל מלאכת מחשבת וחרשת המעשה. ועלינו החובה להוסיף עוד אֹמֶץ לטובת ארצנו ובני עַמֵּנו, לשקוד בידים חרוצות על כל מלאכת עבודה וכשרון המעשה... אשרינו מה נעים גורלנו ומה שָׁפרה נחלתנו בהתחבר כל עַמֵּי אשכנז כאיש אחד חברים והושיע לנו ימיננו לעשות נפלאות גדולות במלחמה האחרונה הזאת. בני האפרתים והאצילים, בני האזרחים, בני האכרים ובני שכירי יום עדרו יחדו במלחמה, יחדו חרפו נפשם למות ויחדו הֵריכו גַם הנצחון. כי ה' אמר לְדָבֶק אשכנז טוב, ורוחו קבצם לְשֶׁבֶת עָּבֶת אחים, ואת אשר התלכדו על פי ה', אַל יָעוֹז אנוש להפריד. ואם יעוז, לא יצלח חפצו בידו... נתחזק נא איפוא כֻּלנו כאיש אחד להחזיק במעוז שלום אשכנז ואַחדותה, איש את רעהו נַעֲזור לזרוע זֶרַע האהבה והאחוה בקרב הארץ, ואיש אל אחיו נאמר חזק ואמץ לכונן הצלחת בני עַמֵּנו לכל תְּמוּט לנצח, וההצלחה ההיא יסודתה במלאכת עבודה וחרשת המעשה בידים חרוצות ובתבונות כפים"....

§ 82. בעשרים ואחד לחדש כאָרץ התאספו מלאכי כל ארצות אשכנז הצפונית והדרומית לקרית מלך רב ברלין לחוקק חוקים צדיקים ומשפטים ישרים לכל עמי אשכנז, להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונות ארצם ומולדתם לימים יָצרו, להביא עצה ולעשות פליליה איך ובמה יצלחו לשובב אליהם את אהבת בני עַמָּם יושבי עלזאַס ולאָטרינגען אשר ברבות השָׁנים זרה רוחם לארץ אשכנז מקבת בור נֻקרו וַיִּצָמְדוּ להליכות הצרפתים בני עַם נֵכר,

החיי״ מפלט למו, הובלו למאות יום יום אל בָּמת מַטְבֵּח, אֻספו יום יום אסֵפה לבתי אסורים, שֻׁלחו ביד פשעם לארץ גזֵרה, נכלאו במְצָדות ומבצרים לעבוד שם עבודת פרך. יותר משנה תמימה התעודדה נקמת הממשלה בזרע מרעים ההם, יותר משנה תמימה נמשכו ימי השפטים האיומים על המורדים והפושעים ההם עד אשר נחה שקטה פאריז, תמו עדת הקאָמונים ונכרתו כל שוקדי און ורשעים עוד אינם.

שלום צרפת־אשכנז.

81. § בִּתֹם שְׁלַמה המלחמה לפני שערי פאַריז, וראשי אַפני השלום הֵחלו להכות שרש בלבות הלוחמים עד אשר גָמלו ויצאו לאור בווערסיל מְקום משכן קיסר אשכנז בעת ההיא. אפס כי נשארו עוד דברים רבים אשר לא התרצו אליהם הצרפתים ודברים רבים אשר לא נִרְצוּ האשכנזים להם. הדברים ההם הובאו לִפני באי כֹח שתי הממשלות ההן אשר התאספו בעיר בריסעל להמתיק סוד ולהוציא דְבַר השלום כָּלִיל למענהו. אפס כי גם אז לא נשתוו בעלי האסֵפה ההיא בענינים אחדים ונפלגו בדֵעותיהם עד יום העשירי להדש מאַי, כי אז נועדו השרים הגדולים ביסמאַרק ויולום פֿאַווער ועל פיהם יצאו כל דברי השלום לאור בעיר פֿראַנקפֿורט על נהר מאַיין, גם אדות שְׁלֻמַת החמשה מיליאַרדים לעתים מְזֻמנים ואדות הגבול בין צרפת ואשכנז, מצאו אז השרים הגדולים ההם מסלה ישרה ויכתבו בספר ברית השלום, ועל התתום בא קיסר אשכנז וממשלת צרפת בעלי האסֵפה הלְאֻמית.
„עוד זָכור נזכור„ יאמר הסופר המְהֻלל וועבער בספרו דברי ימי עולם, „עוד זכור נזכור את רגשי השמחה אשר התנוססו במשכיות לבבנו בהגיע בשורת השלום אלינו יושבי אשכנז, בנפש מלֵאה שְׂשׂוֹן יֶשע נשאנו תודה ותהלה להיושבי בשמים הַשָׂם מִשְׁטָרֵי קדשו בארץ. בכל הערים והכפרים על אדמת אשכנז עָשׂוּ בני עַמֵנו משתה שמָנים וְחַגֵי שמחה וישירו שירי נצחון בְּעֹז ותדוה, גם האשכנזים היושבים בארצות אחרות וּבְאִיֵי יַמים רחוקים התערבו בשמחתנו, ובכל מקום אשר דְבַר נִצְחון אשכנז מגיע, אוֹרה ושמחה, משתה ויום טוב, וכל אלה עֵדים נאמנים הם מה עזה אהבת ארצם ומולדתם בנפשות כל האשכנזים הקרובים והרחוקים ומה נאמנה רוחם לְמַלְכָּם הגדול אשר הגדיל ישועות אשכנז והאדירה באופן נעלה מאד. אחד ממכתבי העתים היוצאים באשכנז הדרומית לאור, כתב אז דברי נגידים בטוב טעם ודעת על דְבַר השלום הזה וליקרת ערכם נציגם בזה לעיני הקוראים, הלא כה דבריו: „היונה אשר שלחה אשכנז לראות הֲקַלוּ מֵי מַבּול המלחמה, שָׁבָה אלינו וַעֲלֵה זַיִת בפיה לְאות שלום. רעמי כלי תותח וצלצלי פעמונים לא ישמיעו עוד קולם לקרוא אותנו למרומי שְׂדֵי קטל, אך מבשרי שלום

הם

בידי צבאות העם את כלי נשקם, ועתה הָראיתי לדעת כי נסכלתי ואשגה משוגה רבה, כי לוּ נעתרתי לחֵפץ מנַצחינו, כי עתה לא היינו בכל רע — הזה, ביסמארק ידע משפט בני עמֵנו יותר מאשר נדע אנחנו׳ . . . . ואנחנו נעבור בדומיה על כל מעללי רֶצַח ועל כל התועבות הגדולות והנאצות הנמרצות אשר עָשו המורדים ומה גם בעלי הקָאמונע במֶשך ימי המלחמה הארורה הזאת, מלחמת האזרחים בפאריז, כי מלאכי שחת ההם הֶעמיקו שִׁחֵתוּ וּשְׁאול חטאו ואין ספורות לעלילותיהם הרעות והנוראות. יָחורו פני הדור הנָאור הזה וּכְלִמַּת עולם תַּעַט מֵאָה תשע העשרה כי בימיה נעשו מעשים כאלה אשר לא נראו ולא נשמעו גם בין עמים פראים ועריצי אדם הנוראים מהררי טרף. רק זאת נודיע בזה בדברים קצרים כי אחרי אשר הצליחו צבאות הממשלה להתגבר על צבאות העם במלחמות תנופה ובעלי הקָאמונע ראו כי אָזלת ידם להתיצב עוד במערכות קְרָב וְלָחֶם, אז עשו המשחיתים מעשים נוראים אשר לא עשו כן גם הוואַנדאַלים העריצים, כי העבירו קול גם הפיצו מכתבים אדומים בכל חוצות העיר כי יציתו אש בכל פִּנוֹת פאַריז וְיֵהָפכוּה לְתֵל אֵפֶר וגלים נִצִים. ועד מהרה מִלאו בידיהם את אשר דִברו בפיהם ויבעירו אש בכל הבנינים המפֹארים והנפלאים המתנוססים בִּמרומי קָרֶת, ומרגע לרגע התלקחה האש ותהי למַבול לְהָבות עד כי קצרו ידי רבבות אדם לכַבות את הבערה הנוראה ההיא. כה היה היכלים רבים אין עֲרוֹך אליהם לשרֵפה מאכולת אש בעת שלטון הרֶצח הזה: היכלי המלכים הנאדרים והנהדרים וכלילי הַיֹּפִי, היכלי הסגנים וְהַחוֹרים, היכל שר השוטרים, מעונות אנשי החיל, הארמון הנשגב הנקוב בשם בֵּית העיר (דאַס שטאַדטהויז), היכל לוקסעמבורג, היכל ראַיעל ועוד היכלי כבוד כאלה, וטירות וארמונות ובנינים גדולים ונפלאים נשרפו בידי המרצחים בעלי הקאָמונע. ובששה ועשרים לחדש מאַי שלחו הזידונים ההם את ידם גם בעַמוד הַמפֹאר והמהֻלל אשר שֵׁם וועגדאָמע נקרא עליו, עַמוד זִכְּרוֹן מַזכרת גבורות הצרפתים וגאון עֻזָם, עמוד אשר היה צבי תפארת פאַריז וצפירת עֶדְיָהּ, את העמוד הזה הפילו החטאים בנפשותם ההם ארצה ויפצפצוהו. אפרתים ושועים רבים אשר אסרו בעלי הקאָמונע בבית האסורים, גם את הכֹּהן הגדול מאחיו מפאַריז הנודע בשם דאַרבאָיי, והכֹּהן הנכבד בעיני בני עַמו דאַגוערי, שפטו במשפט מות וימיתום בכדורי כלי תותח. עלילות רֶצח כאלה הֵעירו חמת נָקם וְשִׁלֵּם בלבות אנשי חֵיל הממשלה בהתגברם על חֵיל העם וקציניהם בעלי הקאָמונע. ראשי אדם כראשי צאן טבחה נחשבו אז וְדָמיהם כמים המוגרים ארצה היו בעיני הנוקמים נקמת עַם צרפת מיד עוכריהם. אחרי אשר נשברה זרועות הקאָמונים ונגדעו קרנותיהם ישבו בווערסיל כסאות למשפט, ושרי הממשלה הרצו שפטים נוראים על בעלי פרצים ההם אשר ידיהם דמים מלאו. כל עדת מרעים ההם וכל אנשי חברתם ובעלי בריתם אשר לא

החישו

במלחמה. ובשמונה עשר לחדש כוננו צבאות המורדים בֵּית חָבֵר (צענטראַל־קאָמיטע) ויבחרו מבעלי החֶברה ההיא אנשים עזי נפש הדבֵקים בשטת הסאָציאַל־דעמאָקרטים והקאָמונע וישימום לשרים ונגידים, והם השמיעו בכל חוצות פאַריז קולם כי ספה תמה הממשלה מהמושלים אשר התנשאו ויחזיקו ברסן השלטון לא כַדָת, ותחתיהם יבואו מושלים חדָשים אשר יחַזקו את הרעפובליק בכל תֹּקֶף כרצון כל איש ואיש מאזרחי צרפת. ובכן באה ממשלת פאַריז ביד הזֵדים הארורים בעלי השִטה הארורה שִטת הסאָציאַל־דעמאָקראַטים ושטת הקאָמונים ומלחמת האזרחים פָרצה כְשֹד מְשַדַי, ובכל המקומות אשר זה מעט לחמו צרפתים ואשכנזים כגבורים משכילים נלחמו כעת צרפתים בצרפתים איש באחיו ואיש ברעהו; בכל מבצרי פאַריז אשר זה מעט הלכו משם גבורי אשכנז וישובו לצרפת, הרעימו עוד הפעם רעמי כלי תותח וצרפתים ימטירו על צרפתים כדורי מָות ורשפי שחת; כל בתי משוש והיכלי עֹנג וכל שכיות החמדה אשר נשארו עוד סביבות פאַריז והאשכנזים לא עָשו בהם כָלָה בימי המָצור, נֶהרסו, נִתְצו, נשרפו והיו לְחָרְבָה ולְשַמָה בימי המלחמה הזועמה, מלחמת האזרחים; כל מעשי ידי חכמי חרשים, מצבות זכרון, פסילי אבן ויתר מַשכיות פאֵר מפעלות אמנים נפלאים אשר לא חָלוּ עוד בם ידי אויב בני עַם אחר, התפוצצו והֻכו לרסיסים על ידי כדורי הצרפתים המשיאים מָות ואבדן על צרפתים אחיהם. עתה נִחמו שרי הממשלה מְגִנֵי העם על אשר התמכרו לעשות כרצון הפאַריזים ולא שמעו בקול ביסמאַרק אשר דָרַש דָרֹש מהם כי יְצַוּוּ לצבאות העם להסיר את כלי נשקם מעליהם, כי לוּ הקשיבו לדברי חֲכַם הרוזים בחכמת המדינה כהאיש ביסמאַרק, כי אז לא באה עליהם הצרה הזאת בתגרת ידי העריצים ההם. המשה ירחים התיצבו הפאַריזים כגבורים בפני האשכנזים הצָרים על העיר, שתי פעמים נוכחו לדעת משובת ההמון המורדים והפושעים, עַיִן בעַיִן ראו כי ברתם כלי נשק בידי בעלי המלאכה מִדַלַת העם, יְשַנְנוּ בזה חרב פיפיות אשר תבוא בלבם ותגע עד הנפש, ובכל זאת התאמצו מליצי צרפת וּמְגִנֶיהָ בכל מאמצי כחם לבל יֻקַח מהרשי משחית ההם כלי מַשְחֵתָם, וראשית אָפני השלום אשר הֻתְנוּ עם ממשלת אשכנז היתה להניח בידי צבאות העם את כלי תותחיהם ואת כל כלי נשקם כבתחלה, עד כי לאחרונה נפקחו פתאֹם עיניהם לראות כי הֵרֵעוּ את אשר עשו, אך אז כבר אֵחרו עֵת רצון. ובעשרים ושלשה לחדש מאֶרץ התאונן השר האביר יולוס פַאַוועֶר באזני האסֵפה הלאֻמית בבאָרדאָ, ובמר נפשו קרא את הקריאה הזאת: רעה אחר רעה ופרץ על פרץ הֵרעו ויפרצו יושבי פאַריז, ותחת עלילות רֶשע באלה תרגז הארץ, הניחו נא לי לשפוך מְרִי שיחי ומרירות רוחי. בעת אשר יגעתי הרבה מאד להוציא לאור את שֶקט כלי הנשק, נלחמתי שלשה ימים בלשוני וְנִחַר גרוני להטות את לבב ממשלת אשכנז לחַפץ אזרחי העיר להניח

בידי

הם כוננו כעת פִּיוֹת כלי תותחיהם אשר בזוו להם לנתוץ ולנתוש את בתי העיר ולשרוף את היכליכם וטירותיכם אשר נשארו עוד אחרי המלחמה באויביכם, האנשים האלה מעוללים בעפר את קרני הממשלה החפשית ומשפילים אותה בעיני הצרפתים בראותם כי בעקב ממשלה כזאת יתעוררו מדנים בין אחים ומהומות ומבוכות רבות בין האזרחים — . אל תאמינו בדברי הסוררים והמורים ההם, שמעו שמוע אלינו דורשי שלומכם וטובתכם באמת ובתמים, ותחי נפשכם ותתענגו על רוב שלום. יד הממשלה אשר הֻקמה כטעם העם וברצונם, לא קצרה לקחת עוד לפני ימים אחדים את כלי התותח מיד הבוגדים ההם ולהסגיר את החטאים בנפשותם ביד מִדַּת משפט על אשר העמיקו שִׁחֵתוּ להביא מלחמת אזרחים בארץ אחרי אשר כמעט נחה שקטה הארץ ממלחמת עַם נֵכר, אך הממשלה לא עשתה כזאת לְמַען תֵּת ארוכה ליושבי פאַריז הנתעים בשוא לְהִבָּדֵל מתועי לבב אשר התעום במעשה תעתועיהם.... למענם ולמען עיר הבירה וצרפת כֻּלה עלינו התובה לְשַׁבֵּר זרועות רשעים ההם בעֹז שלטון משפט, ואם נחכה עוד ומצאנו עון. להוציא את משפט חרוץ ההוא לאור, אָתאנו אליכם אזרחי פאַריז אשר נֹכח התבונה דרכּכם ועיניכם תחזינה מישרים את אשר יֵלדו ימים העתידים. ולבבנו סמוך ובטוח כי תאַמצו זרועותיכם לעזור לנו בדבר הגדול הזה אשר חייכם וחיי כל אחיכם הצרפתים תלואים עליו. הִבָּדלו נא מעל עדת מְרֵעים ההם! שַׁקֵּץ תשקצום ותעב תתעבום כי חֵרם הם, תושיע נא ימינכם להממשלה לבער הרע מקרבכם, ואז יִתַּמּוּ חטאים מן הארץ ולא יוסיפו עוד לערוץ ארץ בעריצותם ובזדון לבם, אז תתנער פאריז עד מהרה מֵעָפָר כִּנְעָתָהּ גם כל ערי ארצנו תשובנה לקדמתן ואור חדש עליהן יופיע... בָּטחנו בחכמתכם ובינתכם, בטחנו באהבתכם הנאמנה לארץ מולדתכם כי תמַהרו תחישו מעשיכם ותתנו ידכם אל הממשלה לְשַׁבֵּר אויבים ולהַשבית עריצות עריצים לבעבור הביא ברכה וכל טוב אל עיר הבירה ואל כל רחבי ארצנו.....

§ 80. קול הקריאה ההיא אשר קרא הנשיא טהיערס וכל שרי הממשלה באזני פאריז, היה כקול קורא במדבר, כי המון העם ובראשם אנשי חילם בני בריתם השתובבו משובה נצחת, ובשבעה עשר לחדש מאֶרץ לקחו צבאות העם את החמישים וששה כלי תותח אשר היו ברחוב וואָגעזען ויביאום אל רֶבַע העיר אשר הם נִחְתִּים בתוכו ויכתנו אותם לִירוֹת כדורי מָוֶת על אנשי חֵיל הממשלה אם יתיצבו לפניהם להלָּחם בם. במקומות רבים הקימו המוררים צריחים וּבָמוֹת עץ (באַריקאַדען) לערוך משם מלחמה על עוזרי הממשלה, המונים המונים לאין מספר נתנו יד לפושעים ויעזרום, גם המון רב מצבאות חיל הממשלה התחברו אליהם ויתמכרו להיות זרועם

במלחמה

קבלו שָׂכר טוב מאת הממשלה כל ימי המצור , ויאכלו וישתו ויפושו כעגלי מרבק וישבו בחִבֻּק ידים ולא עזרו לאחיהם המחרפים נפשם למות על מרומי הסוללות ועל שְׂדֵי מלחמה. ובעת אשר התעתדו גדודי פרוסיא לבוא בשערי פאַריז מפי המְדבר באָפני השלום , לקחו להם האנשים ההם כלי תותח רבים ויביאום אל רִבְעֵי העיר אשר הם יושבים בתוכם ויתביאום שם באָסרם כי בְתָם לבבם ובנקיון כפם הם עושים זאת להסתיר את כלי התותח מעיני האשכנזים הבאים לצבוא בפאַריז , אך באמת חָמסו מזִמה להחזיק בכלי משחית ההם כל הימים למען תהי לאֵל ידם למרוד במושליהם ולְהָסֵב את הממשלה אליהם בעזרת כלי התותח אשר בידיהם. ובצאת דְבַר השלום לאור והאשכנזים יצאו מפאַריז ומיתר נפות צרפת אשר בפאתי דרומית ומערבית , האמינו שרי הממשלה כי בלשון רַכָּה ובדברים טובים יצלח חֶפצם בידם להטות את לבות צְבָא העם להסיר מעליהם את כלי נשקם ולהשיב לידם את כלי התותח אשר הצילו מעיני האשכנזים ולשוב איש איש אל מלאכתו ואל עבודתו כבראשונה. אך עד מהרה נפקחו עיני שרי הממשלה לראות כי הִתְעו בנפשם ושָׁגו משוגה רַבָּה , כי אנשי חַיִל ההם האטימו אזניהם ולא אבו ולא שמעו לכל דבריהם , לא התנצלו כלי מלחמותיהם ולא השיבו את כלי התותח ויתיצבו חֲמֻשִׁים ומְזֻיָנִים וערוכים בַּכֹּל למלחמה על שרי הממשלה. אז התאוששה הממשלה ותמַהר ותשלח ארבעים אלף אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה בשערי פאַריז לעצור בעד רוח העריצים ולהשיב אחור ימינם מִבַּלֵּעַ , והשר הנָאור נְשִׂיא הרעפובליק מִהר וישלח ספר גלוי לכל הָעָם היושב בפאריז להעיד בם ולמנוע אותם מִתֵּת ידם אל הפושעים והמורדים ההם. ואלה הם דברי הספר ההוא : „אנחנו שרי הממשלה אשר בחרתם לכם ברצונכם הטוב , אנחנו פונִים אליכם אזרחי פאריז , ועל בינת לבבם ואהבתכם הנאמנה לארצכם ולמולדתכם אנחנו נשענים כי תטו אלינו אֹזן קשבת. עיר מֻעזכם רַבָּתִי בערים אשר רק על פי סדרים ישרים ומשפטים צדיקים תוכל לשכון בטוחה ושאננה מפחד אויב , היא כָעֵת מְלֵאָה פְרָעות ומהומות רבות בתוכה. בנים סוררים אשר כִּזְבוּ.לנו באמרם כי התנדבו להתיצב לפני הפרוסים בעת צר ומלחמה , נועזו לפרוק על ולשפוך רוח ממשלתם על העיר. הם הקימו להם בֵּית חָבֵר (קאָמיטע) וידם נטויה להַמריצכם ולהכביר אכפם עליכם להיות להם לעבדים. רבים ועצומים מצבא העם שלחו רסן ויתפרצו מתחת פקודת הגענעראל האביר אוירעל דע פאַללאַדין ומזמתם למשול ממשל רב בהזקת היד ולהדיח את הממשלה אשר בחרה בה כל ארץ צרפת. האנשים ההם אשר המיטו כבר עליכם צרות רבות ורעות עצומות , אשר אתם לבדכם פִּזַּרְתֶּם אותם ביום שלשים ואחד לחדש אָקטאָבער באָותם להתיצב בחרב שלופה נגד גדודי פרוסיא בבואם לַחנות יום או יומים בפאַריז , הם

לארך ימים עד כי ירום ַעם צרפת וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מאד כבשָׁנים קדמוניות. אך מחשבות שלום כאלה כמו זָר נחשבו בעיני רבבות ָעם מבני ַעם הארץ, טח עיניהם מראות נכוחות, טָפש כחֵלב לבם מהשכיל ולהבין לאחריתם, ותחת אשר יֵאות להם לתופף על לבביהם כְּשָׁבֵי פשע וּלְהִתְוַדּוֹת על חטאות נפשם אשר נואלו ואשר חטאו, הֵרִימוּ הפוחזים ונמהרי הלב בְּמָרום קולם על שרי הממשלה ויתנום לפני בני בליעל, רַפֵּי לב ובוגדים בארצם וְעַמָּם, ואליהם נִלְווּ בני העֵדה הרעה הנקובים בשם סאָציאַל־דעמאָקראַטים גם בני דַלַּת העם בכל הערים הגדולות, וְכֻלם יחד נוסְדוּ כאיש אחד לְנַתֵּק מוסרות כל רב ושליט ולתת להממשלה החדשה כתף סוררת, ובפחזותם האמינו בשוא לְרַפאות את מַחַץ מַכָּתָם האנושה בסמי מְרפא העתיקים, הלא הם: חֵרות מֻחלטת, הַשְׁוֹת קטן וגדול, אַחֲוָה וְרֵעות, ולא שָׂמו על לב כי סַמֵּי מַרפא ההם סַמֵּי מָות הם וכבר הביאו עליהם רעות נוראות עד אין חֵקר עד כי כמעט נָמוֹטוּ כל מוסדי ארצם ויושביה רָצוּ לבאֵר שחת. בין האנשים אשר הלכו בְּמַלְאֲכוּת העם לעיר באָרדאָ לכונן שם סדרים חדשים בסדרי הממשלה, שָׂררה רוח מָדון, חָלַק לבם ונפלגו דֵעותיהם, ויותר עוד פָּרַץ פֶּרֶץ רָחָב בינידם בשלות הקיסר הַמוּסָר נאפאלעאָן השלישי בטרם נָסְעוּ מווילהעלמסהאָהע לאנגליא ספר גלוי כָּלֵא כעס ושטנה על בעלי האסֵפה הלאֻמית על אשר נועזו לקרוע את ממלכת צרפת מעליו ומעל יוצאי חלציו, ובעוז מלך שלטון דָרֹשׁ דָרַשׁ מאת הצרפתים לְחַוֹּת דֵעָם אֹדות הדבר הזה ועל פי רוב דֵעות יקום הדבר. הספר הזה שלח נאפאלעאָן בששי לחדש מאָרץ והוא הֵעִיר מהומה גדולה בין מלאכי העם היושבים בבאָרדאָ, כי רבים נָטוּ אחרי נאפאלעאָן בתקותם כי הוא ישיב נָקָם וְשִׁלֵּם להאשכנזים שנואי נפשם ועוכרי ארצם. אך עוד רבים מהם לא אבו ולא שמעו אליהם ויתמרמרו מאד עליהם תכלית מרירות בְּיָדעם נאמנה כי לא האשכנזים רק נאפאלעאָן לבדו הביא הַקֶּרֶץ על צרפת ורק הוא אָשֹׁם אָשַׁם בכל הרעות והזוָעות אשר פרצו בארץ ויפרצוה פרץ על פני פרץ. בעיר פאַריז התחוללה מבוכה נוראה במקומות רבים, וצבאות העם (נאַציאָנאַלגאַרדע) אשר רֻבָּם מבני דַלַּת העם ובעלי מלאכת עבודה, השתובבו ולא הקשיבו בקול הממשלה והאסֵפה הלאֻמית להתפשט אֲזֵנֵיהֶם וכלי נשקם מעליהם. כי בימי הרעה אשר צרו האשכנזים על פאריז ובאו מים עד נפש, הרימה הממשלה מכל פלגות העם אנשי חַיִל לְהָגֵן על העיר ולעזור לאחיהם אנשי המלחמה לגרש מפניהם צר ואויב. אנשי חיל ההם נִקבו בשֵׁם צְבָא ָעם (נאַציאָנאַלגאַרדע) ובתוכם היו אלפי מאות איש מִדַלַּת העם בעלי עבודה ובעלי מלאכות שונות, ובכל עת אשר התחוללה מהומה ומבוכה בעיר היתה ידם ראשנה בכל מֶרד ומעל, כי כל ישעם וכל חפצם רק בְּהָמֵר מִשְׁטְרֵי הארץ וּבְמוֹט סדרי הממשלה לבעבור תהי אז לְאֵל ידם לשלול שלל וְלָבֹז בז ולעשות זִמָּה ככל אַוַּת נפשם. ואנשי חיל ההם

קבלו

מאֶרץ היתה האסֵפה הראשונה בברלין אשר התאספו שרי המלוכה להתיעץ על צפונות ארץ אשכנז, והקיסר בהודו ובכבודו נשא מדברותיו על דְבַר הליכות האסֵפה האשכנזית ההיא. ביום ההוא הורם המזכיר המהֻלל הגראַף אָטטאָ פֿאָן ביסמארק־שאֶנהויזען לְתֹר מעלת נָשׂיא (פירסט) על פעליו הרבים ועל עלילותיו הנשגבות לטובת ארץ פרוסיא להגדילה ולהאדירה ועל עמלו הרב לְאַחֵד את ארצות אשכנז לממלכה אחת רבתי בממלכות ונאדרת בכֹח באופן נעלה מְאד. בעשרים לחדש מאֶרץ נמלאו להקיסר שבעים וארבע שָנים לשני ימי חייו, וביום ההוא הוציא דְבַר מלכות מלפניו לתת אותות כבוד ותודה להנשים והעלמות בנות הצדק אשר התנדבו לחַבש פצעי אנשי הצבא הנפצעים במלחמה ולכלכל את מחלתם עד שובם לאיתנם, כי לכל אחת מהן נִתַן על פי הקיסר מטבע זהב וכסף לאות כבוד ותהלה ולמזכרת תודה על אהבת האדם אשר נגעה בלבן ועל החסד והאמת אשר עשו להחולים במֶשך ימי המלחמה הגדולה בצרפת.

§ 79. בעת אשר התעתדה אשכנז לָחֹג את חג נצחונה בשמחות וגיל ולאכול ולחוש מפרי הנצחון הנפלא ההוא, בעת ההיא התקדרו שְמֵי צרפת בעַנני זעם ועבי רעם יתר הרבה מבראשונה וסער חָדש התחולל על ראשה להפיל אותה לבאר שחת. ובפעם הזאת לא חָלוּ בה ידי אויביה בני עַם אחר, כי אם ידי אוהביה, ידי בניה, בנים משחיתים וזרע מרעים. השלום אשר יצא זה מעט לאור הֵעִיר רגשות שונים בלבות הצרפתים: אצילי העם ואפרתיה הנוטים אחרי הליכות המלוכה וחותרים בסֵתר לתת לה מַהְלְכִים בארצם, הרעפובליקים אנשי הַבֵּינַיִם (געמאֶסיגטע רעפובליקאַנער) ויושבי הכפרים והחצרים בצרפת תָקעו כף ויעלזו לקראת בשורת השלום, כי אף אם הרבתה צרפת במחיר השלום בְּתִתָּהּ כסף תועפות וזהב רב גם שתי מדינות עדינות במחירו, אך לְעֻמת זאת סרה היד החזָקה השלוחה בהם לעבוד עבודת הצבא ולהשליך נפשם מנגד על מרומי שְׂדֵה קטל, חָדַל שֶפך דמי אדם רָב, אָפֵס הַמֵּץ, כָּלָה שֹד, תַּמּוּ רֹמס מן הארץ, ופתח תִּקְוה נשקפה לימים יֻצָרוּ, תקוה להתנער מעפר ולהרים ראש כבתחלה, עבודת האדמה תשוב לקדמתה והארץ תתן יבולה לְהַשביע לכל יושביה גם לְהַשביר בָּר לארצות אחרות, בתי המלאכה וחרשת המעשה ישובו לאיתנם להעשיר את בעליהם ולמַלאות את אוצרותיהם כבראשונה, החכמות והמדעים יפרצו בארץ לשם ולתהלה ולתפארת כבימי קדם, אלפי מאות שבויי מלחמה האובדים והנדחים בארץ אויב ישובו לארצם ולמולדתם וּבכֹח ידיהם ותבונות כפיהם יוסיפו לתת עֹז ולהַפרות יֶשַע לבני עַמָם, ושרי הממשלה ובראשם השר הנָאור טהיערס חֲכַם הרזים בחכמת המדינה ונשיא הרעפובליק, יביאו עצה ויעשו פליליה לְיַסֵד את שלום הארץ על עמודים חזקים לכל יְמֵי

לארך

הצבא ושרי המדינות ועוד שרים רבים גדולים ונכבדים, וכֻלם חִכו אל פַּעמי מרכבות הקיסר, ורק הקיסרית עם הגבירה אשת יורש העצר נסעו לקראת הקיסר כברת ארץ רבה לבוא אתו יחד בשער ברלין הבירה. בשעה הרביעית אחר הצהרים הופיע הקיסר במרכבת כבודו ורבבות אלפי קולות הריעו לו תרועת מלך, תרועה גדולה ותרועת שמחה וַתִּבקע הארץ לקול התרועה. בכל הדרך ממסלת הברזל עד היכל המלך נָהרו המונים חֲדלי ספורות וקול הידד הולך הלוך וחזק, קול הָמון חוגג ולא יָסֻף, ובהגיע מרכבת המלך ברחוב האלונים, התנגשו רבבות אדם ויהי לחץ נורא עד כי התנהגה המרכבה בכבֵדות בכל הרחוב הגדול ההוא עד היכל המלך. הקיסר בא אל היכלו ותרועת העם הקיפה את ההיכל והקיסר נראה אליהם פעמים אחדות ויברך אותם בשלום. מהרה קל האירו אוּרים ונרות ולפידים אין מספר את כל בתי העיר ואת כל החוצות והרחובות, צלצלי תצוצרות וכל כלי זמרה עָלזו מכל פִּנות העיר, קול שָׁרים ושרות וקול מִצהלות עליזים מִלאו את השוָקים והרחובות ולמַרבה הששון והגילה אין קֵץ. בעשרים לחדש מאָרץ בשעה שתים עשרה וָחֵצִי בצהרים קִבל הקיסר את ראשי בעלי פקודות העיר ואת מלאכי ערי המדינות בהיכל כבודו וידבר באזניהם כדברים האלה: „שערו נא בנפשכם, ארוני, את רגשות נפשי בשובי לראות את פניכם בעיר הבירה ובמקום הזה אשר לפני שבעה חדשים נפרדתי מעליהם בלב נפעם. מי ערב אז את לבו להגיד מראשית אחרית דְבַר המלחמה עם צרפת? האיש אשר הרהיב אז בנפשו עֹז לנַבאות לנו את הנצחון הגדול אשר נָצַחְנו את אויבינו, האיש ההוא היה נחשב אז בעינינו לחוזה חֲזוֹן לבו ומקסם שוא. ה׳ חפץ למען צדקו לעשות אותנו לכלי חֵפֶץ להוציא על ידינו את הדבר הגדול והנכבד הזה. והנה להגיד לכם את פָּעלי אנשי צבאותינו ואת דְבַר גבורותיהם וחֵין ערכם, אך למותר הוא, כי מי לא ידע בכל אלה? אך רוחי בקרבי תציקני להביע את תודתי הגדולה לבני עַמִי בכל מקומות מושבותיהם על כל הטוב והחסד אשר עשו לאחיהם אנשי הצבא העודרים במלחמה. הלוחם מלחמת עַמו וארצו יוסיף אֹמֶץ בראותו כי אֶחָיו היושבים בעריהם ידאגו לו ומתנדבים לכלכל את אשתו ובניו אם אחרי שובו מהמלחמה לא יעצר עוד כח לנהלם בלחם ושמלה. ואני הנני משבח ומודה לאלהי חסדי אשר הביאני עד הלום, כי אנכי לא פִלַלְתִּי לעלות בגרם המעלה אשר עליתי כעת, ורק יד ה׳ עשתה זאת. ואני תפלתי כי בטפחות ימי על הארץ יתן לי ה׳ עֹז ואיל לירות אבני הַפִּנָּה למוסדות היכל שְׁלום אשכנז ואָשרה, וִידֵי יוצאי חלצי תבַצענה לִבנות כמו רמים את מקדש מלך ההוא —. ימים רבים עָמלתי לטובת ארצי ושלום בני עַמִי ובישע ה׳ לא נשאר עֲמָלִי מָעל, ועתה נתאזר נא עֹז להגדיל עוד את הצלחת אשכנז ולהרים קרנה בכָבוד והדר״ --. בעשרים ואחד לחדש

מאָרץ

מידנו את רחשי לבבנו ורגשי תודתנו אשר אנחנו מלאכי האזרחים מנפת רהיין מגישים להוד הֲדַר מלכותך ביראת רום כבודך. — . הקיסר קִבל את זֵר הזהב ואת מכתב התודה באור פני מלך, ובשעה שתים עשרה בצהרים נָסַע לעיר פְראַנקפֻורט אשר על נהר מַאיין. בכל המקומות אשר עָבר הקיסר היתה אורה ושמחה, ולמַרבה הכבוד וההדר אשר נתנו לו אין קֵץ. יושבי הערים והכפרים נָהרו בנעריהם ובזקניהם לֵאור באור פני הקיסר, המורים ותלמידיהם, בעלי החברות השונות עם דגליהם, המזמרים והמנגנים עם כלי זִמְרָתָם וכל איש אשר כֹּח בו להרים ידיו ורגליו אָצוּ רָצוּ לראות את מלכם הגבור והמושיע. הבחורים שָׁרוּ לכבודו שירי כבוד והבתולות פִּזרו לפניו שושנים ופרחים וכל הארץ צהלה ושמחה. כבוד מלכים כָזה לא נעשה עוד לכל מלך ממלכי אשכנז, ובאמת יָאוּת לו כל הכבוד ההוא, כי הוא הגדיל לעשות גדולות ונצורות מכל מלכי פרוסיא וקיסרי אשכנז אשר היו לפניו. אמנם כל הַיְקָר והתפארת, ההוד והרוממות אשר הֶאצילוּ האשכנזים להקיסר בדרך מַסָּעוֹ, כשחק מאזנים נחשבו מול הכבוד וההדר אשר עשתה ברלין הבירה לַמַלכה הגדול והקיסר הנעלה הזה בשובו אליה לשכון בתוכה כבימי קדם. בשבעה עשר לחדש מאֶרץ 1871 הִתְעַתֵּד הקיסר להופיע במרכבת כבודו בשערי העיר, והעיר הֲהלָלה כָלְלה את יָפְיה וַתַּעַד עֲדִי עֲדָיִים ככלה כלילת יֹפִי לקראת דודה בעל נעוריה. כלפני שבעה חדשים אשר נהרו אז אלפי מאות איש לְבָרך בשֵׁם ה' את מלכם מחמד עיניהם ומשא נפשם היוצא למלחמה על אויבי ארצו וְעַמּוֹ המתנפלים עליו בחרב שלופה, כן נהרו עתה כל העם מְקֻצֵּה לקבל הוד מלכותו בשובו מהמלחמה ההיא בצפירת חֹסֶן ישועות וגבור משכיל, ותחת אשר אז ב צ א ת ו היה אֵבל כבד ומגנת לב לכל העם היושב בפרוסיא, יצאו עתה לקבל פניו בצָהלת ורנה ושמחת עולם על ראשם. כגלי יָם צָפוּ רבבות עָם בכל רחובות העיר אשר בתוכם יעבור הקיסר ממסלת הברזל עד היכל מלכותו, ועל הבקעה הישָׁרה לפני מסלת הברזל נצבו כמו נֵד המונים המונים לאין מספר ועיני כֻלם מיחלות לֵאור באור פני הקיסר הָנאזר. בכל מקום אשר עֵין אדם צופיה התנוססו דגָלים בעלי צבעים שונים, עֲצֵי הָדָר ופרחי ריח הֻצבו ונפזרו על כל מסלול ודרך, חֻפת כבוד מְרֻקמת רקמי זהב הוכנה באולם בית מסלת הברזל לכבוד הקיסר, ובירכתי החֻפה המפֹארה ההיא הופיעו דגלי כל ארצות אשכנז ושלטי גבורים אשר עליהם ינוצצו באותות זהב שמות פאַריז, סעדאַן, מעטץ וסטראַסבורג ערי המבצר היותר בצורות בכל מבצרי צרפת ועשויות לבלי חָת ובכל זאת חַתּוּ וַיִלָּכְדו ברעם גבורות האשכנזים. כל שרי המלוכה התאספו על יד מסלת הברזל לְקַדם את פני הקיסר, ומראשיהם ההערצאָג הגדול נשיא באַדען, השר הגדול ביסמאַרק, שר הצבא הנודע למשגב בשם ווראַנגעל, סְגָנֵי פרוסיא היושבים ראשונה במלכות, שרי

הצבא

מִמַעמקי לבבי הנני מגיש תודה ותהלה לאנשי חילי גבורי החיל ולכם ארוֹתַי שרי הצבא ונגידי החיָלים. אך ראש דָבר עלינו לְשַבֵחַ, להודות ולהַלל לה׳ אלהים צבאות אשר בָחר בָנו לבלי חַפֵץ לְהַשלים חָפצו על ידינו ולהוציא לאור מפעלים נשגבים לאותות ולמופתים בספר דברי ימי עולם כל ימי עולם. שלום לכם! חָיוּ בטוב! עוד מעט נשוב ונתראה בארץ מולדתנו״.

הדברים האלה אשר יצאו מִעמקי לב הקיסר חָדרו עמוק עָמוק בלב השומעים וכאיש אחד הריעו פה אחד תרועה גדולה ויקראו: ״יחי הקיסר לעולם״!.

אחרי הדברים האלה הֵרים הקיסר פעמיו לשוב לארץ ממלכתו, ובחמשה עשר יום לחדש מאֶרץ בשעה עשתי עשרה הופיע על מסלת הברזל על יד עיר סאארבריקען, שם קדמו פניו שרי המלוכה אשר בנפת רהיין וְעַם רב ועצום עד אין מספר, ואצילי העם הגישו לו זֵר זהב מעשה ידי חָכָם חרשים לְאות נצח והוד, גם הקריבו להדר כבודו מכתב תודה ותהלה מעשה ידי סופר מהיר וכתוב בו כדברים האלה: ״הוד מלך רב ושליט! קיסר גְדָל חסד, כביר ונָאור! תשובתך הוד מלכות מארץ האויב, תשובת עֹז ונצחון היא אין עֲרוך אליה. פַעמי מרכבות עֻזך ונִצחך יְקַדְמוּ רגשות נפשותינו ורחשי לבב כל עַמֵי אשכנז: רגשות הפלא ופלא כי הִפלאת לְעַשֵר שְנות שיבתך בעטרת תפארת הגבורה כגבור משכיל על ימים אשר עֲטִינָיו מלֵאים עוד כֹּח עלומים; רגשות יראת הכבוד לחכמתך העצומה אשר סִכְלָה את מועצות האויב וחִבלה את כל תחבולותיו; רגשי גָאון וגֵאות צדק על שרי צבאותיך אשר חֵרפו נפשם על מרומי שְׂדֵי מלחמה וכעמודי אש הלכו לפני אנשי הצבא לַנְחוֹתָם אל מְחוז הָעֹז והנצח; רגשי שְשון יֶשַע ועליצות נִצַחַת על התשועה והנצחון הנפלא אשר עשו גבורי אשכנז ל ב ד ם בלי עֵזר מֵעַם אחר וּזְרֹעָם הושיעָה למו לְגַדַע זְרוֹעוֹת אויבינו ולְיַדוֹת בעֹצם ידם את קַרנות מְשַנאינו. רגשות נפש כאלה יְלַווּ את מסע עֻזך הוד מלך מִקְצֵה ארץ מולדתנו עד קָצֶהָ, אך אנחנו אזרחי נֶפת רהיין, אנחנו הקדמנו לשפוך רגשי לבבנו ל ר א ש ו נ ה לפני הֲדום רגליך. כי נפת רהיין היא ה ר א ש ו נ ה אשר השתער האויב עליה בהמון גדודיו העריצים תערובות עמים פראים, היא היתה הראשונה מול פני המלחמה העזה וְהִתְעַתְּדָה לגלים, אך גבורי צבאותינו אשר מנשרים קלו ומאריות גברו, הם הם מִלְטוּ אותה מיד האויבים הנוראים, בזרוע עֻזם הָדפו אותם מגבול ארצנו גם רָדפו אחריהם בחרב שלופה עד לב ארצם ומולדתם ושם שפכו עליהם כֹּבֶד מלחמה וילכו מֵעֹז אל עֹז ומנצחון אל נצחון ויהיו לְנֵס. התשועה הגדולה הזאת תשועת עולמים היא לְנֶפת רהיין, כי מהיום והלאה לא ילטוש עוד האויב את עֵין קנאתו לה, לא יעוז עוד לחמוס עליה מזמות חמס, ומעתה ועד עולם תתלכד ולא תתפרד עוד מארץ אשכנז, ויושביה יהיו לְעַם אחד עם כל אחיהם האשכנזים ומלך אחד יהיה לְכֻלם יחד. היטיבה נא ברצונך קיסר רם ונשא! לקבל

מידנו

הקיסרית, וכל העם ושרי המלוכה שבו לבתיהם שמֵחים וטובי לב. אחרי הצהרים התאספו כל יושבי העיר אל בתי התפלה לשאת רנה ותודה לאֵל חָי על העֹז והנצח אשר נתן להקיסר. ולעת ערב הֶעלו אזרחי העיר רבבות נרות בכל הבתים והרחובות והשוָקים, ובכל עֵבר ופִנה יִרֹנָּן יִרֹעָע ולמרבה השמחה אין קץ.

78. § אחרי אשר כתב קיסר אשכנז ידו על ספר ברית השלום בשני לחדש מאֶרץ בשעה השניה אחר הצהרים, האיץ יולוס פַאווער הסגן החיצון להרעפובליק הצרפתית בממשלת אשכנז להוציא את צבאותיה מפאַריז כאשר הבטיחה נאמנה, והממשלה נָתנה צו כי למחר בשלישי לחדש מאֶרץ יעזבו האשכנזים את העיר, ובעצם היום ההוא בשעה השמינית בבֹקר החלו אנשי החיל לצאת את העיר ועד השעה העשתי עשרה לא נשאר אחד מהם בפאריז. המונים המונים מאזרחי העיר התאספו גם הפעם לראות את מסע האשכנזים, אך בפעם הזאת לא הרגיזום ולא חמסו עליהם מזמות נקם כבפעם הראשונה בבואם בשערי העיר, ורק מְתֵי מספר אשר לא יכלו להבליג על סערת חמת נקמתם חֵרפו מערכותיהם ועִפרו בעפר לְעֻמתם, אך האשכנזים עליזי גאוַת הנצחון לא שתו לבם אליהם ויצאו ביד רמה ובתרועה וקול שופר. גם מיתר ערי צרפת ונפותיה החלו צבאות אשכנז לצאת בעת ההיא, ורק בנפות אחדות נשארו עוד גדודי אנשי צבא לִצְבוֹא שם עד אשר ישַׁלמו הצרפתים את החמשה מילליאַרדים אשר נָטלה ממשלת אשכנז עליהם. בקרבת פאריז נקבצו באו ביום השלישי לחדש מאֶרץ גבורי פרוסיא ובאייערן נושקי כלי נשק כבדים ומספרם 28,953 עם 3025 סוסים, והקיסר ווילהעלם פָּקַד אותם ויאצל להם תודה ותהלה על אֹמץ לבם ורוח גבורתם במלחמה הנוראה ההיא. אחרי אשר כִלה הקיסר לפַקד את אנשי החיל, קרא אליו את ראשי שרי הצבא וידַבר אליהם את הדברים האלה: „כמוני תחושו גם אתם, אדונַי, את רגשי הששון המתנוססים בקרב לבי בשובי לראות את אנשי חילי שומרי ראשי אשר לָחמו כגבורים משכילים והשליכו נפשם מנגד על שְׂדֵה קטל ואשר יאתה להם תודה וְהַלֵל, ורוחי יציקני להודות להם ולהללם בעצם היום הזה. אפס כי גם רגשי יגון מתרוצצים בקרבי בראותי כי נפקדו מהם אנשים רבים גבורי חיל וכבירי כֹח, כי מלחמה איומה כזאת וגבורות גדולות ועצומות כאלה לא תצאנה לאור מבלי טִרוף זְרֹעַ אף קדקוד. צבא הגאַרדע ראשית אוני הפליאו עֲשׂוֹת בהִלָחמם ביום קְרָב כאשר כִוְתָה נפשי מאז וכאשר נוכחתי רבות פעמים, אך גם יתר אנשי צבאותי התחרו לחשוף את זרוע עֻזם וגבורות ישע ימינם. המעשים הגדולים אשר עשו במלחמה הזאת יִכָּתבו בספרי דברי הימים לכל העמים וכבודם יַחד עם כבוד הגבורים אנשי הַשֵם מעולם, כי הם הוציאו לאור את הנצחון הנפלא הזה ואת שְׁלוֹם הכָּבוד אשר יותק בעֵט ברזל ועופרת לָעַד למזכֶרת לכבוד ולתפארת.

פרוסיא במחיר השלום, תוציא צרפת על המלחמה החדשה באויביה. גם קעללער, איש קאטולי מילידי עלזאַס, התיצב בזרוע נטויה על אָפני השלום וברנשי לב קרא כי שְׁלוֹם תרפה כזה לא תוכל צרפת לְקַבֵּל וְיַעֲבוֹר עליה מה! —. אך הנשיא הנָאור טהיערס אשר עיניו למרחוק יביטו הוכיח ברוח חכמתו כי לא בדברים כאלה אשר ברוח הדמיון יסודם תִּוָשַׁע צרפת, וכל חֲכַם לב אשר עיניו תחזינה מישרים יודע נאמנה כי קָצֹר קצרה יד צרפת לעשות מלחמה אחרי אשר נשברה זְרֹעָהּ, ואם תוסיף עֲשׂוֹת מלחמה, אז תרוץ לבאר שחת. כל בעלי האספה חִוּוּ איש איש את דֵּעוֹ, ואחרי אשר התוכחו עוד הפעם אֹדות אָפני השלום, מָנָה הנשיא את מספר הדֵעוֹת, והנה חמש מאות וששים וארבעה אנשים נתנו ידיהם אל אָפני השלום, ומאה ושבעים בחרו במלחמה, ועל פי רוב הדעות יצא דְּבַר השלום למענהו והרצים גם קְנֵי הטעלעגראפ יצאו כברקים לְבַשֵּׂר את בשורת השלום בכל רחבי ארץ צרפת.

§ 77. בשורת השלום נשמעה מהרה קל בברלין והעיר צהלה ושמֵחה, ובשלישי לחדש מאָרץ בשעה שתים עשרה בצהרים נהרו המונים המונים במספר רב ועצום אל היכל המלך ויעמדו צפופים לפני שער ההיכל, והמלכה אויגוסטא אשת הקיסר ווילהעלם הופיעה על המעקה עם בנות המלך ותקרא באזני כל הקהל את הטעלעגראַם אשר שלח הקיסר אליה לְבַשְּׂרָהּ את דְּבַר השלום, הלא כה דבריו: „אל המלכה הקיסרית אויגוסטא בברלין. ווערסייל יום ב׳ בחדש מאָרץ. זה מעט הקימותי בעֶצם ידי את אָפני השלום אשר התרצו אליהם עוד ביום אתמול בעלי אסֵפת לְאֹם צרפת בבאָרדאָ. הנה כי כן הצלחנו לְבַצַּע את המעשה הגדול הזה אחרי נצחונות רבים בְּמֶשֶׁךְ שבעת חֳדשי המלחמה. תודות לאנשי צבאותינו וִיקָר וְכָבוד בגלל רוח גבורתם וחֵרף נפשם כגבורים משכילים אשר אין עֲרוֹךְ אליהם. ה׳ אלהי הצבאות שלח לנו עֶזרו מקדש וְעַיִן בעין ראינו כי הוא הוליך לִימִינֵנו את זרוע עֻזו בכל מִדרך כף רגלנו, ועל כן היתה לאֵל ידנו להוציא שְׁלוֹם כבוד כזה לאור. לה׳ הנצח וההוד ועל צבאותינו וארץ מולדתנו ברכתי ותודתי! ווילהעלם״. קול העם בְּרֵעוֹ נשמע למרחוק, קול תרועת ששון וצָהלה ורנה, ואחרי כן הֵרִיעוּ חצוצרות אנשי החיל ויזמרו וינגנו בכל כלי שיר, ומראש המצודה הרעימו כלי התותח מאה פעמים ואחד, ומתועפות המגדלים צִלְצְלוּ כל הפעמונים, ותגעש ותרעש העיר משמְחות וגיל. והקיסרית הופיעה פעמים רבות על מַעקת ההיכל, ובכל פעם בֵּרכה את העם בשלום, והעם הריעו לה תרועת מלך בקול המון חוגג. אחרי חג ששון הזה, אשר התחקה על שרשי נפשות החוגגים לארך ימים, באו כל שרי הצבא וכל פקידי החיל אשר בעיר להיכל הקיסר ויברכו ברכת ההצלחה את הוד

הקיסרית

„קץ ממלכת נאפאלעאן השלישי בא בא ! אין לנו חלק בנאפאלעאן ולא נחלה במשפחת באָנאַפּאַרטע“ ! — . רק מְתֵי מעט רָעמו פנים אל הקריאה ההיא, אך יתר שרי האספה ומלאכי בני העם כלם פה אחד גזרו אֹמר להרים העטרה מעל נאפאלעאן השלישי ולהחרים אותו ואת בְּנוֹ וכל בני ביתו מגבול צרפת. ואחרי אשר הוסיפו עוד בעלי האסֵפה להִתְוַכח בחָזקה אֹדות אָפני השלום, עלה הסופר והמליץ המפֹאר וויקטאָר הוגאָ על בָּמת המדַברים וישא מְשָׁלוֹ ויאמר : „שתים רעות עשה נאפאלעאן לצרפת, שתי פעמים שלח רֶצַח בלב ארץ מולדתנו. הפעם הראשונה בשנת תרי"א 1851 והפעם השניה בשנת תר"ל 1870. במשך תשע עשרה שנה סָבלה צרפת על שִׁכמה חרפת הָעַבְדוּת אשר הֶעמים נאפאלעאן עליה בתגרת ידו, וּכְדַי בזיון וקצף הוא כי עוד יִמָּצאו בתוכנו אנשים החפֵצים צִדְקוֹ וְנוֹהִים אחריו (כבר הוּסַר ממלכותו ! קראו הנאספים, כָּלה ונחרצה הדבר ואין להשיב !). פאַריז רובצת ברגע הזה תחת כלי תותח הפרוסים. פאריז תחכה עלינו בכליון עינים להוציא כאור משפט צדקה ולהפיק זממה, ולנו הצדקה לעשות כדבר הזה, כי אנחנו התענינו בכל אשר התענתה היא בששה חדשים האחרונים, ואנחנו בָּאֵי כֹחָהּ וציריה ומליציה עלינו החובה להשמיע את רְצוֹנָהּ באזני שרי האסֵפה, פאריז התיצבה בעבי גבי מגנה ובמלחמות מָגֵן נלחמה חמשה חדשים בכל עַמֵי אשכנז עד כי השתוממה איירופא כֻלה וכל העמים התפלאו על אֹמץ לבה ותעצומות עֹז רוחה. בחמשה חדשים ההם רָכשה לה פאריז כבוד והדר יתר הרבה מאשר אָבדה בכל תשע עשרה השָׁנים אשר מָלך נאפאלעאן השלישי על צרפת. שלש מאות אלף בתי אָבות התנדבו לעבוד עבודת הצבא ולשקוד על סוללות העיר לילה ויום מבלי פְּנוֹת אל זלעפות רעב, אל הקֹר והקרה הנורא ואל כל חַתְחַתֵּי המָות וּמְצָרֵי שאול. העיר הזאת המתנוססת בהדר גאונה כעיר רוֹמָה, הנאזרת בעֹז וָאֱיָל לסבול כל תלאה וּזְוָעה כעיר שפּאַרטאַ, העיר הזאת אשר לא נלכדה על ידי הפרוסים, היא היא מִלאה את יָדֵנוּ ותשים דבריה בפִינו להגיד באזני האסֵפה הלאֻמית כי היא הולכת מנגד לאָפנֵי השלום אשר על פיהם תִגָּזֵר צרפת לִגְזָרִים ומבחר נפותיה תְסֻגַּרְנָה בידי פרוסיא. פאריז תבחר במָות מיתת כבודה לכלמה, כי כבודה יקר בעיניה מחיים“. הדברים האלה ועוד רבים כאלה דבר וויקטאָר הוגאָ כיד רוח המליצה הטובה עליו וברוח איש רעפּובליקי המתרוצצת בקִרבו כל הימים. אחריו הֵחרה החזיק האיש זעאַן ברוננעט ציר בעלי חברות אנשי המלאכה ויתאמץ להוכיח כי רק על ידי המלחמה תִּוָּשַׁע צרפת, אך שומע לא היה לו וקול מליו נחבאו. והנאספים האיצו בהנשיא לחרוץ משפט השלום או המלחמה על פי רוב דֵעות. אך אחד מראשי המדַברים בבתי הוַעד בפאריז ושמו מילליער קָפַץ על הבמה וַיְחַו דֵעוֹ גם הוא כי אין טוב לצרפת כי אם לחַדש את המלחמה כקדם, וחמשה המיליאַרדים אשר תדרוש

פרוסיא

לשאול את פיכם: האין לפנינו דרך אחרת להנצל מיד האשכנזים כי אם בדרך שלום ובמחיר רב ועצום מאד ככל אשר נָטַל האויב עלינו? כבוד עַמֵנו וארץ מולדתנו ותקותנו לימים יֻצָרו, הלא הם יורונו וילמדונו לְנָעֵר כפינו מִשְׁלוֹם בִּזָיוֹן וקלָס כזה. זכרו נא יְמות עולם ודעו נא וראו כי עמים רבים אשר נפלו עמוק עמוק בתגרת ידי אויביהם יתר הרבה מאשר נפלנו אנחנו כעת, שָׁבוּ עד מהרה לאיתנם וְעָלוּ במעלות אשר ירדו בהתאוששם ובהתאזרם עֹז ותעצומות ולא אבדו נצחם ותוחלתם כמונו היום . . . הטרם ידעתם כי פרוסיא תחמוס מזמות על צרפת להמריצה לשלות יד רוצחת ולטרוף נפשה בכפה על פי אָפני השלום אשר שָׂמָה לפני שרי האסֵפה וציריה אשר בְּחרה לה . . . ואיככה נוכל וראינו באָבדן עלזאס ולאָטרינגען חֹסֶן ישועות צרפת ומַחסה עֻזה מפני צר ואויב? היש לנו משפט לאמר לאחינו בני ארצנו: היום אתם צרפתים ומחר תהיו אשכנזים! עלזאס ולאָטרינגען הן הֵנה הנפות היותר יפות בצרפת גם מְעֻזֶיהָ וראשית גבורתה, ואם הַסְגֵר נסגיר אותן בכף אויבינו, אז אָבדה צרפת, כי אז יפרוץ האויב בבקעת מאַרנע ובאפס יד יתפוש את פאריז לראשונה ואת יתר הערים לאחרונה —. ועל כן עלינו החובה לפנות עֹרֶף אל אָפני השלום אשר שָׂם האויב לפנינו, לבל יְבֻלַע לארצנו ולבני עמֵנו» . . . . כה דִבר האיש קווינעט ברגש ובקול עֹז, ואחדים מבעלי האסֵפה נתנו לו צדק ויקראו: «אין שלום! אין שלום תאמר צרפת לאשכנז» — . אך רבים וכן שלמים הֵרימו במרום קולם וישאלו: «אך מה נעשה? מֵאַיִן יבוא לנו עֵזר מִצָר? הבו עֵצה! עשו פליליה»! — . אז עלה האיש באמבערגער צִיר אזרחי מאָזעל על הבמה וידבר מתוך סערת רגשי לבבו אל שרי האספה וְהַשְׁבֵּעַ השביע אותם לבל יאבו ולבל ישמעו אל אָפני השלום, כי מות ושחת ישיא שלום כזה על צרפת, וחלילה חלילה לאיש צרפתי להתרצות אליו, ורק איש כנאפאלעאן השלישי יוכל לנטות רעה בזאת על צרפת, רק איש כזה אשר שמו וזכרו ישארו לחרפות ולדראון עולם בספרי דברי הימים לכל העמים (קול הידד נשמע מכל פִּנות הבית). הדברים האלה הֵעירו חמה בלב אחד מצירי העם, הלא הוא השר קאָנטי אחד מיועצי הקיסר נאפאלעאן השלישי, ויתפרץ ויעל על בָּמַת המדַברים, וכרגע קם שאון והמולה בבית האספה, אלה קוראים בקול גדול: יוסיף נא האדון באמבערגער לדַבר, כי דבריו טובים ונכוחים, ואלה ישאו קולם: ידַבר נא הארון קאָנטי ונשמעה! עד כי לאחרונה גָבר ה' קאָנטי ויקרא: לא עת היא לנו לָריב בחָזקה על דברים אשר כבר נָגֹזו וְעָברו, ונפלאת היא בעיני כי לעת כזאת תשמענה אזני קול מחרף ומגדף עקבות הקיסר נאפאלעא אשר כמוני ככל בעלי האסֵפה נשבענו לו שבועת אמונים» . . . . עוד לא כִלָה לדַבר והמולה גדולה התעוררה ברחבי בית האספה והמון רב נתן בקולו על קאָנטי ויפריעוהו מִדַבֵּר עוד, ומַרבית הנאספים הרימו קולם ויקראו:

אם לקרוע את עלזאס ולאָטרינגען מגבול צרפת ולהסגירם לממשלת אשכנז.
«רע ומר עלינו המעשה הזה וְלִבֵּנוּ להנָפות היפות ההן יזעק, אך עוד רע ומר מזה להוסיף עוד עשׂות מלחמה באויבינו ולאַבד על ידה את ארץ מולדתנו כָּלִיל —. בינת אדם תַּמריצנו לתת עוז בעד עור וְלִפְדות במחיר שתי הנפות ההן את כל נפות ארצנו ואת כל אחינו הצפוים אֱלֵי חרב. הלא לנו לדעת כי אם יסור מעלינו המות הזה — העם הנועז, עם אשכנז — אז תתנער צרפת מֵעֲפַר המות ותשוב לֵאוֹר באור החיים כבימי קדם, כי אמנם יש תקוה לאחריתה ותוחלתה בוא תבוא אם אך נפקח עינינו ונשים עינינו על דרכינו לְסַקֵּל כל אבני נגף ולהרים כל צורי מכשול, לתקן המְעֻות ולמנות החסרון — וכל אלה הָיה יהיו אם אך לא נשוב לִכְסלה לְהִשָּׁעֵן על משענת הקנה הרצוץ, על נאפאלעאן וביתו, מְקוֹר כל רעותינו —. ואם אָמֹר יאמר איש למנוע מחֵפץ אשכנז גם לא להתגרות עוד בה מלחמה כי אם להגיש משפטנו לפני כבאות מלכי איירופא והם יוציאו כאור צדקנו ומשפטנו כצהרים, אם כה יאמר אחר משרי האספה הזאת, אז ישים על לבו כי עוד מעט יקיפו ימי שֶׁקט כלי המלחמה והחרב תצא כברק מתערה, ומבצרי בת פאריז נתונים נתונים כבר בידי אויבינו ונקל להם לפרוץ בשערי העיר ולתפשה ולהשתער משם על כל יתר ערי ארצנו וללכוד אותן, ואנחנו קְצרי יד להתיצב לפניהם, כי צבאות חֵילינו הֻכּוּ ונפוצו ונגדעה זְרֹעָם כאשר ידעתם כֻּלכם, ומה יעשו לנו אז מלכי איירופא? כי בטרם ישפיקו לָדין דיננו לְמָזוֹר, יהיו כבר האשכנזים אדונֵי צרפת וְירוּדְדוּ יושביה תחת רגליהם —. בידכם אדונֵי הנכבדים! בידכם עתותי צרפת בעת רעה הזאת, בידכם לעשות שלום או לחַדש את המלחמה כקדם, אך זִכרו נא אדונַי כי אם תתנו אל אָפני השלום כתף סוררת ותוסיפו לשאת אל האשכנזים חרב מלחמה, אז תִּפֹּל פאריז ביד אויב באין מְקַוֶּה להציל אותה מכף העריצים, וחרב זדם ואש וכל משלחת מלאכי שחת יעברו בכל רחבי צרפת לְהַשאות אותה גלים נִצים, ומידכם תהיה זאת, רק מידכם —. כי על כן זאת העצה היעוצה מאת שרי הממשלה לתת יד אל השלום, היא רק היא טובה וישרה ונְכֹחַ השֵׂכל דרכה, ממנה תוצאות חיים ורב טוב צָפוּן בה לארץ מולדתנו ולבני עמֵּנו — הה, לוּ אתם שומעים לעצת השלום אז נסיר מעלינו את הרעה הנוראה הצפויה על כֻּלנו, וארצנו אשר הגיעה עד שערי שאול, תשוב לקדמתה ומצהרים יקום לה חלד, קרנה תרים בכבוד ותהי צבי ממלכות תפארת גאון איירופא כבימי קדם» —. ככלות שר שלום זה את דבריו, עלה האיש הנודע קווינעט הבמתה וישא קולו ויאמר: «אדונַי! הלא מודעת זאת לכם כי מעודי ועד היום הזה פִּנִּיתִי לבי להתחקות על שרשי דברי הימים לארץ אשכנז בכלל ופרוסיא בפרט עד כי נגלו לפני כל הליכותיהן ועלילותיהן וכל העתים אשר עברו עליהן, ועל כן יש לי צדקה

לשאול

אָפני השלום באזני האסֵפה הלְאֻמית, ויען ויאמר: "ראשי תנאי השלום, הלא המה: 1) צרפת תתן לממלכת אשכנז במחיר השלום החֵלק החמישי מנפות לאָטרינגען, גם את מעטץ וטהיאָנוויל תתן לצמיתות להממלכה ההיא; זולת כל אלה תסגיר ביד אשכנז את מדינות עלזאַם לבד מעיר בעלפאָרט. 2) צרפת תשלם לפרוסיא חמשה מיללּיאַרדים פראַנק, מיללּיאַרד אחד בשנת 1871, וארבעה מיללּיאַרדים במֶשך שלש שנים. 3) אחרי אשר יקבלו עליהם בעלי האסֵפה הלְאֻמית את אָפני השלום, יֵצאו גדודי האשכנזים מפאַריז וממדינות אחדות אשר החזיקו בהן ומה גם מנפות המערב. אך ביתר מדינות צרפת יצבאו עוד צבאות אשכנז עד אשר תשלם צרפת את החמשה מיללּיאַרדים פראַנק. 4) לצבאות אשכנז ההם אין כל משפט לָשׂוּם מס על הצרפתים או לנגוע בכל אשר להם, ותחת זאת תכלכל אותם צרפת ותנהלם בלחם ושמלה כל ימי היותם על אדמתה. 5) לאזרחי עלזאַם ולאָטרינגען הבאים תחת ממשלת אשכנז, תִּנָּתֵן ארוכה עד עֵת מיועדת לבחור להם את הליכות עם צרפת ומשפטיהם או את הליכות ממלכות אשכנז ומשפטיה. 6) השבוים במלחמה יֵצאו לחפשי מיום אשר יצא דבר השלום לאור וישובו איש איש לארצו ולמולדתו. 7) יתר אָפני ברית השלום יצאו למעניהם בעיר בריסעל. 8) השלטון בנפות צרפת אשר צבאות אשכנז חונים בתוכן, יהי בידי שרי צרפת, ובכל זאת לא יוכלו להוציא כל דְּבַר חֹק ומשפט מבלי חֵפץ שרי חיל האשכנזים פקידי הנפות ההן. 9) במדינות אשר לא תַציב בהן ממשלת אשכנז מַצָּב, שם לא יוכלו שרי צבאות האשכנזים להתערב בכל עניני מדינה ובכל דרכי הממשלה, רק הצרפתים ישלטו שם שְׁלטת כטוב וכישר בעיניהם. 10) בעלי האסֵפה הלְאֻמית יְחַוּוּ דֵעָם על אֹדות ראשי אפני השלום ויבואו על החתום אם יש את נפשם לעשות שלום בארץ". ביום הראשון לחדש מאָרץ התאספו שנית שרי הממשלה ושרי האסֵפה הלְאֻמית בבית הַוַּעד ועד מהרה הֵחֵלו שרי האסֵפה לְהִתְוַכַּח בחָזקה אֹדות ראשי אָפני השלום ונפלגו בדֵעותיהם, אלה הֵתֵרו ההזיקו במָעוז השלום, ואלה התמרמרו אליו בחֹמת רוחם ויחלטו להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה להציל את צרפת מהרעה הנוראה הנשקפת עליה מִשּׁלום הֶרפה כזה. ואנחנו נעתיק בזה דברים קצרים מדברי בעלי אסופות ההם, כי נפלאים הם בתכונותיהם. בשעה שתים עשרה וָחֵצי בצהרים נאספו השרים ההם בבית האסֵפה וישבו איש איש על מקומו לפי חִין עֶרְכּוֹ, ועל השֻׁלחן אשר לפניהם הובאו ספרי שטנה רבים אשר כותביהם קוראים חמס על השרים החפצים לקנות את השלום מאת האשכנזים במחיר עלזאַם ולאָטרינגען. אחד השרים עלה הַבָּמָתָה להוכיח ולערוך לעיני כל הקהל את משפטי אָפני השלום הנחוצים מאד לצרפת בעת צרה ההיא, בדברים נכוחים הוכיח ויאמר: כי אין דרך אחרת לפני הצרפתים לְהִנָּצֵל מיד האשכנזים כי

אם

סביבות אהליהם, גדוד המחצצרים והמנגנים הריעו בחצוצרות וינגנו בכל כלי שיר, ורבבות עָם מבני צרפת סַבּוּ את חֵיל האשכנזים לחזות את המחזה החדש הזה. מכל פִּנות העיר נָהרו סוחרים רבים וישטחו סחורותיהם על פני הארץ לרגלי האשכנזים, גם מוכרי אֹכֶל נפש ויין ושֵׁכר נטו שם אֹהָלִים. הלאה משם על חוף נהר זיינע השמאלי צבאו צבאות הצרפתים ואהליהם השתרעו במרחב רב עד למרחוק על שְׂדֵה מאַרס, ורק הגשר הנטוי על פני הנהר הבדיל בין האשכנזים ובין הצרפתים. רבים מכותבי העתים בפאריז העבירו קול אל בני העם ויאיצו בם לבל יֵצא איש מפתח ביתו בכל עת אשר יחנו האשכנזים בתוך העיר, לא ימכרו להם לחם ולא יושיטו להם כל דברי חֵפֶץ למען יֵשבו בדד כמְחֻרמים ומנודים אשר דָבר אין להם עם אדם, אך הצרפתים השואפים לחדָשות לא הבליגו על שנאתם העזה כמות אל האשכנזים וינהרו מכל עֲברים להתבונן בם, והתשוקה לְהִשְׂתַּכֵּר מִסְּחַר סחורתם גָבַר על מַשטמתם וְתַאֲלָתָם לבני עַם לֹעֵז, ויביאו מַרְכּולתם וְכִנְעָתָם וכל החפָצים הדרושים להאורחים החדשים וימכרום בכסף מָלֵא. ביום השני לחדש מאָרץ באו שרי האסֵפה הלאֻמית על החתום על ספר הברית אשר ראשי אָפני השלום כתובים בו, וביום ההוא הגיע הספר ליד הקיסר ווילהעלם ואז צוה הקיסר לאנשי צבאו הצובאים בפאַריז לצאת מתוכה ולשוב לארצם, כי כן נדברו בָאֵי כֹח צרפת עם ממשלת פרוסיא בְהִתְוַכְּחָם אדות תְּנָאֵי השלום. וביום השלישי לחדש ההוא יצאו כל צבאות האשכנזים מתוך בירת צרפת, והמון יושבי העיר לא הרגיזום בצאתם כבבואם ורק קול המולה מְהַלַּת העם נשמע כה וכה וּמִפִּתְחֵי פיהם התמלטו דברי עֶברה וזעם אחריך אשר קצֹר קצרה ידם לעשות בהם נקמות ככל אַוּת נפשם.

§ 76. האסֵפה הלאֻמית וראשי אָפני השלום. בשמונה ועשרים לחדש פֶּעברואַר נועדו כל שרי הַוַּעַד הבאים במלאכות העם להתיעץ על צפונותיהם, ויתאספו בבית המועצה לשמוע מפי שרי הממשלה החדשה את ראשי אָפני השלום אשר קִימו וקבלו עליהם. השר הנָאור טהיערס נְשִׂיא הרעפובליק עלה הבָמתה ודומיה דקה פָשטה בכל רחבי בית המועצה ואזני כֻלם קשובות וְלִבּות כֻּלם מִתְפָּעֲמים להקשיב ולשמוע כל הֶגה היוצא מפי הנשיא. אחרי רגעי דומיה פתח טהיערס את פיהו ויאמר: „תנה לשלום מַר לנו מָר — במרירות לב ותוגת נפש הנני להשמיע את אָפני השלום אשר העמיסה ממשלת אשכנז עלינו — אך לריק יגענו לְהָמִיש צוארינו מֵעֹל הקשה ומהיר החזקה הנטויה על ארץ מולדתנו — הה, יגענו באנחותינו וְתַם לריק כֹחנו וכל עמלינו נשאר מָעל....‟ פה עָצר השר הנאור במלים, כי תם כֹחו מִמְּגִנַּת לב וּמָעֲדוּ רגליו וּמְתֵי סודו עָזרו לו לרדת מהבמה ולעזוב את הבית, והאיש באַרטהעלעמי ס״ט היללער עלה הבמתה לקרוא את ראשי

אפני

בידם נִתָּנוּ, ואז הלא ילכדו את העיר מִקָּצֶה וישימו בה מַצָּב לארך ימים, והונכם ורכושכם וכל שכיות חמרתכם מעשי ידי חכמי חרשים לא יהיו בטוחים מהיות לבז ולמשסה. ומפאריז תִּפָּתַח אז הרעה על כל ערי צרפת, כי האשכנזים יוסיפו אז לעשות מלחמה ברעם וברעש, וכל תלאות המלחמה עם כל חבלי המָות וּמְצָרֵי שְׁאול היוצאים לרגלה, כתֻמם יבואו גם בנפות ההן אשר מֵעֵבר לנהר לאָירע אשר לא נגעה עוד בהן יד המלחמה עד היום וישימו שם שַׁמּוֹת עד הררי הפירענייִם. ראו נא איפוא כי החיים והמות, השלום והמלחמה תלואים על מסע האשכנזים הלז, אַל נא תַקשו לבבכם כאנשי קְשֵׁי־לב ההם אשר העד העידונו בהם לפני שמונה חדשים גם השבע השבענו אותם לבל יתגרו בפרוסיא מלחמה, והם לא אבו ולא שמעו, וישיאו מָות ואבדן על צרפת וישפילוה עד שאול כהיום הזה! חוסו נא איפוא על עיר קדשכם ותפארתכם, על ארץ מולדתכם ועל בני עַמְּכֶם, והַטּו נא שכמכם לשאת ולסבול בדומיה את החרפה האחרונה הזאת ואל תפריעו את מסע האשכנזים, כי ממנו תוצאות שלום ומקור חיים גם תקוה טובה לימים העתידים». עד הנה דברי הספר ההוא, ועל החתום באו: טהיערס, פֿאווער, פיקאַרד.

§ 75. אצילי בני פאַריז וכל המשכילים בעם המפַלסים מעגליהם בפֶלס בינת אדם, גָּמרו אֹמֶר לשמוע לעצת שרי הממשלה ולשאת בהַשקט ודממה את חרפת המסע ההוא, וַתְּהִי עוד זאת נֶחמתם כי החרפה הזאת תהי כּפֶר עיר בצורה כבעלפֿאָרט, והאשכנזים לא יתקעו יתדם בכל רחבי פאריז, גם לא ישימו מִשְׁכָּנָם בתוכה רק יום או יומים וכאשר יחנו כן יסעו. וביום הראשון לחדש מאֶרץ התאספו גדודי האשכנזים לפני שער פאַריז, ושם הופיע גם הקיסר החדש ווילהעלם ויפקדם כמשפט אנשי צבא ויודה להם על גבורתם ועל אמונתם למלכם ולארץ מולדתם. ואחרי כן הרימו אנשי חיל ההם את פעמיהם ויבואו בשערי פאריז בתרועת נצחון ובחצוצרות וקוֹל שופר ויעברו על פני מאָנט וואַלעריען, על פני קשת הגבורים (טריומפֿבאָגען) ומשם שָׂמוּ פניהם אל שׂדות אלישע (עליסאֶאישע פֿעלדער) ויתקעו אהלידם בחלק העיר אשר מצפון לנהר זיינע. בדרך מסעם הרגיזום המונים המונים מבני דַלַּת העם והאספסוף אשר בקרבם, אך האשכנזים לא שָׂמוּ לבם אליהם ויצעדו בצעדי און ובמערכות וסדרים עד המקום אשר נועד להם. הגדודים ההם היו מבַחורי צבאות פרוסיא ותֵיל באַייערן עם פקידיהם ושריהם, גם יורש העצר מפרוסיא וההערצאָג הגדול מבאדען ועוד רוזנים ונשיאים רבים תבבדים נִלְוו אל המסע ההוא. מה נפלא היה החָזון ההוא, חֲזון אבירי אשכנז בתוך בירת צרפת! האשכנזים פשטו כלי מלחמתם ויעשו מהם צְבָרִים צְבָרִים ואת כובעיהם (העלמען) תָּלוּ על ראשי כידוניהם וַיחנו כדור

סביבות

לא נאותו לנו כי אם בְּתֵת להם את בעלפֿאָרט כֹּפֶר המסע הזה, ואנחנו השיבונו להם אמרים כי פאריז תבחר לשאת עליה חרפת המסע מֵהַסְגִיר את העיר הבצורה בעלפֿאָרט ביד אויביה, גם תתנחם כי חרפתה תהי תמורת עיר מבצר אשר הגינו הצרפתים עליה כגבורים משכילים ימים רבים ולא הסגירוה ביד צרים. ועתה אתם בני פאריז! על אהבתכם לארצכם אנחנו נִסְמָכִים ועל בינתכם נִשְׁעָן גם השבענו אתכם בשם ה׳ לבל תפריעו את האשכנזים מִמַסָעָם בשערי עירכם, שְׂאוּ נא וסִבלו בדומיה את החֶרפה האחרונה הזאת, וִיהִי לבבכם נכון ובטוח כי לא ישובו עוד ימי רעה כאלה ורב טוב צָפוּן לכם בימים יֻצָּרוּ, כי אמנם יש אחרית ותשועתכם לא תְאַחֵר לבוא״ —. אך הפאריזים פסחו עוד על שתי השעיפים אם ישמעו לקול הקורא או יחדלו, ועל כן שלחה הממשלה עוד הפעם ספר גלוי לאזרחי העיר וכתוב בו כדברים האלה: ״יושבי פאריז! בטחנו באהבתכם הנאמנה לארץ מולדתכם ועל בינתכם אנו נשענים כי תאבו ותשמעו לעצת הממשלה הדורשת שלומכם וטובכם כל הימים. ודעו נא וראו כי בידכם עֲתוֹתֵי פאריז וצרפת כֻּלָּהּ, בידכם לְמַלֵּט את עיר הבירה ואת ארצכם וְעַמְכֶם משחיתותם, ובידכם להורידם לבאֵר שחת ולהמיט עליהם הֹוָה נִצַּחַת —. הלא לכם לדעת כי אחרי אשר נָשְׁתָה גבורתכם בתגרת יד הרעב עד כי נלחצתם להסגיר את המבצרים אשר סביבות פאַריז ביד אנשי מלחמתכם, ואחרי אשר נִגְפוּ צבאותינו לפני אויבינו וַיִסֹּגוּ אחור מֵעֵבר לנהר לאָירע, לא נשארה לפני האספה הלְאֻמית דרך אחרת להציל את צרפת מכליון חרוץ כי אם לתתור אל דרך השלום ולבקשהו. מלאכי פְּנִינוּ, מלאכי השלום חָגְרוּ בעֹז מתניהם ויתאמצו בכל מאמצי כֹחָם לְהָקֵל את אָפְנֵי השלום אשר הכבידו האשכנזים על צרפת, אך לריק היה כל יגיעם, כי האשכנזים הקשיחו לבבם ולא אבו להפיל מהאָפְנִים ההם צרור ארצה. ואם הוסיפו עוד מלאכינו להתקומם להם, כי אז אספו האשכנזים את שלומם ממנו וַיְחַדְּשׁוּ את המלחמה על ארצנו האומללה ואז אָפְסָה כל תקוה לנו, על כן נֵאוֹתוּ למֹרת רוחם ולדאבון נפשם אל ראשי אָפְנֵי שלום ההם, גם הגישו אותם אל שרי האסֵפה הלְאֻמית לראות מה יענו ומה יאמרו הם. אך ראשית דברינו אשר שַׂמְנוּ בפי מלאכינו היתה לדרוש מאת האשכנזים כי במֶשך הימים אשר יִתְוַכְּחוּ באי כֹחָם עם באי כֹּח צרפת תשוב החרב אל תערה, כי למה זה יִשָּׁפְכוּ בין כה וכה דמי אדם חִנָּם. אולם האשכנזים לא הִתְרַצּוּ לנו בדבר הזה כי אם באופן אשר נפתח שערי פאַריז לפני גדודים אחדים מִצִּבְאוֹת חֵילם והם יבואו בה וישבו בתוכה יום או יוֹמַיִם במקומות אשר יבחרו, ואחרי אשר יכתבו בעלי האסֵפה הלְאֻמית את ידם אל ראשי אָפְנֵי השלום, ישובו הגדודים ההם לארצם בשלום. ועתה אם תשימו אבני נגף ותעמדו לשטן אל המסע ההוא, אז יפרצו האשכנזים בזרוע חמושה בשערי העיר אחרי אשר כל מבצריה

בידם

אחותה הצעירה והקטנה ותהי לִגְבֶרֶת מַמְלְכוֹת גוים, ומלכה חֹטר מגזע הקורפירסט מבראַנדענבורג התעלה וישב על כסא כבוד קיסר אשכנז ולַמַרבה המשרה וְהָעֹז אין קֵץ. כֹּה נֶהפכו העתים ומסבותיהן, וכן שֻׁנּוּ הליכות התבל וקורותיה ולְאֹם מִלְאֹם יאמץ וְעם על עָם יתגבר.

מסע האשכנזים לַפּאריז.

§ 74. הפאריזים שמעו כי האשכנזים מִתְעַתְּדִים לבוא בשערי עיר קדשם בְּתֹר גבורים מנַצחים, וַיִּחַר להם עד מאד ויתקצפו ויתגעשו וַיתיצבו בעבי גבי מגנם לשטנה אל המסע ההוא. מכתבי העתים הרימו במרום קולם ויוכיחו בדברים נמרצים כי חרפת עולם היא לצרפת אם יבואו עריצי עם לֹעֵז בשערי עיר קדשה בתרועת נצחון אשר לא כַדָּת, ויתמרמרו בחמת רוחם על האשכנזים עזי הנפש אשר תִּפְלַצְתָּם וזדון לבם הִשִּׁיאָם לדרוך ברגל גאוה על „אדמת הקדש", אדמת פּאַריז ולהשפיל עד שְׁאוֹל את כבוד צרפת במסע הרפה כזה. ואחריהם הֶחרה החזיק גם הגענעראל טראָשו ויתן בקולו גם הוא על האשכנזים אשר יהמסו מזמות חמס להשכין כבוד צרפת לעפר ולעולל בבוץ קרני הודה במסע הזה. כי הפאַריזים גם מַרבית בני מְרוֹם הצרפתים הוציאו משפט מְעֻקָּל ויחליטו כי לא בחרבם וגבורתם לבדו האשכנזים את פאַריז הבירה כי אם יד הרעב עשתה זאת, ולולי הרעב אשר שלח חִצָּיו הרעים ביושבי העיר לְבָלֵּד, כי אז לא עצרו האשכנזים כֹּח להוריד עֹז עיר עָז וקִרְיָה בצורה כפאַריז, ואין להם המשפט לבוא בשעריה כגבורים מנַצחים. ולא בִּדְבַר־שפתים לבד אך גם בפֹעַל יְדֵיהֶם התיצבו הפאריזים לשטן אל המסע הזה, הציבו כלי משחית, שָׂמוּ מאָרבים ויטמנו מוקשים ליד מעגל לעצור בעד האשכנזים מַהֲפֵּיק את זממם. אך שָׂרֵי הממשלה אשר נתנו ידם אל המסע הזה, העידו ביושבי פאַריז לבל יִרְהִיבוּ בנפשם עֹז להפריע את מסע האשכנזים, כי יְבֻלַּע בזה אל השלום אשר עתידות צרפת כֻּלָּה תלואים בו. גם ספר גלוי שלחו שָׂרֵי הממשלה אל הפאריזים להזהירם לבל יוסיפו עוד לתת מכשולים לפני המסע ההוא, ואלה דברי ספר הגלוי ההוא: „דעו־נא יושבי פאַריז! כי זה מעט כתבנו ידינו אל ראשי אָפְנֵי השלום אשר הטילו האשכנזים עלינו, והאָפנים ההם יובאו אל שרי האספה הלאומית לְהַוּוֹת דַעְתָּם ולחרוץ משפטם עליהם. על ימי שֶׁקט כלי הנשק ונוח ממלחמה, נוספו עוד ארבעה ימים עד אשר יואילו בעלי אספה הלאמית לקבל את אָפְנֵי השלום ההם. כל אשר היה בכֹחֵנוּ לעשות ולהתקומם למסע האשכנזים עשינו, אך כל דברינו היו לריק ועמלינו נשאר מָעַל. אין מלה בלשוננו להביע את תוגיון נפשנו אדות המסע הזה, ואתם הלא תדעו והאמינו איך נכספה נכספנו להסיר את החרפה הזאת מפאַריז, אך האשכנזים

אצל מאר לא טור. ומגרוד הארבעים ושמונה נפלו ששים שרי חילים ואלף וארבע מאות תשעים ושבעה אנשי צבא. גם המונים המונים נפלו שבויי חרב בידי הצרפתים. הן אמת כי שֶׁבר גדול נשברה אז גם בת אשכנז בעֲבֹרת המלחמה הזועמה הזאת, ויומים רבים יעברו עוד עד אשר תחבוש גערמַניא לפצעיה הרבים ותתרפא מַמַּכּוֹתֶיהָ האנושות. אך במה נחשב שִׁברה מול השבר הגדול כים אשר נשברה צרפת אויַבְתָּהּ? הארץ הלזו אשר לפני ששה חדשים היתה עוד ארץ חמדה וּצְבִי לכל הארצות, נהפכה כמהפכת סדום ועמורה, ערי מָעֻזּה הורידו עֻזָּן ונתפשו בכף אויביה, מבצריה הבצורים העשוים לבלי רֶתֶת,חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ, גם פאַריז מִקְדַּשׁ הוֹדָהּ וּמְשׂוֹשׂ גאוֹן תפארתה, פתחה שעריה לפני צָרֶיהָ ובאו בה זרים, גדודי עם לֹעֵז, וְחִללו יפעתה וצפונות מקדשה. היש מספר למבחר בחוריה אשר נפלו חללי חרב במלחמה ואשר ספו תמו ברעב בקרת יִקְפָּאוֹן, ואשר הוּיָה בם יד הַדֶּבֶר והמַגֵּפה וכל משלחת מלאכי רעים? לאלפי אלפים ירדו כָּכרים לטבח ונפלו כעמיר מאחרי הקוצר:, ולאלפי אלפים הובלו תחתיהם חֳדשים לַבְּקָרִים בתגרת יד הנוגש בם אל שְׂדֵה קטל ויפלו גם הם כאחיהם למשואות שְׁאול ואבדון, וְעל מקומם הובאו עוד לאלפי אלפים בטרם למדו ידיהם לַקְּרָב ובטרם הֵריחוּ עוד ריח מלחמה ותהי גם אחריתם להכרית. כל רחבי ארץ צרפת נהפכו למחנה אנשי מלחמה וְלִשְׂדֵה קבָרים והחיים לא יכלו לִמְנוֹת את מספר המֵתים, כי אין להם מספר. גם מספר השבוים במלחמה הזאת איום ונורא הוא ואין בכל ספר מלחמות התבל משלו. כי מי ראה כזאת ומי שמע כאלה כי ארבע מאות אלף איש אחוזי חרב ואנשי מלחמה יפלו במלחמה אחת שבויי חרב ביד מְנַצְּחֵיהֶם כאשר נפלו הצרפתים במלחמה הזאת? יותר מֵחֲצִי מִסְפַּר כל צבאות צרפת לֻקְחוּ בשביה, ואחרי אשר נלחצו להוריד עֶדְיָם מעליהם ולהתנצל חרבם וכל כלי נשקם, הֻגלו מארצם לארץ אויביהם ושם ישבו במְצָדות ובערי מבצר הֶחבאו בעת אשר ארץ מולדתם תזעק זעקת מָוֶת, תלבש שק ותתפלש בְּעָפָר הריסותיה, תעש אֵבל יחיד על נֶזר תפארתה כי גז חיש ואיננו ועל בחירי בחוריה כי נפלו בחרב וְלֻקחו בשביה. אין חֵקֶר להשלל, הַבִּזָּה והמלקות אשר נפלו בידי האשכנזים המנַצחים, יותר מששת אלפים ושבע מאות כלי תותח ויתר כלי מלחמה, מאה ועשרים דגלים ונשרים ועוד אותות גבורה וכָבוד, גם כל פְּאֵר צרפת וגאונה ושכיות חֶמדתה נדדו הלכו בגולה לארץ אשכנז. עשרים וארבעה מבצרים אשר נתנו חתיתם צפונה וקֵדמה יותר ממאתים שנה, נסבו לממשלת אשכנז, גם המבצרים הגדולים והנשגבים סטראַסבורג ומעטץ היו לה למורשה ולאֲחֻזת עולם גם למחסה עֹז מפני הצרפתים לבל יוסיפו עוד להתגולל ולהתנפל לגבול אשכנז. ממלכת צרפת הוסרה מגבירה וסר שבט המשרה ממנה ומשפטה ושאֵתה לא תצא עוד על קַצְוֵי ארץ, ועל מְעִי מַפַּלתה הרוממה ממשלת פרוסיא

אחותה

מקרב לב עמוק׃ — כה שָׁלמו ימי המלחמה הנוראה בין צרפת ואשכנז, מלחמה אשר אין כמוה בספר מלחמות התבל למיום אשר נשא גוי אל גוי חרב. שני לְאֻמים עצומים הֵריקו כל כלי מלחמותיהם והציבו כל אנשי צבאותיהם לְהִלָּחֵם איש ברעהו, האחד לבעבור יהיה עליון על כל עַמֵי איירופא ויתן חִתִּתוֹ בכל ארצות גוים, והשני להיות מחסה עֹז על ארצו ועל מולדתו׃ לבל תתערב ממשלה אחרת בהליכותיה ולבל תסור אל משמעת מושל אחר זולת מַלְכָּהּ. וְעַם אשכנז השליך נפשו מנגד וַיַעַשׂ נוראות ונצורות בשדי קְרָב וַתָּעָז ידו וַתָּרָם ימינו באופן נפלא מאד. עשרים מלחמות גדולות ומאה וחמישים ושש מלחמות קטנות נלחמו האשכנזים בצבאות צרפת ובכל פעם יצאו בתרועת נצחון משדה המערכה. ורק פעם אחת או שתים לחצום הצרפתים לעזוב את מְקוֹם עֶמדתם בהיותם רבים ועצומים מהם במספרם וגם אז התאוששו עד מהרה וישובו אל מקומם ויהדפו את הצרפתים מִמַּצָּבָם ויקחו מהם שלל ומלקות. בכל ספרי המלחמות לכל העמים לא מצאנו כי נלחמו שתי מחנות במספר עצום ונורא כבמלחמה הזאת אשר אין עֲרוֹך אליה. על יד גראַוועלאָט לחמו בפעם אחת מאתים אלף ושבעת אלפים אשכנזים עם מאתים אלף ועשרת אלפים צרפתים; על יד סעדאַן מאתים אלף ועשרת אלפים אשכנזים במאַת אלף וחמשים אלף צרפתים. הן אמנם כי הצרפתים הגאיונים הֶחליטו כי לא בכֹח ידם ולא ברוח עצה וגבורה למלחמה התגברו האשכנזים עליהם כי אם בהמון מספרם הרב והעצום מהם, אך אין בפיהם נכונה, הלא אצל מאַר לאַ טור היה מספר האשכנזים אנשי המלחמה כארבעים וחמשים אלף איש בעת אשר מספר הצרפתים היה אז מאה אלפים וששה אלף, ובכל זאת הִכּוּ אותם האשכנזים ויהדפום מפניהם וַיַמְרִיצוּ את באזען וחילו הגדול לשוב אחור אל עיר מִבְצָרָם. גם במלחמה האחרונה אצל אָרלעאַנס היה מספר האשכנזים רק כמאת אלף איש ומספר הצרפתים כמאתים אלף איש ובכל זאת גברה ידם וַיַכּוּ את הצרפתים אחור, ואצל העריקור התיצבו רק כשלשת אלפים איש מבני פרוסיא ובאדען לפני מאה אלף צרפתים כל חיל בורבאַקי ויגפום מגפה גדולה ויפיצום ויניסום מפניהם. הן אמת כי גם מהאשכנזים נפלו חללי חרב במספר גדול מאד במלחמה הנוראה הזאת, הָוְתָה ארץ צרפת מדמי אביריהם ועפרה מחלב גבוריהם יְדֻשַׁן, ובכל פעם בבוא מספר החללים במכתבי העתים, הקיפה הזעקה את גבול אשכנז, בכל עיר ועיר מספד מר ובכל מדינה ומדינה נְהִי וקינה. כי לפי עדות סגן המלחמה נפלו אז ונפצעו מעם אשכנז במערכה בשדה קטל חמשת אלפים ומאתים וחמשים וארבעה שרי חילים (אָפיציערע), יותר ממאה אלפים ושנים עשר אלף פקידים קטנים (אונטעראָפיציערע) ואנשי צבא משומרי ראש המלך ילידי פרוסיא נפלו יותר משליש מספרם חללים ומדֻקרים, מגדודי בראַנדענבורג נפל כחצי מספרם בהלָחמם ביום קְרָב

אצל

לעשות כדבר הזה. על יסוד האפנים האלה נוסדו בששה ועשרים לחדש פעברואר 1871 ראשי פרקי השלום (פראֶל־מינאַרפרידען) בעיר מרסייל בין השר המזכיר ביסמאַרק ובין הסגן הצרפתי יולוס פאַווער, ועל ידיהם החזיקו בָאֵי כֹחַ צרפת וסגני אשכנז הדרומית אשר באו אז לווערסייל לתת ידם אל ברית השלום ההוא. ואז נתנה ממשלת אשכנז צָו להאריך את ימי שֶקֶט כלי הנשק עד יום הששי לחדש מאֶרץ, ועד היום ההוא ישיבו שרי האסֵפה הלאֻמית בבאָרדאָ אל לבם אם להתרצות אל אָפני השלום או להוסיף עוד עֲשׂות מלחמה. אז היתה עת רעה מאד להנשיא הזקן טהיערס ולבבו נשבר בקרבו להודיע לשרי האסֵפה את אָפני השלום אשר על ידם נגדעה קרן צרפת ונשברה זרוע עֻזה. ובשמונה ועשרים לחדש פעברואַר עלה הנשיא הנאור ההוא הבָמָתָה לקרוא באזני האסֵפה את אָפני השלום. דומיה איומה שָׂררה בהיכל האסֵפה ושרי העם נצבו כמו נֵד באזנים קשובות ובלבות נפעמים להקשיב ולשמוע את אשר נגזר עליהם, והנשיא קרא בקול חרדה וברוח חֻבלה את הרעה הנוראה אשר נִתְּכָה על צרפת. אך פתאֹם קול מִלָיו נחבאו, פניו כפני מת חָוָרוּ. זרם דמעות פָרַץ מֵעיניו, ולא עצר כֹחַ לדַבר עוד דָבר, עד כי יתר דברי אָפני השלום השלים השר באַרטעלעמי דע ס"ט הילאיר. בעלי האסֵפה רגשו והתגעשו בשמעם את הדברים הנוראים ההם, והיום ההוא יום חשֶך הוא לעם צרפת, יום שואה ומשואה אשר לא היה כמוהו. אך אף כי ראשי בעלי הרעפובליק והאיש קווינעט והמליץ הנעלה וויקטאָר הוגאָ בראשם הרימו במָרום קולם ויתיצבו בכל תעצומות עזם לבלתי שמוע אל אָפני השלום ההוא אשר ישפילו את גאון צרפת עד שְאול, לא נשמע קולם ולא עשו פרי, כי רוב שרי האסֵפה הָראו לדעת ונפשם יָדעה מאד כי אם ישליכו את השלום אחרי גֵום, אז אָבדה צרפת ואין מקוה עוד וַיִבחרו להטות שכמם לשאת ולסבול את כל אשר נטלו האשכנזים עליהם ויתנו ידם אל אָפני השלום. וביום הראשון לחדש מאֶרץ הודיעו שרי אסֵפה הלאֻמית כי החרב תשוב לתערה ונְצָנֵי השלום נראו בארץ. וביום השני לחדש מאֶרץ הודיע הקיסר ווילהעלם על ידי הטעלעגראַף לרעיתו הקיסרית ולכל עם אשכנז כדברים האלה: „זה מעט כתבתי ידי אל השלום אשר אסֵפת צרפת נֵאותָה לו עוד ביום אתמול. הנה כי כן הצליח בידנו להוציא במֶשך שבעה חדשים נִצָחון נפלא כזה לאור! לאנשי צבאותינו נָאוה תהלה ותפארת על עֻזוז רוחם ואֹמץ לבם כגבורים משכילים, על חֵרף נפשם על מרומי שדה קטל, על אהבתם הנמרצה לארץ מולדתם ועל כל מפעלותיהם אשר הפליאו לעשות בכל ימי המלחמה הזאת. עין בעין ראינו כי ה' אלהים צבָאוֹת יצא בצבאותינו, הצליח את דרכינו והוליך לימיננו עֻזו ונצחו, והוא בחסדו הגדיל לעשות עמנו להוציא את דְבַר השלום למענהו לכבוד ולתפארת עַם אשכנז. לך ה' הגדולה והגבורה, הכבוד והעוז, ועל עַמִי תודָתִי וברכתי

מקרב

לא נשמע כמוהו מיום אשר נשא גוי אל גוי חרב, ולאחרונה נלחצו גם לתת לצבאות אשכנז לבוא בשערי פאריז בתרועת נצחון כִּמְבוֹאֵי עיר מבֻקעה. לשוא הרבה השר הזקן והנעלה טהיערס לדַבר דברי נגידים באזני ביסמארק להטות את לבבו לְהָקֵל את ידו הקשה מֵעל צרפת האומללה, לשוא חתר בכל עֹז כי יובא דְבַר משפט השלום לפני מלכי איירופא וכאשר ישפטו הם כן יקום וכן יְהִי, לשוא היה כָל עֲמַל הנשיא תָאוּר והנכבד ההוא, כי ביסמארק נצב כסלע איתן והוא באחת ומי ישיבנו, ולא אבה ולא שמע להַשלים עם צרפת כי אם על פי האָפנים אשר שָׂם הוא לפניה, הלא הם: כי עלזאס ולאָטרינגען עם כל מבצריהן תהיינה לממשלת פרוסיא לאֲחֻזת עולם, ולצרפת אין חלק ונחלה בהן לצמיתות; כסף ענושים תשלם צרפת לפרוסיא סך חמשה מילליארד פראנק; צבאות גבורי אשכנז יבואו בתוֹר מנַצחים בשערי פאריז להַראות לכל הצרפתים ולכל העמים כי העיר הנצורה הזאת עיר מְנֻצחת היא בגבורות האשכנזים; מִבצרי מעטץ וסטראסבורג אשר בִקש טהיערס מאת ביסמארק להרוס אותם, לא יֵהָרְסו רק יבואו בכף ממשלת פרוסיא בעֶצם תֻמָם להיות מַחסה עֹז לפרוסיא מפני צרפת אם יוסיפו עוד הצרפתים לתגר בה מלחמה, גם מבצר בעלפָארט אשר גַם אשכנז התנוסס על תועפות מגדליו זה יָמים אחדים, יִסֹב לפרוסיא ככל מבצרי עלזאס. אפס כי על אודות המבצר הזה התמרמרו שרי ממשלת צרפת וטהיערס בראשם, ולא התרצו להסגירו ביד אויב אף אם יופר בזה דְבַר השלום והחרב תורק מתערה כבתחלה, וממשלת אשכנז אשר עָיפָה גם נפשה מכּבֶד המלחמה נֵאוֹתָה להשיב את המבצר ההוא לצרפת ולְסַקֵל את דרך השלום מאבן נגף הזה. גם אודות שִׁלְמַת כסף הענושים התאחדו צרפת ואשכנז. צרפת נָטלה עליה לשַׁלם לאשכנז מילליארד אחד בשנת 1871, וארבעה מילליארד במֶשך שלש שנים גם במַרבית חמש למאה, ועד אשר תַשְׁלִים את שִׁלֻם הכסף, יצבאו צבאות גדודי אשכנז בארץ צרפת ויושבי הארץ יכלכלום ויַהלום בלחם ושמלה. גם מסע הנצחון לפאריז שִׁנתה ממשלת אשכנז לכבוד צרפת: לבל יִתמהמהו האשכנזים בפאריז כי אם שני ימים ואחרי כן יצאו ממנה, ואף גם זאת כי לא יציגו האשכנזים כפות רגליהם רק בעֵבר המערבי בפאַריז עד גשר השלום (קאָנקאָרדיען בריקע). והשרים היושבים ראשונה בממשלת פרוסיא הואילו להדול כָּליל מהמסע ההוא אם אך יֵאוֹתוּ שרי ממשלת צרפת לתת במחירו את בעלפָארט לממשלת קיסר אשכנז, אך בפעם הזאת הגבירו שרי צרפת את יד התועלה על גֵאות לְאֻמם ויבחרו לשאת את חרפת מסע הנצחון מהַסגיר את עיר הבצורה ההיא ביד המנַצחים. גם הִתְנו עם ממשלת פרוסיא לְהַתִּיר את ידי אזרחי עלזאס ולאָטרינגען לבחור להם משתי הממשלות (פרוסיא וצרפת) את הטובה והישרה בעיניהם לְהִסְתַּפֵּחַ אליה ולתת להם ארוכה עד עת מועד

לעשות

המצב מבעלפֿאָרט, בששה עשר לחדש פֿעברואַר, וממספרם כאלף ושלש מאות איש כֻּלָּם גבורים ואנשי חַיִל למלחמה. והגענעראל טרעסקאָוו בראש אנשי חילו באו אחרי כן בשערי העיר הבצורה ההיא ויתבצרו בתוכה. אז לא התיצב עוד כל שטן ומפריע להַמשיך עוד את ימי מנוחת המלחמה בין צרפת ואשכנז, אך בכל זאת לא נֶאוֹתָה ממשלת אשכנז להשקיט את המלחמה לאֹרך ימים, ולא נתנה ארכה לשָׁקְטָ כלי הנשק כי אם ימים אחדים, ולתקופת הימים, אם לא יתרצו שרי ממשלת צרפת אל אָפני השלום אשר תשים לפניהם, תוסיף לעשות מלחמה כבתחלה. כי אף אם צָמאה נפש עַם צרפת אל השלום למען חייהם וחיי בניהם הצפוים אֱלֵי חרב, בכל זאת נמצאו אנשים בתוכם וראשי העם אשר אדירי כל חֶפצם לחַדש עוד הפעם את המלחמה. והעולה על כל חֲפֵצֵי קְרָבוֹת היה גאַמבעטאַ אשר אהבת צרפת היא חיי רוחו וכל ישעו וכל חֶפְצוֹ לגרש מפניה אויב ולהרים קַרנה בכָבוד כבראשונה. ועל ידו הֶחרו הֶחזיקו גם נבחרו עיר פאַריז וקציניה, כל הנוטים אחרי הרעפובליק האדָמה גם צירי העם בני עלזאַס ולאָטרינגען ועוד רבים כאלה. גם הגענעראל שאַנזי בתר במלחמה בחָשבו למשפט כי עוד לא אָזלת יד צרפת להָניף על אויביה חרב נוקמת ולהכריעם תחת גבורתה. כי אָפני השלום אשר שָׂמָה ממשלת אשכנז לפניהם היו קוץ מכאיב וסִלון מַמְאִיר בעיניהם, ויותר עוד להרבות במחיר השלום גם בתת עלזאַס ולאָטרינגען לממשלת אשכנז לצמיתות עם מבצריהן הבצורות מָעוּזֵי צרפת כמאתים שנה. אך הממשלה החדשה והשר הנאור טהיערס בראשה תתרו בכל עֹז אל מְחוֹז השלום אם אך שְׁלוֹם כָּבוד יְהִי, ואחריהם נָטוּ גם רֻבֵּי בעלי האסֵפה הלאֻמית. ובשבעה עשר לחדש פֿעברואר השיבו שרי הממשלה החדשה ושרי אסֵפה הלאֻמית את פני הנבחר קעללער אשר התיצב בעבי גַבֵּי מָגִנּוֹ לבל יסגירו אבירי העם את עלזאַס ביד האויב במחיר השלום והרעפובליקים העַזים תמכו בידוֹ בכל תֹּקֶף, כי הממשלה והאסֵפה היטיבו לראות כי אם לא יַרְבּוּ במחיר השלום ככל אשר ממשלת אשכנז דורשת מידם, תתלקח שלהבת המלחמה כבראשונה ואי אָבדה צרפת ובתשעה עשר לחדש פֿעברואַר בָּחרו בעלי אסֵפה הלאֻמית בעצת יולוס פֿאַווער חמשה עשר אנשים מאצילי שרי הממשלה לעזור להנשיא הזקן טהיערס ולהסגנים פֿאַווער ופיקאַרד הרודים על ידו, להוציא את דְבַר השלום לאור באופן אשר לא יחֻלל על ידו כבוד צרפת בעיני איירופא. רע ומר היה גורל השרים הנבחרים ההם בעָמדם לפני הגראַף ביסמאַרק בעיר ווערסייל להתאמץ בכל מאמצי כֹחָם לָשׂוּם קֵץ להמלחמה הנוראה הרֹבֶצֶת על צרפת העיֵפה והנהלאה. בלב אנוש ורוח נשברה נלחצו לתת במחיר השלום את המדינות הערינות עלזאַס ולאָטרינגען מְשׂוֹשׂ צרפת ותפארת עֻזָּה, גם נֵאוֹתוּ לשַׁלֵם כֹּפֶר ענושים לממשלת פרוסיא בעד הוצאות המלחמה כסף רב ועצום אשר

לא

חדשים לְרדות על ידו ובהם היו גם השרים הנודעים יולוס פֿאַווער, פיקאַרד, שמעון (מזרע היהודים), לעפֿלאָ, ועוד אנשי שֵׁם וקרואֵי מועד באלה. ויהי כראות שרי הממשלה החדשה כי בעוד ימים מעטים יקיפו ימי המנוחה לכלי המלחמה ועוד לא השפיקו לְיַסֵר את אָפני השלום על מְכוֹנָם — כי לא ליום ולא ליומים המלאכה — פָּנו השרים ההם אל ממשלת פרוסיא ויבקשו פניה כי יִמָשְׁכוּ ימי מנוחת המלחמה עוד שָׁבֻעים או שלשה. אך ממשלת פרוסיא לא חָפצה בזאת כי אם אחרי אשר יִפֹּל מבצר בעלפֿאָרט בידה, כי רק אז תמַלא את שאֵלת צרפת. אך אנשי המצב אשר במבצר ההוא הפליאו לעשות בְמֶשך ארבעה החדשים אשר שָׂמוּ האשכנזים עליהם מָצוֹר, ובכל פעם אשר השתערו עליהם האשכנזים בסערת מלחמה, התיצבו בפניהם כגבורים משכילים וַיַכּוּם אחור, ועוד בליל שבעה ועשרים לחדש יאנואר הצליח ביד השר דענפֿערד נְגִיד המבצר להתגבר על האשכנזים וַיַך בהם מכה גדולה גם לקח מהם כחמש מאות איש בשביה. אפס כי אחרי אשר גָבְרוּ האשכנזים חיָלים ויתפשו בחָזקת היד שתי מְצָדוֹת סלעים מהמבצר ההוא (בששי לחדש פֿעברואר), ואחר אשר נגפו צבאות בורבאקי לפני אויביהם, לא נשארה עוד כל תוחלת ותקוה לְחֵיל בעלפֿאָרט, כי הצרפתים לא יכלו לשלוח אליהם אנשי חַיִל חֲדָשים לעזור להם במלחמה, ומספר החיל אשר במבצר הולך הלוך וחסור יום יום, והאשכנזים קִוּו כי עוד מעט יתפשו את המבצר ויציבו בתוכו מַצָב כבכל המבצרים אשר תפשו בחרבם הגדולה. ויולוס פֿאַווער אשר נפשו ידעה מאד כי סוף תִּפֹּל בעלפֿאָרט ביד איב ואין מִקְוֶה עוד, ראה כי אין טוב לאנשי המצב גם לאנשי העיר הנצורה אשר הם ברעה גדולה מאד כי אם לפתות את שערי העיר לפני האשכנזים על פי האָפנים אשר ישים להמנַצחים ואשר לכבוד יהיו גם להמְנֻצחים. ופקידי חֵיל אשכנז לא הפצירו ולא הקשיחו לבם אל האָפנים אשר שָׂם יולוס פֿאַווער לפניהם, כי גם האשכנזים סָבְלוּ תלאות נוראות בְמֶשך ארבעת החדשים אשר צָרוּ על בעלפֿאָרט, וַתִּקְצַר נפשם בַּעֲמַל המלחמות העזות, בתגרת יד הַקֹר והכפור אשר סִמְרוּ בשרם וַיַקְפִּיאוּ גֵוָם, גם חסר להם לחם חֻקם ובגדים חמים ועוד רבות כאלה, ויותר עוד עגמה נפשם על החללים הרבים אשר נפלו בקרב מחניהם בחרב הצרפתים הלוחמים כאריות, וישמחו מאד בשָׁמעם כי יבוא הַקֵץ לכל הרעות האיומות ההן. ויולוס פֿאַווער שלח דברו אל דענפֿערד נְגִיד המבצר לְהַסגיר את עיר בעלפֿאָרט והמבצר ביד האשכנזים, גם נתן לו ולכל אנשי המצב תוֹדָה ותהלה על הגבורות ועל העוז וְהָאֱיָל אשר הפליאו עֲשׂות במשך ארבעה חדשים רצופים. גם ממשלת אשכנז הִכִּירָה את הַגְדוּלוֹת אשר עשו הגבורים ההם וְהִתִּירָה ידם לצאת מן המבצר בכל כבוד אנשי צבא, איש חרבו על ירֵכו וכלי נשקו על כתֵפו ובתֻפים ובחצוצרות וקול שופר. ובכן יצאו אנשי

המצב

לבז ולשלל בידי הַמְנַצֵּחַ. כל מבצריהם תאנים עם בכורים אשר אם ינועו ונפלו לפי אֹכֵל, גם פאריז העדינה והמעטירה, מקדש צרפת ופאר עֻזָּהּ גם היא הורידה לארץ ראשה, התעלפה בזלעפות רעב, נְמוּגָה והתעטפה כחלל ועוד מעט יריעו אויביה תרועת נצחון על גַּפֵּי מְרוֹמֶיהָ. הן כל אלה ועוד רבבות רגשי תוגה כאלה המכַלים עינים ומדאיבים נפש, רָגשו, התגעשו ויתרוצצו בלבות אנשי המתנה ההיא המתנודדים כצללים ונרדפים על צוארם לְהִמָּלֵט על נפשם ולבקש מַחסה ומסתור בארץ נכריה. עת צרה היא לצרפת! עת מהומת מָוֶת וְתַחְתִּיֵּי שְׁאול ואבדון! וכל יושבי איירופא דָמו בלבבם כי מלאו ימיה, בא קִצָּהּ, נפלה ולא תוסיף קום —.

בעלפארט וראשי אָפני השלום מווערסייל.

73. § אחרי אשר תפשו האשכנזים את המבצרים אשר סביבות פאריז וְאחרי אשר הֻכְּתָה מחנה בורבאקי הגדולה ונפזרה לכל רוח, ראו כל מטיבי רְאוֹת כי בא הַקֵּץ למלחמת צרפת ואשכנז. כי איפוא ימצאו הצרפתים אנשי חַיִל חדשים במספר החיל הנופל במלחמה לבעבור תהי לאֵל ידם לחַדש עוד הפעם את המלחמה? הן אמת כי האיש הנפלא גאמבעטא לא התרפה גם בעת צרה ההיא ויתאמץ בכל מאמצי כֹחו להרים אנשי חיל חדשים מכל מדינות צרפת ולהשתער עוד הפעם על האשכנזים מכל עֲברים, ואולי עשה והצליח בפעם הזאת, אך ידי הצרפתים רפו ולא קמה עוד רוח בהם ונפשם עָיְפָה להורגים ולא האמינו כי יעמוד להם רֶוַח והצלה בפעם הזאת, וישמיעו במרום קולם כי אין את נפשם לעשות עוד מלחמה ולספות עוד חללים על רבבות חללי בת עמם, ויאיצו בגאמבעטא ובכל שרי הממשלה החדשה לבוא במסורת ברית השלום עם האשכנזים. ומשאלות לב העם אשר שָׁאלו פה אחד לעשות שלום נמלאו אחרי ימים מעטים. כי בעלי האספה אשר נבחרו על פי רוב דֵעות העם להביא עצה ולעשות פליליה התאספו יחד בעשתי עשר יום לחדש פֶעברואר בעיר באָרדאָ ואף כי היו נפלגים בדעותיהם על דְבַר הממשלה והליכותיה, היתה שפה אחת ודברים אחדים אדות השלום ויגמר אֹמֶר להשלים עם האשכנזים. ראש האסֵפה ההיא היה האיש גרעווי (grévy) אשר נָטה אחרי בעלי רעפובליק ההולכים בדרך התיכונה ולא יפריזו על המִדה. אחרי אשר נועצו לב יחדו ארבעה ימים רצופים, הקימו ממשלה חדשה בצרפת, ממשלת שעה (פראָוויזאָרישע רעגירונג). ואת האיש המְהֻלל והמזכיר הגדול הנודע למשגב בשֵׁם טהיערס (Thiers) שָׂמו לראש ולקצין (פראֶזידענט) על הרעפובליק ימַלא יחד עוֹ וָאֱיָל להוציא את דבר השלום למענהו, והוא מִנָּה סגנים חדשים

כליותיו ולבו, החטיא את המטרה רק פצע מעט את ראשו, ואנשיו בשמעם את קול רעם כלי נשקו, חרדו אליו החרדה ויגזלו את כלי המות מידו ויוליכוהו לעיר ליאון ושם התרפא ממחץ מכתו וישב לאיתנו, ונאמבעטא הביא על מקומו את הגענעראל קלינשאנט וימלא את ידו למלחמה. אך כבר סר צל ההצלחה מעל בת צרפת וכעב עברה ישועתה, ואף כי התאזר הגענעראל קלינשאנט עז וישתער בחמת רוח גבורתו על האשכנזים, נגף לפניהם מגפה גדולה מאד גם הוא כבורבאקי, עד כי ביום הראשון לחדש פעברואר נואש מתקוה ולא מצא לפניו דרך אחרת כי אם להסגיר לשבי נפשו ונפשות אנשי חילו כבמלחמת סעדאן. אך רע ומר היה הדבר הזה בעיניו ושחה לעפר נפשו לשמח עליו אויב ולרמוס לארץ כבוד צרפת האחרון, ויבחר להחיש מפלט לו ולאנשי חילו אל ארץ שווייץ. אך נגיד שווייץ לא נאות לו לפתוח שערי הארץ לפני אנשי חילו כי אם בהתנצלם את אזניהם ובהסירם כל כלי המלחמה מעליהם בטרם יציגו כפות רגליהם על גבול ארץ שווייץ. ובכן ראתה אירופא מראה מוזר ומכאיב לב, מראה גבורי צרפת במספר חמשה ושמונים אלף מתנודדים כצללים להמלט על נפשם בארץ אחרת, ונפשם ברעב תתעטף ובגדיהם בלים ומטלאים ונגאלים ברפש וטיט. צרפת הגאיונה והמעטירה, התרפסה והרהיבה את שווייץ הצעירה להחביא אותה בסתר כנפיה ולהסתיר נדחיה מרוח סעה וסער. לפי עדות מכתבי העתים בארץ שווייץ מצאו תלאות עצומות אין חקר את מחנה צרפת ההיא אשר התרה אגדתה והתפוצצה לפלגות רבות בלי משטר וסדרים לנוס לעזרה לארץ שלום. ימים אחדים עברו עד אשר עברה גבול ארץ שווייץ וכל המונה היו רעבים וצמאים, חשופי רגל ולבושי קרעים, כל גבר ידיו על חלציו כאנשים אנושים ונואשים, כל פנים קבצו פארור ויצוריהם כצל כלם, וכל רואיהם העלו על לבם את מנוסת מחנה צרפת הגדולה מארץ רוסיא ואת מעבר נהר בערעזינא (בשנת תקע"ב 1812). ומי יוכל לשער בנפשו את צרות נפשות אנשי חיל ההם! מי יוכל לתאר באמר ודברים את שבר רוחם ומגנת לבם? לפני שנתים ימים היתה ארצם ארץ צבי לכל הארצות, סמנה פנה ממנה יתד לכל שכיות החמדה ולכל יקר ותפארת האדם, גם נגהות אור ההשכלה נפוצו מתוכה לכל עמי הארצות. מלכה מלך נאור ועליון לכל מלכי ארץ ואנשי צבאותיה מבחר גבורים ומלמדי מלחמה אשר נתנו חתיתם בארץ החיים. ערי מבצריה הרבות, העצומות והנוראות, העשויות לבלי חת וכל רעמי כלי תותח משחק למו, התנוססו בשיא חסנם ותועפות תלפיותיהן עד כי לא האמינו כל מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב בשעריהן. ובעוד ימים לא כבירים נפלה נפלה ארץ צבי הלזו משמים ארץ, נפלה פלאים ולמפלתה אין חקר מלכה העזוז והנורא נפל שבי ביד צר, ושרי צבאותיו עם מחנהו הגדולה וכל כלי המלחמה הא

לבז

את המלחמה עד אשר יתאספו ראשי עם צרפת להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם אם לעשות שלום או להוסיף עוד עשות מלחמה, בעת ההיא יצאו מכלל האמנה מדינות קאָט דע אָר, יורא ודוב ויהר גלילות צרפת המזרחית, גם המלחמה על מבצר בעלפֿאָרט תרוץ-אָרחה כבראשונה, כי דבר אין לה ולברית אמנה ההיא. ובעת אשר התרצה יולום פֿאַווער אל האופן הזה, נעלם ממנו ולא ידע כי בתגרת ידי האשכנזים נפרדו גאריבאלדי ובורבאקי איש מעל אחיהו, וכי צבאות בורבאקי מתנודדים בעמקי יורא הספונים בשלג וקרת בלי לחם וצידה ובלי כסות בקרה, בלי מנעלים לרגליהם גם בלי נשק לפי מספר אנשיהם עד כי אין בהם כח להתיצב במערכה במלחמה בפני אויביהם האבירים אשר לא יחסר כל למו. ולפי אשר נודע אחרי כן, לא הודיע גאמבעטא בשפה ברורה למחנה צרפת המזרחית כי ברית אמנה הפריזית לא תשתרע גם עליה, עד כי שרי צבאות הצרפתים האמינו כי בכל רחבי ארץ צרפת נשבתה המלחמה עד עת קץ. על כן התאוננו בתחלה שרי חיל המחנה המזרחית על האשכנזים וישאו עליהם עון אשמה כי הפרו את בריתם ויתנו דמי מלחמה בשלום, אך לאחרונה נודע להם אל-נכון כי הפים האשכנזים מעון; אך לעומת זאת התמרמרו הצרפתים כי בגלל אשר נודע להם תכן ברית האמנה ההיא אל-נכון אחרו פעמי חיל בורבאקי ולא החישו צעדיהם להגיע למחוז חפצם לעיר ליאָן בעת הנכונה, ובעודם מתנהלים לאטם עברו המועד ויפלו ברעה, כי הקדימום האשכנזים ויבהילים פתאם בסערת מלחמה. משבעה ועשרים עד תשעה ועשרים יום לחדש יאנואר התנפלו כל גדודי מתנות אשכנז על חיל בורבאקי ויכו בהם מכה נוראה וילחצום אל גבול ארץ שווייץ. במלחמת ההיא לקחו האשכנזים עשרה כלי תותח נשבעה מיטרעלייזים מיד הצרפתים, ארבעים אלף איש לקחו שבויי חרב ובתוכם שני גענעראלים וארבעים וששה שרי חילים. ביום השלשים לחדש יאנואר ולמחרתו התגעשה עוד סערת המלחמה והצרפתים הכו עוד מכות אנושות מאד, המונים המונים החישו מפלט למו מלהט החרב המתהפכת, וינוסו בשבעה דרכים אחרי השליכם את כלי נשקם מעליהם. כאלף וחמש מאות איש נפלו שבי בידי המנצחים, וחללים ומדקרים ופצועים לאין מספר כסו את פני השדות הגדולים ורחבי הידים. גאמבעטא שמע את האסון הנורא הזה ויתפלץ, וישפוך עברה וזעם על בורבאקי, וישם אשם נפשו כי בשלו כל הרעה ההיא, והוא הביא את צרפת עד ירכתי בור שחת בהתרפותו בעבודתו ולא כלכל את דברי המלחמה במשפט כיאות לשר צבא גבור חיל אשר עיני כל בני עמו אליו ישברו. החרפה הזאת שברה לב בורבאקי, גם נפשו ירעה לו מאד על שבר בת עמו ועל מפלתה האיומה, ויחליט לטרוף את נפשו בכפו ולשום קץ להייו הטרים מטות. אך כדור העופרת אשר כונן לפלח

כליותיו

באויביהם מעשרים וארבעה עד עשרים ושבעה להדש יאנואר. אפס כי לאחרונה נשתה גבורתם ונגדעה זרועם ולא קמה עוד רוח בהם להלחם עם שתקיף מהם. אז בא בורבאקי במצור ובמצוק ולא נשארה לו כל תוחלת ותקוה כי אם להסגיר לַשְׁבִי נפשו ונפשות כל אנשי חילו ביד האשכנזים אם לשבט אם לחסד כאשר עשה מאַק־מאַהאָן בעת באה פקודתו, או להחיש מפלט לו אל גבול ארץ שווייץ אשר יושביה עמדו מנגד בתור אנשי בֵינַיִם (נייטראַליטעט) כל ימי המלחמה ההיא. וגאריבאלדי לא ידע מכל אשר נעשה בצבאות בורבאקי ולבבו הָמָה מִיֵין נצחון בהכריעו את גדודי קעטטלער לפי חרבו, ויותר עוד התרונן כגבור מְנַצֵחַ בהצליחו לקחת את דגל מחנה האויב ביום הֶרֶג רב, ודבר כזה לא נהיה עוד מיום אשר שלפו הצרפתים חרבם על האשכנזים במלחמה הנוראה הזאת. את הדגל ההוא לקחו בחורי גאריבאלדי במלחמה בקרבת עיר דישון אחרי אשר נפל נושא הדגל חלל, ואחרי אשר כל האנשים וכל פקידי החיל אשר שבו ויחזיקו בדגל ההוא נפלו איש אחר אחיו לפי חרב, ויתר פליטת הגדוד ההוא אשר עָיפה נפשם למות ואשר היו מכוסים בַּעֲנַן אֲבַק השְׂרֵפה לא יכלו עוד למצוא את הדגל ויעזבוהו במערכה בשדה. אמנם לא לחרפה תחשב זאת לגדוד פאָממערן ההוא, ונהפוך הוא כי אנשי הגדוד ההוא הֶראה עוזים וגבורתם כי לא נסוגו צעד אחד אחורנית מפני אויביהם הרבים והעצומים מהם, כל פקידיהם נפלו, והם עדרו במלחמה ברוח עצה וגבורה, מימינם ומשמאלם התגוללו חללים ומְדֻקרים, והם נצבו כמו נֵד עד אשר נותרו מְתֵי מספר ויתמלטו בעור שִׁנֵיהֶם. גם המלך ווילהעלם שָׂם אותותיו אותות לכבוד גדוד פאָממערן ההוא ויתן להם תשואות חן על גבורתם ותרף נפשם על שדה קטל, ותחת הדגל אשר אבדו בַּקְרָב ביום שלטון המות, שלח להם דגל אחר, ואת מאַנטייפעל צִוָה למסור בשמו את הדגל בכבוד והדר ובקול הצוצרות ותֻפים אל הגבורים ההם. ובין כה וכה הכו האשכנזים את חיל בורבאקי מכה נצחת, וגאריבאלדי אשר שמע את הדבר הזה, התנודד ויתעצב אל לבו ויעזוב את דישון ויתנצל את משרתו מעליו, ואחרי אשר הכלימוהו שרי צרפת בעלי אסֵפה הלאֻמית ולא נתנו אותו לדַבר דבריו, שב אל קאַפּרעראַ אי מושבו, ובפעם הזאת לא נחמסו עקביו ולא נפצעו כבמלחמת אַספּראָמאָנטע, וחץ שנון לא פָצַע את לבבו כביום קרב אצל מענטאַנאַ, אך עוד רע ומר מזה, כי בפעם הזאת הומַר כבודו בקלון, וַהֲדַר כבוד שמו חֻלל בפי המתכבדים בקלונו — . ובראשון לחדש פֿעברואַר שבו הפרוסים וילכדו להם את דישון אחרי מלחמה קטנה, ואז ירדה מחנה צרפת האחרונה פלאים בסתר המדרֵגה, סר צִלָהּ מעליה וְכַצֵל בנטותו נֶהֱלָכָה, אשר לא האמינו כל אוהבי הצרפתים כי תהיה כזאת בפתע פתאם. כי הנה כבר ידענו כי בעת אשר נכתב כתב האמנה לפני שערי פאריז להשבית

ביתיהם ובין כליון חרוץ ומשואות נצח. גם הקיסר ווילהעלם אָצל מכבודו על ווערדער ויושט לו אות זכרון מזכרת כבוד על גבורתו הנפלאה. ככל הדברים האלה ידבר הסופר האשכנזי ההוא ועוד דברים רבים כאלה, אולם בכל זאת נפלו אז מהאשכנזים שמונים ושבעה שרי חילים ואלף ושמונה מאות וארבעים ושבעה אנשי חיל שולפי חרב ונושקי כלי נשק שונים, ותהי זאת נחמתם כי במחנה בורבאקי נפלו יתר הרבה עוד בערך חמש פעמים גם נלחצו לעזוב מקומות המערכה ולשוב על עֲקֵבָם אחור מבלי אשר עשו ידיהם תושיה.

72.§ תבוסת מחנה הקדמוני (אָסטאַרמעע). בורבאקי חשב מְזמה לשוב מבעזאַנסאָן למחוז ליאָן להתרפאות שם ממכותיו האנושות עד כי תהי לְאֵל ידו לחַדש את המלחמה ביתר עז מבראשונה, אך כבר עָבר המועד ונבצרה מְזמתו, כי הגענעראל מאַנטייפֿעל עם שני מחנות גבורים, מחנה פאָממערען תחת פקודת הגענעראל פֿראַנזעקי ומחנה וועסטפֿאַלען תחת פקודת הגענעראל צאַסטראָוו, נסעו יצאו כבר להתחבר אל מחנה הגענעראל ווערדער ולהיות זרועו בהִלָחמו ביום קְרָב בצבאות חיל בורבאַקי. ולפני מחוז דישון אשר עמד שם גאַריבאַלדי בראש חמשה ועשרים אלף איש בחור מהמתנדבים ללחום מלחמת הדרור (לפי דעם), הציג מאנטייפֿעל שני גדודים תחת פקודת הגענעראל קעטטלער לשמור עקבי גאריבאלדי ולהצר צעדיו לבל ימוש ממקומו בכל העת אשר המחנה הראשה תצעד מצעדי גבר להפריד בין גדודי גאריבאלדי ובין גדודי בורבאקי לבל יתאחדו ויהיו למחנה גדולה. ואז פרצו מחנות האשכנזים מבלי מפריע ויגיעו למחוז דאָלע ובזרוע נטויה לכדו להם את מסלות הברזל אשר יתפרדו שם לשלשה ראשים ולא נתנו להצרפתים להביא צידה ובגדים לגדודי בורבאַקי הנמוגים ברעב והנקשים בקרה (21—23 יאנואר). וגאריבאלדי אשר איתן מושבו בדישון ואשר בידו מבצרים אחדים וגדודי בחורים לְחֻמי רשף התשוקה למלחמה, האמין כי מחנה קעטטלער הקטנה היא היא כל מחנה האשכנזים ואין זולתה במקום ההוא, וישתער עליה בסערת עֹז ויתגר בה מלחמה ויתגבר עליה וַיַפֵּל בה חללים רבים ויריע אף הצריח ויתברך בלבבו כי זרועו מושלה לו וימינו רָעצה אויב. אך בעת אשר דִמָה כן בנפשו ובלשון מדברת גדולות דִבר באזני גדודיו דברי נגידים ויפאר אותם בכבוד גבורים משכילים לותמי מלחמת הדרור ורודדי אֵילֵי גבורי התבל תחתיהם, בעצם העת ההיא דאו מחנות פֿראַנזעקי וצאַסטראָוו על כנפי רוח גבורה ויתחברו אל מחנה ווערדער וכאיש אחד חברים התנפלו על צבאות בורבאקי העיפים והרעבים והנקפאים בצנת קרח. אך בורבאקי יצק עליהם רוח עֹז ויתאוששו ויחגרו שארית אונם ובמלחמות תנופה נלחמו

באויביהם

ההם הצלית הגענעראל מאנטייפעל להגיע אל שדה המערכה לעזור להגענעראל ווערדער. בצדק ידמו האשכנזים את מלחמת שלשת ימים ההם אל מלחמת המערמאָפּילאֶ הנודעת למשגב בספר המלחמות לכל העמים, כי שמות הגבורים ההם ושם שר צבאם וכל פקודי המלחמה ההיא יעמדו לנצח ויכָּתבו בספר דברי ימי עולם עד העולם כשם המלך העזוז והגבור לעאָנידאַס ושמות גבורי ההעללענים אנשי צבאו. במלחמה הזאת הוסיפו האשכנזים להוכיח לעיני איירופא את עזוז נוראותיהם כאשר הוכיחו במלחמת וואֶרטה. אחד מנכבדי סופרי אשכנז ישגיב מאד את פֹּעלי חֵיל ווערדער וברגש עֹז יפָאר וירומם את אֹמֶץ לבם בגבורים ואת עֱזוז רוחם ורעם גבורתם במשך שלשת ימי המלחמה האיומה אשר התחוללה בכל תעצומות עזה אצל העריקורט. אנשי חַיל ההם — אָמֹר יאמר — חָשפו את ימינם הנאזרת בגבורה והרפו נפשם למות על שדה קטל באופן נעלה מאד, אך לא בזאת לבד הפליאו עֲשות במלחמה ההיא, כי גם גבורי יתר העמים ומה גם גבורי צרפת יש לאֵל ידם לעשות כזאת בְּהִתְלַקַּח שלהבת העֹז והנצח בחֻבם, אמנם בזאת הגדילו לעשות כי במשך שלשת ימי המלחמה ההיא היו רעבים וצמאים, נקשים תקפאים מִקֹּר זקרח נורא, לא ראו שֵׁנה בעיניהם וחבלי מות אפפו אותם וּמְצָרֵי שאול הֶחזיקום, ובכל זאת לחמו כאריות, לחמו ברוח עצה וברוח גבורה, להמו כגבורים משכילים באנשי מלחמתם הרבים והעצומים מהם במספרם ומשליכים נפשם מנגד כאנשים נואשים הבוחרים במות. כל השומע את התלאות הנוראות ואת המצוקות האיומות אשר מצאו אותם במלחמה הזאת, תצלינה אזניו, תסמרנה שערות בשרו ויעמוד משתאה ומשתומם גם יעמיק שאלה: הֲכֹחַ אבנים כֹּחַ האנשים ההם, אם עצמותיהם מטילי ברזל ועורקיהם אפיקי נחושה? רוח עַם אשכנז אשר לא יחת ולא ישוב מפני כל, רוח אהבתו הנמרצה לארצו ולמולדתו, רוח סָבְלוֹ ומבליגיתו בכל אסונו ובכל תלָאה וּזְוָעָה, הרוח ההוא נחה על אנשי חיל ההם בכל תֹּקֶף והוא נתן להם עֹז ותעצומות לשאת ולסבול ולעפות רעב ורשפי צמאון תגרת יד הקרח והקפאון וכל בלהות תמותה שלשה ימים ושלשה לילות רצופים, ולאַזר בהם זיקות גבורה לעשות נוראות בשדה מלחמה באופן נפלא מאד. כל עַמֵּי אשכנז עָמדו מרעידים ועיניהם נטויות ואזניהם קשובות ולבם התפעם בקרבם לדעת מה תהי אחרית המלחמה הגדולה והנוראה ההיא המתחוללת בשאון פחדים על יד בעלפֿאָרט, העריקורט ומעמפעלגאַרד, וְכֻלם תקעו כף ויריעו תרועת ששון בבוא אליהם הבשׂורה כי יְמִין בני עמם רוממה, ימין גבוריהם עשתה חיל ובורבאקי וצבאותיו נסוגו אחור למחוז בעזאנסאָן. הכבוד הגדול אשר נתנו האשכנזים להגענעראל ווערדער וַיְכַנוּ אותו בשם «מגן עוזרם וחרב גאותם» יתן עֵדיו מה רב ומה נורא היה האסון הנשקף על אנשי חילו במלחמה ההיא וכי כפשׂע היה

ביניהם

בורבאקי ואשר נקראה בשם מחנה המזרחית, היתה באמת רבה וכבירה מאד ומספר אנשיה יותר ממאה אלפים וחמישים אלף איש, כֻלם מְזֻיי אש לָחֶם ולְחֻמי רשף נקמה, וְלוּ חִבל גאמבעטא את התחבולה הזאת לפני ארבעה או ששה שבועות ומחנה המזרחית עם מחנה הצפונית ומחנה לאֹאַר התנפלו בעת אחת על כל צבאות אשכנז הצובאים בצרפת, מי יודע אם לא הצליח חֶפצם בידם לָרֶד לפניהם את אויביהם ולצאת מהמלחמה האיומה הזאת כגבורים מנַצחים. אך לְאָסוֹן צרפת חָלַק אז לב הצרפתים למַחלקות רבות ושונות, ומושלי העם נפלגו ברֵעותיהם במשפטי המדינה והליכות אנשי הצבא עד כי הכאיבו את עצת גאמבעטא באבני נגף ויגדרו דרכיו בגזית ונתיבותיו בִּלֵעוּ, תחת אשר בין האשכנזים שָׂררה דֵעה אחת ומשפט אחד ולב אחד לְכֻלם וכאיש אחד עָדרו במלחמה. ואף גם זאת כי במחנה צרפת המזרחית היו אך חֲצִי האחד אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה וַחֲצִי השני חֶבר מגדודי המאָבילגארדע וחיל המתנדבים וּצְבָא העם אשר לא ידעו עוד מלחמה ולא לָמדו ארחותיה, וגם חצי הראשון היה קבֻצת גדודים שונים ובעלי נשק שונים מבלי היות התחברות ביניהם ומבלי אשר הסכינו לשמוע בקול פקידיהם ושריהם החדשים והזרים להם. הגענעראל בורבאקי שר צבא המחנה המזרחית אף כי הוא באמת אמיץ לב בגבורים ומְלֻמד מלחמה ואחד ממבחר שרי הצבא אשר היו להקיסר נאפאלעאן השלישי, אך עוד לא נִסָה להיות נָגִיד ומצוה על מחנה כבדה ועצומה מאד כמחנה המזרחית לְקַשֵׁר אותה בקשר אמיץ אחד וּלְדַבֵּק את הגדודים הרבים והשונים בדֶבק טוב עד כי יתלכדו ולא יתפרדו ויתיצבו כמו נֵד ביום קְרָב וְלָחֶם. על פי גאמבעטא התחבר גאריבאַלדי להגענעראל בורבאַקי לעזור לו במלחמה, ומספר חיל גאריבאלדי היה בעת ההיא שמונה עשר אלף איש, איתן מושבו היה תמיד בעיר דאָלע וממנו פָּשַׁט בראש גדודיו לתגר מלחמה בצבאות האשכנזים, ואף כי חָזקה אז עליו מחלת הפודגרה עד כי פעמים רבות לא יכל לעלות על סוסו ויסע במרכבה, בכל זאת השכיל מאד לְפַקֵד צְבָאוֹ במלחמה ולהשליך נפשו מנגד ברוח גבורה כבימי קדם בהיותו עוד צעיר לימים ובריא אולם. ויהי בנסוע בורבאקי עם חילו הגדול „מחנה המזרחית" להשתער בחמת כחו על האשכנזים הלוחמים על מבצר בעלפֿאָרט, עזב הגענעראל ווערדער כִּכפיר את עיר דישון לקדם את פני בורבאַקי בחרבו הלטושה וַיַסַע את אנשי חילו דרך שלשת ימים מבלי פנות אל כל המעצורים והתתחתים אשר בדרך ותפצו בידו הצליח להקדים בוא לפני בורבאקי אל מחוז חפצו. ובתשיעי לחדש יוני התלקחה מלחמה עזה אצל (Villersexel) (בקרבת גבול ארץ שווייץ) אך האשכנזים הכו את הצרפתים אחור כפעם בפעם. ובחמשה עשר עד שבע עשר לחדש יולי התחוללה על יד בעלפֿאָרט מלחמה איומה ונוראה אשר התעוררה שלשה ימים רצופים, ובמשך הימים

ויאמינו כי רמה ידם וימינם הושיעה למו, פרצו שני גדודי אשכנזים מֵחיל באַדען והפרינץ ווילהעלם והגענעראל גלימער בראשם וגבורת גבורות הֶעפִּילוּ עָלוֹת על הגבעות אשר הצרפתים ואגפיהם נִתּתִים שם ויערכו עליהם מלחמה (ביום דעצעמבער תרל"א 1870) ואף כי לחמו הצרפתים ככפירים ויחרפו נפשם על מרומי שדה, גברו האשכנזים וַיְנַפְּצוּם ויהדפום ממקום המערכה ויקחו מהם עֶמְדָתָם. במלחמה ההיא נפלו מהצרפתים באלפים איש ושבע מאות איש לָקחו בשביה, אך גם מהאשכנזים נפל רָב וַיִּרְבּוּ במחיר הנצחון ההוא: ארבעה וחמישים שרי חילים ותשע מאות אנשי צבא נפלו על במותיהם מחללי חרב, ומספר הנפצעים היה רב ועצום עד כי נהפכו כל בתי העיר לבתי חולים ואֶנקת האומללים כנאקת חלל הקיפה את כל העיר, גם הפרינץ האביר ווילהעלם נפצע במלחמה ושָׁלִישָׁיו נשאו אותו על כתף ממקום המערכה אל אחד הבתים להתרפאות מִמַּחַץ מַכָּתוֹ. אך בכל זאת יצאו האשכנזים מהמלחמה ההיא עליזי נצחון כגבורים משכילים, וגדודי הצרפתים נסוגו אחור בלב אנוש וַיְקֻלְּמוּ כאנשי מלחמה בגוסם במלחמה.

§ 71. אחרי הדברים האלה ראו האשכנזים תנועה גדולה במחנה צרפת הדרומית, דמות עַם עצום ערוך למלחמה, כי גאַמבעטא נִסָּה בפעם האחרונה להביא עצה עמוקה וגבורת רעם למלחמה וַיְמַלֵּא את ידי הגענעראל בורבאַקי להסיע את אנשי החיל אשר תחת פקודתו לפאת קדמה ושם יְקַבֵּץ את כל אנשי הצבא מכל מקומות תחנותיהם עד כי יהיה מחנהו גדול מאד ואז ישתער על האשכנזים הצָרים את מבצר בעלפאָרט להכותם אחור ולהוציא את אנשי המצב אשר בתוך המבצר ממסגרותיהם, ואחרי אשר כָּלָה גרש יגרש את האשכנזים מארץ בורגונד, יתנפל מֵעֵבר לנהר רהיין אל גלילות באַדען העליונה ואל יתר גלילות אשכנז בחרב מלאה דָם וַיַּעֲשֶׂה להם כאשר עשו הם לצרפת. ובעת ההיא יתגרו יושבי צרפת הצפונית והדרומית עֹז ותעצומות וברבבותיהם יסערו על האשכנזים הצרים על פאַריז להפיצם ולרדוף אותם בסערתם ובסופתם יְשׁוּפֵם, ובכן יַכּוּ את כל צבאות אשכנז מכה אחת וְנִצַּחַת. והנה עד מהרה נָהרו חֲיָלֵי נְדָבוֹת מכל הערים והכפרים וַיִּסָּפְחוּ אל מחנה בורבאַקי לְמַלאות את מספר אנשי החיל אשר נפלו במלחמה ולהַעֲצים עוד את מספרם יתר הרבה מבראשונה, והם הָרסו את מַעברות הנהרות, נָתצו את מסלות הברזל וישימו עוד מכשולים רבים כאלה לפני האשכנזים לְהָצֵר צעדיהם ולהאביד מהם מָנוֹס ולסגור עליהם גם את מעברות נהר רהיין עד כי יִלָּכדו בידי הצרפתים כצפרים האחוזות בפח. שמעו יושבי צרפת את עצת גאמבעטא וגבורתו למלחמת נקם, ויריעו תרועה גדולה, גם סופרי דברי הימים צָהלו קולם ויתקעו בשופר גדול כי קרובה ישועת צרפת לבוא ותבוסת האשכנזים לְהִגָּלוֹת. המחנה הגדולה אשר אסף

בורבאקי

על הגענעראל מאַנטייפעל להגיח ממקומו ולהסיע את אנשי צבאו דרך מעברות הוואָגעזים עד אשר יתחבר אל הגענעראל ווערדער ושניהם יחדו ילחמו בבעלפאָרט מלחמות תנופה עד רִדְתָּהּ. ומבצר בעלפאָרט חָסֹן הוא ומתנוסס בתעצומות עֻזוֹ לבלי חָת מכל כלי קֶבָל וכלי תותח. כי ידי אביר הטבע גם ידי אדם התאחדו בו לבַצר אותו ולעשותו מוצק כסלע כבד בלב יָם אשר לא יסערוהו גלים סוערים וכל מִשְׁבְּרֵי תהום רבה על חָסְנוֹ יתחטאו. ראשית גבורת בעלפאָרט היא מצודה נוראה בנויה על ראש סלע רָם ונשא ושִׂיאָהּ התנשא ברום שמונים רגל מֵעַל גגות המגדלים הרמים אשר בתוך העיר. במצודה ההיא נצבים אנשי מצב גבורי כח ואנשי חיל למלחמה ועל תועפות סוללות רבות מתנוססים כלי תותח נוראים אשר פיותיהם פתוחים כשערי שאול לירות זיקים חִצים ומות על כל הקרוב הקרב לעשות מלחמה זולת המצודה ההיא בנוי לתלפיות טירה נשגבה מאד אשר כל כלי מָצוֹר משחק לה ואשר כהר שׂרֵפה תקיא להבות אש מכל עבריה על כל צר ואויב אשר יָהִין לָגֶשׁת אליה. גם מִגְדְּלֵי עֹז, בחונים וצריחים, מִנְהָרוֹת (מינען) וסוללות, שוחות ותעָלות, מכשולים ותתרתים ומוקשי מָות סַבּוּ את המבצר עד כי האמינו הצרפתים כי יִתֹּם לריק כֹּחַ האשכנזים וידיהם תקצֹרנה להוריד ממנו עֻזוֹ כל הימים. אך האשכנזים לא כן יְדַמּוּ ונפשם דָרכה עֹז לעלות בבעלפאָרט ולקיצנה ולהבקיענה אליהם, ועוד בשלישי לחדש דעצעמבער תר"ל 1870 עלה הגענעראל טרעסקאָוו על העיר הבצורה ההיא וַיִּתֵּן כַּדּוּר עליה ויביא אותה במצור ותהי סֹגרת ומסֻגרת יותר משלשה חדשים, ובצאת שֶׁקֶט המלחמה לאור, הוסיפו עוד האשכנזים להִלָּחֵם עליה וביתר עֹז עוד מבתחלה, כי אז נטה הגענעראל האביר ווערדער את חרבו הגדולה עליה והגענעראל מאַנטייפעל נסע יצא ממקומו לעזור לו במלחמה. וכבר ידענו את מפעלות ווערדער הגבור המשכיל ועלילותיו וגבורותיו בחדשי נאָוועמבער ודעצעמבער 1870 אשר התיצב בזרוע חשופה ובחרב שלופה בפני גדוד הצרפתים הנקובים בשם מאָבילגאַרדע ובפני גדודי המתנדבים הרבים והעצומים גם בפני גדודי גאריבאלדי וישב צור חרבם וירדפם ברעם גבורתו וכל ארץ בורגונד העתיקה נכבשה לפניו, ויהי לָכֵן. ימים רבים כונן איתן מושבו בעיר דישון (Dijon) וממנה הסתער כפעם בפעם ויתגר תגרות ריבות בגדודי צרפת בכל ימי הבציר ויכם אחור גם סגר עליהם הדרך ולא נתנם ללכת אל מחוז חֶפצם. ולאחרונה בהתאזר גאריבאלדי עצה וגבורה למלחמה והגענעראל הצרפתי קרעמער נִלְוָה עמו להדוף את האשכנזים מבורגונד ולהציל את בעלפאָרט מיד הצר הצורר עליה, גם אז נכזבה תוחלת צרפת, כי כבר קִדם ווערדער את פניהם ויעמוד הכן וערוך קְבַל למלחמה. כי אחרי אשר הצליחו הלוחמים הצרפתים הרם להגיע לעיר גואיטם וַיִּשָּׂגְבוּ בה גם העלו כלי תותחיהם על הגבעות אשר סביב לה

ויאמינו

ארכה לאניות סוחרי הצרפתים ששה שבועות לשוב לארצם במֶשך הימים ההם מבלי כל שטן ומִפְגָע. סוף דבר כי קצרה יד סגן אדמיראל הצרפתי לגשת אל חָפי הים ולהרגיזם, והאשכנזים אשר ידעו זאת הרהיבו בנפשם עֹז לרדת הים באניות כלי תותח עד קרבת צי האדיר אשר להצרפתים ולירות עליהם זיקים חצים וכלי מָות. גם האניה אשר שֵׁם גערמאניא נקרא עליה ואשר שָׁבָה אז מִמַסָעָהּ אל ציר הצפוני, גם היא עָברה שלום ארחות ים עד בואה לנהר וועזער (י״א סעפטעמבער), והנוסעים החכמים ואמיצי הלב שמעו אז בפעם הראשונה את דְבַר הנצחון הגדול אשר קנו להם בני עַמָם במלחמת הצרפתים, גם הודיעו אז את הַתּוֹצָאוֹת הנפלאות אשר הוציאו מהמסע ההוא, את החדשות והנצורות אשר מצאו בדרך הרחוקה והנוראה אשר חֵרפו נפשם לעבור בה. גם צי אדיר השני אשר שלחה צרפת אל ים הצפוני תחת פקודת השר פֿורישאָן, גם הוא לא עשה מאומה. והשר הַמְפַקֵד צבא מלחמת הים ההיא בראותו כי אָזלת ידו להפיק את זממו, שב צרפתה, ושרי הממשלה היושבים בטורס ספחוהו אליהם אל אחת הכהונות. ובים הקדמוני אשר ירד שם סגן הארמיראל בּוּעט בצי אדיר בימי הבציר, גם שם לא עשו ידי הצרפתים תושיה. שתי פעמים התבוננו יושבי עיר קולבערג כי אניות מלחמה אשר להצרפתים הולכות הלוך וקרוב אל חוף הים, אך גם היא לא ראתה רע, כי גם עליה לא יכלו הצרפתים להמטיר כדורי כלי תותחיהם, ושר צבא צי אדיר ההוא חָלָה מחלה כבֵדה עד כי לא מצא השר החולה ההוא דרך אחרת לפניו כי אם לשוב ארחות ים הבאַלטי לארץ צרפת. הנה כי כן חלפה לה גם מלחמת הים מבלי עֲשות הָרס וְשַׁמות בערי אשכנז הצפונית היושבות על מבואות הים. אפס כי בכל זאת אִנּוּ אניות צרפת נֵזק רב לאשכנז בהשביתן את סְחַר הים ובתפשם אניות הסוחרים אשר לפרוסיא ואשכנז הצפונית. אך במה נחשב הנזק הזה מול השֶבר הגדול והנורא אשר נשברה אז צרפת כֻּלָּהּ בתגרת ידי האשכנזים.

§ 70. אך עוד לא בא הַקֵץ לשְׁפך דמי אדם בצרפת, עוד נכונו להצרפתים ימי חשך והֶרג רָב ותבוסה נצחת יתר הרבה עוד מאשר היתה עד הימים ההם בגלילות לאָאַר, סאַרט וסאָם. כי בכתב הָאֲמָנָה להשבית את המלחמה עד עת מועד, הִתְנוּ האשכנזים לבל יַחד מבצר בעלפֿאָרט במספר יתר הערים והמבצרים אשר יְשֶׁבֶת בהם קְרָב וְלָחֶם, אך שם תוסיף עוד המלחמה להתחולל כבתחלה, כי האשכנזים ידעו נאמנה כי קרוב קץ המבצר ההוא לבוא וימיו לא יִמָשֵׁכוּ, על כן לא אבו למשוך את ידם ממנו בעת רצון כזאת. והשר יולום פֿאַווער נלחץ להתרצות אליהם גם בדבר הזה אך באופן כי אז לא תהיינה גם ידי בורבאַקי אסורות מֵעֲזור להנצורים במבצר ההוא. וממשלת פרוסיא נאותה להאופן ההוא כי היא פקדה כבר

על

ממנו, וכל אשר עינים לו לראות ראו כי יתּם לריק גם יתר כֹּחָם ויוסיפו עוד רעה על רעתם. גם במלחמת הים לא עשו יד הצרפתים תושיה כבמלחמת היבשה וכל עמלם נשאר מָעַל. האשכנזים היושבים על חֹפי ים הצפוני חָלוּ בתחלה ורגזו מפני תנופת יד הצרפתים במלחמת הים וידמו בנפשם כי אסון נורא נשקף עליהם ואין מידו מציל, אולם עד מהרה הראו לדעת כי פָּחֲדוּ פחד לא היה פחד ולא אֻנה אליהם רָע. כי הצרפתים אֵחֲרוּ גם במלחמת הים את המועד, וְכַעֲבוּר המועד עָברה גם ישועתם ותוחלת אוֹנָם אָבָדָה. כי לוּ השכילו לָרֶדֶת בהָחל ימי המלחמה בארצם וְכֹחָם היה חָדש עמהם, לוּ השכילו לרדת אז באניות לָחָם מלאות חַיל יָם בים הצפוני להרעיש בכלי תותחיהם הנוראים את ארצות הַחֳפִּים ההם, כי אז מצאו עוד גם עוזרים ותומכים רבים ועצומים בממלכות האָללאַנד ודאֶנעמאַרק, כי שונאי פרוסיא נשאו אז ראש ונועצו לב יחדו לְקַצֵּץ את כנפיה וּלְשַׁבֵּר את זרוע עֻזָּהּ בקנאתם בהצלחתה וגבורת יֵשע ימינה, אך הצרפתים התמהמהו וַיְאַחֲרוּ את עת רָצון, ובעת אשר בא הגראַף בּוּעֶט פּילליםעץ סְגַן האַדמיראַל הצרפתי עם אניותיו בים הצפוני להחריד את מבוא הים הזה ואת נפות החוף, הבינו כבר האשכנזים סוללות כלי תותח וכל החפצים הדרושים למלחמה, ולא נתנו את אניות הצרפתים לָגֶשֶׁת אליהם למלחמה, וכבר פָּרְצוּ אז צבאות גבורי אשכנז לארץ צרפת וילכו קוממיות מחיל אל חיל, וידי שונאי פרוסיא בארצות האָללאַנד ודאֶנעמארק רפו ותשוקת אש המלחמה שָׁקעה בְחֻבּם ולא שלפו חרב על הפרוסים המנַצחים. צִיר הצרפתים, ההערצאָג פֿאָן קאַראָר, בבואו לקאָפּענהאַגען בירת דאֶנעמאַרק לְאַזֵּר שם זיקות המלחמה על פרוסיא, ראה כי שריה וראשיה קבלו אותו בלב ולב וַיָּבֶן כי אין עוד את נפשם לצאת לישע צרפת ולעזור לה במלחמותיה. ואף גם זאת כי ממשלת צרפת לקחה גדודים רבים מֵחֵיל הים ותספחם אל חיל היבשה ובזה גָרעה את מספר אנשי החיל הדרושים למלחמת הים, ואחרית המלחמה ההיא היתה כאחרית מלחמת היבשה. והגענעראל האשכנזי פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין קִדם כבר את פני אניות צרפת ויסתום את פִּיּוֹת הנהרים ואת חֳפֵּי ים הצפוני וים הקדמוני גם הציב סוללות קְנֵי רעם וּמְחִי קֳבָל על החֳפים וישקיע במצולותיהם טאָרפּעדים רבים ונוראים עד כי יָראו הצרפתים מִגֶּשֶׁת אל המקומות ההם לבל יְבֻלַּע להם ולבל יתפוצצו אניותיהם לרסיסים. וכל ימי הקיץ לא יכלו עֲשׂוֹת כי אם לחסום (בלאָקירען) את ערי החוף קִיל, ליבעק, סטראַלזונד ושטעטין, ולתפוש בחזקת היד את אניות סוחרי אשכנז העוברות אָרחות ים הצפוני והקדמוני. אמנם לא לְכָבוד הוא לצרפת כי רדפו אחרי אניות סוחר ההון ויתרימון לאוצר המדינה, יען כי כל מלכי אירופא התאמצו אז לבל יִשָּׁבֵת סְחַר הים לרגלי המלחמה ההיא ואניות הסוחרים תעבורנה שלום מבלי כל מפריע, וממשלת פרוסיא נתנה

ארבה

בקיסר נאפאלעאן השלישי. על הדבר הזה נתן השר ביסמארק בקולו ויאמר כי בעשות גאמבעטא כזאת יָפִיר את דברי הָאֲמָנָה אשר בין אשכנז וצרפת. ובגלל הדבר הזה הרימו שני שרים גדולים משרי הממשלה את פעמיהם לעיר באָרדאָ לְהָנִיא את מחשבת גאַמבעטאַ לבל יִפּול מכל אָפני הָאֲמָנָה צרור ארץ. השרים ההם, הלא המה: יוליוס שמעון ועטינע אַראגאָ, הוציאו לאור משפטם וְהָגוּ את גאמבעטא מן המסלה — . ויושבי פאריז ראו את העגלות הטעונות בָּר וְצֵדָה וכל אֹכֶל נפש הבאות בשערי העיר במספר רב וַתְּחִי רוחם ויתרועעו וישירו מטוב לב. אולם בראותם כי היתה הָרְוָחָה, שכחו מַהֵר את מַצָּבָם הרע וברוב גאונם לא אבו ולא שמעו להתרפס וְלַרְהִיב את האשכנזים המנַצחים, ויוסיפו לשפוך בוז ולטפול עונות ופשעים על טראָשו, על גאַמבעטאַ ועל כל שרי הממשלה, וירימו במרום קולם כי לא גבורת האשכנזים רק רפיון ידי השרים ההם היה נסִבה לְמַפֶּלֶת צרפת והריסות פאַריז, כי לוּ לא היו השרים ההם נִרְפִּים גם בוגדים ובוצעי בצע כי אז לא נָבַר כל צר ואויב על הפאַריזים אמיצי הלב בגבורים אשר ארבעה חדשים רצופים סבלו זלעפות רעב וכל חבלי מָות וּמְצָרֵי שְׁאול ורבבות כדורי כלי תותח וכל רשפי שחת וּבַלְהוֹת אבדון לא הרפו את ידם ולא הֵמַסּוּ את לבבם להשתוממות כל יושבי איירופא ואדיריה, ורק השרים הסוררים ההם עָקרו את ידיהם ורגליהם וימסרום ביד אויב לְרָאוָה בם וּלְהִשְׁתַּבֵּחַ כי כֹחם וגבורתם עשתה זאת. בשמונה ועשרים ותשעה ועשרים יום לחדש יאנואר באו האשכנזים אל המבצרים אשר סביבות פאַריז וַיֵּאָחֲזוּ בתוכם, והצרפתים התפשטו כלי נשקם וישובו פאַריזה. כל המקומות אשר בין המבצרים ההם ובין העיר היו מלאים מְנְהָרות מְמֻלָּאות אֲבַק שׂרֵפה (מינען), חפירות עמוקות סוללות וצריחים, מכשולים ותחתתים עד אשר אף אם הצליחו האשכנזים לעלות אל העיר בסערת מלחמה, נפלו מהם חללים רבים ועצומים עד אין חקר, ומי יודע מה היתה אחרית הדבר — וזאת ידעו הפאריזים נאמנה ועל בן לא אבו ולא שמעו אל כל אָפני השלום אשר שָׂמו האשכנזים לפניהם. אך לאחרונה בשלות בהם הרעב את חִצָּיו הדולקים אשר היו בהם למשחית, שְׁתֵחוּ תחתיו גם אבירי הלב, ולהִמָּלט משחיתותיו נלחצו להסגיר את עיר מָעֻזם קרית משושם ומשא נפשם ביד הצר הצורר אותם ומהם לרעב הנורא תוֹצָאות.

מלחמת הים.

§ 69. כאשר נפלה ממשלת קיסר הצרפתים במלחמת סעדאַן, כן נפלה גם ממשלת הרעפובליק במלחמת פאריז, וימין האשכנזים רוממה. קץ המלחמה הֵרב לָבוא ולשוא חָגרו הצרפתים שארית אוֹנָם להוציא רגלם מרשת זו

טמנו

לחסר כאשר עשו כן צבאות הצרפתים בסעדאַן ובמעטץ. בנפש נוגה ושבר רוח שב יולום פֿאַוועֶר פאַריזה, וביום המחרת הרים שנית פעמיו לווערסייל ויוסיף לקחת דברים עם ביסמאַרק, ואחרי אשר התוכחו זמן רב נאות לו ביסמארק להשבית את המלחמה שלשה שבועות עד אשר יתאספו ראשי עם צרפת לַמְּתִיק סוד ולהתיעץ אם לעשות שלום להאשכנזים או להוסיף עוד הִלָּחֵם בם. ובשבעה ועשרים יום לחדש כּרת אֲמָנָה בין ממשלת אשכנז וצרפת לִשְׁבּוֹת מֵרִיב שלשה שבועות על פי האָפנים האלה: בפאריז ובנותיה תשקוט המלחמה מששה ועשרים יום לחדש יאַנוּאַר עד כְּלוֹת ימי הָאֲמָנָה, וביתר ערי צרפת מתשעה ועשרים לחדש עד תשעה עשר בחדש פֿעברואַר, ובנפות קאָט ד׳ אָר, דובּס, יורא וסביבות מבצר בעלפֿאָרד לא תשקוט החרב עד אשר תחפוץ ממשלת אשכנז להשקיטה. מקום הַוַּעַד לראשי עם צרפת יהיה בעיר בּאָרדאָ, במֶשך הימים אשר תִּשְׁבּוֹת המלחמה יסָגרו המבצרים אשר סביבות פאריז בידי האשכנזים. על חומות העיר לא יעמדו אנשי חַיל מְזֻינים, וכל צבאות הצרפתים אשר בעיר יֵחשבו כשבויי חרב במלחמה ולא יֵצאו משער העיר והוצה גם לא יחגרו כלי נשק. חַיל הנדָבות אשר התנדבו לעדור במלחמה, יתנצלו אֱזֵנֵיהֶם וישובו לבתיהם ולא יוסיפו עוד לצאת בצבאות הצרפתים. שנים עשר אלף איש מהגאַרדע הלְאֻמית ומהזשענדאַרים יכולים לשאת כלי נשקם למען תהי לאֵל ידם לשמור את העיר מִפֶּרֶץ ומהומה. עֲדַת פאריז תתן מאתים מילליאָן פֿראַנק כסף ענושים לממשלת פרוסיא במשך ארבעה עשר יום. איש איש מיושבי פאַריז אל יָעוז להוציא מתוכה כל הֹסֶן וִיקָר לְהָנים מפני האשכנזים, גם בְּגַפּוֹ לא יוכל איש לעזוב את פאַריז בטרם ישיג רשיון מאת ממשלת צרפת ומאת ממשלת אשכנז. הן אלה קְצוֹת האָפנים הקשים אשר הטילה ממשלת פרוסיא על הצרפתים, ולעומת כל אלה נתנה אָרכה להצרפתים לקרוא עצרה ולאסוף ראשי העם לחרוץ משפט אם לשלום או למלחמה, גם הבטיחה לבל תפריע את הפאריזים מהביא לחם וְצֵדָה העירה.

68 § .ממשלת צרפת כִּלכלה את דְּבַר הָאֲמָנָה ההיא במשפט ובמשטר מבלי מעצור ובלי שָׁאון: המבצרים אשר סביבות פאריז נסגרו בידי האשכנזים ויבואו בם ויציבו מַצָּב בתוכם, והפאריזים יָרְאו ושקטו ולא התיצבו בפניהם. ההכנות הנחוצות לבחירת ראשי העם, נעשו בהשקט ובטחה, ואף הדעמאָקראַטים אשר הִשְׁתָּעֲרוּ ויתגעשו להפריע את הממשלה ממעשיה, לא עצרו כֹּחַ להפיק את זממם, ושאונם וְהִתְרַגְּזָם עָלוּ בתהו. אך גאַמבעטאַ הֵעיר סער חָדש בארץ, כי הוא גָזר אֹמֶר לבלתי תֵת את האזרחים הנוהים אחרי ממשלת הקיסר לבוא בקהל הבוחרים את ראשי העם, בחָשבו למשפט כי הם יהיו לאבן נגף לממשלת הרעפובליק וְיִבְחֲרוּ באנשי גילם הדבֵקים

בקיסר

ממר לארץ מולדתו. ובעת רעה ההיא לא נשאר לפני הפאריזים המתעלפים ברעב והצפוים אלי חרב כל תוחלת ותקוה כי אם להסגיר את עיר מעוזם ביד צר אם לשבט אם לחסד, אך טראָשו אשר נשבע לבל יסגיר את העיר בידי האשכנזים כל עוד אשר רוח חיים באפיו, התנצל את מִשְׂרָתו הגדולה ויתן אותה אל הגענעראל פִּינאָיי. אפס כי גם אז לא בא עוד הַקֵּץ להמצוקות ולחבלי המות אשר השתרגו עָלוּ על פאַריז האומללה, כי אצילי העיר ואפרתיה ובני מְרוֹם העם הקשיחו עוד לבבם ויתנו כתף סוררת אל כל אָפני השלום אשר שָׂמוּ האשכנזים לפניהם, עד כי לאחרונה בראותם כי באו מים עד נפש והייהם לשאול הגיעו, מחוץ תְּשַׁכֵּל אִבחת חרב, וְחִצי הרעב הרעים יפילו חללים רבים ועצומים מבית, ריב ומצה בין פלגות העם, מהומה ומבוסה ומבוכה ברחובות קריה, חברת הסאציאַל־דעמאָקראַטים כַּדָּבָר באֹפל תהלך לעשוק איש וביתו גבר ונחלתו, וגאַמבעטא וכל מגני הארץ ואנשי חילה קְצרי יד הם להציל את העיר ממות וּלְהַחיוֹתָהּ ברעב ומה גם לְמַלֵּט אותה מיד צָר, אז ראו כל הפאריזים למגדול ועד קטן כי באה העת לפתוח שערי העיר לפני האשכנזים בשלום, כי אם יוסיפו עוד לעשות מלחמה יסופו יתמו הם ונשיהם ובניהם וטפם בחרב וברעב ובדבר ללא עזר לפאַריז קרית עֻזם וללא הועיל לצרפת משא נפשם. ובכן גמלה מעט מעט המחשבה גם בלבות שרי העיר ונגידיה לקחת דברים עם האשכנזים אֹדות אָפני השלום באֹרח כבוד ולבל יגרע מצרפת כבודה ולבל תהי לָבוּז בעיני שכֵניה. וגם בפעם הזאת נבחר הסגן הנכבד יולוס פַאווער להיות צִיר שלוח מאת עַם צרפת לבקש שלום מיד האשכנזים, והאיש הזה אשר לפני ארבעה חדשים השמיע לכל יושבי איירופא כי לא יתן להאשכנזים מְלוֹא שעל עפר מאדמת צרפת ואבן אחת מאבני מבצריה, האיש הזה אשר כבוד צרפת יָקָר בעיניו מכל יְקָר וגאון עֻזה מָעוז חייו, האיש הזה נלחץ להתרפס וְלִרְהִיב את האשכנזים לבקש מהם את השלום אשר חיי כל הצרפתים תלואים עליו, האיש הזה חִלָּה את פני ביסמאַרק לתת לו רשיון לִרְאוֹת פניו ולדַבר עמו תחנונים בעד ארצו ועמו. במגנת לב ורוח חֲבלה הֵרים פעמיו לעיר ווערסייל ויעבור בין מערכות צבא אשכנז עד בואו אל מְקום משכן השר ביסמאַרק, וביום כ״ג וכ״ד יאנואר דִּברו השרים ההם פנים אל פנים על דְּבַר השלום, וגאמבעטא דָרַשׁ דָרַשׁ מאת ביסמארק כי אנשי הַמַּצָּב הצובאים בפאריז לא יֵחָשבו לשבויי מלחמה בצאת השלום לאור רק יֵצאו מתוך העיר בכל כבוד אנשי חַיל ובבלי נשקיהם וכל הַכְּבוּדָה אשר לרגלם ויתקעו יתדם באחת הנפות אשר לא באו עוד בידי האשכנזים וְהַבְטֵחַ יבטיחו לבל ירימו חרשים אחדים את חרבם על האשכנזים. השר ביסמארק וכל יתר שרי אשכנז היושבים ראשונה במלכות לא התרצו אל השאלה הזאת רק גמרו אֹמר כי כל אנשי המלחמה אשר בפאריז יסגירו לַשְּׁבִי נפשם אם לשבט או

לחסד

עִם כל אנשי הצבא על האשכנזים הצרים על העיר להפיצם לכל רוח ולהתחבר אל מחנה נאמבעטא, וישימו אשם נפשו כי על כן לא הצליח עד כה להתגבר על צָרֵי פאריז יען כי לא התנפל עוד עליהם בכל המון אנשי המלחמה אשר תחת פקודתו כי אם בגדודים אחדים, ואם ישתער עליהם בכל גדודיו הרבים והעצומים בפעם אחת כי אז יָחִילוּ דדכיו וְיָמִיט תרעץ אויב. ובכן כלה ונתרצה מאת הפאריזים ושרי החיָלים לעשות כן בתשעה עשר יום לחדש יאנואר, גם טראָשו התרצה לנסות כֹּחוֹ בפעם האחרונה ויריעו תרועה גדולה וַיַזְעֵק את כל אנשי החיל אשר בתוך העיר ויפקדם ויערכם במערכות ויכן הַכֹּל אל המלחמה הגדולה הזאת, וביום המועד בבקר הַשְׁכֵּם יצאו כל צבאות פאריז בצלצלי תרועה וברעש קול תֻּפִּים משערי העיר ומספרם יותר ממאת אלף איש מָרֵי נפש ונושקי כלי נשק שונים. על אגף השמאלית הֻקם הגענעראל פֵּינאָיי לשר צָבא, על אגף הימנית הגענעראל דוקראָט, וגבוה עליהם הגענעראל טראָשו נְגִיד כל אנשי המלחמה ושר שרי הצבא. ברעם וברעש ובסער וסופה התנפל הגענעראל פֵּינאָיי עם גדודיו האבירים על מערכות האשכנזים אשר תחת פקודת הגענעראל קירכֿבאַך ויתגבר עליהם ויהדפם מִמַּצָּבָם וַיִּקַח מהם עֶמְדָּתָם, וְלוּא הצליח אז דוקראָט לְהַבקיע ולפרוץ לו דרך עד מחנה פֵּינאָיי, כי אז חָברו כֻּלם יחד ויפיצו את אויביהם מפניהם, אך לַאֲסוֹן צרפת לא עצר דוקראָט וחילו כֹּחַ להחיש דרכם מפני המכשולים הרבים אשר לפניהם ולבוא לעזור לפֵּינאָיי במלחמה הנוראה הזאת, ואחרי אשר לָחַם פֵּינאָיי לבדו תשע שעות רצופות כגבור משכיל, גברו האשכנזים ממנו במספרם הרב והעצום ויחלשו אותו לפי חרב, וגם את דוקראט אשר אֵחר לבוא והֶעֱביר את המועד, הִכּוּ מכה גדולה מאד עד כי נלחצו הצרפתים לשוב אחור ולהתמלט וּלְהִשָּׂגֵב תחת חומות פאריז אחר אשר נפלו בדם כשבעת אלפים איש חיל. ואף אם גם במחנה האשכנזים היתה אז מגפה גדולה, כי נפלו מהם תשעה ושלשים שרי חילים ושש מאות ושלשים אנשי צבא, אך הם יָצאו בתרועת נצחון מהמלחמה וידם רמה, והצרפתים אשר מספר חלליהם היו רבים ועצומים מחללי האשכנזים יצאו מהמלחמה וידיהם על ראשם וינוסו מנוסת חרב ותקותם האחרונה היתה להם למפח נפש.

§ 67. ויושבי פאריז אשר שָׂמוּ בהמלחמה הזאת כִּסְלָם ויאמינו כי בפעם הזאת יצליחו אנשי צבאם ותבוסת האשכנזים תהיה שלֵמה, בשמעם את המגפה הנוראה אשר היתה באדיריהם, השתוממו ויהיו נִפְעמי רוח ונדהמים עד כי אבדו עֶשתונותיהם וילכו שולל וְנוֹאָשִׁים, ותרדמה גדולה ותמהון לבב נפלו עליהם. אך אחרי עֲבוֹר הבהלה הראשונה התעוררו מתרדמת אסונם ויעירו כל חמתם על טראָשו ויטפלו עליו גדופים ויתנוהו לבוגד בעמו ובן

ממר

וְדוּתָהּ, ואם הם האטימו את אזניהם משמוע, אֲשָׁמָם בראשם. גם הגענעראל בראָשו הביט און בממשלת פרוסיא וידשיע את אנשי חֵילה כי הם הציבו להם למטרה את בתי החסד אשר בתוך העיר וַיּזרוּ רשפי אש וכדורי בלע על בתי חֲנוך היתומים, על בתי מחסה לַדַּלִּים ועל בתי החפשית וַיְרַצְּחוּ בהם המון אנשים ונשים וטף, זקנים וחלשים, חולים ופצועים, וכל אשר עינים לו לראות יתנו עֵדיהם כי לא במקרה ולא בשגגה רק בִּצְדִיָּה וּבְזָדוֹן עשו כדבר הרע הזה לַמְרוֹת כל חֻקי הצדק ומשפטי תורת האדם ודרכי מלכי איירופא הנאורים. על האשמה הזאת השיב השר האביר מאָלטקע אמרי אמת כי חלילה לְיַלְדֵי אשכנז האמונים על ברכי הציוויליזאציון ואהבת אדם מֵעֲשׂוֹת כדבר הרע הזה בזדון ובצדיה, רק בהיותם רחוקים עוד מפאריז והערפל כִּסָּה את עין הארץ, עיניהם לא תצפינה במרחק רב כזה ולא תחדורנה בתוך חֶשכת הערפל להבחין בין בתי החסד ובין יתר בתי העיר, ואחרי אשר יִמַּס הערפל והאשכנזים יקרבו אל העיר ועיניהם תראינה את אשר לפניהם, אז ישימו פְּדוּת בין בתי החסד ובין יתר הבתים וּפָסֹחַ יִפְסְחוּ עליהם אם אך ירימו הצרפתים נֵס לבן על ראשי כִּפּוֹת הבתים ההם לְאוֹת לבל תִּגַּע בהם יד כי קֹדשו למעשה החסד.

§ 66. ובין כה וכה הִרעימו האשכנזים על פאריז בבלי תותחיהם בלי הפוגה מבלי פְּנוֹת אל עב הערפל הפרוש למסך על פני רקיע השמים ואל שכבת השלג הדבק אשר יספון את פני האדמה, ובכל יום ויום צעדו בצעדי און הלוך וקרוב אל שערי העיר וישימו בה הריסות נוראות וְשַׁמּוֹת הִרבה בכל פִּנּוֹתיה. הפאריזים התפלצו ויתחלחלו ואימות מות נפלו עליהם, אך שרי אנשי המלחמה גם ראשי העיר התאמצו בכל עֹז לְרַפְּאוֹת את שֶׁבר בת פאריז על נקלה ולהעלים מעיני יושביה את האסון האיום ואת הצרה הקרובה באין עוזר וּמְפַלֵּט. וּבְהִוָּדַע להם כי האיש הנפלא נאַמבעטאַ הִפליא עֵצָה וַיְּחַבֵּל תחבולה עמוקה לְהָסֵב את פני המלחמה אל מקום אחר אשר רֶוַח והצלה יעמוד משם לפאַריז ותשועה גדולה לכל ארץ צרפת, הֵחל רוח התקוה לְפַעֲמם בכל תֹּקֶף ודמיונם הכביר השיאם לְדַמּוֹת כי עוד מעט תצמח אֲרֻכָתָם ותשועת נפשם מיד שונא, ובלשון מדברת גדולות העבירו קול בחוצות פאריז כי עד מהרה יִכְלֶה זעם, יֶאְפַס שׁוֹד וְיִתֹּם רומס מן הארץ, האשכנזים יכרעו ויפלו למשואות נצח והצרפתים ידיעו אף יצריהו ובכל אשר יפנו יצליחו, כי אֵל נקמות הופיע וְנָקָם ישיב לְצָרֵי צרפת אשר בוססו את מקדשה מִקדש ההשכלה וְחִלְּלוּ את צְפוּנָיו. ובאמת יָעַץ אז גאמבעטא עֵצָה מְחֻכָּמָה לְהַתִּיק את האשכנזים מִמְּצוֹר פאריז אל מזרח צרפת להביא עליהם מלחמת תנופה מִפָּנִים ומאחור ולהאביד מָנוֹס מֵהֶם. וראשי פאריז הֵאִיצוּ בהגענעראל טראָשו להשתער בפעם הזאת

עם

החלו לגולל עליו עון אשמה כי מתרפה הוא במלאכתו ויש את נפשו לבגוד
בארצו ובבני עמו, וירימו במרום קולם על האנשים אשר בחזקתם התנשאו
להיות מושלים בצרפת ואהרי כי קצרי יד הם ואין בהם כח להציל את פאריז
מרעתה ולהושיע לצרפת אשר באה עד מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה. ובחמישי
לחדש יאנואר תרל״א 1871 הרעישו האשכנזים גם את חומות המבצרים
הדרומים אשר סביבות פאריז, הלא הם מבצרי **איסי**, **וואנוואר**
ומאנרוזש, ועד מהרה פרצו כדורי כלי תותח הנוראים פרצים רבים בתוך
המבצרים ההם, גם במגרשי פאריז ופרוריה עפו הכדורים ההם ויתפוצצו
ברעם וברעש. וגם בכל אפסי העיר רעשו הכדורים המשחיתים ויטילו מות
ואבדון על כל סביבותיהם. מהומה ומבוכה ומבוסה הקיפה את עיר פאריז
הבירה, כל גבר ידיו על חלציו וכל פנים קבצו פארור, כי לא האמינו עד
בה ולא עלתה על לבם כי כדורי האשכנזים הצובאים על העיר במרחק רב
יעופו על כנפי המות ויגיעו עד קצוי העיר לשום בה שמות; נוראות כאלה
מיום ליום רבתה מהומת המות ובלהות שאול, בכל פנות העיר מתים ינאקו,
ובראש המיות נפש חללים תשוע. כדורי האש הפגיעו בהיכל לוקסעמבורג,
בבית תפלת ס״ט סילפיץ, בארמון פאנטעאן, ברחוב הנקוב בשם רי די
באק, ובמקומות רבים הציתו הכדורים ההם אש תבערה בתוך העיר.
למראה האיום והנורא הזה בערה חמת הפאריזים כאש מתלקחת על האכזרים
העריצים אשר התפרצו בתוך עיר הערים ומקדש ההשכלה ביד הומסת
וחללו את צפונה. גם השרים ומלאכי העמים האחרים אשר נשארו בתוך
פאריז הנצורה, השמיעו במרום זעקת חמס על האשכנזים המשחיתים את
העיר וידרשו מאת ממשלת פרוסיא לתת מבטח עז לבני הנכר מיתר ארצות
איירופא הגרים בבירת צרפת לבל יבלע להם ולכל אשר להם. אך ממשלת
פרוסיא השיבה אמריה למו כי היא העד העידה כבר לבני נכר ההם כי
פאריז התעתדה להיות מטרה לכדורי כלי תותח וסערת מלחמה ולמה זה לא
עזבו את העיר בהיות עוד לאל ידם לעשות זאת? גם ראשי המורים מבית
מדרש החכמה בעיר דובלין באירלאנד התאוננו מאד על האכזריות ההיא
אשר תעשה ממשלת פרוסיא לבני עמים אחרים היושבים בפאריז ושלמים
הם את האשכנזים. על תוכחת מגולה הזאת השיב אחד מראשי המורים
בגאטינגען תשובה נצחת וישם לאל את דברי השטנה ההם. הסגן יולוס
פאווער השיא גם הוא עון אשמה על האשכנזים באמרו כי הם עשו במחשך
את מעשיהם ובלי הגד מראש כי משחיתים הם את פאריז הרעימו עליה פתע
פתאם בכלי תותחיהם ומהי קבלם נתנו בחומותיה ובבתי אזרחיה, וכן לא
יעשה בין עמים נאורים. אך השר ביסמארק הצטדק לפני הסגן ההוא ויגל
את אזנו כי כבר שלח ספר גלוי להפאריזים כי אם לא יפתחו את שערי העיר
בשלום, יעלו עליה האשכנזים בסערת מלחמה ומהלומות כלי תותח ער
ורדתה

באשכנז ולמנוע את כתר הקיסריות ממלך פרוסיא, גם הם בְּהִוָּדַע להם כי כל מעשיהם תהו ומחשבותיהם הבל וכבר הֻכתר וויללהעלם בכתר הקיסריות, נתנו ידם אל הקיסר החָדש הזה, ובעשרים ושנים לחדש יאַנוּאַר שנת תרל"א 1871 נתנו גם הם הוד קיסר למלך פרוסיא ולהתחברות עמי האשכנזים, וארץ אשכנז צָהלה ושמחה:

65. § ובעוד ידי חכמי הפאָליטיק וחכמי הדיפלאָמאטיע מלאות עבודה להוציא דְּבַר התחברות האשכנזים לממלכה אחת גדולה ולתת עטרת קיסר אשכנז למלך פרוסיא, בעת ההיא לא הדלו צבאות חיל אשכנז מֵעֲשׂוֹת מלחמה סביבות פאריז ובנפות צרפת המזרחית, ואף כי חסרו להם עגלות גדולות להביא מארצם את כלי המשחית הדרושים לחפצי המלחמה, גם מסלות הברזל נהרסו במקומות רבים והדרכים התקלקלו, בכל זאת יָעַץ השר האביר מאָלטקע מזמות ויהבל תחבולות עד כי הצליח להסיע מְרִי קֻבָל וכלי תותח גדולים ונוראים מארץ אשכנז ולהביאם עד מְחוֹז עיר פאַריז, וכלי תותח ההם עשוים במלאכת מחשבת לִירוֹת כדורי שחת עד מֶרחק רב אשר לא יֵאָמֵן כי יְסֻפּר ולא עלה על לב הצרפתים כי תהיה כזאת. אז באו ימי הפקודה, באו ימי הרעה על פאַריז בכל נוראותיהם וּשְׁחִיתוֹתֵיהֶם, וצבאות האשכנזים אשר צָרו עליה ימים רבים מבלי הַרְגִיזָהּ בכדורי כלי תותח, הֵחלו יְיַרוֹת עליה כלי מָוֶת וכדורי בלע בלי הפוגה. כי בשבעה ועשרים יום להדש דעצעמבער תר"ל 1870 הציבו האשכנזים לרגלי הגבעה הבצורה מאָנט־אַפּראָן שתים עשרה סוללות ועליהן שבעים וששה כלי תותח גדולים ואיומים מאין כמוהם ויטילו כדורים נוראים וְכִבְדֵי המשקל מאד על הצרפתים עד כי עוד בלילה השניה נלחצו הצרפתים לעזוב את הגבעה הבצורה ההיא ולנסוג אחור אחרי אשר נפלו מהם חללים רבים ועצומים, וגבורי אשכנז עלו בתרועת נצחון על ראש הגבעה ויציבו שם כלי תותחיהם. שמעה פאריז כי לכדו האשכנזים את מָעֻזָּהּ ואת מִבְטֶחָהּ וַיְגַלּוּ את מָסַך צרפת, וַתִּבְהֵל וַתִּתְחַלְחַל מאד ותזעק בחבליה, ויתר הרבה עוד הִתְפַּלְצָה ואימות מות נפלו עליה ביום תשעה ועשרים לחדש אשר אז שָׂמוּ האשכנזים מְתֵי קֻבְלָם על שלשה המבצרים המזרחים אשר סביבות פאריז הנקובים בשמות ראָסני, נאָזאַנט ונוּאַזי, ומראש פסגת מאָנט־אַפּראָן יָרוּ עליהם כדורי משחית וירעישו את חומותיהם גם שָׂמוּ שַׁמּוֹת באגפי חיל הצרפתים הצובאים בתוכם. לשוא נִסָּה טראָשו להפיץ ספרים גלוים בתוך העיר לְחַזֵּק את ידי אנשי החיל וְלְפַחֵת בקרבם רוח אֹמֶץ, לשוא הבטיח את יושבי העיר כי שרי הממשלה מָגִנֵּי העם לא יאבו ולא יתרצו להסגיר את העיר ביד האשכנזים, לשוא היו כל דבריו, כי כבר נבאש בעיני יושבי פאַריז ולא האמינו עוד בדבריו ולא שעו אל הבטחתו, וכותבי דברי הימים

ההלו

ביסמארק) לקרוא באזניכם את דברי הספר ההוא״. אז הוציא השר המזכיר את הספר ההוא מצלחתו ויקראהו, ואלה הם דברי הספר ההוא: ״אל עם אשכנז! אנחנו ווילהעלם מלך פרוסיא בחסד עליון, אנחנו מודיעים אתכם כי אחרי הקריאה אשר קראו אלינו מלכי אשכנז וערי החֹפש לקחת מידם את כתר קיסר אשכנז ולהנחילו גם לבנינו אחרינו כל הימים, לחַדש בזה את כבוד הקיסריות באשכנז כבימי קדם לפני ששים שנה, מצאנו חובה לנפשנו לשמוע בקול הקריאה ההיא וקבלנו את הוד כבוד קיסר אשכנז לטובת ארץ מולדתנו ובני עמֵנו, ונקוה לה׳ כי בהתחדש כבוד מלוכת קיסר בארצנו, יחדש לנו ה׳ ימי טובה, ארצנו תהי ארץ צבי ובה יתברכו עמים. ואנחנו יודעים מאד את החוב הקדוש הרובץ עלינו לעשותו ולמלאותו באמונה, ולבבנו סמוך ובטוח כי בישע אֵל למושעות תִּוָּשַׁע ארצנו על ידינו ולא יוסיפו עוד אויבינו להרגיזה, ונפשנו חִכְּתָה לה׳ כי עַם אשכנז אשר חרף נפשו על מרומי שדה ללחום מלחמות ארצו וכבודו וחרותו, יתענג בימינו ובימי ממשלת בניתו על רוב שלום וישב שאנן ובטח בכל גבולי הארץ אחרי אשר זה שנות מאות רבות לא חָדלה צרפת להתנפל עליה בחרב ואנחנו נושאים רנה ותפלה לאֵל חי כי יואיל נא לאַמץ זרֹעותינו להגדיל את ארץ מולדתנו ולהאדירה לא על ידי נצחונות בקרָב ומלחמה כי אם על ידי שלום רב אשר יפרח בה, על ידי אור הדרור אשר יאר בתוכה ועל ידי הצדק והמשפט וכל מעגל טוב אשר ירעפו ישע וברכה בארץ״. ככלות המזכיר את דברי הקריאה ההיא, הריעו כל הנאספים תרועת מלך ויקראו: יחי הקיסר ווילהעלם לעולם! ובמקהלות שרו את השיר הלאומי (פֿאָלקס הימנע) וישובו לאהליהם שמחים וטובי לב. ומה יקר היום ההוא לעם אשכנז! יום זכרון הוא להם עד עולם, יום אשר בו התחדשה מלוכת אשכנז כנשר נעוריה ונֵזר הקיסריות צָץ על ראש קיסר חָדש. החלום הנעים אשר חלמו בני הנעורים בהקיץ כי יבוא יום אשר ממלכת אשכנז תשוב לקדמתה וגדול יהיה כבודה האחרון מן הראשון, החלום ההוא היה חלום אמת ויצא לאור ביום ההוא, והתוחלת הממֻשכה אשר יחלו מָגִנֵּי אשכנז ליום אשר בו יתחברו כל שבטי האשכנזים וַיִּהיו לעַם אחד וַיֵּשבו שֶׁבת אחים גם יחד, התוחלת ההיא הנה היא באה ונהיתה בעֶצם תֻּמָּהּ ביום הגדול ההוא. כל עמי אשכנז תקעו כף ורגשי ששון התרוצצו בחֻבּם בכל עֹז, ויותר עוד שָׂמח ורחב והֻמה לבבם כמו יין כי בעת ההיא אשר שָׁבה קיסריות אשכנז לָאור באור יקרות כבראשונה, בעת ההיא הלכו צבאות האשכנזים מנצחון אל נצחון בארץ צרפת וילכדו מבצרים נוראים ומצָדות בצורות העשויות לבלי חָת ויעשו להם שֵׁם כשם הגבורים המשכילים בימי הצלחת הצרפתים ועזוזם ונצחם תחת ממשלת נאפאלעאן הראשון. גם ראשי עם באייערן בעיר מינכען אשר התיצבו בכל מאמצי כחָם ויתתרו בכל אונָם להפיר את האחוה

באשכנז

עולה להרגיזה ומפניה אויביה ירגזו. ואף כי קבל את נזר הקיסריות בשבעה עשר לחדש דעצעמבער, חָשך את יום הֻכתר בְּתֹר קיסר ליום שמונה עשר לחדש יאנואר שנת תרל"א 1871. יען כי ביום ההוא הָכתר אביו זקנו פרידריך הראשון לפני מאה ושבעים שנה בכתר מלוכת פרוסיא בעיר קאֶנינסבערג וירה אבן הראשה לכל גדולות ביתו וליקר תפארת מלכות פרוסיא וְעֻזָּהּ וּנְצחה. והיום ההוא אשר בו נאדר המלך ווילהעלם בִּכְבוד כתר קיסר אשכנז, יום נכבד הוא ומאד נעלה וְזִכְרוֹ לא יסוף מהאשכנזים כל ימי עולם, ויד ההשגחה העליונה עשתה זאת, כי בהיכל מלכי צרפת אשר בעיר ווערסייל, בהיכל אשר מימי ריסעליי‍ו והלאה לא חדלו אדירי צרפת מְחַבֵּל תחבולות לְחַבֵּל את ארץ אשכנז וּלְנַבֵּל כסא כבודה, בהיכל ההוא אשר על קירותיו מתנוססים ציורים רבים דמות הנצחונות הגדולים אשר נצחה צרפת את עַמֵּי עֶבְרָתָהּ ומה גם את עם אשכנז, בהיכל ההוא נטה מלך פרוסיא את שפרירו (הויפטקוואטיר) ונדיבי עַמֵּי אשכנז ונסיכיה ורוזניה נאספו שם לָשׂוּם על ראשו עטרת תפארת קיסר אשכנז. בחצר ההיכל ההוא עָמדו גבורי חיל פרוסיא ההם אשר הציגו לראשונה את כפות רגליהם על אדמת צרפת ובסערת מלחמה לכדו את ווייסענבורג. הגבורים ההם עמדו על המשמר ובידיהם דגלי מלחמה אשר כדורי הצרפתים באו בם וּנְקָבוּם. ובתוך ההיכל פנימה התנוססו עוד דגלים רבים בידי אנשי חַיִל מכל קצוי אשכנז, ומלכים ורוזנים, שרי צבאות וסגנים ומלאכי גוים אדירים הופיעו שם בבגדי השרד לתת הוד קיסר אשכנז למלך פרוסיא וּלְשׂוּמוֹ עליון על כל הליכות המלוכה ומשפטי אנשי הצָבא בכלוא רֹחב ארץ אשכנז. אחד מהכהנים הראשים נשא מַדְברותיו לכבוד הקיסר הֶחָדש ולכבוד היום הגדול ההוא, מזמור כ"א בספר תהלים היה הַצִּיר אשר עליו סַבּוּ אמרי פיו, וברגשי לב בֵּרך את הקיסר ואת ביתו. ככלותו דבריו עלה המלך הזקן, אשר נמלאו לו אז שבעים וארבע שנים, על הבמה המפֹארה אשר בתוך ההיכל, וכאיש צעיר לימים אשר עטיניו מלאים עלומים הופיע בהודו והדרו לעיני האסֵפה הנאורה ההיא, וישא מַדְברותיו ממרום הבמה ויאמר: „שמעו נסיכים, האזינו רוזנים וכל בעלי ברית אשכנז! אתם וכל מלכי ארץ אשכנז וערי החֹפש נתתם יד להוד מלך באייערן ותקראו אלי כֻּלכם לקחת מידכם את כתר קיסר אשכנז ולחדש את ימי הקיסריות באשכנז כקדם, ואני נתתי לכם תודה במגלת ספר על אשר בטחתם בי ותנחילו את הכבוד הגדול הזה לי ולבני אשר יֵשבו על כסאי אחרי, ועתה אביע לכם רוחי כי קִוְּתָה נפשי אל ה' ובשם קדשו בטחתי כי בקחתי את כתר הקיסר תהי לְאֵל ידי להרים קרן ארץ אשכנז בכבוד ולהביא עליה ברכות טוב. והיום הזה ערכתי ספר גלוי לכל עַמֵּי אשכנז להודיעם כי קבלתי את נזר קיסר אשכנז מיד נסיכיה ורוזניה הנאורים, והנני מבקש את מַזְכִּירִי (השר

סגניהם היושבים ראשונה במלכות אל ווילהעלם מלך פרוסיא השוכן בווערסיילע לברכהו בשלום ולקחת דברים עם השר ביסמארק המזכיר הגדול באשכנז הצפונית על אדות האפנים אשר על פיהם תתחברנה ארצות אשכנז הדרומית אל הצפונית בהליכות המלוכה ובמשפטי אנשי הצבא. ואחרי המתיקם סוד עם המזכיר הגדול ההוא, התרצו לראשונה סגני נסיכות באַדען והעסען אל האפנים אשר שָׂם לפניהם ויבואו במסורת הברית עם מלך פרוסיא. גם סגן ווירטעמבערג לא הרבה להפציר באפנים ההם ויכתוב ידו גם הוא אל האפנים אשר בלעדם לא תקום הברית עם מלך פרוסיא. אך סגן מלך באייערן הקשיח לבבו ויאטם אזנו ולא אבה ולא שמע לכל דברי ביסמארק ועצמותיו, גם במינכען בירת ממלכת באייערן התיצבו ראשי העם לשטנה אל דברי הברית ההיא ויחתרו בכל עז להפיר את האחוה בין הצפון ובין הדרום. כי רבים מהם התמכרו אל הפאפסט ואל משפטי פיהו ולשׂכים בצדיהם הדבר כי מלך פרוסיא המכחש בקדושת הפאפסט וכל קדושיו עמו יהיה עליון על כל המאמינים באב הקדוש, ודת הפראָטעסטאַנטית תהי שלטת על דת הקאַטולית בארץ אשכנז. ורבים מהם אשר קנאת הדת וקדושת הפאַפסט לא נגעה עד נפשם גזרו אמר, כי על פי דברי הברית עם פרוסיא יבֻלע לחֵרות אזרחי אשכנז הדרומית אשר הסכן הסכינו לשאוף רוח דרור ולהיות בני חורים בדרכי חייהם, ולמשא כבד ירבצו עליהם משפטי פרוסיא העזים וחקי אנשי הצבא אשר להם, הלא טוב טוב להם להיות בודדים במועדיהם מבלי מגן ומחסה עז כמלך פרוסיא מלתת צוארם לעֹל אשר לא נסו בו מעודם. ימים רבים התיצבו האנשים ההם בעבי גבי מגנם לשטן אל הברית ההיא עד כי כמעט נואשו ממנה רבים מיודעי העתים ולא האמינו כי תקום וכי תהיה כזאת, גם רבים מעם הארץ דמו בנפשם כי יארכו הימים וְאָבַד חֲזון הברית ההיא וחדל לעולם. אך לא כאשר דמו כן היתה, כי לאחרונה גברה יד האמת והנכוחה, וגם האנשים ההם נתנו ידם אל התאחדות אשכנז הדרומית והצפונית ואל דברי הברית עם מלך פרוסיא.

64. § אחרי הדברים האלה שלחו מלכי אשכנז ונסיכיה מלאכי פניהם אל מלך פרוסיא לווערסיילע לברכהו על הישועה הגדולה אשר עשה לאשכנז ולצֶקֶת לרגליו נזר הקיסריות לו ולבניו אשר יֵשבו על כסאו אחריו. וביום שבעה עשר לירח דעצעמבער תרל"א 1870 באו מלאכי אשכנז ובראשם הפרעזידענט המהלל דר' עדואַרד שׁ מ שׁ ו ן בשערי עיר ווערסייל, וביום שמונה עשר לחדש הופיעו המלאכים ההם לפני הוד כבוד המלך ביראת הכבוד הושיטו לו את נֵזר קיסר אשכנז בשם כל נסיכי אשכנז ורוזניה והעם היושב עליה, והמלך קִבל מידם את הנֵזר לטובת ארץ אשכנז ולהצלחתה, להרים קרנה בכבוד ולעשותה לממלכה כבירה ואדירה לבל יוסיפו עוד בני

עולה

לאסוף חילים חדשים לבקרים וַיַּמְרִיצֵם לָרוּץ כגבורים ארח לבקוע בחזקת היד עד שערי פאריז לגרש צָרִיה מפניה. ובעת ההיא פרצה מלחמה עזה אצל מבצר לאָנגווי אשר התנוסס עוד בחָסנו, והמלחמה ההיא נמשכה שלשה ימים רצופים. הצרפתים לחמו כנואשים וישליכו נפשם מנגד ביום קרב, אך האשכנזים יָרוּ מכלי תותחיהם הנוראים כדורי שחת על המבצר ויפרצו בו פרץ על פני פרץ, הָרסו אָשיותיו וְעֵרוּ את שָׁתותָיו, הפילו חללים רבים באנשי המצב ויעצימו הרוגיהם וילכדו את העיר ואת המבצר בסערת גבורתם, ובחמשה ועשרים יום לחדש יאַנואַר באו בשערי העיר בתרועת נצחון ויציבו מצב בתוכה ויהיו לאדוניה. אחרי לכדם גם את המבצר ההוא נכבשו לפניהם כל נפות צרפת הצפונית וגם פאריז הבירה היתה צפויה לְהִסָּגֵר בידיהם. אז הֵסֵבָּה איירופא עיניה מצרפת הצפונית וַתְּכוֹנֵן מַבָּטֶיהָ על המלחמות החדשות הַמִּתְעַתְּדוֹת להשתער בנפות צרפת המזרחית.

§ 63. והנה בעת אשר רָגזה צרפת ותרעש בתגרת ידי המלחמה הגדולה והנוראה הזאת, בעת אשר עיני כל יושבי איירופא היו נטויות על הליכות גבורי החיל בנפות זיינע, בגלילות סאָאַן וסאָמע, בעת ההיא יהיתה חדשה בארץ אשכנז אשר אין ערוך אליה ואל תוצאותיה הגבבדות. י׳ ׳רשה ההיא יצאה לאור בלי כל שָׁאוֹן ורעש כי אם בשובה ונחת ובמועצות ודעת וַתְּהִי לְנֵס. כי בעת ההיא אשר ילידי אשכנז הדרומית חרפו נפשם על מרומי שדה קטל עם ילידי אשכנז הצפונית וכֻלם יחד התמכרו ללחום מלחמות ארצם ומולדתם ומלחמות כבודם וְתִרוּתָם, בעת ההיא אשר נפל בין אנשי חֵיל ההם הקיר המבדיל בין שבט לשבט ובין דת לדת ויתאחדו יחד כאחים אהובים אשר מטרה אחת לכלהם, בעת ההיא נפקחו עיני כל האשכנזים היושבים בארץ אשכנז לראות כי באה העת לָשׂוּם העקוב למישור במשפטי ארצם ולחַבר את ארצות אשכנז הדרומית אל ארצות אשכנז הצפונית ולא הֶהָיֶינָה עוד לשתי ארצות נפרדות ולשני עמים שונים ורחוקים זה מזה במשפטי המדינה. ומלכי אשכנז ונסיכיה אף כי האמינו כי ידם רב להם להיות כל איש שורר בארץ ממשלתו מבלי סור אל משמעת מלך אדיר וכביר כֹּח מהם להיות עליהם סִתְרָה, בכל זאת ידעו בסֵתר לבבם כי בעת אשר התחולל הַפֵּכָה גדולה באיירופא וסערת לב פושעים כים נגרש תסער בעֻזה להפוך כסא ממלכות, לא יעצרו כֹּח להתיצב לפני הסערה ההיא ולהשביח שאונה והמונה, ועל כן אין טוב להם כי אם לתת יד אל מלך פרוסיא, מלך עזוז וגבור מלחמה אשר הפליא לעשות תשועה גדולה לאשכנז, לתת יד אליו, ולהקימו עָל על כל נסיכי אשכנז ורוזניה, וּלְעַטְּרֵהוּ בעטרת תפארת קיסר אשכנז ולחַדש ימי הקיסריות בארץ אשכנז כבקדם. ובחדש האחרון משנת תרל״א 1870 שָׁלחו מלכי באיירן ווירטעמבערג ונסיכי באַדען והעסען את

כנגיהם

משמר, גם במלחמות ההן שבו האשכנזים שבויים רבים וישללו שלל רב מאד. אפס כי אחרי אשר נסע יצא הגענעראל מאנטייפֿעל אל המחנה המזרחית, קם הגענעראל הצרפתי פֿעדהערב ויתאושש, ורוח גבורה צָלחה עליו כבראשונה ויאסוף אליו אנשי חיל חדשים במספר רב וַיָּשָׁב וילך נגבה להשתער על האשכנזים בסערת מלחמה. אך בראותו את צבא אשכנז הנצב קוממיות וביד רמה בין פעראָנע ובין אמיענס, לא ערב את לבו לתגר בו מלחמה, כי עצום הוא ממנו, וַיֵּט מפניו וַיִּשָּׂגֵב בס"ט קווענטין. אולם הגענעראל גאֶבען אשר בעת ההיא הוּרַם לשר צבא על כל אנשי החיל אשר בצפון צרפת, יצא אחריו וישמור כל מצעדי רגליו, גבתשעה עשר לחדש יאנואר הקדיש עליו מלחמה על יד ס"ט קווענטין וילחם בו שבע שעות רצופות ויכהו מכה נוראה ונצחת עד כי נסו אנשי חילו במהומת מות והאשכנזים רדפו אחריהם בחרב ובדם עד שובם למקומם הראשון אשר יצאו משם ויתמלטו בעור שִׁנֵיהם. עיר קווענטין וכל מבצריה נפלו בידי האשכנזים ואלפי שבויים הָגלו ארצה אשכנז. רע ומר מגורל השבויים במלחמה היה גורל הנָסים והנמלטים, כי הם התגודדו בבגדות דרך בְּצוֹת חלקלקות בצנת שלג וכפור ברגלים יחֵפות ובבגדים קרועים ונפשם ברעב ובצמא התעטפה. הן אמנם כי גם את האשכנזים מצאו תלאות עצומות בימי רעה ההם ורבים רבצו תחת כֹּבֶד מַשָּׂאָן, ורבים סבלו מכאובים אנושים וחליים רעים ונאמנים, אך הם קוו כי עוד מעט יֵצאו מהמלחמה הזאת בִּכְלִיל תפארת גבורים משכילים וחֵלף ימי עֻנים ומרודים יְיַסְּרוּ הצלחת ארץ מולדתם וְחֹסֶן ישועתה לאֹרך ימים, שְׁמָם יְכֻבַּד וזִכרם יְבֹרַךְ בפי כל בני עַמָּם עד דור אחרון, והתקוה הזאת הרהיבה בנפשם עֹז, ובטוב לב הִטוּ שכמם לשאת ולסבול כל תלאה וכל זְוָעָה. להחיות רוח הצרפתים אנשי המלחמה, מִהר גאַמבעטא ויבוא אל גדודי המחנה הצפונית וכיד הלשון הטובה עליו דִבּר על לבם וַיְחַזֵּק את ידיהם הרפות. הגענעראל פעדהערב מִלא פיו תהלת גדודי המחנה ההיא אשר זה מעט החישו מפלט למו למחוז קאַמבראי וְלִיל בנעלי עֵץ (האלץ שוהע) ובנקיון שִׁנַיִם ויפאר אותם בכבוד אמיצי לב בגבורים אשר לא יֵחַתּוּ מכל תַּחְתּוֹתִים ולא ישובו מפני כֹל. וגאַמבעטאַ הִלֵּל בתוך קהל ועדה את פעלי הרעפובליק וַיְבַשֵּׂר כי עוד מעט תעז יד צרפת על אויביה ואשכנז תִּשְׁפַּל עד שאול. אך מטיבי רְאוֹת הביטו לראות כי קָצֹר קצרה יד מחנה צרפת הצפונית לְהציל את פאריז מיד צָריה ואין בה כח להושיע לצרפת ממצוקותיה. המחנה ההיא הָלכה בלי חמדה לעדור במלחמה בידעה מראש כי ידיה לא תעשינה תושיה ולא תוכל לעמוד לפני אבירי האשכנזים אנשי החיל ומְלֻמדי מלחמה ולפני שרי צבאותיהם הגבורים המשכילים אשר נתנו חתיתם באפסי איירופא. רק גאמבעטא לבדו לא הביט חֲלוּשָׁה במחנה הצפונית ולא ראה עָיֵף וכושל בכל אנשי חילה ויוסף

לאסוף

צרפת המערבית, הצליחו הצרפתים להשתער שנית על מבצרי האַם, ס״ט קווענטין ולאַ פֶּער וללכוד אותם בחזקת היד (משנים עשר עד תשעה עשר יום לחדש דעצעמבער). גאמבעטא וחבריו מחאו כף וישמחו וירננו על הנצחון ההוא, אך רִנְּתָם היתה מקרוב ושמחתם עדי רגע, כי האשכנזים התגברו עד מהרה וישובו ויקחו את המבצרים ההם מיד הצרפתים וַיַּכּוּ אותם אחור ויניסום מפניהם. במלחמה ההיא לקח הגענעראל גאֶבען שש אניות אנגליות מיד האנגלים וַיַּטְבִּיעַ אותן במצולות מֵי נהר זיינע למנוע בזה את מעבר אנית כלי תותח צרפתית מִגֶּשֶׁת אל מחנהו. האנגלים הרימו במרום קולם ויזעקו חמס על החמס הזה, אך כאשר הבטיח ביסמאַרק לשַׁלֵּם בכסף מלא בעד האניות ההן (אף כי לפי משפטי המלחמה אין להאשכנזים לשַׁלֵּם אף גרה אחת) נחו שקטו האנגלים ולא שׂמו מכשול לפני האשכנזים במלחמותיהם.

§ 63. לסגור הדרך על מחנה צרפת הצפונית לבלתי קְרוֹב אל פאריז, פָּנוּ שנית הגענעראלים מאנטייפֿעל וגאֶבען מול אַמיענס וילחמו מלחמות רבות במתנה ההיא אצל אמיענס על יד נחל האַללוּ (אַללי) ועל יד מחוז אלבערט גם על יד מחוז באַפּאָם וילחצו את גדודי הצרפתים לשוב אחור אל מקומם הראשון ונבצרה מזמתם אשר יזמו להתחבר אל אחיהם בעיר פאריז. המלחמות ההן היו כבדות מאד ונהרי נחלי דם נהרו משתי מערכות הלוחמים. על יד נחל האללו נלחמו הצרפתים כגבורים עריצים שני ימים רצופים (בעשרים ושלשה ובעשרים וארבעה לחדש דעצעמבער), ואחרי אשר שבו הצרפתים על עקבם בדרך אשר באו בה, מָנוּ האשכנזים את מספר החללים והפצועים בקרב מחניהם ויהיו מספרם יותר מתשע מאות איש גבורי חיל ומהם שלשים וארבעה שרי גדודים. גם אצל באַפּאָם נמשכה המלחמה שני ימים ושני לילות (ביום השני וביום השלישי לחדש יאנואר תרל״א 1871) ומשתי מחנות הלוחמים נפלו חללים רבים ועצומים, ולא נצחו אלה את אלה ולא נודע יד מי רוממה, ולאחרונה נפרדו בעלי המלחמה וילכו בדרכים שונים, הצרפתים לפאת צפונה והאשכנזים לפאת נגבה. ובעת ההיא לבש הגענעראל בענטהיים רוח גבורה וילכוד את מצודת ראָבערט לע דיאַבל ועוד מְצָדוֹת ומבצרים רבים. על פי מספר השבוים הרבים אשר נפלו במלחמות ההן בידי האשכנזים, נוכל לשפוט בצדק כי הצרפתים נלאו אז ונפשם עיפה להורגים ורק בתגרת ידי גאמבעטא ומרעיו נלחצו לצאת למלחמה. התקוה אשר שָׂחקה להם כי תעז ידב ותרום ימינם על אויביהם, הלכה הלוך וחָסור מיום אל יום, בחמישי לחדש יאנואר לכד הגענעראל האשכנזי זוענדען את מבצר ראָקראָי באפס יד כמעט, ובעשירי לחדש תפש את עיר פּעראָנע עיר העתיקה אשר לפָנים לָקח שם קארל מבורגונד את המלך לודוויג XI בשביה וישם עליו

משמר

הַיְשָׁנָה. וברביעי לחדש דעצעמבער הכו את הצרפתים מכות הדרי בטן אצל מחוז פֿאַרזש ואצל מחוז בישי, והגענעראל הצרפתי רוען נלחץ לפתוח את שערי העיר הראשי והישנה אשר על נהר זיינע לפני האשכנזים, ולתקופת שלשה ימים (בתשיעי לחדש דעצעמבער) נלכדה גם דיעפּע עיר המרכולת ועיר החוף עם חֻפָּה הטוב בידי האשכנזים, ואז נשבת סחר סוחרי ענגלאנד ואירלאַנד בעיר ההיא, גם אניות סוחר אשר להם נעצרו מעבור עוד ארחות נהר זיינע התחתון. במלחמות ההן מצאו האשכנזים שלל רב, כלי נשק ואבק שרפה וכדורי כלי תותח לרוב, גם לקחו המון צרפתים רבים בשביה, ועל הערים העשירות אשר הביאו תחת ידיהם העמיכו מִסִּים כבדים ובכסף ענושים ההוא הֵכִינוּ בגדים חמים לאנשי החיל גם צדה עשו להם וימלאו את כל המחסורים אשר יחסרו למו. והצרפתים אנשי המלחמה נסו מנוסת חרב ולא הֻכּוּ, כי נפל פחד האשכנזים עליהם, ובבגדי עֹדים והשופי דגל ונמוגים ברעב ונקשים בקור וקפאון הגיעו עד שערי עיר אַפֿער דע גראַס להעצים את מכפר אנשי המלחמה אשר תחת פקודת הגענעראל בריאַנד. בכל מקום אשר דרכו כפות רגלי האשכנזים נפלה על הצרפתים אימתה ופחד, ויותר עוד נבהלו נחפזו ורֶטֶט הֶחזיקם מפני גדודי חֵיל הָאוּלאַנִים (אולאַנער) רוכבים קלים וחדים כזאבי ערב, עד כי רק לְזֵכֶר שֵׁם אולאַן התפלצו כאבותיהם לְפָנִים לְזֵכֶר שֵׁם קָאָזַאק. גם יושבי עיר אַפֿער דע גראַס התחלחלו ונבהלו מפני האשכנזים עד כי רפו כל ידים ולא קָם עוד רוח באיש מפניהם, ותהי מהומה ומבוכה בכל פִּנּוֹת העיר. להזק את ידיהם ולְפַתֵּת רוח עֹז בחֻבּם, העבירו שרי היל צרפת קול ברחובות ובשוקים כי זה מעט התנפלו צבאות פאַריז על האשכנזים הצרים על העיר ויכו באלפיהם וברבבותיהם, ואם יחושו צבאות צרפת הנפוצים בכל הארץ לעזור להם במלחמה, אז יַכּוּ את הצרים חרם וישימום כעפר לָדוּשׁ. ובאמת התנפלו הפאַריזים בעת ההיא על האשכנזים על פי טראָשו תחת פקודת שר החילים דוקראָט והאַדמיראַל לאַ ראָנסיער (בעשרים ואחד לחדש דעצעמבער), אולם אף אם לחמו כאריות ויתגרו שארית עֻזם ותעצומותיהם, לא עשו ידיהם תושיה, כי האשכנזים המטירו עליהם אש לוהט, זיקים חִצים ומות עד כי לא יכלו לעמוד לפניהם וישובו אחור מֻכִּים ופצועים והמונים המונים הוצגו חללים ארצה, גם המון רב נפלו בשביה. מהיום ההוא והלאה פחדו הפאריזים להתנפל ימים רבים על אויביהם הצרים אותם, גם לא הוסיפו עוד להרגיזם, כי ראו כי אָולת ירם והצלחתם הסתירה פניה מהם ולא תוסיף להביטם וגאַמבעטאַ אשר דמו בקרבו אש וגחלים בערו ממנו, הוסיף עוד לקדוח אש המלחמה ולאַזר זיקות הגבורה בנפשות הצרפתים, ועל פיהו התאושש גדודי החיל אשר בנאָרמאַנדיא לשפוך על האשכנזים כֹּבד מלחמה בסערת חֵמה וזעף אף. ובעת אשר הגענעראַל מאַנטייפֿעל כונן מבטיו על מחנה

צרפת

הצרפתים, ותהי זאת נחמתם כי מהצרפתים נפלו יותר מששת אלפים איש לפי חרב, גם יותר מארבע מאות פקידי החיל ושרי גדודים הוצעו חללים במערכה בשדה ושאריתם הפנו ערף וישובו למקומם בפחי נפש.

62. § עודינה תכלינה עיני הפאַריזים אל עֶזרת צבאות חיל הנגב, אך מעט מעט נפקחו עיניהם לראות כי צִפִּיָּתָם הבל ותושיה נדחה מהם, ובין כה וכה הוסיף החוֹרף העז להשליך קרח נורא בחוצות קריה ובבתי מושב ועצים אֵין גם נחלת לחמם אפס, עד כי קפאו כל בַּדֵי עור, כל הַשִּׁנַּיִם תְּצַלְצֵלְנָה מתגרת יד הַקֹּר, ובהיכלי נדיבים קִנְנוּ שלג וכפור. גם זלעפות רעב נִלְווּ עִם המציקים ההם, חֶסֶר וְכָפָן שלטו שלטת ופאריז הבירה נבוכה. אולם בכל זאת לא חדלו הפאַריזים מִיַּחֵל ולא אמרו עוד נואש, כי אף אם לא קָרבה אל נפשם גְּאֻלָּה מפאתי נגב, הלא קרובה ישועתם לבוא מירכתי צפון וצפונית מערבית, מנפות נאָרמאַנדיא, ממחוזות אַרטאָאַ ופיקאַרדיא אשר העם היושבים שם גבורי חיל הם ופאריז היא עיר תהלתם וקרית משושם, מגלילות פֿלאַנדערן המלאות מבצרים חזקים ויושביהן יתרדו אל טוב אחיהם הצרפתים וכל מזמתם לְרַוְחָתָם לישועתם, ומה גם כי חיל הנדָבות הרבים והעצומים המשוטטים בכל הארץ ההיא, מָרֵי נפש הם וגבורים עריצים ועומדים תמיד הָכֵן להשתער על האשכנזים בסערת מלחמה וחֵמה שפוכה. הלא שם נאספו גדודי צרפתים במספר רב עוד בחדש אקטאָבער בהשענם על מבצרי ליל וְאַמיאן. בראשונה היה הגבור בורבאקי לשר צבאם, ואחרי אשר נסע משם למחנה לאָאַר מִלֵּא מקומו הגענעראַל פֿ ע ד ע ר ב גבור החיל ובעל מזמות אשר התיצב בעבי גבי מגניו לפני גדודי פרוסיא ויגרשם מפניו. הלא היו עוד בידם מבצרי לאַ פֿער, ס"ט קווענטין, פעראָן ועוד מבצרים רבים אשר על ידם הֲנִיאוּ צבאות הצרפתים ההם את גדודי האשכנזים מהתחבר יחד למחנה גדולה ויש לאל ידם להחיש צעדי אונם ולבוא עד שערי פאַריז להפיץ את הצרים עליה ולהתחבר אל הפאַריזים אחיהם. אמנם האשכנזים אשר בשבע עינים התחקו על שרשי רגלי הצרפתים שקדו לילה ויום ויוסיפו אֹמץ ביתר עֹז מבתחלה עד כי ברוב עֲצוּתיהם וגבורותיהם למלחמה חָפצם בידם הצליח לְרַד לפניהם את צבאות הצרפתים ההם הצובאים בכל גבול נָפות נהר סאָמאַ. בתגרות רבות אשר התגרו בהם הצרפתים במקומות שונים, הִכּוּ אותם אחור כפעם בפעם, גם המלחמה הגדולה אשר לחמו בהם בשבעה ועשרים לחדש נאָוועמבער על יד עיר אַמיענס (אַמיאַן), היתה ידם על העליונה וילכדו את העיר ההיא גם תפשו להם את מבצר לאַ פֿער ובכל אשר פנו הצליחו. מאַמיענס נסעו יצאו האשכנזים תחת פקודת הגענעראַל מאַנטייפֿעל ויבואו ארצה נאָרמאַנדיא, ארץ הראשה והעתיקה בצרפת

הישנה

ענשו אותם האשכנזים ויעמיסו עליהם מס כָּבֵד ויקחו שבי ומלקוח וישללו שלל רב ועצום .

§ 61. ובין כֹּה וכֹה חִזקה התקוה וְאמצה את לבות יושבי פאַריז בהבטיחה אותם כי עוד מעט יבואו אחיהם חיל מחנה לאָאַר ומחנה המערבית ויגרשו מפניהם את האשכנזים הצרים על העיר . והתקוה העזה ההיא הרהיבה בנפשם עֹז להתנפל בראשית ימי דעצעמבער על צבאות האשכנזים הצובאים על פאריז, ובפעם ההיא עשו ידיהם תושיה יתר הרבה מאשר עשו עד העת ההיא , וְלוּא עָמדה אז ההצלחה לימין בורבאַקי ושאַנצי שרי צבאות מחנה לאָאַר ומחנה המערבית ויפרצו להם הדרך עד שערי פאַריז , כי אז באה תקותם ותקות הפאריזיר , ותוחלת האשכנזים אָבדה . כי עוד בחצי חדש נאוועמבער בְּצרו הפאריזים את תועפות מאָנט אַפֿראָן קדמת פאַריז ויעלו שם כלי תותח וּמְחִי קֹבֶל וכל כלי מַשחית לִירוֹת משם בדורי מָוֶת וְחִצֵי שחת על ראשי האשכנזים הצרים על העיר, והגענעראל דוקראָט נגיד אנשי המלחמה קָדַח אש הנקמה וַיְאַזֵּר זִיקות הגבורה בלבות אנשי החיל המתעתדים להשתער על האויב , ומן סערת נפשו ורגשות רוחו קרא בחיל לאמר : „הנני נשבע בשם ה׳ נגדה נא לכל עַמִּי ולכל חיל הצבא כי־שוב לא אשוב פאריזה כי אם אחרי הַכְרִיעִי צרינו תחת ידי או אחרי אשר יכריעוני הם לפי חרבם“ . ובשלשים לחדש נאָוועמבער התנפלו הצרפתים על האשכנזים בחֵמה עזה ובגבורה נפלאה בתקותם כי עד מהרה יחישו אחיהם חיל מחנה לאָאַר ומחנה המערבית להיות זְרֹעָם ביום קְרָב וִימִינָם תִּרְעַץ אויב . כל היום ההוא לחמו כאריות וגבורתם עָמדה להם כי הִפִּילוּ חִתִּית וישיאו מָוֶת על אויביהם גם הָדפו אותם ממקומות אחדים אשר התחזקו שם . גאַמבעטאַ הֵרִיעַ תרעת נצחון , גם כל יושבי פאַריז האמינו כי ידם רמה ויתרועעו וימחאו כף , ואם קרבו אז בורבאקי ושאַנצי עם אנשי חילם לפני שערי פאַריז כי אז היתה תבוסת האשכנזים שלמה . אך המושיעים ההם לא באו , כי כבר קִדם הפרינץ פֿרידריך קאַרל וההערצאָג הגדול ממעקלענבורג את פניהם ויכו את מחנה לאָאַר ואת המחנה המערבית ולא נְתָנוּם לבוא פאריזה מְחוֹז חֶפצם , ועל כן היתה לאֵל יד האשכנזים להכות את הפאריזים אחור ולקחת מהם עֶמדתם . כי ביום הראשון לחדש דעצעמבער באו גדודי אשכנז חדשים לעזור לאחיהם המֻכִּים והנסוגים אחור , וברבבותיהם התנגחו על הצרפתים הַמְנַצְּחִים , וביום השני וביום השלישי לחדש דעצעמבער נלחמו בם במלחמות תנופה ויחרפו נפשם על מרומי שדה קטל ולא שבו עד עשותם ועד הקימם מזמת לבבם , ויכו את הצרפתים אחור וילחצום לעזוב את המקומות אשר לכדו להם ולשוב פאַריזה . אפס כי בדמים יקרים קנו להם האשכנזים את הנצחון ההוא , ויותר מארבעה אלף איש נפלו חללים ומֻדקרים ומהם גם שרי תְּלִים מאצילי שרי אשכנז , גם שבויי חרב במספר רב נפלו בידי

הצרפתים

אל פאַריז, שָׂמוּ להם למטרה, ואת המטרה ההיא הלא כבר השיגו, ומה להם עוד? והצרפתים היושבים בכל נפות לאָאַר נבהלו נחפזו מפני אבירי אשכנז וינוסו ויחישו אל ערי הנגב מפלט למו, גם את הפצועים והחולים הרבים נָשאו אִתם בימי התֹּרֶף העז ההוא מדאגה בדבר פן לא ישימו האשכנזים עליהם עינם לחמלה ויעזבו אותם לָמוג בחֳלָיָם ובפצעיהם האנושים. פחד האשכנזים נפל גם על אמיצי הלב אשר בצבאות צרפת הָרַגְלִים (מאָבּיל) עד אשר מֵאֲנוּ להתגרות מלחמה את האויבים הנוראים מהררי טרף, ורק ביד חזקה ובמוראים גדולים המריצום שרי החילים לצאת לקראת נשק. באחרית שנת תר"ל 1870 ובראשית שנת תרל"א 1871 רבו עוד מצוקות הצרפתים אנשי המלחמה ביתר עז וצרת נפשם הגיעה עד מְרוֹם קִצָּהּ, כי אז התפרץ התֹּרֶף בכל תעצומות עֻזּוֹ וַיַּשְׁלֵךְ קָרְחוֹ הנורא כפתים, כפור שמים פִּזַּר כאֵפר, וְקֹר נמרץ הכריע את כל היקום תחת רגליו, אשר לא היתה כזאת בארץ ההיא מִשָּׁנִים רבות מאד. במקומות רבים כִּלְכְּלוּ גדודי האשכנזים את הצרפתים וינהלום בלחם ושמלה בראותם כי צפוים הם לָמוּת ברעב ובקָרה ומושיע אַיִן בִּלְתָּם. אך גם האשכנזים, צבאות חיל פֿרידריך קאַרל וצבאות ההערצאָג הגדול אשר חָברו אז יחדו, גם הם התמוגגו ברעות רבות ותלאות נוראות בימים הרעים ההם בנסעם למלחמה על מחנה צרפת המערבית אשר תחת פקודת שאַנצי נְגִיד החֵילִים. מיום הששי עד יום העשירי לחדש יאנואר תרל"א 1871 התחוללו מלחמות עצומות בין האשכנזים ובין מחנה צרפת המערבית אצל מחוז אַזע (Azay) ולאַ שאַרטער, אצל סאַרזש וראַזען לע רעטרו, אצל לאַמפראַן ואצל לאַ שאַפּעל, ובמלחמות ההן נפלו מאדירי חיל אשכנז חללים רבים ויזובו מְדֻקָּרים על שדמות השלג והקרח ואין מְקַבֵּר להמה. הפצועים והחולים התהפכו במכאוביהם, וְנָמַקּוּ בתבורותיהם מֵאֶפֶס יד וּמֵחֹסֶר רופאים לִגְהוֹת מהם מָזוֹר ולרפאות מַחַץ מַכָּתָם. אנשי החיל נלחצו לעלות הרים מְכֻסִּים בשלג ולרדת בקעות ספונות בקרח נורא אשר על כל מדרך כף רגל שָׁפכו אֲשֻׁרֵיהם ונדחו בחלקלקות, והצרפתים מגדודי חֵיל הַגְּדָבות אָרבו לנפשם במשעול הדרכים ובסתרי ההרים, בסבכי היערים ובמַארב חֲצֵרִים, עד כי בכל שעל ושעל הרגיזום וסגרו עליהם את הדרך ורק בחָזקת היד ובמלחמה כבֵדה פִּנוּ האשכנזים לפניהם כל צעד וצעד מאבני נגף ההם. ואחרי כל המכשולים וְהַתַּחְתְּחִים ההם קָמָה עליהם מלחמה נמרצה לפני שער עיר ל ע מ אַ נ ס (בשנים עשר להדש יאנואר תרל"א 1871) ורק אחרי כֹּבֶד מלחמה וְשֶׁפֶךְ דָּם פרצו שער העיר ויבואו בתוכה וגם שם לא הונח להם, כי אזרחי העיר עם אנשי המצב התיצבו לפניהם בשוָקים וברחובות וילחמו גם בחֵמה שפוכה, גם בעד החלונות ירו עליהם כדורי משחית. ובגלל זאת

עשו

כי רק מהבייערים לבדם נפלו במלחמה ההיא יותר משלשת אלפים איש, אך בכל זאת שמחו האשכנזים בנצחונם, כי כהגה וכהגה תאכל חרב אם אך לאחרונה יצאו אנשי המלחמה כגבורים מנצחים. כי האשכנזים הכו אז את מחנה לאָאַר מכה נצחת ויקחו ממנה שבעים ושבעה בלי תותח, ארבע אניות קיטור מלאות אנשי חיל ועשרת אלפים איש לקחו בשביה. מחנה לאָאַר אשר התפוצצה והפכה ערף לפני האשכנזים, החישה מפלט לה והתגודדה בלי כח לארך נהר לאָאַר נכח מחוז בלאָא ותתמלט בעור שניה.
ויהי כשמוע גאַמבעטאַ את המגפה הגדולה אשר נגפה מחנה לאָאַר, עלה עשן באפו ויחר לו עד מות, וישפוך כאש עברתו על אוירעל דע פאַלאַדין, ויגולל עליו עון אשמה ויחליט כי רק באשמתו היתה תבוסת המחנה ההיא שלמה, אז התנצל אוירעל את משרת שר הצבא מעליו ויעזוב את מחנה לאָאַר במגנת לב ובמפח נפש. וגאַמבעטאַ לבש עז התאזר אף חבל תחבולה חדשה להבל על האשכנזים ותגרת ידם, ויחץ את מחנה לאָאַר הנשארה ואת הגדודים הרבים והעצומים אשר הרים תרועה מאת עם הארץ, לשתי מחנות, ויתן את המחנה האחת ביד הגענעראל הגבור בורבאַקי ואת המחנה השניה ביד שר החילים שאַנצי, ויצו עליהם במפגיע להשתער על האשכנזים ולהדוף אותם מכל חבל לאָאַר ומכל המקומות אשר הם נחתים. התחבולה ההיא עשתה בראשיתה את אשר זמם גאמבעטא לעשות להאשכנזים, כי השרים האבירים אשר הפקיד על אנשי המלחמה, הרגיזו את האשכנזים העיפים והיגעים מרוב עבודה ומתלאות הדרך, ויצרו צעדיהם ויכלאום מלכת אל מחוז חפצם, גם שפכו עליהם כבד מלחמה עד כי במעט נטיו רגליהם. אך לתקופת ימים אחדים נהפך האופן להצלחת האשכנזים, כי הפרינץ פרידריך קארל עזב ככפיר רבצו וידא בעל כנפי נשרים וישג את בורבאַקי ואת מחנהו חונים על חוף לאָאַר השמאלי ויט ידו עליהם ויכם מכה רבה וילחצם לנסוג אחור ויתחבר אל ההערצאָג הגדול ויהיו לאגדה אחת לעדור במלחמה (מיום ששה עשר עד יום העשרים בחדש דעצעמבער).
והשר שאַנצי נסע אז דרך ווענדאָמע למחוז לעמאַנס אשר בגבול נהר סאַרטהע, להזק את ידו בגדודים החדשים אשר נאספו אל מחנה המערבית בקאָנליע, אך האשכנזים תחת פקודת השר באָלטענשטערן הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו וישפכו עליו כבד מלחמה עד כי הלכו אנשי חילו הלוך וחסור, רבים נפלו חללי חרב גם חללי רעב, ורבים כפו תמו מתגרת יד הקר והכפור, למאות ולאלפים נשבו והגלו ארצה אשכנז, ושאריתם נהלכו כצל והיו כלא היו. הנה כי כן רדפו הצרפתים וילכו תמם עד אשר לא התיצב עוד איש בפני האשכנזים בכל נפות חבל לאָאַר, ומזמת גאמבעטא מתי סודו היתה לאפס ותהו. לפרוץ עוד משם והלאה בחרב ובמלחמה, יא היתה מנמת פני האשכנזים, כי רק להפיץ את מחנה לאָאַר לבלתי קרוב

אל

והצרפתים אָרבו להם וימיטו עליהם תלאות וזְוָעות, וְקֹר וקרה וכפור עם גשם שוטף חליפות הֶלאו אותם וימררו את חייהם. ובעיר פאַריז הנצורה התחזק הגענעראל האביר טראָשו, ובתקותו כי עוד מעט יבוא מחנה לאָאַר וכל צבאות הצרפתים לעמוד לִימִינו לגרש את הצרים הצוררים אותם. התנפל פעמים רבות על האשכנזים בעת ההיא, וגאַמבעטאַ אשר לשונו לשון אש וְעֵטו חוצב להבות הרהיב בנפשות הצרפתים עז ויער ויעורר רגשי גבורה בתֻכם וַיַבְטִיחֵם נאמנה כי המלאך הגואל תמיד את צרפת מכל רע, אשר הַסְתֵר הִסְתִּיר רגע קטן את פניו מהם, שָׁב להאיר אור פניו אליהם, ועליהם איפוא להתאושש וּלְגַבֵּר חילים וְלָקום וְלֵאוֹר כי בא אורם כמקדם, ודבריו הנמרצים אָזרו זיקות בנפשות הצרפתים עַ״ הדמיון, והנה מהרה קל נֶהפך כל מְלוא רוחב ארץ צרפת למחנה אנשי מלחמה אשר לא היתה כזאת מתמול שלשום, כל אשר ידים לו לְמַד ידיו לקרב, וכל אשר כֹּחַ בו לתפוש חרב בכף התיצב בין פקודי החיל, צלצלי חרבות ורעם כלי תותח וקול שופר ותרועת מלחמה הרעישו כל קַצוי הארץ, וכאיש אחד חברים התעתדו כל הצרפתים להקדיש מלחמת תנופה על האשכנזים בני הגבר אשר התפרצו במקדש צרפת לְחַלל גאון עֻזו. והאשכנזים אשר ראו כי התקוממו עליהם כל בני צרפת לגַדע את זרועם ולהפיצם לרגליהם, התמרמרו מאד עליהם וְהָלַךְ רוח נקמתם ויעברו תורת האדם ויעשו בצרפתים שפטים נוראים בחרב ובאש ודם, ותזעק צרפת על השערוריות האכזריות ההן, וְהֵד זעקת חמָסם נשמע בכל אפסי איירופא, ויהי על אשכנז קצף גדול —

§ 60. בעת אשר הִשְׁתָּעֲרָה המלחמה האיומה אצל לואַני, נסע ההערצאָג הגדול עם שני מחנות גבורים לפאת נגב, ועל יד מחוז אַ ר ט ע נ אַ י ׳ גם עוד אצל מקומות אחרים התעוררה סערת מלחמה בין האשכנזים והצרפתים, ואחרי שֻׁפך דמים רבים, רמה יד ההערצאָג הגדול וַיַּךְ את גדודי הצרפתים אחור ויתחבר אל צבאות הפרינץ פרידריך קאַרל לעֲזור יתרו במלחמה הכבדה אשר לפניהם. והנה עד מהרה התלקחה שלהבת המלחמה בכל תעצומות עֻזה על חוף נהר לאָאַר ועל יד היער הגדול אצל אָרלעאַנס, ארבעה ימים רצופים התעוררה המלחמה הנוראה ההיא ותלאות אין חֵקר מצאו את אנשי המלחמה, כי אֲרֻבות השמים נפתחו אז וּמִטְרוֹת עֹז נִתְכו כנהרות ארצה, ואחרי כן הִגִּיחַ מִמְּזָרים קֹר וכפור מרבה להכיל, ולהט חרב המָות עָף כִּבְרַק שמים בין אגפי גבורי החיל וַיֶּרֶב חללים ויעצים הרוגים, ונהרי נחלי דָם נָהרו עד למרחוק, ותתגעש ותרעש הארץ ותהי לחרדת אלהים. לאחרונה התגברו האשכנזים ויצאו בעטרת תפארת הנצחון וילכדו שנית את אָרלעאַנס (ברביעי לחדש דעצעמבער). הן אמנם הרבו האשכנזים במחיר הנצחון ההוא, כי נפל בהם המון רב ועצום, עד

כי

פרידריך פראנץ נשיא מעקלענבורג־שווערין, וַיֵט ידו החזקה עליהם וַיַכֵם מכות חדרי בטן אצל עיר דרייא (Dreux) ואצל מחוז שאטאָנייף (Chateauneuf), אצל עיר דיני (Digni) גם ביער ס״ט זערמען (בשבעה עשר ובשמונה עשר לחדש נאָוועמבער), ובמחנה גבוריו סגר לפניהם את הדרך ולא נְתָנָם להתחבר אל מחנה לאָאַר, גם הִפִּיל על הגדודים ההם חִתַּת וּבֶהָלוֹת, כי כֻלָם היו צעירי ימים אשר לא נסו עוד לעמוד במערכה בשדה קטל ולא לִמְדוּ עוד ידיהם לַקְרָב ומלחמה, ובכן הופרה אז עצת גאַמבעטאַ ותקותו היתה לו למפח נפש. אך בכל זאת נאספו המונים המונים אל מחנה לאָאַר ויעמדו הָכֵן לפרוץ להם דרך עד פאַריז ולהשתער על האשכנזים הצרים עליה. ויהי בהִשָׁמַע זאת למלך פרוסיא השוכן בעיר ווערסייל, צִוָּה לההערצאָג הגדול ממעקלענבורג לאחוז דרכו לפאת קֵדמה להתאחד שם עם המחנה השניה אשר תחת דגל פרידריך קאַרל לבעבור תהי לאֵל ידו להתיצב לפני מחנה לאָאַר ולְהַכּוֹתָהּ אחור. ועד מהרה הֵרִים פרידריך קאַרל את פעמיו לַקְדם את המחנה ההיא ולהכריעה, ובשמונה ועשרים לחדש נאוועמבער נפגשו גבורי אשכנז וגבורי צרפת אצל מחוז באָנ־לאַ־ראָלאַנד (Beaune la Rolande) ומלחמה נוראה מאד התלקחה ביניהם. מספר הצרפתים היה רב ועצום ממספר האשכנזים, ובכל זאת התאוששו האשכנזים ויתאזרו עֹז וָאֱיָל וילחמו כגבורים משכילים, אך גם הצרפתים לָחמו ברוח גבורה ובחרף נפש בידעם כי מהמלחמה הזאת תוצאות הצלחתם ונצחונם או תבוסתם ואסונם, כי אם יצלחו להתגבר בפעם הזאת על אויביהם, אז יוכלו להציל את פאַריז וצרפת כֻּלה מתגרת ידי האשכנזים, אך אם לא תעשינה ידיהם תושיה, אז נָפֹל תִּפֹּל עיר הבירה וכל ערי צרפת ביד המְנַצחים. חללים רבים נפלו בשתי המחנות וַיְכַסוּ את הבקעה הגדולה אשר לפני העיר, נהרי נחלי דָם נָהרו על כל עֲבָרִים, המָות לְהַט בלַהַט חרבו המתהפכת את אגפי גבורי החיל כל יום עֶבְרָתוֹ ההוא עד כי לאחרונה התגברו האשכנזים, הֵרִיעוּ אף הִצְרִיחוּ, ויניסו ויפיצו את הצרפתים מפניהם, וישימו לאַל את תקותם להתפרץ דרך עיר מאָנטעגעבלאָ עד שערי עיר פאַריז. והצרפתים המֻכִּים נִסּוּ את כֹּחָם עוד הפעם לפרוץ להם דרך לפאת מערבית עד שערי פאַריז, אך האשכנזים התגברו עליהם גם בפעם הזאת במלחמה הכבֵדה אשר התחוללה ביניהם ביום השני לחדש דעצעמבער אצל לואַני (Loigny) ואצל שאַטאָ גורִי. והנה אף כי יצאו האשכנזים מהמלחמות ההן כְּבִיר הנצחון ויעשו להם שֵׁם כגבורים, בכל זאת הרבו במחיר נִצְחוֹנָם, כי נפלו גם בקרב מחניהם חללים רבים ושמלותיהם מגוללות בדמים יקרים מבחורי בני עַמָם מטועני חרב ומְדֻקרים, גם הנשארים היו ברעה גדולה מאד, כי מָטָר סוחף ירד אז כמבול מים על הארץ עד כי נהפכו כל הדרכים לטיט יָוֵן וְיָוֵן מצולה ורגלי ההולכים הָטבעו בבוץ ויתנהגו בכבֵדות,

והצרפתים

הגענעראל פֿאָן טאַנן מאָרלעאַנס לעשות מלחמה בשר הצבא אוירעל דע פאַלאַדין, צוה הגענעראל הפרוסי ההוא לשוב אל מחוז שאַרטרעס ולהתחבר אל מחנה פֿאָן טאַנן לעזור לו במלחמה. בשמונה עשר לחדש אקטאבער השיג פֿאָן טאַנן את חיל אוירעל דע פאלאדין על יד מחוז קולמיער ויתראו פנים במערכה בשדה, ובפעם הזאת היתה יד הצרפתים על העליונה, כי מספרם היה רב ועצום ממספר האשכנזים, גם לחמו ברעם גבורות ובשטף אף, עד כי נלחצו האשכנזים לנסוג אחור וְלִפְנוֹת עֹרֶף לפני אויביהם. אך לא בִמְנוּסָה נסוגו אחור ולא במבוכה ומבוסה הפכו עֹרף אך הלוך הלכו בסדרים ובמשטר כמשפט אנשי צָבָא ובלהבות חרבותיהם פנו לפניהם את הדרך עד בואם למחוז טוּרִי, מחוז חפצם, ושם התחבר אליהם הגענעראל וויטטיך. והנה אף כי באמת לא נוכל לחשב את הצרפתים לִמְנַצְּחִים גם בפעם הזאת, יען כי נפלו בהם אַלְפַּיִם איש על שדה המלחמה ומחיל אשכנז לא היה מספר החללים והפצועים רק אלף ומאה איש והמשים וארבעה פקידים, בכל זאת התעצבו שרי מלך פרוסיא וחכמי יועציו אדות הדבר הזה, ומה גם בשמעם כי גאֹה גאה גאַמבעטאַ בנצחון הצרפתים ויתפאר בראש הומיות בגבורת אנשי חילו. גם הבטיח את בני העם כי כאשר החלו האשכנזים לנפול לפני הצרפתים לא יוכלו להם כי נפֹל יפלו לפניהם ולא יוסיפו קום. גם הכהן הראשי מאָרלעאַנס אשר עד הימים ההם הֶראה אותות כבוד וידידות להאשכנזים, שָׂמח לאֵידם ויגל במפלתם, וימלא פיו תהלת הגענעראל אוירעל וזרוע עֻזּוֹ ביום קְרָב, ויחשב למשפט כי הגבור המשכיל הזה לא ישיב חרבו אל תערה עד אשר יתמו האשכנזים מארץ צרפת ולא ישאר מהם אף אחד. וגאַמבעטאַ הוסיף עוד לאסוף אנשי חיל מכל נפות צרפת, גם הלך אל מחנה אנשי המלחמה אשר בבריטאניא לעשות שם שלום בין באַרעטע ובין קעראַטרי שרי החיל אשר רבו בחזקה איש ברעהו, ולא נח ולא שקט עד אשר הִזְעִיק מנפות צרפת הדרומית והמערבית מכל חוגר חגורה ומעלה במספר רב ועצום וַיְצַו עליהם להתחבר אל מחנה לאָאַר תחת פקודת אוירעל שר הצבא אשר זרוע ברזל לו וִימִינוֹ נֶאזרת ברעם גבורות, וכֻלם יחד ברבבותיהם ובתעצומות עֹזם ישתערו על האשכנזים הצָרים על פּאַריז לגרשם מפניה ולהסתפח אל צבאות חיל צרפת אשר בתוכה לעשות אֲגדה אחת להתנפל בסער ובסופה על יתר האשכנזים אשר בצרפת להשמידם ולכַלותם מעל פני האדמה. גאַמבעטאַ וכל חבריו קִוּוּ כי בפעם הזאת יצלח חֶפצם בידם ולא יארכו הימים והצרפתים יריעו תרועת נצחון, יכריעו את אויביהם תתתיהם ועל בָּמוֹתֵימוֹ יִדְרֹכוּ. אך לא כאשר קִוּוּ גאמבעטא וּמְתֵי סודו כן היתה, וגם בפעם הזאת לא עשו ידיהם תושיה. כי בטרם מָצאו הגדודים החדשים ההם את ידיהם, בטרם השפיקו לְהִצְטַיֵּד ולהכין כל המחסורים אשר יחסר להם, נסע יצא לקראתם ההערצאָג הגדול

פרידריך

לא יסורו עוד אל משמעתה, ותתַבל תחבולה להַתעות את עם צרפת באָמרה אליו כי לא תוכל צרפת לעמוד לפני אָפני השלום אשר ישימו האשכנזים לפניה, ועל כן תוסיף עוד עֲשׂות מלחמה אף כי יבְלע לה ולעם היושב עליה. ומה הם האָפנים הקשים אשר ישימו האשכנזים המנַצחים לפני צרפת המְנֻצחת ואשר לא תוכל עֲמוד לפניהם? הלא הם דורשים רק להשיב להאשכנזים את הנפות האשכנזיות אשר היו תחת ממשלתם בימי קדם ואשר לשון האשכנזים מתהלכת עד היום הזה בעריהן גם בכפריהן, הלא הן נפת עלזאַס ונפת לאָטהרינגען האשכנזיות. האם לא צָדקו האשכנזים בדרשם זאת מיד הצרפתים? האם לא דָרשה כזאת גם צרפת לו היתה היא המְנַצַחַת? ידעתי כי ראשיכם ושריכם הגידו לכם כי מגמת פני האשכנזים המנַצחים היא להשפיל כבוד צרפת עד שְׁאול, אך שקר הם דוברים למען עורר רגשי נקמה בלבות ההמון לְהִנָקֵם בהאשכנזים. ונהפוך הוא כי לא האשכנזים רק שרי ממשלתכם יעשו זאת במָשכם בחָזקת היד את חיל אשכנז לחדור בחרב בלב צרפת להשחיתה תחת אשר עַם אשכנז חפץ בשלום צרפת ולא יעלה על לבו לשבור גאון עֻזה ולהשפיל כבודה אם תעשה שלום לו. —

§ 60. והגענעראל מאָטערוז אשר נִגַף במלחמה נסע עם שארית מחנהו עד מחוז לאַ פּערטע מֵעֵבר לנהר לאָאַר הרחוק כארבע פרסאות מאָרלעאַנס, וַיִחַר בו אף גאמבעטא וישיא עליו עֲון אשמה כי לא השכיל לאסוף את כל אנשי חילו ולהציגם במערכה בשדה בפעם אחת, כי לו עשה כזאת, אז לא היתה מגפה באנשי החיל יותר מעשרת אלפים איש לפני אָרלעאַנס ובתוכה, ובחרות אפו בו קָרַע את מִשְׂרָתוֹ מידו וַיִתְּנָהּ להגענעראל אוירעל דע פּאַלאַדין אשר עשה לו שֵׁם בגבורים גם הוא במלחמות אפריקא, קְרִים ואיטליא. ושר הצָבא החָדש הזה הזעיק אליו אנשי חיל מכל אפסי צרפת ויחשוב מחשבה גדולה לקחת מיד האשכנזים את כל המחוזות אשר לבדו על נהר לאָאַר וללכת אחרי כן בצעדי און עד פאַריז להצילה מיד האשכנזים הצרים עליה. אך בכל עמָלו להסתיר את מַסָעו מעיני חיל אשכנז ולעשות במַחשך מעשהו, נודע הדבר להגענעראל פאָן טאַנן וימהר לקַדם פניו ולהכריעהו, אך לא יכול עֲשׂות הדבר כי אם אחרי עָזבו את אָרלעאַנס, וַיַפְקֵד את החולים ואת הפצועים בידי ראשי העיר ויבטח כי הם לא יקשיחו לבבם מהאומללים ההם ולא יניחום לָמוּג בכאֵבם וְחָלְיָם עד שובו אליהם. והגענעראל הפרוסי וויטטיך לָחַם עד העת ההיא על עיר שאַטאָדון, עיר בצורה מאד אשר אזרחיה וחיל הגאַרדע וחיל נדבות אשר תחת פקודת לְפאָוסקי הפולאני נלחמו ברוח גבורה ובחֵמה עזה, אך לאחרונה התגבר הגענעראל וויטטיך וילכוד את העיר. ובצאת

הגענעראל

יורש העצר מפרוסיא וימהר וישלח עליו את הגענעראל פֿאָן טאַנן עם גדוד הראשון מגדודי הבאַיערים ואת הגענעראל הפרוסי וויטטיך עם גדודי אשכנז הצפונית, ובעשירי לחדש אקטאבער נפגשו יחדו על יד מחוז אַרטענאַיי ועד מהרה התלקחה מלחמה כבדה ביניהם. מחוז אַרטענאַיי קרוב הוא לעיר אָרלעאַנס ורק מרחק שתי פרסאות ביניהן, והמלחמה התחוללה בחמה שפוכה מאד, הצרפתים להמו כאריות כי נסך הגענעראל דע לאַ מאָטרוז נגידם רוח גבורה עליהם, אך בכל זאת נָשתה גבורתם לפני האשכנזים עד כי נלחצו לנסוג אחור אחרי אשר נפלו בהם חללים רבים ועוד רבים מהם לֻקחו בשביה. ביום המחרת הרימו האשכנזים את פעמיהם אל עיר אָרלעאַנס להוריד ממנה עֹז מבטחה, אך אז נודע להם כי אתמול ביום העשירי להחדש נלחמו רק באנשי חיל הֶחָלוּץ אשר במחנה הצרפתים, אך מבחר אנשי החיל לא יצאו עוד לקראת נשק, וביום עשתי העשר התיצבו אנשי חיל ההם בעבי גבי מָגִנָּם ובסערת גבורתם לקראת האשכנזים. ובשעה העשירית לפני הצהרים הרעימו כלי התותח משני המחנות ויתאבכו גֵאות עשן ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים התפלצו. ואזרחי אָרלעאַנס בראותם כי כָלתה עליהם הרעה, נתנו ידם אל האשכנזים ויאמרו להסגיר את העיר בידם, ובשעה השמינית בערב נפתחו שערי העיר וגדודים אחדים ממחנה אשכנז באו לתוכה כמבואי עיר מְבֻקָּעָה, ויתר גדודי האשכנזים העלו נרות ולפידים על הַכִּכָּר אשר לפני העיר נֹכח מצבת „העלמה מאָרלעאַנס“ ויריעו ויצריחו כגבורים מנַצחים. במלחמה הזאת נפלו שני אלפים צרפתים בשביה, ומספר החללים היה רב מאד, ויתר מחנה הצרפתים הנרדפים על צואריהם, נסוגו אחור וילכו אל עבר נהר לאָאַר השני. ובשלשה עשר לחדש אקטאבער הודיע הגענעראל פֿאָן טאַנן בספר גלוי לאזרחי עיר אָרלעאַנס כדברים האלה: „אזרחי צרפת! באַותי להקל את תלאות המלחמה אשר השתרגו עָלוּ על צואריכם ולְרַפאות את מַחַץ מַכֹּתְכֶם ככל אשר תשיג ידי, על כן אבטח כי תשימו על לב להטות לבבכם אל אמרי פי הנאמרים באמת וצדק לפקוח עיניכם על דרכיכם לבעבור תואילו לתת יד ולהתחבר אל חֶברת אנשים חכמים אשר בקרבכם הדורשים שְלוֹם אמת וכורתים עִמָנוּ אֲמָנָה. הטרם תדעו כי מֶמְשַׁלְתְּכֶם קִדשה על ארץ אשכנז מלחמה בלי כל סִבָּה ובלי כל משפט צדק רק בְקַלּוּת דעת ובלב חֹרֵש און, והאשכנזים נלחצו להשיב מלחמה בשערי צרפת וילכו מחיל אל היל ומנצחון אל נצחון ובכל אשר פָּנוּ הצליחו, וצִבְאוֹת חֵילְכֶם הֻכּוּ מַכָּה אחר מכה ונגפו מַגֵּפָה אחרי מגפה וילכו הלוך ונמוג עד כי במעט נשמדו והלפו כָלִיל. והנה ממשלה חדשה קמה בצרפת, והאשכנזים קִוּוּ כי היא תַעֲשֶׂה שלום להם ולא תוסיף עוד לְהִלָּחֵם אחרי ראותה את הרעה הנוראה אשר הֵסַבָּה המלחמה הזאת. אך היא לא עשתה כן. ומדוע? יען כי אז תֵּרד משאָתָהּ והצרפתים

לא

תבר הכהנים תופשי הדת ובשאט בנפש בוז יבוזו להם, והאִכָּרים חֵיל ווענדעע העוזרים להם במלחמה הם דבֵקים בכל לבבם ובכל נפשם בדת הקאַטולית וקנאתם עזה כמות לכל מנהגי הדת ההיא ולכהניה ומוריה, וכמוהם הם גם אנשי חיל ברעטאַניע מקנאים עזים לדתם ולוהטים באש קנאתם עד להשחית, וגם שריהם ונגידיהם קַנָאִים נמרצים הם מאד ומוליכים את העם שולל עד כי חשבו מזמה לחַדש את ימי „העלמה מאָרלעאַנס“ ולהתעות את עַם תועי לבב במעשה תעתועים כזה לבעבור יגַברו חֲילים ללחום בשונאיהם, גם הבטיחו להפאַפסט כי אחרי אשר יגרשו את האשכנזים מעל אדמת צרפת, תעזור לו הממשלה הרעפובליקית לשוב אל עָזו ואל ממשלתו כבראשונה להיות מושל גם בארץ מתחת ומשפטו ושאתו יוציא על גוים ועל ממלכות כבימי קדם. וצבאות לוחמים כאלה השונים בדעותיהם אֹדות הדת מן הקצה אל הקצה, לא יוכלו לעדור יחד במלחמה בלב אחד וכאיש אחד חבֵרים ימים רבים. ואף כי בשנאתם ונקמתם להאשכנזים ישאו בד בבד וישאפו לְסִפּוּתָם ולכַלותם, בכל זאת לא יָכלה אגֻדתם להתעודד לארך ימים וסוף סוף נִתְּרָה האגֻדה עד כי הלכו בעליה אהֹרנית ויפלו ונכשלו ונוקשו ונלכדו. אפס כי בין כה וכה התחזקה המשׂטֵמה העזה בין שני העמים הגדולים ההם ועָלתה עד מְרום קִצה ולְאֹם מִלְאֹם התאמץ לעולל עלילות דמים אשר כל השומע יֵעָוֶה משמוע, כי גם האשכנזים אשר ימים רבים הבליגו על רוח נקמתם ולא מַדוּ פעולת הצרפתים אל חֵיקם, התמרמרו לאחרונה תכלית מרירות וילבשו נְקָמָה כְּמַדָם ובאכזריות חֵמה עשו שפטים רעים בהצרפתים הנופלים בידם, וַיִנָּקְמוּ בם בחרב רעה ובדם וָאֵש, ויעשו מעשה רְצַת וּנְאָצות נמרצות לחרפת עולם וּכְלִמַּת נצח למאה תשע העשרה הַמִתְיַמֶּרֶת בכבוד ההשכלה והמתפארת באהבת האדם. ואם הצרפתים עָברו תורת הציוויליזאַציאָן וחָלפו חֻקות עַם נָאור להתעולל עלילות גוים עריצים באנשי מלחמתם, יש להם פתחון פה להצדיק את נפשם לפני כֵם משפט הַתּוֹלָדָה כי הם כאדם חטאו בְּחֹם לבם ואש לא נֻפח לְהָטָה בחֻבם על קובעי נפשם ומחריבי ארצם אשר התנפלו עליהם בחרב מְלֵאָה דָם, כי „הבא להורגך השכם והרגו“ משפט חָרוּץ לכל העמים. אך במה יצדיקו האשכנזים את נפשם לפני משפט התולדה אשר אין עִמה מַשֹּׂוא פנים ולא תָחֹן גם עַם חכם ונבון בְּהַעֲוֹתו ובעשותו מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ? ....

§ 59. ובין כה וכה נסע יצא בחדש אקטאבער הגענעראל הצרפתי דע לאַ מאָטרוז עם גדודי חילו בחורי צרפת להשתער בחמת כֹּחו על האשכנזים הצרים על פאַריז ולגָרשם מן הארץ כיד הגבורה אשר תפעמהו, כי גבור מלחמה הוא הגענעראל הזה וכבר הֶראה את כֹּחו ואת גבורתו בעת אשר לחמו הצרפתים באפריקא ובאיטליא. ויהי בהִשָׁמע דְבר מַסָעו אל

יורש

צפוים אל חרב רעה, חרב שלישיה, ואל ירכתי בור נשיה, ולולי נָשתה גבורת בעלי הרעפובליק בצרפת הצפונית בתגרת ידי התגרות והקטטות אשר העירו הסאָציאַל־דעמאָקראַטים בערי ליאָן, מארסיילע, בורדאָ ועוד ערי מסחור ותרשת המעשה כמוהן, כי לולא זאת רמה אז יד צרפת אנשי המלחמה וחיל הנדבות בהתחברם אל גדודי גאריבאלדי במחוז דעלאָ ואל עַמֵי עליזאַס העליונה, ואז היה נבוגים מידם ימי חשך על האשכנזים, ומי יודע אם לא שָבו וילכדו להם את נפות נהר רהיין השמאלי ואם לא התנפלו על עוד נפות יפות ופוריות כאלה בחרב ובדם ואש וישימו בהן שַמות. הלא עינינו הרואות כי בהתנפל גדודי גאַריבאַלדי בעשרים להדש נאָוועמבער על מחוז שאַטילאָן אשר על נהר זיינע, הפילו בקרב מחנה האשכנזים מאה ועשרים איש בפעם אחת, ומהם שני שרי אלפים ושני פקידי חילים, גם שבעים סוסים וכלי נשק רבים היו להם לשלל. אות הוא כי מות ואבדון היו נשקפים על האשכנזים בארץ אויב ההיא לולי חָלק לב הצרפתים ועוזריהם בעת ההיא, אך חָלק לבם ופני ה׳ חִלְקָם ויהי דרכם חשך וחלקלקות. הדעמאגאָגים, הסאָציאַל־דעמאָקראטים, השונים ובעלי הפרצים עם בעלי המלאכה יושבי ערי הנגב אשר בְּצוק העתים נשבר מַטה לחמם, שלחו רסן מפניהם ויתאמצו בכל מאמצי כֹחָם לפרוק עֹל ממשלת הממשלה החדשה מעל צוארם ולכונן ממשלה אחרת כפי העולה על רוחם, וצבאות חיל העם גלחצו לעשות בהם מלחמה, ומלחמת אזרחים הלא אש היא עד אבדון תאכל. הן אמנם כי הצליח חֵפץ גאַמבעטאַ בפעם הזאת ובמועצותיו ותחבולותיו הִשְבִּיתַ סערת ים נגרש ההוא ויחשו גליהם הסוערים, ובעלי הקאָמונע אשר בעיר ליאָן גם הסאָציאַל־דעמאָקראַטים וכל אגפיהם שָבוּ ויסורו אל משמעת שרי הממשלה מָגִנֵי הארץ, אך רוח עריצים ההם לא עָבר כָּלִיל רק נֶחבא במסתר עד עת מְצוא, ובהגיע העת ההיא התפרץ ממחבואו ביתר עז עוד מבתחלה. בעיר ליאָן לא חדלו המתקוממים רֹגֶז, ומיום ליום השתובבו משובה נצחת עד כי באחרית השנה התגודד גדוד עזי נפש מעדת הסאָציאַל־דעמאָקראַטים על נפש ארנוד שר צבא חיל הגאַרדע הלאומית וַיְרַצְּחוּהוּ לעיני השמש במשפטם, משפט הדמים, אשר הקימו להם. ואף אמנם כי גאַמבעטאַ מִהר ויבוא בשערי עִיר ליאָן לדרוש את דְמֵי הנרצח ויצלח לתפוש את ראשי מסבי הֶרֶצח ולהסגירם ביד מִדת משפט, אך סערת לב הפושעים הלך עוד הלוך וסוער, וקצר קצרה ידו להקים את הסערה לדממה. כל גבר שְתום עַיִן ראה מראש כי הצרפתים הנפלגים בדעותיהם לא ישיגו את המטרה בהלחמם עם האשכנזים אשר שפה אחת ודֵעה אחת לְכֻלָהֶם. כי איככה יצלחו מגני העם להשיג את מטרתם בעת אשר אנשי חילם רחוקים במשפטי הדת והאמונה כרחוק מזרח ממערב? אנשי חיל גאריבאלדי והסאָציאַל־דעמאָקראַטים שונאים בנפש את כל הליכות הדת ואת

תבר

עליה משמר שנים רבות ואשר זאת היה כל ישע גאריבאלדי ואדירי כל תפצו כל הימים! אך הוא גאריבאלדי אשר לשֵׁמע צלצלי שֵׁם »רעפובליק« , »דעמאָקראַטיא« נפשו נחלים תלהט ורוחו כנחל שוטף מבלי פְּנות גם אל אהבת ארצו ומולדתו ואל חֻקות מִשְׁטְרֵי התבל , והוא בשָׁמעו לשֵׁמע אֹזֶן את צלצלי שמע ההם הנשואים על כנפי רוח מארץ צרפת , מִהר וַיֵדֶא כנשר לעזור להם במלחמה הזאת מבלי מֵשִׂים כי יעמור לימין העם אשר הֵרַע לאיטליא ולוחם בעם אשר היה מָגֵן יִשְׁעָהּ . גם הצרפתים הוכיחו אז כי תהפוכות ומהפכות במגורם בקרבם , כי הממשלה הרעפובליקית בהתחברה לגאריבאלדי ולגבר עמיתו הנודע בשם באָרדאָנע ושונא בנפש את חֶבר הכהנים ואת כל הליכותיהם , הלא הֶעִירָה בזה את חמת כהני צרפת אשר פלגי מים לב העם בידם ולכל אשר יחפצו יַטוהו , ובלי עֶזרת העם הלא כל הֹסן הממשלה וכל תפארת עֻזה כמוה כאין . תהפוכות ופלגות כאלה ועוד רבות כאלה נמצאו אז במחנה צרפת המזרחית , אך בדבר אחד נִשְׁתַּוו כלם , הלא הוא בְּדְבַר שנאתם להאשכנזים , ובדבר הזה שפה אחת ודֵעה אחת לְכֻלָּהֶם , וְכֻלם כאיש אחד חֲברים התנדבו ויתמכרו לגרש מפניהם אויב ולהשיב מלחמה בשערי ארץ אשכנז . על כן התלקחו מלחמות עזות בחדשי נאוועמבער ודעצעמבער בארץ בורגונד העתיקה סביבות מחוז וועזול ומאָנטבעליאַרד , סביבות מחוז גראַיי וְדישׂוֹן בעת אשר הֵחל הגענעראַל פֿאָן טרעסקאָוו להביא את עיר הבצורה בעלפֿאָרד במצור , והמלחמות ההן המיתו רעות רבות והשיאו מות על האשכנזים , כי זולת הצרפתים אנשי המלחמה בשדה קטל גם זולת בני הנכר אשר נלוו אליהם ללחום את מלחמותיהם ומספרם רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים , היו האשכנזים צפוים עוד אל חרב אנשי המארב אשר ארבו להם במעברות ההרים ובסבכי היערים , ואשר ירו עליהם כדורי מָוֶת מחלונות הבתים וממארב חצרים , מְנקרות הצורים וממחלות העפר ומכל הנעצוצים וכל הנהלולים . ואף גם זאת כי יושבי המקומות ההם רשו ורעבו והאשכנזים לא מצאו שם להם דֵי שבר רעבונם גם אם הִרבו במחירו , ומסלות הברזל ההרוסות בידי הצרפתים לא יכלו להביא ממרחק לחמם , גם הפרידו ביניהם ובין ארץ מולדתם . אמנם בכל זאת הלכו האשכנזים הלוך וְגָבוֹד וברעם גבורות לכרו ערי מבצר ומצָדות בצורות ומה גם את עיר המבצר דישון (Diion) ועיר הבצורה בעלפֿאָרד .

§ 58. בכל הנפות אשר בין הרי יורא ובין הבקעה הגבוהה לאַנגרעס , אשר עוד בימי יוליוס צאָזאַר התחרו שם הרומאים והגלים (גאַלליער) במלחמות תנופה , בכל הנפות ההן התלקחו מלחמות רבות וכבֵדות בין הצרפתים ובין האשכנזים במשך ימי חדשי נאָוועמבער ודעצעמבער , והאשכנזים היו

צפוים

שובו ממלחמת אמעריקא הצפונית משך ידו את הדעמאָקראַטים, האיש קרעמער יליד לאָטהרינגען חָבֵר לבעלי הרעפובליק העזים, האיש באָזאק־הויקע הפולאָני ואחָזת מרעהו דאָמבראָווסקי אשר התערב עם המורדים בקיסר רוסיא ונחרץ משפטו להשתלח לסיבּיריען ובתחבולות ערמתו נמלט כצבי מיד ויברח צרפתה, ועוד אנשים רבים כמוהם אשר לבם כים נגרש וכל ישעם וחפצם להמיר הליכות עולם ובארץ צרפת מצאו אז כַּר נרחב להוציא את מזמתם הרבה לאור. המחנה המזרחית ההיא שלחה תמיד גדודים רבים מתוכה להקדיש על האשכנזים מלחמת נקם, כי בעלי המלאכה אשר בערי הנגב רשו ורעבו בימי רעה ההם וינדדו יום יום למאות ולאלפים להסתפח אל עבודת הצבא במחנה ההיא להחיות ברעב נפשם, ובהיותם דבֵקים באהבה עזה לארץ מולדתם לחמו כאריות להצילה מיד אנשי מלחמתה. חכמים וסופרים רבים התפלאו אז על גאַריבאַלדי וישימו בו תָהלה על אשר הוציא חרבו מתערה להושיע להצרפתים במלחמה הזאת, ויוציאו עליו משפט כי נלוזים מעשיו ודרכיו עקלקלות בפעם ההיא. כי אם עוד לפני הימים ההם הוכיח גאַריבאַלדי במלחמות איטליא כי רק במערכה בשדה מלחמה הוא מפליא לעשות כגבור משכיל, אך לא בהליכות המדינה ומשפטי העמים, כי בדברים כאלה העומדים ברום עולם הפאָליטיק קְצַר ראִי הוא ונופל מאד מהחכמים היודעים בינה לעתים וצופים ומביטים מה יֵלדו ימים יְצָרוּ ומה יהיה משפט העמים בארצות מושבותיהם, הנה הוכיח זאת ביתר עָז במלחמה הזאת וראו כל מֵטיבי רְאוֹת כי האיש הנפלא הזה בכל מִפְלְאוֹתָיו ועלילותיו רוכב הוא גם על מִפִּלְשֵׂי עבי הדמיון וחולם חלומות אִירעאַלים בהקיץ אשר בעבורם יִתְעַלֵם פעמים רבות מהליכות התבל כאשר הן ב א מ ת ואין לנטות מהן על ימין או על שמאל. כל יודעי דרכיו המה ראו כן תמהו מה זה היה להאדם הגדול הזה כי התהפך כחֹמר חֹתם ויעולל עלילות ההולכות מנגד לכל עלילותיו אשר עולל עד הימים ההם. הלא זה הוא האיש אשר עֶברתו שמורה נצח על הצרפתים על אשר סָפחו בחֶזקת היד את ניצצאַ עיר מולדת אבותיו אל ארץ מולדתם, ועתה הוא חָש לעזרת הצרפתים עַם עֶברתו במלחמותיהם אשר הם לוחמים בממלכת פרוסיא אשר היא עָזרה עֵזר רב לאיטליא לְסַפֵּחַ אליה את וויניציא ולחַבר האיטלקים המפֻזרים והמפֹרדים להיות לעם אחד ולשֶׁבת שֶׁבת אחים גם יחד! הלא זה הוא גאַריבאלדי אשר לפני שנתים ימים שפכו עליו הצרפתים כֹּבֶד מלחמה ובכלי נשקיהם החדשים גרשו אותו מנפת קאַמפאַניא אשר ברומא המדינה, את בחירי אוהביו ורעיו הגירו על ידי חרב ואת שאריתם הסגירו אל ממשלת הכהנים אשר צִמתה בבור חייהם, ומקץ שנתים ימים הוא עוזר ומושיע ומגן להצרפתים וּמֵנִיף חרבו הקשה על פרוסיא אשר הוציאה את איטליא מעבדות הכהנים לחֵרות ואשר הֵסירה מעליה את צבאות צרפת אשר שָׂמו

עליה

לבבם צפוים הם וכל אנשי חילם אֱלֵי חרב ואת העיר לא יצילו, ועל כן נועצו לב יחדו לפתוח את שערי העיר לפני אבירי אשכנז ולתת לַשְּׁבִי עֻזָּם, וביום המחרת בשעה התשיעית התנוסס כבר נֵס לָבָן על תועפות המבצר ועל ראש המגדל העתיק אשר בעיר, ובעצם היום ההוא בשעה הרביעית אחר הצהרים יצאו הצרפתים מתוך המבצר ויציקו את אֲזֵנֵיהֶם לרגלי המנצחים ונפשם בשבי הָלכה ארצה אשכנז. מספר השבוים ההם היה מאה פקידי חיל ואלפַּיִם אנשי צבא נושקי כלי נשק שונים, ושלל האשכנזים אשר מצאו בתוך המבצר היה מאה ועשרים נשקי ברזל, אוצר אֲבַק שְׂרֵפה ואסמים מלאים בָר ועוד חפצים רבים הדרושים לאנשי מלחמה. אחרי לְכוֹד הגענעראל שמעלינג את העיר הבצורה ההיא, שָׁב עוד הפעם אל ברייזאַך החדשה ונלוו אליו עוד אנשי חיל חדשים במספר רב גם כלי קְרָב לָרוב ויביא את העיר במצור מכל עֲבָרֶיהָ, ועד מהרה ירה אלפי כדורי משחית על חומות המבצר ויעפיל עֲלוֹת על החומה בסערת מלחמה, אך גם הצרפתים הצובאים על סוללות המבצר התאזרו עֹז וגבורה וימטירו גם הם זיקים חצים ומות על גבורי אשכנז ותהי המלחמה כבֵדה מאד ודמים רבים נָהרו כנהרים. אולם לאחרונה נָשתה גבורת הצרפתים וימין האשכנזים רוממה עד כי בעשירי לחדש נאָוועמבער פרצו את חומות המבצר ויפילו מגדלי עֻזו, והצרפתים ראו כי אין עוד כל תוחלת ותקוה לעמוד לפני אנשי מלחמתם גבורי החיל, וימהרו וירימו נֵס לָבָן על ראשי הסוללות ועל ראש המגדל אשר בתוך העיר, והאשכנזים באו בתצוצרות ובקול שופר בשערי העיר וירשו אותה ואת מצודתה. מספר השבוים אשר נפלו בידם היה מאה שרי חילים וחמשה אלף אנשי חיל, ושלל המבצר היה מאה ושמונה נשקי ברזל וכלי תותח, אֹסֶם אבק שְׂרֵפה, אוצר בָּר וצידה וּכְבוּדָה רבה.

§ 57. אפס כי אחרי הנצחונות הגדולים ההם ועוד רבים כמוהם לא ראו עוד האשכנזים קֵץ וְתִכְלָה להמלחמה הנוראה ההיא, כי מחנה צרפת הנקובה בשם „מחנה המזרחית“ התיַצבה לשטנה להם ותהי לאבן נגף ולצור מכשול בכל הליכותיהם, ומלחמות חֲדָשות לבקרים השתרגו על צואריהם וְהֵצֵרוּ צעדי אונָם והצעירו מעשה נִצְחוֹנָם. המחנה ההיא נאספה לראשונה בעיר ליאָן על ידי הגענעראל קאַמבריאל הצרפתי אשר נפצע במלחמת סעדאַן, ואחרי כן נלוה אליה הגבור המשכיל גאַריבאַלדי עם גדודי המתנדבים וחֵיל הגאַרדע מכל נפות צרפת, גם חֵיל נְדָבוֹת מארצות איטליא, ספרד ופולאניא התחברו אל המחנה ההיא, ושני בני גאַריבאַלדי אשר שֵׁם האחד מענאָטי ושם השני ריקיאָטי גם קאַנציאָ תתנו היו עליהם לשרי צבא ונגידי מלחמה. גם אנשים רבים מנגידי הדעמאָקראַטים נספחו אל המחנה ההיא ויהיו זְרֹעָם ביום קרב ומלחמה, ומהם האיש קלוּוערעט אשר אחרי

שובו

ומאיתן מושבה המטירה אש ופחים על אנשי מלחמתה ולא נָתנה אותם לָגֶשֶׁת אל חומותיה הבצורה, וכן התנוססה בְּחֹסֶן ישועות עד אשר יָצא דבר השלום לאור, אך אז נָסבה לארץ אשכנז ותהי לאנשי מלחמתה למורשת עולם.

56. § מלחמות האשכנזים בנפות הוואָגעזים ובנפות יוֹרַא היו כבֵדות מאד יתר הרבה מיתר המלחמות בכל נָפוֹת צרפת. אבירי המלחמות ההן היו אנשי החיל אשר תחת פקודת הגענעראל הגבור ווערדער, כי אחרי אשר לכדו האבירים ההם את מבצר סטראסבורג, הרימו פעמיהם לעלוֹאַם העליונה ושר צבאם ווערדער בראשם לְרַד לפניהם את גרודי צרפת הצובאים שם בחרב שלופה, לְהַבקיע אליהם את מבצרי שלעטטשטאַדט, ברייזאַך החדשה ובעלפֿאָרט ולהושיב אנשי משמר מאנשי חילם בנפות הוואָגעזים ויוראַ. אפס כי מספרם היה מצער ממספר גרודי הצרפתים אשר התמכרו לעשות מלחמות ונקמות באנשי מלחמתם עד נטף דמם האחרון, ויושבי הנפות ההם עמדו לימינם ויהיו זְרֹעָם לבקרים וישוטטו בארץ לְרַגֵּל כל מצעדי האשכנזים לארוב עליהם במסתרי היערים ולפרוש שחת רשתם ליד מעגליהם, גם הֵשַׁמּוּ את המסלות ויקלקלו את מעברות ההרים ויכרו שוחות עמוקות בכל מִדרך כף רגליהם. אך בכל אלה לא עצרו כֹּח לעצור בעד מרוצת אבירי חֵיל אשכנז וְלָשׂוּם בריח ודלתים לשֶׁטֶף עֻזָּם. הגענעראל הפרוסי פֿאָן שמעלינג הקריב את אנשי חילו אל עיר הבצורה ברייזאַך החדשה, ואור ליום השמיני בחדש אקטאבער כונן את פיות כלי התותח מול חומות המבצר אשר בעיר ויפרץ בהן פרצים רבים, אך שר העיר הכביד את לבבו וימאן להסגיר את העיר והמבצר ביד אויב ובחֵמה עזה התנפל על האשכנזים וימטר עליהם אש ופחים. והגענעראל שמעלינג ראה כי טוב טוב לפניו לעזוב את העיר בעת ההיא ולפנות אל מבצר שלעטטשטאַדט הקרוב אליו, הציג גדוד גבורים לָצוּר על העיר עד שובו אליה שנית, והוא עם יתר אנשי חילו עלה על שלעטטשטאַדט וירעיש בגבורתו את חומות מבצריה. אך גם שר העיר הזאת הקשה את לבבו ולא אבה לְהִכָּנַע, ובשלוח אליו הגענעראל שמעלינג את מבחר שלישיו לשאול את פיהו על איזה אָפנים יתרצה להסגיר את העיר בידו, ענהו דברים קצרים ונמרצים: „האָפנים ההם יהיו כלי התותח". אז צוה הגענעראל שמעלינג להביא מסטראסבורג כלי תותח גדולים וכלי מַפָּצִים וכלי משחית לרוב. גם הסיע משם עוד גדודים רבים נושקי כלי נשק כבֵדים, ובליל שלשה ועשרים לחדש אקטאבער הרעימו גבורי חיליו בכל כלי התותח אשר בידיהם וַיַּדּוּ כַּדּוּרֵי שחת על העיר ועל מצודתה הבצורה ויפרצו בהן פרץ על פני פרץ וישימו שַׁמּוֹת בַּאֲגַפֵּי אנשי המלחמה אשר בתוכן. אז ראה שר העיר גם שר המבצר ושרי החילים כי אָזלת ידם להתיצב לפני האשכנזים ואם יוסיפו להקשות את

לבבם

בעלגיען עד נָפַת לְאָאַר הֶרעימו כלי תותח לאלפים ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים רָגזו מפני המלחמות הנוראות אשר התחוללו בנפות ההם בין האשכנזים ובין הצרפתים . מכתות האשכנזים אשר לָכדו את מעטץ נשאר חֵלק אחד בתוך העיר תחת פקודת הגענעראל צאַסטראָוו בְּתֹר אנשי מַצָּב , וחלק אחד מהם שָׂם פניו צפונה תחת פקודת הגענעראל מאַנטייפֿעל לצבוא על נפות פיקאַרדיע ונאָרמאַנדיע , לגרש את הצרפתים המתאבצים לְהַפריד בין צבאות אשכנז ובין דרך הים ולעצור בעד מחנה צרפת הדרומית מַהֲרִים פְּעָמיה אל המְסִלה העולה פאַריזה , להיות זרוע לאחיהם הנצורים בתוך העיר . חלק שלישי מהם נלוה אל המחנה השניה אשר תחת יד הפרינץ פֿרידריך קאַרל , וחלק רביעי הלכו להתחבר אל אחיהם האשכנזים הצרים על פאַריז . וגדודים רבים התגודדו וישימו פעמיהם אל המבצרים הבצורים אשר בצרפת הצפונית להוריד עֹז מבטחם , ואף כי צבאות הצרפתים הצובאים במבצרים ההם התאזרו גבורות רעם ויחרפו נפשם לָמות מות גבורים , בכל זאת נָשתה גבורתם מול גבורות ישע ימין האשכנזים , והאשכנזים תָּפשו להם את מבצר סאָאַסאָן (בששה עשר לחדש אקטאבער) , את מבצר ווערדון (בשמיני לחדש נאָוועמבער) , את מבצר דידענהאָפֿען (טהיאָנווילע) (בעשרים וארבעה להדש ההוא) , את מבצר האַם אשר לְפָנים היה נאפאלעאן השלישי כלוא בתוכו (בעשירי לחדש ההוא) , את מבצר פּפֿאלצבורג (בשנים עשר לחדש ההוא) , את מבצר מאָנטמעדי (בארבעה עשר לחדש דעצעמבער) , ואת מבצר מעציער (בשנה השניה ביום השני לחדש יאנואר) . כל הימים אשר התנוססו המבצרים ההם בְּשִׂיא חָסנם , היו לאבני נגף וצורי מכשול לפני האשכנזים וַיֵּצְרוּ צעדי אוֹנָם ויכשילום בהליכתם , ועל כן חגרו עֹז ותעצומות להבקיע אותם אליהם , ותפצם בידם הצלית כיד העצה והגבורה למלחמה הטובה עליהם , וילכדו את המבצרים ואת אנשי החיל אשר בתוכם נהגו שבויי חרב לארץ אשכנז , ושלל רב מאד מצאו במבצרים ההם : כלי נשק שונים , כלי תותח גדולים , אוצרות אֲבַק שְׂרֵפה וכדורי עופרת , אסמים מלאים בָּר וכל אכל נפש , גם כסף וזהב ושמלות וכבודה רַבָּה . אפס כי ערי המבצר ההן אשר לכדו בְחָזקת יד המלחמה , דללו וחרבו מאד , בתים רבים גדולים וטובים נֶהפכו לגלים נִצים או היו לשרפה מאכלת אש , חוצות ורחובות נָשַׁמּוּ , שוָקים רחבי ידים אשר השתקשקו בהם תמיד מרכבות כבודות וְהָמוּ מרוב אדם ובהמה , היו למרבר שממה , נְאות השלום נָדָמּוּ , נֶאנחו כל עלזי לב ונהפכו כל פנים לירקון . רוב העשירים אָבְדוּ עֹשֶׁר כבוד בתיהם ושאלו ודרשו מחרבותיהם ויהיו נודדים ללחם איה . מַחלות מְשַׁכְּלוֹת דָבקו בעמי הארץ , גם מגפה פָרצה בם ותצעידם המונים המונים לבור שחת . מכל ערי המבצר התעודדה ולא התגודדה רק עיר ב י ט ש המיוסדת על ראש סלע ועשויה לבלי חת , בכל מֶשך ימי המלחמה שָׂחקה לרעם כלי תותח

ומאיתן

הגענעראל טראָשו והשר המשכיל גאַמבעטאַ הפליאו אז את לבות יושבי איירופא במעלליהם הגדולים ושקידתם הנפלאה במֶשך ימי מְצור פאַריז. טראָשו השתער כפעם בפעם על האשכנזים בחרבו הגדולה בתקותו לְפַנות דרך לפני צבאות גאַמבעטאַ הצועדים מצעדי גבר לעזור לאחיהם הנצורים בפאַריז ולעשות כֻּלם אֲגֻדה אחת לגרש את האשכנזים מעל גבול צרפת, וגאַמבעטאַ התאמץ בכל מאמצי כחו להביא את מַחנהו הגדולה, מתנה לאָאַר, אל גבול נהר סאָאַן להושיע להפאַריזים הסְגֻרים והנצורים בחזקת ידי האשכנזים. אך שניהם שָגו ברואה, שניהם השפילו בעיניהם את עזוז האשכנזים ומועצותיהם וגבורתם למלחמה, לא התבוננו על יתר השאת ויתר העֹז אשר לצבאות אשכנז מלֻמדי מלחמה אשר הסכן הסכינו לשאת כל תלאות הַקְרָב ברוח נכון ולשמוע בקול פקידיהם, על צבאות הצרפתים אשר, אף אם רוחם בקרבם אש ונפשם גחלים תְלַהֵט למלחמה, רֻבָּם חדשים מקרוב באו לעבודת הצבא ולא לָמדו עוד מלחמה גם לא נִסו לשאת ולסבול את כֹּבֶד מַשָּׂאָה והתלאות הנוראות האחוזות בַּעֲקֵבֶיהָ, ופקידיהם גם הם רֻבָּם אינם מלֻמדי מלחמה ודבריהם אינם נשמעים לאנשי החיל אשר תחת משמרת פקודתם. טראָשו וגאַמבעטאַ לא האמינו כי יהי כֹּח בצבא אשכנז לעמוד בקִשרי מלחמה בעת אשר עליהם לָצור על פאַריז ולעצור עוד גם בעד רבבות אלפי גדודי צרפת אשר יציצו כעשב הארץ מארבע כנפות הארץ להשתער עליהם מארבע רוחות השמים. גם לא שָׁעֲרו בנפשם את הָעֹז וְהָאֱיָל, את העצה והגבורה הכמוסות בצבא חֵיל פרוסיא לעולל נצורות ובצורות חֲדָשות לבקָרים אשר קצֹר קצרו ידי הצרפתים להתחרות אִתם. הן אמת כי גם בצרפת התאוששו כל בניה אשר כֹּחַ בהם לתפוש חרב בכף ויתנגשו לעשות מלחמה באויביהם עד כַּלוֹתָם, ובפאת קֵדמה התגודדו דעמאָקראַטים, נָסים וּמִבְרָחִים, פליטים ונִדָּחים מכל העמים והלשונות ויתאספו תחת דֶגֶל הגבור הנודע גאַריבאַלדי ללחום בחֶברת הצרפתים את מלחמות הרעפובליק, אך בכֹח לב ובמוסר עבודת הצבא היו נופלים מאד מהאשכנזים, ועל כן לא עשו ידיהם תושיה. הן אמת כי גם זולת האשכנזים הרבים אשר נפלו חללים בשדה קטל, ירדו עוד המונים המונים דומה בתגרת ידי הצרפתים אשר אָרבו להם בסבכי היערים, בסתרי ההרים, במסלות הברזל ובמעברות הנהרים, בכפרים ובחצרים, אך בכל זאת ידעו כל יודעי מלחמה כי כוֹף כוֹף תעז יד אשכנז ותרום ימינה על צרפת.

המלחמות על מבצרי צרפת הצפונית.

§ 55. בחֳדשי שנת תר״ל 1870 האחרונים נהפך חֲצי צרפת הצפונית לְשְׂדֵה קְרָב ומלחמה, כי מִנוף יוראַ עד התעָלה הגדולה (קאַנאַל) ומגבול

בעלגיען

הדולקים ויפיצם בתוך העיר ויציק להנצורים וימריצם לפתוח את שערי עירם לפני אנשי מלחמתם. כי האשכנזים לא האמינו אז, גם כל איירופא לא האמינה עוד כי בני פאריז הרכים והענֻגים, האמונים עלי תולע והסכן הסכינו לאכול תמיד לחם חמודות, מעדנים ומטעמים, ולהתענג בכל תענוגות בני אדם, יעצרו כֹח לשאת זלעפות רעב ולהתענות עֱנוּת נוראה משך ארבעה חדשים בעיר הנצורה והסגורה. בימי מצור ההם תם הבשר מבתי המטבחים, בשר שוָרים ופרות, בשר אילים וכבשים ועתודים וכל בשר תאוה, ורק בשר סוסים נמצאו עוד ימים אחדים בבתי המטבח, ואחרי כן גָז חיש גם הבשר המְגֹאָל ההוא מתוך העיר. עד מהרה פס לחם ליתן מאכל תאוה להצרפתים, מכל בתי האופים, ותחתיו נמצא רק לחם קלוקל בלול מקמח וְסֻבִּים אשר יְגָרֵם כחצץ שִׁנֵּי האוכלים, ולאחרונה תם גם הוא מכל בתי העיר. מיום ליום גָברה יד הרעב, נקיון שִׁנַּיִם וְחֹסֶר כֹל גם בבתי נדיבים ועשירי עָם. למאות ולאלפים התגודדו ברחובות קריה לבקש פת לחם להשיב נפש, ולא מצאו; נשים עדינות אשר לא נִסּוּ הַצֵּג כף רגלן על מרצפת האבנים מהתענג וּמֵרֹךְ, התרוצצו בשוָקים להשיג עֻגַת שעורים לרעבונם, ובפחי נפש שָׁבוּ לבתיהם ריקם; בַּעֲקֵב מְזֵי רעב פרצו מַחלות מְשַׁכְּלוֹת ודֶבר הַוּות וקטב מרירי וַיַּצְעִידוּ יום יום המון רבה לעמק רפאים. לאחרונה אכלו בני פאַריז את בשר הכֶּלב, השֶׁקץ והעכבר, את בשר החתול והחפרפירות, גם את בשר האריות והנמרים, הדֻבִּים והזאבים ואת בשר כל פריצי חיות וטורפי טרף אשר בגן הַחַיּוֹת (זאָאָלאָגישער גאַרטען). ובבוא ימי הַקֹר והכפור לא נמצא עצי שרֵפה בעיר לְהַשִּׂיק את הבתים, ובני נדיבים וּנְשֵׁיהֶם ובניהם ובנותיהם חרדו מתגרת יד הַקֹר העז בחֹרֶף ההוא, שִׁנֵּיהֶם תְּצַלְצֵלְנָה, יצוריהם נקשו כאבנים עד אשר נלחצו לחטוב את כלי העץ אשר בהיכליהם, את השֻׁלחנות ואת הכסאות ואת הַמִּטּוֹת הכבודות ולהַשִּׂיק בהם את התנורים. בעת רעה ההיא הוכיחו הצרפתים לעיני כל העמים מה עַזָּה אהבָתם לארץ מולדתם ומה עצום כֹּחַ סִבְלָם לסבול כל צר וּמָצוק למענה. לַמְרוֹת יד הרעב וְהַקֹר והכפור הנורא הֶחזיקו הַמִּשְׁמָר בכל פִּנּות העיר לילה ויום, התנפלו על אויביהם ברוח גבורה, בִּצְּרוּ את המבצרים בלי הפוגה וישקדו על עבודת הצָבא בכל עֹז ותעצומות כגבורים משכילים שְׂבֵעִים ללחם ומתרוננים מיין. כל יושבי תבל הָראו אז לדעת כי לא בְמַתַּת שקר יתהללו תמיד הפאַריזים כי במדה ההיא אשר יתענגו בתענוגות בני האדם כְּרַכִּים וענֻגים בימי טובה ושלום, במדה ההיא יתענו וְיַטּוּ שכמם לסבול כל רעה וכל תלאה וּזְוָעָה בימי צר וּמָצוק, ימי קְרָב ומלחמה, ולעמוד הָכֵן כסלע איתן בלב ים סֹעֵר. גם האשכנזים אנשי מלחמתם לא יָכלו כַּחֵד תחת לשונם תהלת הפאַריזים הנצורים וְעֹז רוחם ואֹמץ לבם ורעם גבורתם בעת מצוקתם ההיא. גם

הגענעראל

המלחמה במיטב כספם, גם כסף מִשְׁנֶה תָּפצו לשקול אל בית גנזי מלך פרוסיא אם יואיל לשוב בשלום אל ארצו, אך לתת להאשכנזים מְלוֹא שֹׁעַל עָפר מאדמת ארץ מולדתם, זאת לא אָבוּ ולא שמעו וַיַעבור עליהם מָה! שרי הממשלה השמיעו במרום קולם כי אין כל צדקה למלך פרוסיא לעשות מלחמה בצרפת אחרי אשר התגבר על נאפאלעאן ויקחהו בשביה, כי רק הוא היה איש מלחמתו, רק הוא הריק עליו חרבו ולא הצרפתים, כי הם לא רָצוּ במלחמה הזאת אך לא יָכלו לַמְרוֹת את פי הקיסר ושריו ויועציו הרעים, ובנפול הקיסר בשביה הלא בזה תַּמָּה המלחמה ודבר אין עוד למלך פרוסיא אל עַם צרפת, ולמה זה ועל מה זה יַקְדִּישׁ מלחמת דמים על אנשים אשר אינם אנשי מלחמתו? ואם הם אֹבים עוד להשיב לו כסף מִשְׁנֶה בעד הוצאות המלחמה מה לו עוד? ומדוע ידרוש עוד מידם לתת לו שתי מדינות עדינות מארץ מולדתם שכר פעולת המלחמה אשר לא אָבוּ בה מראשיתה ועד הימים ההם? ועל כן התמכרו שרי הממשלה בצרפת גם כל עם הארץ לעשות מלחמות ונקמות במלך פרוסיא ובכל אֲגַפָּיו, לְשַׁבֵּר גְאוֹן עֻזם ולגרשם כָּלִיל מעל אדמת צרפת, ויושבי פאַריז התמרמרו עוד ביתר עז על האשכנזים הצרים על עיר מָעֻזָּם ויגמרו אֹמֶר להלָּחם בהם עד נטף דמם האחרון.

§ 54. וגבורי חֵיל אשכנז סַבּוּ את פאַריז והקיפוה, ויצבאו עליה כעמודי ברזל וכחומות נחושה עד כי נגזרה מיתר ערי צרפת ותהי כערער בערבה וְכַנֵּם על הגבעה. אז האמינו כל עַמֵּי איירופא כי האשכנזים יְמַהרו יחישו מעשיהם לָרֶדֶת עליה רבבות כדורי שתת מכל עֲבָרִים עד רֶדֶת חומותיה ומבצריה, אך לא כאשר הֶאמינו כן היתה, כי ימים רבים חָנוּ האשכנזים כַּדּוּר עליה ולא הרעישוה בכלי תותחיהם הגדולים רק ישבו תחתיהם בְּחִבֻּק ידים. בעלי דברי הימים ההם שערו השערות רבות ושונות על אשר יתמהמהו צבאות אשכנז מבלי הָחֵל להלָּחם על פאַריז, אך כֻּלם לא הצילו מפיהם דְּבַר אמת. אולם הסופרים המהירים אשר התחקו על שרשי הדבר ההוא הוציאו לאור משפטם כי לא מִסִּבָּה מְדִינִית גם לא מֵחֶמלה רבה על פאַריז כלילת הַיֹּפִי ותֹתם תָּכְנית גְאוֹן כל צְבִי הֱשִׁיבוּ האשכנזים את ידם מִבַּלַּע ומהשחית את העיר כי אם בגלל אשר קָצֹר קצרה עוד ידם לעשות כדבר הגדול הזה, כי הסרו להם עוד כלי מַפָּצִים וכלי תותח גדולים ויתר כלי קְרָב ומלחמה הדרושים לְחָפְצָם, ועד אשר הביאו אותם מארץ אשכנז עברו ימים רבים מבלי עֲשׂוֹת מלחמה. ובין כה וכה החזיקו את המשמר, הֶאליפו את מספר אנשי החיל הצרים על העיר, הוסיפו לסגור אותה מכל עֵבר וּפִנָּה ולבלתי תֵת לאיש לצאת ממנה או לבוא בשעריה ולהביא אֹכֶל נפש ליושביה, למען יִתֹּם הלחם מתוכה והרעב ישלח חִצָּיו

הרולקם

בשרי הממשלה היה 557,976, ובכן נשארו השרים ההם על משמרת מִשְׂרָתָם על פי רוב דֵעות והממשלה נכונה בידם. כי עוד לא אבדו הפאריזים עשתנותיהם, עוד לא הפריעו פרעות ולא הָטוּ אֲשֻׁרֵיהֶם מדרך השכל, ונפשם ידעה מאד כי אף אם גם בשרי הממשלה ההם נמצאו מִגְרָעוֹת וחסרונות, בכל זאת יתר שאת להם על עדת המתפרצים ההם החושבים לְהַשְׁאוֹת כל משפטי צדק משרשיהם ולמלאות את הארץ צלמות ולא סדרים כאשר היתה כן באמת בִגְבוֹר ידי פְלוּרענס ומְרֵעיו הרעים בפאַריז.

§ 53. האשכנזים בכל מקומות מושבותיהם נִלאו נשוא עוד את כֹּבֶד המלחמה וּבְצִפִּיָּתָם צִפּוּ ליום אשר בו תשוב החרב אל תערה, אך בְשָׁמְעָם כי באֹהל מלך פרוסיא יְדֻבַּר לְהַשבית את המלחמה שבועות אחדים עד אשר יתאספו ראשי עַם צרפת להתיעץ על צפונותיהם, ובהִוָּדַע להם עוד כי המלך יתרצה להשלים עם הצרפתים על אָפנים טובים לצרפת, להוכיח בזה כי חפץ שלום הוא וכי הוא עומד הָכֵן לעשות רצונם וּפֵשֶׁר דבריהם בדבר הריב אשר לו בהצרפתים, בשָׁמְעָם את הדבר הזה הֻרַע להם ויתעצבו אל לבם ויהיו כמתאוננים. אך בבוא אליהם הבשורה כי מלך פרוסיא הֵשִׁיב את שאֵלת השר טהיערס ריקם מלפניו, שמחו מאד. כי טהיערס הקשה לשאול מאת המלך לפתוח את שערי פאריז לפני יושביה להביא אליהם בָר ולחם וכל המחסורים אשר יֶחסרו להם, ולדבר הזה לא התרצה המלך בְיָדעו נאמנה כי אז בהיותם שבֵעים ללחם ולא יֶחסר כֹּל להם, יוסיפו להִלָּחם והמלחמה תִּמָּשֵׁךְ לאֹרך ימים. כי הצרפתים לא נִרפאו עוד מִגַּאֲוַת לבם ומאמונתם העתיקה כי רוממים הם מכל עָם ויתר שאת להם ויתר עָז על כל הלשונות, ויושבי פאַריז חלמו עוד בהקיץ כי סוף סוף תעז ידם ותרום ימינם על אנשי מלחמתם, וראשי המְדַבְּרים הוסיפו עוד לתת עֹז ותעצומות למחשבותיהם ולתקותם הרמיה, ויחזו להם משאות שוא ומדוחים להקשות את עָרפם ולהקשיח את לבבם, ויעירו ויעוררו בקרבם רוח עֹז וגבורה לַקְּרָב ולמלחמה. ובהיותם עוד סְגֻרִים בין חומות פאַריז ולא ידעו עד מה מכל הנעשה בקרב הארץ, נקל היה לבעלי לשון ההם להפיץ שמועות שקר בעיר ולְחַזֵּק את ידי העם לקראת המלחמה. בשלישי לחדש נאָוועמבער הודיע השר טהיערס לראשי העם כי כל עָמָלו להשבית את המלחמה נשאר מָעַל, ובדַבְּרו הורידו עיניו דמעות ויאנח במגנת לב, כי הוא בחכמתו ראה את הנולד ונפשו ידעה מאד כי מרה תהיה באחרונה. אך שרי הממשלה לא שָׂמוּ לבם לדבריו ולא פָחדו ולא יָראו מהרעה הנוראה הנשקפת על צרפת ויוסיפו עוד לְהַכְבִּיד את לבבם ולְהַחֲזיק עוד את המלחמה. הן אמנם כי יושבי פאַריז גם כל הצרפתים נכספו מאד לָשׂוּם קץ להמלחמה הזועמה ההיא ובכל אַוַּת נפשם עמדו הָכֵן להשיב להאשכנזים את הוצאות

המלחמה

בעת אשר ידי גאַמבעטאַ היו מלאות עבודה לאסוף אנשי חיל חרשים מכל אפסי צרפת, והשר הנאור טהיער נִסָה עוד הפעם דָבר אל ממשלת פרוסיא אדות שֶקֶט המלחמה עד עת מועד, בעת ההיא הריטו בעלי הרעפובליק האֲדמה את גֵם המרד בפאַריז הנצורה ויחמסו מזמות על שרי הממשלה החדשה להדיח אותם משאֵתם ולחַדש את משפטי שנת תקנ״ג 1793 כבראשונה להוציא את חקי הסאָציאַליזמוס משנת ת״ח 1848 לאור ולהמיט על צרפת את ממשלת זדון, ממשלת הַבֶהָלָה (טעראָריזמוס) כבימי המֶרד הראשון. — נגידי העֵדה הרעה ההיא וקציניה היו בעלי זרוע רמה ומשפטים מְעֻקלים אשר מגמת פניהם להרוס אָשְיות חֶברת האדם ולהסיר גבולות עולם, טראשיהם היה האיש הנודע בשם פ ל ו ר ע נ ס אשר לפָנים היה פראָפֶעסאָר בבית מדרש חכמת תולדות הטבע בפאריז ואביו היה חכם מְהֻלל בחכמה הזאת. בעת אשר התפרצו היְונים יושבי אִי כרתים (קרעטאַ) מפני ארוניהם שלטון תוגרמא, עָזַר להם להִלָחם בצבאות השלטון, ואחרי אשר הכניעו התוגרמים את המתקוממים ההם, עָזַב את הָאִי ההוא ויבוא לעיר אַטהען, אך מושלי העיר לא יכלו נְשׂוֹא אותו בהיותו מתרחר ריב ומושך ידו את המורדים במלכות, ויגרשוהו מהסתפח בנחלתם וַיָשָב ויבוא פאַריזה ויעורר גם שם רוח פרָצים, ועל ידו הֻחרה התחזק האיש הנמהר בלאנקי אשר לֻקח ענשו בפלילים פעמים רבות, האיש הפוחז כמים ועז הנפש ראָשעפאָר, הרעפובליקאַני הנודע לעדרוראָללין, הסופר והמליץ הדראַמאַטי פֶעליקס פיאַט, ועוד אנשים רבים כאלה, וְנִלְווּ אליהם הסאָציאַליסטים אשר בפאַריז, הרעמאַגאָגים, הרעפובליקאַנים מקצה האחרון, השוֹנים והפריצים גם בעלי המלאכה הרבים אשר בעיר, ובכל המונם פרצו ועברו ברחובות העיר ויבואו עד בית מושב שרי הממשלה וישימו בבית האֵסור את השר האביר טראָשו, את יולעס פאַווער ואת יתר השרים מָגִנֵי העם. אך השר פיקאַרד נמלט דרך פֶּתַח צר אשר בירכתי הבית ויאסוף אליו המון רב מחֵיל האזרחים אשר בפאַריז ובכֹח ידיהם הֵפִיץ את עֲדַת מרעים בעלי הפרצים ויוציא את שרי הממשלה לחפשי. אמנם אף כי בפעם ההיא התפרדו פועלי אָוֶן ההם ולֹא הֵפיקו זְמָמָם, לא נכחד קִימָם ולא נגרעה זְרוֹעָם כָּלִיל, ובסתרי חדרי משכיתם רִקְמוּ רֹעַ מעלליהם והיה במחשך מעשיהם, וַיַמְלִיטוּ בֵיצֵי צפעונים אשר בימים לא כבירים נבקעו שרפים מעופפים לחבל את פאריז —. שרי הממשלה התיעצו על צפונותיהם ויתאמצו לעמוד בפרץ לבל יוסיפו עוד הפריצים העריצים ההם לערוץ ארץ, וישאלו את פי העם היושב בפאריז אם יש את נפשם אל שרי הממשלה ואם יתנו להם יד לעזור להם בהליכות דרכם גם בימים יָצָרו. וביום השלישי לחדש נאָוועמבער עמדו יושבי פאַריז לְחַוֹּת דֵעָם בדבר הגדול הזה, ויהי מספר האנשים המאנים בממשלה ההיא 62,638, אך מספר האנשים החפצים

בשרי

וצירי העם, רק הוא באהבתו העזה לארץ מולדתו הפליא עֵצה הגדיל עלילה ויעש גדולות ונצורות להציל את צרפת מֵרֶשֶׁת רָעָתָהּ ולחדש ימיה כקדם. כי בבואו בשערי עיר טורס מִהֵר וישלח ספרים לכל גלילות ארץ צרפת ובדברים נמרצים הִמְרִיץ את הצרפתים לעשות כֻּלָם אֲגֻדָּה אחת לצאת בחרב נוקמת על אויביהם, וראשית דָבָר לגרש את האשכנזים הצָרים על פאריז ולהַלֵץ אותה ממצוקותיה. בין יתר הדברים אשר כתב בספרים ההם, קרא גם את הקריאה הזאת: „עורו נא, צרפתים! והתעוררו כאיש אחד חברים להתנפל על עוכרי ארצנו מכל עֲבָרִים, חִגרו איש חרבו על יְרֵכוֹ להצמית כל צר ואויב מארץ מולדתנו! נפשי יודעת מאד כי לא יִתָּכֵן גם לא יֵאָמֵן כי המלאך הגואל את צרפת תמיד מכל רע יַסְתִּיר פניו ממנה בפעם הזאת ולא יוסיף לְהַבִּיטָה עוד! לא יתָכֵן ולא יֵאמן כי עַם גדול עצום ורב כהצרפתים יפלו פלאים בתגרת ידי חמש מאות אלף אשכנזים ולא יוכלו קום! נקומה נא איפוא כאיש אחד ללחום את מלחמות ארצנו ומולדתנו! יקר בעינינו המָותה מאשר תתפוצץ ארצנו העדינה וְתֵחָלֵק בחבל לעם נכרי“... כדברים האלה ועוד רבים כאלה דִבר גאַמבעטאַ מלהבות אש האהבה העצורה בקרבו לארצו ולְעַמוֹ, וּבְשׁוּתוֹ לנגדו תמיד את הליכות הרעוואָלוציאָן הראשונה אשר חָלה בצרפת בְּעֱזוּז נוראותיה, האמין כי באַמצו כֹּח ובגַברו חֲיָלים לעורר את רוח הצרפתים לצאת לקראת נשק כאיש אחד על אנשי מלחמתם, ישובו הצרפתים לעשות גבורות נפלאות כבימי קדם ההם אשר לָחֲמו את כל מלכי איירופא ויכלו להם, אך הוא שגה ברואה, כי הימים ההם נפלו כבר ולא ישובו עוד לעולם, הצרפתים ירדו עשר מעלות מגרם המעלות אשר עָלוּ אז, ויתר עַמֵי איירופא הֶעפילו עֲלוֹת מאה מעלות על הררי עֹז כאז ועד עתה, ומה גם עַמֵי ארץ אשכנז אשר שפך עלידם מלך פרוסיא רוח חֲדָשה, רוח גבורה נפלאה ויהיו לְנֵס גבורי החיל ולמופת לאנשי המלחמה באיירופא. אפס כי בכל זאת הצליח גאמבעטא איש המופת לְצַקֶת רוח עֹז וגבורה על הצרפתים אשר קצרה יד איש אחר זולתו לעשות ככה, ומכל גלילות צרפת נָהרו אנשי חיל המונים המונים לקול הקורא, חֵיל אזרחים וחיל נדבות, חֵיל אנשי מלחמה אשר נמלאו ימי צבָאָם, גם גדודי בעדואינים בני אפריקא פרשים רוכבי סוסים אבירים, ועוד גדודים חדשים לבקרים נקבצו ויאתיו ויהיו למחנה כבֵדה מאד אשר שֵׁם לאָאַר נקרא עליה. פני המחנה הזאת היו מועדות להשתער על האשכנזים הצָרים על פאריז ולהושיע לעיר הנצורה מידם, ואז יתחברו חיל פאריז אליה וכֻלם כאחד ישפכו כֹּבֶד מלחמה על האשכנזים עד אשר ינרשום מפניהם כָּלִיל. אך האשכנזים התאזרו עֹז וילחמו מלחמת מִשְׁנֶה בצבאות הצרפתים, ובגבורות ישע ימינם הצליחו להניס את חיל פאַריז המתנפלים עליהם כפעם בפעם גם לעצור בעד מחנה לאָאַר לבל יתפרצו בקרבת פאריז לעזור לאחיהם הנצורים. והנה

אתִּים לשַׁלֵּם לו כמעשהו. ועתה צרפתים! הביטו נא וראו את עמק התהום הנורא אשר הִפִּילָה אתכם ממשלת הקיסר נאפאלעאן השלישי לתוכו. עשרים שנה סָבלה צרפת על שכמה את כֹּבֶד משא הממשלה ההיא וכל מעיני הישועה ומקור החיים דָּללו וחָרבו בתגרת ידה. צבאות חֵיל צרפת אָבדו תכונות בני עַמָּם ומבלי מְשִׂים היו אך כְּלִי למעשה הממשלה ולַעֲבדות וסבלות האזרחים. ואף כי רוח גבורה נוססה בם וזְרֹעָם מִשְׁלָה למו לְהָגֵן בעד ארץ מולדתם, בכל זאת נתנו יד לרעת צרפת ולְהַוָּתָהּ באשמת ראש שרי הצבא באַזען הבוגד הזה אשר הִתְמַכֵּר לעשות רְצון האיש מסעדאַן; ועוד לא חלפו שני חדשים ויותר ממאתים ועשרים אלף אנשי חַיִל סֻגְּרוּ ביד אויב. הנה באה העת לשוב ולהרים קרן לבני עַמֵּנוּ. בא מועד לחַדֵּשׁ אֱיָלוּתֵינוּ בקדם ולחסות בצֵל כנפי הרעפובליק, כי על פי הממשלה הרעפובליקית נגַבּר חיָלים ונשוב להיות עַם גדול ורעת לא נראה עוד. על פיה תהי לאֵל ידנו לבער גם את שְׁחִתּוּת הַמִּדּוֹת מקרב ארצנו, להאיר אור ההשכלה במחשכי גְאוֹת ההמון הפרוע לשמצה, ולכל הצרפתים יהיה אור בכל מקומות מושבותיהם. בכל הרעה הנוראה אשר מצאתנו, לא נפל עוד לבנו ולא רפו ידנו, הננו עומדים הָכֵן לעשות ככל אשר תשיג ידנו, ולעיני השמש נִשָּׁבֵעַ לבל נִכָּנַע תחת ידי אויבינו כל הימים, ויעבור עלינו מה! כל עוד אשר יהי לנו מדרך כף רגל על אדמת הקדש, אדמת צרפת, נחזיק בכל עֹז בדגל כבודנו, דגל הרעפובליק הצרפתית. לנו הצדקה כי לא הֲסִבֹּנוּ במלחמה הזאת ולא חפצנו בה, ולאויבינו הָרֶשַׁע כי לא יָחדלו מֵהִלָּחֵם בנו חִנָּם ולהָמיט עלינו רעות עד אין חֵקֶר. גם איירופא כֻלה יודעת כי צדיקים אנחנו וְאֹבְדִים בְּצִדְקֵנוּ, נתאושש נא איפוא, לא נחפוז ולא נערוץ ולא נשוב מפני כֹּל, נחשוף נא את זְרֹעַ עֻזנו להראות לכל העמים כי עֹז לנו לַהֲרוֹג קָמֵינוּ בלי עֵזר מֵעם אחר, וגבורה בידנו להושיע לארץ מולדתנו, להשיב לה את כבודה ותפארתה ולהושיבה על גפי מרומי איירופא כמאז להיות צבי לכל הארצות. תְּחִי צרפת! יחי הרעפובליק וכל המחזיקים בו! — עד הֵנה דברי ספר הגלוי ההוא, ועל החתום באו שלשה שרי הממשלה הרעפובליקית היושבים בטורס, הלא הם כְּרֶעמְיוֹ, גלעַביזוען, גאַמבעטאַ.

§ 52. שָׁמעה צרפת מַפֶּלֶת בתולת בת מעטץ ותתחלחל וַתִּתְגָּעַשׁ וסערת חֵמה חֲדָשה התחוללה מקצה הארץ עד קציה, וביתר עָז רגזה וַתִּרְעַשׁ פאריז הנצורה, ומהרה קל התלקחה שלהבת עֶברה וזעם בקרבה והתגור שארית חֲמוֹת לעשות מלחמות ונקמות בעוכרי עַמה ומחריבי ארצה. אך ידיה אסורות ורגליה לנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשוּ, והיא כְּלוּאָה וסגֻרה ומסֻגֶּרֶת בתגרת ידי הצר הצורר. ורק גאַמבעטאַ אשר נמלט מפאַריז כצפור מיד יוקשים ועל כנפי רוח מגדל הפורח באויר הגביה עוף עד טורס עיר מושב חַברי הממשלה

וצירי

אשר לפנינו לעשות גדולות ונצורות בהלָחמם ביום קְרָב כאשר הצלחנו אנחנו בכל מֶשך ימי המלחמה הגדולה הזאת, ובכל אַוַת נפשי הנני מגיד לכם כי יָאוֹת לאנשי חַיל כמוכם לנחול כבוד גבורים מנַצחים כהיום הזה. אתם מלאתם את כל הדברים אשר על אנשי המלחמה למַלאות, חשפתם זרוע עֹז במערכה בשדה וכאמיצי לב בגבורים נלחמתם במלחמות תנופה באויביכם, הטיתם שכמכם לשאת ולסבול ברוח נכון את כל התלאות אשר השתרגו עָלו עליכם, הִבְלַגְתֶּם גם על כל חֳלִי ומדוה ותשימו נפשכם בכפכם לעשות ככל אשר נָטלה אהבת ארצכם וַעֲמְכֶם עליכם —. ועתה בנפול מבצר מעטץ בידנו, עתה ספו תמו כל אנשי המחנה הנוראה אשר פִּגשה אותנו בחרב בראשית המלחמה. את הרגע הזה הקדשתי להודוֹת לכם מראש פקידיכם עד הקטן אשר בתוככם, קחו נא את תודתי ההָבאת לכם! ולכבודכם ולכבוד הנצחון הגדול על מבצר מעטץ הנני מֵרים את בני יורש העצר מפרוסיא ואת הפרינץ פֿרידריך קאַרל אשר תחת דגליהם עשיתם את כל הגדולות במלחמה, לגרם מעלת גענעראל־מארשאַלים. את אשר יֵלד העתיד — הנני רואה במנוחת לבב, כי נפשי יודעת מאד כי לרגלי גבורי חַיִל כמוכם יֵצא תמיד הנצחון ויוליך לימינכם את דגל עֹזו, וכאשר הצלחנו בכל דרכינו עד היום, כן נצליח גם בימים הבאים» — .

§ 51. חברי הממשלה הצרפתית היושבים בטורס הודיעו את אֳסֹן מעטץ להצרפתים בספר גלוי ויעמיסו את אשמת הרעה הגדולה ההיא על המארשאל באַזען, ואלה דברי הספר ההוא: «צרפתים! הָרִימוּ נפשותיכם והתיצבו הָכֵן להקשיב את הרעות הנוראות אשר פָּרצו כפרץ מים זדונים על ארץ מולדתנו; אך דְעוּ נא וראו כי יש עוד לאֵל ידנו לְהַלְאוֹת את כל התלאות אשר מצאונו ולהוכיח לעיני כל יושבי תבל מה גָּדְלוּ מעשי עַם גדול אשר לא יהפוץ בִּבְבוֹת גֵּרוֹ וַאֲבוֹד נִירוֹ, אשר יתאבק עם משלחת מלאכי הזמן הרעים ועל בָּמוֹתֵימוֹ ידרוך וְיִתְעַל עָל. מעטץ הבצורה נפלה ביד אויב!!! הגענעראַל אשר גם אחרי מלחמת מעקסיקא בָּטחה בו צרפת, הֵמִיט רעה על ארץ מולדתנו, רעה אשר מאה אלף גבורים לא יָכלו כַפְּרָהּ. באַזען בָּגַד בארצו וְעִמּוֹ בֶגֶד בוגדים. הוא היה בקושרים עם האיש מסעדאַן (נאפאלעאן השלישי) וכלי משחית בידו לְשַׁחֵת ולחַבל, הוא עָזַר לאויבי ארצנו וְשֹׁסֵי נחלתנו להבקיע את מבצר מעטץ אליהם, והוא הסגיר ביד אויב מאה ועשרים אלף אנשי חיל גבורי מלחמה, עשרים אלף פצועים וחולים, כל כלי התותח וכל כלי קְרָב ומלחמה, את דגלי צרפת ואת נשריה וכל אותות כבוד תפארתה ואת בתולת בת מעטץ העשויה לבלי חָת ולא בְעָלוּהָ עוד זרים עד היום הזה ובכל מבצרי צרפת מאין כמוה. קָצרה יד המשפט לעשות שפטים בְּבֹגֵד כזה, כי כל השפטים הרעים אין בם דֵי

אונים

מירכתי ארץ בכל מאמצי כח, וענני חשך וערפלי עלטה הליטו את פני רקיע השמים, דִמינו כי השמים הורידו כנחל דמעה על שֶבר בת צרפת, עַמו מעטה אֵבל ושק שָמו כסותם, ולעומתם יְיַלֵל הסער וְנָהָה נְהִי כי נפל משמים ארץ צפירת תפארת הצרפתית הַנָוה והמְעֻנגה — .

§ 50. הצרפתים האמינו כי בוא יבוא הפרינץ פרידריך קארל במרכבת כבודו ועטרת עֻזו ונצחו בשערי עיר מעטץ כמשפט המְנַצחים, אך הוא בא בשלשים ואחד לחדש אָקטאָבער בגפו ובלי כל שָאון ותרועה בתוך העיר, ורק ראש שָלִישָיו הלך עמו, ואחרי צָקון לחש בבית הקאַטעדראַל בִקר את בית הנשק, ולעת ערב שב אל אהל אפדנו במחוז קאָרני. והגענעראל צאַסטראָוו הודיע אז לכל האשכנזים את חֵין ערך הנצחון ההוא: מספר חֵיל צרפת אשר לקחו אבירי אשכנז בשביה בלכדם את מעטין, היה 173,000 איש גבורי חיל מלֻמדי מלחמה ואמיצי לב בגבורים, ובתוך המבצר מצאו האשכנזים חמישים ושלשה נשרים ודגלים, חמש מאות וארבעים ואחד כלי תותח וכלי קְרָב גדולים וטובים, שמונה מאות כלי נשק כבֵדים הדרושים להֵפֵץ המבצר ביום צר ומלחמה, ששים וששה כלי מיטרעלייזים, כשלש מאות אלף קְנֵי רֹבֶה, חרבות, חניתות וכידונים, שריונים וּמָגִנִים, אוצרות אֲבַק שרֵפה וכדורי כלי תותח, ועוד כלים מכלים שונים יקירי ערך לאנשי מלחמה, ואין קץ לתכונה ולכל הכבודה אשר נפלה בידי המְנַצחים. ביום עשרים ושמונה לחדש אָקטאָבער בהִוָדע למלך פרוסיא את נצחון האשכנזים בלָכדם את מעטץ, שלח דברי תודה ותהלה וברכה אל הפרינץ פרידריך קארל ואל אנשי החיל אשר ברגליו, גם הודיעהו כי הוא הֵרִים אותו לְתֹר מעלת גענעראַל־פעלד־מאַרשאַל, אותו ואת יורש העצר מפרוסיא. ובעצם היום ההוא עָרַך המלך דברי נגידים גם לכל אנשי החיל צבאות אשכנז הלא כה דבריו: „צבאות היל אשכנז! לפני שלשה חדשים בצאתנו למלחמה על האויב אשר התנפל עלינו על לא דָבר, הבטחתי אתכם, כי ה׳ אלהים יעזור לנו ויֵצא בצבאותינו לעמוד לימין צדקנו, הבטחון ההוא הנה זה בא. מיום אשר נלחמנו באויבינו בפעם הראשונה אצל ווייסענבורג עד היום הזה אשר נכבשה מעטץ הבצורה לפנינו, עשיתם מלחמות רבות ועצומות אשר זִכְרָן לא יָסוּף עד דור אחרון, ובספר מלחמות איירופא יתנוסס שמכם לתהלה ולתפארת עד בלי ירח. הנני מזכיר באזניכם את מלחמות וואֶרטה וסאַארבריקען, את המלחמות הנוראות על יד מעטץ, את המלחמה הגדולה והעזה אצל סעדאַן, אצל בעמאָנט, סטראַסבורג, פאַריז ועוד מלחמות עזות ואיומות כאלה, ובכל פעם רמה ידנו, בכל פעם גָברנו על אויבינו הגבורים העריצים, ובכל פעם יצאנו מהמערכה בנֵזר תהלת הנצח והעוז. בצדק נוכל להתפאר כי עוד לא הצליחו המלכים

אשר

יושב סְפוּן בתוכה ותשאינה קולן ותצעקנה : „צא צא בוגד ! בליעל ! מוג לב ועוכר צרפת ! איה אנשינו אשר מְכַרְתָּ בזדונך ? איה בנינו אשר הסגרת ביד אויב ?“ ומרגע לרגע עלתה חמתם עד להשחית וַתֵּעָצַרְנָה את העגלה ותתנפלנה על באזען להכותו נפש, ולולא חָש גדוד חיל פרוסיא לעזרתו כי אז קרעו אותו לגזרים. ביום השלשים לחדש אָקטאָבער נתנו גבורי צרפת ובחירי מְגִנֶּיהָ לַשְּׁבִי נפשם בידי הפרוסים המנצחים, והיום ההוא יום נאצה ותוכחה לצרפת מאין כמוהו מיום הִוָּסְדָהּ, יום אֵבֶל הוא להצרפתים וְזִכְרוֹ הנורא לא יָסוּף מזרעם עד אשר יִוָּכְחוּ כי אבותיהם הֶעֱוו דרכם וגמול ידיהם נעשה להם — . אחד מפקידי חיל פרוסיא אשר עיניו ראו את כל אשר נעשה ביום הגדול ההוא, יספר כדברים האלה : בשעה הראשונה אחר הצהרים הופיע הפרינץ פרידריך קאַרל לעיני צבאות אנשי חילו הנצבים הָכֵן כל גדוד וגדוד על דִּגְלוֹ ומחַכים על בואו. בְּהֵרָאוֹתוֹ הריעו אנשי הצבא תרועה גדולה ויקראו : „הידד“ ! קול גדול ולא יסף, והחצוצרות והתֻפים הרעימו מכל עֲבָרִים וַתִּבָּקַע הארץ לקולם. כעבור שעה אחת נשמע קול שעטת סוס דוהר ואחד מִמְּרוֹם שרי חֵיל צרפת נִגַּשׁ אל הפרינץ פרידריך קאַרל ויגד לו כי צבאות הצרפתים הולכים הלוך וקרוב לתת לַשְּׁבִי נפשם. דומיה איומה השתרעה על פני כל ההמון הרב, ומרחוק נראו עקבות הצרפתים. המחנה הראשונה היתה מחנה הדראַגאָנים אשר להקיסרית אייגעניא, כלם אבירים ורמי קומה. אחריה באו גדודי הגאַרדע, פרשים רוכבי סוסים, בעלי פנים נזעמים וכבירי כֹח. אחריהם בעלי נשק הכבדים, רַגְלִי ופרשים. ואחריהם כל יתר צבאות החיל, הרגלים והרוכבים. חזיון חָדש ראינו אז בתוך חֵיל צרפת, חזיון גדודי הזואַפים בני אפריקא ובגדיהם עם שלל צבעיהם הזרים בעיני בני אייראפא, ובתוכם ראינו גם אנשי מִדּוֹת אשר כגֹבה ענקים גָבהם וחָסנם כאַלונים, רבים מהם היו אנשים באים בימים אשר הַשֵּׂיבָה זָרְקָה שערות לבָנות בִּזְקָנֵיהֶם המְגֻדָּלים, אך הם בריאי אולם ועטיניהם מלאים כֹח עלומים. במנוחה שאננה ובעינים שחות עברו על פני צבאות האשכנזים, אך הַכָּרַת פניהם ענתה בם כי כְאֵב אָנוּש הוֹמֶה בחֻבם והֶרפה שְׁברה לבם על לֶכתם שבויי חרב לפני אנשי מלחמתם. חָזוּת קשה מעירת תוגיון נפש חָזוּ עינינו בהִפָּרד גדודי חֵיל צרפת מאת פקידיהם ואיש איש מרעהו : בבכי וּנְהִי התנפלו אל פקידיהם וישקו את ידיהם, ובדמעות שליש נפלו איש על צוארי רעהו וישקו זה את זה נשיקות הפרידה, גם שרי החילים וּמְפַקְדֵי הצָבא נתנו את קולם בבכי ויבכו מנהמת לבם. קול יְלֵל נשמע מכל עֲבָרִים ודמעות גבורים ירדו כנהָרים, ואיך יִתַּר לב אנוש בראותו כי גבורי מלחמה בוכים בבכי תמרורים ואנשי חַיִל מְיַלְלִים כילדים ! להגדיל את תוגת החזיון הנוגה ההוא נפתחו עוד אֲרֻבּוֹת השמים וגשם שוטף וּמְטרות עז שטפו כנחלים בלי הפוגה וסער מתחולל נֵעוֹר

מירכתי

לא ודהבתי עוד בנפשי עז, מי ידעתי גם ידעתי כי ידינו לא תעשינה תושיה גם בפעם הזאת, יען כי הצרים והצוררים אותנו מסביב נצבים כעמודי ברזל וכחומות נחשת וזרועם חשופה וחרבם שלופה, וחלילה לי להוציא אלפי אנשי חיל כמוכם להורג על לא דבר, הלא גבורי כח כמוכם יוכלו להיות מחסה עז על צרפת בימים יֻצרו . . . . נִשא נא איפוא ונסבול את אשר נָטַל קְשֵׁה ימינו על כל המונינו, נשא ונסבול כאמיצי לב בגבורים אשר השליכו נפשם מנגד במלחמות רבות ועצומות למען כבוד ארצם ובני עַמם עד כי באו מים עד נפש . . . עתה אוריד עֶדְיִי מעלי ואניח משמרת פקודתי, ובטרם אפרד מעליכם אַבִּיעַ לכם תּוֹדָתִי וְאוֹדְכֶם בכל לבב על אמונת רוחכם, על הגבורות הנפלאות אשר עשיתם בכל מלחמותיכם ועל אשר התעניתם בכל אשר התעניתי אני מבלי התאונן ומבלי סור צעד ארח מהדרך אשר שמתי לפניכם. אוֹדֶה בכל לבבי להגענעראלים האבירים, לכל פקידי החילים ושרי הגדודים ולכל אחד ואחד מאנשי החיל. במגנת לב ורוח נשברה הנני נפרד מעליכם, שלום לכם! — .

§ 49. ביום שמונה ועשרים להדש אקטאבער אשר התעתדו בו צבאות הצרפתים להוריד את כלי נשקם מעליהם ולהסגיר את מעטץ בידי האשכנזים, התחוללה מהומה ומבוכה בין אזרחי העיר, וקם שָׁאוֹן וסער גדול, ויתגעש וכי חרה להם עד מָוֶת על באַזען אשר נוֹעָז להסגיר את מעטץ מָעוֹז צרפת וראשית גבורתה ביד הפרוסים ולתת את כל גבורי החיל בחורי הצרפתים לַשְּׁבִי ולדראון. המונים המונים שִׁבְּרוּ את דלתות הקאַטעדראַל ויאזרו זיקות זעם בלבות בני העם על באַזען ויתמכרו לעבור בַּשֶּׁלַח מִתַּחַת את קרית משושם ועיר מעוזם בידי עוכרי עַמָּם ומחריבי ארצם. מכל מִגְדָּלֵי בתי התפלות צִלְצְלוּ הפעמונים בהמולה ורעש כביום תַּבְעֵרָה, גם פעמוני בתי הקברות השמיעו קול פחדים כל היום וכל הלילה ההוא. שר המצודה חש להקים את הסערה לדממה, אך שלשה כדורי כלי רִבָּה הרעימו על ראשו וכפשׂע היה בינו ובין המות, ורק בכח ידי שני גדודים נושקי נשק הצליח להפיץ את ההמון הרב מרחובות העיר, והעיר יָרְאָה וְשָׁקָטָה. אך בבֹקר בהוָדע לאזרחי העיר כי אלף עגלות טעונות לחם נוסעות העירה להשביע נפשות יושביה הרעבים, ובשמעם עוד כי אנשי חיל אשכנז נתנו ברצונם הטוב את לחם אֲרֻחָתָם להצרפתים השבויים, רָפְתָה רוחם וחמתם שָׁכָכָה, גם צבא חֵיל האזרחים אשר בתוך העיר חָדְלוּ רָגְזוּ ויעמדו משתאים ומחרישים לדעת מה יֵלֶד יום. ובתשעה ועשרים יום לחדש בשעה הרביעית אחר הצהרים נסע באַזען בעגלת צב אל מחנה האשכנזים למסור את אנשי צבאותיו עם כל החיל והחֹסן והכבודה בידי הפרוסים המנצחים, ובעברו דרך עיר אַרס, פרצו הנשים משער העיר וַתַּקִּפְנָה את העגלה אשר הוא

יושב

בחידי חיל צרפת בתוך המצודה עד אשר הסגירו לִשְׁבִי עֻזָם ואת העיר והמצודה נתנו בידנו. הגדלתם לעשות, ותעשו לכם שֵׁם כיום הזה, מאה אלפים ושבעים ושלשה אלף איש מראשי גבורי הצרפתים שביתם שבי בגבורות ימינכם, ובתוכם שומרי ראש הקיסר אחוזי חרב מְלֻמדי מלחמה, שלשה מַארשַׁאלים ושרי צָבָא מְהֻללים אשר שֵׁם להם בגבורים, חמישים גענעראַלים וששת אלפים אָפיציערים. העיר הבצורה מעטץ העשויה לבלי חָת ולא נלכדה לפני כל גבורי חיל עד היום, נפלה בידכם, היא וכל החֹסן והיקר וכל החיל והכבודה אשר בתוכה. ואת הנצחון הגדול הזה עשיתם ברוח גבורתכם ואֹמץ לבבכם במלחמת שני הימים על יד נאָאַסעוויל וביתר המלחמות סביבות מעטץ בְּמֶשֶׁך ימי המצור. הֵא לכם תּוֹדָתִי הַמֻּגָּשָׁה מקרב לבי על גבורות ישע ימינכם ועל אשר הטיתם שכמכם לשאת ולסבול תלאות עצומות מבלי התאונן ומבלי סור מפקודות פקידיכם על ימין או על שמאל, אותות נאמנים הם לכם כי אנשי חַיִל אתם כיאות לבני אשכנז. המסלה הישרה אל הנצחון הגדול אשר יצא כיום לאור, סַלּוּ לפנינו המלחמות העצומות אשר נלחמנו בטרם הסגרנו את מעטץ על מַסְגֵר, כי רק על ידי המלחמות ההן באנו עד הלום, ועל ידי המלך אשר פניו הלכו בְּקֶרֶב בְּלְוְיַת צְבָא גבוריו, גם על ידי אנשי הלב אשר הֶערו למות נפשם בהלחמם ביום קְרָב וימינם רָעֲצָה אויב, הם המה פִּנּוּ לפניכם את הדרך להגיע אל מְחוֹז חפצכם לְשַׁבֵּר את זְרוֹעוֹת צרפת וּלְיַדּוֹת קרנות גבוריה בְּיֵשַׁע אֶל מָעֻזֵּנוּ. תוצאות הנצחון הגדול אשר יצא כיום על ידכם, לא יֵחָקֵרוּ וימים יְדַבֵּרוּ. ואתם גבורי החיל! הִתְעַתְּדוּ לעשות עוד גדולות ונצורות בימים יֻצָּרוּ, והנני נותן את תודתי ואת ברכת שלומי לכל הגענעראלים ופקידי החילים ולכל אנשי החיל, שלום שלום לכם! עֲשׂוּ עוד חַיִל והצליחו בכל דרכיכם בימים הבאים! —» ואלה הדברים אשר דִּבֵּר אז המארשאל באַזוען באזני אנשי צבאותיו: «אנשי החיל! בתגרת ידי הרעב נלחצנו לְהִכָּנַע תחת משפטי המלחמה ולתת לַשְּׁבִי נפשנו ביד צָר. בספר מלחמות צרפת רָשׁום בכתב אמת כי לא אנחנו הראשונים אשר הסגרנו עֻזנו ביד אויב אחרי כי אָזלת יד ואין מִקְוֶה, גבורי צבאותינו אשר לחמו לְפָנים תחת דגלי הגבורים המשכילים מאַסענאַ, קלעבער, גוּפִּיאָן ס"ט קיר, עשו גם הם כמונו היום ובכל זאת לא נגרע מכבודם עד מה, יען כי כמונו לחמו גם הם באריות וכל אשר בכח בן אדם לעשות עשו עד הרגע האחרון אשר ראו כי אין מְמוּת תוצאות בלתי אם להסגר בידי אנשי מלחמתם כי אמצו מהם. הן אמנם כי אנשי מלחמתנו לא בגבורתם גברו ממנו ולא בכלי נשקם יכלו לנו, רק הרעב הכביד אכפו עלינו, הרעב אשר תחתיו שחחו אֵלֵי גבורים ולא יָכִלוּ עריצי גוים זעמו, ונחנו מה כי נתיצב בפניו? לְנַסּוֹת כֹּחֵנוּ עוד הפעם להתנפל בחרב על אנשי מלחמתנו, לָרוּץ גדודיהם ולצאת מן המֵצַר,

מכבוד באַזען בהסגירו את מעטץ בידי האשכנזים, אך כבוד אשכנז עלה בזה פלאים, ובספר מלחמות גבורי אירופא יִכָּתֵב הנצחון הזה זִכָּרון לדור אחרון, והכבוד הזה נחלת המחנה השניה מצבאות אשכנז היא, מחנה גבורי חיל מְלֻמדי מלחמה אשר כבר חשפו את זרוע עֻזם במלחמות ספיכֶערען, מאַר לאַ טור וגראַנוועלאָט ויעשו להם שֵׁם, וכל הגדולות והנצורות ההם עשתה המחנה ההיא אשר חֻברה לה מאנשי חיל פרוסיא המזרחית, מאנשי חיל פאָמערין, מגדודי וועסטפאַלען, בראַנדענבורג, שלעזוויג־האָלשטיין, זאַקסען, העסען־דאַרמשטאַדט ועוד גדודי אנשי הַיִל כאלה העומדים תחת פקודת הפרינץ פרידריך קאַרל. על פי הנצחון הגדול ההוא שָׁב מבצר מעטץ מָעֻזו הצרפתים אל ידי האשכנזים כבראשונה אחרי אשר הֶחזיקו בו הצרפתים שלש מאות ושמונה עשר שנה וכפעם בפעם השתערו ממנו על ארץ אשכנז בסערת מלחמה. ואלה הם האָפנים אשר על פיהם הִתְרַצָּה הפרינץ פרידריך קאַרל לחדול מֵעֲשׂות עוד מלחמה במעטץ הנצורה: 1) כל צבאות צרפת הצובאים במצודת מעטץ ובכל המבצרים אשר סביב לה, יִמָּסְרוּ בידי הפרוסים המנצחים בְּתֹר שבויי חרב במלהמה. 2) עיר מעטץ ומצודתה וכל מבצריה עם כל חָסנה ויקרה וכל הכבודה אשר בתוכה יסגיר באזען בידי הפרוסים בתשעה ועשרים יום לחדש אקטאבער במועד הצהרים בשעה שתים עשרה. 3) כל כלי הנשק וכלי המלחמה, קְנֵי רֹבֶה, מְחִי קֹבֶל, כלי תותח, מיטרעלייזים, כדורי עופרת, אֲבַק שְׂרֵפָה ויתר החפצים הדרושים לאנשי מלחמה, גם דגלי אנשי הצבא ונשריהם וכל אותות כבוד צרפת, יִנָּתְנוּ להפרוסים לעיני כל יושבי העיר כמשפט הַמְנַצְּחִים במלחמה. 4) פקידי החילים (אָפיציערע) אשר יבטיחו על דִבְרָתָם לבל יֵצאו מחומות מעטץ עד תֹּם ימי המלחמה בלי רשיון שר המצודה הפרוסי, לא יִמָּנוּ במספר שבויי חרב וישארו בתוך העיר עד כְּלוֹת המלחמה ואז ישובו איש איש לביתו. והגענעראלים ויתר נגידי הצבא אשר יכתבו ידם בכתב אמת לבל ישלפו חרבם על הפרוסים ולבל יעזרו לאנשי מַצוּתם בְמֶשך ימי המלחמה ההיא, יוכלו לחגור חרב על ירך ולשאת כלי נשקם עליהם כבתחלה, ולא יחשבו גם הם במספר שבויי המלחמה. 5) רופאי אנשי החיל, בני חורים הם, אך עליהם החובה לפקוח עיניהם על בתי החפשית אשר החולים והפצועים שוכבים בתוכם לגהות מהם מָזוֹר ולהעלות להם ארוכה. אלה הם ראשי האָפנים אשר על פיהם כרתו הנוצרים והנצורים אמנה להשבית מלחמות ולבלתי שאת עוד חרב איש אל רעהו בעיר מעטץ וגבולה סביב. אחרי אשר נֵאוֹת באַזען אל האָפנים ההם, עָרַךְ הפרינץ פרידריך קאַרל אל אנשי חילו את הדברים האלה: „אנשי הצבא צבאות המחנה הראשונה והשניה! מלחמות רבות נלחמתם ונפתולי אלהים נפתלתם את אויבי ארצֵנו ותוכלו להם. שבעים יום צַרְתֶּם על מעטץ, שבעים יום הסגרתם את

בהירי

48. § ימי מְצוֹר מעטץ נפלגו לשלש תקופות. התקופה הראשונה הֵחלה אחרי מלחמת שלשת הימים אשר התחוללה בקרבת מעטץ על שני עברי נהר מָאזעל ואשר אחריתה היתה מרה כלענה, כי המאַרשאַל מאַק מאַהאָן אשר יצא לעזור לבאַזען נאחז בסבך מלחמת סעדאַן ונשברה זְרֹעוֹ וכל אנשי חילו וגם הקיסר נאפאלעאן נפלו שבי בידי האשכנזים, ובאַזען נִגַּף אז גם הוא מגפה גדולה במלחמת שני הימים אשר התלקחה אצל נאָאַסעוויל (כשלשים ואחד לחדש אויגוסט ובראשון לחדש סעפטעמבער). התקופה השניה הקיפה את כל חדש סעפטעמבער, ובאזען השתער אז שתי פעמים על האשכנזים, בעשרים ובשלשה ועשרים יום לחדש ההוא, אך האשכנזים עוררו את גבורתם כפעם בפעם ויריעו אף הצריחו ובכל אשר פנו הצליחו ויכו ויכתו את הצרפתים וירדפום בסערתם וילחצום לשוב אל מסגרותיהם כבראשונה. אך בכל זאת לא רָפתה רוח באזען וצבא אביריו, ובשבעה ועשרים לחדש ההוא התנפלו פעם שלישית ממבצרם בחרב שלופה על צורריהם, ובפעם הזאת היתה מגמתם לקחת את האסמים המלאים בָּר אשר אצרו להם האשכנזים ואת עדרי הבקר והצאן אשר להם בקרבת המקום ההוא, ובפעם הזאת לא שבו הצרפתים ריקם כי עשו באויביהם הֶרג רב גם לקחו אנשים רבים בשביה גם עֵדֶר שְׁוָרִים נהגו ויוליכו לתוך המבצר להיות לְבָרוֹת למו, אך לגרש את האשכנזים מפניהם לא מצאו אוֹן להם גם בפעם הזאת, והאשכנזים הוסיפו עוד אֹמֶץ ויחזיקו את המשמר. התקופה השלישית הֵחלה מיום הראשון לחדש אָקטאָבער אשר בו באה המחנה השניה ממחנות צבא אשכנז והתלכדה עם המחנה הראשונה הצרה על מבצר מעטץ, וביום המחרת (בשני לחדש אקטאבער) התחוללה המלחמה הכבֵדה מלחמת ס"ט רעמי, ובשביעי לחדש אקטאבער המלחמה העזה על יד (Woippy) אשר התעודדה תשע שעות רצופות והמאַרשאַל באזען אחרי הִוָּדעו מִמַּפֶּלֶת סטראסבורג ואחרי יָדְעוֹ נאמנה כי קצר קצרה ידו לָרוץ גדודי אבירי אשכנז הצרים עליו על שני עברי נהר מאזעל וסוגרים עליו הדרך ואין מִקְוֶה עוד לְהִתְמַלֵּט מתגרת ידם, גמר אֹמֶר להסגיר את העיר והמצודה ביד אנשי מלחמתו, ונפשו ידעה מאד כי לא יִגָּרע מְאומה מכבודו ומכבוד אנשי צְבָאוֹ אחרי אשר סבלו תלאות אין מספר ומצוקות אין חֵקֶר במשך ימי המָצור ואחרי אשר נלחמו מלחמות רבות כגבורים משכילים, ואף גם זאת כי הרעב החל לשַׁלח חִצָּיו הרעים בתוך העיר הנצורה, ומי יעמוד לפניו? גם יִתָּכֵן כי בהיות באַזען דָּבֵק בנאפאלעאן בכל לבבו ובכל נפשו ומושלי הרעפובליק לא יָשְׁרוּ בעיניו, לא אבה לנסות כֹּחו עוד הפעם ולהשליך נפשות אנשי חילו מנגד אולי יצלח חֶפְצוֹ בידו להבקיע את חומות הברזל אשר הציבו האשכנזים סביבות מעטץ — כאשר האשימוהו כן הצרפתים ואולי צָדְקוּ בזה ממנו —. אולם אם לא נגרע

מכבוד

המלך וראשי שרי הצבא לא אבו ולא שמעו לו ולא התרצו אל אָפני השלום
ההם רק כי יסגיר באַזען את נפשו ואת כל פקידי החיל עם כל אנשי צבאו
ביד האשכנזים בְּתֹר שבויי הרב במלחמה, גם העיר והמבצר עם כל כלי
הַנשק וכל הכבודה יִסָּגְרוּ בידי המנצחים לעשות בהם כטוב וכישר בעיניהם.
ובשבעה ועשרים לחדש אָקטאָבער נלחץ באזען לעשות ככל אשר נטלו
עליו האשכנזים, והיום ההוא היה יום צרה ותוכחה ונאצה לצרפת, יום
חֹשֶׁך וצלמות מאין כמוהו, כי ביום ההוא נתנו שלשה מאַרשאַלים מראשי
שרי צבאות הצרפתים לִשְׁבִי עֻזָּם וצבי גְאוֹן עֶדְיָם ביד צר, המאַרשאלים
ההם הלא המה: באַזען, קאַנראָבערט ולעבייף הגבורים המהֻללים ואנשי
הַשֵּׁם אשר בצרפת, ביום ההוא נפלו בשביה יותר מששת אלפים שרי
חילים ומפקדי צבא מלחמה, ביום ההוא הלכו שבי לפני האשכנזים בחירי
חֵיל צרפת במספר 173,000, כֻּלם אמיצי לב ומְלֻמדי קְרָב וָלָחֶם, ביום ההוא
באו ביד המנצחים דגלי צרפת ונשרי גבוריה עם כל כלי התותח וכל כלי
הנשק וכל הכבודה אשר במבצר מעטץ. ביום ההוא באה עיר מעטץ וכל
מבצריה בכף האשכנזים למורשת עולם. לפני בוא יום עֶבְרָות ההוא נראו
מופתים בשמים ובארץ: אור־צְפוֹנִי נבקע ברקיע השמים וסער גדול התחולל
על אדמת צרפת, שניהם היו כמבשרי רע להצרפתים למען ידעו כי נכון
בידם יום חשך. ועל המאַרשאַל באזען יצא אחרי כן הקצף מאת שרי
הממשלה הרעפובליקית ומאת מְרוֹם עַם צרפת על אשר הִתְמַכֵּר להסגיר
את «בתולת» בת מעטץ ביד אויב ולא חגר שארית אונו להשתער בפעם
האחרונה בכל סערת גבורתו על האשכנזים, ויציגו אותו בשער המשפט
לפני שרי הצבא לתת דין וחשבון על המעל אשר מעל בארץ מולדתו ובבני
עַמּוֹ. אך חכמים יודעי הליכות מלחמה נתנו עֵדיהם כי חף הוא מפשע
ולא במֶרד ובמעל הסגיר את מעטץ ביד אויב, כי האשכנזים הרבים והעצומים
עם כלֵי מַשְׁחֵתָם הנוראים הִקיפו את העיר ויחנו כדור עליה והלחם אָזַל
מכלי אנשי הצבא ומכל העיר, ואם לא קִדֵּם לפתוח את שערי העיר לפני
הצר הצורר, כי אז ספו תמו כל הנצורים ברעב, ועין באַזען חסה על
אנשי המלחמה גבורי החיל אשר הִבְלִיגוּ על רבבות תלאותיהם כגבורים
עריצים עד יום האחרון, ונפשו יָרעה לה להמית עיר ואֵם באיירופא בזלעפות
רעב וסוף סוף תִּפֹּל העיר ביד האשכנזים הצרים עליה. אמנם עוד חכמי
מדינה אחרים נמצאים עד היום הטופלים על באַזען עֲוֹן אשמה כי בבגד
ובמעל הסגיר את מעטץ בידי האשכנזים, ולא נודע עוד הדבר אל נכון,
וימים הבאים ידברו. בנפול מבצר מעטץ חגג מלך פרוסיא חג הנצחון
הגדול הזה, ואת בנו יורש העצר גם את בנו פרידריך קאַרל הֵרים לגרם מעלות
«מאַרשאַלים» ואת הגענעראל מאָלטקע למעלת «גראַף» על הגבורות ועל
התשועות ועל המלחמות אשר הפליאו לעשות על אדמת צרפת.

ימי

ממאתים שנה עָמלו הצרפתים בה לעשותה לבלי חָת עד כי כל כלי מַפָּץ על תעצומות עֻזה יתפוצצו, הנה על מַפֶּלֶת מעטץ השתוממה איירופא יתר הרבה עוד, יען כי היא עלתה בתֹקף חָסְנָהּ ותועפות מבצריה וּמִגְדְלֵי עֻזָהּ גם על סטראַסבורג ועל כל מבצריה ומגדליה. ובנפול מעטץ ביד אויב, נפל גם לב גאַמבעטאַ ונפשו יָרעה לו מאד. כי הוא קִוָה עוד כי המחנה הגדולה אשר התאספה על פיהו וְשֵׁם לאָאַר נקרא עליה, תעצר כֹּחַ לְשַׁבֵּר את זרועות אבירי אשכנז הצרים על מעטץ ואז יִלָוֶה באַזען עם גדודי גבוריו אל המחנה ההיא וכֻלם יחד יטאטאו את צבאות אויביהם במטאטא השמד עד אשר לא יִוָתֵר אחד מהם על אדמת צרפת. אך בטרם מצאו אנשי החיל החדשים ההם את ידיהם ובטרם הִשְׂפיקו להכין הַכֹּל ולהיות ערוכים בַּכֹּל למלחמה, הקדימום כבר גבורי האשכנזים וילכדו להם את מבצרי מעטץ. מערכי לב גאמבעטא היו לְשַׁמָה כרגע וידי כל אנשי סודו רָפוּ, וישיאו עָון אשמה על המאַרשאַל באַזען, ויתגודו לבוגד בארצו ובעַמו, ויחלטו כי הוא נתן ידו לעוכרי צרפת וַיְסַגֵר בידם את מעטץ מָעוֹז לאָטהרינגען וראשית אונָהּ, כאשר השיאו עָון אשמה כזה גם על הגבור המשכיל אוהריך נְגִיד מבצר סטראַסבורג בנפול העיר ביד צָר. אמנם כן כי יוכל היות אשר המארשאל באזען יְדִיד נאפאלעאן השלישי ואוהבו בנפש לא דָבַק בשרי מלוכה החדשים אשר לפי דֵעו לקחו להם בחָזקה קרנים לְמַגֵר כסא הקיסר ולכונן ממשלת עָם בצרפת, ובהיותו סר וזעף אדות הדבר הזה, יִתָּכֵן כי לא שמר את עתותי הָרָצון להשתער מכל עֵבר ופאה על האשכנזים לגרשם מפניו או להתחמק מפניהם ולהתחבר עם ראשי גבוריו אל מחנה לאָאַר, אך זולת זאת עשה ככל אשר היה בכֹחו וגם יתר מִכֹּחוֹ לעשות, הִטָה שכמו לשאת ולסבול תלאות עצומות בעיר הנצורה, השליך נפשו מנגד בהִלָחמו ביום קְרָב, אסר את צבאות חילו בְּמָסורת מוסר אנשי לָחֶם (דיסציפלין) ועוד רבות כאלה פָּעל ועשה כאיש מלחמה וגבור משכיל, וכל אלה לא הועילו לו לעמוד לפני אנשי מלחמתו, ובכל פעם אשר התנפל עליהם בסערת גבורה, נשתה גבורתו ויד האשכנזים היתה על העליונה, ובראותו כי כליון חרוץ נחרץ עליו ועל כל אנשי חילו ואזרחי העיר וצפוים הם למשואות נצח בתגרת ידי האויב, הַדֶבר, החרב והרעב באין מִקְוֶה, נִסָה לשלות דברי שלום אל מלך פרוסיא ויאמר להסגיר בידו את מבצרי בת מעטץ אם אך יאבה המלך לתת ידים לאנשי חֵילו אשר ברגליו לצאת מתוך המבצר עם כלי נשקיהם וצרורות הפציהם וללכת אל כל אשר יהיה רוחם ללכת והם יבטיחו נאמנה לבל יוסיפו להִלָחם בחיל אשכנז מֶשֶׁך שלשה חדשים, ורק אזרחי מעטץ יוכלו לעמוד על נפשם ולהגן על עיר מבצרם. בכל הדברים האלה שלח באזען ביד ראש שלישיו הגענעראל באָיער (Boyer) אל מלך פרוסיא, אך דבריו שבו ריקם וכל עמלו נשאר מָעַל, כי

המלך

הדרוש לחפצי המלחמה הגדולה ההיא. כל אשר היה בְּכֹחַ גאַמבעטאַ לעשות לטובת הצרפתים, עשה: הֵעִיר תשוקת הקרב בנפשות בחורי צרפת לצאת על האשכנזים בחרב נוקמת, הצית אש אהבת ארץ מולדת בלבות האזרחים, עורר תשוקה חשק להליכות הרעפובליק בין המון העם, ועוד רבות כאלה פעל ועשה גאמבעטאַ בלי הפוגה. על פיהו נהפכו כל רחבי ארץ צרפת למחנה אנשי חיל מְזֻיָּנִים ערוכים בכל ליום קְרָב ומלחמה, על פיהו התעוררו בני העם לעשות את אשר לא השיגה יד אנשי הצבא לעשות: לטאטא את האשכנזים עוכרי צרפת במטאטאי הַשְׁמֵד, להשיב את פאֵר עֹז פאריז כבתחלה ואת גאון יפעת צרפת כבראשונה. כסף תועפות הִלְוְתָה אותה אנגליא לצרכי המלחמה, וכלי נשק לרוב הובאו אליה מאמעריקא גם מאנגליא. כל ארץ צרפת (זולת פאַריז) נפלגה אז לארבעה ראשי מדינות (געגעראלגובערנעמענטס) אשר ראשי שרי הצבא ישבו בתוכן ועל פיהם יסבו כל אופני המלחמה ואליהם ינהרו כל חיל צרפת המתנדבים ללחום את מלחמות ארץ מולדתם. שני מחנות אנשי חיל אשר שמות נהרות לאָאַר וסאָמע נקראו עליהם ירימו פעמיהם לפאריז לגרש מפניה את צבאות האשכנזים הצרים עליה, והגענעראל טְרָאָשוּ עם גבורי חיליו יעזרו להם וישתערו מתוך מבצרי פאַריז על האויב עד כי יתלכדו יחדו ויעשו אֲגֻדָּה אחת לגרש את האשכנזים כָּלִיל מעל אדמת צרפת. ועל כן חגר טראָשו בעֹז מתניו להתחבר אל שני מחנות ההם ויתנפל שלש פעמים לשלש פאות שונות על האשכנזים. בפעם הראשונה התנפל עליהם בשלשה עשר יום לחדש אקטאבער לפאת דרומית, ובאחד ועשרים לחדש לפאת מערבית, ובשמונה ועשרים לחדש ההוא התנפל עליהם לפאת צפונית מזרחית וישיא עלימו כֹּבֶד מלחמה גם השחית בהם עם רב; אך בכל זאת גברו האשכנזים גם במלחמות ההן וירדפו את הצרפתים וילחצום לשוב אל המבצר כבראשונה, ומיום ליום קשתה ידם עליהם ויגרשום מכל המקומות אשר בכל גבול פאַריז. והפאריזים לא הִרְפּוּ ידיהם בכל מצוקותיהם ולא התרפו בעת צרתם, ובראותם כי אויביהם הרסו את הטעלעגראַפים המחברים את פאַריז אל יתר ערי צרפת התחכמו והִמציאו תחבולות אחרות להריץ אגרותיהם לכל אפסי צרפת על ידי יוֹנים מְלֻמָּדוֹת ועל ידי מגדלים הפורחים באויר אשר חכמי פאַריז כִּלְלוּ את מלאכתם ויעשום להיות דרושים לחפציהם באופן נעלה מאד, וזולת מכתבים ואגרות נשאו המגדלים ההם גם אנשים נלבבים אשר עָפוּ מעיר הנצורה ליתר ערי צרפת לְאַזֵּר זיקות בנפשות הצרפתים לעזור ולהושיע ולהציל את עיר מעוזם וקרית משושם מיד האשכנזים הצרים עליה.

§ 47. אחרית מעטץ. אם לקול מַפֶּלֶת סטראַסבורג רָעֲשׁוּ כל אפסי איירופא ואֵלֵי גבורים שָׁמְמוּ על אחרית עיר הבצורה ההיא אשר יותר

ממאתים

היושב בלונדון גם ספר זִכָּרוֹן (רענקשריפֿט) הוציא השר ההוא לאור, ובדברים ברורים ומפֹרָשים הודיע כי ממשלת פרוסיא נתנה ידה אל השלום, אך מושלי העם בפאריז האטימו אזניהם ומֵאנו להקשיב לכל אָפני השלום, ועל כן נלחצה ממשלת פרוסיא להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה, והרעות אשר תצאינה מהמלחמה ההיא תְּחוּלֶנָּה על הממשלה הצרפתית ומלך פרוסיא וכסאו נקיים.

46. § והממשלה הרעפובליקית בצרפת חִזקה ואִמצה לבבה ולא נָטתה כלוא השערה מן המשפט אשר תרצה לבלי תת להאשכנזים מִדרך כף רגל אדמה מאדמת צרפת ואבן אחת מאבני מבצריה במחיר השלום. כי הצרפתים האמינו באמונה שלמה כי עֹז ביד הרעפובליק החָדש לעמוד לפני מצוקי איירופא וגבורה בימינה להדוף מפניה כל אֵלֵי גבורים, כי לא נופלת הרעפובליק השלישית מהרעפובליק הראשונה אשר בשנת תקנ״ב 1792 ובשנת תקנ״ג 1793 התגברה על כל מלכי הברית אשר נועדו יחדו להכרית מארץ זִכְרָהּ. ובהאמינם בשוא ודבר כזב כזה, הרהיבו בנפשם תקוה עזה כי תרום ידם על האשכנזים וימינם תרעץ אויב והם על במותימו ידרֹכו. אפס כי חסר להם עוד גבר חכם בעוז, צעיר לימים ושגיא כֹח ובעל לשון למודים אשר יאַזר זיקות הַקְרָב בְּקֶרֶב לב הצרפתים לצאת כאיש אחד חברים לקראת נשק עד אשר יצלחו לגרש מפניהם אויב. ואיש כזה נמצא להם בעת ההיא, הלא הוא האיש גאַמבעטאַ, איש צעיר לימים אשר לשונו כחרב חדה להחדור בלבות הצרפתים בעלי הדמיון, דָמו בקרבו אש ונפשו גחלים תלהט ולא יֵחת ולא ישוב מפני כל. הוא שִׁוָּה לנגדו תמיד את עלילות הרעפובליקאַני הנערץ ראָבעספּיערע לטובת הרעפובליק (אך לא את עלילות הרֶצח אשר עולל בימי ממשלת הבהלה —) ועז רוח ס״ט יוסט וקאַמיל דעמולין נֹכח פניו היו (אף כי תִעב את מעשה תועבותיהם). ויתמכר להציל את צרפת מרעתה ולהעלות נפשו עולה כליל על מזבח אהבתה. להוציא את מזמות לִבו לאור, צר לו רחבי פאַריז, ויעל במגדל הפורח באויר (לופטבאַלאָן) ויעף וידא על כנפי רוח מֵעַל למבצרי פאַריז ויגיע לעיר טורס מִחוז חפצו, ובהופיעו בעיר ההיא הֶחיה את רוח מלאכי העם ושרי הממשלה היושבִים בתוכה וַיִּפַּח באפם נשמת רוח גבורה לעשות גדולות ונצורות. ותהי ראשית פעולתם להעיר ולעורר את גבורת הצרפתים לְהִקָּבֵץ יחדו להציל את פאַריז קרית מְשׂוֹשָׂם מיד האשכנזים הצרים עליה ולגרשם אחרי כן כָּלִיל מעל אדמת צרפת, אדמת קדשם. ושרי הממשלה נתנו ידיהם תחתיו וימהרו לְמַלֵא אחריו. והנה מהרה קל שלח גאַמבעטא הנאדר בכֹח סגן המלחמה וסגן העם ספרים ביד הרצים לכל נפות צרפת ויצו לכל הצרפתים לצאת לעבודת הצבא מבן עשרים עד ארבעים שנה אין נקי, ואשר יַמרה את מצותו עָנש יֵעָנֵש. גם שָׂם מס על הארץ בכל

הדרוש

המבצרים הנוראים המשתרעים סביבות פאריז ומלאים אנשי חיל מרי נפש, עָצֹר עצרו בעד האשכנזים מִגֶּשֶׁת אל חומות העיר לָשׂוּם כָּרִים על שערים ולירות בכלי תותח לתוך העיר, גם לעלות על המבצרים ההם בסערת מלחמה, לא עצרו כֹחַ, כי ראו מראש ונפשם ידעה מאד כי אין עז בידם להוריד מהם עֻזּם כי אם אחרי שֶׁפֶך נהרי נחלי דם, וגם אז מי יודע אם חפצם בידם יצלח ואם לא ישפכו דמי רבבות אחיהם חִנָּם. על כן צוה מלך פרוסיא לאנשי צבאותיו לעמוד הַרְחֵק מהעיר וממבצריה האיומים עד אשר יובאו מארץ אשכנז כלי תותח גדולים אשר כדוריהם יִיָרוּ למרחוק ויקרקרו קירות המבצרים ערות יסוד עד צואר. אך ימים רבים.עברו עד אשר הובאו כלי תותח ההם, כי הצרפתים קִלקלו את הדרכים, נָתְסוּ הנתיבות, הרסו את מסלות הברזל, שרפו את מעברות הנהרות, וכלי תותח הגדולים והכבֵדים מאד התנהגו בכבֵדות ובעמל רב מאד ויארכו הימים עד בואם למחוז חֶפצם. ובין כה וכה מצאו את האשכנזים תלאות רבות ועצומות מאד, הצרפתים המטירו עליהם כדורי מות בלי הפוגה ויפילו חללים רבים בקרב מחניהם, ובתוך מִטְרות שחת ההם נלחצו האשכנזים לעבוד את עבודת המצור, לשפוך סוללות, להקים בחונים ולבנות מגדלים, לחפור חפירות ולעשות מנהרות ועוד רבות כאלה, גם רוח משחית נָשְׁבָה בם והביאה עליהם חליים רעים, דֶבֶר הַוּוֹת וקטֶב מרירי. לאחרונה כאשר הובאו כלי תותח הגדולים אל האשכנזים והיתה לאֵל ידם להטיל רבבות כדורי משחית על פאריז עד רַדְתָּהּ, פסחו על שתי הסעפים אם יעשו כדבר הזה, כי הם ידעו נאמנה כי אם ישלחו ידם לבַלַע ולהשחית את פאריז, ירימו כל עַמֵי איירופא במרום קולם על אשר נועזו לעשות כן לעיר כלילת יֹפִי, מִקדש ההשכלה וחרשת המעשה ומקום משכן הציוויליזאַציאָן. ובאמת לא אָבוּ גם האשכנזים לְשַׁחֵת עיר וְאֵם התכמה כפאַריז, ועינם חָסה על היכליה הנפלאים, על מצבותיה המפֹארות, על ציוניה העתיקים ועל כל משכיותיה ושכִיות חמדתה העומדות לנס עמים ואין על עפר משלן. וכבר הרעישו הצרפתים את לבות יושבי איירופא ויעידו חמתם על אשר הָרסו האשכנזים את כל מחמדי בת עין אשר התנוססו סביבות פאריז, ואיך יתגעשו ויתקצפו עד להשחית אם יעשו כן האשכנזים גם בעיר פנימה, הלא יתנום לפני וואַנדאַלים עריצי גוים וחרשי משחית. על כן הואילה ממשלת פרוסיא לתת יד לנבחרי צרפת להתאסף בעיר הבירה להתיעץ על צפונותיהם, ואליהם תפנה ממשלת פרוסיא לשאת ולתת עִמהם על אֹדות אָפני השלום, אך אם תוסיף ממשלת צרפת להקשות לבבה ולתת לכל אָפני השלום כתף סוררת, אז יצורו האשכנזים על פאריז עד אשר יִתֹּם הלחם מהעיר והרעב יַכביד אכפו על הפאריזים לפתוח לפני האשכנזים את שערי העיר. ובשמונה ועשרים יום לחדש אקטאבער שלח השר ביסמאַרק מכתב גלוי לציר פרוסיא

הישב

התנוססו סביבות העיר העליזה, נהפכו לְעִיֵּי מפלה; גַּנֵּי חֶמֶד ופרדסי עֹנֶג המלאים עֲצֵי עֵדֶן וכל פרחי תפארה, היו לְשַׁמָּה ושאיה; המַצֵּבות המפֹארות והציונים הנפלאים אשר אין ערוך אליהם, נשברו והתפוצצו כאבני גִּיר מְנֻפָּצוֹת, וכל מחמדי בת עַיִן ושכיות הַחֶמדה וסגֻלות יקרות מעשה ידי חכמי חרשים, חָרבו, נֶהרסו, נָשַׁמּוּ ויחלפו כָּלִיל. ולא יד האשכנזים לבד עשתה ההריסות והשַׁמּות ההן לדאבון לב כל אנשי לבב, אך גם יד הצרפתים היתה במעל הזה, כי בשלשה עשר יום לחדש אקטאבער שלחו הצרפתים באש את ההיכל המהֻלל ס״ט קלוד (St. Cloud), אשר מלכים רבים ממלכי צרפת חָמדו יָפְיוֹ וְאִוּוּ לָשׂוּם משכן כבודם בתוכו, וּמה גם הקיסר נאפאלעאן השלישי אשר בימי הודו וְעֻזּוֹ ישב בו פעמים רבות שבועות אחדים ושם הוציא ענינים נכבדים מדברי מלכותו לאור, ואת ההיכל ההוא המלא הוד והדר וכל סגֻלות מלכים שלחו הצרפתים באש לבל יפרשו האשכנזים אנשי מלחמתם את ידיהם בכל מחמדיו הטובים והיקרים, והאשכנזים התאמצו בכל מאמצי כֹחָם גם השליכו נפשם מנגד לְכַבּוֹת את השרֵפה, כי חָסה עינם על סגֻלות חרשת המעשה מעשה ידי חכמי חרשים האצורים בהיכל מלך ההוא ואין עֲרוך לִיקַר תפארת מלאכתן, אך הַצֵּל לא הצילו כי אם מעט מזער, כאשר יציל הָרֹעֶה מפי הארי, וכל חֶמדות בת עַיִן אשר אין עוד תמורתן, היו לשרֵפה ולחָרבה. החֹרֶף ההוא בשנת 1870 הֵביא קֶרֶץ וכליון חרוץ על כל מְסִבֵּי פאַריז, גְּאוֹת השלום נָדַמּוּ, כל מחמדיהם נָשַׁמּוּ וכל חָסְנָם ויקרותיהם ספו תמו.

§ 45. מצור פאַריז. השר החרוץ טְרָאשוּ, שר הצבא וּנְגִיד אנשי המלחמה בפאַריז, אָזַר גבורה ורוב אוֹנִים לְהָצֵר את צעדי האשכנזים וּלְהָדְפָם אחור מִקְרוֹב אל פאַריז לָשׂוּם עליה מָצוֹר. מכל מבצרי העיר הִרעימו הצרפתים בכלי תותח וישיאו מָוֶת על האשכנזים, גם התנפלו עליהם פעמים רבות מעיר מבצרם ובמלחמות תנופה נלחמו בם להפיצם ולנתוץ סוללותיהם וצריחיהם, אך האשכנזים לא חתו ולא נסוגו אחור ובכל פעם התגברו עליהם ויוסיפו עוד אֹמֶץ, סַבּוּ את פאַריז והקיפוה, חָנוּ כַדּוּר עליה וישימו קיר ברזל בינה ובין יתר כל ערי צרפת, גם חפשו ומצאו את הטעלעגראַפים אשר עשו הפאַריזים מתחת לארץ ויהרסום, עד כי נגזרה פאַריז מיתר אחותיה ובנותיה ונותרה גלמודה כערער בערבה וְכַתֹּרֶן על ראש ההר. ואיירופא הנרעשה אשר עיניה נטויות וכלות לראות את אחרית המָצור הנורא ההוא אשר לא היה עוד כמוהו מיום הִוָּסֵד פאַריז, השתוממה מאד בראותה כי ימי המצור יִמָּשכו משבוע לשבוע ומחדש לחדש מבלי אשר תעשינה ידי האשכנזים תושיה להבקיע את עיר הנצורה אליהם ומבלי אשר נלאו הפאַריזים הנצורים מהתיצב בעבי גבי מגנם לפני האשכנזים האבירים.

מיגונם ולחבש לעצבותם. וכל זה רק מאהבת אדם ואהבת חסד באופן נעלה מאד.

§ 44. בהיכל השר ראָטהשילד אשר בקרבת פאריז, היכל כְּלִיל יֹפִי וכל שכיות החמדה ומשכיות לבב, הוא ההיכל הנודע לתהלה בשם פֿעריער, אשר בחדרי משכיתו ובגנת הביתן אשר לו הופיע רבות פעמים הקיסר נאפאלעאן השלישי בימי נִצְחוֹ והודו עם רעיתו הקיסרית ובנו יורש העצר ועם שריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, וַאֲרוֹן ההיכל המושל בְּמַכְמַנֵּי הזהב הִשְׂבִּיע אותם שעשועים וכל תענוגות מלכים כידו הגדולה והרהָבה, בהיכל חמד ההוא שָׂם ווילהעלם מלך פרוסיא את מִשְׁכָּנוֹ בעת אשר אנשי צְבָאוֹ הביאו את פאַריז בַּמָּצוֹר. ומהיכל ההוא הֵרִיץ דברו אל שרי הצבא ופקידי החיל, גם שלח משם משפטי פיהו ודברי פקודיו אל פרוסיא ארץ ממלכתו, ולילה ויום שקד על מלאכתו כאיש מלא עלומים. אחרי כן עזב ככפיר רִבְצוֹ וירם פעמיו לעיר ווערסייל (Versailles) וישם משכנו בהיכל מלכי צרפת המתנוסס שם בהדר גאונו (בחמישי לחדש אקטאבער). בהיכל ההוא אשר לודוויג XIV מלך צרפת הוציא משם משפטו ושאֵתו לכל אפסי איירופא וכל המלכים והנסיכים נשמעו לו ונשאו מדברותיו, בהיכל ההוא אשר קירותיו הַמְּפֻזָּזִים נחפים בציורים נפלאים המציבים נֹכַח עיני הרואים מפעלות מלכי צרפת ודבר גבורותיהם וְחִין ערכם ומה גם מפעלות הקיסר נאפאלעאן הראשון ועלילות הקיסר נאפאלעאן השלישי, בהיכל ההוא הביא המלך הזקן והגבור ווילהעלם את ערש יצועו אשר שכב בה כל ימי היותו במערכה בשדה, בהיכל ההוא ישבו שרי הצבאות לַמְתִּיק סוד ולהביא עצה וגבורה לְרַד לפניהם את גְּאוֹן צרפת הרעפובליקית, בהיכל ההוא חָשַׂף השר ביסמאַרק את זרוע עֻזּוֹ בחכמת הדיפלאָמאַטיע והוכיח במועצות ודעת למלכי ארץ העומדים במעמד הבינים לבל יתערבו במלחמה ההיא בפֹעל כפים ובעִזוז וחיל, גם גָלַל מֵעַל ממשלת פרוסיא את האשמות אשר הֶעמיסו עליה שונאיה ומקַנאיה, בשערי ההיכל ההוא באו שרי מלוכה ושרי צבא, שרי מדינות ושרי אוצָרות כבימי קדם, אך השרים ההם היו בני עַם אחר ונתנו הוד מלכות למלך ארץ אחרת. בְּשֶׁבֶת המלך בִּמְסִבּוֹ בהיכל עֹנֶג ההוא אשר כֻּלּוֹ אומר כבוד, לא שכח תַּנּוֹת את האנשים אשר הֶעֱרוּ למות נפשם על מְרוֹמֵי שדה וְהִנָּם מֻכִּים ופצועים ונמקים בחבורותם, וַיַּבְדֵּל חדרים רבים בהיכל ההוא לבתי חולים ויביא שם את החולים ואת הנפצעים להמציא להם מָזוֹר ולהשיבם לאיתנם. מהיכל ההוא יצאו כל הליכות המָצור וארחות המלחמות העזות על פאַריז הבצורה, וימי המצור נמשכו מאד והמלחמות התלקחו מיום ליום וּלְאֹם מִלְאֹם לא יאמץ ויד האחד לא גברה על מִשְׁנֵהוּ. בין כֹּה וָכֹה הוּיָה יד האשכנזים אנשי המלחמה בכל מְסִבֵּי פאַריז, בָּתֵּי מְשׁוֹשׂ אשר כאבני נזר

התנוססו

להביא ממרחק לחם ושמלה לרבבותיהם לאכול לשָׂבעה ולמכסה עתיק, איך הלכו כל אנשי המלחמה כאיש אחד אל מטרה אחת ולא הִטו אֲשֻׁרֵיהֶם כמלוא השערה מן הדרך אשר הִתְוָה לפניהם שר שרי הצבא, ולא נודעו אף פעם אחת עקבות מרי גם קול תלונה דקה בכל אֲגַפֵּי צָבָא רב ועצום כזה. כל יודעי הליכות האשכנזים במלחמה הגדולה הזאת יתנו עֵדיהם כי זולת כביר כֹּחַ לבבם ואהבתם העזה לארץ מולדתם היו עוד יודעי טכסיסי מלחמה באופן נעלה מאד, ורוח עצה וגבורה נוססה בם עד להפליא. כי בעת אשר הצרפתים התגאו כי ידם רב להם במשפטי קְרָב וָלְחֶם אשר בידיהם מימי קדם, עשו האשכנזים חיל וילמדו תחבולות מלחמה חדשות טובות ומועילות מאד, ויאספו מְלוא חפניהם הליכות נפלאות לעשות על ידיהן גדולות ונוראות במערכה בשדה קטל אשר לא שערון הצרפתים הגאיונים ולא שָׂמוּ לבם אליהן. הצרפתים שָׂמוּ מבטחם על כלי נשק הטובים אשר להם ועל טכסיסי מלחמה אשר הנחילם נאפאלעאן הראשון ואשר הצליח לעשות על ידיהם גבורות נשגבות ולהרעיש קצוי תבל ואיי ים רחוקים, וגאות לבם לא נתנה אותם לצאת בעקבות עַם אחר אף אם הוא מיטיב צעד לרוח הזמן, ולא נתנה אותם לפקוח עַיִן כי טכסיסי מלחמת נאפאלעאן הראשון היו טובים רק בימים ההם וכבר אָבד עליהם כלח, ועל כן כרעו ונפלו לפני האשכנזים אשר הלכו במסלה חדשה אשר סללו להם ברוח בינתם לרוח העת החדשה, ולא יכלו עֲמוֹד לפני טכסיסי מלחמה החדשים אשר בידיהם. וממלכת פרוסיא הנאורה היא היא סללה את המסלה ההיא ברוח חכמתה ורֹחב לבה, ובעקבותיה יצאו גם יתר מלכי אשכנז ונסיכיה אשר עזרו לה במלחמה הזאת. ומי לא יתפלא על מערכי לבב שר שרי הצבא הגבור המשכיל והגאור מאלטקע ועל מועצותיו העמוקות ותחבולותיו המְתֻכָּמות בכל משך ימי המלחמה הזאת? מי לא יפָאר את המִשטרים והסדרים אשר לאנשי החיל בשדה קְרָב ובקרב אהליהם? מי לא יהלל את החֻקים הטובים והמשפטים הישרים אשר שמרו רבבות אנשי המלחמה מבלי נטות צעד אחד על ימין או על שמאל? מי לא ירומם את מעשה הטעלעגראַפים אשר במערכה בשדה, את האסמים והאוצרות אשר מְזָוֵיהֶם מלאים בָּר ומפיקים מִזַּן אל זן, את מסלות הברזל אשר עשו בידים מהירות ובהשכל ודעת, את בתי החפשית בעד החולים והפצועים במלחמה ואת הרופאים המשכילים אשר שָׂמוּ לילות כימים לחבש פצעים, לרַפא שֶׁבר ולהחיש עֶזרה ורפאות תעלה לכל שוכב על ערש דוי. ויותר עוד נאוה תהלה לאנשי החסד ונשי החיל אשר התנדבו להתענות בכל אשר התענו אנשי הצבא ויומם ולילה לא שבתו לסעוד את החולים על ערש דְוָתָם, להפוך משכבם בחָלים, לסמוך נופלים, לחזק ידים רפות, לנחמם

מיגונם

במֶשך ימי המָצור . אך לַמְרוֹת האהבה והחמלה ורוח הנדיבה אשר הֶרְאו האשכנזים לאחיהם הסטראַסבורגים, לא אבו יושבי סטראסבורג לשֶבת עוד בעִי־ ולסור אל משמעת ממשלת אשכנז, ומרבית אזרחיה גם אזרחי יתר ערי עלזאַם נסעו יצאו משם ויבקשו מנוח לכף רגלם בארץ שווייץ או בצרפת הדרומית. גם השר האביר אוהריך הִרחיק נְדוד וישם פעמיו ארצה שווייץ למצוא שם מרגוע לנפשו העיפה, וסופרי צרפת אשר בימי הצלחתו הרימו כבודו עד ראש כוכבים, הֵמירו בימי רעתו את כבודו בקלון, פרעוהו לשמצה וישיאו עליו עָוֹן אשמה כי בָגַד בארצו וְעמו ובאהבת בִּצְעוֹ הִסְגיר את סטראַסבורג הבצורה ביד אויב, כי הצרפתים זה דרכם בימים ההם להעלים עיניהם מנגעי עצמם וחטאת נפשם מְקור כִּשְלוֹנָם ואסונם ולהעמיס חטאת כל העם על שכם איש אחד לשלח אותו המדברה לעזאזל — .

§ 43. אחרי אשר ירשו האשכנזים את סטראַסבורג, הֵקם מטעם מלך פרוסיא הגענעראל־לייטענאַנט פֿאָן אַלליך לשר ולנָגיד על העיר (גובערנער). והגענעראל־מאַיאָר פֿאָן מערטענס לנָגיד ומצוה על המבצר ואנשי המצב (קאָממאַנדאַנט), והגענעראל פֿאָן ווערדער נסע יצא אז מן העיר בראש גדודי החיל אשר ברגליו לְרַד לפניו את עלזאַם הדרומית ממחוז שלעטשטאַדט עד מחוז בעלפֿאָרד ולהפיץ את גדודי הצרפתים אשר התאספו ויתגודדו במעברות הרי הוואָגעזים ויתגרו מלחמות ויעשו נקמות בצבאות האשכנזים. ואנחנו נעבור בדומיה על המלחמות ההן ועל הנאצות והשערוריות אשר עשו אז הצרפתים ואשר לא נעשו כמוהן בין העמים הנלחמים עד הימים ההם. גם לא נזכיר בזה את המלחמות העזות אשר קמו לפני זה בנפות הרי צרפת המזרחית, רק נָעיף עינינו על המלחמות הגדולות והנוראות אשר התלקחו אז על מבצר מעטץ ועל פאַריז הבצורה אחרי אשר צרו האשכנזים עליהן. הדורות אשר יבואו אחרינו, יתפלאו הפלא ופלא ויתמהו תָּמוֹהַ על עֹז רוח האשכנזים ועל אֹמץ לבם ורעם גבורתם במֶשך כל ימי המלחמות האיומות ההן, ובתוכם ישתומם לבם: הכֹח אבנים כֹּחם אם בשרם נחוש כי עצרו כֹח לעשות גדולות ונוראות כאלה בארץ נכריה, ארץ אויביהם ואנשי מלחמתם המלאה לה מבצרים רבים אין מספר הנצבים לשטנה להם על כל מדרך כף רגל, אשר הצרפתים הלוהטים באש נקמתם קִלקלו את הדרכים, נָתְשו הנתיבות, הרסו מסלות הברזל, שרפו המעברות והגשרים והבאיבו כל מסלול וארח באבני נגף וצורי מכשול ושוחות עמוקות. ואיך יכלו עֲמוֹד לפני עַם נורא אשר זה שְנות מאות רבות נודעו ליודעי מלחמה מאין כמוהם ויתנו חִתִּיתָם בבל אפסי ארץ, ואיך הלכו עוד מחיל אל חיל ומנצח אל נצח בכל המלחמות הרבות והעצומות ההן. איך מִהֲרוּ להשלים תמיד את החיל הנופל במלחמה באנשי חיל חדשים לבקרים,

להביא

האשכנזים משתי מאות וארבעים ואחד כלי תותח גדולים על מבצר סטראַסבורג, ויותר משתי מאות אלף כדורי שחת הֵטילו לתוך העיר הנצורה עד אשר פָּתחה את שעריה לפניהם. הגענעראל וּגערדער עם יתר שרי הצבא הֵהלו לדבר דבריהם אל השר אוהריך וחבֵריו אדות אָפני השלום והאָפנים ההם יצאו עד מהרה לאור ונשאו בד בבד עם האָפנים אשר על פיהם השיבו האשכנזים את ידיהם מסעדאַן. על אנשי המצב וְחֵיל האזרחים אשר מספרם 17,111 גם 451 פקידי חיָלים (אָפיציערע) נגזרה להוריד את כלי נשקיהם מעליהם וללכת בתוֹר שבויי חרב לפני המנַצחים, כל כלי הנשק וכלי התותח עם כל הכבודה וְחֹסֶן המצודה נפלו בידי האשכנזים, גם אלף ושמונה מאות וארבעים ושלשה סוסים אבירים לקחו להם לשלל. שרי החילים אשר נתנו את כבודם לערבון כי לא יוסיפו להניף חרב על האשכנזים עד תֹּם ימי המלחמה, שֻׁלחו לחפשי ללכת אל כל אשר יהיה רוחם ללכת, אך האנשים אשר לא נתנו את הערבון ההוא, הלכו בשביה עם כל השבויים לארץ אשכנז. אנשי המצב וצבא האזרחים וחֵיל הנדבות חָרקו שֵׁן ויפיצו עֶבְרות אפים בְּהִכָּנְעָם תחת תגרת ידי מנַצחיהם, ובמגנת לב ונפש מרה התנצלו כלי נשקיהם ויציקום לרגלי שרי צבאות האשכנזים, ורבים מהם נִפְּצוּ את אָזְנֵיהֶם על הסלעים ויכרתו את שערות ראשיהם מכאב לב וחבל נמרץ. והאשכנזים תפשו להם את העיר ומצודתה ויריעו תרועה גדולה ויעשו הִלולים. הנה כי כן היתה אחרית העיר הַהֻלָּלה והבצורה סטראַסבורג! כן נפלה נפלה עיר כלילת יֹפִי העשויה לבלי חָת ולא האמינה כי יבוא צר ואויב בשעריה! על נִפְלָהּ נָשַׁמּוּ כל העמים, וכל יודעי שְׁמָהּ שָׁערו שער וספקו כפים על מִשְׁבַּתֶּיהָ. אולם בכל זאת לא נגרע מכבודה מאומה וגם הדיכותה הֵעִידָה על גבורתה ותפארת עֻזָּהּ, כי עד רגע האחרון לָחמה בכפירה בגבורה נפלאה, וּבְמְתֵי מספר גבוריה הִפִּילָה רבבות. חללים בצבאות אנשי מלחמתה הרבים והעצומים ממנה במאד מאד. אשתוללו כל אבירי לב במערכות האשכנזים ומבחר גבוריהם התפלצו מרעם גבורותיה ועזוז נוראותיה, ואין קץ ואין חֵקר לכל מצוקות שְׁאוֹל וְחַתְחַתֵּי המות אשר עברו עליהם עד אשר הצליחו להוריד ממנה עֻזָּהּ, ולולי יד הרעב אשר הוֹיָה בה וְחֹסֶר אנשי חַיִל בתוכה, מי יודע אם עָצרו האשכנזים ברבבותיהם כֹּחַ ללכוד אותה כל הימים! וכל הערים הקרובות והרחוקות אשר מֵעבר לנהר רהיין רָגשו ויתאבלו על שֶׁבֶר בת סטראסבורג ועל מַפַּלְתָּהּ האיומה, והמון מֵעֵיהֶם ורחמיהם התרוצצו בקרבם לְחֶמלה על עָניה ומרודה ויקראו נדבות ויאספו כסף רב להשביע אביוניה לחם, להלביש ערומים, לרפאות חולים, לעודד נכשלים ולקומם נופלים. גם ההמונים הרבים והעצומים אשר נָהרו אליה מארץ אשכנז מכל הערים ומכל עֲבָרִים להתבונן על משואותיה, התנדבו בְּיֹשֶׁר לבבם לעזור ולהושיע להאזרחים האֹבדים אשר רָשׁוּ וְרָעֵבוּ

חגרו כלי מלחמה, לצאת מתוך העיר, גם לנשים ילדים וזקנים נתנו רשיון כזה, ואנשי החסד בני ארץ שווייץ אָספו אליהם את האֹבדים והאומללים ההם ויכלכלום וינהלום בלחם ושמלה ובכל המחסורים אשר יחסרו להם. בעת ההיא נודע להסטראַסבורגים אל־נכון כי ספָה תמה ממלכת נאפאלעאן וכסאו מֻגר לארץ ועל משואותיו התכוננה ממשלה רעפובליקית, ונֹגה בָּרָק תקוה התרוצץ בקרב לבבם וַיִקוו כי הממשלה החדשה ההיא תאזור אֱיָל וגבורה להפיץ אויביה ולהניס אנשי מלחמתה מפניה, ויוסיפו עוד להקשות לבבם ולהתיצב בעבי גבי מגנם לפני הצרים הצוררים עליהם, והשר האביר אוהריך פְקיד המבצר, גם הפרופיסור דר' קיש אשר נבחר מיושבי העיר לראש ולקצין, חזקו את ידיהם וַיִפְחו רוח אֹמֶץ בקרבם לתת כתף סוררת אל כל אָפני השלום אשר ישימו האשכנזים לפניהם, כי קרובה ישועתם לבוא ופְדות נפשם לא תְאַחֵר. ויותר עוד הָיתה רוחם ונפשם דָרכה עֹז בהופיע פתאֹם האיש וואַלענטין בשערי עירם. האיש הזה היה אחד מְצִיָרֵי סטראַסבורג ומליציה והממשלה הרעפובליקית בָחרה בו לשימהו לְשַׂר וּלְנָגִיד (פראָפּעקט) בנפת :רהיין התחתון. ואז מצא וואַלענטין עֹז בלבבו למצוא נתיבה אל העיר הנצורה, עיר מולדתו, להיות מָגֵן לה בעת רעתה. מבלי מֵשִׂים התְחַמֵק ויחלוק בין גדודי האשכנזים הצרים על העיר, וגם אחרי אשר ראוהו אנשי המשמר ויורו עליו זיקים וְחִצִים הצליח לצלות את מֵי הנהר וְלַחצות גליהם העזים עד אשר הגיע אל החוף השני בשלום, ואז נשא קולו אל שומרי חומות העיר לפתות לו את השער ולהביאהו אל אוהריך שר המבצר. ובבואו לפני השר ההוא הוציא מגלת ספר מצלחת וכתוב בה כי שרי הממשלה הרעפובליקית הקימו אותו לְנָגִיד עָם בסטראַסבורג, וישמח בו השר אוהריך וַיְקַו כי בידו תִוָשַׁע העיר האומללה. והנָגיד הֶחָדש הזה הודה בשם כל הרעפובליק ויהלל מאד את אנשי החיל אשר בעיר על עוזם ואֹמֶץ רוחם וגבורתם הנפלאה בימי צר ומלחמה, ויבטיח נאמנה כי הממשלה החדָשה תמַהר להושיע להם ולחַלצם ממצוקותיהם. אולם גם הוא היה קְצַר יד להציל את העיר מִשְׁחִתוֹתֶהָ, ונהפוך הוא כי מאז בא העירה הֵרַע עוד לָעָם היושב בתוכה, כי האשכנזים הוסיפו להָרעים על העיר ביתר עז עוד מבראשונה, ויטילו רבבות כדורי שתת בתוכה בלי הפוגה עד כי רעשו חומותיה ונהרסו מגדליה, וַיִתְעַתְּדוּ לעלות המצודה בסערת מלחמה (בשבעה ועשרים לחדש סעפטעמבער). אז ראה השר אוהריך כי אפס כל תקוה ועוד מעט תִלָכֵד העיר ברעש וְהַמְנַצְחִים יתפרצו בשעריה בְעֶברה וזעם ובחֵמה שפוכה ויעשו בה נקמות בחרב ובדם ואש, ועל כן הֵרִים נֵס לָבָן על ראש מגדל מינסטער לְאות שלום, וכרגע נדמו כלי התותח וקולות רעמיהם חָדֵלוּ, ותחתיהם נשמעו במחנות האשכנזים קול תרועת ששון, קול ענות גבורה, ותגעש ותרעש הארץ לקולם. שלשים ואחד יום יָרוּ

האשכנזים

§ 41. ובין כה וכה כונן הגענעראל ווערדער את כלי משחתו מחוף רהיין השמאלי על סטראַסבורג להשחיתה, וגדודי באדען כוננו את כלי תותחיהם מחוף רהיין הימין על המצודה להָרסה, ומשני עברים עופפו אלפי כדורי שתת על העיר ועל מצודתה ויפוצצו את מְעונות אנשי החיל ואת האסמים ובתי המסכנות אשר בתוך העיר. ובאחרית ימי אויגוסט בנה הגענעראל ווערדער מְצוֹרים על העיר, הֵקים צריחים ושפך סוללות גדולות ונוראות אשר פִּיות כלי תותחיהם פתוחים כשערי שאול ומרעימים וזורקים אש רָצַת על מבצרי סטראַסבורג. לשוא השתערו אנשי המצב משערי העיר ויתנפלו בחֵמה שפוכה ובגבורה נפלאה על המְצוֹרים והצריחים והסוללות ההן להָרסן ולהציתן באש, כי האשכנזים גָברו מהם ויכום ויכתום וילחצום לשוב אחור מבלי עֲשות תושיה. בששי לחדש ספעטעמבער הִרבו מאד כדורי האשכנזים להשחית, לנתוש ולנתוץ ולהרוס בעיר הנצורה, ואש נִשְׂקָם נִשְׂקָה גם בבית המשחק הגדול אשר בתוך העיר, והמונים המונים מִדַלַת העם אשר מבלי מחסה החישו אל הבית ההוא מפלט למו, היו לְבָרוֹת ללשונות האש וְאֻכְּלוּ כקש יבש או נהרגו ונחנקו תחת מַפֶּלֶת גג הבית וקורותיו ואבניו המנֻפצות, גם חומות המצודה (ציטאַדעלע) רָגְזוּ וַתִּרְעַשְׁנָה ממהלומות כדורי כלי התותח אשר הטילו גדודי באַדען ופרוסיא עליהן, עד כי רבו בקיעי המצודה ופרציה עָצְמוּ. אנשי המצב התפרצו מהמצודה בסופה ובסערה וישתערו על האשכנזים פעם אחר פעם, גם צבאות האזרחים וחֵיל הנדָבות השתערו פעמים רבות בסערת גבורתם על אנשי מלחמתם; אך בכל פעם נגפו לפני האשכנזים כאלו הוְיָה בם יד ה' לְהֻמם ולאבדם בכל אשר יִפְנוּ. הן אמת כי הם היו מְתֵי מעט מול האשכנזים הרבים והעצומים מאד במספרם, אך לעומת זה היו גבורים עריצים ומלֻמדי מלחמה יתר הרבה מהאשכנזים, מנשרים קַלוּ ומאריות גָבֵרוּ, ואהבת ארצם וכבודה כאש מתלקחת בחֻבם, וכל אלה לא עמדו להם לנצח את אויביהם אך פעם אחת במֶשך ימי המלחמה הגדולה ההיא על אדמת צרפת.

§ 42. שמעו עמים את התלאות הנוראות אשר מצאו את סטראַסבורג המְהֻלָלה ואת חבלי המָות וּמְצָרֵי שְׁאוֹל אשר סַבּוּהָ גם סְבָבוּהָ, ונכמרו רחמיהם עליה וַיָנוּדוּ לה ויתגרו בעֹז מתגיהם להושיע לה ככל אשר תשיג ידם. בארץ שווייץ נקהלה קהלה גדולה מאנשי צדק ועושי חסד אשר התאמצו לְהַפְגִיעַ בהאשכנזים הצָרים על סטראַסבורג לחמול על האזרחים החלשים, העניים והזקנים, על הנשים ועל הילדים הנמוגים בזלעפות פחדי המות, ולתת להם רשיון לצאת מתוך העיר לשאוף רוח חַיים. הדברים ההם הנאמרים באמת וצדק, מצאו מְסִלות בלבב ההערצאָג הגדול מבאַדען ובלבות שרי צבא פרוסיא, ויתנו רִשְׁיוֹנָם לשמונה מאות אזרחים אשר לא

חגרו

הָעֶנב (אֶרגעל) המְהֻלָּל אשר בתוכו ועם כל שכיות כספו וזהבו, בית עֵקד הספרים עם ספריו היקרים ועם הספרים אשר עודם בכתובים ואין עֲרוך לְחֵין עֶרְכָּם, ועוד בתים גדולים כאלה מלאים משכיות יקרות וסגֻלות נפלאות, כֻּלם יחד היו לשרפה מאכולת אש ואין תמורתם עוד. חוצות ורחובות רבות נהפכו לְעִיֵּי מפלה וגלי אבנים וְתִלֵּי אפר, ונשאר בעיר שַׁמָּה ושאיה, חרבות והריסות וקברים! האזרחים אשר לא נִסּוּ לצאת לקראת נשק, התחבאו במערות אשר מתחת לבתיהם, ורבים מהם השליכו נפשם מנגד לְכַבּוֹת את התבערה הנוראה ולהציל שארית הפליטה מכל חֹסֶן העיר וִיקָרָהּ. הכהן הראש אשר בסטראסבורג התנפל לפני הגענעראל ווערדער וּבְמוֹ פיו התחנן אליו להשיב ידו מִבַּלַּע ומהשחית את העיר ומלואה. אך לשוא היה כל עמָלו, כי השר אוהריך אשר בידו עתותי סטראַסבורג לא התרצה אל כל אָפני השלום אשר שָׂם הגענעראל האשכנזי לפניו. והגענעראל הִתְעַבֵּר עוד יתר הרבה מבראשונה ויוסיף להמטיר רבבות כדורי שחת על העיר האומללה, גם לא נתן את הנשים, הילדים והזקנים לצאת מתוך העיר להציל ממות נפשם, כי הוא כרת ברית את הרעב לעזור לו ללכוד את העיר, והנשים והילדים והזקנים אשר יציקם הרעב עד מָוֶת יציקו לאזרחי העיר לפתות את שערי עירם לפני האשכנזים. כה התחלחלה העיר בִּמְחִתַּת השחת ובלהות תמותה גם ביום ששה ועשרים וביום שבעה ועשרים לחדש אויגוסט. ובכל זאת לא אבו ולא שמעו צבאות האזרחים וצבאות הממשלה להסגיר את העיר בידי האשכנזים ויבחרו למות מות גבורים על בָּמוֹתֵיהֶם מִשְּׂאֵת חרפת מְנֻצָּחִים. גם אזרחי העיר בּוֹשׁוּ להוכיח לעיני הגבורים ההם כי יִרְאִים וְרַכֵּי לב הם ולא הֶאִיצוּ בם לְהִכָּנַע לפני אנשי מלחמתם. אנשי העיר בָּחרו אנשים חכמים ורודפי צדק מקציהם וישימום לראשים וקצינים עליהם, והנבחרים ההם חגרו בעוז מתניהם לנהל את העיר האומללה בתבונות כפיהם, חָבשו פִּצְעֵי אנשי החיל הנפצעים במלחמה, סָעֲדוּ את החולים על ערש דְּוָי, נתנו לרעבים לחם חֹק, עניים מרודים הביאו בית, חִזקו ידים רפות, נִחמו אבֵלים וכל אשר השיגה ידם לעודד ענוים ולעזור דלים עשו בכל לבבם ובכל נפשם. אפס כי מִדֵּי יום ביום רָבְתָה הרעה בעיר וְשִׁבְרָהּ הלך הלוך וגדול: הלחם הלך וחסור בעיר ומחירו עלה מעלה מעלה, החָלב והשֵּׁבר תַּמּוּ נִכרתו כָלִיל. היושבים במערות ובמחִלות עפר הֶחבאו, התנודדו כצללים, כי חליים רעים דָבקו בהם בשָׁאפם את האויר המָשחת העצור במערות הצָרות ההן, גנבים ועושי זמה מצאו אז עת רצון להם לשלות בגְנֵבָה ידיהם ולעשות מזמתם הרעה. ובכל זאת התגנבה תקוה חרישית בלבות הנצורים, כי הֻגַּד הֻגַּד להם מפי טופלי שקר כי צבא צרפת נצחו במלחמות רבות את האשכנזים וְחֵיל כָּבֵד יֵלֵך הלוך וקרב לגרש את הנוצרים הצָרים על העיר וקרובה ישועתם לבוא.

כדורי שחת על מבצריה, על מעונות אנשי חֵילָהּ, על בתי מסכנותיה ואוצרותיה ועל מצודותיה ומגדליה הגבוהים, ותהי צעקה גדולה ומרה בכל פִּנּוֹת העיר אשר כמוה לא היתה למיום אשר הֵחֵלּוּ בני האדם לְשַׁלַּח זיקים חִצִּים וָמָוֶת איש באחיהו ולהשאות ערים בצורות גַּלִּים נִצִּים. אחד מהסופרים הנאמנים אשר עיניו ראו את הַהָרֶם וְהָאַבְדָן בעיר הַהֻלָּלָה ההיא, יקרא מנהמת לבו: „על שֶׁבֶר קריה נאמנה סטראַסבורג יִשָּׁבֵר כל לב, וכל בעל נפש מכל עַם ולשון ומכל בעלי דתות שונות יאנח במרירות על אסונה הנורא בימי רעה ההם„, אך בכל זאת חלילה לנו מֵחֲטוֹא אל האמת ולחרוץ משפט על האשכנזים כי אכזרים עריצים הם ואנשי משחית כאשר חָרְצוּ הצרפתים עליהם. כי באמת חפץ הגענעראל ווערדער להשלים עם העיר על אָפנים ידועים הדרושים לחֶפצו. אך השר אוהריך פְּקִיד סטראסבורג ענהו קשות כי לא יאבה ולא ישמע לכל דבריו, ואם יפרצו האשכנזים בחֶזקת היד לתוך העיר, אז יִשָּׂגֵב הוא וכל אנשי חילו בחומות המבצר ומשם יַמְטֵר כדורי כלי תותח על ראשיהם עד כי יסופו יתמו ולא יִשָּׁאֵר בהם עד אחד. הצרפתים מִלאו פיהם תהלתו על תשובתו הנמרצה הזאת וַיַּמְשִׁילוּהוּ לשמשון הגבור אשר קרא ברוח גבורתו: „תמות נפשי עם פלשתים„! אך הגענעראל ווערדער התמרמר וַיִּמָּלֵא חֵמה על התשובה העזה ההיא ויוסף להרעיש את מבצרי בת סטראסבורג בכדורי כלי תותח הגדולים, וחללים רבים ועצומים נפלו יום יום בתוך העיר הנרעשה עד אפס מָקום בכל בתי הקבָרות לקבור עוד את החללים ויעשו את הגן הגדול אשר בתוך העיר לִשְׂדֵה קבָרים ועד מהרה נמלא גם הוא חללי חרב מפה אל פה ונבלות האדם התגוללו ברחובות ובשוָקים ולא מָצאו קבר. איום ונורא מכל הימים האיומים והנוראים ההם, היה יום העשרים וארבעה בחדש אויגוסט. „ביום ההוא„ יסַפר החכם פּישבאַך, „ביום ההוא רָעמו כלי התותח ביתר עָז ובלי הפוגה וַיִּרְעֲשׁוּ שמים וארץ. ובתוך הרעמים ההם המתגוללים בשאון: פחדים על כנפי המות, נשמע פתאם קול הצופים מראש מגדל מינסטער, קול זעקת שֶׁבֶר: „אש! אש! בית תפלה החָדש בוער באש„! וכמעט אשר התרוצצו אלפי איש לכַבות את הבעֵרה, והנה קולות רבים אדירים קוראים מאחריהם: „עושו, חושו! כל בתי רחוב מינסטער בוערים באש להבה„! ואחרי חצי שעה נשמע קול המולה איומה, קול רבבות אדם: אש יצאה ברחוב בראָגלי! אש תוקד בחוץ היתומים! אש אחזה ברחוב קלעבער! אש! אש! אש מתלקחת בכל פִּנּוֹת העיר! אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ, אָבָדְנוּ! קולות אדירים מְשַׁבְּרֵי לב כאלה נשמעו בכל הלילה ההוא, כל העיר נהפכה למדורת אש ופני השמים אָדמו כָּדָם, ויהי קולות וברקים ורעמים וּמַבּוּל אש אוכלה! בית אסף הציורים (געמעלדעמוזעאום) עם כל הציורים הנפלאים מעשה ידי חכמי חרשי צירים עלה על המוקד בליל עברות ההוא, בית התפלה החדש הבנוי לתלפיות עם

לדַבר על לב יושבי העיר כי יפתחו את שערי עירם לפניהם בשלום, השיב לו אוהריך שר המבצר דברים נמרצים (בעשירי לחדש אויגוסט) לאמר: סטראַסבורג עיר מבצר היא, ואנשי המצב אשר בתוכה כֻלם גבורים, גם צידה עשו להם לימים רבים, ובזרוע חשופה וחרב שלופה ילחמו עד נטף דמם האחרון את מלחמת ארצם וְעַמָם. ושר המבצר ההוא הֵקים את דבָרו וַיִּלָחֶם ברוח גבורה ובחֵרף נפש ולא הניח חרבו עד רָדֶת חומות המבצר ונשברה זְרוֹעוֹ, וְלוּ היה בידו מספר רב מגבורי צרפת גם צידה לימים רבים, כי אז לא נפלה העיר בידי האשכנזים כל הימים, אך זולת צְבָא העם לא היו אז בעיר כי אם עשתי אלף איש חַיִל, גם צידה לא הֵבִינוּ לימים רבים ועל כן לא הצליחו וידיהם לא עשו תושיה. וסִבַּת הדבר היתה כי הצרפתים בכלל ויושבי סטראַסבורג בפרט האמינו אז בִּפְטוֹר הַמָרוֹן בין צרפת ואשכנז כי המלחמה ההיא תתחולל רק על אדמת אשכנז ושם תִּתֹּם, ולמה זה להם להרבות מספר אנשי המלחמה בעיר ולהכין בַּר וצידה רבה לימים רבים על לא דבר! אך עד מהרה נפקחו עיני הסטראַסבורגים לראות כי שגו מאד ברואה, ופתאֹם בא כשואה אֵידָם ורעתם מְהֵרָה מאד, ועוד בשלשה עשר לחדש אויגוסט באה סטראסבורג במצור. בראשונה צָרוּ עליה רק גדודי באַדען תחת פקודת הגענעראל בייער ויתפשו בידיהם את הכפרים אשר סביבות העיר, הלא הם שילטינהיים, בישהיים, הויזבערגען וקאֶניגסהאָפֿען, ובזאת הפרידו בין העיר ובין יתר הערים ולא הניחו לאיש צרפתי לבוא העירה או לצאת מתוך העיר. ובחמשה עשר יום לחדש אויגוסט הֵחֵלוּ האשכנזים לירות כדורי כלי תותח לתוך העיר וַתִּרְעַשְׁנָה חומותיה הבצורות ויושביה נבהלו ויתחלחלו מפני האש הנוראה אשר אָחזה בגגות הבתים וְשָׁמָּה שַׁמות איומות בעיר. אך כל אלה כאפס וכאין נחשבו עוד מול בלהות צלמות אשר התנפלו אחרי כן על העיר הנצורה הזאת. החכם פישבאַך אשר נעצר בתוך העיר בימי המצור הרם יכתוב בספרו כי זֵכֶר ימי חדש אויגוסט וסעפטעמבער משנת תר"ל 1870 לא יָזח מלב הסטראַסבורגים לעולם. על גדודי באַדען הצרים על סטראַסבורג נוספו עוד גדודים רבים מִצִבְאוֹת פרוסיא וְהַמְנַצֵחַ על כל החיל העצום והנורא ההוא היה הגענעראל האביר איש חי רב פעָלים הנודע בשם װערדער אשר סָגַר את סטראסבורג מכל עֲבָרֶיהָ והקים עליה קיר ברזל סביב סביב וידו נטויה להרעיש חומות מבצריה בכדורי כלי תותח עד רִדְתָּן. אולם בטרם עשותו זאת שלח דברי שלום אל אוהריך שר המבצר וישאל ממנו לפתוח שערי העיר לפני האשכנזים בשלום, כי חסה עֵינוֹ על העיר ועל כל יקרותיה ומה גם על היכל מינסטער צְבִי עֶדְיָהּ ותפארת עֻזָּהּ. אך השר אוהריך לא אָבָה, ולֹא שמע לו, ויתיצב לפניו בזרוע נטויה ואֹמֶץ לב כגבור משכיל. אז צוה הגענעראל װערדער לכונן כל כלי התותח על העיר וְלִירוֹת

לְבַצֵּע את המלאכה הנשגבה הזאת, והיא הצליחה לְכְלוֹל את בנין ההיכל ולְפָאֵר אותו בכל פאֵר וַעֲדִי עֲדָיִים עד להפליא. ומאז והלאה ינהרו אליו חכמי חרשים וכל יודע מבין טוב טעם בחכמת הבנין להתבונן על מִפְלְאוֹת מלאכתו ועל הֲדַר גְאוֹן עֻזוֹ ותועפות מִגְדָלוֹ הרם והנשא אשר זולת הפיראַמיד הגדול כּעֶאָפּס בארץ מצרים אין גדול ממנו בכל מגדלי תלפיות תחת כל השמים. בעיר סטראַסבורג הֻהְלָלָה המציא יאָהאַן גוטענבערג בשנת מאתים לאלף הששי את מלאכת הדפוס אשר עשתה כנפים לכל דְבַר חכמת בינה לָעוּף מקצה השמים עד קצותם. לפָנִים נחשבה סטראַסבורג לארץ אשכנז ויושביה אשכנזים מִלֵּדָה ומחזיקים בשפה האשכנזית ובכל דרכי אחיהם בארץ אשכנז, אך בְעָרמת מלכי צרפת ומזמתם הרבה נספחה העיר הזאת גם כל מדינת עלזאַס ולאטהרינגען לארץ צרפת (כאשר הודעט כבר). בתחלה התעצבו יושבי העיר הזאת אל לבם ונפשם יָדעה להם כי נגזרו מאשכנז ארץ מולדתם ונפרדו מאחיהם האשכנזים, אך מעט מעט הַסְכֵּן הִסְכִּינוּ בְמַצָּבָם הֶחָדָש, ולאחרונה שמחו עוד ויעדו גאון וְגֹבַה כי שֵׁם צרפת צְבִי מַמְלָכוֹת נקרא עליהם, ומִשְׁפַּל מדרגתם בדרכי המדינה התנשאו לָשֶׁבֶת עם נדיבי הצרפתים, ויבחרו בדרכיהם וילכו בכל הליכותיהם ויתאמצו בכל מאמצי כֹחם להיות אִתָּם לעם אחד. אולם בכל זאת לא עזבו עוד יושבי העיר את משפטי האשכנזים כָּלִיל ונשארו עוד בידיהם מנהגים רבים וחֻקים קדומים אשר הביאו אִתם מאשכנז ארץ מולדתם עד כי כל רואיהם הִכִּירום כי מִצור אשכנז חֻצבו ומִמַקֶּבֶת גערמניא נֻקרו. אך מימי ההפכה הגדולה אשר התחוללה בצרפת אשר הָפכה גם את הליכות גלילות רהיין העליון והתחתון, נהפכו גם אנשי סטראַסבורג לאנשים אחרים ויעזבו גם את שארית הפליטה ממנהגי אבותיהם אשר נשארו עוד בידיהם מימי קדם וַיִּצָּמְדוּ להצרפתים ולכל דרכי חייהם ויתחרו בכל עֹז להיות אִתם לעַם אחד, גם גָאֹה גָאוּ ויתפארו מאד כי שֵׁם הצרפתים נקרא עליהם וכמוהם הולכים גם הם לאור ההשכלה ולְנֹגַהּ בְּרַק הציוויליזאַציאָן. שני העמים ההם דִמְיוֹנָם כשני נְהָרִים אשר חָברו יחדו ללכת הליכות עולמם, אשר ימים רבים גם אחרי התחברותם יוָדע עוד על פי צבע מֵימֵיהֶם כי ממקורות שונים מוֹצָאָם, עד כי לאחרונה יתבוללו תמים ויהיו לנהר אחד ועקבות מקוריהם עוד לא נודעו.

עוד בשביעי לחדש אויגוסט ידעו יושבי סטראסבורג כי נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים במלחמת ווערטה, כי פליטים הצבאיים היו התמלטו מהמערכה בעור שִׁנֵיהֶם ויבואו העירה ויגידו כי מגפה גדולה היתה בגבורי צרפת וִימִין האשכנזים רוממה. אך בכל זאת לא נפל לב הסטראַסבורגים ולא האמינו כי יבוא: יום אשר בו יבוא צר ואויב בשערי עירם הגדולה והבצורה במאד מאד. ובשלוח שר צבאות אשכנז איש עִתִּי

לדבר

עוד הפעם את קולו ויעורר את הצרפתים לעשות מלחמות ונקמות באשכנז. אך כל אלה היו לא לעזור ולא להועיל, כי האשכנזים לא שָׂמו לבם אל כל שאונם והמונם, וברוח גבורה ותחבולות מלחמה העפילו עָלות על מְרום הררי עֹז ובכל אשר פָּנו הצליחו.

§ 40. מלחמת הַמָּצוֹר סביבות סטראַסבורג ותלאותיה הנוראות בחדשי אויגוסט וסעפטעמבער. בארבעה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער ביום אשר שרי הממשלה היושבים בטורס הודיעו בו בספר גלוי לכל הצרפתים כי חלילה להם לקבל עליהם את אָפני שְׁקֹט המלחמה אשר שָׂם ביסמאַרק לפניהם, בעצם היום ההוא נפלה בידי האשכנזים עיר אחת מערי המבצר אשר דָּרַשׁ ביסמאַרק מאת ממשלת צרפת במחיר שֶׁבֶת כלי הנשק, הלא היא עיר הבצורה טול, העיר העתיקה הראשה במדינת לאָטרינגען, אשר כבר צָרוּ עליה גדודי ההערצאָג הגדול נְשִׂיא מעקלענבורג. עד שלשה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער התיצבו אנשי המצב הנצורים בתוך העיר בעבי גבי מגנם לפני הצרים הצוררים עליהם וכגבורים משכילים נלחמו בם, אך ביום ההוא לא עצרו עוד כֹּחַ לעמוד לפני כרורי כלי התותח אשר ירו האשכנזים עליהם, ובראותם כי עוד מעט תִּבָּקַע העיר ויושביה יהיו לְשַׁמָּה, פתחו את שערי העיר לפני הַמְנַצְּחִים. העיר ההיא היתה דרושה מאד לחֵפֶץ האשכנזים, יען כי על ידה היתה לאֵל ידם לְחַבֵּר על ידי מסלות ברזל את נפות רהיין אל פאַריז מבלי שטן וּמִפְגָּע. ובשבעה ועשרים לחדש סעפטעמבער פָּרְצָה השמועה בכל איירופא כי גם סטראסבורג הבצורה והעשויה לבלי חָת, נפלה בידי האשכנזים אחרי אשר לָחֲמָה בגבורה נפלאה, והאשכנזים באו בתרועת נצחון בשעריה וירשו אותה וכל אשר בה. סטראַסבורג עיר ישָׁנה היא ועיר הראשה במדינת עלזאַס. נהר אִיל עובר בה וששים גשרים עליו, תָּתַּם תַּבנית עיר אשכנזית לעיר הזאת וכל רואיה יַכִּירוּהָ כי בוֹנֶיהָ ויושביה מִמֵּי אשכנז יצאו. העיר הזאת נודעת לתהלה ולתפארת בכל הארץ בגלל היכל הנוצרים אשר שֵׁם מינסטער נקרא עליו ואין עֲרוֹךְ אליו בכל היכלי התבל לְחֹסֶן וּלְגֹבַהּ. לפי משפט החכם סעבאַסטיאן מינסטער יָאוּת לו שֵׁם ״פֶּלֶא השמיני״ מִפְּלָאֵי התבל אשר הם רק שבעה במספר. גבהו ארבע מאות ותשעים רגל, ובשבע מאות וחמש ועשרים מעלות יעלו עליו. ימי בנינו אָרְכוּ מאה וששים ושתים שנה, ובוֹנֵהוּ נודע למשגב בשם ערווין משטיינבאַך, אך בשנת ה׳א ע׳ח 1318 בעת אשר כִּלָּה רק את חצי הבנין הנפלא הזה, הלך לעולמו, ובטרם מותו מִלֵּא את ידי בְּנוֹ לְכַלֹּת את מִבנה ההיכל הזה. אך גם הוא לא האריך ימים עד תֹּם הבנין ילך בדרך כל הארץ, ואז נָטְלָה עליה בת ערווין הנודעת בשם סאַבינאַ

לבצע

עמים. כל יושבי תבל ינודו לה ויסורו לשאול לשלום לה. בתריסותה תהי גבורתה ובה תבין עזה ואולי היא תהי גם נקמתה היותר גדולה אשר תִנָקֵם באויבתה״ — . ושרי הממשלה ומלאכי העם היושבים בטורס, בְשָׁמעם את אשר תדרוש ממשלת פרוסיא מאת צרפת, שלחו בארבעה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער ספרים גלוים לכל הצרפתים ווידיעום ״כי המלחמה תוסיף לָרוץ ארחה, יען כי מגמת פני פרוסיא היא להשפיל את צרפת להיות ממלכה שפָלה ויען כי הרהיבה בנפשה עֹז לדרוש מאת צרפת להסגיר בידה את עלזאס ולאָטהרינגען על פי משפט הנצחון אשר לה. ובעד שקט המלחמה לימים אחדים היא שואלת את מבצרי סטראַסבורג וְטוּל ומאָנט וואַלעריען. פאריז התגעשה מרוב עֶברה וזעם על פרוסיא עד אשר תבחר להתהפך לגלים נְצִים וְעִיֵי מפלה מֵהַשְׁכִּין לעפר כבודה. על עזות פרוסיא אין להשיב רק בחרב נוקמת ולהלָחם בה עד רגע האחרון צרפת לא תירא מעשות עוד מלחמה וְתִשָׁעֵן על בניה כי כֻלם יחד יחושו לעזרתה״. ובדברים האלה הציתו אש השנאה וכעס תמרורים בלבות הצרפתים עד אשר התעוררו למגדולם ועד קטנם לעשות מלחמה בפרוסיא ובכל אגפיה. לשוא התאמץ ביסמארק להוכיח בדברים על פי ספר גלוי כי רחוק רחוק מלב פרוסיא לעשות את הדבר אשר טפלו עליה שרי הממשלה בצרפת, ולא עלתה על לבה המחשבה הזרה להשפיל את צרפת עד המדרגה השניה בממשלת איירופא, כי גם אחרי אשר תְסֻפַּחְנָה מדינות עלזאס ולאטרינגען אל ארץ אשכנז כבראשונה, לא תרד צרפת מכבודה הראשון, וגם אז תהיה ממשלה אדירה מהמדרגה הראשונה כבתחלה. לשוא דבר כל דבריו, כי שומע לא היה לו מאת הצרפתים ולא האמינו בכל דבריו הנאמרים באמת, והממשלה הפאריזית גמרה אֹמֶר לחַדש את המלחמה ביתר עז עוד, גם הֵשִׁבָה את כל המְחֹרמים והמִבֹרחים אשר הָחֹרמו ואשר ברחו מצרפת בימי הקיסר נאפאלעאן השלישי, לבעבור יעזרו להם במלחמה. בין האנשים ההם שבו כל הדבֵקים בממשלה הרעפובליקית אשר גֹרְשׁוּ מצרפת בשנת תר״ט 1849, הלא הם לעדרו־ראָללין, לואִי בלאַנק, וויקטאָר הוגאָ ועוד רבים כמוהם. גם בעלי ברית מלכי בית אָרלעאַנס התראו עוד הפעם בצרפת לעיני השמש וַיְקַוּוּ כי עת רצון היא להם להשיב את המלוכה לבית אָרלעאַנס. ואף כי שונים שונים היו דרכי כל האנשים ההם ונפלגו איש מרעהו בדעותיהם וּמַאֲוַיֵי נפשם, אך בִּדְבַר השנאה והנקמה לפרוסיא דֵעה אחת וחפץ אחד לְכֻלָּהֶם, כי כלם היו מזי אש השנאה ולְחֻמי רשף הנקמה להאשכנזים מחריבי ארצם ושוסי נַחלתם, וכל אחד התחרה להראות את עֹצֶם שנאתו וְתֹקֶף נקמתו לאנשי חֶרמם ההם וַתֵּחָשֶׁב לו זאת לצדקה ולאות אמת כי אהבת ארץ מולדתו עצורה כאש בלבבו. גם הנביא הזקן שאַמבּאָרד אשר קול מליו כבר נתבאו, השמיע

עוד

הם הספרים הרבים עד אין מספר אשר באו מכל אפסי ארץ אשכנז אל ממשלת פרוסיא ושפה אחת ודברים אחדים לכֻלם כי לְאִי־כָבוד הוא לְעַם אשכנז אם אחד ממלכי עמים אחרים יתערב באפני השלום עם צרפת בלתי אם מלך פרוסיא לבדו. ומלכי איירופא ראו כי יש נכונה בפי האשכנזים ולא מָשׁוּ ממעמד הַבֵּינַיִם ולא חִוּוּ דֵעָם בדבר השלום ההוא אף כי ידעו נאמנה כי העמים הנאורים באיירופא יַטּוּ לבם אל צרפת ויכספו כי תצא מהמלחמה הזאת בשלום ולא תְאֻנה אליה רעה בתגרת יד פרוסיא. וממוצא דָבר נשכיל ונדע כי השר הגאור טהיער לא הצליח בדרכו אשר הלך להפיק רְצוֹן המלכים האדירים לטובת צרפת, וכאשר הלך: כן שָׁב לארצו ומאומה לא נשא מכל עמָלו. גם יולוס פַֿאווער אשר התראה את ביסמאַרק בהיכל פֿעריערעס, היכל שרי בית ראָטהשילד, מקום משכן מלך פרוסיא וּמְסִבּוּ בעת ההיא, גם הוא לא עשה מאומה. כי בתשעה עשר גם בעשרים לחדש סעפטעמבער נועדו השרים המשכילים ביסמאַרק ופֿאַווער בהיכל פֿעריערעס לדַבר דבריהם אֹדות אפני השלום, ופֿאַווער התאמץ ויתחזר בכל עֹז אל דרך השלום, וראש דבר שאל מאת ממשלת פרוסיא להשבית את המלחמה שלשה שבועות ובין כֹּה וכה יתאספו מלאכי צרפת בפאַריז להביא עצות ולעשות פלילה לְפַנּוֹת כל אבני נגף מדרך השלום. אך ביסמארק הִקשה לשאול מאת ממשלת צרפת, כי במחיר אשר תשקיט פרוסיא את המלחמה מֶשך שלשה שבועות, שאל להסגיר את שלשה המבצרים הנצורים סטראַסבורג, פֿפאַלצבורג וְטוּל בידי פרוסיא, ואנשי המצב אשר בסטראַסבורג יִנָּצְלוּ את כלי נשקם מעליהם ויתנו לַשְּׁבִי נפשם כשבויי חרב במלחמה, ובעד הרשיון לאסוף מלאכי העם אל פאריז ולהביא אכל נפש בשעריה, דָרשׁ דָרַשׁ ביסמארק מיד צרפת את מבצרי מאָנט וואַלעריען. וַיִּחַר ליולוס פֿאַווער מאד, ולא אבה להתרצות אל האָפנים הקשים ההם, כי חרפה היא לצרפת לְהִתְרַפֵּס כֹּה לפני פרוסיא, ויקרא במגנת לב: „ולמה אתה שואל את המבצרים ההם לפרוסיא וְשַׁאֲלֶהָ לה את פאריז הבירה, כי כמוהם כמוה אחת היא" —. במפח נפש שב יולוס פֿאַווער למקומו וישלח ספרים אל חצרות מלכי איירופא, וכיד הלשון הטובה עליו הביע להם רוחו, ויערוך את עֲצֻמותיו בטוב טעם ודעת להוכיח כי לא תוכל צרפת לתת ידה אל האָפנים הקשים אשר שָׂם ביסמארק לפניה, כי כלִמת עולם היא לה לעשות כדבר הזה. וסוף דבריו היו: כי עַם צרפת בותר הוא להתענות עוד כהנה וכהנה ולהשליך נפשו מנגד יתר הרבה עוד מאשר יתרצה להשפיל כבודו עד שְׁאוֹל ולתת לפרוסיא את השְׁאֵלה הקשה והאכזריה אשר היא שואלת מצרפת. „נכון לבי", הוסיף עוד ה' פֿאַווער לכתוב, „נכון לבי ובטוח כי צרפת תהי הַמְנֻצַּחַת במלחמה הזאת, אולם אף אם תהי הַמְנֻצַּחַת, גם אז תתנוסס בכבודה וּמַפַּלְתָּהּ תהי לתהלה ולמופת לרבי עמים

מהר לְקַדֵּם מגמת פני ממשלת צרפת ולְסַכֵּל עצתה. כי הוא שלח אז שני ספרים אל כל הדיפלאָמאַטים אשר בחצרות מלכי אייראפא. את הספר הראשון שלח מעיר רהיימס בשלשה עשר לחדש סעפטעמבער, ואת הספר השני מעיר מאָ בששה עשר לחדש ההוא, ובספרים ההם שפתיו ברור מִלֵּלוּ כי ממשלת פרוסיא אין את נפשה לצאת בעקבות מלכי הברית בשנת תקע"ד 1814 ובשנת תקע"ה 1815 ולהתערב במשפטי הממשלה בצרפת, כי בעיני ממשלת פרוסיא אחת היא אם תהיה בצרפת ממשלת קיסר או ממשלת עָם, ורק טובת אשכנז היא דורשת לבל תאֻנה לה עוד רעה מאת ממשלת צרפת באשר היא שם. גם הודיע ה' ביסמאַרק את מצב הענינים כאשר הם ואת האָפנים אשר על פיהם יוכל השלום לצאת לאור. הוכֵחַ הוכיח בשפה ברורה כי בָאֵי כחַ העם בצרפת נתנו ידם אל המלחמה אשר קרא נאפאלעאן על פרוסיא, ואשמת המלחמה רובצת על כל הצרפתים ועליהם לשַלם את אשָמם, ולממשלת אשכנז הצדקה לדרוש מיד צרפת עֲרֻבָּה בטוחה ונכונה לבל תוסיף עוד לשפוך כֹּבֶד מלחמה עליה. כי הצרפתים המתגאים בכבוד עַמָּם ומִתְאַמְּרִים כי עַם סגֻלה הם מכל העמים, לא יאבו סְלוחַ לאשכנז על המַגֵּפות הרבות אשר נִגְּפוּ לפניה במלחמות רבות, וכל הימים יחמסו מְזִמּות לעשות נקמה באשכנז בחרב מלֵאה דָם, „ועתה“ הוסיף עוד ה' ביסמאַרק דַבֵּר, עתה אם תשיב אשכנז את ידה מצרפת הַמְּנֻצַּחַת ולא תקח נפות אחדות מארצה וכסף ענושים מאוצרה ולא תשא בידה מאומה בלתי אם כבוד גבורים משכילים ומְנַצְּחִים מהֻללים, הלא אז תָּשֻׁב שנאת צרפת באיתן קָשתה כבראשונה ובעֹצם ידה תמריץ את הצרפתים לעשות מלחמות ונקמות באשכנז להציל את כבודם המחֻלל, וכֻלם כאחד יְקַוּוּ לַיום אשר בו תהי לאֵל ידם להוציא חרב נוקמת מתערה. אך אם תשובנה ערי מעטץ וסטראַסבורג לידי האשכנזים, אז לא תעצר עוד צרפת כֹּחַ להתנפל בחרב על אשכנז, ולא תוסיף להתיצב תמיד נֹכַח האשכנזים במצב מלחמת תִּגְרָה (אָפּענזיף). סוף דבר כי אשכנז לא תאבה ולא תשמע לְדַבֵּר את צרפת שָׁלום כי אם אחרי הַסְגִירָהּ את מבצרי מעטץ וסטראַסבורג ביד מלך פרוסיא. ואחרי אשר שָׂם ה' ביסמאַרק את חפץ ה' פֿאַווער לאַל והשליך את דבריו ארצה, הביע רוחו אל מלכי אייראפא ויודיעם בשם ממשלת פרוסיא כי אם יאבו להושיע את צרפת בְעֵצה או בגבורה יהיו רק נסִבה להרחיק את היום אשר בו יֵצא השלום למענהו — . כי במלחמה כזאת אשר צרפת המריצה את פרוסיא לשלוף חרבה וכל מלכי אייראפא עמדו מנגד ולא הֵנִיאוּ את צרפת מִבּוא בדמים, במלחמה כזאת המשפט רק לפרוסיא לָשׂום את אָפני השלום לפני אנשי מלחמתה כפי ראות עיניה, ולא תניח למלכים אחרים להתערב בזה. וכמחשבות ביסמאַרק ומשפטי פיהו כן היו גם מחשבות כל האשכנזים ומשפטי פיהם, ועדים נאמנים על זה הלא

הם

התלאות ההן אשר אין דומה להן בכל תלאות התבל ? הן כַּס קֵיסָרָם מִגֵר לארץ, מבחר בחוריהם ירדו לטבח, ערי מבצריהם נֶהֱרסו, כעוף התעופף כבודם, נָשתה גבורתם, חִתְּתָה קשתותם וזרועותיהם נִשְׁבָּרוּ. לא כאלה חלק האשכנזים, כי לפניהם שָׂחקה התקוה והאירה פניה, ועיניהם לימים יָצְרוּ הִביטו וְנָהָרוּ, כי אחרי כל העמל והתלאות אשר מצאו אותם, יש שָׂכר וָעֵקֶב רָב לפעולתם, ומאת הזֶרע אשר זָרעו על פלגי זֵעַת אפם וּדְמֵי לבבם, יציץ ויפרח יֶשַׁע ושלום רָב לארצם ולמולדתם, וּפְרִי הִלּוּלִים יְשַׁוּוּ לגאון ולתפארת בני עַמָּם. בְּזֵר כָּבוד וצפירת נֵצח ישובו איש איש לאֲחֻזתו, ורבבות תודות וברכות תְּנַהֲרְנָה אליהם מכל אפסי ארצות אשכנז, ושמם וזִכרם יעמדו לתהלה וּפְאֵר לדור דורים.

§ 39. בטרם כִּלּוּ האשכנזים לָצוּר את פאַריז מכל עֲבָריה, בָּחרה ממשלת הרעפובליק היושבת בפאַריז שלשה אנשים מקרבה ותשלחם לעיר טורס בְּתֹר מלאכי העם להיות עיניהם פקוחות על כל נפות צרפת המערבית לבל תִּנָּתֵק אֲגֻדָּתָן ולהעירן ולעוררן לצאת לישע ארצם הנרעשה ועיר מָעֻזָּם הנצורה. אחד משלשה שרי הממשלה ההם היה השר הנודע כּרעמייו אשר עוד בשנת תר"ח 1848 היה סְגַן המשפטים (יוסטיץ מיניסטער) בצרפת ואשר מעודו דָבקה נפשו בהליכות ממשלה רעפובליקית. ומשנהו היה השר פֿורישאָן, והשלישי השר גלעדוויזואין, ושלשתם הֵכִינוּ איתן מושבם בעיר טורס וישימו משטרם בארץ צרפת כל ימי היות פאַריז בְּמָצור. אחרי כן נועצו שרי הממשלה בפאריז לנסות דָבר אל מלכי איירופא העומדים במעמד הַבֵּינַיִם ולחַלות פניהם להתערב בדברי הריבות אשר בין צרפת ואשכנז גם לתת ידם להקים ולעודד את הממשלה הרעפובליקית אשר הקימו להם הצרפתים. כי אף אם מלכי איירופא לא צִוּוּ לציריהם היושבים בפאַריז לעזוב את צרפת ולשוב לארצם לתת בזה אות כי בָחלה נפשם בהרעפובליק הצרפתי, בכל זאת לא חִוּוּ דֵעָם כי יָשרה הממשלה החדשה ההיא בעיניהם וידם תִּכּוֹן עִמָּהּ, כי רק ממשלת אמעריקא, שווייץ וספרד הודיעו גלוי לכל העמים כי נותנות הן יד להרעפובליק החָדש בצרפת, ויתר הממשלות שָׂמוּ מחסום לפיהן אודות הדבר הזה. להוציא את העצה היעוצה ההיא לאור, בָחרה הממשלה הרעפובליקית בהשר הנָאור חֲכַם הרזים בחכמת המדינה וסופר מהיר בדברי ימי עולם, הלא הוא האיש הנעלה טהיער, וַיְמַלְאוּ את ידו להרים פעמיו אל ערי הממלכות לונדון, פעטערבורג, ווין ופֿלאָרענץ להפיק רצון מאת המלכים האיתנים מצוקי איירופא לְהִתְרַצּוֹת אל שאֵלת הרעפובליק הצרפתית. והשר הנאור ההוא אף כי היה אז שָׂב וישיש יותר משבעים ושלש שָׁנִים, שָׂם לדרך רחוקה ההיא פעָמיו ויאזור כגבר חלציו להוציא את מלאכותו הכבדה לאור. אך השר ההרוץ ביסמאַרק

מהר

רבתה עוד הרעה יתר הרבה מאד, כי אז נפתחו אֲרֻבּוֹת השמים וּמְטְרוֹת עֹז שָׁטְפוּ כשטף מים רבים לילה ויום מבלי הפוגות עד כי נֶהפכו תחנות אנשי החיל לְבִצָּה גדולה וטיט הַיָּוֵן, הסוללות אשר שפכו סביבות המבצר נָמוֹגוּ נָמוֹג והלום, והגבעות אשר צָברו ביגיעת נפש, התקלקלו, ואוצר אֲבַק השְׂרֵפָה רָטַב מזרם המטר. באהלי משכבם נִקְווּ מֵי מַדְמֵנָה ושָׁרצו צפרדעים. רגליהם בבוץ הָטְבָּעוּ ושמלותיהם בָּלוּ מעליהם. מגפת הטיפוס דָבקה בם וקטב מרירי (רוהר) היה קָטְבָם ויוריד אבירים בִּדְמִי ימיהם דומה. ובכל זאת התיצבו אנשי החיל והֶחזיקו מָעמד לַמְרוֹת כל התלאות והזְוָעות הנוראות ההן כאלו כֹּח אבנים כֹּחָם ובשרם נחוש, ויהיו לְנֵס אולם רע ומר גם מגורלם היה גורל הצרפתים הַנְּצוּרִים וְהַסְּגוּרִים במבצריהם ובמסגרותיהם: חלוצי הצבא העומדים על המשמר, היו מטרה לכדורי כלי התותח אשר יָרוּ האשכנזים על חומות המבצר. והמתגפלים בלילות על מחנה האשכנזים, נִגפו תמיד כפעם בפעם ושאריתם שָׁבוּ מֻכִּים ופצועים אל מקומם. במעונותיהם (קאַזעמאַטען) הצרים והלחים שָׁאפו רוח משחית אשר ישחית כל הנשמה, וריח רִקָּבוֹן הֵבִיא רָקָב בעצמותם. והעולה על כל אלה לָמוֹג לֵב וְלַדְאִיב נפש היה זֵכר היום המר ההולך וקרוב בצעדי און, יום אשר בו יגבר האויב ובתרועת נצחון יפרוץ בשערי העיר ויוליך את המְנַצחים שבויי חרב לארץ אחרת לתת אותם לעיני האשכנזים לראוה בם. כי נפשם ידעה מאד כי יום עֲבָרוֹת ההוא כְּשֹׁד מִשַּׁדַי בוֹא יבוא לאחרונה ולא יְאַחֵר, ולזכרו שָׁעֲרוּ שער ומורשי לבבם נִתָּקוּ. חבלי מָוֶת כאלה חֲבָלִים נפלו גם להאזרחים הסגורים בתוך עיר הנצורה. האומללים ההם ונשיהם ובניהם חרדו לרגעים פן יפגעו בהם כדורי כלי התותח ויפוצצו כל עצמותיהם, או פן יַכּוּ את הבתים אשר הם יושבים בהם, לרסיסים, והם יְקֻבְּרוּ חיים תחת עִיֵּי מַפֶּלֶת הבתים. האנשים אשר אפס הכסף בביתם, עיניהם ראו וְכָלוּ כי מיום ליום יכלה הלחם בעיר ומחיר כל אֹכל נפש יעלה מעלה מעלה עד כי נלחצו לאכול בשר סוסים וכל שֶׁקֶץ ותועבה להחיות ברעב נפשם. עשירי עָם אשר זה מעט היו בתיהם מלֵאים כסף וכל הון יקר, נהפכו לעניים מרודים נודדים ללחם העצבים, כי בתיהם וכל אשר בהם היו לשְׂרֵפָה מאכולת אש אשר הציתו בהם כדורי אש האשכנזים. נשים רחמניות התעטפו כחלל בַּעֲטֵף עולליהן בחֹסר כֹּל ואין לאֵל ידן להושיע. בני מְרום העם האמונים עלי תולע ואוכלים למעדנים, שָׂשׂוּ בְּמָצאם פת לחם קלוקל להשיב את נפשם. אין קֵץ לכל הרעות הנוראות אשר מצאו אז את הצרפתים בעריהם הנצורות! כל בִּעוּתֵי יָהּ, כל חִצֵּי שדי וכל צְבאות בלע אָחזו בערפם ויפצפצום בימי עֲבָרוֹת ההם —. ומה תקות הצרפתים לימים הבאים בכלות המלחמה האיומה והזועמה הזאת? מה תוחלתם לקֵץ כל התלאות,

לבבם כי את אשר לא תעשה יד הגבורה תעשה יד הרעב, כי לא יִתָּכֵן כי עיר גדולה כפַּאריז אשר יושביה היו אז יותר משני מיללִיאָן תָּכִין שאֵר להעם היושב בה לימים רבים, וסוף סוף יִתֹּם הלחם בעיר הנצורה והרעב הנורא יְשַׁלַּח בה את חִצָּיו הדולקים וְרִשְׁפֵּי אִשּׁוֹ יציקו את הנמוגים בזלעפות כָּפָן לפתוח שערי העיר לפני הצר הצורר עליהם. ועל כן התאמצו בכל מאמצי כֹּחָם להפריד בין פאריז הנצורה ובין כל יתר ערי צרפת לבל יובל אליה צידה וכל אֹכֶל נפש, ויתפשו בחזקת היד את כל מסלות הברזל ויסגרו את כל הדרכים ולא נתנו לאיש צרפתי לגשת אל העיר ונותרה פאריז כמלונה במקשה וכערער בערבה ותהי בודדת ונפרדת מכל יתר הערים. ולבל יתנפלו הפאַריזים בחרב נוקמת על הנוצרים, בִּצְּרוּ האשכנזים את תחנות אנשי חילם, הֵקימו בַחוּנִים סביבות מחניהם, שפכו סוללות, חָפְרוּ בורות, בָּנוּ צריחים, עשו מְנִהָרוֹת ולא חשכו מכל יגיעה נפשם לְבַצֵּר את כל המקומות אשר הם נְתֻתִּים וּלְהִשְׁתַּמֵּר מפני חרב הצרפתים.

38. § אז צָרוּ האשכנזים בעת אחת על שלשה ראשי המבצרים הגדולים בכל מבצרי ארץ צרפת, הלא הם מעטץ, סטראַסבורג ופאַריז, ועל עוד מבצרים רבים קטנים מהראשונים, והמלחמות העזות אשר התחוללו סביבות המבצרים ההם, לא נופלות הן מהמלחמות אשר התחוללו על מרומי שדה, וכמוהן היו גם הן גדולות ונוראות ומלֵאות חַתְחַתֵּי מָוֶת וּמְצָרֵי שאול. ובבוא עוד ימי הבציר ואחריהם ימי החֹרף, השתרגו עָלוּ על האשכנזים תלאות חדשות אשר דִּכְּאוּ לעפר חיָתם: רוח סֹעָה וסער נָשַׁף בם וַיְסָעֵר להפיצם לרגליו, מְמְזָרִים באה קָרָה וַתְּסַמֵּר בשרם, מֵי בִצָּה צָפוּ על כל מִדרך כף רגליהם ובאהלי משכבותם, לחם אנשים די שֶׁבֶר רעבונם אָזַל פעמים רבות מִכְּלֵיהם, ובגדים חמים לא מצאו להם לְהָחֵם בשרם הנקשה בצנת שלג, ולאחרונה דָבקו בהם גם חליים רעים ויורידו מהם המונים המונים לבאר שחת. והצרפתים המטירו עליהם מתועפות המגדלים וּמִמְּרוֹמֵי הצריחים זיקים חִצִּים ומות בלי הפוגה, גם באשון לילה ואפֵלה בְּתֻתָּם שְׁנָת לעיניהם התנפלו חלוצי צרפת עליהם בחרב מלֵאה דָם ולא נתנו דֳמִי למו. אך בכל אלה לא רָפוּ ידי אבירי אשכנז, לא נפל לבם ולא כהתה רוחם, וכעמודי ברזל וחומת נחושה לא מָשׁוּ ממקומם ולא נסוגו צעד אחד אֲחֹרַנִּית. עַיִן בעין ראו את המָות ולא יָרְאוּ מפניו, ופנים בפנים נלחמו עם כל משלחת מלאכיו הרעים וּלֹא הִפְנוּ להם רגע קטן עֹרֶף. רע ומר מִכֻּלָּם היה גורל גדודי החילים אשר צָרוּ על מבצר מעטץ. כי הם חָנוּ על שְׂדֵה קְבָרוֹת גדול ורחב ידים וריח הפגרים ורקב עצמותיהם עלה באפם ויבוא כדָבר בקרבם וכקֶטֶב בעצמותם, עד כי גם אמיצי הלב בגבורים פָּחֲדוּ פחד פן ידבק הדֶּבֶר בכל אֲגַפֵּיהֶם וְכֻלָּם יחד יסופו יִתַּמּוּ לִגְוֹעַ. ומששי לחדש סעפטעמבער והלאה

רבתה

פאַריז הבירה, גם בתוך העיר הציבו הפאַריזים מגדלי עץ בראש כל חוצות להיות מחסה עז מפני אויב מספר אנשי המלחמה אשר בתוך העיר, היה רב ועצום מאד, ונוסף עוד עליהם המון רב ונורא על פי פקודת השר האביר טראָשו. כי הוא הזעיק את כל אנשי החיל הנפוצים בכל נפות צרפת ויביאם לתוך העיר, גם את האנשים אשר שָׁבוּ כבר מעבודת הצבא במלאֹת ימי צבאם, הֵשִׁיב לעבודתם כבראשונה, וגם את כל בחורי צרפת אשר התנדבו להחלץ לצבא, הביא העירה, גם את כל חֵיל האזרחים, את כל חֵיל הים, את שוטרי בתי המשפט, את גדודי מְכַבֵּי האש (פֿייערוועהרמאֶננער), את שוטרי בתי המֶכֶס ואת שומרי היערים ואת כל איש אשר כֹּחַ בו להניף חרב אסף השר האביר ההוא לתוך העיר ויציגם במערכות ובמשטר בתוך המבצרים ויתן בידם נשק לרוב להתיצב בזרוע חשופה לפני האשכנזים. והאשכנזים אף כי ידעו כל זאת, בכל זאת לא נפל לבם ונפשם דָרכה עז להלָחם בעיר בצורה ועיר גבורים כזאת, כי הם הסכינו ללכת מחיל אל חיל ומנצחון אל נצחון במֶשך ימי המלחמה הגדולה הזאת עד כי היה לבבם נכון ובטוח כי גם במלחמת פאַריז תעז ידם ותרום ימינם. וברביעי לחדש סעפּטעמבער יצאו האשכנזים מעיר סעדאַן תחת דגל הפרינץ מפרוסיא והפרינץ מזאקסען ויצעדו בצעדי און וילכו קוממיות וביד רמה הלוך וקרוב לשערי פאַריז, ומלך פרוסיא עזב את עיר רהיימס אשר נטע שם אהל אפדנו וירם פעמיו הוא וכל שריו הגדולים וחכמי יועציו ויבוא בשער עיר מאָ (Meaux) הרחוקה חמש פרסאות מפאַריז וַיֵּט שם שַׁפְרִירוֹ. ויהי בהוָדע ליושבי צרפת כי האשכנזים פרצו עד קרבת פאַריז, ויתגעשו ויתהוללו מרוב חֵמה וכעס, כי עד היום ההוא לא האמינו עוד כי האשכנזים ילבשו עזות נמרצה כזאת לחַלל את פאריז גְאוֹן עֻזָּם גְאוּת ההשכלה ומִקדש הציוויליזאַציאָן. ויותר עוד התגעשו יושבי פאַריז והמתם בערה בם כאש מתלקחת על העזים ההם אשר נועזו להתפרץ בחרב שלופה במקדשם משא נפשם וּצְבִי עֶדְיָם, ועד מהרה יצאו גדודי אנשי חַיִל מְזֵי אש הנקמה ולְחֻמי רֶשֶׁף השנאה לעשות מלחמה ונקמה בחֵיל אשכנז ולגרשם מגבול פאַריז. אפס כי גם בפעם הזאת נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים עד כי לאחרונה נלחצו להפוך עֹרֶף לפני אנשי מלחמתם ולשוב בכאֵב נצח ומכה אנושה אל מבצרי פאַריז. ובששה עשר לחדש סעפּטעמבער באה העיר במצור בתגרת ידי האשכנזים אשר תחת פקודת יורש העצר מפרוסיא ויורש העצר מזאקסען, כיבהם חָנוּ כדור עליה, סַבּו אותה והקיפוה בעמודי ברזל והוּמת נחושה ויסגירוה על מסגר מכל עברים ולבבם היה סמוך ובטוח כי סוף סוף יורידו את עז מבטחה ויבואו בשעריה בתרועת נצחון. הן אמנם כי בראשית ימי המָצור התפעם רוחם בקרבם בהתבוננם על מבצרי העיר ובספרם מגדליה ומצודותיה הבצורות והנוראות, אך עד מהרה הֵשיבו אל

לבבם

מבות תרדי בטן וישב ריקם. בשנת ה"א רכ"ד 1464 צר עליה הגראף שאַראָלאָאַ, אך גם הוא לא מצא עז להוריד ממנה עֻזָּה, וכאשר בא כן הלך ומאומה לא נשא בעמלו. כארבעים שנה במאה שש העשרה הֵנִיף עליה קאַרל החמישי את חרבו הקשה, אך לא הביא אותה במצור וַיֵּט מעליה מבלי עֲשׂוֹת לה מאומה. בשנת ה"א שנ"ד 1594 הביא היינריך הרביעי את העיר במצור, אך יושביה הִקשו אליו ולא הִשלימו עִמו עד אשר רָזָה אותם ברעב ולא יכלו לעמוד עוד לפניו ויפתחו את שערי העיר, בשנת תקע"ד 1814 היתה פאריז לסלע המחלוקת בכל המלחמות אשר התחוללו אז, ובתשעה ועשרים לחדש מאָרץ קָרבו מלכי הברית אל חומות העיר, ואחרי מלחמה כבֵדה על יד פאריז בשלשים יום לחדש ההוא, נפתחו שערי העיר לפני המלכים ההם ויבואו לתוכה וישבו בה לעשות משפט עם צרפת ומשפט איירופא כֻלה. בשנת תקע"ה 1815 לכד הגבור הנודע בליכֿער את פאַריז, ומאז והלאה לא באה במצור. עד אשר באו האשכנזים בשנת תר"ל 1870 ויצורו עליה, והמצור האחרון הזה הִכביד מכל אשר היו לפניו.

37. § פאַריז צְבִי ערי ממלכות, תפארת גְאון הצרפתים, כלילת יֳפִי וּמְשׂוש כל ערי מָשׂוֹשׂ, התנוססה ביתר הוד וביתר פאר באחרית ימי הקיסר נאפאלעאן השלישי, כי הוא הוסיף לִכְלול את יָפְיה בהיכלי עֹנֶג וארמנות הֹסֶן וטירות נשגבות. הרביץ רחובותיה במרצפת אבני שַׁיִשׁ, בנה בתי מִדות רבים מאד והגדיל את פלגות העיר הגדולה הזאת עד כי נסבה ורחבה והופיעה כאבן נזר על אדמת איירופא. כגדל יפעתה וַהֲדַר חֶמרתה כן היה גם חָסנה וֶעֱזוזָהּ ונחשבה לעיר בצורה מהמדרגה הראשונה עד כי לא האמינו כל מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשעריה. כי המלך לואי פִּיליפ ואחריו הקיסר נאפאלעאן השלישי בִצרו אותה במאד מאד ויעשוה לבלי חַת מכל כלי תותח וכלי מצור. תשעים וארבעה מִגְדְלֵי עֹז יְסֹבְבוּהָ, ובתוכם כל כלי מלחמה ואנשי חַיִל לרוב, אחריהם מתנוססים מבצרים רבים אשר תועפות הרים להם וחסנם כְּצוּרֵי־שַׂדַי, מְצָדוֹת סלעים, צריחים וּבְחוּנִים נוראים מלאים גבורי מלחמה אשר ימינם נאדרה בכלי נשק חרשים וטובים היורים זיקות מָוֶת עד למרחוק, ומשם והלאה לפאת מערבית תתנשא גבעה גבוהה אשר המון מבצרים יעטרוה ומכף רגל ועד ראש חמושה הוא בכלי נשק השחת, הלא היא הגבעה הבצורה הנודעת למשגב בשם וואַלעריע. זולת הגבעה ההיא סובבות עוד גבעות נשאות את העיר וגבהן שלש מאות גם ארבע מאות רגל, וגם הן מלאות מבצרים ומצודות וצריחים וסוללות עם כלי מות ואנשי חיל, והלאה עוד משם לפאת צפונית עיר ס"ט דעניס הבצורה מאד וסוככת בעֻזה על

פאריז

אָמֵן כי בחַדשם את הרעפובליק בצרפת, עשויה צרפת לבלי חַת ותעז ידה ותרום ימינה על כל מלך רב ושליט, והרעפובליק השלישי יעש נוראות וילך מנצחון אל נצחון באופן נעלה מאד כהרעפובליק הראשון. אולם הימים הראשונים נפלו כבר, נִשְׁתַּנוּ העתים וחלפו הזמנים ועמהם חלפו דֵעות. בני האדם וחדשות נהיו בארץ —.

§ 36. פאַריז הערינה הִתְעַתְּדָה לימי המָצור הבאים עלית בתגרת ידי האשכנזים, ותצבור כעפר בָּר וצֵדה וכל המחסורים אשר יחסרו ליושביה הרבים והעצומים בימי המָצור. שש עשרה פעמים באה העיר המפֹארה הזאת במָצור מיום הִוָּסְדָהּ עד מְצוֹר האשכנזים בפעם האחרונה הזאת. המצור הראשון שָׂמוּ עליה הרומאים בשנת ג"א תש"ז 53 לפני ספהנ"ו, ובעת ההיא היתה עוד פאריז עיר מִצְעָר לעומת גָדלה ורחבת ידיה בדורות הבאים, כי הִתְכַּנְסָה אז רק על הָאִי הנודע בשם סיטע (Cite) אשר יֵחָשֵׁב כַּיּוֹם לְרֶבַע קטן מֵרִבְעֵי העיר. יושבי פאריז נלחמו גם אז ברוח גבורה, אך לא יכלו עֲמוֹד לפני הרומאים אֵילֵי הגבורים הרודדים עמים וממלכות תחתיהם, ויפתחו להם את שערי העיר והם באו בתוכה וישפכו רוח ממשלתם עליה וישלטו בה שלטת בלי־מצָרים חמש מאות ושלשים שנה עד שנת ד"א רכ"ה 465 אשר אז התאושש המלך שילדעריך הראשון והציל אותה מיד הרומאים וַתִּתְנָעֵר מֵעָפָר כְּנָעֳתָהּ ותהי לעיר תהלה. בשנת ד"א תר"ה 845 התנפלו עליה הנאָרמאַנים העזים בחרבם הקשה וילכדוה וישללו שללה ויציתו אש בתוכה ויציגוה על גחליה ריקה, וכמעט אשר שָׁבָה לקדמתה ונבנתה על תִּלָּהּ, השתערו עליה הנאָרמאַנים שֵׁנִית בשנת ד"א תרט"ז 856 וַיָּבֹזוּ כל חָסְנָהּ וִיקָרָהּ, ויושביה התמרמרו מאד על שוסיהם ובוזיהם וישרפו את העיר ויעזבוה ויתהלכו באשר התהלכו למצוא חַיַּת ידם. אחרי כן שָׁבוּ אליה ויבנו אותה כבתחלה, אך הנאָרמאַנים הוסיפו עוד לפרוץ בחרב נטושה בעיר הבנויה לשלול שלל ולבֹז בז (בשנת ד"א תרכ"א 861) וַיְנַצְּלוּ אותה כפעם בפעם. אז הֵחֵלוּ הפאריזים לְבַצֵּר את העיר ויבנו מבצרים וצריחים בתוכה לעצור בעד הנארמאנים השודדים מִפְּרוֹץ עוד בשעריה. אך בטרם בִּצְעוּ את מעשיהם השתערו הנארמאנים עוד הפעם על העיר ויצורו עליה שנה תמימה, אולם בפעם הזאת נִשְׁתָּה גבורתם השובבה וידיהם לא עשו תושיה, כי הפאריזים התיצבו לפניהם ביד חזקה ובזרוע נטויה ויגרשום מפניהם ולא יָסְפוּ עוד לבוא בגבול העיר. בשנת ה"א קמ"ה 1385 עלה הדויפין קאַרל על העיר הזאת וַיָּצַר עליה, אך לא עצר כֹּח להבקיע אותה אליו, וישב אחור. בשנת ה"א ק"פ 1420 לכדו האנגלים את פאריז ויבואו בתוכה כמבואי עיר מבֻקעה וימשלו בה שש עשרה שנה, וַיַּעֲמֵל קאַרל השביעי לקחת אותה מידם נשאר מָעַל. בשנת ה"א רכ"ב 1462 הֵשַׂם ההערצאָג מבורגונד את מסבי העיר, אך בגשתו לְהִלָּחֵם על העיר, הֻכָּה

מכות

צרפת גְבֶרֶת ממלכות היא וכל מלכי איירופא תֻכּוּ לרגליה וישאו מדברותיה, תחת זאת הַסְכֵּן יַסכינו מהומים ההם והלאה לראות את נפשם רק כמשפחה אחת מכל ממפחות הגוים ואת מפלכתם רק כאחת הממלכות מִמַּמְלְכוֹת איירופא. ועל כן היתה ראשית פרי הנצחון אשר ביד פרוסיא לשובב את מדינות עלזאַס ולאָטרינגען לארץ אשכנז ולהציב בתוכן יד חזָקה מאנשי צבאותיה לבל תוסיף עוד צרפת להתנפל דרך המדינות ההן על פרוסיא כפעם בפעם. ולבל תְּלָחֵץ עוד אשכנז לעמוד תמיד בחרב שלופה על חוף רהיין השמאלי לפני הצרפתים השואפים על עֲפַר המדינות העדינות המתנוססות על חוף הנהר ההוא. והצרפתים בְּהִוָּדַע להם כי פרוסיא עומדת הָכֵן לקרוע את עלזאס־לאָטרינגען מצרפת, עלה עשן באפם ויכעסו תמרורים על פרוסיא, והממשלה החדשה השמיעה דבריה על פי ספר הגלוי אשר שלח יולום פֿאַווער לכל חצרות המלכים כי הצרפתים מבַקשים שלום ואינם חפצים קְרָבוֹת, וגם הם (שרי הממשלה) שלום, ופרוסיא למלחמה! וְהַבְטָחַת הַבטיחו נאמנה כי רחוק רחוק מלבם כל מחשבת מלחמה אם אך לא תדרוש פרוסיא לקרוע ערים ונפות מצרפת, ושלום אמת יהיה בין צרפת ובין פרוסיא כל הימים. „אפס אם בכל זאת לא יאבה מלך פרוסיא ולא ישמע לדברי השלום (יאמר יולום פֿאַווער בספר הגלוי ההוא) „אם בכל זאת יקשית לבבו ויוסיף עֲשׂות מלחמה אשר לא כדת, אם בכל זאת יש את נפשו לסבסך שני עמים גדולים ולתת חרב בידם לקום איש על אחיו לרצות נפש לַמְרוֹת כבוד הדור הנאור הזה ולמרות עיני ההשכלה ועיני התבונה במאה תשע עשרה הזאת, הבה! יקומו נא שני העמים ויתנפלו כנמרים צמאים לַדָם איש ברעהו, אך ידוע ידע מלך פרוסיא כי יעמוד למשפט לפני כסא כבוד האלהים ולפני כסא הַתּוֹלָדָה (וועלטגעשיכטע) על עשותו כדבר הנורא הזה. גם ישים נא המלך על לבו כי לא לצרפת לבדה אך גם לכל איירופא נוגעת המלחמה הזאת — אולם אף אם לא יעמוד לנו עֵזר וישע ממקום אחר, תושיע יָדֵנוּ לנו ולא נסוג אחור מהמערכה. צבא רב לנו ואנשי חיל למלחמה, מבצרים הבים מלאים נשק בידנו, ויותר משלש מאות אלף גבורים עומדים בזרוע חשופה וחרב שלופה לעשות מלחמה בסער ובסופה עד נטף דם האחרון“ —. והנה יִתָּכֵן מאד כי יולום פֿאַווער ידע גם הוא בסתר לבבו כי מלך פרוסיא לא יֵחַת מדבריו הנמרצים, ומלך עִזוּז כמוהו אשר בחרב נצחת הבקיע עד לב צרפת לא ישוב לארצו ריקם רק יִשָּׁעֵן על הבטחת יולום פֿאַווער ומרעיו אשר הבטיחוהו כי הם שלום וכל הצרפתים שלמים הם אִתּוֹ. אך שרי הממשלה הרעפּובליקית בצרפת גם כל יושבי צרפת נסחפו אז בתקות שוא וַיְקַוּוּ כי יתרשו את ימי שנת תקנ״ב 1792 בקרם, ותקותם הרהיבה בנפשם עֹז עד כי האמינו אמונה

אמן

הגדולה אשר הצליחה פרוסיא ועלתה על גַפֵּי מרומי הנצח וההוד בימים לא כבירים, ועינם צרה ונפשם מרה אם תוסיף עוד להרחיב את גבולה גם בנַפּות צרפת אשר לכדה בחרבה ובגבורתה. גם כל הדבֵקים בממשלת העם (רעפובליק) הֵרִימוּ במרום קולם על פרוסיא על אשר לא תשיב את ידה ממלחמה, ויחרצו משפטם כי אחרי אשר שרי הממשלה החדשה בצרפת אינם חפֵצים במלחמה, ועוד לפני התגלע הריב הודיעו גלוי לכל יושבי הארץ כי אין את נפשם אל המלחמה בפרוסיא, ואחרי אשר גם כל עם צרפת מבקשים שלום, חטא תחטא פרוסיא לאלהים ואדם אם תוסיף להלָחם עוד. ואנשים אחרים אשר ידעו נאמנה בִּשְׁלֻמֵי יצאה סערת המלחמה ההיא לראשונה, התהפכו בתחבולותיהם וַיְחַנְּנוּ קולם ויחליקו לשונם אל מלך פרוסיא ויאמרו כי מלך חסד כמוהו אשר צדק וְיֹשֶׁר מְכוֹן כסאו ישיב ידו מהצרפתים בעת מָטה רגלם וּבְתֻמָּם יד לבקש שלום, עת לְחֶנְנָהּ היא ובא מועד כי יאיר המלך הנָאור ההוא אור פניו אליהם וישם להם שְׁלום אמת אשר יָנְהוּ אחריו. אך עוד אנשים רבים מיושבי ממלכות הבינים, בראותם כי הפרוסים הַמְנַצְּחִים יפרצו ויעברו הלאה בשערי ארץ צרפת והולכים הלוך וקרוב אל שערי פאריז להביאה במצור, פערו על פרוסיא בפיהם ויזעקו עליה חמס ויתמרמרו מאד על מַלְכָּהּ ועל שרי צבאותיה, פעם השיאו עליה עָון אשמה כי היא מתאמצת לרשת משכנות לא לה לבעבור הרחיב את גבולה יתר הרבה מאד מגבולות כל ממלכות איירופא ולהיות עליונה לכל מלכי ארץ, ופעם טפלו עליה דברי בלע כי מגמת פניה לבצור רוח הדרור ולכבוש את כל בני החורים לעבדי עולם, פעם התאוננו וילונו על פרוסיא כי מזמתה לְכַבּות את נר ההשכלה וּנְגהות הציוויליזאַציאָן והקולטור אשר מוֹצָאָם מארץ צרפת ותקופותם על כל קצוי יתר ארצות איירופא, ופעם צָעקו מרה כי פרוסיא הפראָטעסטאַנטית תֵּט ידה על דת הקאַטולית וּתְגַבֵּר הילים להשכין לארץ כבודה, כי בשַׁברה את זְרֹעות צרפת תְּשַׁבֵּר גם זרוע הפאַפסט מָעוז הַקַטוֹלִיצִיזְמוּס, כי רק הצרפתים היו זרוע להפאפסט, מגן יִשְׁעוֹ וחרב גבורתו כל הימים אשר זְרֹעָם מושלה להם ודבריהם נשמעו כדברי מלך שלטון באיירופא. בדברים עזים ונמרצים כאלה חָשבו האנשים ההם מזמות להעיר ולעורר על פרוסיא את חמת כל מלכי איירופא ואת חרון אף הרעפובליקים בעלי הדרור וּמָגִנֵי העם, גם את קֶצֶף המשכילים ההולכים קדימה לאור ההשכלה החדשה ואת זעם הקנאים המקנאים קנאת דת הקאַטולית —. אך פרוסיה לא שתה לבה אל הִתְרַגְּזָם ואל כל שאונם והמונם, כי ראתה כי באה העת להכניע את גאון הצרפתים אשר זה דרכם להתנשאות כל הימים על כל מלכי ארץ ולתת חִתִּיתָם וּשׂאֵתָם על כל העמים והלשונות, ותחת אשר עד הימים ההם האמינו כי ראשית גוים הם וממלכת

צרפת

נָסוּ מנוסת חרב ונפזרו לכל רוח, אחרים מהם אשר רוחם נאמנה עוד את הקיסר, באו בשערי עיר קאַסעל לשֶׁבת בקרבת ארמון ווילהעלמסהאָהע אשר הקיסר עצור שם בימי שִׁבְיוֹ, ואחדים מהם ירדו הים באניות ויבואו ארצה אנגליא למחוז שיזעלהורסט מקום מקלט הקיסרית אייגעניא וּבְנָהּ אשר התעתד לרשת את מלוכת צרפת, ויתרם התהלכו באשר התהלכו לבקש מנוח לנפשם הנהלאה וּמַחֲבֵא מרוח סֹעָה וסער המתחולל על ראשיהם.

§ 35. ושרי הממשלה החדשה בצרפת אשר אהבת ארצם וְעַמָּם נגעה בלבם באמת ובתמים, התאזרו עֹז להציל את צרפת מרעתה בעת רעה ההיא. השר האביר טראָשוּ נְשִׂיא הממשלה ההיא, חָשַׂף את זרוע עֻזּוֹ ויאזור כגבור משכיל חלציו להגן על פאריז עיר תפארתו וקרית מְשׂוֹשׂוֹ, בתבונות כפיו בִּצֵּר את חומותיה וחִזֵּק בריחי שעריה, הֵקים בַּחוּנִים וצריחים חדשים לבקרים, בָּנָה מבצרים ומגדלים וישפוך סוללות רבות ועצומות, הִרבה את מספר אנשי החיל בתוך העיר, גם הִזעיק צבאות האזרחים וחֵיל נְדָבוֹת מכל מדינות צרפת וַיְלַמֵּד ידיהם לקרב ומלחמה, ויציגם בתוך המבצרים ויתן בידם נשק רב. מִלֵּא את האסמים בָּר ויצבור אֹכל למכביר בתוך העיר ויכן כל המחסורים אשר יחסרו לאנשי החיל בימי המָצור. גם יתר שרי הממשלה, אשר שלשה מהם מִמֵּי יהודה יצאו (כּרעמיו, שמעון וגאַמבעטאַ), שקדו על משמרת פקודתם באמונה וכל ישעם וכל חֶפצם וכל מַעְיָנָם שָׂמוּ להושיע לבני ארצם בעת צר ומצוק ההיא אשר באו מים עד נפש. יולוס פֿאַווער עלה על כֻּלָּהֵם באהבתו העזה והנאמנה להליכות הרעפובליק, וגאַמבעטא בכֹּח לבבו ועֹז רוחו ובמהירתו הנמרצה לעשות גדולות ונצורות. ואחרי אשר המתיקו שרי הממשלה סוד והתיעצו על צפונותיהם, מִלאו את ידי יולוס פֿאַווער להוציא ספר גלוי לכל העמים ולהודיע לכל ממלכות איירופא כי צרפת לא תתן לפרוסיא אף מְלוֹא שעל עָפָר מֵעֲפַר ארצה ואבן אחת מכל מבצריה. ובכל הממלכות העומדות במעמד הַבֵּינַיִם נמצאו אז אנשים רבים ועצומים אשר נתנו לממשלת צרפת צדק, באָמרם כי רק נאפאלעאָן אך לא הצרפתים הֵסַבּוּ במלחמה ההיא, ופרוסיא גם היא לא הוציאה חרבה מתערה בלתי אם על נאפאלעאָן לבדו, ועתה אחרי אשר נפל נאפאלעאָן והִסגיר לַשְּׁבִי נפשו ביד מלך פרוסיא, עתה אין כל צדקה עוד לפרוסיא לעשות מלחמה בְּעַם צרפת, ועליה החובה להשיב חרבה אל תערה ולשוב אל מקומה בשלום מבלי קחת מאדמת צרפת מִדְרַךְ כף רגל רק את פָּרָשַׁת הכסף אשר הוציאה מאוצרה על המלחמה ההיא. האנשים ההם התאמרו כי מגמת פניהם היא לְהַשְׁבִּית את המלחמה ולהשיב את השלום אל כַּנּוֹ, אך בקרב לבבם התרוצצה מחשבה אחרת: מחשבת קנאה בהצלחת פרוסיא, כי קרקב בעצמותם היתה ההצלחה

הגדולה

האדמה ופיקארד לסגן האוצר. וזולתם הֻקמו עוד אנשי לבב לנגידים וּמְצַוִים בצרפת, הלא הם השרים: גארניע־פּאַזע, גלעביזוען, פּערי, אַראַגאָ, פעלעטאַן, גראַף קעראַטרי וראָשעפּאָר. כל האנשים ההם זולת הגענעראל לעפּלאָ וטראָשו היו שונאים לנאפאלעאן השלישי וַיְהַכּוּ לעת תמוט רגלו וליום אידו. השר הנאור טהיערס לא בא אל בית העיר להמתיק עם מגני העם סוד ולא נתן ידו אל הממשלה החדשה. כי אף אם הוא היה מראשי השרים אשר הָלכו מנגד להליכות מלוכת נאפאלעאן השלישי, והוא היה מהראשונים אשר הגיד מראש כי המלחמה עם פרוסיא לא תצלח ותביא רעה נוראה על צרפת, ועל כן השתער לבבו על נאפאלעאן אשר שלף חרבו מתערה והביא את צרפת עד שערי שאול, אך בכל זאת חשב למשפט כי עצת הרעפובליקאנים ההם נמהרה וממשלה הָעִתִּית ההיא מְבֹהֶלֶת ודחופה וּבִין רגע יָצְאה לְפֹעלה, וַיְצַפֶּה לראות את הדרך אשר ילכו שרי הממשלה ההיא ואת המעשה אשר יעשו בטרם יתן הוא את ידו עמהם. והנה מהרה קל הקימו שרי הממשלה החדשה את סערת העיר הנִרעשה לדממה, וישלחו דבריהם לכל עָרֵי צרפת להודיעם כי סָפָה תמה המלוכה בארץ וממשלת רעפובליקית נשאה נֵם להתנוסס ולהיות מחסה עֹז על הצרפתים. את צבאות החיל ואת כל שרי החַילים ושרי המדינות הִתִּירוּ מִמּוֹסְרוֹת השבועה אשר נשבעו לנאפאלעאן להיות לו לעבדים נאמנים, ואת האנשים אשר לא אבו שְׁמוֹעַ להם לְחַלֵּל את שבועתם, הֵרְפּוּ ממעמדם ויקימו אחרים תחתיהם. אחרי כן הסירו את המחוקקים אשר רֻבָּם היו מבעלי ברית בית נאפאלעאן ממשמרת פקודתם, גם את שרי הסענאַט גרשו מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּמִשְׁמַרְתָּם הנכבדה, והשרים ההם בראותם כי רעה נגד פניהם, בָּרחו חִישׁ קל מצרפת, גם הקיסרית אייגעניא אשר מִלְאָה את מְקוֹם נאפאלעאן, מִהֲרָה וַתָּנָס מהיכל תפארתה, ובארחות עקלקלות ודרכים נסתרים הגיעה עד גבול ארץ בעלגיען, ומשם הֵחִישָׁה מפלט לה לארץ אנגליה למצוא שם בית מקלט לנפשה הנהלאה, ואל בית מקלטה בא אחרי כן גם בְּנָהּ אשר הִתְעַתֵּד להיות קיסר בצרפת. הבן ההוא אשר פי נאפאלעאן אביו יקבנו בשם ילד צרפת "(Enfant de France) אשר ביום הִוָּלְדוֹ חגה צרפת חג הִלוּלִים בתרועה ובקול רנה וישועה, ואשר הופיע במלחמת סאַארבריקען לְפָאֵר את כבוד גבורי צרפת בגבורות ישע ימינו, את הַבֵּן ההוא שלח אביו בטרם התחוללה המלחמה אצל סעדאַן, לארץ בעלגיען לְמַלֵּט את נפשו, ומבעלגיען נסע לארץ אנגליא אל חדר הורתו להקל מעליה את כֹּבֶד מצוקותיה, והפרינץ נאפאלעאן אשר לא אהב לחרף נפשו על שדה מלחמה, נסע יצא כבר מצרפת ויבוא ארצה איטליא אל היכל המלך וויקטאר עמנואל חותנו בעת אשר אשתו ובניו החישו מפלט להם אל ארץ שווייץ. שרי נאפאלעאן ואנשי עצתו וּמְתֵי סודו אשר זה מעט ישבו ספונים בהיכלי עֹנֶג ויתענגו על שפעת כל טוב,

בדבר הגדול הזה. וכרגע התגולל ההמון הרב והעצום ההוא אל בית המחוקקים ובדרך נִלְווּ עוד אליהם אלפי איש וכֻלם הֵרימו בִּמְרוֹם קולם ויקראו: "רעפובליק! רעפובליק" קול גדול ולא יסף. לשוא עָמְלוּ חֵיל הפאֲליציי להפיץ אותם בחַרבותיהם, לשוא הפחידו אותם גם אנשי צבא הקיסר בבלי נשקיהם, כי נמצאו ביניהם אנשים רבים גם מצבא חֵיל העם חגורי כלי נשק אשר התיצבו בפני שוטניהם ולא נתָנום לנגוע בם לרעה עד אשר הגיעו למחוז חפצם (ברביעי לחדש סעפטעמבער), ובעת אשר המחוקקים ושרי המלוכה יושבים וממתיקים סוד, נשמע בחוץ קול המולה כקול מחנה כבד מאד, ופתאם נָסַבּוּ בני ההמון את הבית וישברו את הדלת ויתפרצו הביתה בקול קורא: "תְּחִי הרעפובליק"! וישירו את השירה הנודעת בשם מאַרזיילעזע. ואחרית הדבר היתה כי אחרי אשר עזבו שרי הסענאַט ויתר שרי המלוכה את הבית נצבו שני עורכי דין (אַדוואָקאַטען) היושבים ראשונה בבית המחוקקים, הלא הם זְשׁול פֿאַוער וגאַמבעטאַ ויחרצו משפטם להרים עטרת המלוכה מראש נאפאלעאָן ולְמַגֵּר לארץ כסאו עד העולם, ומליצי העם אנשי סודו גם כל ההמון אשר בבית מִהֲרוּ ויחלטו מהם וימחאו כף ויריעו תרועה גדולה ויקראו: "קֵץ המלוכה בא בא! תחי הרעפובליק"! וכֻלם יחד הרימו פעמיהם בקול המון חוגג אל בית העיר (Hotel de Ville) אשר מִימֵי המאה הארבע עשרה ועד ימי הדור האחרון הזה התאספו: שם תמיד הפאַריזים בכל עת אשר התחוללו תהפוכות ותמורות בממשלה המדינית ושם התיעצו על צפונותיהם וכן הֵתַמּוּ. בבית ההוא התנגשו כל בני ההמון ותהי המולה נוראה מאד, ושרי העם וכל גדולי העיר אשר היו עוֹיְנִים תמיד את ממלכות נאפאלעאָן השלישי קרעו את המלוכה ממנו ומיד בְּנוֹ וכל בני ביתו ויגמרו אֹמֶר לכונן ממשלה רעפובליקית בצרפת, ועד אשר יתאספו מחוקקים ויועצים חֲדשים על פי רוב דֵעות העם, תתכונן **ממשלה עִתִּית** אשר תהי **מָגֵן ומחסה עֹז להצרפתים**. והממשלה הָעִתִּית ההיא יצאה עד מהרה לאור בעצת כל האסֵפה הגדולה וראשי העם אשר בבית המועצה ההוא. בראש שרי הממשלה התנוסס השר האביר **טראָשו**, גבר חכם בעֹז ואיש מלחמות מנעוריו, אשר אף כי חָשַׂף את זרוע עֻזו ויעש נפלאות במלחמת זאַלפֿעריגאַ, לא מצא חן בעיני נאפאלעאָן, יען כי בדברים רבים לא נתן ידו להליכות מלכותו, גם יען אשר כתב בספר את החסרונות והמגרעות הנמצאות במשפטי אנשי חֵיל צרפת והספר ההוא מצא מַהֲלָכִים בתוך העם והֵפיק מהם רָצוֹן. אחריו הֻקם יולוס (זשול) פֿאַוער לסגן הענינים החיצונים, **גאַמבעטאַ** לסגן הענינים הפנימים, **לעפֿלאָ** לסגן המלחמה, **ברעמיו** לסגן המשפטים (יוסטיץ מיניסטער), יולעס (זשול) **שמעון** לסגן אניות המלחמה, **דאַריאָן** לסגן עבודות המדינה, **מאַנין** לסגן עבודת

האדמה

אשכנז נָקרו, לשוא כל דבריהם, לשוא כל תחנה כל תפלה גם כל כֹּפֶר, כי הָגלו הָגלת שלומים ויתמלטו בעור שִׁנֵיהֶם. ובערים רבות עָשׂו הצרפתים מעשה רֶצַח להאשכנזים אשר כל שומעיו תצלינה שתי אזניו, ונציג בזה רק את אשר עשו האכרים בעיר בּאָסאַק בְּנפות גיראָנדע, כי שם ישב איש אשכנזי בעל נכסים רבים ואיש מנוחות, אך האכרים חֲשָׁדוּהוּ כי חורש הוא על צרפת רעה, ויתנפלו עליו בחמת זוחלי עפר ויכוהו מַכּוֹת אכזריות מאד ולאחרונה שרפו אותו באש בהיותו עוד בחיים חיתו. אולם גם האשכנזים לא היו מן הנעלבים ואינם עולבים, ובהיותם הַמְנַצְּחִים חשבו למשפט להשיב נָקָם לצריהם המְנֻצחים, ובכן התגוללו והתנפלו גם הם על הצרפתים עד כי נהפכו כל רחבי ארץ צרפת לשדה קטל וגיא ההֲרֵגה. והנה בעת התקופה הזאת אשר אור חדש על איירופא יופיע, אשר כל העמים יָנְהוּ לָשֶׁבֶת שֶׁבֶת אחים גם יחד וְעַם לָעָם יתנו יד ויעשו כֻּלם אֲגֻדָּה אחת להגדיל תרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת, להרחיב גבולות המסחור ולהאדיר תורת ההשכלה ואהבת האדם, בעת טובה הזאת רע עלינו המעשה כי שני עמים נאורים נקובי ראשית מפיצי אור הדעת וכל מעשה חרש וחושב, ישנאו זה את זה שנאת חמס, שנאת מָוֶת, ובתגרת יד שנאתם יעשו שערוריות ואכזריות אשר נעשו רק לפני מאות בשָׁנים בְּעָבְרַת קנאת הדת במחשכי ארץ גְאוּת חמס ומה גם להיהודים האומללים בימי רעה ימי הַבֵּינַיִם —

§ 34. כל המהומות והמבוכות הגדולות ההן התחוללו בצרפת כל ימי חדש אויגוסט בעוד אשר שרי המלוכה וכותבי העתים הוליכו את הצרפתים שולל ויבטיחום כי ימין אנשי צבאם רוממה וידם בעֹרף אויביהם, ומה רָבתה עוד המהומה והמבוכה בהִוָּדַע להצרפתים המַגֵּפָה האיומה והנוראה אשר נִגפו גבוריהם בסעדאַן, מגפה אשר לא נהיתה ולא נשמעה עוד מיום אשר נשא גוי אל גוי חרב. בראשונה היו הצרפתים שוממים ונדהמים כַּהֲלוּמֵי רעם וימת לבם בקרבם, אך עד מהרה התנערו מתרדֵמת המות וסערת חֵמה עזה התעוררה בחֻבּם, ויתר הרבה עוד התגעשה פאַריז וכל העם מִקָּצֶה הָמוּ וירעשו וכברקים התרוצצו בשוָקים וברחובות ופני להבים פניהם, ועוד בטרם חָרַץ וָשׁוּל פּאָווער משפטו לקרוע את המלוכה מיד הקיסר נאפאלעאָן ולהקים ממשלה עִתִּית בצרפת, התגודדו רבבות עָם בפאריז וישוטטו בחוצות ויקראו בקול המולה גדולה: „הָרֵים העטרה מנאפאלעאן! תְּחִי הרעפובליק! רעפובליק! רעפובליק!“ ומרגע לרגע נוספו על הגדודים ההם עוד המונים המונים, וברבבותיהם פָּרצו, שָׁטפו, רעשו ויתגעשו ויגיעו עד היכל הגענעראל טְרָאָשׁוּ אשר הֻקַם על פי נאפאלעאן לְשַׁלִּיט (גוּוערנער) בפאריז וְלְנָגִיד אנשי החיל אשר בתוכה, אך הוא לא נתן להם את שאֵלתם וַיְשַׁלְּחֵם אל בית וַעַד המחוקקים באָמרו כי להם המשפט

בדבר

מאה אלפים אשר נשבו בסעדאן זולת המספר הגדול אשר הובאו שם מעת אשר החלה המלחמה, על כן צר להם המקום באשכנז וַיְמַלְאוּ כל המבצרים אותם משפת הים עד הרי הָאַלְפִּים ומנהר רהיין עד נהר ווייכסעל. ידי השבויים ההם לא רפו, ולא כהתה רוחם גם בהיותם בארץ אויביהם ואחרי התלאות הנוראות אשר השתרגו עלו על צוארם. גאון לְאֻמָּם (נאַציאָנאַל שטאָלץ) וידיעתם הנאמנה כי רק באשמת שרי צבאותיהם נגפו במלחמה, נתנו עֹז בנפשם לשאת ולסבול את אשר נָטלו המנַצחים עליהם. רוב שרי החיָלים ופקידי הצבא שמרו את מוצא שפתם ולא בָרחו מארץ שִׁבְיָם אף כי לא הושָׂם עליהם משמר, ויתנו כָבוד למנצחיהם וישאו מדַברותיהם, ורק שרי חיָלים אחרים מִשְׁפַל המדרגה ברחו וישובו לארצם ויחללו את הבטחתם אשר הבטיחו לבלתי הָנֵף על האשכנזים חרב עד תֹּם המלחמה.

§ 33. ויושבי פאריז לא ידעו עוד אל נכון מכל המַגֵּפוֹת אשר היו בצבאותיהם, גם מהמגפה האיומה אשר הוְיָה בם בסעדאַן לא ידעו עוד, כי שרי המלוכה הֶעלימו מהם ולא הודיעום מכל אשר נעשה, אך סְבָבוּם בכַחש ובלשון מדַברת גדולות כִּזבו להם ויבטיחום כי עוד מעט תִּעָז יד גבורי צרפת על האשכנזים וְגם הנצחון יתנוסס בידם לגאון ולתפארת „העם הגדול", גם את רגשת ראשי העם ומליציו השביתו באִמרי שקר באָמרם כי סוד כמוס עמהם בִּדְבַר הנצחון ההוא אשר עוד לא באה העת לְגַלותו וּבְעִתּוֹ יחישו להודיעהו לכל יושבי הארץ. ובעת אשר שרי המלוכה הִתְעוּ את בני העם וראשיהם בכַחשיהם ונבליהם, שלחו כותבי העתים את רסן המוסר מעל פניהם ויתנפלו בחֵמה שפוכה על האשכנזים ויחרפו את מערכותיהם ויתנום לפני גדודי שודדים אשר באו וַיְטַמְּאוּ את ארץ צרפת וַיְמַלְאוּהָ שֹׁד וָרֶצַח, ובלי הפוגה המטירו עליהם אש וגפרית, השליכו שקוצים על כל המונם ויטפלו עליהם חרפות וגדופים נאצות נמרצות וכל דברי בלע, גם הִצִיתוּ שלהבת השנאה ורשפי אש הנקמה בלבות הצרפתים על האשכנזים עוכרי ארצם וּמְשַׁדְּדֵי רִבְצָם ויעירום ויעוררום לעשות בהם נקמות בחרב ובאש ודם. כל יודעי אָרחות הצרפתים אשר כוננו על פי חֻקי המוסר ומשפטי כְבוֹד האדם, לא האמינו כי דברים רעים ומרים הפורצים כל חק וכל הליכות דרך ארץ יָצאו מפאריז העדינה אשר ממנה יָצאה תמיד תורת ההשכלה ודת הציוויליזאַציון לכל הארצות. והמון הצרפתים בעלי הדמיון ונמהרי הלב, התגעשו ויתמרמרו מאד לקול הקריאה ההיא אשר קראו הסופרים ההם באזניהם, ותהי ראשית מעשיהם לְהַגְלוֹת את כל האשכנזים מפאריז ומכל ערי המסחור ותרשת המעשה. לשוא נתנו האשכנזים עֵדֵיהֶם כי שלמים הם עמהם ויושבים לבטח אִתָּם, לשוא הוכיחו במישור כי מחזיקים הם בכל דרכי הצרפתים מימים רבים עד כי כל רואיהם לא יכירום כי מִמַּקֶּבֶת בור

הצרפתים בגבורה וְעִזוּז מהאשכנזים, ויאהבתם לארץ מולדתם עזה מאד עד להשליך נפשם מנגד בעבורה, אך בהיותם נמהרי לב ולא שקלו כל מעשיהם בפלס התבונה כהאשכנזים, על כן היתה תבוסתם שְׁלֵמָה —. מַפָּלָה נוראה כמפלת הצרפתים בסעדאן, לא היתה מעולם ובכל ספרי המלחמות מאין כמוה, שמעו עמים את שִׁמְעָהּ וַיִּרְגָּזוּ, ואיירופא כֻּלָּהּ השתוממה, יָרְאָה וְשָׁקָטָה — ואנחנו בני הדור הזה לולא ראינו בעינינו את הדבר הגדול והנפלא הזה, לא הֶאֱמַנוּ לְמִשְׁמַע אזנינו, ומי יודע אם הדורות אשר יהיו לאחרונה יאמינו כי היתה כזאת באמת, ואם לא יחשבו למשפט כי רק מָשָׁל הוא, ורק מליץ ומשורר בעל דמיון עז יצר בְּכֹחַ דמיונו חָזיוֹן נורא ומבהיל כזה אשר לא יֵאָמֵן כי יְסֻפָּר. אמנם כן כי גם אנחנו אשר עינינו ראו ולא זָר את המראה הזה, היינו כחולמים וימים רבים עברו עד אשר נוֹכַחְנוּ כי אמת נכון הדבר, אמת נכון הדבר כי הקיסר הכביר והנאור נַאַפּאָלעאָן השלישי אשר מפניו גוים ירגזו ואשר משפטו ושאתו יצאה עד אפסי איירופא, נתן לַשְׁבִי עֻזּוֹ וּצְבִי גְאוֹן הודו ביד צָר — אמת נכון הדבר כי רבבות אלפי גבורי צרפת עם כל כלי נשקם וְעִם כל תעצומות כלי מלחמתם נפלו בידי אויב ויתרפסו וישתוחחו תחת ידי תוקפיהם — אמת נכון הדבר כי מאה אלף איש מאבירי צְבָא צרפת הלכו שבויי חרב לארץ אשכנז לפני מרכבות כבוד הַמְנַצֵּחַ —. בספר תולדות בני האדם יתנוסס נִצְחוֹן מלך פרוסיא אצל סעדאַן לְאוֹת גבורה וּלְנֵס נֶצַח והוד עד העולם. אמנם גם להצרפתים לא לְאִי־כָבוֹד יֵחָשֵׁב הנצחון ההוא, כי באמת לָחמו אז ברוח גבורה כגבורים משכילים ורק באשמת נְגִידֵי המלחמה ושרי הצבָאוֹת לא עמדו על חַרבותיהם וְנָשְׁתָה גבורתם.

§ 32. ביום השני לחדש סעפטעמבער התראו מלך פרוסיא וקיסר צרפת וידברו פנים בפנים כרבע שעה, ואלה הדברים אשר כתב מלך פרוסיא לרעיתו המלכה אדות התראות פנים הזאת: „אני והוא (נאפאלעאָן) ראינו איש את פני רעהו ברוח נפעמת ולב רַגָשׁ, וְלֹא עִמִּי לְתָאֵר את הֲגוּת רוחי אז בשובי לראות את נאפאלעאן אחרי אשר ראיתיו לִפְנֵי שלש שָׁנִים על גַּפֵּי מרומי הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה! — הוא נִצָּב לפני שחוח כשבוי חרב, אך כְּבוֹד יְקָרוֹ חופף עוד על פניו, וכאיש גבורתו לשאת את אסונו הגדול" —. כי זה האיש נאפאלעאן הַסְּכַן הִסְכִּין לרגלי התמורות והחליפות אשר התחוללו עליו להשבית את הֶמְיַת נפשו הַסֹּעֶרֶת ולהַבליג על יגונו בימי רעה, ומלך פרוסיא ושרי מלכותו אָצְלוּ לו כָּבוֹד וִיקָר כיאות לאיש רם ונשא כמוהו אשר נפל משמים ארץ. והמלך נתן לו את הטירה הנקובה בשם ווילהעלמסהאֶהע בקרבת עיר קאַסעל למקום משכן כבודו, ושם ישב הקיסר עם שריו הנאמנים בכבוד. ושבויי צרפת הובאו ארצה אשכנז, אך בהיות מספרם רב ועצום,

בראותו כי אין דרך אחרת לפניו לְמַלֵט את צִבְאות צרפת מיד שְׁאוֹל, ואחרי רגעים מעטים התנוסס גם לָבָן על שער מצודת סעדאַן לְאות שלום, וברגע אחד חָדלו האשכנזים ממלחמה וקול רעם התותח נִדְמָה נִדְמָה, ומלך פרוסיא שלח את השר בראָנזאַרט משעלענדאָרף להגיד לנגידי חֵיל הצרפתים כי יעשה שלום להם אם יתרצו להסגיר את סעדאן וכל אנשי המלחמה אשר בתוכה בידו אם לשבט אם לחסד. והקיסר נאפאלעאן שלח את הגענעראל ריילע אל מלך פרוסיא ויתן בידו מכתב אל המלך וְכָתוב בו כדברים האלה: „אם לא הצליח חֶפְצי בידי לָמוּת במלחמה בתוך אנשי חֵילִי, הנני מַסְגִיר את חרבי וְחֵרוּתִי ביד הוד מלכותך“. מלך פרוסיא קרא את הדברים ההם בְּמְגוֹד ראש וַיָנַר לנאפאלעאן ולְשִׁבְרוֹ הגדול גם לצבאות צרפת אשר לָחמו כגבורים עד רגע האחרון וַיִפְּלוּ פלְאִים. אמנם נאפאלעאן לא נתן לַשְׁבִי רק את נפשו אך לא את אנשי הצבא, יען כי בעת ההיא לא היה עוד שר הצבא וּנְגִיד המלחמה וכל הליכות הצבא היו בידי שרי המלוכה אשר בעיר הבירה. עוד בלילה ההוא הלך הגענעראל ווימפּפֿען בלוית הגענעראל קאַסטעלנוי למקום משכן מאָלטקע וביסמאַרק לְדַבֵר אתם אדות הָאָפְנִים אשר על פיהם תבוא סעדאן בידי האשכנזים המנצחים. כל הלילה התוַכחו אדות האָפנים ההם, והגענעראל ווימפּפֿען חָתַר בכל עז לְהָקֵל את אָסוֹן הצרפתים המְנֻצחים, אך כל עֲמָלוֹ היה לָריק. כי מאָלטקע הִכביד לבבו והִקשה ידו על אנשי מלחמתו גם אחרי נִפְלָם, ולא אבה להשיב חרבו אל תערה עד אשר יתנו כל צבאות צרפת לַשְׁבִי נפשם בידי מנצחיהם אם לשבט אם לחסד, ואם לא יאבה הגענעראל ווימפּפֿען לעשות את הדבר הזה, אז יוסיפו האשכנזים לְהִלָחֵם ביתר עז מבתחלה. ולמחרת בשעה הששית בבקר, אחרי אשר נועץ הגענעראל ווימפּפֿען עם שרי החילים איכה יעשה, נלחץ לעשות ככל אשר חרצו מאָלטקע וביסמארק להסגיר את כל צבאות צרפת אשר בסעדאן בידי האשכנזים לעשות בהם כטוב וכישר בעיניהם כמשפט המְנַצחים במְנֻצחים. אז נפלו בידי האשכנזים ארבעה עשר אלף צרפתים אשר נפגעו במלחמה ולא יכלו לְהִלָחֵם עוד, שמונים ושלשה אלף איש בריאי אולם אשר כֹּחַ בהם לְדַבֵר את אויביהם בשער, ארבעה אלף שרי חיָלים, ארבע מאות כלי תותח זולת כלי התותח אשר במבצר סעדאַן, שבעים מיטרעלייזים ועשתי עשר אלף סוסים. ואם נחשוב את מספר הצרפתים אשר נפלו חללים במלחמה, אשר נפצעו, אשר נפזרו לכל רוח ואשר נפלו בשביה במלחמות האחרונות עד אשר נפלה סעדאן, אז יִוָדע לנו כי מספר אנשי החיל אשר היה בידי מאק מאהאן עלה עד מאה וארבעים אלף איש, ואם התחבר המחנה הנורא הזה עם מחנה באַזען אשר גם מספרו כמספר הזה, הלא היתה לְאֵל ידם לעולל עלילות גדולות ונוראות מאד, כי לא נפלו

הצרפתים

ידע העצות והתחבולות הטמונות בקִרבו. והגענעראל דוקראָט התאושש וַיְמַלֵּא את מקום מאק מאהאן לְפַקֵּד צבא מלחמה, אך רוח מאק מאהאן לא נחה עליו וידיו לא עשו תושיה במערכה בשדה, ועל כן הוסר ממשמרתו ופקודתו לקח הגענעראל ווימפפען איש מלחמות מנעוריו ולבו כלב האריה. ועד מהרה התחוללה המלחמה בסערת חֵמה יתר הרבה מבתחלה, וכל כלי התותח הרעימו בעזוז נוראותיהם וַיָּטִילוּ רֶצַח וָקֶטֶב, מַבּול אש מתלקחת וכל בִּעוּתֵי שאול מתחת, והמות הֵניף חרמשו על אַנְפֵּי הַצְּבָאות ואלפי חללים נפלו לרגעים כעמיר מאחרי הקוצר, נהרי נחלי דָם נָהרו כנהרות ואין קצה לַגְּוִיָּה, וַתִּגְעַשׁ ותרעש הארץ ועמודי שמים התפלצו, וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ ולא נודע למי יתר עז ולמי העֹז והנצחון, פעם תעז יד האשכנזים וִימִינָם תרעץ אויב, ופעם ימין הצרפתים רוממה וידם בעֹרף אויביהם, פעם הָפְכו גבורי אשכנז ביום קְרָב וְחִתְּתָה גבורתם, ופעם הָרדפו הם את אבירי צרפת לְמַדְהֵפות וירדפום בסערתם. רַד היום וְנָסוּ הצללים ושלהבת המלחמה עוד מתלקחת ועוד לא נודע למי הנצחון ויד מי על העליונה, אך לאחרונה התאזרו האשכנזים כל תעצומות עֻזם וַיַּטּוּ חרבם הנוראה על הצרפתים ויכריעום לפי חרב, הורידום כַּכָּרִים לטבח, כִּתְּרוּ את סוללותיהם וַיָּבֹזּוּ את כלי תותחיהם, המטירו עליהם פחים, אש לוהט, זיקים וְחִצִּים וָמָוֶת, עד כי לא מָצאו דרך אחרת לפניהם כי אם להמָלט למבצר סעדאַן ולהכין הסוכך, וגם הקיסר נאפאלעאן אשר חֵרף אז נפשו לָמות על מרומי שדה, עזב את המערכה וינס סעדאַנה. ובעיר סעדאַן הקטנה התכנסו כל הצרפתים חֵיל מאק מאהאן ויתנגשו וַיִּלָּחֲצוּ בין חומותיה, וְקָם שָׁאוֹן ורעש, וַתְּהִי מהומה ומבוכה ומבוסה איומה ונוראה מאין כמוה, צְוָחַת אלפי אומללים שהם יזובו מְדֻקָּרים הקיפה כל העיר מקצה, בשוָקים וברחובות התגוללו פצועים מטועני חרב וקול אנחותיהם קָרַע כל לב, המונים המונים מאנשי החיל השתוללו ממגנת לבם וירוצצו בחוצות ויתקצפו וְקִלְּלוּ בשרי צבאותיהם ופקידיהם, אזרחי העיר צועקים וּמְיַלְלִים ומורטים שערות ראשיהם, נשים עדינות תִּתְיַפֵּחְנָה והתעלפנה מֵחֶרְדַּת המות, ילדים וזקנים אין אונים בוכים וצועקים מרה, והמבוכות והמהומות הולכות הלוך וְגָבֹר מרגע לרגע, ואין אֹמר ואין דברים לתָאר ולסַפר את החזון המַבהיל ואת ההפכה האיומה ההיא. ולעת ערב רבתה עוד המהומה וְהַבֶּהָלָה, כי אז הֵחֵלּוּ האשכנזים לְהַרעים בכלי תותחיהם על חומות סעדאַן ולהוריד עֹז מִבטחה, ומהרה קל אָחזה האש בכל פִּנּוֹת העיר ותִמְרות עשן וגלגלי קיטור עולים השמימה... נשבר לב נאפאלעאן בקרבו וַיֵּחַר נכמרו נחומיו על רבבות האומללים הצפוים לְאִבְחַת חרב, ויגמר אֹמר לָשׂום קֵץ למצוקותיהם, וַיְצַו את הגענעראל ווימפפען לְהַסְגִּיר את סעדאן בידי האשכנזים הגענעראל האביר שָׂעַר שֵׂעָר וְזָעַם פנים, אך עשה את מצות הקיסר

בראותו

ואת כל הכבודה אשר ברגלם. לפי עדות אחד הגענעראלים הצרפתים נקל היה אז להקיסר נאפאלעאן לצאת ממבצר שאַלאַן ולְהִנָצֵל כצבי מיד, אך הוא לא אבה לעזוב את אנשי חילו בעת רעה ההיא וַיֵט שכמו להתענות ככל אשר יתענו הם, ועוד ביום שלשים ואחד לחדש אויגוסט דִבֵר דברים טובים דברים נחומים על לב אנשי החיל, ודבריו ההם היו האחרונים. וּמאק מאהאן בראותו כי אָזלת ידו לָשׂוּם עוד לדרך מעטץ פעמיו, שב על עקביו נֹכַח סעדאַן אולי יצלח לו לְהַכּוֹת את האשכנזים אחור ולהפיצם ולהניסם מפניו או לְהִמָלֵט אל בעלגיען למצוא מחסה בארץ שלום ההיא. ובתשעה ועשרים לחדש אויגוסט החלו מלחמות נוראות סביבות סעדאַן אשר אחריתן רעה ומרה להצרפתים יתר הרבה עוד ממלחמת וואַטערלאָ בימי נאפאלעאן הראשון. בכל המקומות אשר לחמו הצרפתים עם האשכנזים כשלו ונפלו לפני אנשי מלחמתם עד כי לאחרונה התכנסו הצרפתים סביבות מבצר סעדאַן והגענעראל מאָלטקע הקיף אותם בגבורי האשכנזים ויסגירם מכל עברים כבחומות ברזל. מספר חֵיל האשכנזים היה יותר ממאתים אלף איש, ומספר חֵיל מאק מאהאן אחרי המגפות הגדולות אשר חָלוּ בם האשכנזים בימים האחרונים היה רק כמאה אלפים ושנים עשר אלף איש. ובכל זאת לא נפל מאק מאהאן בגבורה מהאשכנזים הרבים והעצומים ממנו. אך ברוח עצה ותחבולה גָבַר מאָלטקע ממנו.

§ 31. ביום הראשון לחדש סעפטעמבער התלקחה המלחמה האיומה אצל סעדאַן אשר הכריעה את כף הנצחון להאשכנזים והכריעה את הצרפתים לטבח עד כי נתנו לַשְׁבִי עֻזָם אם לשבט אם לחסד, וגם הקיסר הכביר והגאור נאפאלעאן השלישי הִתְרַפֵּס וירהב את מי שהתקיף ממנו ונפשו בשבי הָלְכָה. המלחמה ההיא החלה בשעה הששית בבֹקר, ומלך פרוסיא עזב בחצי השעה השמינית את הכפר ווענדרעסע אשר לָן בתוכו וירם פעמיו אל שְׂדֵה המלחמה, ויעל על ראש הגבעה הרחוקה שלשה רבעי פרסה מסעדאַן; להתבונן משם על הליכות אנשי צבאו; ועם המלך היה אז הגראף ביסמאַרק, הגענעראל מאָלטקע והגענעראל ראָאָן ועוד שרי חיָלים ופקידי צבא אחרים. וגדודי חיל הבאַיערים תחת פקודות הגענעראל פֿאָן דער טאַן השתערו על הצרפתים וילחמו בם בגבורה נפלאה, אך גם הצרפתים לא היו נופלים מהם בגבורה ואֹמֶץ לב, וזמן רב נלחמו על יד הכפר באַזייל מבלי התגבר אלה על אלה, ומי יודע אם לאחרונה לא היתה יד הצרפתים על העליונה לולא קָרָה אָסוֹן נורא כי פָּגַע כַּדור כלי תותח במאַק מאַהאָן ויפצעהו פצע אָנוש מאד עד כי נלחץ למסור את מִשְׂרָתוֹ לאחר, ורעה עוד מזאת כי הוא לא גִלָה את מערכי לבבו במלחמה ההיא לכל אדם, ובהתבוססו בדמי פצָעיו, אָבדו עשתנותיו ונתקו מורשי לבבו, ואיש לא

ידע

נאפאלעאן הראשון ואשר בגלל זאת הצליח תמיד לְקַדֵם את פני אנשי מלחמתו ולהבריעם. אך במחנה האשכנזים היה אז גדודי פרשים רוכבי סוסים קַלֵי המֵרוץ אשר דָאוּ כנשרים לָתור ולחפוש ולחקור כל צעדי הצרפתים לדעת אנה פניהם מועדות ולהסתיר מעיניהם את הדרך אשר הם (האשכנזים) הולכים בה. ועל כן נודע ליורש העצר מפרוסיא וליורש העצר מזאַקסען, אשר מגמת פניהם פאריזה, כי מאק מאהאן כונן אֲשֻׁרָיו ללכת אל מבצר מעטץ ויארבו לו בדרך להתנפל עליו פתאֹם וְלָשׂוּם לְאַל את מְזִמָתוֹ הָרַבָּה.

§ 30. בששה ועשרים לחדש אויגוסט הֵרִים מאק מאהאן וחילו הגדול את פְּעָמיהם למחוז חפצם, ותחת לֶכֶת פאריזה הלכו צפונה לעומת מעטץ, וּפָרָשֵׁי האשכנזים רָאוּ — מבלי הֵרָאוֹת — את הדרך אשר הם הולכים וימהרו ויודיעו זאת לשרי החילים. ויהי בְּהִוָדַע הדבר למלך פרוסיא — אשר נטה אז שפירו בס״ט דיציער — וַיִשְׁתָּעֵר לבבו, כי לא פִלֵל זאת עד העת ההיא, ועוד בערב יום ההוא קרא עצרה ויאסוף אליו את נגיד הצבא להתיעץ איכה יעשה להפיר עֲצַת מאק מאהאן ולקלקל מחשבתו. והגענעראל מאָלטקע, אשר בעצתו הִנְחָה את כל מערכות המלחמה, יָעַץ גם הפעם עצה נכונה ועצתו מצאה חן בעיני המלך ושרי החילים. ועל פי עצתו חָדלו מחנות האשכנזים מִלֶכֶת עוד פאַריזה רק רדפו מַהֵר אחרי מאק מאהאן לסגור עליו את הדרך למעטץ. ובארץ אשכנז, אשר כל הליכות המלחמה היו גלויות וידועות לפניהם על פי מכתבי העתים וּמַפּוֹת הארץ, רָגְזוּ יודעי העתים בְּהִוָּדַע להם כי עלה האריה — מאק מאהאן — מִסֻּבְּכוֹ, ושר הצבא גבור החיל נסע יצא ממקומו לנטות את הרבו הגדולה על הפרינץ פֿרידריך קארל הנצב על מְצוֹר מעטץ, ולבם היה חרד פן יצלח לו להתגרות אִתּוֹ מלחמה בעת אשר יתנפל עליו גם באַזוען עם חֵילוֹ הגדול אשר מִסְפָּרוֹ יותר ממאה אלף איש, וּתְהִי לוֹ המלחמה מפנים ומאחור באין מִפְלָט. אמנם צָדְקוּ האשכנזים בפַחדם אשר פָּחדו, כי לוּ מִהֵר מאק מאהאן ויחיש מַהֲלָכוֹ נֹכַח מעטץ, אז לא נבצרה ממנו מְזִמָּה לָרֶד לפניו את אנשי חֶרְמוֹ, אך הוא התמהמה בדרך ובעוד הוא מתמהמה השיגוהו מחנות האשכנזים אשר בידי יורש העצר מפרוסיא ויורש העצר מזאקסען וַיְקַדְּשׁוּ עליו מלחמת תנופה. עוד בחמשה ועשרים יום לחדש אויגוסט פגשו האשכנזים גדוד אנשי חיל ממחנה מאק מאהאן אצל עפענוע מקדם לשאַלאָן ויתגרו בו מלחמה ויפילו ממנו עַם רָב גם לקחו אנשים רבים בשביה. ובשלשים לחדש אויגוסט התנגשו האשכנזים והצרפתים אצל בּאָמאָן (Beaumont) ויערכו אלה על אלה מלחמה עזה, ואלה גם אלה לחמו כגבורים וּמְלֻמְּדֵי מלחמה, אך לאחרונה רמה יד האשכנזים ויחלשו את הצרפתים לפי חרב וַיִשְׁבּוּ מהם שבעת אלפים איש ושלשה ועשרים כלי תותח גדולים וַיָּשֹׁסּוּ את אהליהם

ואת

כיאות לאנשי מלחמה. ולפי דברת רבים לא קבלו עליהם המענגים ההם את על פקודות פקידיהם וינתקו את מוסרותיהם וילכו בשרירות לבם, והם היו לאבני נגף ליתר אנשי החיל, כי למדו דרכיהם ויצאו בעקבותיהם ויתרפו במעבדיהם. אולם לאחרונה הביאם מאק מאהאן במסורת מוסר אנשי מלחמה וַיָּפַח באפם רוח גבורה עד כי בראותם את האויב ואת עֹצֶם ידו לָחמו כאריות וישליכו נפשם מנגד במערכה בשדה. ובעת ההיא חשב מאק מאהאן למשפט להרים פעמיו עם חֵילו הגדול לפאריז הבירה, כי הדרך היה עוד פָּתוּחַ לפניו בלי שטן ומִפְגָע, ושם יתחבר אל אנשי החיל אשר בעיר, ואז בהיות מספר צְבָאוֹ רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים, ישתער בסערת מלחמה על האשכנזים אשר מגמת פניהם לעלות על פאַריז וַיַּכֵּם מכה נצחת בפעם אחת, ואחרי כן ישים פניו אל מבצר מעטץ לְהִלָּחֵם בפרידריך קארל הצר הצורר על באַזען, ועל נקלה יכריעהו תחתיו, כי גם באַזען ישתער עליו בחרבו הקשה, ובהיות המלחמה מפנים ואחור על מחנה האשכנזים, יכרעו ויפלו ולא תהיה להם תקומה, ולאחרונה בהתחבר מחנה באזען אל מחנה מאק מאהאן ומחנה חֵיל פאריז, יתנפלו כֻּלם כאחד על שארית האשכנזים ויגרשו אותם כָּלִיל מעל גבול צרפת. וְלוּ הוציא מאק מאהאן את המזמה הָרַבָּה הזאת לאור, מי יודע אם לא הצליח דרכו וַיַּעש תשועה גדולה לצרפת. אך לא כמחשבתו הטובה היתה מחשבת שרי המלוכה אשר בפאריז, כי הם לא ידעו עוד אל נכון מכל המגפות אשר נִגפו הצרפתים לפני אויביהם על יד מעטץ וַיְצַוּוּ את מאק מאהאן להסיע את חילו לעומת מעטץ לְהִלָּחֵם בהצרים הצוררים עליה ולהוציא את באזען מתוך המָצור. אפס כי מאק מאהאן לא אָץ לעשות את אשר צִוָּה עליו, כי פָּסַח על שתי הסעיפים אם תהי דרכו צלחה ואם יצלח ביד באזען לפרוץ מהמבצר בעת ההיא אשר יקדיש הוא על הנוצרים מלחמה לעזור לו להכותם מפנים ומאחור. על כן המתיקו שרי החילים עצה, ונאפאלעאן בראשם, איכה יעשו, וכֻלם יחד גמרו אֹמר כי נאפאלעאן עם מַחלוקה אחת מאנשי החיל ישובו פאַריזה, כי עיר הבירה עם מצודותיה הן הֵנה אבני הַפִּנָּה במלחמה הזאת ומהן תוצאות לכל עלילות הצרפתים בעת רעה ההיא. אך בעיני שרי המלוכה בפאריז לא יָשרה העצה הזאת וַיְצַוּוּ שנית את מאק מאהאן כי יְמַהֵר יחישה הליכתו לעומת מעטץ להוציא את באזען מן המֵצר ולְאַחֵד את מחנהו עם מחנה פאַריז. אז נלחץ מאק מאהאן לעשות את המצוה ההיא אשר לא כלבו וכנפשו, ובעשותו דרכו בלי חמדה התמהמה בהליכתו ולא מִהֵר להקדים את פני האשכנזים בטרם יפגעו בו ויעצרוהו בחרב ובמלחמה מעשות דרכו למבצר מעטץ. ובעת ההיא לא היו להצרפתים פרשים קלים אשר ירוצצו הֵנה והנה להתחקות על שרשי רגלי האויב ולבחון ולדעת כל הפנות אשר יִפְנֶה, כאשר היתה כזאת בימי

נאפאלעאו

כי לא בטחו עוד בחרבם כבתחלה, וגם באזען לא בטח עוד בגבורת גבוריו עליזי גאוָתו ולא האמין עוד בחָסנם וזרוע עֻזם.

מלחמת סעדאַן ומַפֶּלֶת נאַפּאָלעאָן השלישי.

§ 29. עלילות מאַק מאַהאָן. בפאת צפונית למבצר שאַלאָן תשתרע בקעה גדולה ורחבת ידים, וממשלת הקיסר קָנתה אותה לתַחנות מחנה צרפת וְרֵבֶץ גבוריה אנשי המלחמה, ועד מהרה נָהרו שם גם רוכלים וסוחרים, ומה גם מוכרי יין ושכר, מחזיקי בתי משתה, בעלי מלאכה, להקות שרים ונוגנים, משחקים בְבָמוֹת ישחק ועוד רבים כמוהם, עד כי רָחבה הבקעה ההיא וְנָסְבָה ותהי כעיר שֶׁחֻבְּרו לה כל מיני מרכולת וכל מאכל תאוה ויין אבירים ותענוגות בני אדם כאשר יאהבו הצרפתים העליזים. חוקרי קדמוניות חקרו ומצאו כי הבקעה ההיא היא בקעת קאטאלונא אשר בימי קדם התחוללה בה מלחמת הַהוּנים הנודעת בספר תולדות בני האדם. בין מחנה שאַלאָן ההיא ובין מבצר מעטץ תתנשא ארץ רָמָתָיִם מסעיפי הררי האַרדענים, ונהרות מאַאס ומאַרנע שוטפים ועוברים בתוכה. מבצרים מהמדרגה הראשונה, השניה וְהַשלישית מתנוססים שם למחסה וּמָעוֹז על חֶבל הארץ אשר על נהר מאַאס קֵדמה וצפונה, הלא הם: מבצר ווערדון, מאָנטמעדי, סעדאַן, בעציער ולאָנגווי. ועל חבל ארץ ההיא סערו סערות המלחמות הנוראות בין הצרפתים והאשכנזים בחדש סעפטעמבער 1870, אשר הֵחלו בבאָמאָנט וסעדאַן וְכָלוּ בשערי פאַריז. במבצר שאַלאָן כָּרַע רָבַץ כארי וכלביא השר האביר מאַק מאהאן ההערצאָג ממאַגענטא, ותחת פקודתו צְבָא גבורי חַיִל מְלֻמדי מלחמה ומספרם מאה אלף ועשרים וחמשה אלפים איש רַגְלִי ושנים עשר אלף פרשים, גם הקיסר נאפאלעאן עם בְּנוֹ יורש העצר, והקיסר עָזב את מִשְׂרַת שר צָבא ביד מאַק מאַהאָן, כי ראה כי בפעם הזאת יצלח מאק מאהאן לנָגיד וּמצַוה במלחמה יותר ממנו. ותחת פקודת מאק מאהאן היו גענעראלים רבים עם גדודי המחנה הגדולה אשר נקראה בשם „מחנה רהיין" ועתה בשם „מחנה פאריז", יען כי תעודתה לְהָגֵן על פאריז לבל יבוא צר ואויב בשעריה. גם הגענעראל הזקן ווימפּפֿען נִלוה אל מאק מאהאן עם גדודיו האבירים אשר הביא מאפריקא. גם הגענעראל טראָשוּ היה במחנה שאַלאָן עד אשר פָּקַד עליו הקיסר לשוּב פאריזה לשקוד שם על משמרת פקודתו וּלְפַקֵד צבא החיל שומרי העיר. בין אנשי החיל אשר ביד מאק מאהאן נמצאו גם בחורי חמד מבני פאריז האמונים על תענוגים ואוכלים למעדנים אשר גם בהיותם במחנה מֵאנו לְהִנָּזֵר מִמַּנְעַמֵי החיים וּמִשְּׁוּשׁ דרכי הפאריזים ולא הִטו שכמם לסבול עֲבודת הצבא

ביאות

29. § ובשלשים ואחד לחדש אויגוסט נודע לבאַזען כי הגדוד השני והשלישי ממחנה האשכנזים הצרים עליו נסעו הלכו משם לעזור ליורש העצר מזאקסען הצועד קדימה נֹכַח פאַריז, ובכן מִעטו ויצערו אנשי המלחמה סביבות מעטץ ויִמהר באַזען וישתער בסערת גבורתו ובעזוזו וחילו על האשכנזים להכותם אחור ולפרוץ לו דרך למחוז חפצו להתאחד עם מאַק מאַהאָן, או לבֹז את אסמי הַבָּר ואֹכל נפש אשר להאויב להכין צידה להנצורים לעמוד ימים רבים במצור עד אשר תמצא ידו לגרש מפניו אויביו. כל היום ההוא לחמו הצרפתים במלחמות תנופה ובסער ובסופה ויפילו במחנה אשכנז חללים רבים, ובכל זאת לא עשו ידיהם תושיה, כי האשכנזים בִּצרו מְרום עֻזם וממרומיהם המטירו פחים זיקים ומות על הצרפתים עד כי נָשתה גבורתם ויסוגו אחור מהמערכה. אפס כי בפעם הזאת לא שִׁברו עוד את קשת הצרפתים וידעו נאמנה כי עוד ידם נטויה לחַדש את המלחמה ביום המחרת ואולי עוד ביום ההוא. ועל כן פקד הפרינץ פֿרידריך קאַרל להביא אליו בערב ההוא עוד גדודי חֵיל רַגְלִים ופרשים מֵעֵבֶר לנהר מאָזעל להיות זרוע לאחיהם ביום קְרָב. אך הצרפתים קִדמו פניו ויחדשו את המלחמה בלילה בטרם באו חֵיל העוזר להאשכנזים. אולם בפעם ההיא לא ערכו הצרפתים מלחמה במערכה בשדה, רק הֶערימו עָרמה ללכוד את האשכנזים בערמתם. כי בנשף בערב יום ההוא הריעו בחצוצרות תרועה ההיא אשר יריעו תמיד האשכנזים לתת אות להשיב את חרבם אל תערה ולְהִתְפַּשֵּׁט כלי נשקם מעליהם. והאשכנזים בשמעם את קול התרועה האמינו כי שרי צבאם העבירו את התרועה ההיא וַיְנַצְּלוּ את אֲזֵנֵיהֶם וישובו לאהליהם לנוח מֵעֲמַל היום. ופתע לפתאֹם השתערו הצרפתים עליהם בחֵמה שפוכה ויציעו חללים רבים ארצה, וכפרץ מים עזים פרצו הלאה הלאה וילכדו את כפר ראָטענפֿע וכפר פֿלאַנוויל, ומשם שטפו ועברו בגבורת חמתם וילכדו גם את המקומות הבצורים הנקובים בשם נאָאַסוויל וסערוויני, ויגרשו מפניהם את האשכנזים ויתבצרו שם. והנה אם נשארו הכפרים והמבצרים ההם בידיהם, כי אז היתה לאֵל ידם לְפַלֵּס להם נָתִיב לווערדון ולהתחבר שם אל מחנה מאק מאהאן, ואז היתה ידם על העליונה ותבוסת האשכנזים היתה שְׁלֵמָה. לַקְדם את פני הרעה ההיא קִדמו עיני הגענעראל מאַנטייפֿעל אשמורות, וכאור הבֹקר הִזעיק אליו צְבָא גבורים ויתנפל כארי על הצרפתים הצובאים בכפר ראָטענפֿע ויהדפם ממצבם בזרוע כֹּחַ ויגרשם במהלומות נמרצות ובמכות חדרי בטן. ואחרי כן התנפלו יתר גדודי האשכנזים גם על נאָאַסוויל ועל סערוויני ויגרשו גם משם את הצרפתים, ובשעה הרביעית אחר הצהרים שָׁבוּ האשכנזים אל כל המקומות אשר היו כבר בידם, והצרפתים שָׁבוּ אל מעטץ כבראשונה. ולפי ראות עיני האשכנזים רפתה רוח גבורי הצרפתים אחרי המגפות ההן ושח גבהות לבם ורום עיניהם עד

אֲבַק שְׂרֵפָה וכלי תותח גדולים, מיטרעלייזים וכל כלי מָוֶת ושחת במספר רב ועצום מאד. כמאת אלף ותמישים אלפים גבורי חַיִל ומְלֻמדי מלחמה רובצים בקִרבה כאריות שואגים וכְדֻבִּים שכולים ושואפים מלחמה ונקמה. שרי צבאות אנשי שֵׁם וְלִמוּדֵי גבורה מְפַקדים אותם, וגבוה עליהם המַאַרשַׁאַל האביר באַזוען אשר לו זרוע עזה כמות עם גבורות רעם. ועל עיר בצורה ועיר גבורים כזאת צָרוּ האשכנזים תחת פקודת הפרינץ פֿרידריך קאַרל ומספרם יותר ממאה וחמשים אלף איש. ובידעם נאמנה את חֹסֶן המבצר הנורא אשר הם צרים עליו ואת עֱזוּז אנשי המלחמה אשר בתוכו, חָגרו בעֹז מתניהם לְבַצֵּר את מקום תַּחנותם בסוללות מְלֵאות כלי תותח, בחפירות וצריחים ומבצרים וכל כלי מלחמה וכלי מָצוֹר. על כל גבעה רמה הקימו מִגְדְלֵי צופִים לִסְפּוֹר את צעדי הצרפתים ולהתבונן על כל מעשיהם, על כל מַסְלוּל ודרך נטו קַוֵי הטעלעגראַף להודיע לרגעים לשרי החילים מכל פִּנות אשר הנצורים פּוֹנִים. ורצים מְמַהרים ופרשים קלים רָצוֹ רָצוֹא וָשׁוֹב להתחקות על שרשי רגלי באַזוען וחילו הגדול ועל כל תנופת ידיהם. בהגיע ימי הבציר מצאו את האשכנזים הנוצרים תלאות עצומות מאד, ביום אֲכָלוּם הַחֹרֶב וקרח בלילה, מזרם וממטר רָטבו ותגליהם בַּבּוֹץ הָטבעו חליים רעים וְדֶבֶר וקֶטֶב דָבקו בהם, גם פָּחדו בכל רגע פן יבהלום אנשי מלחמתם ויתנפלו עליהם כְּהֶתֶף בטרם ימצאו ידיהם ורגליהם להתיצב בפניהם. אך בכל זאת לא חַתּוּ מכל תַּתְחַתֵּי מָוֶת ההם ונפשם דָרכה עֹז וזרועם חשופה והרבם שלופה. והצרפתים אשר אֹמֶץ לב גבורי אשכנז לא נבחד מהם, הוסיפו עוד להתאזר עֹז ורעם גבורות ולחַבל תחבולות מלחמה בחשבון ודעת עד כי נבצרה מהאשכנזים כל מזמה להוריד ממבצר מעטץ עֻזוֹ לולי הוְיָה יד האסון בהצרפתים הנצורים. כי לַאֲסוֹנָם לא תִּצְטַיְּדוּ דֵי צֵידה לרבבות אדם אשר בתוך עיר הנצורה, כי מכל הערים הקרובות נאספו יושביהן אל מעטץ הבצורה מפחד האשכנזים, עד כי מְלאוה מִפֶּה לפה ואוצרות הַבָּר האצורים בתוכה לא הִשְׂפִּיקוּ להחיות את העם הרב ההוא ימים רבים, ועוד ביום השני לחדש סעפטעמבער הֵחלו להרוג סוסים ולאכול את בשרם מחֹסר לחם בעיר, וזאת היתה בעוכרם. לרגלי הדבר הרע הזה קם שָׁאוֹן ומהומה רבה בין הנצורים, צלמות ולא סדרים בכל רחובות העיר, צְוָחָה בחוצות ומבוכה בַשְׁוָקִים, ורק כביר כֹּחַ לב כהמַארשַׁאַל באַזוען מצא און לו להשביח כל רֶגֶשׁ והמולה, להקים סערור המבוכה והמהומה לדממה ולעשות סדרים וּמִשְׁמָרִים ברחבי העיר הַגְבוֹהָה עד כי עוד בששה ועשרים לחדש אויגוסט היו אנשי חילו ערוכים בַּבֹּל להשתער בסערת קְרָב וְלָחֶם על האשכנזים לולא עֲצָרָם גשם שוטף אשר שָׁטַף בְּחָזקה כל היום ההוא והשיב אחור ימינם מַתְפִּיק זְמָמָם

ובשלשים

מנדוד הגאַרדע נפלו אלף ושלש מאות ושלשים וארבעה אנשי חַיִל גם פקידים ושרי חֲיָלים רבים, ובתוכם הפרינץ האביר פֿעליקס פֿאָן סאַלם אשר היה אוהב דבק מאד למאַקסימיליאן קיסר מעקסיקאָ, ואשר אחרי שובו ממעקסיקא היה לְשַׂר וּפָקִיד בְּחֵיל הגאַרדע אשר למלך פרוסיא ועתה מת מות גבורים בהִלָּחמו עם באַזען אשר גם יָדוֹ היתה באנשי הדמים מְרַצְּחֵי הקיסר מאַקסימיליאן — . גם מספר הפצועים במחנות האשכנזים היה רב ועצום, אך מספר השבוים במלחמה היה רק כששת אלפים איש במלחמה הזאת בבמלחמות ווייסענבורג ווערט חברו צבאות פרוסיא וצבאות זאַכסען, העססען, האַנאָווער, אָלדענבורג, ברוינשווייג, מעקלענבורג, וכֻלם יחד לחמו כגבורים, כֻּלם יחד חֵרפו נפשם על אהבת ארץ מולדתם וכֻלם יחד הגדילו לעשות ויהיו לְנֵס. במלחמה הזאת היה כפשׂע בין מלך פרוסיא ובין המות, כי בעלותו על ראש הפסגה אשר אצל רעזאָנוויל ועיניו משוטטות על הליכות המלחמה, עופפו כדורי כלי תותח ממעל לו וסביביו נשערה סערת המות, והוא נצב כמסמר נטוע על מקומו עד אשר הֵסִיעַ אותו אחד השרים מהמקום הנורא ההוא בחָזקה וּבְשׁוֹם נפש בכף.

27. § אחרי מלחמת גראַווּעלאָט קָמה עצת מאָלטקע ומזמתו המְחֻכמה עָמדה לו להפריד בין באַזען ובין מאַק מאַהאָן. אפס כי בכל זאת לא נעשתה עוד תשועה נצחת להאשכנזים והרעה הגדולה הנשקפת עליהם לא עָברה עוד כָּלִיל, כי כל עוד אשר ידי באַזען לא אסורות ורגליו לא לנחשתים הֻגָּשׁוּ, יש עוד לאֵל ידו להתפרץ בחֶזקת היד ממעטץ וּלְפַלֵּס לו נָתִיב להוליך את מחנהו קוממיות לווערדון להתחבר למחנה מאק מאהאן ולהשתער יחד על האשכנזים. על כן הִפליא מאָלטקע עֵצה עמוקה גם הפעם לבל תאֻנה אל האשכנזים הרעה הנשקפת עליהם, ועצתו היתה לְפַלֵּג ממחנות האשכנזים שתי מפלגות גדולות אשר האחת מהן תביא את מעטץ בְּמָצור ותשים על באזען מִשְׁמָר, ובעוד אשר הארי סֻגר על מַסְגֵר בַּחַחִים, תרים הפלגה השניה את פעמיה להקריש על פאריז מלחמת תנופה עד רֶדֶת חומות מבצריה. העצה הזאת יָשרה מאד בעיני מלך פרוסיא ובעיני כל שרי החֲיָלים, ועד מהרה פִּלג המלך ממחנהו הגדולה שתי מחנות גדולות ויתן האחת ביד בְּנוֹ האביר פֿרידריך קארל לָצור על מעטץ והשניה נתן ביד יורש העצר מזאַקסען ללכת לעומת פאַריז למלחמה.

28. § מְצוֹר מעטץ. מעטץ עיר בצורה מאד העשויה לבלי חָת ואין עֲרוֹךְ אליה בכל מבצרי צרפת עד כי לא האמינו הצרפתים כי יבוא צר ואויב בשעריה. מְצָדות סלעים מִשְׂגַּבָּה, עֹפֶל וָבֹחַן בכל רחבי העיר ועל כל סביבותיה מִגְדְלֵי עֹז, צריחים נוראים, מבצרים חזקים ומוצקים בהררי עד מתנוססים בתוכה בשיא חֹסֶן תלפיותיהם, בתי נשקה מלאים

אבק

שם חמש מאות כלי תותח גדולים ומאה וחמישים מיטריילעזים היורים חֲזִיזִים וברקים עד מֶרחק אַלְפַּיִם רגל, גם יערים עצומים וַעֲבֹתִים ותלעות הרים זקופים וגלי מֵי נהר הלופתים שם ארחות דרכם, עָצֹר יעצרו בעד האשכנזים מִקְּרוֹב אליהם. וזולת כל אלה בִּצְּרוּ עוד הצרפתים את מְקוֹם עֶמְדָּתָם בצריחים וּמִנְהָרוֹת והפירות ועוד רבות כאלה לְהִשָּׂגֵב שם מפני אויב. מְפַקְדֵי צבא המלחמה היו גבורים משכילים אנשי שֵׁם ושרי צְבָאוֹת מהֻללים מאד, הלא הם קאַנראָבערט, לאַדמירול, לע בייף ופראָסאַרד, וגבוה עליהם הגבור הנערץ באַזען אשר פעמים אין מספר שָׁטַף במלחמה וַיַּעַשׂ נוראות. ובגלל כל הדברים האלה הרהיב באַזען בנפשו עֹז והתעצומות להקדיש עוד הפעם מלחמה על האשכנזים ובפעם הזאת ביתר שאת וביתר חַיִל ורוב אוֹנִים מבתחלה. ובשמונה עשר לחדש אויגוסט הרל 1870 התלקחה המלחמה ההיא הנקובה בפי האשכנזים בשם מלחמת "ר ע ז ע נ ו ו י ל", ובפי הצרפתים בשם מלחמת גראַוועלאָט, מלחמה איומה ונוראה מכל המלחמות אשר התחוללו סביבות מעטץ. מלך פרוסיא התיצב אז בראש אנשי חילו ויהי שר צָבא ונָגיד ומצַוה במלחמה, והגענעראל מאָלטקע אשר הפליא עֵצה להַפריד בין מחנה באזען ובין מחנה מאק מאַהאָן, יצא הפעם בעקבות הקיסר נאפאלעאן הראשון בהִלָּחמו ביום קְרָב אצל וואַגראַם ועוד מלחמות אחרות וחכמתו עָמדה לו להתגבר על אנשי מלחמתו כפעם בפעם. על פי מִצְוָתוֹ הִתְלַכְּדוּ שמונים וארבעה כלי התותח אשר לחיל הגאַרדע למקום אחד וכֻלם כאחד פתחו את פִּיוֹתֵיהֶם וירעימו "בבות כדורי מָוֶת על חֵיל צרפת הָרַגְלִי עד כי נלחצו הגבורים ההם לשוב אחור. מֵחֲצוֹת היום עד השעה הרביעית אחרי הצהרים התגעשה המלחמה בלי הפוגה, הצרפתים והאשכנזים לחמו ברוח גבורה כגבורים אדירים, למאות ולאלפים נפלו בהם חללים ונהרי נחלי דָם שטפו ועברו בכל עֲבָרִים, וּלְאֹם מִלְאֹם יאמץ וגבורים בגבורים יֻכַּתּוּ, וַתִּגְעַשׁ ותרעש הארץ ומוסדי הרים רָגְזוּ וַיִּתְפַּלָּצוּ, ולא נודע עוד למי העֹז והנֵצח. לאחרונה לָבשה רוח גבורה נפלאה את מערכות האשכנזים וירוצצו כברקים וידרכו וירמסו על במתי חללי חרב ועל ערמות פצועים ומְדֻקרים ויעפילו עֲלות בסערת מלחמה על ראשי הָרָמוֹת הנוראות להשיא מָוֶת על הצרפתים או לָמות מות גבורים. היום רפה לערוב וְנָסוּ הצללים ועוד לא נודע יד מי רוֹמֵמָה ולמי הָעֹז והנצחון. אך קֵץ לכל תִּכְלָה וגם קֵץ המלחמה האכזריה הזאת בא בא והאשכנזים יצאו ממנה בעטרת תפארת הנצחון באופן נעלה מאד, ובאַזען הִסִּיעַ באישון לילה את אנשי חֵילוֹ ואת כלי התותח וכל הכבודה אשר ברגליו ויביאם אל מבצרי מעטץ. במלחמה ההיא נפלו מהצרפתים עשרים אלף איש, ושלשים אלף לֻקחו בשביה, וגם מצבאות אשכנז נפלו חללים רבים ועצומים מאד, עד כי רק

מגדוד

אחרות ישוב ויחדש את המלחמה ביתר עֹז עוד. אך הוא לא התמהמה שעות אחרות רק כיום תמים (יום שבעה עשר לחדש אויגוסט), ובמֶשך היום ההוא הִזְעִיק מלך פרוסיא את יתר אנשי חֵילו מהמחנה הראשונה והשניה ויציבם במערכות מלחמה, ובאַזען בָּחַר את הגבעות הרמות אשר במִסְבי מעמץ וַיְבַצֵּר אותן במאד מאד ויתיצב הָכֵן למלחמה גם הוא וַיְקַו כי בפעם הזאת יריע אף יצריח ועל אויביו יתגבר, בפעם הזאת יפיק זְמָמוֹ לפרוץ לו הדרך ולעבור ביד רמה עם מחנהו הגדולה עד ווערדון להתחבר אל מאַק מאַהאָן. כי באַזען יָצא בכל המלחמות האלה בעקבות סגן המלחמה נ י ל אשר היה לפניו ומערכי לבו במערכה בשדה קְרָב שָׁמרה רוחו. כי תחת אשר לפָנִים הַסֻּכֵּן הִסְכִּינו הצרפתים להשתער על אנשי מלחמתם ולהתגרות בם מלחמת ת נ ו פ ה בשערה ובסופה, לִמֵּד אותם סגן המלחמה נ'יל לְבַצֵּר מְרוֹם עֻזָּם על רָמות נִשָּׂאות ומִסְתְּרֵי צריחיהם ובַחוּנֵיהֶם ילחמו מלחמת מָ גֵ ן עד אשר יָהֹמּו את אויביהם וישימו בם מהומות ואז יַהַפכו את מלחמת מָ ג נָ ם למלחמת ת נ ו פ ה וירדפו אויביהם וישיגום ולא ישובו עד כַּלּוֹתָם. בטכסיסי מלחמה כאלה הֶחזיקו הצרפתים בכל מלחמותיהם אשר לחמו בעת ההיא עם האשכנזים, ואף כי מלחמות ווייסענבורג, וואֶרט ושפיכֶערען הוכיחו כי טכסיסי מלחמה כאלה לא יועילו ולא יצליחו, כי בכל פעם היתה מגפה גדולה במחנה הצרפתים ויד האשכנזים היתה על העליונה, בכל אלה בָּחַר בם באזען גם הוא באָמרו כי רק בגלל אשר מספר האשכנזים היה רב ועצום ממספר הצרפתים במלחמות ההן, גברו האשכנזים, ובמלחמות באָרזש ומאַר לאַ טור גברו האשכנזים רק בגלל אשר הִבהילו פתאֹם את הצרפתים בטרם מצאו ידיהם להכין הַכֹּל למלחמה. ועל כן החזיק באַזען גם בפעם הזאת בטכסיסי מלחמה אשר שָׂם הסגן המשכיל נ י ל לפני הצרפתים, גם התברך בלבבו לְנַסּוֹת עוד הפעם את כֹּחוֹ ועצם ידו במערכה בשדה אולי יצליח דרכו בפעם הזאת לגרש מפניו אויב או עוד טוב מִזה להכות אותם מכה נצחת בפעם אחת ולהציל את צרפת מרעתה. ואמנם לא לשקר התברך כן בלבבו, כי באמת לא רפו עוד ידי אנשי חילו, לא כָהֲתָה רוחם ולא נָשתה גבורתם לרגלי המגפות אשר הִלְוּ בהם גבורי אשכנז, ונהפוך הוא כי עוד חָלַף רוחם ועוד התלקחה תשוקת הַקְּרָב בְּחֻבָּם ויתמכרו לעשות מלחמות ונקמות באנשי מלחמתם ויעבור עליהם מָה. מספר אנשי חילו היה כמעט כמספר חֵיל האשכנזים, הלא הוא יותר ממאה ושמונים אלף איש חיל מְלֻמדי מלחמה, ועוד יתרון להם עליהם, כי תחת אשר נדודים רבים מצבאות האשכנזים עודם בדרך ועד מועד הצהרים לא ישיגו את שְׂדֵה המלחמה וגם אז יהיו עיפים ויגעים מעמל הדרך, נצבים כל גדודי הצרפתים בַּאֲגֻדָּה אחת ערוכים בַּכֹּל למלחמה וכֹחם חָדָשׁ עמהם. והעולה על כֻּלָּם הוא כי הצרפתים תָּפְשׂו להם רמות נִשָּׂאות והררי עֹז ויציגו

הבירה, בעצם היום ההוא יצא באַזוען בראש גבוריו ממבצר מעטץ לפרוץ לפניו הדרך לווערדון להתחבר אל מחנה מאַק מאַהאָן. בעת ההיא היה גם נאפאלעאן וּבְנוֹ יורש העצר בתוך מחנה באַזוען וַיָּלֶן בכפר גראַווועלאָט, אך אחרי כן עזב הקיסר את המחנה וילך ארחות עקלקלות מִיִּרְאָתוֹ פן יפגעו בו פרשי פרוסיא, ואחרי חַתְחַתִּים רבים בדרך הגיע אל שאַלאָן ואנשי הצבא לא הריעו לקראתו תרועת מלך כפעם בפעם ויקבלוהו ברומיה ובפנים נזעמים. אך באַזוען התנהג בכבֵדות לרגלי מחנהו הגדולה ולא יכל להָחִיש מַהֲלָכוֹ כנאפאלעאן, ויהי הוא עושה הֵנָּה וָהֵנָּה ויפגעו בו צִבְאוֹת המחנה השניה אשר תחת פקודת הפרינץ פרידריך קאַרל אצל מחוז מ אַ ר ל אַ ט ו ר ויתגרו בו מלחמה בששה עשר לחדש אויגוסט. במלחמה ההיא עשו האשכנזים נוראות לא יַאֲמְנוּ כי תְסֻפָּרנה, כהולכי במחול הלכו לקראת כלי התותח הפוערים עליהם פִּיּוֹתֵיהֶם וממטירים רבבות כדורי שחת על ראשיהם, גדודי הפרשים דָאוּ כנשרים אל מערכות הצרפתים ויפלו כראשי שבלים מאחרי הקוצרים ועד מהרה באו אחרים תחתיהם וימלאו את מקומם, שרי חַיָלים רבים נפלו חללים על במותיהם, ובתוכם השר האביר פ י נ ק פ אָ ן פ י נ ק ע נ ש ט י י ן, גדודים אחדים מחֵיל הגאַרדע סָפוּ תַמּוּ עד אחד ביום הנורא ההוא, הַמָּוֶת הִתִּיר יָדוֹ וַיָּשֶׂם שַׁמּוֹת בין אֲגַפֵּי האשכנזים, אך האשכנזים הִתְאַזְּרוּ רעם גבורות וישליכו נפשם מנגד ולא נסוגו צעד אחד אחֹרנית עד אשר התגברו על הצרפתים הרבים והעצומים מהם ולוחמים בגבורה נפלאה מאד וּבְחֵרֶף נפש, ובאַזוען אשר כסוס הודו במלחמה וכאֲרִי משחית בהריחו ריח אֲבַק שְׂרֵפָה, ראה כי נָשְׁתָה גבורתו מול גבורות האשכנזים, ויתקע בשופר להשיב את הצרפתים מאחרי אנשי מלחמתם ולשוב על עֲקֵבָם עד מבצרי מעטץ. הן אמת כי הִרְבּוּ האשכנזים במחיר הנצחון ההוא, כי כששה עשר אלף איש אָבדו מקרב מחניהם ביום ההוא, אך הצרפתים אָבדו גם הם כמספר הזה ועשרים אלף איש נפלו בשביה וְגַם הנצחון נשאר ביד האשכנזים. ביום ההוא התנוסס הפרינץ פרידריך קאַרל בזֵר תפארת מְנַצְּחִים, כי הוא אָסַר את המלחמה ההיא ובעצתו וגבורתו נלחצו הצרפתים לנסוג אחור.

§ 26. מ ל ח מ ת ג ר אַ ו ו ע ל אָ ט. ובאַזוען אשר לבו כלב האריה, לא נפל בעיניו בראותו כי ידיו לא עשו תושיה גם בפעם הזאת, ונהפוך הוא כי עוד גִּבֵּר חַיָלים ונפשו דרכה עֹז בהתבוננו איך לָחמו צִבְאוֹתָיו ברוח גבורה ביום קְרָב ויפילו במחנה האשכנזים גבורי חַיִל במספר עצום וָרָב. וימהר להודיע אל שרי המלוכה בפאַריז כי יָדוֹ רָמָה במלחמת מאַר לאַ טור וַיִּגֹּף את האשכנזים מגפה גדולה, אך לבעבור קחת צֵידָה ויתר המחסורים לאנשי החיל אשר תחת ידו, הִסִּיעַ את מחנהו עד קִרְבַת מעטץ, ואחרי שעות

אחדות

מזִמתו הָרַבָּה למלך פרוסיא ושרי צבאיו, והגענעראל תּאור והאביר מאָלטקע יעץ עצה עמוקה לְמַהֵר ולעבור את נהר מאָזעל להתיצב לבאַזען לשְׂטנה בדרך ולְהַמְרִיצו לשוב על עֲקֵבָיו למבצר מעטץ ואז יובָא בְּמָצור תגבורי אשכנז יַחנו כַּדור עליו. והנה מהרה קל מְלא מלך פרוסיא את ידי הפרינץ פרידריך קאַרל לצאת עִם חילו הגדול, אשר מספרם יותר ממאתים אלף איש, ממקום תחנותו פּאָנט אַ מוּסאָן, ולהתיצב בעבי גבי מָגִנָּיו על המסִלה העולה ממעטץ לווערדון לעצור בעד מחנה באַזען מהתחבר אל מחנה מאַק מאַהאָן. אך מלך פרוסיא ואנשי עצתו ידעו נאמנה כי אף אם ידאֶה הפרינץ עם מחנהו על כנפי רוח לא יגיע למחוז חֶפְצו לפני עֲבור שני ימים ובין כֹּה וכה יצלח באזען להפיק את זְמָמו, על כן נועצו לב יחדו להתאזר כל עֹוז וְאוֹנָם לעצור בעד באַזען מְהָרְים את פעָמיו ממבצר מעטץ והלאה עד אשר יבוא הפרינץ עם מחנהו אל המסִלה העולה לווערדון. ואז התחוללו המלחמות הנוראות סביבות מעטץ, מלחמות אשר רק הגענעראל הָעִזוז והגבור מאָלטקע וצבאות אשכנז אשר חֵרפו נפשם לָמות מות גבורים, יכלו להתיצב לפני אנשי מלחמתם הגאזרים בגבורות רעם ונאדרים בכלי נשק הַמָּוֶת וְהַשחת גם נצבים במקומות גבוהים ובצורים מאד. בארבעה עשר לחדש אויגוסט יצאו שתי מחלקות אנשי חַיִל מֵחֵיל הגענעראל שטיינמעטץ וישימו פעמיהם אל הדרך המוביל למבצר מעטץ, ואצל כפר פאַנזש (Pange) פגשו את הצרפתים העומדים הָכֵן ללכת אל מחוז חפצם ויתגרו בם מלחמה. איומה ונוראה מאד היתה המלחמה ההיא, הצרפתים לָחמו כגבורים עריצים וַיורו זִקים חִצים ומות על ראשי האשכנזים, ובאַזען הגדיל לעשות עצה וגבורה יתר הרבה מכל אנשי החיל, עד כי גם שונאיו וצריו לא יוכלו כַּחֵד כי לו זרוע עם גבורה נפלאה ואין ערוך אליו בכל שרי הצבָאות הגדולים אשר היו בצרפת בימים ההם. אך בכל זאת התגברו האשכנזים על הגבור הנערץ הזה וילחצוהו לשוב אל מבצרי מעטץ. הן אמת כי במחנה האשכנזים נפלו חללים רבים במערכה בשדה, אך גם במחנה הצרפתים נפל רָב וְהַנִּצָּחוֹן היה ביד האשכנזים.

§ 25. מלחמת פּאַנזש היתה רק מָבוא אל המלחמות הגדולות והנוראות אשר התלקחו אחריה סביבות מעטץ ובכל ארץ צרפת, ובכל המלחמות הרבות ההן נגפו תמיד הצרפתים לפני האשכנזים מגפה אחר מגפה, וכמספר נצחונות הצרפתים בארץ איטליא בשנת תקנ"ו 1796 תחת דגל נאפאלעאן הראשון, היה כמעט מספר מגפותיהם בשנת תר"ל 1870 תחת ממשלת נאפאלעאן השלישי. בחמשה עשר לחדש אויגוסט, יום חג הקיסר נאפאלעאן השלישי מימים ימימה ויום אשר שִׂברו שרי חצרו כי בו יבואו הצרפתים בתרועה ובקול שופר בשערי ברלין

הבירה

אך עד מהרה היה רוח רעה בין הצרפתים ובין הפרוסים ויצררו איש את רעהו ופיהם למהלומות קרא עד כי רק בְּרָב כֹּחַ עָצֹר עצרו שרי החיל בעד העצומים לבל יָרֵעוּ ולבל יַשחיתו וישימו דְמֵי מלחמה חִנָּם. בעת ההיא נָטַע מלך פרוסיא את אָהֳל אפדנו בקרבת עיר מעטץ וישכון כבוד בהיכל פֿערי, וגדודים רבים פרשים רוכבי סוסים מגבורי חיל אשכנז עברו את נהר מאזעל וילכדו את פאָנט־אַ־מוסאָן ואת פֿרואַד אשר שם תתלכד מסלת הברזל מפאריז ומעטץ עם מסלת הברזל אשר לעיר נאַנסי. ויורש העצר מפרוסיא עם חילו הגדול עָברו את מַעברות פֿאָגעזען ויבוא ארצה לאָטרינגען להתחבר אל המחנה הראשונה והשניה, ומאַק מאַהאָן אשר חשב להָזעיק את חילו במחוז נאַנסי, בראותו כי הקדימוהו האשכנזים ויסגרו עליו את הדרך, פנה משם ויבוא למבצר טול ווערדון ולאחרונה תקע יתדו בשאַלאָן ושם נאספו אליו גדודי חיל רבים ועצומים, גם הגענעראל האביר טראָשו עם מחנה כבד נִלְוָה אליו ומגמת פני כֻלם היתה להיות מחסה עֹז לפאַריז מפני האשכנזים ולעצור בעדם מִגֶּשֶׁת אליה.

§ 24. ובאַזען נְגִיד צבאות צרפת וחרב גאוָתהּ בְּצֵר מְרוֹם עֻזּוֹ במבצר מעטץ העשוי לבלי חָת, ויאסוף אליו יותר משתי מאות אלף אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה עם חמש מאות כלי תותח גדולים ומאה מיטריילעזים ועוד כלי נשק במספר רב מאד, ובחָשבו למשפט כי כל המגפות אשר נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים בווייסענבורג, וואָרט וסאַאבריקען היו רק בגלל אשר מספר האשכנזים היה רב ועצום ממספר הצרפתים, על כן הִפליא עצה לחַבר את מחנה גבוריו אל המחנה הגדולה אשר בשאַלאָן תחת יד המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, ואז יֶרֶב מספר אנשי המלחמה משלש מאות אלף איש, ועִם החיל הרב והנורא ההוא יתגר בבקעת קאַמפאַניע מלחמת תנופה בצבאות חיל אשכנז וְיַכֵּם בפעם אחת מַכָּה נִצַחַת. ואם לא יצלח חֶפְצוֹ בידו בפעם ההיא, אז יִשָּׂגֵב במבצרי מעטץ, ווערדון, טינוויל ויתר המבצרים ויאסוף שם חַיִל חָדש וְיֵצֵא עוד הפעם למלחמה עד אשר יצלח לו לְהַכּוֹת את חַיל אשכנז חֵרם. אחרי אשר יעץ באַזען את העצה הזאת, עָזַב משלשים עד ארבעים אלף איש במעטץ לשמור בין כה וָכֹה את המבצר המלא כלי נשק ואֹכל נפש למכביר. והוא עם בחירי גבוריו הרבים והעצומים הִתְעַתּוּ לָשׂוּם לדרך פעמיהם להתחבר אל מחנה מאק מאהאן. וְלוּ היה באַזען איש מהיר במלאכתו כאשר היה גבור מלחמה וַיְמַהֵר ויחיש מעשהו להוציא את מְזִמתו הטובה לאור, כי אז לא נבצר ממנו להתגבר על האשכנזים אשר לא הִתפקדו עוד ולא התלכדו למחנה אחת רק היו מְפֻזרים ומפֹרדים במקומות שונים. אך באזען היה הֵהֶפֶךְ מהפרינץ פֿרידריך קאַרל ומהגענעראל שטיינמעטץ אנשי מלחמתו אשר מנשרים קַלּוּ וכבני רֶשֶׁף הגביהו עוף, ויהי עד הִתְמַהמהו ועד עשותו את מעשהו בכבֵדות ובעצלתים, נגלתה

מזמתו

בחדש אויגוסט יָצָא החלוץ ממחנה השניה מגבול רהיינפפֿאַלץ ויבואו בקצה גבול ארץ צרפת, ויתר המחנה עם המאסף עברו אחרי כן את הגבול כל יום השמיני עד אשמורה בלילה. הכפר האחרון מכפרי אשכנז אשר עברה בו המחנה ההיא נקרא בשם האַלבקירכֿען, מעבר השני להכפר ההוא מתנוסס עַמּוּד עץ בעל שלשת הצבעים אשר להצרפתים לְאות כי משם והלאה יָחֵל גבול צרפת, על העמוד ההוא נשר בעל כנפים סֵמל הגבורה ותחתיו כְּתֹבָה צרפתית: "Empire francais". הכפר הראשון אשר להצרפתים במקום ההוא יִקָּרֵא בשם פֿרויענבורג, והלאה מהגבול ההוא מהלך שעה אחת בנויה עיר סאַארגעמין (Sarreguminés). מערבית לנהר סאַאר תשתרע בקעה גבוהה הנודעת בשם בקעת לאָטרינגען אשר נהר מאָזעל גבולה לפאת יָם ונהר מיירטהע לפאת תימנה. על נהר מאָזעל בנויה עיר נאַנציג (נאַנסי) בפאת דרומית, טיאָנוויל בפאת צפונית וביניהן עיר הבצורה מעטץ בַּתָּוֶךְ. בין נאנציג ובין מעטץ מתנשאים צלעי ההרים בקובה זקופה, ובין מעטץ וטיאָנוויל יַשחו קָמָה קָמָה וישוו פניהם מול שפת נהר מאָזעל. על כל תבל הארץ מערבית לנהר מאזעל עד נהר מאַאס (Meuse) יתגאו מבצרים אדירים בְּשִׂיא חָסנם: על נהר מאָזעל מבצרי מעטץ וּטיאָנוויל (כאשר זכרנו בזה), ומעבר לעיר נאנציג תימנה מבצר טול (Toul), ועל נהר מאַאס מבצר ווערדון, וצפונית לאדמת בעלגיען יתנוסס מבצר סעדאַן. וזולת המבצרים ההם החוסמים בעד צר ואויב מִקָּרוב אליהם, יעצור גם נהר מאָזעל בעד כל לוכדי ארצות מבוא בשערי הארץ ההיא, כי ממעטץ והלאה הוא רחב ידים יותר ממאתים רגל.

§ 23. בששי לחדש אויגוסט יצאו גדודים אחדים מצבאות פרוסיא לָתוּר את הארץ וּלְרַגְּלָהּ, ויפרצו ויעברו עד עיר סאַארגעמין הבצורה וישימו עליה מָצוֹר, אך פְּקִיד העיר אשר ידע כי אין בו כֹּח לעמוד לפני הפרוסים, פתח לפניהם את שערי העיר בשלום, והפרוסים באו בתוכה ויהיו לאדוניה, ובחצר מסלת הברזל אשר שם, מצאו יותר מארבעים אלף כִּכָּר מִסְפּוֹא לסוסים, אֹרז רב, קאַפֿע, צוקער, יַיִן, לחם נקודים (צוויבאַק), מנעלים וכובעים ועוד חפצים רבים כאלה אשר הובאו שם מפאַריז בעד חיל צרפת, ואת הַכֹּל לקחו להם הפרוסים, כי שְׁלַל אנשי מלחמתם הם. אנשי העיר חָרדו וּפָחדו מפני הפרוסים עד כי סָגרו דלתים בשוק ומרבית העם התחבאו חדר בחדר, ונשאר בעיר שַׁמָּה ושאיה. אך בשָׁמעם את דברי הפרינץ פֿרידריך קארל כי ידבר שלום להם, ובראותם כי הפרוסים לא ישלחו בעולתה ידיהם, יצאו מן המחבואים אשר התחבאו שם ויאחזו איש איש במשלח ידו, והמסחור וכל מלאכת עבודה שָׁבוּ אל כַּנָּם כבתחלה, גם יושבי הכפרים הביאו בָּר וִיבוּל השדה ופרי העץ אל העיר כבראשונה.

אך

ילין בהם, היו לרוצחי נפש ולשופכי דמי מלחמה גם בעת אשר לא תתחולל מלחמה — זאת היא פעולת מלחמה בלי משפט וצדק, וזה פִּרְיָהּ! —. וכל יושבי תבל הביטו ויתמהו וישתוממו וְעַיִן בעין ראו כי פרוסיא הולכת ודורכת על במתי גאון צרפת, והקיסר נאפאלעאן השלישי אשר זה כעשרים שנה מָשַׁךְ אבירים בְּכֹחַ לְהָטָיו וּבְמִקְסָם חָלָק הֵטִיל חִתַּת על אִיֵּי איירופא, יורד מטה מטה ועוד מעט וְיָרַד כְּחֶזְיוֹן בַּלָּהוֹת —. ומלך פרוסיא הוכיח עוד בעת ההיא כי יש את נפשו לקחת את עלזאס ולאָטרינגען מיד הצרפתים ולספחן אל ארץ אשכנז כבראשונה, כי הושיב בתוכן שופטים ושוטרים אשכנזים ויצו לתת לכל הליכות אשכנז מהלכים במדינות ההן —. לפי הנראה ידע אז גם קיסר צרפת בסתר לבבו כי רעה נכח פניו ואימה חרישית התגנבה בבתי נפשו, כי בתוך דבריו אשר שָׂם בפי אחד מסופרי מכתבי העתים אשר לו לְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ את אֹמֶץ לב הצרפתים וְחֵרֵף נפשם על מרומי שדה ביום קְרָב, רָמֹז רָמַז למלכי איירופא כי יחושו לעזרתו וכי רעה נשקפה גם עליהם אם תרום יד פרוסיא במלחמה הזאת ובאַוּת נפשה לרשת משכנות לא לה תפרוץ עוד הלאה להסיר גבולות עמים ולהוריד כאביר יושבים —. ואם אמנם כי כמחשבותיו חשבו גם מלכים ורוזני ארץ אחרים הנצבים במצב הַבֵּינַיִם (נייטראַל) וכמוהו התאַוּו גם הם כי תצא פרוסיא מהמלחמה הזאת וידיה על ראשה, אך בכל זאת לא התעורר אחד מהם לצאת לישע לו ולעזור לו בְעוֹז וחיל ובעצה וגבורה למלחמה.

§ 22. והפרינץ פרידריך קאַרל שר צבא המחנה השניה, יצא בראש מַחֲנֵהוּ מעיר מאַיינץ בשלשים להדש יולי בשעה השמינית בבֹּקר ובצעדי גבר הלך במסלה אשר סלל נאפאלעאן הראשון משנת תק"ע 1810 עד תקע"ב 1812, מסלה רחבת ידים העולה ממאַיינץ פאַריזה. ובששי לחדש אויגוסט נָטַע אֹהל אפדנו (הויפטקוואַרטיר) בעיר האָמבורג אשר בארץ רהיינפפאַלץ, ומשם שלח לאנשי חילו את דברי הקריאה הזאת: „אנשי הצבא! במצות המלך תרימו היום פעמיכם אל ארץ אויביכם להתראות אִתָּם פנים. כישע אֵל למושעות תחדשו את כבודכם בפעם הזאת ביתר שאת עוד מבתחלה ועל זֵרֵי הַנִּצָּחוֹן אשר עִטְּרָה שנת תרכ"ז 1866 לראשכם, תשים שנת תר"ל 1870 נוֹסָפוֹת לְגָאוֹן ולתפארת ארץ מולדתכם. ועתה עליכם המצוה להוכיח לעיני כל העמים כי חברים נאמנים אתם לצבאות אשכנז אשר עָשׂוּ להם שֵׁם גבורים מ ש כ י ל י ם וישרי לב כיאות לבני הדור הנאור הזה. הוכיחו נא זאת בעשותכם הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ובלכתכם בצדק ובמישור גם עם אויביכם אזרחי צרפת כל עוד אשר יֵשְׁבוּ לבטח אתכם ולא יחרשו עליכם רעה. השמרו לכם מגעת בכל אשר להם ומעשות להם מאומה לְמֹרַת רוחם. זִכרו נא כי איש איש מכם עורב הוא עֲרֻבָּה בעד כבוד כל ארץ אשכנז, זכרו נא זאת והתאוששו“! —. אור ליום השמיני

בחדש

המלחמות סביבות מעטץ.

§ 21. נשובה נא אל מערכות האשכנזים ואל עלילותיהם הגדולות. צבאות פרוסיא ומַלְכָּם בראשם עם מחנה גדולה מיתר גדודי מלכי אשכנז נסעו יצאו בין כה וכה ממדינות הצפון והעססענדאַרמשטאַדט ויבואו לארץ לאָטרינגען אשר בצרפת (בעשתי עשר יום להדש אויגוסט) ויחנו במחוז נאַנציג (נאַנסי), ומלך פרוסיא בהציגו כף רגלו על אדמת צרפת שלח דברי ספר אל הצרפתים ויבטיחם נאמנה כי רק באנשי המלחמה אשר בצרפת איש ריב ומדון הוא אך לא באזרחי צרפת אשר אינם נושאים אליו חרב, ועל כן יהי לב האזרחים סמוך ובטוח כי לא תְאֻנֶּה אליהם רעה ולא תגע יד ברכושם והונם ובכל אשר להם, כי משמרת הם בידו כל עוד אשר לא יחרשו על האשכנזים רעה ולא יתמכו עליהם מזמות נקם. אך הצרפתים לא שמרו פי המלך הישר והתמים הזה, כי סערת חמתם ונקמתם גברה עליהם עד כי טמנו פחים לרגלי האשכנזים ומוקשי מָוֶת שָׁתוּ ליד מעגלם, ומכתבי העתים הוסיפו לצקת שמן על מוקדי אש נקמתם וימריצום לערוץ את אויביהם ומחריבי ארצם ככל אשר תשיג ידם ולא על אנשי המלחמה לבד אך גם על האשכנזים אנשי השלום היושבים לבטח אתם חִבְּלוּ תחבולות לְחַבֵּל ולהשחית, ולא נחו ולא שקטו עד אשר גרשו אותם כָּלִיל מן הארץ, וגם על האנשים אשר נוֹשְׁנוּ כבר בצרפת, אשר נשאו את שפת הארץ על שפתם ואשר החזיקו בכל ארחות הצרפתים ודרכי חייהם עד כי כל רואיהם לא הכירום כי ממקבת בור אשכנז נֻקָּרוּ וַיְהַשְׁבוּם לצרפתים מִלֵּדָה, גם עליהם נגזרה גָּלוּת שְׁלֵמָה והָגְלוּ הָגְלַת שְׁלוֹמִים מֵהִסְתַּפֵּחַ בארץ צרפת. כי חֲשָׁדוּם הצרפתים ויתנו אותם לִמְרַגְּלֵי חָרֶשׁ ולאורבים לדמיהם, וגם כי חִנְּנוּ קולם לא האמינו בם ויחליטו כי שבע תועבות בלבם. והאשכנזים אנשי המלחמה הִתְעַבְּרוּ מאד בראותם כי הצרפתים הַמְנֻצָּחִים יעוללו עלילות בְּרֶשַׁע לִמְנַצְּחֵיהֶם, וַיָּמֹדּוּ להם במדה אשר מדדו המה להם, גם הפריזו עוד על המדה וישיבו שבעתים אל חיקם —. ואם למראה עינינו נשפוט נבריע את משפט האשכנזים לכף חובה, כי פעמים רבות הֵרֵעוּ והשחיתו את אזרחי צרפת וְשָׂמוּ דְמֵי מלחמה באנשים אשר לא נלחמו בם במערכה בשדה קטל, אך אם נָשִׂים על לב כי צרפת קִדְּשָׁה את המלחמה הנוראה הזאת על אשכנז בלי צדק ובלי משפט, ובתגרת ידה הורידה אלפי מאות נפשות מבני האשכנזים בִּדְמִי ימיהם הוּמָּה, הֶעֱצִימָה אלמנות ויתומים וְשִׁכְּלָה אִמּוֹת רחמניות אין מספר, אם נשים כל אלה ועוד רבות כאלה על לבנו אז נוכל להצדיק את האשכנזים מְרֵי הנפש כְּדֻבִּים שַׁכּוּלִים. אך אם כה ואם כה יֶהִי, ידאב לב כל איש משכיל דורש אמת ושלים בהתבוננו כי שני עַמִּים נאורים ומשכילים כאלה איזר צֶדֶק

אנשי חיל חדשים, לשלח את חֵיל הגארדע אל המערכה, לחשיב לעבודת הצבא את האנשים אשר שָׁבוּ כבר מהעבודה הזאת במלאות ימי צבאם ולספחם עוד הפעם אל אנשי המלחמה, לִלְוֹת כסף תועפות ככל הדרוש לחֵפץ המלחמה, ולקחת מיד המאַרשאל לעבייף את מִשְׂרַת שר הצבא על כל אנשי המלחמה ולתת אותה להמארשאל האביר באַזען. כי אף אם במלחמת מעקסיקא הַבְאֵש נִבְאַש האיש הזה בעיני איירופא בעשותו מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ, אך מיום אשר מת המארשאל פאליסיי הנודע בשם הערצאָג פֿאָן מאלאקאָוו, נחשב הוא לְבְחִיר כל הגענעראלים בצרפת, ועל כן נתנו הסגנים בידו את הַמִּשְׂרָה הכבודה להיות שר צָבָא וְנָגִיד ומצוה על כל אנשי המלחמה, ובזה רָמְזוּ להקיסר נאפאלעאן כי אין להם עוד חֵפץ בו במערכה בשדה, כי לא יצלח לעדור במלחמה נוראה כזאת. אולם בכל זאת נשאר עוד הקיסר על מקומו וְשֵׁם «מְפַקֵד שרי הצבא» נקרא עוד עליו אף אם באמת היה מאז והלאה רק באַזען רוח הַחַיָּה המתהלכת בכל אופני המלחמה. בעת ההיא נבחר הגענעראל טראָשוּ (Trochu) לראש ולקצין בפאַריז והוּ-נודע כבר לאוהב נאמן למלכי בית אָרלעאַנס ולשונא ממשלת הקיס-נאפאלעאן השלישי, אך הרבה להיטיב עם צרפת בשומו סדרים ומשטרים בהליכות צבאות החיל ובהתאמצו להביאם במסורת מוּסָר אנשי יֹשֶׁר, ועל בן הוּנַף מאת הפאריזים להיות עלידם לשר ונגיד, ואחרי כן לאחד משרי הצבאות העודרים במלחמה. ומאז והלאה נחשבה פאַריז כעיר נצורה וְהִתְעַתְּדָה לימי הַמָּצוֹר כי קָרבו לבוא, ויְדי רבבות אדם היו מלֵאות עבודה לחַזק את מבצריה ולבנות מְצָדוֹת וצריחים וּבְחוּנִים חדשים, לְבַצֵּר את חומות המגדלים ולהכין הסוכך וכל כלי קְרָב ומלחמה הדרושים לְהָגֵן על העיר. ובאַזען שר הצבא החָרש הזעיק את מחנה הגענעראַל פֿראָסאַרד אשר הֻכָּה במלחמות סאַארבריקען וּפֿאָרבאַך ועוד גדודים רבים ועצומים יודעי מלחמה ויביאם אל מבצר מעטץ לְהִשָּׂגֵב בו, כי המבצר ההוא חזק הוא מאד ואין כמוהו בכל מבצרי ארץ צרפת עד כי האמינו בו הצרפתים כי לא יכל כל צר ואויב להוריד ממנו עֻזוֹ. ומאַק מאַהאָן עם שארית המחנה הנקובה בשם «מחנה פֿאָגעזען» שׂם פניו הנגבה ויבוא אל שאַלאָן ויתקע שם יתד במקום נאמן ושם נקבצו אליו עוד המונים המונים אנשי חַיִל רַגְלִי ופרשים ונושקי כלי נשק כבדים. גם חֵיל הים לא ירדו אל אניותיהם רק נִלְוּו אל חֵיל היבשה להיות מעוז ומחסה על פאריז לבל יגשו אליה האשכנזים לְהִלָּחֵם בה. ובכן נֶחצתה המחנה הגדולה אשר שֵׁם «רהיין» נקרא עליה, לשתי מחנות, האחת ביד באַזען שר הצבא, והאחת ביד מאַק מאַהאָן, וזאת היתה בעוברי צרפת כאשר נספר במרוצת דברי ימי המלחמה הזאת.

הַמַּכָּה אצל ווֶארט שב למבצר מֶעטְץ . והאשכנזים התרועעו וַיָּרֹנּוּ בִּגְאוֹ עֻזָּם ינצחם , ויבטחו בכל לבבם כי גם בימים הבאים תָּעֹז ידם וְתָרוּם יְמִינָם על אנשי מלחמתם וַיַּעֲשׂוּ להם שֵׁם עולם כשם הגבורים המשכילים אנשי הַשֵּׁם מעולם .

§ 20. ויושבי פאריז לא ידעו עוד מכל אשר נעשה במערכה בשדה , כי הקיסר ושריו סְבָבוּם בַּכַּחַשׁ והֶעלימו מהם שֹׁרֶשׁ דְּבַר אמת , עד כי האמינו הפאריזים עַלִּיזֵי הלב ועליזי גאוה כי יְמִין אנשי חֵילָם עשו חָיִל וזרוע עֻזּם תרעץ אויב , וכבר הֵכִינוּ את כל החפצים הדרושים ליום חג נִצְחוֹנָם , גם הטביעו מטבעות לְפָאֵר בהן את גבוריהם המשכילים אשר הִכּוּ את אויביהם חרם . אך בְּהִוָּדַע להם המגפות הגדולות אשר נִגְּפוּ צבאותיהם לפני האשכנזים , התגעשו ויתהוללו , וְקָם שאון ומהומות בחוצות פאריז , ושרי המלוכה התאספו לַמְתִּיק סוד ולהתיעץ , וְכֻלָּם יחד הִשִּׂיאוּ עֲוֹן אשמה על הסגנים ועל שרי הצבא נגידי המלחמה ויתנום לפני אובדי עֵצוֹת וגבורות למלחמה , ושרים אחדים השמיעו בבית וַעַד המחוקקים קול עֹז והֶחליטו להוריד את נאפאלעאן מכסא המלוכה ולהדיח את סגניו ושרי צבאותיו משאתם ולתת את משׂרתם לרעיהם הטובים מהם . ואחרית הדבר היתה כי הסגנים אֶלִיפֶער וגראַמאָנט אשר היו ראשי מסבי המלחמה וּבְשֶׁלָּהֶם כל הסער הגדול הזה , נלחצו לעזוב את משמרת פקודתם , והקיסרית אייגעניא מִלאה את ידי הגענעראל השׂב והישיש קוזין די מאָנטאָבאַן הנודע בשם גראַף פאָן פּאַליקאַאָ לבחור סגנים חדשים אשר כֹּחַ בהם לכלכל מעשיהם במשפט בעת רעה ההיא , והוא הֻקַם עַל לראש הסגנים וּנְגִיד שרי החֵילים . האיש הזה מתולדתו אטופי הוא או שתוקי וּמוֹצָאוֹ כֻּסָּה בְּמַשָּׁאוֹן , אך בהיותו איש מהיר ורב פעלים בעבודת הצבא עלה מעט מעט מעלה מעלה עד כי לאחרונה היה שר גדול בצרפת וְשֵׁם מאַרשאַל נקרא עליו . עד שנת תרי"א 1851 , שנה אשר בה עולל נאפאלעאן את העלילה האכזריה הָעֲקֻבָּה מִדָּם , נקרא האיש הזה בשם קוזין , ומעת אשר הרימו נאפאלעאן וישמהו לשר אלפים בחיל צְבָאוֹ , קָרָא לו שֵׁם חדש אשר פיו יקבנו בשם מאָנטאָבאַן . הוא האיש אשר חִלֵּל מוצא שפתיו להגבור הנערץ עבד-על-קדר ותחת שַׁלַּח אותו לחפשי סְחָבָהוּ כשבוי חרב ארצה צרפת , והוא האיש אשר בשנת תר"כ 1860 עת הִצּוּ גדודי צרפת ואנגליה את כִּינאַ , הִתִּיר את ידי אנשי חילו לְהַצִּית אש בהיכל קיסר כִּינא וּשְׁלָלוֹ לָבֹז , ובראש כלם שלח הוא את ידיו בַּבִּזָּה וַיְמַלֵּא אוצרו זְהַב חֲמָסִים ; אך נאפאלעאן לא שָׂם בו תָּהֳלָה ויעטהו עוד מעטה תהלה על הנבלה הזאת ויעטרהו בשם הכבוד „גראַף פאָן פּאַליקאַאָ“ , ואיש כזה הוּרַם לראש הסגנים וּנְגִיד החֵילים בימי צר ומצוק ההם . הסגנים החדשים אשר בָּחַר בהם האיש הזה לא היו טובים מֵהַמּוּסָרִים לפניהם , ותהי ראשית מעשיהם להרבות את מספר אנשי הצבא , להרים מאת עם הארץ

אנשי

וואֶרט כגבורים מלֻמדי מלחמה ואנשי חַיִל נפלאים, אך האשכנזים הפליאו עֲשׂוֹת ביתר שְׂאֵת עוד וביתר עֹז ותעצומות. כעמודי ברזל וכחומות נחושה התלכדו גדודי האשכנזים ובגבורה נוראה פָּרצו בתוך אֲגַפֵּי צבאות הצרפתים, כקש נחשבו להם כלי תותח הפוערים כשאול פיהם ומפיצים חֲזִיזֵי מָוֶת וְכַדוּרֵי רעם ואש מתלקחת על ראשיהם, גם כלי נשק השחת והאבדון הנקובים בשם מיטרעלייזים ומפנידהם כל אבירי לב יתפלצון, לא הפילו עליהם חִתִּת ובהלה ולא נסוגו אף צעד אחד מפני רעמם וזעמם. כל איש ואיש מֵחֵיל אשכנז גבור משכיל הנהו, כל איש ואיש עֹשֶׂה נוראות, ולא אחד בהם אשר חת וַיָּנַע מפני אִבְחַת חרב המות וברק חניתו. אָבדה אבדה צרפת וְנָפֹל תִּפֹּל פלאים אם תוסיף עוד להלָחם בגבורים עריצים כאלה" —. אמנם צדק משפט האיש ההוא, ומדבריו לא נפל צרור ארץ, ועוד ביום ההוא ראו עיני כל צדקת משפטו במלחמה העזה אשר התחוללה אצל סאַארבריקען ועל גִּבְעוֹת שפּיכערען (בששי לחדש אויגוסט). במלחמה ההיא עמדו הצרפתים במקומות בצורים ונשגבים מאד כבמלחמות ווייסענבורג וואֶרט גם מספרם היה רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים. מחנה הצרפתים אשר תחת פקודת הגענעראל פֿראָסאַרד עזבו את עיר סאַארבריקען וַיְבַצְּרוּ את מרומי שפּיכערען ובָמוֹת פֿאָרבאַך וישפכו שם סוללות ויעטרו את ראשיהם בכלי תותח גדולים עד כי כל יודעי מלחמה האמינו כי אזלת יד כל גבור לגעת בם לרעה וכל אנשי חַיִל למלחמה לא ידהיבו בנפשם עֹז להעפיל עֲלות על הררי געש ובָמוֹת תֹּפֶת ההן. אך האשכנזים השליכו נפשם מנגד ויהינו לעלות על ראשי הָרֵי שְׁרֵפָה ההם ולא עֲצָרוּם כל כלי המות וכל נשק השחת אשר כוננו הצרפתים על פניהם, מנשרים קלו ומאריות גָּבֵרוּ כבני רֶשֶׁף הגביהו עוף וכנציבי שַׁיִשׁ התיצבו לקראת האויב, רָעצו גדוד, דָּלגו שׁוּר ולהט חרבם המתהפכת לִהֵט על ימין ועל שמאל ואש נשקם נִשְּׂקָה ותבער צריהם כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים, עד כי אשתוללו כל אבירי הצרפתים וכל אנשי החיל לא מצאו ידיהם וַיֵּחַתּוּ וַיִּסֹּגוּ אחור ויעזבו את המערכה, ויד האשכנזים רוממה, ולולא פרש הלילה את כנפיו על פני הארץ, כי אז רדפו הַמְנַצְּחִים את אנשי חרמם ויחרימום לפי חרב. מספר הנופלים והנפצעים במחנה הצרפתים היה כארבעת אלפים איש, ובמספר הזה היה גם במחנה האשכנזים, אך לעומת זה נפלו יותר מֵאַלְפַּיִם איש מֵחֵיל צרפת שבויי חרב בידי האשכנזים. מאז והלאה נפקחו עיני עַמֵּי אירופא לראות כי שָׁנוּ עד הימים ברואה בְּתֻתָּם יתר עֹז וגבורה לצבאות צרפת על צבא אשכנז, כי מלחמות ווייסענבורג, וואֶרט, סאַארבריקען ופֿאָרבאַך נתנו עֵדֵיהֶן כי לא כאשר האמינו כן הוא וכי האשכנזים נאדרים בַּכֹּחַ ובעצה וגבורה למלחמה יתר הרבה מהצרפתים. אחרי המלחמות ההן שב הגענעראל הצרפתי פֿראָסאַרד המֻכֶּה אצל סאַארבריקען, לעיר נאַנסי, והמאַרשאַל מאק מאַהאָן

תנצחון הגדול הזה נפח רוח חיים בלבות כל יושבי אשכנז, מכנף הארץ שירות נשמעו, בכל היכל וְאֹהֶל יְרֻנַן יְרֹעַע ואין קֵץ לשמחתם וְחֶדְוַת מָעֻזָּם, ובראותם בפעם הראשונה את הטוּרקָאָס הנוראים בתוך יתר שבויי החרב, הודו ויברכו את ה' כי לא נְתָנָם טרף לְשִׁנֵּי פראי מִדְבָּר ההם אשר שִׁנֵּיהֶם חנית וְחִצִּים וחמת עכשוב למו. הגבורות הנפלאות אשר עשו חֵיל פרוסיא וחיל באייערען במלחמה ההיא, הרעישו את לבות כל יושבי הארץ, כי כֻלָּם כאיש אחד חֲבֵרִים השליכו נפשם מנגד ויעפילו עֲלוֹת על מְרוֹמֵי הר גיים מבלי פְּנוֹת אל רבבות אלפי כדורי מות המעופפים על ראשיהם ואופפים אותם סביב סביב, ומבלי שִׂים לב אל נהרי נחלי אש מתלקחת הבוערים ויוקדים על כל צעד מצעדי רגליהם, ובגבורות רעם פרצו בתוך גדודי הצרפתים הלוחמים בגבורה נפלאה גם הם וַיַּכּוּם ויכתום ויהדפום אחור ויניסום ויפיצום מפניהם ויקחו מהם עֶמְדָּתָם.

אך הנצחון הגדול הזה היה רק מָבוֹא ופֶתַח אל הנצחון הגדול עוד ממנו ביתר שְׂאֵת וביתר עָז ואשר לְשִׁמְעוֹ השתוממו כל יושבי איירופא ויהיו כחולמים. כי בבוא השמועה להמַארשַאל מאַק מַאהָאָן כי הֻכתה המחנה הגדולה אשר שלח לווייסענבורג תחת פקודת הגענעראל דוֹאיי וגם הוא נפל חָלָל, נסע יצא בחמישי לחדש אויגוסט מהאַגענוי וַיְבַצֵּר מחנה גבוריו על יד המקום הנקוב בשם וואֶרט (Wörth), ושם התגרה בו יורש העצר מפרוסיא וישפוך עליו כֹּבֶד מלחמה ביום הששי לחדש אויגוסט, ואחרי אשר נלחם בו משעה הרביעית בבקר עד השעה החמישית אחר הצהרים, הִכָּה את צבאות גבוריו מכה נחלה מאד וכארי נורא עָבַר וְרָמַס וְטָרַף זרוע אף קדקוד עד כי היתה תבוסת הצרפתים שְׁלֵמָה. שמונה אלף בחורי צרפת הֻטלו לפי חרב על מרומי שְׂדֵה קטל, ורבים ועצומים נִפצעו וְנָמַקּוּ בחבורות ומכות חדרי בטן, ובתוכם גם המַארשַאל מאַק מאַהאָן בְּחִיר גבורי הצרפתים, מָגֵן ישעם וחרב גאוָתם ביום קְרָב ומלחמה, ויותר מששת אלפים איש נפלו שבי לפני האשכנזים, גם שני נשרים, ששה כלי נשק הנודעים בשם מיטרעלייזים, ארבעים כלי תותח גדולים וכלי מלחמה אחרים, במספר רב ועצום נפלו בידי הַמְנַצְּחִים. אולם גם במחנה האשכנזים נפלו חללים רבים, כעשרת אלפים איש הוצעו חללי חרב במערכה בשדה או נפגעו בפצעים אנושים, מהם שמונה מאות באייערים וארבע מאות ווירטעמבערגים. שני גדודים צרפתים רוכבי סוסים אשר באש עֶברתם ונקמתם התנפלו על חֵיל אשכנז הָרַגְלִי וכאנשים נואשים נלחמו בם, הֻכּוּ מכת חרב הֶרֶג ואבדן עד כי כמעט ספו תמו עד אחד לולי התישו שרידי החרב לנוס מנופת מות ממקום המערכה ותהי להם נפשם לשלל. איש אמונים אשר עיניו ראו את המלחמה האיומה ההיא, הודיע בדברים כֵּנִים ובלי מַשּׂוֹא פנים את פָּרָשַׁת גבורת האשכנזים ועזוזם ונצחם. לאמר: „הן אמנם כי הצרפתים לָחֲמוּ במלחמת

וואֶרט

לָשון ויעבירו קול ענות גבורה בשערי ארץ צרפת וירוממו את גבורות אנשי חֵילם עד שחקים, ויפליאו מאד את מעללי הקיסר ואת חכמת לבבו בטכסיסי מלחמה. „האח!" קראו כותבי העתים פה אחד, „האוז נפשנו! סאארבריקען שָׁבָה לְהִסְתַּפֵּחַ אל גבול צרפת, מִכְרֵה גחלי האבן אשר על שפת נהר סאַאר, אֲחֻזַת נחלה היא להצרפתים ומוֹצָא לכסף תועפות. סאארבריקען היא העיר הראשונה אשר נפלה בידי גבורי חֵילינו, ועד מהרה תהיה ברלין העיר האחרונה אשר נָפֹל תִּפֹּל לפנינו." והקיסר מִהר ויודיע לרעיתו הגבירה כי יְמִינוֹ רוממה וְגַם הנצחון מתנוסס בידו. גם התפאר לפניה כי בְּנָם יורש העצר הֶראה לעיני כֹּל כי אמיץ לב בגבורים הוא, בתוך מטרות כדורי מָוֶת עָמַד במנוחת לבב ולא חָל ולא זָע וַיִּרְכַּב בפעם הראשונה את ידו על כלי נשק המיטרעלייזע וַיּוֹר ויעש שַׁמּוֹת בַּאֲגַפֵּי האויב. אפס כי אחרי כל התהלות הגדולות אשר התהללו הצרפתים בנצחונם, לא נשאר בידיהם מאומה, כי רק שני ימים ישבו בסאַארבריקען ואחרי כן נלחצו לעזוב אותה ולשוב למעטץ מִבְצָרָם, אך גם אז לא חדלו הצרפתים מֵהִשְׁתַּבֵּחַ בתהלת נִצְחוֹנָם, וכתבי העתים הוסיפו עוד לְסַפֵּר עֱזוּז גבורי צרפת וּגְאוֹן תעצומותיהם ביום קְרָב.

§ 19. בשלשים יום לחדש יולי נסע יצא יורש עצר הפרוסי בראש מחנהו הגדולה, מחנה השלישית, ממחוז לאַנדוי וירם פעמיו אל גבול צרפת להשיב מלחמה בשערי הארץ ההיא, ועל יד העיר הקטנה ווייסענבורג הבצורה על אדמת עלזאַס, נפגש (ברביעי לחדש אויגוסט) בחֵיל מחנה הצרפתים אשר תחת פקודת המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, הערצאג ממאַגענטאַ, ואשר נשגבו במגדלי עֹז המתנוססים בתוך עיר ווייסענבורג וַיְבַצְּרוּ מְרוֹם עֻזָּם גם על ראש הר גבוה ותלול הנקוב בשם גייס ובמצודתו הבצורה הבנויה על ראשו לפאת דרומית. אחרי מלחמה כבֵדה ומלֵאה דמים השתערו האשכנזים על ווייסענבורג וילכדוה, גם העפילו עֲלוֹת בסערת מלחמה על מְרוֹמֵי הר גייס וברוח אֹמֶץ וגבורה נפלאה מאד הָדפו את הצרפתים מפניהם. לשוא הֶחליפו גבורי צרפת כֹּחַ וַיְחַדשו את המלחמה, לשוא הֵערו את רוח גבורתם ויעוררו תעצומות עֻזָּם בחֵמה שפוכה מאד, כי נָשתה גבורתם וְחִתְּתָה קשתם ויכרעו ויפלו לפני אנשי מלחמתם עד כי לא מצאו דרך אחרת לְהִנָּצֵל מכליון חרוץ כי אם לנוס מהמערכה ולהחיש מפלט למו במחוז וואָרט (Wörth). ממחנה צרפת נפלו אז תשע מאות איש לפי חרב האשכנזים ושמונה מאות איש נפלו שבויי חרב בידי מְנַצְּחֵיהֶם ובתוכם היו אנשים רבים מֵחֵיל אפריקא אשר באו לעזרת הצרפתים ואשר נודעו בשם טורקאָס וסואַפִים, והם פראים ועריצים ושואפי דָם כנמרים. מחיל האשכנזים נפקדו אז שבע מאות איש אשר נפלו חללים או נפצעו בפצעים שונים, וכשלש מאות איש נפלו בשביה.

הנצחון

מפניהו ויתן ביתו גם הנצחון להתנוסס מפני קֹשֶׁט ודְבַר אמת וצדק לגאון ולתפארת אשכנז.

פ ר י ד ר י ך ו ו י ל ה ע ל ם יורש עצר מפרוסיא.

בעצם היום ההוא דבר הגענעראל פֿאָן שטיינמעטץ באזני המחנה הראשונה לאמר:

„אנשי הצבא! בעוד ימים אחדים תִּתְרָאוּ את אויביכם פנים במערכה בשדה. בְּיֵשַׁע אֵל למושעות תחדשו את כבודכם ותעטרו לראשכם זֵרֵי נִצָּחוֹן חֲדָשִׁים כבשנת תרכ״ו 1866 אשר נכבדתי גם אז להוציא ולהביא אתכם כהיום הזה, וארץ מולדתנו תעדה גַאֲוה וגאון בראותה גבורות יֵשַׁע ימין בָּנֶיהָ וְעֻזָּם וְנִצְחָם. הוכיחו נא לעיני כֹל כי משכילים שֶׂכֶל טוב אתם ורוח העת הנאורה שוכן בקרבכם, הוכיחו נא זאת בַּעֲשׂוֹת הטוב והישר בעיני אלהים ואדם וּבְנַעֵר כפיכם מכל אשר לאוהביכם גם לאויביכם. ודעו נא כי כל איש ואיש מִכֶּם ערב עָרְבָה בעד כְּבוֹד כל ארץ מולדתנו ובעד שֵׁם תהלתה עד אפסי ארץ“ — .

הצרפתים מזי אש תשוקת הַקְּרָב ולְחֻמֵי רֶשֶׁף הנקמה, הֵרִיקוּ לראשונה חרבם מתערה ובגאוה וגדל לבב קראו אל פרוסיא „רַבֵּי צבאיך וצאי למלחמה“! ותהי ראשית דרכם לְהִסְתַּעֵר על סאַארבריקען, עיר אשר פְּרָזוֹת תשב על הגבול ויושביה חרשים ובעלי מלאכת מחשבת ואנשי המצב לא רבים בתוכה ומספרם כאלף ושמונה מאות איש שולף חרב. עליהם עלה מחנה כבדה מגבורי צרפת הצובאים במבצר מעץ, שלשה דיוויזיאָנים עם ארבעה גדודים פרשים רוכבי סוסים אבירים וששה גדודים נושקי כלי נשק כבדים תחת פקודת הגענעראל פֿ ר אָ ס אַ ר ד, וגם הקיסר וּבְנוֹ יורש העצר היו בתוך המחנה ופניהם הולכים בְּקֶרֶב לְפַחֵת רוח גבורה בלבות אנשי המלחמה. ופקודה באה ממקום גבוה אל מצב חֵיל פרוסיא לעזוב את סאַארבריקען ולנסוג אחור מפני הצרפתים הרבים והעצומים מהם מאד, אך שר החילים פֿאָן פ ע ס ט ע ל התאמץ להשיג רשיון מאת הממשלה לְנַסּוֹת כֹּחוֹ במלחמה הראשונה ההיא באָמרו: אם יְנַצְּחוּנוּ הצרפתים, לא לחרפה תחשב זאת לנו בהיותנו מְתֵי מעט מול מִסְפָּרם הרב והעצום, אך אם נְנַצַּח אותם הלא נִנְחַל כְּבוֹד גבורים מְנַצְּחִים, ובכן נפתחה ביום השני לחדש אויגוסט תר״ל 1870 המלחמה הראשונה אצל עיר סאַארבריקען. הפרוסים התאזרו עֹז והתעצמות וילחמו כאריות ויפילו חללים רבים במחנה הצרפתים וגם מהם נפל רָב, ובראותם כי סוף סוף לא יוכלו לעמוד לפני רבבות אויביהם וכלי מלחמותיהם הרבים והנוראים, הֵחֵלּוּ לעת ערב לָסֶגֶת אחור, אך במערכות וסדרים, והצרפתים לכדו את העיר ויבואו בשעריה בתרועה ובחצוצרות וקול שופר. והנה דעת לנבון נקל כי הנצחון הזה קל ודל הוא ואין לשית אליו לב, כי כמוהו כְּאַיִן, אך הצרפתים הרחיבו פֶּה הגביהו

לשון

זכרחבי ארץ מעקסיקאָ . עוד הפעם תוכיחו לעיני כל העמים מה עֹז ומה גָאוֹר הוא צְבָא צרפת אשר רוח אהבה לארצם ולמולדתם נוססה בם, אשר כבוד בני עַמָם יקר בעיניהם כנפשם ורשפי אש הגבורה יוקדים בחֻבם . בכל מקום אשר תדרוך כף רגלנו בארץ אויבינו, נמצא שם עקבות גבורות אבותינו וַהֲדַר כבוד עֻזם ונִצחם , וגם אנחנו נעשה חַיִל כמוהם ולא נֵבוֹש ולא נִכָלֵם מאבותינו . בִּרְכוֹת כל בני צרפת תְּלַוֶינָה אתכם ועיני כל יושבי תבל נשואות אליכם. על נִצְחוֹן יָדֵנוּ במלחמה הזאת תלואים דרור וחֵרות בני האדם והליכות הציוויליזאַציאָן . אנשי החיל ! עֲשׂוּ נא את אשר עליכם לעשות וה' אלהי הצבאות יֵצא בצבאותיכם וִיהִי עוזר לנו« באהל הקיסר , אהל אַפְּדנו במעץ , 28 יולי 1870 .

נאפאלעאן .

ואלה הדברים אשר עָרַך המלך ווילהעלם אל אנשי חילו ביום השני לחדש אויגוסט בעיר מאַיינץ :

אל אַנשי חֵילִי

»כל בני אשכנז נצָבים חמושים וערוכים למלחמה על צרפת השכֵנה הקרובה אלינו אשר הבהילה אותנו בקָראה עלינו מלחמה בלי כל סִבה ובלי כל דָת וָדִין , ועלינו לעמוד על נפשנו וללחום את מלחמות ארץ מולדתנו ואת מלחמות כבודנו וּמְאֹדֵנוּ . ואני התיצבתי היום בראש אנשי החיל להיות שר הצבא וּנְגִיד המלחמה , ובלב סמוך ובטוח בה' ארימה פְּעָמַי אל מרומי שְׂדֵה מלחמת כאשר עשו גם אבותינו , עשו והצליחו . עֵינֵי וְעֵינֵי כל בני ארצנו נשואות אליכם בְּבִטְחָה כי תהיו לבני חיל , וה' אלהים האוהב צדקות יעמוד לִימִין צדקנו וּבְשְׁמוֹ נִדְגוֹל וְנָרִים קרן« .

מאַיינץ , בשני לחדש אויגוסט 1870 .

ווילהעלם .

בשלשים ואחד לחדש יולי עָרַך יורש עצר הפרוסי אל אנשי חילו את הדברים האלה :

»אנשי חֵיל המחנה השלישית ! על פי הוד מלך פרוסיא הֻקמתי לִנְגִיד מלחמה על המחנה השלישית והנני מברך בשלום את צבאות החיל הנתונים מהיום והלאה תחת פקודתי , הלא הם צבאות חֵיל פרוסיא , חֵיל מלך באַיערן , חיל מלך וויררטעמבערג וחיל ההערצאָג הגדול גְּסִיך באדען . עָלַץ לבי ונפשי דָרכה גָאוֹן וָעֹז בהתיצבי בראש גבורי חַיִל שחֻברו להם מכל בני אשכנז יושבי קְצוֹת להִלָחם יחד מלחמת ארצם ומולדתם , מלחמת כבודם ומלחמת הצדק וְהַיֹשֶׁר . אנחנו יוצאים היום למלחמה גדולה וכבֵדה , אך בְּהִשָּׁעֲנִי על אֹמֶץ ידכם וגבורת ימינכם , ידעתי מראש כי תצאו מהמלחמה בעטרת תפארת גבורים מנַצחים הבה נתחזקה בעד ארץ מולדתנו ובעד כבודנו וכאחים ורֵעים נצא לקראת נשק , ואלהים יעזור לנו להדוך אויבינו

המאַרשאַלל לעבייף אשר על שכמו היתה מִשְׂרָה כבֵדה מאד להיות רוח הַחַיָּה בכל אופני המלחמה, היה קְצַר יד וַחֲסַר לב לְמַלאות את מִשְׂרָתוֹ ואף כי במלחמת קרים חָשַׂף זרוע עִם גבורה ויעש לו שֵׁם בגבורים, אך חסר לו הַכִּשְׁרוֹן להתנוסס בְּתֹר שר הצבא ונְגִיד מלחמה בראש צבאות רבבות עָם במלחמה גדולה ונוראה כזאת. אולם הקיסר אֲהֵבוֹ ויעטרהו רָצוֹן על אשר הִתְמַכֵּר לעשות חֹנֶף ולהוציא כל מזמות לבבו לאור, ועל כן הֵקִים אותו לשר שרים וְלִקְצִין מלחמה, והוא מדעתו כי על כל פשעיו יכַסה הקיסר באהבתו, לא אָזַר כגבר חלציו ולא חָגַר און וָאֱיָל כיאות למלחמה איומה כזאת, לא הביא כלי נשק כבֵדים ככל הדָרוש ליום קְרָב, לא הֵכִין צידה וכל המחסורים אשר יחסרו לאנשי החיל, לא נשגב ולא התבצר במקומות הנשגבים והבצורים להיות ידו על העליונה תמיד, הטה אזנו לכל הידיעות אשר הודיעוהו שרי החילים האוסרים את המלחמה תחת פקודתו, ומבלי בחון ודרוש אם אמת בפיהם הודיע את דבריהם אל הקיסר כדברי אמת. ובאמת יִפָּלֵא בעינינו מה היה לגבור מלחמה הזה? איך נֶהפך בפעם הזאת לאיש אחר כאשר נהפך גם הקיסר אדוניו? אין זאת כי אם רוח עִוְעִים השורר בחצר הקיסר נָשַׁף גם בו וישחית־את תכונות נפשו, עדת חֲנֵפים ותענוגות בְשָׂרים וּבִטְחָה על ההצלחה סתומת העין, הרפו את ידו, הִכשילו כֹחו ויכוהו בסנוֵרים —. דעת לנבון נקל כי מלחמה כזאת אשר נְגִידֶיהָ וּקְצִינֶיהָ שני אנשים כנאפאלעאן השלישי וכהאַמאַרשאלל לעבייף, לא עצרו כֹח לעמוד לפני צבאות האשכנזים אשר שריהם גבורים משכילים וקציני המלחמה אנשי שֵׁם אשר עִטרו כבר עטרת תפארת הנצחון לראשיהם ולא ישובו ולא יֵחַתּוּ מכל אֵלֵי גבורים —.

18. § בעשרים ושמונה יום לחדש יולי נסע יצא נאפאלעאן עם בְּנוֹ יורש העצר, בן ארבע עשרה שנה, להתיצב בראש אנשי צבאותיו, בגאון ורהב ובהוד נורא הופיע בשער עיר מעיץ הבצורה, ובגאוה וגדל לבב נשא מדַברותיו באזני אנשי חֵילו, וידבר כדברים האלה:

„אנשי החיל! הנני נצב בראש צבאותיכם להלָחם מלחמות כבודנו וארץ מולדתנו. דעו נא כי אתם יוצאים למלחמה על גבורים ואנשי קְרָב בחירי צבאות איירופא, אך אל תיראו ואל תערצו מפניהם, הלא פעמים רבות נסיתם לעשות מלחמה בגבורים משכילים כמוהם וִימִינְכֶם עשתה חיל, ימינכם רוממה וַתִּרְעַץ אויב, וגם בפעם הזאת תצאו מהמלחמה בִּכְלִיל תפארת הָעֹז והנֵצח. המלחמה הזאת לא ליום ולא לְיוֹמַיִם היא, והנני מגיד לכם מראש כי יָמֶיהָ יִמָּשֵׁכוּ, יען כי עליכם לעבור בדרכים רבים המלֵאים הַתְחַתִּים, מְצָדוֹת בצורות ומגדלי עֹז וצריחים ובחונים במספר רב, אך כל אלה כְאַיִן וכאפס הם מול גבורות גבורי כֹח כמוכם אשר רעם גבורתכם הרעים באפריקא, בַּחֲצִי הָאִי קְרִים, בארץ סינים (כִינַא), בארץ איטליא

וברחבי

הקיסר (גאַרדע) וגם חֵיל המאסף (רעזערווע) . משמונה מחנות ההן היו רק מחנה הגאַרדע ומחנה השלישית והחמישית ערוכות מכבר ונפלגות לגדודים ומפלגות לפי משפטי טכסיסי מלחמה, אך יתר המחנות היו חדשות מקרוב באו ורק בפרוץ המלחמה הָתפקדו והתכנסו וַיֵחָלְקוּ למחלקות והושם עליהם שרי צבא ופקידים לְלַמְדם מערכות מלחמה. וכל הדברים האלה דרשו עת נְבָה וכסף רב ועצום מאד ולא יכלו מלט נפשם משגיאות ומגרעות וּמְעֻוָּתוֹת אשר .קצרה יד כל אדם למנוע אותן. ואחרי אשר אסף אליו נאפאלעאן גם את אנשי החיל אשר הָנוּ באַלגיריען, ברומא ובהרי הפירינייס, היה מספר כל אנשי צבאותיו רק בערך 310,000 איש, מהם 240,000 איש רַגְלִי, 30,000 פרשים (קאַוואַלעריע), 30,000 איש נושקי כלי תותח (ארטילעריע) עם 1000 כלי רעם. שר צְבָא חֵיל הגאַרדע היה הגענעראל בּורבּאַקי ועל ידו שני גענעראלים על שני דיוויזיאָנים. על המחנה הראשונה אחרי חֵיל הגאַרדע היה המאַרשאַלל מאַק מאַהאָן לשר צבא ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה דיוויזיאָנים. על המחנה השניה היה השר פֿראָסאַרד לשר הצבא ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה דיוויזיאנים רַגְלִים וגענעראל אחד על דיוויזיע פרשים. על המחנה השלישית היה המאַרשאַלל בּאַזוען (Bazaine) לשר הצבא ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה גדודים רַגְלִי וגענעראל אחד על גדוד פרשים. על המחנה הרביעית הגענעראל דע לי אַדמירול ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רַגְלִים וגענעראל אחד על גדוד פרשים. על המחנה התמישית הגענעראל דע פֿאיילי ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רַגְלִי ואחד על גדוד פרשים. על המחנה הששית המאַרשאַלל קאַנראָבערט ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה גדודים רגלים ואחד על גדוד פרשים. על המחנה השביעית הגענעראל פֿעליקס דואיי ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רגלים ואחד על גדוד פרשים. ובראש כל שרי הצבאות ההם התיצב הקיסר בכבודו להיות הנגיד והמצַוה בכל הליכות המלחמה, ואת המאַרשאַלל לעבייף אשר היה עד העת ההיא סגן המלחמה (קריגסמיניסטער) הֵקִים עָל להיות נְגִיד הגענעראַלשטאב. והנה אף כי הקיסר נאפאלעאן חֲכַם הלבב ורב המדע היה גם מְלֻמד מלחמה, בכל זאת לא הצליח להיות שר שרי צבא במלחמה נוראה כזאת, יען כי היה מְלֻמד יתר הרבה מאשר נִסָה במַסות מלחמה בפֹעל כפיו, ומע"ז אשר התמכר לתענוגות בני אדם ויותר עוד מעט אשר הוכח במכאוב אָנוש בחדרי בטן, סר כֹּחוֹ מעליו, פנה זִיו חכמתו, חדל מעוף רוח בינתו ורפו ידיו מעשות תושיה כבימי קדם במלחמת איטליא בשנת תרי"ט 1859, אשר אמנם המלחמה ההיא נופלת מהמלחמה הזאת במספר אנשיה ובעצה וגבורה למלחמה, אך גם היא היתה גדולה ואדירה וגם אנשיה היו גבורים וּמְלֻמדי מלחמה

המאַרשאַל

נפשנו, גם לתת לנו רחמים לרחם גם על אנשי מלחמתנו בנפלם שבי בידו. ויצליח תְּפִצנו לְיַסֵּד את שלום אשכנז על מכונו כל ימות לארך ימים.

ברלין ביום עשרים ואחד לחדש יולי 1870. ווילהעלם.

פֿאָן מיהלער.

§ 17. בשלשים ואחד לחדש יולי עזב המלך ווילהעלם את ברלין מקום משכן כבודו וירם פעמיו אל עיר מאַיינץ לְפַקֵּד צבא אנשי חילו החונים שם ולהתיצב בראשם להיות הַנָּגִיד והמְצַוֶּה במלחמה, ובְמְסִבּוֹ התגוססו שלשה שרים נכבדים אשר בגבורתם ובחכמתם רמה יד פרוסיא על אויביה וימינה רעצה את צרפת, הלא המה: השר המזכיר לְבעלי ברית אשכנז (בונדעסקאַנצלער) הגראף ביסמאַרק, אשר מיום מלחמת פרוסיא עם דאֶנעמאַרק היה הוא רוח החיה המתהלכת בכל אופני הפוליטיק הפרוסית והצליח גם עשה פרי הלולים; סגן המלחמה השר ראָאָן אשר היה יד ימין המלך ווילהעלם במערכות אנשי המלחמה ובכל משטריהם והליכותיהם ברוח עצה וגבורה; השר הגאור הגענעראל פֿאָן מאָלטקע אשר עד הימים ההם היה נְגִיד הגענעראַלשטאַב בצבאות בעלי ברית אשכנז הצפונית, ואחרי אשר נִלְווּ גם בעלי אשכנז הדרומית אל פרוסיא הֻקַּם עָל להיות שר שרי הצבא בכל חֵיל אשכנז יחד. כי גדול הוא ומְהֻלָּל מאד בחכמתו הָרַבָּה בטכסיסי מלחמה ומימי נאפאלעאן הראשון לא קם עוד שר צבא וגבור משכיל כמוהו עד היום הזה.

צבאות חֵיל אשכנז אנשי המלחמה נפלגו אז לשלש מחנות גדולות ובכל מחנה ומחנה גדודים עצומים רַגְלִים ופרשים, ועל כֻּלָּם יחד היה המלך הזקן והגבור ווילהעלם לְנָגִיד וּמְצַוֶּה. המחנה הראשונה (הצפונית) תחת פקודת הגענעראל פֿאָן שטיינמעטץ שר צבא הרגלי (אינפֿאַנטעריע) ומספר אנשיה 61,000 איש שולף חרב ונושקי נשק; המחנה השניה (התיכונה) תחת פקודת הפרינץ פֿרידריך קאַרל מפרוסיא, ומספר אנשיה 206,000 איש מלֻמדי מלחמה, אליה נחשבה מחנה חֵיל זאקסען תחת פקודת אלבערט יורש העצר מזאקסען, והמחנה השלישית (הדרומית) תחת פקודת הנסיך הגדול פֿרידריך ווילהעלם יורש העצר מפרוסיא ופקודיה 180,000 איש. המחנה השלישית הזאת חֻברה מאנשי חֵיל פרוסיא ומחיל בעלי ברית אשכנז הצפונית גם חיל באַייערן, ווירטעמבערג ובאַדען עד כי התנגשו והתלכדו בה כל נסיכי אשכנז הצפונית והדרומית אשר היו נפרדים ונפלגים איש מרעהו עד העת ההיא. ועל אנשי החיל ההם נוספו עוד אחרי ימים מעטים 112,000 איש חַיִל עד כי מספר אנשי צבא אשכנז היה שבע מאות אלף וחמישים אלף איש ובראשיהם שרי חֲיָלִים ושרי צבא משכילים וגבורים מְהֻלָּלים.

צבאות חיל צרפת נחלקו לשמינה מחנות ובתוכן גם שומרי ראש

לא היו עוד הצרפתים עם חֵרף נפשו על מרומי שדה כבימי הרעוואָלוציאָן הראשונה ובימי נאפאלעאָן הראשון, וַיִּרְאוּ חָתַת וַיִּרָאוּ.

16. § נשובה נא איפוא אל ארץ אשכנז לראות את אשר נעשתה בתוכה בימי עֶבְרוֹת ההם: בחדש יולי בעשרים ואחד לחדש העביר ווילהעלם מלך פרוסיא קול בכל ארץ מלכותו לעשות את יום העשרים ושבעה לחדש ליום צום, יום ענות אדם נפשו, יום תשובה ותפלה וצדקה, וכל העם למקטן ועד גדול ישפכו לפני ה׳ שיחם לשלוח להם עזרתו מִקֹּדֶשׁ ולהצליח את דרכיהם לגרש מפניהם אויב. ואלה דברי הספר אשר שלח המלך לכל בני עמו על אדות היום ההוא:

„האויב הַמִּתְעַתֵּד להתנפל עלינו חִנָּם, לָחֹץ ילחצני להריק חרבי, וכל אחינו האשכנזים התנדבו לצאת לישע לי ביום קְרָב. הרימותי ידי לאֵל עליון היודע תעלומות לב אם אנכי הייתי פּוֹטֵר מָדוֹן ואם הסבותי ברב או במעט אל המלחמה הזאת. נפשי יָרְעָה לי על כל הרעה אשר תמצא את עַמִּי לרגלי המלחמה, ועל כל התלאה אשר תסבול אשכנז כֻּלָּה בגללה, אך עיני נשואות אל היושבי בשמים ונפשי קִוְּתָה לו כי הוא יֵצֵא בצבאותינו ויתן עֹז לכלי נשקנו לרד לפנינו את אנשי מלחמותינו מפני קֹשֶׁט וּדְבַר צדק מְלִיצֵי יָשְׁרֵנוּ. וגם עתה עלי להודות לה׳ ולברך שְׁמוֹ על אשר נתן בלב כל יושבי אשכנז להתחבר כאיש אחד ברגע ההוא אשר נשמע בו דְּבַר המלחמה הזאת ולהקהל לעמוד על נפשם להדוף קמיהם מפניהם ולבם סמוך בטוח בה׳ כי הוא יעזור להם, יען כי אִתָּם הצדק. ידעתי גם ידעתי כי בני עַמִּי יעדרו גם במלחמה הזאת בכל לב ונפש ויתמכוני בגבורת ישע ימינם כאשר עשו כן בימי אבי המתלונן בצֵל שדי. בטוח אני כי כֻּלָּם יחד יתענו בכל אשר אתענה אנכי וכמוני יחרפו גם הם נפשם על מרומי שדה לבעבור הביא את ברכת השלום לכל עַמֵּי איירופא ולבל יוסיפו עוד בני עולה להרגיזם. מנעורי ועד היום הזה הסכנתי להשליך על ה׳ יְהָבִי ולהאמין אמונה אֹמֶן כי מגן הוא לכל החוסים בו וחסדו אל יראיו הבוטחים בישועתו, וגם אתם אַחַי וְעַמִּי שימו נא באלהים מִבטחכם ובשם קדשו תבטחו באמת ובתמים, כי הבוטח בו חסד יסובבנהו. פה לעיני השמים אֶכְרָעָה וְאֶבְרְכָה לפני אלהי ישעי אשר עִמּוֹ מְקוֹר הרחמים, ונפשי אִוְּתָה כי גם בני עַמִּי יעשו כמוני. ועל כן יעדתי את יום עשרים ושבעה לחדש יולי לְקַדֵּשׁ אותו ליום צום וליום תפלה וצקון לחש לכל יושבי ממלכתי וכל העם למגדולם ועד קטנם יקראו אל האלהים בחָזקה ושועתם לפניו תבוא לעמוד לימינם ביום צרה, יום קְרָב ומלחמה, ולשלוח להם עֵזר וישע מִמְּרוֹם קדשו. גם אדרוש מאת כל יושבי ארץ מלכותי כי גם בְּמֶשֶׁךְ ימי המלחמה יתפללו לאלהי מָרוֹם לתת לנו עֹז וגבורה להכניע צרינו ולגרש מפנינו אויבי נפשנו,

הרבה מהדְרוש לחֶפצם בימי מנוחה ושלום, הוא ולא אחר היה הנסבה כי התְפָּעֵם רוח פחדים באיירופא וַתְּפַחֵד תמיד כל היום מפני אִבְחַת חרב, וכל מלכי ארץ הביטו איש על רעהו בעין מלֵאה חֲשַׁד ויחשדו זה את זה כי רעה הם חורשים איש על אחיהו, ולאחרונה הביא בחזקת היד מלחמה איומה ונוראה בשערי איירופא, מלחמה אשר מבלעדיו לא פרצה ולא נהיתה, כי לא חפץ בה כל עם ועם, וגם הצרפתים לא אבו בה עד אשר מָלַךְ הוא עליהם. כי אחרי מפלת נאפאלעאן הראשון היו הצרפתים עם לבדד ישכון ובמשפטי הפוליטיק ביתר הארצות לא התערבו. מלכי בית בורבאן אשר שָׁבוּ בשנת תקע"ד 1814 לכסא מלכותם, גם ממלכת יוליא (יוליוסמאָנארכיע) היו ממלכות שוקטות ודורשות שלום, ואף גם ממשלת הרעפובליק בימי לאַמאַרטין וקאַפּאַניאַק לא חשבה מחשבת קְרָב וְלָחֶם. ורק נאפאלעאן השלישי כמעט אשר החזיק ברסן השלטון בצרפת הֵטִיל רוח מדינים והֵעִיר סערת מלחמה ברחבי איירופא, נשב באש פחם ויסכסך ממלכה בממלכה, ואת ידי הצרפתים אשר כבש אותם לעבדים לִמֵּד למלחמה ויתן בידם כלי משחית וכלי מָוֶת להַפִּיל מוֹרָאָם ולתת חִתִּיתָם על כל עמי איירופא — .

§ 15. בעצם היום אשר בו שלח נאפאלעאן את ספרו הגלוי לכל יושבי צרפת, הפקיד את רעיתו הקיסרית לְשַׁלֶּטֶת ומולכת בארץ ועל פיה יִשַּׁק כל הליכות המלוכה במשך הימים אשר יהי הוא רחוק מצרפת לְפַקֵּד צבא המלחמה, ובשמונה ועשרים יום לחדש יולי הֵרִים פְּעָמָיו לעיר מעץ הבצורה ויטע שם אהל אפדנו (הויפטקוואַרטיר). ומשני רוחות השמים, ממזרח וּמִיָּם, עָבְרוּ כסופות בנגב צבאות שני עמים אבירים, בני שבט הגערמאַני (אשכנזים) ובני שבט הראָמאַני (צרפתים) ובצעדי און ובבל כלי נשק המות התנגשו ויעופו אל חֻפֵּי נהר רהיין להתנפל איש על רעהו ולהוכיח יד מי רוממה ולמי הגבורה והנצחון. כל מלכי איירופא לא התערבו במלחמה ההיא וינועו ויעמדו מרחוק במצב הַתָּוֶךְ (נייטראַל), והמלחמה דָמתה למַחזה אֵבל (טרויער שפיל) וכל העמים היו הרואים (צושויער) אשר התיצבו דוממם ומרעידים לראות מה תהי אחרית הדבר. בארץ אשכנז היו יושביה ערוכים בַּכֹּל אל המלחמה ואנשי החיל מזֻינים וּמְצֻיָּדִים ורגליהם רגל ישרה לצאת לקראת נשק. אך ארץ צרפת נבהלה ונרעשה בהשתער פתאם לפתע סערת המלחמה, ויהיו נפעמי רוח ונדהמים, איש אל רעהו תמהו ובתוכם השתומם לבם. כי רוח הָעִוְעִים אשר נָסַךְ הזמן על יושבי פאַריז ואשר פיהם יקבנו בשם „רוח גבורה למלחמה“, הרוח ההוא לא נחה על יתר ערי צרפת, ואף כי למראה עין בָעֲרוּ גם בחֻבָּם רשפי אש הגבורה, אך זאת היתה בטרם יצאה החרב מתערה, אך בפרוץ המלחמה פתאם, נבהלו נחפזו ורעדה אֲחָזָתַם ולא ידעו אל־נכון למה זה ועל מה זה התחוללה הַסּוּפָה ומלחמת התנופה. גם

לא

הבא על החתום מתכבד להודיע להדר כבוד סגן פרוסיא ומזכיר בעלי ברית אשכנז הצפונית כי מכבד אני אותו ובכבודו אתימר.

ברלין 19 יוני (ועל החתום) Le Sourd.

אחרי הדברים האלה הודיע נאפאלעאן לכל שריו ועבדיו כי פניו יֵלכו בְקְרָב והוא נוטל עליו להיות הנָגיד והמצוה במלחמה ההיא ולא ישיב חרבו אל תערה עד עשותו ועד הקימו מזמות לבבו לרַד לפניו את פרוסיא ולהרים קרן עם צרפת בִכבוד גבורים מנצחים ולִתִתו עליון על כל עמֵי איירופא כבימים הראשונים. בשלשה ועשרים לחדש יולי שלח נאפאלעאן ספר גלוי לכל יושבי צרפת ויוציא בו כל רוחו, בדברים קצרים ונמרצים התאונן על פרוסיא ויעמים עליה עָון אשמה כי היא עוררה רוח רעה בקרב מושלי איירופא לבל יבטחו איש באחיהו ואיש מרעהו יִשָמֵרו כמפני אויב ומתנקם. היא הכבידה ידה על כל מלכי ארץ להרבות להם אנשי צבא במספר רב ועצום יותר הרבה מאד מֵהַדָרוש להם, עד כי נהפכה כל איירופא נאוֹת השלום למחנה אנשי חַיִל אשר חרבם שלופה לקְרָב וזרועם חשופה למלחמה, וכל העמים והלשונות יפחדו לילה ויום מפני בַלְהות המות הנשקפות עליהם לרגעים. בדברים מרים התמרמר נאפאלעאן על פרוסיא החורשת על צרפת רעה כל הימים וכל מזמתה להשכין לעפר כְבוֹדָה ולהשחית הֲדָרָהּ וְהוֹדָהּ כי על כל אלה התאוששו הצרפתים לשלוף חרב ולהריק חנית על פרוסיא, ומקצה צרפת עד קצה הֵרִיעָה תרועת המלחמה, כי אין לפנינו דרך אחרת לשכון במח ושאנן מפחד רעה בעת הַיָה ובימים יָצְרוּ כי אם להריק חרב על מרומי שדה מלוחמת. מגמת פנינו במלחמה הזאת לא לבד לכונן את השלום בצרפת לבל ימוט לאֹרך ימים, אך גם לְיַסֵד שלום אמת בכל ארצות איירופא וְלָשום קץ להמצב הנורא השורר בתגרת ידי פרוסיא אשר כל העמים מְכַלִים כספם ומריקים אוצרותיהם רק לכלכל צבא רב ועצום ולהכין כלי תותח וכל כלי מות ליום קרב ומלחמה. גם צרפת המתנוסס כָעֵת בידנו, קרא נאפאלעאן: „הוא הוא הַנֵס הנאדר בְכֹחַ אשר התנוסס לְפָנים בימי פלָאות, ימי הרעוואָלוציאָן הגדולה, ימים אשר מהם יצאה תורת הציוויליזאַציאָן לכל אפסי איירופא וּדְבַר כל הֹמֶן ישועות לכל העמים והלשונות. בעקבות הימים ההם יוצאים גם אנחנו היום, מחשבות בעלי הרעוואָלוציאָן ההם הן גם מחשבות לבנו הגות רוחם נֵר לרגלנו, והליכות חכמתם ודעתם אור לנתיבותינו, וכמוהם נחרף גם אנחנו את נפשנו ללחום את מלחמות האמת והצדק, מלחמות האור והדרור" —. הדברים האחרונים האלה אשר דִבר נאפאלעאן השלישי בעניני הפאליטיק, מלאים הם שגיאות ותהפוכות ואין בהם נכונה וּדְבַר אמת עד כי כמעט מספר דבריו מספר תהפוכותיו ומשוגותיו. כל יודעי בינה לעתים בלי רוח רמיה יודעים כי לא פרוסיא ולא עם אחר רק הוא הוא לבדו היה הנסבה כי כל העמים הִרבו והעצימו מאד את מספר אנשי צבאותיהם יותר

הרבה

אל ההפכה ההיא, יסודתה בחנף ואהבת הבצע, כי בטרם ידעו עוד שרי המיניסטעריום ונראמאנט ואליפיער בראשם כי כלתה ונהרצה המלחמה מאת הקיסר, מישרים שפטו והוכיחו בצדק כי סר פחד פרוסיא מצרפת, אך בהודע להם כי מחשבת הקיסר רק למלחמה, היתה רוח אחרת אתם ולשוא היה עמל טהיער וחבריו אנשי הלב ויודעי בינה לעתים להשיבם ממחשבות אונם. ועד מהרה הוציאו שרי המחוקקים דבר חק ומשפט מלפניהם להרים אנשי חיל למלחמה במספר רב ועצום, גם לרכוש צבא רב בעד שכר טוב מאוצר המלוכה, להלות להממשלה חמש מאות מילליאן פראנק ולהכין כל המחסורים וכל החפצים הדרושים אל המלחמה. ושרים רבים אשר עד היום ההוא חתרו בכל עז אל השלום, נוספו גם הם על השרים אשר קרבות יהפצון, כי בראותם כי דבר המלחמה אין להשיב, לא אבו להרפות את ידי עם המלחמה, ולמרות רצונם נסחפו בשטף העז השוטף ברחבי ארץ צרפת.

§ 14. בחדש יולי בתשעה עשר יום לחדש בחצי השעה השניה אחר הצהרים שלח השר הצרפתי לע סורד היושב במלאכות קיסר צרפת בברלין ספר גלוי אל השר ביסמארק ראש הסגנים בפרוסיא וכתוב בו כי צרפת הקדישה על פרוסיא מלחמת תנופה, ואלה הם דברי הספר ההוא:

„אנכי הבא על החתום בספר הזה, צויתי מפי הוד קיסר צרפת להודיע אל הדר כבוד הסגן על הענינים החיצונים אשר להוד מלך פרוסיא, את הדברים האלה:

ממשלת הוד קיסר הצרפתים חשבה למשפט כי בשבת אחד מנסיכי פרוסיא על כסא המלוכה בספרד, נשקפה רעה על גבולות צרפת, ועל כן נלחצה לפנות אל מלך פרוסיא לבקש מידו להרים המכשול הזה מדרך בני עמה ולהבטיח לה כי ידו לא תכון עם הנסיך ההוא.

אך הוד מלך פרוסיא לא אבה לתת הבטחתו לממשלת צרפת אודות הדבר הזה, ותהי הנקלה זאת בעיניו ויען עוד למלאך הוד קיסר הצרפתים כי אין את נפשו להתערב בדבר המלוכה בספרד ואין לו כל צדקה לצוות את הנסיך לעאפאלד מה יעשה ומה יחדל, אז נפקחו עיני ממשלת צרפת לראות כי בחביון התשובה ההיא נצפנה מחשבה מסתרה אשר על ידה יהרס שווי המשקול בצרפת גם באירופא כלה. ועוד רעה מזאת כי הוד מלך פרוסיא הודיע עוד לכל מלכי איירופא כי השליך את שאלת הוד קיסר הצרפתים אחרי גוו ויסגור דלתיו בעד מלאך צרפת באמרו כי דבר אין לו עוד עם שאלת צרפת בעת הזאת

על כן תאמין ממשלת צרפת כי עליה החובה לדאוג על כבודה המחלל ולהשתמר לבל תאנה אליה רעה מחושבי רעתה, ותמהר ותאסוף את חילה ועזה וכל החפצים הדרושים להגן על כבודה ועל טובת ארצה, ומהיום הזה אספה את שלומה מאת פרוסיא ותרבה שלופה בידה למלחמה.

אלפי אדם . . . בשם כל עם צרפת הנני דורש מידכם לפרוש כֹּה נגד אחינו את הדעפעשים אשר בגללם נחרצה המלחמה לוּ עמדתי בראש הממלכה, כי אז חשבתי עלי לחובה לתת את העם לחשוב ימים אחדים מחשבות אם טובה המלחמה הזאת לפניהם או רעה נשקפה ממנה עליהם. וגם עתה עָלַי החובה לְחַוּוֹת דֵעִי נגד השמש כי המלחמה הזאת לא בהשׂכל ולא בְעִתָּהּ היא והיא לא תִצְלָח. קורות שנת 1866 הכאיבו לבי יתר הרבה מאשר הכאיבו לבות אנשים אחרים, אך הַתֹּאֲנָה אשר בְקשתם ואשר מצאתם כָּעֵת להיטיב את הרעה ההיא, בְּתֹהוּ יסודה ומרה תהיה באחרונה. נפשי יודעת מאד כי יבוא יום אשר תִּנָּחֲמוּ וְנִהַמְתֶּם על פחזותכם ועל היותכם נמהרי לב ונבהלים ברוחכם, אך אז לא תוכלו עוד הועיל . . . ועוד הפעם אני דורש מידכם לפרוש כֹּה נגד השרים הנועדים בזה את הדעפעשים ההם אשר בגללם תחפצו קְרָבוֹת, ואחרי אשר יתבוננו בהם השרים בינה, יעשו כטוב וכישר בעיניהם —" כדברים האלה ועוד רבים כאלה דִבר אז השר הנעלה והישר באדם הזה, אך אֶלִיפֿיער לא אבה ולא שמע אל דברי נגידים ההם וַיחזק בדעתו הנפתלה ויתשוב למשפט כי פרוסיא תַמְרִיץ את צרפת לשלוף חרבה מתערה בהשליכה את שאֵלת הקיסר אחרי גֵוָהּ וּבִסְגוֹד מַלְכָּהּ את דלתיו בפני מלאך צרפת ואת הֶחרפה הזאת הודיעה עוד לכל מלכי איירופא, וּכְדַי בזיון וקצף. ואם אמנם כי אין בידנו הדעפעשים אשר השר טהיער וחֲבֵריו דורשים ממנו, אך ידיעות דיפלאָמאַטיות אשר אין משפטן לְהִוָּדַע וּלְהִגָּלוֹת לעיני כל תעידינה כמאה עדים נאמנים כי אמת נכון הדבר כנכון היום, ועל פיהן ידענו כי שתים רעות עשה מלך פרוסיא: הִכָּה בְחֶרפה את לְחָיֵי עַם צרפת בגרשו את מלאך פניהם מעל פניו, ועוד רעה מזאת כי הודיע עוד את הֶחרפה הזאת לכל חצרות המלכים על ידי טעלעגראַמים ולכל האשכנזים על ידי מכתבי העתים. ומגמת פניו היתה בזה לְהִנָּקֵם מצרפת על אשר מנעה את לעאָפאָלד מהאָהענצאָללערן לעלות על כסא המלוכה בספרד. לשוא הֶראה טהיער וחֲבֵריו לדעת כי אחרי אשר נִער הנסיך לעאָפאָלד כפיו מתמוך שבט המלוכה בספרד, דבר אין עוד לצרפת בענין הזה ולפרוסיא, ואין כל סִבָּה עוד לקרוא עליה מלחמה. לשוא היו כל דבריהם, כי השרים גראַמאָנט ואֶליפֿיער הקשו ערפם ויוציאו משפטם כי כל עוד אשר לא הבטיח מלך פרוסיא נאמנה בספר גלוי כי לא יתן את לעאפאלד לתתור אל מלוכת ספרד גם בימים הבאים, לא סרה עוד הרעה הנשקפת על צרפת לרגלי הדבר ההוא. לשוא הוסיף עוד טהיער להביע להם רוחו ולהוכיח בדברים כֵּנִים וקשט אמרי בינה כי נָסַךְ הזמן עליהם רוח עִוְעִים וצל ההרים הם רואים כהרים, ולשוא הַזְכֵּר הזכיר אותם כי זה מעט החליטו שרי המיניסטעריום כי במשוך לעאפאלד את ידו מנזר מלוכת ספרד, סָר כל פחד מצרפת ואין מקום עוד למלחמה בפרוסיא, ועתה נהפכו מן הקצה אל הקצה והמה — למלחמה. אמנם הנסבה האמתית

אל

ורעה עוד מזאת כי ממשלת פרוסיא הודיעה את דְּבַר החֶרפה ההוא לכל חצרות מלכי איירופא ובכל מכתבי העתים היוצאים באשכנז, וזאת לנו לְעֵדָה כי היא מתכבדת בקלון צרפת ומתעללת בה לעיני כל העמים. להשיב חורפינו דבר ולשַׁלֵּם להפֵצי רעתנו כגמולם, נחוץ לנו לצבוא צבא ולְגַבֵּר חֲיָלִים למלחמה להוכיח לכל יושבי הארץ כי מחזיק באזני הארי יאשם, ומִתְעַבְּרוֹ נָקֹם יִנָּקֵם —. דברי השר הזה היה כלפיד אש בעמיר, כל הסגנים התגעשו ויקראו פה אחד כי בצדק אמרי פיו ואין לסור מהם ימין ושמאל, והאיש רוהער ראש הסגנים דִּבֶּר רְתֵת ויקרא: באו ימי הפקודה, באו ימי השִׁלּוּם לפרוסיא, וצרפת תשלוף חרבה מתערה להַראות את אֵיבָתָהּ כי לה זרוע עם גבורת רעם וכל החושבים עליה רעה, רעה נגד פניהם.

ככל הדברים אשר דִּבֶּר השר גראמאָנט בבית הסגנים, כן דִּבֶּר השר אליפֿיער גם בבית המחוקקים לְפַחַת אש המלחמה בלבות השומעים. אך שרי העם אשר לא כמחשבות שרי הקיסר מחשבותיהם במשפטי המלוכה בצרפת ובאָרחות הפאָליטיק אשר לה בארצות אחרות, חגרו בעוז מתניהם לָשׂוּם לְאַל את דברי השר אָליפֿיער, ובדברים נכוחים הוכיחו משוגתו על פניו אדות המלחמה בפרוסיא. ואף כי אין מגמת פנינו בספר הזה להודיע כל דברי הדיפלאָמאַטים בעת ההיא, רק לספר את הליכות המלחמה הנפלאה אשר התחוללה אז, אך יען כי מלפני הדברים ההם הלך דֶּבֶר ויצא רֶשֶׁף המלחמה לרגלם מצאנו לנכון להודיע בדברים קצרים את אשר נדברו אז השרים ההם בבית מועד המחוקקים: אחרי אשר עָרַךְ אליפֿיער את מצב הענינים בעת ההיא והוכיח בדברים נמרצים כי נחוצה מאד המלחמה להציל על ידה את כבוד צרפת מהחֶרפה אשר טָפְלָה פרוסיא עליה לעיני כל עמי איירופא, דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מאת השרים והיועצים לְהַלְוֹת מאוצר המלוכה חמישים מיליאָן פֿראַנק לכלכל את הוצאות המלחמה הגדולה. אז יֵחָלְקוּ השרים לשתי מחלקות, המחלקה האחת והגדולה הֶחליטו לעשות ככל אשר שָׁאַל השר אָליפֿיער מהם, והמחלקה הקטנה אשר מספר אנשיה כעשרים איש והשר המפֹאָר טהיער בראשם התיצבו בפני אליפֿיער בזרוע רמה וַיִּתְוַכְּחוּ אתו בחָזקה, ובשפת אמת הוציאו לאור משפטם כי אין כל סבה מוצאת להמלחמה ההיא. והשר הנאור טהיער חָשַׂף אז את זרוע עֻזּוֹ בשפת נאמנים ולשון למודים וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: „היום הזה יעמוד בימים יָצֻרוּ לַמִּשְׁפָּט לפני כסא כבוד הַתּוֹלָדָה (געשיכטע) ועל כל הַתּוֹצָאוֹת אשר יֵצאו מהיום הזה עתידים אנחנו לתת דין וחשבון לפני השופטת ההיא אשר לא תשא פנים ולא תקח שֹׁחַד, ועל כן נשימה נא עינינו ולבנו על דרכינו לכלכל דברי היום הזה במשפט ובצדק. אם באמת ובְיֹשֶׁר תפרוץ המלחמה הזאת מאת הממשלה, אז חלילה לי מֵחֲדוֹל לעזור לה ככל אשר תשיג ידי. אך בטרם פָּרְצָה המלחמה שימו עַל לב ודעו וראו כי על משפטי פיכם תלויות עתותי צרפת וחיי רבבות

התוראים יעשו נוראות בשדה קטל ויכריעו את גבורי פרוסיא תחתיהם. הן אמת כי פרוסיא הִפְלִיאָה להכות בשנת תרכ"ו 1866 את עסטרייך מכה נצחת, אך לפני שבע שָׁנִים הפליאה גם צרפת לעשות כמוה, כי גם היא הִכְרִיעָה את עסטרייך תחת חרב גבורתה. ואף אמנם הרחיבה פרוסיא את גבולה בְסָפחה אליה את האַנָאָווער, קורהעסען, נאסוי ופראַנקפורט על נהר מין, ובמה נחשבו סאַוואָיען וניצא אשר לקחה לה צרפת מול הארצות ההן? אך בכל זאת לא נופלת צרפת מפרוסיא, כי גם אנשי חילה גבורים אבירים הם כחיל פרוסיא ויש לאֵל ידם להתחרות אִתם בעצה וגבורה ותחבולות מלחמה, גם יתרון גדול עוד להם עליהם בהַקשותם את גֵוָם ובהַסכּינם לשאת את חליפות האקלימים ולסבול תמורות אויר ארצות שונות בארבע כנפות הארץ, ובכל התלאות והזְוָעות הרבות והעצומות אשר מצאו אותָם, לחמו תמיד כגבורים משכילים ועִטרו לראשם עטרת תפארת העוז והנצח. וגם אחרית מלחמת מעקסיקא ורעותיה הרבות, לא באשמת הקיסר ולא באשמת אנשי חילו נקרו ויאתיון, רק סבות אחרות אשר לא עלו על לב הקיסר נקבצו ובאו פתאֹם ומהן יצאו כל הרעות ההן. הנה כי כן חשב נאפאלעאן השלישי בלבו, אך כי המלחמה בפרוסיא מְסֻכֶּנֶת היא יתר הרבה לצרפת ממלחמת קרים ולאָמבאַרדיי, זאת לא שָׂם הקיסר אל לבו. גם נעלם ממנו והוא לא ידע כי פרוסיא ערוכה בַכֹּל ונאזרת בגבורת רעם יתר הרבה מאשר היתה רוסיא ועסטרייך לפָנים, ובהיותו חַלָּשׁ ואיש מכאובות בימים ההם לא יכול להתבונן על דרכי אנשי חילו כבראשונה ולראות כי המרות והשחתות אשר השפיקו בהן ככל אחיהם הצרפתים בעת ההיא, הרפו את ידיהם עד כי לא יצלחו עוד לעשות גדולות ונצורות במערכה בשדה מלחמה כבימים הראשונים. ואף גם זאת כי מרבית עַמֵי איירופא האמינו אז כי יתר שאת לצבאות צרפת על כל יתר אנשי הצבא אשר לכל מלכי ארץ, וכזאת האמין גם נאפאלעאן, ועל כן הֶחליט לעשות מלחמה בפרוסיא וַיִתְעַתֵּד לצאת לקראת נשק והתקוה הרמיה הִרְהִיבַתהו כי יעשה ויצלית.

§ 13. ויהי בהִשָׁמע בפאריז כי פָּרצה המלחמה, התגודדו רבבות עָם ברחובות קריה ויתרוצצו כהלומי יין וירימו קול ענות גבורה: «לברלין! לברלין! רְדִי לְעָפָר פרוסיא! יחי הקיסר»! ולפני בית מושב ציר פרוסיא התאספו המונים המונים וישפכו עליו כוז ונאצות בשטף אף וחֵמה שפוכה. וביום המחרת (ט"ו יולי) הציע השר גראַמאָנט לפני שרי הסענאַט ואָליפיער לפני המחוקקים את פָּרָשַׁת הענינים על דְבַר המלחמה ההיא ויאיצו בהסגנים והמחוקקים לְמַהֵר ולהכין כל המחסורים להמלחמה. והשר גראַמאָנט גזר אֹמר כי מלך פרוסיא נשא חרפה על צרפת בהשיבו את שאֵלת קיסר הצרפתים ריקם מלפניו ובסָגרו דלתותיו לפני מלאך הקיסר ומלאך כל עם צרפת,

ורעה

להגדיל את מִדַּת ארצם ולהאדירה. ואם תעמוד ההצלחה לימינו לעשות הדבר הזה, אז יתחדש כבודו והודו כבראשונה בעיני בני עמו ובעיני כל יתר עַמֵּי איירופא, תרב גדֻלתו ותתנשא תפארתו כבימי קדם. והצרפתים אשר הִסְכִּין אותם נאפאלעאן לנער חצנם מדברים העומדים ברום עולם החכמה ולהַטּות לבם רק אל חֶפצי חֹמֶר ואל בֶּצַע כסף וכבוד מנַצחים, הִתְרַצוּ בנקל אל המלחמה ההיא בתקותם כי על ידה ימצאו חֵפֶץ וימַלאו כל משאלות לבבם. כי אף אם לא הגיע הקיסר אל מעלת דודו נאפאלעאן הראשון בְּתוֹעֲפות בינתו ותְעופות גבורתו, הִשְׂכִּיל לְדַבֵּר נגידים כמוהו, להטיף אִמרי שֶׁפֶר במועצות ודעת, ועוד יתר שאת לו עליו לכתוב ספרים במליצה צחה ונמרצה לוקחת נפשות, ובכח הדברים האלה הִתְאַמֵּץ לתת אֹמֶן בלבות הצרפתים כי כל ישעו וחפצו להגדיל חֹסֶן ישועות צרפת ולעשותה תהלה בגוים וצְבִי לכל הארצות.

12. § והנה אחרי הנצחונות הנפלאים אשר עשתה פרוסיא בשנת תרכ"ו 1866, היה לב נאפאלעאן חרד להתגרות בה מלחמה, כאשר נודע הדבר אחרי כן על ידי הספר אשר הוציא השר היועץ הראשי פאריע לאור בשנת תרל"א 1871, וגם רוב שרי הסענאַט יראו כמוהו לעשות מלחמה בפרוסיא הנאדרת בגבורה ונצח, ויעצו עצת שלום. אך ההערצאָג פֿאָן גראַמאָנט והמאַרשאַל לעבֿייף העתירו דבריהם על הקיסר ויאיצו בו בלי חָשך לשלוף חרבו מתערה. גם השר אָליפֿיער ראש הסגנים, אשר לפני הימים ההם הלך מנגד לדברי השרים ההם אשר קְרָבות יֶחפצון, גם הוא, כיד רפיון רוחו הרעה עליו, נִחַם על מחשבתו הטובה ויתן ידו אל עזי הנפש הבוחרים במלחמה. אולם השרים ההם גם כל חבֵריהם וַאֲנַפֵּיהֶם הִתְעוּ את נפשם וַיַּתְעוּ גם את הקיסר בפחזותם וַחֲזון דמיונם הכוזב. השר גראַמאָנט הֹוכית בדברים לעיני הקיסר כי לפי רְאות עיניו לא יתערבו נסיכי אשכנז בַּעלי ברית הנגב במלחמה הזאת ולא יבואו לעזרת פרוסיא, כי חֵמה עזה ואיבת עולם להם על פרוסיא וישמחו לְאֵידָהּ ואולי יועילו עוד להוָתה. השר לעבֿייף מדד את גבורת חֵיל צרפת ועזוז נוראותיהם וכלי נשקם במדה נפרזה מאד, וכאשר נגלה אחרי כן שגה ברואה וצֵל ההרים ראה כהרים. אֶפס כי בכל זאת לא הרהיב עוד הקיסר בנפשו עֹז להתגרות בפרוסיא הרובצת כלביאה בתוך גוריה וכפיריה הנאורים, וכל דברי השרים ההם לא עצרו כח להסיר את הפחד מקרב לבו לולא יָרֵא מפני אויביו הפנימים פן יתפרצו מפניו וידיחו אותו מכסא מלכותו כאשר עשו המתקוממים לפני עשרים ושתים שנה ללודוויג פֿיליפפ מַלְכָּם, ורק יִרְאָתוֹ אשר ירא מפני הרעה הגדולה הזאת, הִמְרִיצָה אותו לשאת על פרוסיא חרב. אך אחרי אשר גמר אֹמֶר למלחמה, התגנבה התקוה בחֻבּו וַיְקַו כי ידי אנשי חילו הרבים והעצומים וכלי נשקם

הנוראים

הצרפתים וַיָּחֵלּוּ לתת עליו בקולם על אשר כבש אותם לעבדי עולם ויחתום מהם חֻקי החֹפש ומשפטי הדרור אשר להם מִימֵי קדם. וכאשר הֵחל לנפול, הֵחלו עוד המלכים והעמים להתחקות על שרשי רגליו, לְחַפֵּש דרכיו ולחקור עלילותיו, ונגלו כל נכלי מזמותיו לעיני השמש. הערמה אשר הערים ימים רבים לדבר בלב ולב, להתהפך בלשונו לפני המלכים והעמים, להבטיח ל ה ע מ י ם כי מגן הוא לממשלת העם, ו ל ה מ ל כ י ם כי הוא מָעוז להליכות המלוכה וְחֹסֶן ישועתה, הערמה ההיא אבדה כֹּחָהּ, ועיני המלכים גם עיני העמים נפקחו כי אך ערום יערום הוא וכוסה מזמותיו במשאון. דברי נגידים אשר דִבר תמיד ממרום כסאו ובאזני השרים ובני העם על דְבַר הציוויליזאַציאָן, על אהבת האדם, על הצלחת עַמּוֹ וארצו, על דת הַצְּנֻעַ לֶכֶת ומוסר השכל, על סדרים ישרים ועל חֵרות העמים וחָפשם, כל הדברים ההם לא מצאו עוד מסלות ב ל ב ו ת שומעיהם בידעם כי לא מ ל ב ו יצאו ואך דבר ש פ ת י ם הם למען תפוש את הצרפתים ב ל ב ם ולהפיק רצון מאת יתר העמים הנאורים יושבי איירופא. התחבולות אשר חִבל תמיד לעורר רוח חָשָׁד בלבות המלכים איש ע"ל אחיהו, ולסכסך ממלכה בממלכה, מדַברותיו וחידותיו ומשָליו אשר נשא תמיד בלשון סתר על ארחות הפאליטיק וכל הֶגה והגה היוצא מפיהו מצאו מבארים רבים ובאורים עצומים, נודעו לַכֹּל כי תוכם רצוף רמיה וערמה, חָזון שוא ומִקְסם חָלק. מערכי לבבו להרחיב גבולות ארצו ב ש ל ו ם בְּתֵת ידו לפרוסיא לחַלק עִמּה את ארצות בעלגיען, באייערן, העסען, לא הצליחו ולא עשו פרי. אז נקרע סגור עיניו לראות כי רעה נגד פניו וכי במדה ההיא אשר מדדו לו מלכי איירופא, מדדו לו גם חכמי המדינה בצרפת עד כי נועזו המחוקקים ובעלי מכתבי העתים להביא את דרכי ומעלליו במשפט ולעורר רוח פרצים בלבות הצרפתים. וכאשר הוסיפה ההצלחה להסתיר פניה ממנו, כן הוסיפו אויביו להתגולל ולהתנפל עליו, עד כי ירא פן יגברו הם ממנו, ולא מצא דרך אחרת לפניו להִנָּצל מהרעה הנשקפת עליו כי אם להסב את עיני הצרפתים ולבם מהליכות ארצם פנימה ולתת לפניהם ענין אחר לענות בו ולהכותם בסנורים. לעשות להם כאשר עשה בשנת תרי"א 1851, לא היתה עוד לאֵל ידו, כי לא תקום פעמַיִם שערוריה כזאת ביד שליט אחד. גם נאפאלעאן הראשון לא מצא אֹזן לו לחַדש אחרי מלחמת וואַטערלאָ את מעשה עריצותו אשר עשה לפנים בשמונה עשר לחדש ברומאֶר, רק בחר להסיר מעליו את עטרת מלכותו ברצון נפשו. אך עוד נשארה תחבולה אחת ביד נאפאלעאן לחַדש את כבודו ועֻזו בארצו גם בארצות אחרות. התחבולה הזאת הלא היא: לְקַדֵּש על פרוסיא מלחמה ולנַצחה, כי רק פרוסיא היתה אז הממלכה האחת אשר היתה לאֵל ידו למצוא עליה תנואות ולהתגרות בה מלחמה, ועל ידי המלחמה ההיא יוכל להרחיב גבולות צרפת ולקנות בזה את אהבת הצרפתים השואפים תמיד

להגדיל

כרגע את שאֵלתו בשתי ידים פן יבער כמעט אפו וְיָפֵר ברית שלומו את פרוסיא, אך חִכָּה כי לרגלי התמורות והחליפות אשר תצאינה בעוד ימים לא כבירים בארץ, תהי צרפת קְצֶרֶת יד לעשות מלחמה בפרוסיא ומחשבות נאפאלעאן תעלינה בתהו ותאבדנה. אחרי הגדולות והנפלאות אשר עשתה פרוסיא בשנת תרכ"ו 1866, ואחרי שלום פראַג אשר יצא לאור בינה ובין עסטרייך, ראה נאפאלעאן כי נבצרה מזמתו אשר יזם על עסטרייך ויהמום מזמה הרשה: לדַבר על לב פרוסיא כי תתן לו ידה לסַפּח את בעלגיען ואת לוקסעמבורג אל גבול ארץ ממלכתו, ובשכר זה יַתִּיר את ידי פרוסיא להרחיב את גבולה בנפות אשכנז ככל הטוב בעיניה (תרכ"ט 1869). אך ממשלת פרוסיא השיבה כרגע את פניו באָמרה כי חלילה לה מעשות כדבר הזה אשר אין לו כל שֹׁרֶש וענף במשפטי צדק, כי אז לא יָראה עוד פרוסיא מצרפת ולא הֶעלימה רגע את אשר בלבבה. ולמען דעת איך הֶעמיק נאפאלעאן לְשַׁחֵת דרכו בדבר בעלגיען, נודיע בזה כי כל הימים אשר הָמַס מזמות וחִבל תחבולות לקחת בחזקת היד את בעלגיען מיד לעאָפּאָלד השלישי המולך בתוכה, התהלך באהבה וידידות עם המלך ההוא ויבטיחהו כי שלום אמת ביניהם כל הימים. בפיו דִבר שלום ובקרבו יָשִׂם אָרְבּוֹ.

§ 11. והנה בטרם נָחֵל לערוך לעיני הקורא את מערכות המלחמה הנוראה הזאת, נִתנה ראש ונשובה עוד הפעם אל נאפאלעאן השלישי ובתעופת עַין נתבונן על דרכיו ומעלליו באחרית ימי מלכותו למען נשכיל ונדע מה היה לו ואיך נבהל ברוחו להתגרות ברעה ולשטוף במלחמה עזה כזאת. כי מבלעדי זאת יִפָּלֵא מאד בעינינו איך עזב הקיסר החכם והמחֻכם הזה את דרכו לְהִזָּהֵר ולְהִשְׁתַּמֵּר במאד מאד בכל צעד מצעדי רגליו מעודו ועד הימים ההם.

הצרפתים אשר משנת תרי"א 1851 נפעמו ונרדמו תרדֵמת תִּמְהוֹן לבב בתגרת יד נאפאלעאן השלישי, החלו לתקופת עשר שנים להתנער ולהִנָּער מתרדמתם ומֵעֲפַר כִּנְעָתָם, ועוד בשנת תר"כ 1860 הֶראוּ אותות נאמנים כי קרוב היום אשר בו ישובו וידרשו מידו את משפטי חֵרותם אשר שדד מהם. וכל יודעי דרכי הצרפתים ידעו נאמנה כי הם לא יַטּוּ שכמם לשאת ולסבול לאֹרך ימים את הסִבלות והעבדות העמוסות עליהם. אך כל הימים אשר כבוד נאפאלעאן היה חָדָשׁ עִמּוֹ, כל הימים אשר מלכי איירופא פארוהו ויהללוהו ומשפטו ושאתו היתה פרושה על כנפות הארץ, נדמו הצרפתים וישאו בדומיה את האזקים אשר הכביד העריץ הנערץ עליהם. אפס כי אחרי אשר נפל הקיסר מאד בעיני מלכי איירופא ורוזניה בראותם כי הוא עמד מרחוק ולא התערב במלחמות האשכנזים והדאֶנים והפרוסים והעסטרייכים, ומה גם בהתבוננם אחרית מזמותיו ונבליו במעקסיקא, נפל מאד גם בעיני

אֲגֻדַת הקדש (דער הייליגע אַליאַנס) אשר ראש מיסדיה היה אלכסנדר הראשון קיסר רוסיא, שֶׁבְּתָה ההתחברות בין מלכי איירופא בהליכות הפאָליטיק, וכל מלך רב ושליט יעשה כפי רְאות עיניו וכפי אַוַת נפשו לקרוא מלחמה או לעשות שלום מבלי פְּנוֹת אֶל דֵעות יתר המלכים מצוקי איירופא. הפֵּרוּד הזה בארחות הפאליטיק, רחב ונסב עוד יתר הרבה מימי הממלכה הנודעת בשם ממלכת יוליא (יוליוס מאָנאַרכיע) ויותר עוד בימי הקיסר נאפאלעאן השלישי. והקיסר הזה אף כי הגיד לַכֹּל סִבָּה ברורה אל המלחמה אשר לצרפת בפרוסיא, לא הגיד הסבה האמתית, כי באמת היתה מגמת פניו רק להכניע תחתיו את מלכי איירופא האדירים איתני הארץ (קאָנטינענטאַלמאָכטע) איש אחר רעהו, וזאת רק זאת היתה הנסִבּה למלחמותיו אשר לחם בקיסר רוסיא ובקיסר עסטרייך, כי חשב בכל אלה להשיב את גְדֻלת צרפת כבראשונה עד כי תהיה גברת ממלכות, גם להרבות בזה את כבודו ואת כֹּחַ ממשלתו ולהכין ולסעד את כסאו לו ולזרעו אחריו כל הימים. אפס כי למן העת אשר הואיל להרכיב על הרעפובליק המעקסיקאַנית קיסר אשר בחר למצוא על ידו את אשר הוא מבקש להיות דבריו נשמעים ודבר מלכותו ודתו יגיע גם בארץ החדשה אשר מֵעֵבר לים הגדול, נפקחו עיני חכמי המדינה בצרפת לראות כי רעה נשקפה על צרפת לרגלי נכליו ומזמותיו ותחבולותיו אשר יתבל, לבעבור תֵּת כבוד לשמו ולבעבור סעד את כסאו ולהנחיל את הוד מלכותו גם לבניו אחריו. שרים רבים היושבים ראשונה בבית מועד המחוקקים, גם חכמים וסופרים המוציאים מכתבי עתים לאור, הרימו במרום קולם כי מרה תהיה אחרית צרפת לרגלי הפאָליטיק אשר להקיסר ולשריו ויועציו חנפי הלב ואוהבי בצע. ועל פי הדברים הגלוים ההם אשר נִבְּאוּ עון נאפאלעאן לפני כל שתום עין, נגלו אז עוד דברים אחרים אשר היו כמוסים בטמון עד הימים ההם ואשר הוסיפו עוד להבאיש את ריח נאפאלעאן גם בעיני מכבדיו כי השר האביר ביסמארק הודיע במכתב העתי הנקוב בשם טימעס גם בספר גלוי לכל העמים את המזמות אשר חָמַס נאפאלעאן שָׁנִים רבות על מלכי איירופא היושבים לבטח אִתּו ואשר נִסָּה לְפַתּוֹת את פרוסיא לעזור לו בכֹח ידה להוציא את המזמות ההן לאור והוא ישַׁלם לה שכר טוב ועקב רב בעד העזרה ההיא: בשנת תרכ"ו 1866 בחדש האביב שלח דבריו ביד השר בענעדעטי אל ממשלת פרוסיא ויסת אותה לכרות עִמו ברית על עסטרייך ולהקדיש עליה מלחמת תנופה, ובעת ההיא היה שלום בין צרפת ובין עסטרייך ואין כל סבה מוצאת לקרוא עליה מלחמה. ופרי המלחמה ההיא יהיה כי צרפת תקח לה נפות רבות על חוף רהיין השמאלי, ופרוסיא תרחיב את גבולה במדינות אשכנז אשר תבחר ואשר מספר יושביהן יהיה עד שמונה מיליאן נפש אדם. והשר ביסמארק אף כי לא אבה ולא שמע לו לעשות דבר אשר לא כדת כזה, בכל זאת לא דחה

כרגע

אשכנז ונסיכיהן נחלקו אז לחמש מדינות ראשיות (גענעראַלגובערנעמענטען). הגענעראל פאָגעל פאָן פאַלקענשטיין היה לנגיד ומצוה על צבאות חיל מדינות פרוסיא, פאָמערען, שלעזוויג־האָלשטיין, האַנאָווער, מדינות הקרובות אל גבול צרפת אשר לפי ראות עין התעתדו הצרפתים להתנפל עליהן לראשונה. הגענעראל הערוואַרט פאָן ביטטענפעלד הקם לקצין על חיל נפות רהיין ומדינת וועסטפאַלען. הראשון תקע יתדו בהאַנאָווער והשני בקאָבלענץ. הגענעראל פאָן באָנין הורם לשר צבא על חיל זאַקסען ומקום משכנו בברלין. הגענעראל פאָן לעווענפעלד היה לשר על גרודי שלעזיען ופאָזען ומושבו בברעסלוי. שר צבא החמישי הקם על צבאות מחנה שנים העשר מצבא החיל ומשכנו בדרעזדען. צי האדיר (פלאָטטע) אשר לפרוסיא בימים ההם היה נופל מצי האדיר אשר לצרפת במספר אניותיה ובמספר חיל הים, ועל כן עשו הפרוסים תחבולות רבות לבצר את כל המקומות אשר יוכלו אניות צרפת לגשת אליהם ולערוך מלחמה מפאת הים. הנה כי כן התכלכלו הפרוסים והתפקדו ויתיצבו ברוח גבורה ערוכים למלחמה, והנה בשורה מוצאת להם כי גם בעלי ברית אשכנז הדרומית התחברו אל אחיהם האשכנזים לעדור אתם במלחמה הזאת כאשר הבטיחו כבר למלך פרוסיא בשנת תרכ"ז 1866, וצבאותיהם גבורי החיל באו עד מהרה ויתיצבו תחת דגל מלך פרוסיא, והמלך שמח לקראתם ויחברם אל גרודים אחרים מגרודי אשכנז ויהי למחנה אחת ואת פרידריך ווילהעלם בנו יורש העצר (קראָנפרינץ) הקים עליהם לשר צבא. ובהופיע יורש העצר במינכען גם בבואו בשערי שטוטטגאַרד וקאַרלסרוהע, קדמו בני העם וכל ראשיהם את פניו בתרועה וקול ששון ובבל אותות כבוד וידידות אשר לא היתה כזאת עד היום ההוא. גם בעלי ברית אשכנז הצפונית ויתר שבטי אשכנז נלוו כלם אל מלך פרוסיא ויתנדבו לעזור לו במלחמה בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם. אז באה תאות נפש החכמים והסופרים המהללים אשר התאוו תמיד כי יתחברו כל האשכנזים ויהיו לאגדה אחת, אך עד העת ההיא לא יצא הדבר הנכבד הזה לאור, ורק המלחמה הנוראה המתחוללת על ראשי כל האשכנזים, העירה ותעורר את רוחם להתלכד ולהתנגש יחד ומלך פרוסיא התנוסס ויהי עליהם לראש ולשר כל שרי הצבאות ללחום את מלחמות אשכנז ולהצילה מרעה הנשקפת עליה מצרפת.

§ 10. דעת לנבון נקל כי מלחמה גדולה ועצומה כזאת המתעתדת להשתער בין שתי ממלכות אדירות, המיטה חתת על כל איירופא בהיות לאל ידה לסחוף בזרם עזה גם ארצות אחרות ולנהג סער מתחולל גם על יתר הממלכות, ועל כן התעוררו אבירי מלכי איירופא ויתאמצו להפריד בין העצומים ולעשות שלום בין צרפת ופרוסיא, אך חפצם לא הצליח בידם. כי מעט אשר התרה

אגדת

ימים — ומלחמה אַל תּוֹסֶף» — . רצירי יתר הממלכות אמרו פה אחד כי במחשבות ממלכת זאקסען כן גם מחשבותיהם בדבר המלחמה הזאת ובתשעה עשר להדש יולי נאספו כל שרי יועצי המלוכה להמתיק עצה , ומלך פרוסיא נשא מַדברותיו ממרום כסאו ויודיע את הַהֶבְדֵל בין מצב אשכנז לפָנים ובין מַצָּבָהּ בעת החיה הזאת : «לְפָנים נלחצו האשכנזים להטות שכמם לשאת ולסבול בדומיה את אשר נָטלה צרפת עליה כפעם בפעם, יען כי בהיותם מפֻזרים ומפֹרדים ונפלגים לפלגות רבות לא ידעו את אֱיָלוּתָם ואת תעצומות עֻזם להתיצב לפני כל צר ואויב . אך בימים האלה אשר התחברו האשכנזים ויהיו לאֲגֻדה אחת, שפה אחת ודֵעה אחת לְכֻלם, חֵפץ אחד ורוח אחת להם בכל הליכות המדינה , עתה עז בידם וגבורה בימינם לעמוד לפני הצרפתים הנועזים לנגוע בנחלתם ולשדוד מהם תְרוּתם וארחות חייהם . ובמלחמת מצוה כזאת אשר כל בני אשכנז יתלכדו ללחום בעד כבודם וְחָפשם ובעד ארצם ונחלתם , במלחמת מצוה כזאת יצא ה׳ בצבאותינו ויהיה עמנו כאשר היה עם אבותינו ובזרוע עֻזו יפיץ אויבינו ויהדוף את משנאינו מפנינו» . הן אלה קְצוֹת דברי נגידים ההם אשר דִבר מלך פרוסיא באזני שרי מלכותו ויועציו , ודבריו הנמרצים מצאו מסלות בלבבם ובלבות כל הפרוסים . גם הדברים אשר דברו שרי המלוכה בעת ההיא , היו בצדק ובמשפט ובדעת נכונה , וכל ארחות הפרוסים וכל מעשיהם בימי רעה ההם , היו שקולים במאזני התבונה ונתנו עדיהם כי ישר נכֹח עמם וצדק ילין בם , וכאנשים אשר נפשם יודעת מאד כי תמימי דרך הם ולא עולתה בם , נשאו עיניהם ולבם אל ה׳ יחיל ודומם לתשועתו ועזרתו . והשר האביר ביסמאַרק שלח אז ספרים אל כל נציבי (פֿערטרעטער) ברית אשכנז הצפונית ויודיעם נאמנה כי מלך פרוסיא לא הֶעלה מעולם על לבו להושיב את הנסיך מהאָהענצאָללערן על כסא המלוכה בספרד , והשאֵלה אשר שאלו שרי קיסר צרפת מאת המלך להבטיח בספר גלוי את הקיסר לבל יתן את הנסיך ההוא ואת כל בני משפחת האָהענצאָללערן לתתור אל המלוכה בספרד גם בימים הבאים , השאֵלה ההיא לא בצדק ובמשפט היא גם נָגעה בכבוד המלך והוד מלכותו כאשר יבין זאת כל איש אשר בינת אדם לו , וכל הדברים אשר יתעוללו ויתגוללו הצרפתים על המלך כי הוא דורש רָעַת צרפת . דברי שוא הם ובשקר יסודם למצוא תנואות על פרוסיא וְתֹאֲנָה אל המלחמה אשר הם חפֵצים — . אחרי הדברים האלה נֵאותו שרי המדינות וכל שרי המלוכה לשקול אל גנזי המלך מאה ועשרים מילליאָן שקלי כסף הדרושים להוצאות המלחמה הגדולה ההיא , גם הִתְרַצוּ לְהַלְוֹת עוד כסף רב ועצום לאוצר המלך לעשות בו כטוב וכישר בעיניו לטובת פרוסיא בעת רעה ההיא .

§ 9. ממלכת פרוסיא גִבּרה חיָלים והתאזרה עז וגבורה להציל את אשכנז מיד הצרפתים החושבים עליה מחשבת רעה . ארצות מלכי ברית

לפצור במלך פרוסיא לעשות את דבר הקיסר, לא נְתָנוֹ המלך לִרְאוֹת פניו.
לזאת הִתְעַבְּרוּ סגני צרפת ובחרות אפם החליטו כי מלך פרוסיא חֵרף את
מערכות צרפת בסגרו דלתיו לפני ציר הקיסר, גם בראו מלבם דבר שקר
וַיַּתְעוּ את המחוקקים ואת העם באמרם כי ממשלת פרוסיא שלחה דעפעשע
השופכת בוז ונאצה על צרפת, להעיר ולעורר בזה חמת הצרפתים על פרוסיא.
ובראותם כי הצליחה ערמתם בידם ולב ההמון הולך וסוער על פרוסיא, צִוּוּ
על צבאות החיל להתאסף יחד ולהיות עתידים וערוכים בַּכֹּל למלחמה, גם
הרימו מבחורי העם תרומה חדשה לעבודת הצבא במספר רב, ומיד המחוקקים
דרשו בחָזקה לְהַמציא להם כסף תועפות לכלכל את צבא היבשה וחֵיל הים
בכל המחסורים אשר יחסרו להם בימי המלחמה (ט״ז יולי). ובעשותם כל
אלה, הודיעו לַכֹּל כי כלתה מאתם המלחמה על פרוסיא אף כי לא הודיעו
עוד זאת בספר גלוי למלך פרוסיא, כי את הספר ההוא שלחו אחרי ימים
אחדים לברלין. דְּבַר המלחמה פָּשַׁט ויעף מהרה קל בכל רחבי ארץ צרפת,
והצרפתים אשר כסוס הודם בהריחם ריח מלחמה, התגעשו וירעשו ונפשם
נחלים לְהַטָּה ויצפו בכליון עינים ליום אשר תפרוץ המלחמה בעזוז נוראותיה.

§ 8. במֶשֶׁך הימים ההם אשר הָתְּחָה צרפת כמרקחה וסערת המלחמה
נשערה בה בכל תֹּקֶף, ישב ווילהעלם מלך פרוסיא במקום הרחצה בעיר עמס
להחליץ עצמותיו במנוחה שאננה ולהחליף כֹּח על מעיני הישועה, ולא עלה
על לבו בהקיץ גם בחלום חזיון לילה כי סערה נוראה מתחוללת מצרפת על
ארץ ממלכתו. ובהוָדע לו פתאֹם הדבר הרע הזה, לא נבהלה נפשו ולא נע
לבבו ויתעתד לְקַדֵּם את פני הרעה ולהציל את ארצו ואת עַמּוֹ מיד מבקשי
רעתם, וַיְמַהֵר ויעזוב את עמס נאוֹת השלום והמרגעה וישב ברלינה קרית
עֻזּוֹ, ובכל מקום אשר עבר במרכבת כבודו, קִדמו העם את פניו בתרועת
מלך ובכל אותות כבוד והוד ואהבה עזה ונאמנה. כי המזמות אשר יהמום
נאפאלעאן ושריו על פרוסיא, והמלחמה העומדת הָכֵן להתפרץ מצרפת נודעה
עד מהרה בכל ארץ פרוסיא וכל העם התנדבו לעדור במלחמה ההיא ככל
אשר יְצַוֶּם מלכם הגבור המשכיל. בבואו לברלין היתה ראשית מעשהו
להוציא דְּבַר מלכות מלפניו אל נסיכי אשכנז בעלי ברית הצפונית ואל כל
שרי צבאות פרוסיא להתאסף יחד ולערוך הַכֹּל למלחמה, כי גם הוא ידע
נאמנה את כל אשר נעשה בצרפת וכי עוד מעט תפרוץ המלחמה על פרוסיא.
ובששה עשר יום לחדש יולי באו יועצי המלכים והרוזנים אשר לבעלי הברית
(בונדעסטאג) בשערי ברלין הבירה ויודיעו להמלך וראשי סגניו כי אנשי
חילם הָתפקדו וְהִצְטַיָּדוּ והנם ערוכים בַּכֹּל ליום קְרָב ומלחמה. השר פריזען
ציר מלך זאקסען חִוָּה דעתו על דְּבַר המלחמה ההיא לאמר: „צרפת המְּצה
קְרָבוֹת, מי יתן והוציאה חֶפְצָהּ לאור מהרה קל, כי אז תזכור זאת לארך

ימים

ביתם התבלָעו . ובעלי מכתבי העתים תקעו בשופר גדול ויריעו בחצוצרות מלחמה , וכל הצרפתים התגעשו וירעשו ויקראו בחָזקה : „חרב על פרוסיא ! חרב נוקמת נְקַם סאַדאָווא !" — . נאפאלעאָן מִלא את ידי הגראף בענעדעטי לנסוע אל מקום הרחצה הנודע בשם עמס לדרוש מיד מלך פרוסיא השוכן שם כי יְצַוֶה על יורש העצר מבית האָהענצאָללערן לנער כפיו מתמוך שבט המלוכה בספרד . ואף כי היטב חרה למלך פרוסיא על אשר יגזֹר עליו קיסר צרפת להקים דברו ובעת אשר הוא יושב עוד במקום הרחצה לְהִנָּפֵש ממשא המלוכה ולהחליף כֹּחַ וכל סגניו ויועציו אינם אִתּו , בכל זאת קִבל את הגראף בענעדעטי בפנים צוהלים כמשפטו תמיד ויבטיחהו כי ידו לא היתה בכל הדברים אשר בין לעאפאלד ובין שרי ספרד אדות המלוכה , גם לא הֶעלים ממנו כי אין לו כל צדקה לְצַוֹת על לעאפאלד לשמוע בקולו בדבר הזה . ובין כה וָכה התעשת לעאפאלד וינער כפיו ממלוכת ספרד , כי רוחו הטובה לא נתנה אותו להטיל סער גדול באיירופא לדגלי נֵזר המלוכה אשר יציץ עליו . וַאֲבִי לעאפאלד מִהֵר ויודיע למאַדריד בירת ספרד כי בְנוֹ מָשַׁך ידו מהמלוכה , וממשלת ספרד הודיעה את הדבר הזה לחצר קיסר צרפת . ובכל איירופא נשמע עד מהרה כי סר פחד המלחמה בין צרפת ופרוסיא , וגם בפאריז הֵחֵלו השרים לפסוח על שתי הסעיפים . אם לא סרה הסִבה למלחמת צרפת עם פרוסיא אחרי אשר משך לעאפאלד את ידו מִכֶּתֶר מלוכת ספרד , וגם הקיסר הֵחֵל לשוב ממחשבת מלחמה .

§ 7. אך לַאֲסון צרפת לא אבה נאפאלעאָן ושריו וחכמי יועציו לעזוב את התואנה אשר אִנה הזמן לידם להתגולל ולהתנפל על פרוסיא , וגם אחרי אשר הודיע מלך פרוסיא על ידי מלאכיו לחצר קיסר צרפת כי הפרינץ מהאָהענצאָללערן משך את ידו ממלוכת ספרד , התנכל הקיסר ושריו להתגרות במלך פרוסיא וימלאו את ידי הגראַף בענעדעטי עוד הפעם להתראות את המלך ולדרוש ממנו כי יכתוב בעצם ידו אל קיסר צרפת וִיַבטיחהו נאמנה כי הוא לא ידע מאומה אדות המלוכה אשר חפץ לעאפאלד למלוך בספרד וידו לא היתה בכל זאת , גם יבטיח כי לא יתן את לעאפאלד ואת כל שְׁאֵרי בשרו להתור אל המלוכה ההיא גם בימים יָצֻרוּ . והנה דבר כזה לא ערב גם נאפאלעאָן הראשון לשאול אף מאת אחד הפַּחות הסרים אל מִשמעתו , ונאפאלעאָן השלישי הרהיב בנפשו עֹז לשאול כזאת מאת מלך אדיר כמלך פרוסיא אשר זה מעט הֶראה עזוז נוראותיו במלחמת קאֶניגגראֶטץ ואשר יתנוסס על כל מלכי בעלי ברית אשכנז הצפונים ותהִלתו מלאה כל הארץ . ובכל זאת קִבל המלך את ציר נאפאלעאָן בידידות פעם אחר פעם ויבטיחהו כי לְרָצון הוא לו אשר נִער לעאפאלד את כפיו ממלוכת ספרד , אך לעשות את דבר קיסר צרפת , אין זה לפי כבודו , אפס כי בבוא בענעדעטי בפעם השלישית

לפצור

מהלים פניו לקבל מידם את נזר המלוכה, השתאה המלך על החדשה הזאת אשר לא ידע שמץ דבר ממנה עד העת ההיא. והסגן הספרדי אשר על הענינים החיצונים הודיע על ידי דעפעשע לציר ספרד היושב בפאריז כי שמע שוא העבידו אויבי פרוסיא בצרפת כי השר פרים פנה אל הגראף ביסמארק לדבר על לב מלך פרוסיא להמליך את לעאפאלד קרובו בספרד, כי באמת פנה השר פרים ויתר השרים רק אל לעאפאלד לבדו ולא אל ביסמארק. אך כל הדברים הנאמנים ההם לא מצאו מסלות ללבב קיסר צרפת וסגניו ויועציו וכל שרי חצרו, ויתמרמרו על מלך פרוסיא ויתנו עליו בקולם ויתגוללו ויתעוללו עליו כי הוא ממליך את שאר בשרו בספרד להיות פח יקוש לצרפת, והיה כי תקראנה מלחמה בין צרפת ובין פרוסיא, תעמוד אז צרפת בין שני אויבים בתוך, פרוסיא מזה וספרד מזה, ושתי קצותיה תאכל אש המלחמה. לשוא היה כל עמל הדיפלאמאטים הספרדים להוכיח במישור כי המלך החדש אשר ישימו עליהם יהי קצר יד להתערב בהליכות המלוכה ככל אות נפשו, רק יהי סר אל משמעת הסגנים וראשי העם ומה גם בכל דבר הנוגע אל מלחמה בעם אחר, ובין ספרד וצרפת הלא שלום אמת הוא כל הימים, וחלילה להספרדים לחמוס מזמות מלחמה על הצרפתים היושבים לבטח אתם. ואף גם זאת כי המלך החדש אשר יעצור בספרד הלא עיניו בראשו ולא יואל להמריץ את הספרדים לעשות מלחמה בעם עזוז נאזר בגבורות רעם כעם צרפת אחרי אשר זה מעט השיבו רוחם ממלחמת האזרחים אשר התלקחה ביניהם ימים רבים. הלא גם עסטרייך התאוננה כן בתחלה בעלות אחד מנסיכי האהענצאללערן על כסא הנשיאות ברומעניען, כי יראה פן יתיצב הנשיא האשכנזי ההוא לשטנה לה בארחות המלוכה, אך אחרי כן נוכחה לדעת כי אין כל פחד נגד עיניה ואין כל סבה מוצאת להתאונן על הנשיא ההוא, וכן תוכח עוד מעט גם צרפת כי המלך החדש מבית האהענצאללערן אשר ימלוך בספרד לא יגע כמלוא השערה בנחלת צרפת כל הימים. דברים כנים כאלה ועוד רבים כאלה דברו הדיפלאמאטים הספרדים להרגיע את לב קיסר צרפת ולבות שריו ויועציו ומתי סודו, אך שומע לא היה להם, כי לב הקיסר והצרפתים הולך וסוער. גם בני העם התקצפו ויתמרמרו על פרוסיא ויטפלו עליה עון אשמה כי תואנה היא מבקשת על צרפת לגדע את זרועותיה ולירדת קרנותיה ביום קרב ומלחמה. וביום הששי לחדש יולי 1870 דבר ההערצאג מגראמאנט דברים נמרצים באזני המחוקקים ושרי המלוכה וראשי העם ויעוררם לפקוח עיניהם על דרכי פרוסיא ועל עלילות מלכה אשר כוננו להשחית את צרפת, ובדבריו הנמרצים העיר בלב השרים והעם חמה עזה ויגמרו אמר לקרוא על פרוסיא מלחמה. הן אמנם כי שרים אחדים הרואים את הנולד התיצבו בעבי גבי מגנם להשיב את נמהרי הלב אשר קרבות יחפצו ממחשבות אונם, אך קול דבריהם נחבאו וכל אמרי

בינתם

בשלום. ימים רבים נִסוּ שרי ספרד והשר פְּרִים בראשם לדַבר על לב לעאָפּאָלד עד אשר נאות להם לקבל את נֵזר המלוכה. ואף כי הדברים התה נִדברו בסֵתר, בכל זאת נשמעו גם בארצות אחרות ונודעו גם בצרפת עד שהקיסר בִּמְסִבּוֹ. והנה נאפאלעאן שמע הדבר הזה ויהי כמחריש, אך שׂריו היושבים ראשונה במלכותו ורואים תמיד את פניו, הֵסבּוּ הדבר לחָפצם למצוא בו תואנה להתגולל ולהתנפל על פרוסיא, וימהרו ויחלטו ממנו כי יד מלך פרוסיא היתה בדבר הזה ועל פיו היתה שׂוּמָה להושיב את שְׁאֵרוֹ הקרוב אליו על כסא המלוכה בספרד לבעבור יהי מֵפֵץ לו לְנַפֵּץ על ידו את צרפת בכל עת מצוא. הן אמת כי הפרינץ לעאָפּאָלד שאל את פי ווילהעלם מלך פרוסיא אם ישר הדבר בעיניו לקבל את נֵזר המלוכה אשר הושיטו לו שרי ספרד, והמלך ענהו כי יש לְאֵל ידו לעשות ככל אַוַּת נפשו. אך השאֵלה ההיא היתה רק מפני הכבוד, כי בהיות מלך פרוסיא גם ראש בית אב בבית האָהענצאָללערן, יאתה לו שאֵלה כזאת על פי חֻקי הכבוד, ובאמת אין כל צדקה למלך פרוסיא לְצַוּת על לעאפאלד בחָזקת יד המלוכה לקבל את המלוכה בספרד או לחדול, כי כאשר לא התחבב מלך פרוסיא לתת ללעאָפּאָלד חלק ונחלה בממשלה הַמְּדִינִית בפרוסיא, כן לא נָטל גם לעאָפּאָלד על נפשו לָסוּר אל משמעת המלך בכל הליכות דרכו, וחָפשי הוא לעשות ככל הטוב והישר בעיניו. ואף כי בעת ההיא היה לעאפאלד שר גדודים בחֵיל צְבָא המלך, לא היו ידיו אסורות מֵעֲשׂות ככל חֵפץ לבו ולעזוב את משמרת פקודתו בכל עת אשר יאבה. הדברים והאמת האלה ידע גם נאפאלעאן וכל שרי חצרו ואנשי עצתו, ובכל זאת הרימו במרום קולם על מלך פרוסיא והוציאו משפט מעֻקל כי רק הוא הסב פני הדבר להמליך את שארו הקרוב אליו בארץ ספרד לִהיות לפח ולמוקש לצרפת, כי מתנקש הוא תמיד לצרפת ומתנכל עליה להרע לה ככל אשר תשיג ידו. גם הקיסר נאפאלעאן הוציא משפט מְעֻקל כזה וְרָגַז והתקצף על מלך פרוסיא ויחליט כי הוא מֵקים לשטן לו את לעאפאלד וכל מזמתו להמיט על צרפת רעה לא תדע שַׁחרה. השר לע סורד היושב במלאכות קיסר צרפת בברלין, הופיע פתאם בבית השרים היושבים ראשונה במלכות פרוסיא וַיְגַל את אזנם כי רָבתה התלונה בהיכל קיסר הצרפתים על אֹדות הפרינץ מבית האָהענצאָללערן אשר עִתְּדוֹ מלך פרוסיא לָשֶׁבֶת על כסא המלוכה בארץ ספרד, אך המזכיר פֿאָן מהילע אשר לו נגלו תעלומות מלך פרוסיא אדוניו, השיב לו אִמרי אמת כי יד מלך פרוסיא לא היתה בדבר הזה, ובכלל אין לו כל שיח וכל שיג עם לעאָפּאָלד אֹדות מלוכת ספרד. גם הדיפלאָמאַט הספרדי איזעביאָ דע סאַלאַזאַר אַ מאַזאַ־רעדאָ אשר הוא הִרבה דברים עם לעאָפּאָלד על דְבר מלוכת ספרד, גם הוא הודיע נאמנה בתוך קהל ועדה כי מלך פרוסיא לא התערב בדבר הזה ולא ידע ממנו מאומה, ובשָׁמעו בפעם הראשונה מפי לעאָפּאָלד כי שרי ספרד

מחלים

להעיר ולעודד את הצרפתים להתנער מֵעֲפַר שִׁפְלוּתם ולהַעלות על לב את הגדולות והנפלאות אשר עָשׂוּ לְפָנים בכל מלחמותיהם, ועתה עליהם החובה להתאזר עֹז ותעצומות לשבור את זרוע פרוסיא הנצבת חמושה בכלי מַשְׁחֵתָה לְשַׁחֵת את צרפת... אלה ורבות כאלה כִּזְבֵי הכותבים הנמהרים ההם, והצרפתים בעלי הדמיון התגעשו כי חרה להם ורשפי אש לָהֶם התלקחו בקִרבם. אך בכל זאת לא פרצה עוד המלחמה, כי נאפאלעאן השלישי לא מצא אז תנואות על פרוסיא לעור על ידיהן את עיני איירופא ולהחליט כי הן היו נסבה אל המלחמה. אפס כי אָרחות חפאָליטיק בימים החדשים האלה נבוכים הם וסבוכים ומסוכסכים מאד עד כי גם דברים רבים הנוגעים רק להליכות ממלכה אחת יש בהם כֹּחַ לעולל עלילות גדולות אף בממלכות אחרות עד כי תֵּלֵד פתאֹם מלחמה עזה אשר לא שִׂערו אותה כל יודעי בינה לעִתים. וגם בפעם הזאת הֵקִים הזמן מלחמה נוראה מאד בין שתי ממלכות אדירות צרפת ואשכנז לרגלי הַחֲלִיפָה אשר הוּיָה בארץ ספרד, ואנחנו נציג בזה דדברים קצרים את דְבר החליפה ההיא אשר לרגלה התפוצצו הררי עד באופן נורא מאד.

§ 6 שרי ספרד אשר הסירו את המלכה איזבל השניה מגבירה וגרשוה, בִּקשו להם בין רוזני איירופא איש כלבבם לתת כתר מלכות ספרד בראשו, בקשו ולא מצאו, עד כי לאחרונה מצא השר האביר פְּרִים את הפרינץ לעאָפּאָלד מנסיכי בית האָהענצאָללערן־זיגמאַרינגען ויאמין כי הוא יצלח למלוכה בספרד, גם בעיני יתר השרים הוטב הפרינץ ההוא מאד, יען כי הוא עוד במבחר שְׁנוֹתָיו, איש חי, רב פעלים. הֹטֶר מגזע מלכי פרוסיא ומודע וקרוב לקיסר צרפת, ואיש אשר אלה לו וְדָבָר אין לו עם כל פלגה מפלגות הספרדים אשר תחתיהן רגזה הארץ, יעמיד במשפט ארץ מבלי מַשּׂוֹא פנים ושבט מישור יהי שבט מלכותו. עוד לפני הימים ההם הוכיחו חכמי המדינה כי בארצות אשר חָלַק לב העם אֹדות הליכות הממשלה ויפרעו פרעות בתוכן, אין טוב להם כי אם להמליך עליהם מלך בן ארץ אחרת אשר כל שיח ושיג אין לו עם בעלי ריב ההם, כי רק בידו לְיַסֵּד ממלכה חדשה על אדני הַחֵרות והדרור. כזאת עשתה אנגליא במאה שבע העשרה והצליחה, וממנה ראו וכן עשו גם עמים אחרים וישבעו רצון, וגם ספרד עשתה כן לְפָנים פעמים אחרות, והמלכים מבני הנכר אשר עָמְדָה עליה הרגיעו ליושבי הארץ ויעשו סדרים בכל הליכות המלוכה ויפיקו רצון מאת כל בני העם למפלגותיהם. וגם בפעם הזאת בהתחולל פלגות הדעות בספרד ודברי ריבות התגעשו בשעריה ואין שלום ליוצא ולבא, נועצו השרים המשכילים יודעי העִתים לעשות כדבר הזה ולא מצאו טוב להם כי אם להמליך עליהם את לעאָפּאָלד נְסִיך האָהענצאָללערן, ובו בטח לבם כי הוא יעביר רוח חכמה עצה וגבורה על הארץ וישׁכּו מי המריבה ואיש על מקומו יבוא בשלום

מול הרעות העצומות אשר הביא על צרפת בגללן בהוציאו רבבות בחוריה אל הורג ורבבות אלפי כסף להוצאות המלחמה עד אשר נספחו הנפות ההן אליה. וכראות נאפאלעאן כי בכל מזמותיו וכל תחבולותיו ומלחמותיו ונצחוניו לא הצליח להגדיל גבולות צרפת במדינות ארצות אחרות כאשר אִוְּתָה נפשו, גמר אמר לקחת מיד פרוסיא את נפות רהיין וַיְקו כי יֵקל לו להוציא חֶפְצוֹ לאור וְלְהַכֵּב- בזה על פני כל הצרפתים. אפס כי לא אָץ לגלות את המזמה הזאת לאזני בני עַמּוֹ, כי בסתר לבבו יָרֵא מפני פרוסיא וַיָּגָר פן תְּבַלַּע מזמתו ואז תאבד תקותו. ועל כן נִסָּה דִּבֵּר שלום אל פרוסיא ויבקש מידה לתת לו נפות אחדות מגבול ארצה הקרובות אל צרפת והוא יתן לה במחירן נפות אחרות מארצות אחרות. אך ממשלת פרוסיא לא נאותה לו בדבר כזה אשר לא כדת, ואז הוסיף לנסות דברו אליה וּלְפַתּוֹתָהּ כי יחלקו יחדו את ארץ בעלגיען, אך גם לזאת לא הטתה פרוסיא אזנה לו. אז חִבֵּל תחבולות אחרות חדשות לבקרים, ולא מצא תוֹצָאוֹת ממבוכותיו הרבות הסוערות עליו מכל עֲבָרִים כי אם בהקדישו על פרוסיא מלחמה. וראשית מגמתו במלחמה ההיא היתה להסב בזה את עיני הצרפתים מהמגרעות הרבות השוררות בצרפת לרגלי ממשלתו ומשפטי פיהו, גם האמין ככל חכמי יועציו כי אנשי חילו הרביב העצומים יוכלו לעמוד לפני פרוסיא, ואם יצלחו מעט או הרבה במלחמה, יתפארו כי הגדילו לעשות וישפילו את גבורות חיל פרוסיא כמשפטם תמיד, ואז יש תקוה כי יִלָּווּ אל צרפת גם עסטרייך ואיטליא להִלָּחֵם יחד בפרוסיא אויבתם מאז. ואף גם זאת כי נאפאלעאן וּמְתֵי סודו האמינו אז כי אֲגֻדַּת אשכנז הדרומית איננה מצֻמדת לפרוסיא ברתוקות אהבה נאמנה וכגעת בה תגרת יד חזקה יִמַּס אסוריה ותִפָּרֵד מפרוסיא כבראשונה, גם האמינו כי גם ממלכי אשכנז הצפונית יתקוממו מלכים אחרים על פרוסיא ונוספו גם הם על שונאיה אנשי מלחמתה להוריד ממנה עֻזָּהּ.

5. § השרים היושבים ראשונה במלכות צרפת נועצו לב יחדו ויוציאו לאור משפטם לצאת בחרב על פרוסיא ככל אַוַּת נפש נאפאלעאן, ומהרה קל נודע הדבר לכל שרי החילים ולכל שרי המדינות, להסגנים והמחוקקים הדבקים תמיד בנאפאלעאן ובכל מועצותיו, ולסופרי דברי הימים וכותבי מכתבי העתים גם לכל המון עַם צרפת מקצה הארץ עד קצה. כי הצרפתים אחוזים וּמְשֻׁלָּבִים הם איש באיש ואיש ברעהו, והגדולים עם הקטנים, האדירים עם הצעירים מתבוללים תמיד בבתי המשתה לשמות אלי גיל וְלָחֹג חַגֵּי ששון, וכל התְּדָשׁוֹת הצומחות בארץ תעופינה עד מהרה מהיכלי השרים והרוזנים אל אזני בני העם לכל מפלגותיהם, וגם דְּבַר המלחמה הזאת דָּאָה מפי שרי המלוכה לאזני העם וּבִן יום ידעו כל הצרפתים למגדול ועד קטן כי מלחמה לצרפת בפרוסיא. מוציאי לאור מכתבי העתים מצאו אז עת רצון

להעיר

נאפאלעאָן הראשון, חִדשה כנשר נעוריה, ולא שָׂמוּ לנגד עיניהם כי מלחמת אַלמאַ ומלחמת סאָלפֿערינאַ נופלות הן מאד ממלחמת אויסטערליץ ומלחמת וואַגראַם אם פרי נצחונותיהן שֶׁקֶל יִשָּׁקְלוּ במאזני צדק. תוצאות מלחמות נאפאלעאָן הראשון ופעולותיהן הנמרצות בהליכות המדינה, לא יָכְלוּ קום בדור החָדש הזה אף אם קָם גבור נערץ כמוהו עם גבורים עריצים כאנשי צבאותיו, כי ארחות התבל שָׁנוּ כְּעֵת מאשר היו אז מן הקצה אל הקצה, וזולת זה לא הקום פְּעָמִים תקופה נפלאה כהתקופה ההיא ומה גם בְּמֶשֶׁך שָׁנִים לא כבירות כאלה. גם אחרית נאפאלעאָן הראשון וּמַפַּלְתּוֹ הנוראה היתה דַיָּהּ להוכיח לעיני הצרפתים כי הנצחונות היוצאים רק מגבורה ועריצות ואין לִדְבַר אמת וצדק כל חלק וכל נחלה בהם, כקצף על פני מים הם וכמֹץ יְסֹעַר מִגֹּרֶן. אך הצרפתים הואילו לרדוף אחרי צֵל עובר ולא ישוב, והסבו עיניהם מֵעֵת הַחַיָּה גם לא השכילו לנצור את האוצר הטוב אשר הביא הזמן לידם, ותחת הוציא פרי תועלת מיתרון הַכְּשֵׁר דעתם אשר פי שנים ברוחם, רָכְבוּ על מִפְלְשֵׂי חזיוני תהו ועל כנפי רוח הדמיון הגביהו עוף לאחוז בכנפות העת אשר כבר נְגוֹזָה וְעָברה, ולהתחרות את עלילות נאפאלעאָן הראשון רב העליליה בדורותיו — . והקיסר נאפאלעאָן השלישי בהתבוננו על תשוקת הצרפתים ותאות נפשם לחַדש את ימי קדם ההם כקדם, הוסיף עוד אש ועצים הרבה על אש התשוקה ההיא לבעבור יֵחָלְצוּ נמהרי לב ההם חוּשִׁים לעבור חלוצים ברחבי איירופא לרשת משכנות לא להם, לעשות להם בזה שֵׁם גבורים מְנַצחים ולהרחיב את גבולות ארצם כבראשונה. ומראשית ימי ממשלתו היתה ראשית מזמתו לְפָאֵר את צרפת בנזר תפארת הנצחון, להכות בזה את עיני הצרפתים בסנוֵרים לבל יראו כי הוא שדד מהם את חֵרותם ויכבשם לו לעבדי עולם. כמעט אשר התנשא לשֶׁבת על כסא הנשיאות בצרפת, הניע את הצרפתים לצאת בחרב על רומא להוריד ממנה עֻזהּ. ובשבתו על כסא דודו הקיסר, הוציא עד מהרה את צבאותיו לעשות מלחמות רבות בארבע כנפות הארץ: בארץ רוסיא (מלחמת קְרִים), בארץ איטליה (מלחמת לאָמבאַרדי), בארץ אלגעריען, בהרי הלבנון, בממלכת כִּינאַ, בְּעֵבר נהר גוזן (בארץ הודו) ובעבר הים הגדול (בארץ מעקסיקא), ובכן לחמו הצרפתים על פי הקיסר הזה בכל ארבע חלקי התבל: באיירופא, אזיא, אפריקא ואמעריקא, כאשר התפאר בן הקיסר באחד מִדַבְּרוֹתָיו אשר דבר באזני שרי מלכותו בחמשה עשר לחדש פֿעברואר תרכ"ה 1865, להוכיח בזה לעיני הצרפתים כי בכֹחו וגבורתו וברוב חכמתו ובינתו חִדש את כבוד צרפת וישב לה את הודה ואת נצחה וְעֻזה כבימי דודו הקיסר המרומם. אפס כי בכל המלחמות הרבות ההן לא הִרבה לצרפת און וָאֱיָל ולא הרחיב את גבולותיה, רק הגדיל את חובותיה הרובצות עליה מכבר והִרבה להעמים מִסִים חדשים על עם הארץ העמוסים כבר במסים רבים משא לעיפה. נפות סאַפֿאָיען וניצאַ אשר סָפַח אל צרפת במה נחשבו

מול

כל אשר יָסַף הוא לחַבֵל תחבולות לְקַצות בפרוסיא ולהשפילה עד לעפר, כן יָספה היא לעשות חיל ולהרים קרנה בכבוד ועוז. על פי הכמות חכמיה היתה לתהלה בכל קַצְוֵי איירופא, גם כל בניה פתחו אזן לשמוע בלמודים עד כי כמעט לא נמצא בה איש בער אשר לא יָדע ראשית למודים. אנשי חילה נאזרים בגבורה ומלֻמדי מלחמה גם יודעי בינה לעתים. במלחמת דאֶנעמאַרק חָשְׂפה פרוסיא את זרוע עֻזה וראו כל אפסי איירופא כי נחה עליה רוח גבורה כעל גבורי ימי עולם אנשי השם מעולם. בהצותה את עסטרייך הוסיפה עוד עֲשׂות גדולות ונוראות בימים מעטים את אשר לא עָשׂוּ גבורי מלחמה בשָׁנים רבות עד הימים ההם. והעולה על כִּלְיָה כי בחכמתה וגבורתה הצליח חֶפצה בידה לְחַבֵּר את כל ארצות אשכנז בחוברת ולהביאן במעדנות ברית האחוה אשר עיני כל האשכנזים כָּלוּ מיַחֵל שְׁנות מאות רבות אל התחברות כזאת. גְדֻלת פרוסיא ועֻזה ונִצחה היו כִּמְסֹם נֹסֵם במשכיות לבב נאפאלעאָן השלישי, ואל המשטֵמה הישָׁנה הצפונה בחֻבּו, נִלְוְתָה עוד גם קנאה עזה כמות ויחשוב מחשבות כל היום לעשות בה מלחמה ונקמה, וגם הפלגות הרבות בצרפת אשר בכל הליכות המלוכה נפלגו מנאפאלעאָן וילכו לו מנגד, הִשְׁתַּוּוּ עִמו בדבר פרוסיא וכמוהו נִחרו גם הם בה ויחפצו רעתה בקנאתם בהצלחתה ובחרות אפם בה. משנת תקע"ה 1815 והלאה לא חָדלו בני צרפת מהתלונן תלונה עזה על מלכי איירופא בעלי הברית על אשר הֵסירו גבולות ארצם מאשר גָבַל אותה נאפאלעאָן הראשון וילחצוה להתכנס אל גבולותיה הראשונים אשר היו לה בשנת תקמ"ט 1789. התלונה הזאת השמיעו הצרפתים בכל עת אשר התחוללו תמורות וחליפות שׁנות באיירופא, גם בכל עת מְצוא התאוננו תמיד על מלכי הברית ויתנום לפני מסיגי גבול. הן אמת כי היטב מרה נפש הצרפתים בראותם כי כל גבורותיהם ונצחונותיהם ועזוז נוראותיהם לא עשו להם פרי תבואה, עלו בתהו ואבדו והיו כלא היו. אך תחת פקוח עַיִן על דרכיהם וְשׂוּם לב על מעלליהם אשר היו בעוכריהם ובעוכרי ארצם, השיאו עָון אשמה על אחרים אשר לא נואלו ולא חטאו. כי הם רק הם בגֹבה אפם ובגאות לבם להשתרר על ארצות לא להם ובשטף רוחם הקשה לפרוץ גדרות הממשלה בארצם ובכל ארצות תבל, הביאו עליהם רעות רבות ויהיו לאחור ולא לפָנים. ותחת אשר היה להם לשמוח בחלקם בעלותם עוד הפעם על הרדי עז וממלכתם התנשאה שנית כאחת הממלכות האדירות באיירופא, תחת זאת הוסיפו עוד לעדות גָאון וָגֹבַה ולהתאמר כי עַם סגֻלה הם מכל העמים אשר תחת כל השמים ולהם לבדם יאתה המִשׂרה הרוממה על כל ממלכות תבל. נִצְחוֹנָם במלחמות קרים ולאָמבאַרדי שָׂם קטורה באפם וְחֹטֶר גאוה בכפם וידמו בנפשם כי גבורים משכילים הם מאין כמוהם תחת השמש וכל העמים והלשונות קצרי יד להתיצב לפניהם ביום קְרָב ומלחמה. תִּפְלַצְתָּם ותעופת רוח דמיונם העז השיאום ויכלו להם להאמין כי עת הפלאות, עת

נאפאלעאן

שְׁנָיו מארץ רוסיא , כי כל עלילותיו גלויות וידועות לכל יודעי קורות העתים ונכתבו בספרים רבים לְכל עַם וָעָם כלשונו , ורק את אחריתו נזכיר פֹּה בדברים קצרים: בְּבָרְחוֹ מֵאִי עלבאַ אשר הָחרם שם מטעם כל מלכי איירופא (בששה ועשרים לחדש פֿעברואַר תרכ"ה 1815) , התלקטו אליו הצרפתים מכל הערים ומכל עברים וישיבו לו הוד מלכותו כבראשונה , ובעשרים להדש מאַרץ בערב בשעה התשיעית בא בשערי פאריז וכל העיר הֵרִיעָה לקראתו: «יחי הקיסר» ! אז נבהל לודוויג שמונה העשר אשר מלכי הברית הושיבו אותו על כסא המלוכה בצרפת , ויברח מפני הארי הנורא אשר יצא מִסֻּבְּכוֹ לערוץ ארץ . ומלכי הברית היושבים בווין לַמְתִּיק עצה ולהתיעץ על צפונותיהם , נבהלו נחפזו גם הם בהוָדע להם כי שָׁב נאפאלעאן מֵאִי עלבאַ ויחזיק בְמָעוזו כבתחלה . ועד מהרה הוציאו דבר מלכות מלפניהם כי האיש נאפאלעאן חֵרֶם הוא ונכרתה נפשו מקרב כל העמים . . . ורוסיא , עסטרייך ופרוסיא חָברו יחדו להקריש על איש חֵרמם מלחמת כִּלָיון וַאֲבְדָן לבל יוסיף עוד להרגיז ארץ ולסכסך ממלכה בממלכה ולשפוך דמי אדם רב בלי הפוגה . כשמוע נאפאלעאן את אשר נגזר עליו ואת המלחמה אשר קָרשו עליו מלכי ברית איירופא , עלה עשן באפו ויתגור גבורות רַעם ויצא על אנשי מלחמתו בחרבו הנוראה וַיְקַו כי ההצלחה תוליך לִימִינוֹ את הנצח ואת הָעֹז כבימי קדם . בשנים עשר להדש יוני התיצב בראש צבאות גבוריו אשר קרא לְאֵפוֹ , ובארבעה עשר לחדש בעצם היום אשר התגבר בו לפָנים על מלכי הברית במלחמות מאַרענגאָ ופֿרידלאַנד , הִציב את אנשי חילו במערכות מלחמה וידבר על לבם דברי נגידים לעורר בם רוח גבורה ולחַזק ידיהם לעדור במלחמה כגבורים משכילים לעשות להם שֵׁם תפארת כאז במלחמותיו הרבות . בששה עשר לחדש יוני הֵאִירָה ההצלחה פניה אליו ויתגבר על מלכי הברית במערכה בשדה המלחמה אשר התחוללה אצל ליגני , אך בשמונה עשר לחדש ההוא בהלָחמו ביום קְרָב על יד בעלאָ־אַליאַנס (אשר פי העם יקבנו בשם וואַטערלאָאָ) התגברו עליו הפרוסים והאנגלים תחת פקודות הגבורים המְהללים בליכֿער וועלינגטאָן , ויגפו את אנשי חילו מגפה נוראה מאד ויניסום ויפיצום , ונאפאלעאן שֻׁלַּח מטעם מלך אנגליה לארץ גזרה לְאִי העלענא ושם כִּלה בינון חייו וטפחות ימיו באנחה עד אשר חמל עליו המות וישלח לו פְדוּת ויפדהו מכל צרותיו בשנת תקפ"א 1821 בחמישי לחדש מאַי .

4. § . והצרפתים אשר ידעו נאמנה כי רק על פי פרוסיא היתה שומה להפיל את נאפאלעאן למשואות נצח , הוסיפו עוד לצרור את פרוסיא ולהמוס עליה מזמות נקם וְשִׁלֵּם עד רדתה , ויותר מִכֻּלם שנא אותה לואִי נאפאלעאן בן אָחִי הקיסר האֻמלל ההוא , ויום נקם בלבו תמיד כל הימים , ובשבתו על כסא דודו הקיסר בצרפת , חָפַּשׂ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ למצוא תואנה להתגולל ולהתנפל על פרוסיא לנקום מידה נקמת דודו אשר מִיָּדָהּ נגזר וירד אָבֵל שאולה . אך

כל

מאות אלף ושלשים ושמונה אלף איש, וזולת זה נלחץ לשקול עוד מאת וארבעים מיליאָן שקלים לבית גנזי קיסר צרפת בעד הוצאות המלחמה. וקיסר עסטרייך נִסה עוד הפעם את הצלחתו וַיְחַלֵּץ חושים לשפוך על נאפאלעאן כַבִּיר מלחמה בעת אשר ידיו מלאות עבודה בספרד, אך בהִוָּדַע זאת לנאפאלעאן מִהֵר וַיִּדֶא כנשר ויפרוש כנפי גבורתו על עסטרייך וישתער עליה בשערה וסופה בחדש אפריל תקס"ט 1809 ויך את צבאות חֵילה אצל רעגענסבורג ויחרימם לפי חרב ושאריתם הֵפִיץ כקש לפני רוח, ובחצוצרות וקול שופר בא במרכבת עֻזו בשערי ווין הבירה (בשלשה עשר יום לחדש מאַיי). אולם בכל זאת לא רפו עוד ידי קיסר עסטרייך ויוסיף להתגרות בנאפאלעאן וַיִּלָּחֶם בו אצל וואַגראַם ביום החמישי וביום הששי לחדש יולי, אך גם בפעם ההיא גָּבַר נאפאלעאן ויך במחנה עסטרייך מכה גדולה מאד וַיְשַׁחֲקֵם כעפר על פני רוח, וקיסר עסטרייך לא מצא דרך אחרת לפניו כי אם לְהִכָּנַע תחת יד מְנַצְּחוֹ, ולשאול ממנו לכרות עִמו ברית שלום במחיר אשר ישית עליו, ובארבעה עשר לחדש אקטאבער תקס"ט 1809 יצא דְּבַר השלום ההוא לאור בהיכל שאָנברוין, ונאפאלעאן הִרבה במחירו ויקח מיד קיסר עסטרייך כסף תועפות גם נפות ומחוזות ככל אשר שאלו עיניו. בעת ההיא התנוסס נאפאלעאן בִּמְרום קֶרֶן הגבורה והנצח וההוד ויהי עליון ונורא לכל מלכי ארץ, וכל נסיכי אשכנז בעלי ברית רהיין תֻּכּוּ לרגליו ונשאו מדברותיו, וגם עסטרייך ופרוסיא סָרוּ אל משמעתו. ובשנת תקע"ב 1812 בצאת נאפאלעאן למלחמה על רוסיא, נלחצו כל נשיאי אשכנז ורוזניה גם עסטרייך ופרוסיא לתת לו עִזוז וחיל לעדור עם חיל צרפת יחד במלחמה הנוראה ההיא, עד כי היה מספר אנשי החיל ההם יותר משש מאות אלף ועשרת אלפים איש שולפי חרב ונושקי נשק רבים ושונים, מספר כלי התותח יותר מאלף ושלש מאות וארבעים וחמשה, ומספר הסוסים המוכנים למלחמה מאה אלפים ושמונים ושבעה אלף. והחיל הגדול והנורא ההוא עבר ברעם וברעש דרך ארץ פרוסיא ויאכלו יבולה וַיְלַחֲכוּ את לְשַׂדָהּ, ובעשרים ושנים יום לחדש יוני עברו את נהר ניעמען ויבואו ארצה רוסיא להשחיתה. אחרית המלחמה ההיא מוּדַעַת בכל אפסי תבל, כי אֵל זועם גָדַע בזעם אפו קרן הגבור העריץ חולש על גוים ומרעיש ממלכות, ומכל החיל העצום והנורא ההוא אשר באו בשערי רוסיא בסערת גבורתם, לא שָׁבוּ רק פליטים ונסים, נִקשים ורעבים, מֻכִּים ופצועים ומספרם רק כחמשים אלף איש.

§ 3. אחרי הדברים האלה התאוששה פרוסיא ותתאזר עֹז לְפָרֵק מעל צוארה את מֹטות הברזל אשר שָׂמוּ הצרפתים עליה, רוח חדשה נבראה בלבות יושביה ורשפי אש הגבורה התלקחו בקרבם וכאיש אחד חֲבֵרים כרתו ברית על לוחציהם העריצים לעשות בהם מלחמות ולגרשם מגבול ארצם. ואנחנו לא נספר בזה את אשר עולל נאפאליאָן באשכנז אחרי הִתְמַלְטוֹ בְעוֹר

שניו

הזה. בימים האיומים ההם נָשתה גבורות כל מלכי הארצות מול רות העריצות אשר הוציאה אז צרפת מאוצרה לערוץ ארץ. וגם על פרוסיא נִחֲתָה אז יד צרפת, כי הצרפתים שכורי יין הנצחון, הכבידו ידם עליה להסגיר בידם את הנפות היפות אשר על נהר רהיין השמאלי (תקנ"ה 1795 בחמשה לחדש אַפריל), הן אמנם הבטיחו הצרפתים לתת תמורתן נפות אחרות לפרוסיא, אך לא שמרו את הבטחתם.

כְּשֹׁךְ סערת המֶרד בצרפת, וממשלת זָדוֹן, ממשלת הַבֶּהָלָה (שרעקענס־הערשאַפּט) ספה תמה מן בלהות, התכוננה על מְעִי מַפַּלְתָּהּ ממשלת המנהלים (דירעקטאָריום) אשר שבט מישור שבט ממשלתם, ואז ישבה אשכנז בטוחה ושאננה מפחד רעה. אך פתע הֵעיר נאפאלעאן הראשון סער חרש בצרפת, כי בשנת תק"ס 1799 בתשיעי לחדש נאָוועמבער קם על ממשלת המנהלים ויכחידה בחוזקת היד גם השבית את הרעפובליק בצרפת ויתנשא לנשיא ולנגיד ומצַוה על הצרפתים. ותהי זאת עוד הנקלה בעיניו וַיִּתְעַל וישב גם על כסא המלוכה בשנת תקס"ד 1804 ויהי לקיסר בצרפת ומשפטו ושאֵתו פָּרַש על כנפות איירופא. במעט אשר סָעַד כסאו בעֹזוז וחיל, היתה ראשית מַבָּטוֹ לרַד לפניו את אשכנז וְלָשׂוּם אותה הֲדוֹם לרגלי גאוָתו. בשנת תקס"ה 1805 בשני לחדש דעצעמבער הִטָּה את חרבו הגדולה על קיסר עסטרייך וַיַּכֵּהוּ מכה נפלאה וְנִצַּחַת במערכה בשדה, ויכריע את מבחר גבוריו ואת אבירי אֲגַפָּיו וחיל עוזריו לפי להט חרבו המתהפכת, היא המלחמה הנוראה הנודעת בספר מלחמות איירופא בשם מלחמת אויסטערליץ. וקיסר עסטרייך בראותו כי קשת גבוריו חַתִּים וּזְרֹעֵי עֻזּוֹ גֻּדָּעוּ, הִתְרַפֵּס ויבקש שלום במחיר אשר יוֹשִׁת עליו, וְהַמְנַצֵּחַ הנערץ הִרְבָּה מאד במחיר השלום ככל אַוַּת נפשו הרחָבה. בשנה ההיא הֵעִיף את בְּרַק חרבו גם על פני מלך פרוסיא, והמלך מִהֵר לְהָשִׁיב מעליו אפו ולשַׁחדהו בנפות ומחוזות ככל אשר שָׁאַל ממנו. לתקופת השנה השתער הגבור העריץ הזה על פרוסיא ובמלחמת תנופה נלחם בה ויך אותה מכה נַחלה מאד אצל יענא. המלחמה האיומה אשר התחוללה בשנת תקס"ו 1806 בארבעה עשר יום לחדש אקטאבער הורידה ממלך פרוסיא את עֻזּוֹ וַתַּכְנַע בעמל לבו, ונאפאלעאן בא בשבעה ועשרים יום לחדש ההוא בשערי ברלין הבירה בתרועת נצחון וישלוט בה שלטת בלי־מצרים, וכל מבצרי פרוסיא פתחו שעריהם לפני הצרפתים, והמנַצחים באו בתוכן כמבואי ערים מבֻקעות ויאָחזו בהן וישפכו רות עריצותם עליהן. בשנת תקס"ז 1807 הכביד נאפאלעאן את אכפו על מלך פרוסיא לתת את ידו אל שְׁלוֹם טילזיט במחיר מדינות רבות מארץ ממלכתו. יותר מֵחֲצִי ממלכת פרוסיא נָסַבָּה אז לקיסר צרפת, ומחמשת אלפים וחמש מאות ושבעים פרסאות מְרֻבעות לא נשארו ביד מלך פרוסיא רק אַלְפַּיִם ושמונה מאות ושבעים ושבע פרסאות, ומתשעה מיליאָן ושבע מאות אלף וארבעים ושלשת אלפים איש, לא נשארו תחת ידו רק ארבעה מיליאָן ותשע

מאות

בכל המעשים אשר עשו להיידעלבערג, ולאחרונה שרפו את העיר באש ויהרסו את הגשר אשר על נהר נעקאַר להאביד מיושבי העיר כל מָנוס ומפלט. אחרי כן הגביהו עוף כבני רֶשֶׁף על פרידריכסבורג ויתצו את מצודתה ואת בתיה הֵשַׁמּוּ. וכן עשו גם לערי ברעטטען, קרייצנאַך, פראַנקענטהאַל, אָפּענהיים, בִּכְרַךְ ועוד ערים וכפרים רבים. ולודוויג ארבעה העשר אשר בִּדְבָרוֹ נעשו כל השערוריות ההן, לא השיב עוד חמתו מהשחית וַיְצַו להחריב עוד אלף ומאתים ערים וכפרים בארץ אשכנז, ורק בקום עליו רעה מתוך ארצו, נלחץ להשיב חרבו הזוללה אל תערה ולעשות שלום עם אשכנז. המלך העז הזה הֵמיט רעות רבות גם על הקורפירסט הגדול פרידריך ווילהעלם נְגִיד פרוסיא, ולאחרונה הכביד עליו אָכְפּוֹ לקנות מידו את השלום במחיר רב (ה׳א של׳ט 1679). ובעת אשר כתב הקורפירסט את ידו על אָפני השלום ההוא, קרא בִּמְגִנַּת לב את דברי המשורר הרומי ווירגיל, לאמר: "מי יתן ויקום מרקב עצמותי נוקם את נקמתי"! והנוקם ההוא קם באמת מיוצאי חלציו, הלא הוא פרידריך השני הנאדר בַּהֲדַר כְּבוֹד שֵׁם "הגדול" (ת״ק–תקמ״ו 1740—1786), כי בכחו ובגבורתו ועֹצם יד חכמתו נקם את נקמת הקורפירסט הגדול אֲבִי בית מלכותו מיד מלך צרפת וכל עם הצרפתים במלחמה הארוכה והנפלאה הנודעת בספר דברי ימי עולם בשם "מלחמת שבע השנים". בשנת תקי״ז (1757) בחמישי לחדש דעצעמבער הֵנִיף המלך הגדול הזה את להט חרבו הגדולה על צבאות צרפת ועסטרייך ויך אותם מכה נצחת במערכה בשדה קטל, את מבחר גבוריהם הכריע ויז לארץ נצחם ושאריתם נסו מנוסת חרב ונפזרו לכל רוח. בערב היום ההוא אשר נִצַּח את אנשי מלחמתו, כתב פרידריך הגדול אל אחותו כדברים האלה: "יום בשורה היום הזה, כי מפני עשרים אלף פרוסים נסו חמשים אלף צרפתים ועסטרייכים מהמערכה וַיָּפוּצוּ בשבעה דרכים. אמותה נא הפעם אחרי אשר הצלתי את כבוד בת עמי מיד אויביה ומחרפיה ועשיתי לה שם תהלה בארץ. נָקֵל לנו שְׂאֵת כל רעה וכל תלאה אך לא אִי־כָבוֹד". מאז והלאה הלכו הפרוסים מחיל אל חיל, הלכו הלוך וחזק, והצרפתים הלכו הלוך ודל בשפלות ידים ובכל אשר פָּנוּ היתה בם יד הפרוסים לְהֻמם ולאבדם. היטיב את אשר דבר אז החכם וואָלטער "כי בכרות צרפת ברית מלחמה עם עסטרייך על פרוסיא, אָבדה צרפת בְּשֵׁשׁ שָׁנִים הון עצום ואדם רב יתר הרבה מבכל מלחמותיה אשר לָחמה בעסטרייך משך שתי מאות שנה״ —.

2. § 2. מקץ עשרים ושש שנה למלחמת שבע שנים ההיא, רָגזה ותרעש ארץ צרפת מפני סערת המֶרד הגדול אשר התחולל בקרבה, סערה נוראה ונפלאה אשר כמוה לא נהיתה מעולם ולא תהיה עוד לעולם. בעזוז נוראותיה הרגיזה כל מצוקי ארץ, הרעישה כסא ממלכות, הָפכה מִשְׁרַשׁ הליכות התבל, ופעולתה הנמרצה השאירה עוללות בכל אפסי איירופא עד היום

הזה

לארץ אשכנז, הֵרע לה היינריך השני בשבתו על כסא מלכותו בצרפת כאשר מודעת לכל יודעי דברי הימים ההם. המלך הראשון ממלכי בית בורבאן אשר מָלַךְ על הצרפתים, הלא הוא היינריך הרביעי, היתה ראשית מעשהו לחמום מזמות על אשכנז ולשפוך עליה כּבֶד מלחמה לקרוע ממנה את נפות רהיין, ולולי רְצָחוֹ פתאם מְרַצַּח חֶרש (בשנת ה"א ש"ע 1610 בארבעה עשר לחדש מאַיי) כי אז בִּצַע מזמתו אשר יָזַם להתנפל בחרב על אדמת אשכנז בשמונה עשר יום לחדש מאַיי. אחריו שָׂם הקאַרדינאַל רישעליֶיע את מִשְׁטָרוֹ בארץ צרפת וישתרר עליה כמושל עריץ וילטוש גם הוא את עיניו על אשכנז. גם הקארדינאל מאַזאַרין אשר יָרַשׁ את מִשְׂרָתוֹ ואת שִׁטָּתוֹ בהליכות המדינה, חשב תמיד מחשבה רעה על אשכנז, ומה גם בראותו כי קִדמוה ימי דעה וּמָטָה ידה לעשות חָיל. בימי מרים המעדיציאית אֵם לודוויג שלשה העשר אשר מָלכה בשֵׁם בְּנָהּ בטרם צלח הוא למלוכה, ואחרי כן במלאות ימי לודוויג ויקח את שבט המלוכה בידו, גם בימי אֵם לודוויג ארבעה העשר אשר הֶחזיקה ברסן הממשלה עד אשר גדל בְּנָהּ ויצלח למלוכה, ואחרי כן בֶּאֱחוֹז הַבֵּן את מָשׁוֹט המלוכה בידו, במשך כל השָׁנים הרבות ההן, כמאה שנה, חשבו מלכי צרפת ההם מחשבות רעות על אשכנז עד כי לאחרונה הפיקו את זממם. כי לודוויג ארבעה העשר קרע את עלזאס ואת לאָטרינגען מעל אשכנז ויספחן אל צרפת, לא בגבורה ולא במלחמה כי אם בערמה ובמרמה. והמלך ההוא הוסיף עוד עֲשׂוֹת רעות רבות לארץ אשכנז, כי אחרי אשר כרת עִמָּה ברית שלום בשנת ה"א תמ"ד 1684 ויכתוב ויחתום בטבעתו לבל יוסיף עוד להלָּחם בה עד כְּלוֹת עשרים שנה, הפיר את בריתו ולא שמר מוצא שפתיו, ועוד בשנה ההיא לקח מיד בני אשכנז את טריער וּמְסִבֶּיהָ, ובשנה השניה שלח גדודי אנשי חילו העריצים לקחת בחזקת היד את רהיינפּפאלץ, באמרו כי לו משפט הירושה בנפות ההן, ובאמת היה המשפט רק להגראף מנייבורג. כשפעת מלאכי שחת התפרצו גדודיו בגבול אשכנז ויעברו בה בחרב ובאש ודם וילכדו את פּיליפסבורג ואת מאַיינץ, את וואָרמס ואת קייזערסלויטערן ועוד ערים אחרות, גם היילבראָן, פּראַנקענטהאַל, מאנהיים ושפייער לא יכלו עֲמוד לפני עריצי צרפת ההם, וכל נפות פפּאַלץ אשר על נהר רהיין היו מורשה ללודוויג ארבעה העשר ולמס עובד, ואנשי חילו חמסו, גזלו, עשקו ורצחו, וירעצו וירוצצו את יושבי הארץ וישימום כעפר לדוש. בשנת תמ"ט 1689 עלו הצרפתים כשואה על היידעלבערג ובנותיה ויעשו שם שערוריות ואכזריות אשר לזִכרן ישערו שער כל יושבי אשכנז עד היום הזה. בעֲברת זדונם שִׁלחו את הבתים והחצרים באש ואת נפש בעליהם הורידו דומה, עִנו את הנשים בראש כל חוצות, נִפצו עוללים אל הסלע, ואין ־קץ לכל עלילות רֶשע ומעשי רֶצח אשר עוללו ההוללים ההם בעת רעה ההיא להאשכנזים האומללים. בשלישי להדש מאָרץ פרצו הרוצחים ההם גם בשערי עיר מאַנהיים ויעשו בה

כבל

מלחמת צרפת־אשכנז
בשנת תר״ל–ל״א 1870–71.

§ 1. אחרי אשר הִצליח נאפאלעאן לחַדש את מלכותו על פי רוב דֵעות העם (פלעביציסט), ולבבו היה סמוך ובטוח כי סָעד בעֹז מלך את כסא ממלכתו גם ינחיל אותו לבניו אחריו, הֵעִיר הוא בפֹעל כפיו סער נורא על ראשו אשר בתגרת ידו מִגֵּר לארץ כסא כבודו וַיַסְגֵר לַשְׁבִי עֻזוֹ ותפארתו ביד צר. כי בחזקתו לקח לו קרנים וְתִפְלַצְתּוֹ השׂיאתהו להתגרות ברעה ולפתוח חרבו על עם אשכנז היושב לבטח אתו, ואז היתה תבוסתו שלמה ויפֹּל פלאים למשואות נצח. אך בטרם נָחֵל לסַפר את תהלוכות המלחמה הנוראה ההיא, מלחמת צרפת־אשכנז, נעבור בתעופה עַיִן על דברי הימים לשתי הממלכות ההן ועל דברי הריבות והקְרָבות אשר התחוללו ביניהן עד ימי המלחמה האחרונה הזאת, וממוצא הדברים נשכיל ונדע למי משתיהן הצדקה ומי מהן הוציאה לִראשונה חרבה מתערה.

אם נזכור ימות עולם, נראה עין בעין כי זה כחמש מאות שנה לָטשה צרפת עין קנאתה על אשכנז ובאַוּת נפשה שָׁאפה לרֶשת את נְפוֹתֶיה היפות להרחיב בהן את גבול ממלכתה. עוד בראשית מאה חֲמֵש העשרה בִּלְחוֹם צרפת מלחמת כָּלָה באנגליה, היתה אשכנז מטרה לחצי קנאתה ותשאוף על עֲפַר ארצה. וכמעט אשר שָׁבתה המלחמה ההיא, התנפל קארל השביעי מלך צרפת בארץ אשכנז בזרוע חשׂופה והרב שלופה, ואחריו התנפל כן גם לודוויג XI לקחת את עלזאַס ואת שטראַסבורג מיד האשכנזים. ואחרי אשר גרשו הצרפתים מעל אדמת אשכנז בשנת ה׳א קצ״ט 1439, שָׁבוּ עוד הפעם בשנת ה׳א ר״ד 1444 ויעברו בחרב ובדם בשערי הארץ וישימו בה שַׁמּוֹת. אך האשכנזים חגרו בעֹז מתניהם ויגרשום שנית מגבול ארצם. אך הצרפתים לא חדלו גם אז מהַרגיז את ארץ אשכנז ויוסיפו להניף עליה חרב גאותם עד אשר התאושש הקיסר מאַקסימיליאַן וַיִלָּחֵם בלודוויג XI ויכהו במערכה בשדה מכה נחלה מאד. ואם אמרנו לסַפר בזה את כל המלחמות אשר התחוללו בין מאקסימיליאן הראשון ולודוויג XI, ובין הקיסר קארל החמישי ופְּראַנץ הראשון, יארכו הדברים ולא זה מקומם, רק דַּי לנו לָשׂוּם כה נגד הקוראים איך שאפה צרפת תמיד להצעיר את גבולות אשכנז ולהגדיל בנפותיה את גבולות ממלכתה. ויתר הרבה עוד מאשר הֵרֵעוּ מלכי צרפת הנזכרים לעשות

לארץ

Дозволено цензурою. — 7 Августа 1879 года. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ дома №№ 327 и 328.

ספר

דִּבְרֵי יְמֵי עוֹלָם

יְכַלְכֵּל

תולדות בני האדם והעתים אשר עברו על כל ממלכות תבל מִימות עולם, תולדות החכמות והמדעים ודרשת המעשה, תולדות בני ישראל מימי החשמנאים עד היום הזה, תולדות גדולי ישראל אנשי הַשם בכל דור ודור, תולדות ההשכלה בישראל מימי הרב ר' משה בן מנחם ז"ל עד ימינו אלה.

חלק שביעי

מלחמת צרפת ואשכנז בשנת תר"ל-תרל"א (1870–1871).

מְאֻסף

מבחירי החכמים והסופרים יודעי העתים

על ידי

קלמן שולמאן.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

שנת תר"מ לפ"ק

ДИВРЕ ЕМЕЙ ОЛАМЪ

т. е. Всеобщая Исторія. Томъ VII. Франко-Прусская война 1870—1871 года.

Составлено Кальманомъ Шульманомъ

1880.

לחדש מאַיי תר"ל 1870 בא מספר דֵעוֹת העם לפני הקיסר ושריו היושבים ראשונה במלכות, ולשמחת לבבם היו יותר משבעה מילליאָן אנשים אשר כתבו ידם אל הקיסר וקִימו וקִבלו עליהם את החֻקים ואת המשפטים אשר שָׂם לפניהם, ויתנו לו עֹז והדר מלכות גם על ימים הבאים. הן אמת כי בערים הגדולות היה מספר המשמאילים רב ועצום מֵהַמַימִינִים, גם בין אנשי הצבא נמצאו אנשים רבים מאד אשר הלכו מנגד לנאפאלעאן, בין צבאות היבשה יותר מארבעים אלף וחמשת אלפים, ובצבאות הים יותר מששת אלפים איש. אך הם לא יכלו להכריע את כף המאזנים ובשחק מאזנים נחשבו מול רבבות אלפי האנשים אשר נתנו עֹז ותעצומות להקיסר ולכל משפטי פיהו. אז האמִין נאפאלעאן כי כשמש יִכּוֹן כִּסְאוֹ לו ולזרעו אחריו עד העולם, כֹּחוֹ אשר זה מעט סר מעליו, שב אליו כבראשונה, וַיֵשֶׁב וַיִחזק ברסן השלטון בכֹח ועוז, ויבחר בההערצאָג מְגְראַמאָנט וישימהו לסגן הענינים החיצונים (מיניסטער דעם איסוואֶרטיגען) ואף כי הוא לא הֶעמיק חָקוֹר ולא חָדַר היטב בדברים גדולים כדברי הַמִשְׂרָה אשר הושם עליו, אך נאפאלעאן ידע כי דָרוּשׁ הוא לְחֶפְצוֹ וְהָיָה יהיה בידו כגרזן ביד החוצב בו מבלי עֲשׂוֹת מאומה מִדַעתו ותבונתו.

בפעם ההיא ברוח נאפאלעאן רמיה, כי הוא הוכח בימים ההם בכאב אָנוש אשר היה כמסֹם נֹסם בחדרי בטנו ויאכל בדי עורו עד כי לא עצר כֹח לשאת עוד את כֹּבֶד משא המלוכה לבדו ולהתיצב בפני רְצון הצרפתים בזרוע רמה כמלפָנים, ואף גם זאת כי בעת ההיא רַבּוּ צריו, רבים קמו עליו, רבים אמרו להדיח אותו משאתו כי נלאו שׂאֵת את תגרת ידו ותקצר נפשם בּעֹל הסבלות והעֲבדות אשר הֶעמים עליהם, ועל כן חשב נאפאלעאן למשפט כי באה העת לְפַנּוֹת את אבני נגף ההם מכסא מלכותו, ותהי ראשית מעשהו להקים את הסגנים ההם אשר ידע נאמָנה כי נאמנה רוחם אתו והם ישאו במשא אתו להקל מעליו עֹל סֻבלו. ולמצוא חן ולהפיק רָצון מאת המון העם ראשית גבורתו ומסעדי כסא מלכותו, מִלא את ידי הסגנים והמחוקקים לתת חֻקים ישרים ומשפטים טובים לעם הארץ, ולשאול את פי העם אם הם גותנים יד אליהם ואל כל יתר הליכות הקיסר גם בימים יָצְרוּ, ובעשרים לחדש אפריל (תר״ל 1870) שלח הקיסר ספר גלוי לכל הצרפתים וישאל את פיהם אם יש את נפשם אל החֻקים והמשפטים ההם? כי הקיסר לא יעשה דָבר אם לא ישאל תחלה את פ' העם אם טוב וישר הדבר בעיניהם. ובספר ההוא הואיל הקיסר להזכיר את העם כי יותר משמונה מילליאָן צרפתים בחרו בו בכל חֵפץ לבבם להנחילו כסא כבוד המלוכה בצרפת, ומאז והלאה עלתה צרפת פלָאים, עֲטָרָה לראשה עטרת תפארת הנצחון, ותעש לה שֵׁם בגבורתה ונצחה כבימי קדם, המסחור עלה מעלה מעלה, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת הצליחו גם עשו פרי עד כי היתה צרפת לארץ חֵפץ וּצְבִי לכל הארצות. גם הוסיף להעיר את רוח העם כי: אם יוסיפו לתת עֹז למַלכם ולסעד את כסא מלכותו בגבורות ישע ימינם גם בימים הבאים כאשר עשו עד כה, אז יעזרו לו להקים את סערת המתפרצים לדממה לבל יוסיפו עוד להרגיז את שְׁלום צרפת ולחַבל את יושביה חבל נמרץ. אם כה יעשו, אז יוסיף הקיסר לגַבר חיָלים ולשקוד להיטיב ולהצליח את עם צרפת לְתִתָּם עליון ולהרכיבם על במתי הכָבוד והתהלה לטוב להם ולבניהם אחריהם כל הימים. בספר הגלוי ההוא הודיע הקיסר כי הרשות ביד כל איש צרפתי לְחַוֹת דֵעוֹ בלי כל מעצור וּמָגור אם הוא נותן ידו אל חֵפץ הקיסר אם אָיִן, ועל פי רוב דֵעות יקום הדָבר. אז נקבצו כל העם בעריהם לְחַוֹת איש איש את דֵעוֹ כקטן כגדול כשוע כדל, ושרי המדינות חגרו בעֹז מתניהם ולא חָשכו מכל עָמל נפשם להטות את לב המון העם אל חֵפץ הקיסר, ויהי סער גדול בצרפת וכהמות ים לגליו הָמו הצרפתים וירעשו ויתגעשו עד תֹּם כל העם לְחַוֹת את דֵעוֹתֵיהֶם ונכתבו בספר. ובשמיני

לחדש

את משפטי בתי הדפוס ולסגור את דלתות בתי האסופות לבל יוסיפו עוד לְפַחַת רוח מֶרֶד בין המון העם. אך אז רָבתה תלונת הצרפתים על הקיסר המֵעיק תחתיהם ושודד מהם את חֵרותם. ונאפאלעאן התאמץ לְהָשֵׁך את תלונתם ולהשיב חמתם מעליו, ויגמר אֹמר לתת להם חֻקים טובים ומשפטים ישרים אשר יכודתם ברוח החֹפש והדרור ככל אשר אִוְתָה נפשם מיום שִׁבתו על כסא המלוכה.

בתשעה ועשרים לחדש נאוועמבער (תרכ"ט 1869) בהִפָּתח בֵית המחוקקים לַמתיק סוד על צפונות בני עַמם, נָהרו המונים המונים מיושבי פאריז ויתר הערים לשמוע את הדברים אשר ידבר נאפאלעאן בבית הגדול ההוא על דְבַר החֵרות אשר הבטיח לתת להצרפתים, ונאפאלעאן פתח פיהו במועצות ודעת כמשפטו תמיד וידבר דברים טובים ונחומים אשר מצאו מסִלות בלבות השומעים ויפיקו מהם רצון עד כי פעמים רבות לא יכלו להתאפק ולהבליג על רגשי עליצותם ויקראו האח! הידד! בתוך דבריו המחֻכמים והנמרצים התמלטו מפיהו גם הדברים האלה: „צרפת מבַקשת חֵרות, אך חֵרות לא תִקום בלי סְדָרים, ואת הסדרים אני נוטל עָלי לעשותם, אך לתת מָקום להדרור, עִזרו לי אתם אדוני! ואני ואתם נביא עצה נעשה פליליה לבל יפריעו אותנו בעלי הפלגות השונות מהוציא את מערכי לבבנו לאור, ומה גם מפלגת אנשי הזרוע אשר כל מגמתם להרוס את מִשְׁטְרֵי התבל ומְצוּקֵי חֻקיה... ואם יצלח בידנו לְקַשֵּׁר במעדנות את כל בעלי הזרוע אל הליכות המלוכה ואל עצת חכמי יועציה, אז אֶבטח כי נצליח לִבְנות בית נאמן אל משפטי הדרור והצלחת העם“.... כל השרים וכל ההמון הגדול מחאו כף וישמחו ויעלצו בשמעם את אִמרות הקיסר אשר יצאו מלבו בפעם ההיא באמת ובתמים. אך מי מִלֵל להם כי דברי הקיסר בבתי המחוקקים, הם האחרונים ולא יוסיף עוד לשאת מדברותיו באזני שריו ויועציו? ומי מִלֵל אז גם להקיסר האדיר נאפאלעאן השלישי כי בעוד שנה תִשָׁבֵת ממלכתו וּכְלִיל תפארתו כָּלִיל יחלוף ונפשו בַשְׁבִי תלך? זה גורל בן תמותה כי לא יֵדַע מה יֵלֶד יום ועִתותיו נִצְפְּנוּ ממנו! —.

אחרי הדברים האלה מִלא נאפאלעאן את ידי השר עמיל אָליפִּיער להקים סגנים חדשים כרצון בני העם, ואת אֹליפִּער שָׂם לראש הסגנים ההם ויאצל מרוחו עליו לחוקק חקים טובים המיוסדים על אדני הדרור כרצון הצרפתים, אך גם מְשֻׁלבים וקשורים בקשר אמיץ אל קרנות כסא המלוכה באופן אשר גם העם גם הקיסר יבואו בשלום אל מחוז חֶפצם (יאנואר תר"ל 1870). ולפי רְאות עיני מיטיבי ראות לא היה

בפעם

עוד להם רעות רבות ושונות, כי על פיה השתובבו המוגים המונים בכל פלגות העם וַיְנַתְּקוּ על מלכות ועל דרך ארץ וכל מדה טובה, פרצו גדרות עולם וילכו בשרירות לבם, ולאחרונה התיצבו בראש המורדים ובעלי הפרצים בצרפת.

ככל אשר עשו מוציאי לאור מכתבי עתים וסופרי דברי הימים, עשו גם בעלי האסופות בבתי אֲסֵפוּתיהם אשר פָּתח הקיסר לפניהם. בכל עת אשר התאספו להתיעץ על צפונותיהם, לא שָׂמוּ מעצוֹר לרוחם ובצואר עתק טפלו גדופים על הקיסר ויחרפו עִקבות משיחם ויחפשו עולות וימצאו תנואות על כל עלילותיו מיום עלותו על כסא המלוכה עד הימים ההם. שִׂנאתם העזה לנאפאלעאן קִלקלה מחשבתם עד כי חשבו לו גם שגגות לזדונות, ולא זכרו ולא פקדו ולא הֶעלו על לב כי גם טובות רבות פעל ועשה הקיסר בקרב ארצו ובארצות אחרות: לא זכרו לו כי הוא בהכמתו הגדולה ובזרוע עֻזּוֹ חִדש כבוד צרפת כבימי קדם והרכיב את הצרפתים על גפי מרומי התהִלה וההפארת כבימי נאפאלעאן הראשון; לא זכרו לו כי בכבודו התימרו כלו בני צרפת שנים רבות בהיות הוא רוח) הַחַיָה המתהלכת בכל אופני הפאָליטיק באיירופא, ממנו משפטו ושאתו יצאו עד אפסי ארץ, נסיכים ורוזנים שמעו לו ויחלו וידמו לְמוֹ עצתו ואחרי דְבָרוֹ לא שָׁנוּ; לא זכרו לו כי הוא הֶחיה את רוח המסחור בצרפת וְהֵרים קרנו בכבוד; לא זכרו לו כי הוא פתח מקור חיים לרבבות בעלי המלאכה ותרשת המעשה אשר נָעוּ מעיר לעיר בנקיון שִׁנַּיִם וְחֹסֶר להם; לא זכרו לו את החסד והאמת אשר עָשה עִם איטליה ויתרף נפשו על מרומי שדה קטל עד אשר הוציא אותה מעבדות לחֵרוּת וַיְפָרְקֶהָ מִצָּרֶיהָ לַאוֹר באור הציוויליזאַציאָן כיום הזה; לא זכרו לו את המפעל הנעלה והנשגב לחפור את תְּעָלַת זועץ להרחיב את סחר התבל וְלָשׂוּם במרום קִנּוֹ את כל הדברים האלה ועוד רבות כאלה לא זכרו לו ויתעלמו מהם, ורק את עונותיו שתו לנגדם, שגיאותיו ומגרעותיו וחסרוניו שָׂמוּ נגד עיניהם ויגדילום עשרת מונים וירימו אותם על נֵס לעיני כל העם. אפס כי גם אחרי כל אלה לא השיב נאפאלעאן את דְּבָרוֹ הטוב ולא לקח מהצרפתים את חרות הדפוס ולא הסגיר את בתי אֲסֵפוּתיהם כבראשונה, ובגדל נפשו סבל והעלים עין מסוררים. ורק אחרי אשר הכעיסוהו המתקוממים תמרורים מַרבה להכיל, אחרי אשר קראו נדבות להציב מצבת כבוד לְזֵכר האיש באָדין אחד מראשי בעלי הפרצים והמורדים במלכות אשר בהלחמו בחיל הממשלה נפל על בָּמוֹתָיו (באַריקאַדען) חָלָל (בשלישי לחדש דעצעמבער תרי״א 1851), רק אז נִלאה עוד נאפאלעאן נְשׂוֹא ויוציא דבר מלכות מלפניו להגביל

את

הביעו וידברו תַּוַּת נפשם ולא שָׂמוּ הוד הקיסר לנגד פניהם, פִּתְחוּ יִתְרוּ ורסן מפניו שִׁלְּחוּ, שַׁתּוּ בכסא מלכותו פיהם ולשונם הִלְּכָה בכל צעד מצעדי רגליו. רבים מעדת הסופרים המהירים ונמהרי הלב הוכיחו בדברים מרים כי ממלכות נאפאלעאן השלישי וחֻקיו ומשפטי פיהו הם הם מְקור כל שְׁחִיתות המדות בצרפת, תוצאות כל הרעות בדברי הפאָליטיק הפנימי והחיצון, סִבות כל הפרעות והתהפוכות בעיר ובמדינה, גם סבות השנאה והמַשטמה המֻסתרה אשר לעמים אחרים על עם צרפת. לשוא הטילה הממשלה עֹנֶשׁ כסף וָעֲנוּת הַכִּלּוּא על העזים ההם המורדים במלכות, לשוא נענשו עשרה מוציאים לאור מכתבי עתים באלה ובבתי כלאים הָחבאו, כי יתר מכתבי העתים לא נוסרו ולא לקחו מוסר ויוסיפו עוד לְדַבר סרה ולחפאות דברי בלע על הליכות המלוכה ועל היושב על כסא המלוכה. יותר מִכֻּלם נוֹעַז אז איש צעיר לימים להבעים את נאפאלעאן תמרורים ולשפוך בוז ורעל על הליכות ממשלתו, שֵׁם האיש ההוא הענרי דע ראָשעפּאָרט אשר בימים הבאים עשה לו שֵׁם גדול בצרפת, כי הוא החל בשנת הרכ״ח 1868 בחדש יוני להוציא לאור מכתב עתי הנקרא בשם ע ש ש י ת (לאַטערנע) אשר מצא חן והֵפיק רָצון מאת הצרפתים יתר הרבה מיתר מכתבי העתים הרבים היוצאים יום יום לאור בצרפת, עד כי רק בעיר פּאַריז לבדה נמכרו ממנו מִדֵי יום ביומו יותר ממאה אלף עקסעמפלאַרים בכסף מלא, ולא בגלל דברי חכמתו על ארחות הליטעראַטור והפּאָליטיק קפצו עליו רבבות אלפי קונים, כי באמת ריק הוא מדברים טובים ומועילים כאלה, רק בגלל אשר מוֹציאו לאור הֵעֵז פניו וּפָעַר פיהו לבלי חק להביע ולְדַבר עתק על הקיסר נאפאלעאן ועל כל בני משפחתו, לְנַבֵּל כסא מלכותו ולהשליך שקוצים על כל דרכיו ומעלליו. הן אמנם כי מטעם הממשלה נֻתַּךְ עד מהרה משפט מורד במלכות על המוציא לאור את מכתב שִׂטנה ההוא, אך המוציא לאור הֵחִיש מפלט לו בעיר בריסעל ושם שָׁב להוציא את מכתב עִתּו ההוא לאור, ואף כי הממשלה צִוְּתה במפגיע לבל יֵרָאה ולבל יִמָּצֵא המכתב הרע ההוא בכל גבול צרפת, גֻּנבו אלפי עקסעמפּלאַרים ממנו אל כל ערי צרפת והצרפתים עטו אליהם בבל אַוַּת נפשם ובעודם בכפם בלעום. הדבר הזה לנו לעד עד מה נשחת טוב טעם הצרפתים בימים ההם ואיך לא הֵבִינו לבחור באִמרי בינה ומוסר השכל. כי ה ע ש ש י ת מלֵאה היא דברים ריקים, דברי שנינה ומהתלות, מַלשינות וְדִבָּה, לָצון והבלים אשר יָקוּץ בהם כל בעל נפש אשר חֵךְ לטעום טוב טעם ודעת לו, וַתְּהִי הנקלה כי העששית לא הֵאִירָה אף שביב אור אחד על דרכי הצרפתים, אך הביאה

הפאליטיק בתוגרמה ויתר ארצות הקדם מבלתי יכולת להגיע אל מחוז חפצו ומקצר יד לעשות תושיה. הן בכל אלה ועוד רבות כאלה שגה ברואה ויעש מדחה עד כי נפקחו עיני הצרפתים וכל עמי איירופא לראות כי איננו שגיא כח וְחָכַם הרָזים בְּאָרחות עולם כאשר האמינו לפני הימים ההם, וְסָר המקסם הכזב אשר נָסַךְ במזמותיו העמוקות, וַיְּבֻלַּע פני הַלּוט אשר הָלִיט על כל העמים. גם בארח משפטי הפאליטיק בארץ ממשלתו שגה שגיאות רבות לרע לו, ומה גם באחרית ימי מלכותו אשר אז הלך מדחי אל דחי עד אשר נדח ולא יכול קום. הוא הבטיח תמיד לתת להצרפתים חֻקי דרור בבוא מועד, והמועד ההוא היה אחרי עֻזו ונצחו במלחמת הדרור באיטליה, כי אז בהיות שאֵתו ועזוזו על פני עַם צרפת וכל עַמי איירופא, אז אשר כל יושבי תבל האמינו כי נחה עליו רוח דודו הקיסר נאפאלעאן הראשון וכמוהו גם הוא נֶאדרי בכח ונֶאזר בגבורת רעם, אז היתה לו עת רצון לו רָצה לתת לבני עַמו את חֻקי הדרור אשר הם מבקשים מידו, ואז דבקו בו כל מפלגות הצרפתים וסָעדו באהבה וְרָצון את כסא מלכותו. אך הוא הֶעביר המועד ולא הוציא את הבטחתו לאור בעת רצון ההיא רק התמהמה ימים רבים עד אשר התכרמרו עליו מגני ארץ ושרי העם וידרשו את חֵרותם בחָזקת היד, גם קרעו את סגור עיני המון העם לראות כי כל מעשה תקפו וגבורתו אך חָזון רוח הוא וּמִקְסַם חָלָק, ואז נלחץ לתת להעם את שְׁאֵלתם, ובזה נתן חרב בידם לְהִלָּחֵם בו. כי אם האמין באמת כי אחרי צאת חֹק הצָבא החדש לפָעלו הוא שגיא כח וּזְרוֹעו מִשְׂלָה לוֹ לְרַד לפניו כל מתקוממיו, לא היה לו לקרוא אז דרור לכותבי מכתבי עתים וסופרי דברי הימים לכתוב את מערכי לבם גלוי לכל העם, לא היה לו לפתוח אז את דלתות בתי האסופות אשר סֻגרו ימים כבירים, ולא היה לו להתיר את ידי המחוקקים ויועצי העם לְחַוּת דֵעָם ככל העולה על רוחם, גם היה לו להתהלך בשלום ובמישור עם כל מלכי ארץ ורוזנים ומה גם עם ממלכת אשכנז המתאמצת להתאחד ולהיות לְעַם אחד עצום ורב מבלי נְגוֹעַ בצרפת כמלוא השערה. ואם עשה כל אלה, אז אולי הצליח חֶפצו בידו לשֶׁבת על מְרום כסא כבודו כל ימי חייו, ובעלי המלאכה אשר חָיו מְטּיבוֹ, עָזרו לו ויתמכוהו בימין עֻזם. אך הוא לא עשה אֶחָת מאחת מאלה, וכמעט עשה רק הַהֵפֶךְ באחרית ימי ממשלתו, עד כי בעיני כל יודעיו יִפָּלֵא הדבר אנה פָּנה ויו חכמתו ואיך אבדה בינתו ודעתו הרחבה והעמוקה.

כמעט אשר קרא הקיסר דרור לבתי הדפוס, הֵחלו מכתבי העתים לכתוב דברים קשים על דרכי הקיסר ועל עלילותיו, בעלי לשון למורים

בראשון לחדש פֿעברואר תרכ"ח 1868 נתן הקיסר לחק הצבא החדש הזה עז ותעצומות וישמח עליו מאד. כל מיטיבי ראות ראו עין בעין כי מגמת פני נאפאלעאן בחקו החק החדש הזה היא רק למלחמה ולא להָגֵן על מִשְׁמְרֵי ארץ ממשלתו כאשר הבטיח כן בפיו ובשפתיו, כי לו לא חפץ להתערב בהליכות ממלכות אחרות, לו לא לָטַש את עיניו על נפות חוף והיין השמאלי, כי אז לא היה דָרוּשׁ לחָפצו צָבָא רב ועצום כזה, הן כל פחד מלחמה לא היה נגד עיניו, ונפשו ידעה מאד כי אם לא יֵצֵא הוא למלחמה על גוי ועל ממלכה, אין גוי וממלכה אשר תעלה עליו למלחמה. אולם אם מגמתו להשתרר על איטליה ואשכנז ולהכביד עליהן אכפו להיות סרות אל משמעתו ולשאת מדברותיו, רק אז דרוש לחָפצו חַיִל וָעֹז במספר רב ועצום מאד ולהפוך את כל רחבי ארץ צרפת למחנה נושקי נשק ערוכים למלחמה.

נאפאלעאן האמין כי לרגלי חילו הגדול הצליח לכונן על סלע רגליו ולהרים כסאו על מְרוֹם הררי עז, ועל כן דִמה בנפשו כי העת ההיא עת רָצוֹן היא לו להתרצות אל הצרפתים ולתת להם משפטי חֵרות ככל אשר הבטיחם בעלותו על כסא המלוכה מבלי יָרֵא עוד פן יֵהָפְכוּ לו המשפטים ההם לרועץ לערוץ את אֱיָלוּתוֹ. אך כאשר שגה ברואה בהליכות הפאליטיק בארצות ממלכות אחרות, כן שגה גם בהליכות דרכו בארץ ממלכתו. כי בהתערבו בהליכות ממלכות אחרות הלך ממשגה אל משגה: אחרי עשותו תשועה גדולה לאיטליה ויעש לו שֵׁם, לקח ממנה את סַאפָֿאָיען ואת ניצא שָׂכָר לפעולתו וישפוך את רוח ממשלתו עליהן, ובזה גלה לעיני כל העמים כי רק מאהבת בֶּצַע ולא מאהבת צדק לָחַם את מלחמת איטליה; בהַרכיבו לראש המעקסיקאַנים הרעפובליקאַנים קיסר איירופי, הֵמִיט רעת נוראה על מעקסיקא גם על צרפת ויותר עוד על הקיסר אשר בחר להוציא על ידו את מחשבות אונו לאור; ונוסף על כל אלה כי דרכיו ומעלליו הלכו תמיד מנגד לתורת פיהו, בפיו ובשפתיו בִשר צדק וְדִבר שלום לכל העמים, ובידו חרב פיפיות לעורר מלחמות עד קצות הארץ, לסכסך גוי בגוי וממלכה בממלכה. ואף גם זאת כי דברים רבים העומדים ברום עולם הפאליטיק אשר אִוְתָה נפשו להוציאם לאורה, לא יצאו לפָעלם וכל עָמָלו נשאר מעל. ומהם הלא הוא אסֵפת המלכים (קאָנגרעס) להתיעץ על צפונות איירופא אשר שָׂם לפני מלכי הארץ והם לא אָבוּ ולא שמעו לו; לעשות שלום בין הפאַפסט ובין ממלכת איטליה אשר בְּבַדֵי ריק התאמץ לעשותו וחפצו לא הצליח בידו; תאוַת לבו לסַפח את לוקסעמבורג, בעלגיען ועוד מדינות אחרות אל גבול ארץ ממשלתו; ההתערבות בעניני

הפאליטיק

צדקה לממשלת צרפת לדרוש מיד ממשלת פרוסיא את נְפוֹתֶיהָ אשר על חוף רהיין השמאלי. והמלך ווילהעלם חָשב אז אחת משתי אלה: או כי הצרפתים לא ייראו עוד מנאפאלעאן יִרְאַת הרוממות כבראשונה עד כי נועז אחד מהם להבעים את לב המלך הבא אליו בְּתֹר אֹרַח ואוהב נאמן, או כי גם נאפאלעאן נותן בסתר לבבו צדק לבני עַמּוֹ בדבר הנפות ההן, ואם כן אין לבטוח בהבטחתו אשר הבטיח כי שְׁלוֹם אמת לו עִם פרוסיא —. והנה נאפאלעאן השלישי אשר חשב אז מִזִּמָּה רבה לָשׂוּם את מִשְׁטָרוֹ בהליכות איירופא בְּהִקָּבֵץ מלכים יחדו בִּקְרִיַת מְשׂוֹשׂוֹ, לא הוציא מזמתו לאור, וזולת הכבוד אשר גָּחַל בְּמֶשֶׁךְ ימי שער המצבה, לא נשאר בידו תושיה —.

נאפאלעאן השלישי ידע כבר בסתר לבבו כי משפטו ושאתו אשר הוציא לגוים הֵחֵלּוּ להתנודד גם בצרפת ארץ ממשלתו ומה גם בארצות אחרות, הקסם אשר ילין על שפתיו תמיד לצודד נפשות, יאבד מעט מעט וסר כֹּחוֹ מעליו, הוד נִצְחוֹ הוּעַם כמעט גם בעיני מעריציו, וחכמת להטיו בחכמת המדינה לא תְעַוֵּר עוד עיני פִקְחִים כבתחלה, על כן יעץ מזמות ויחבל תחבולות רבות ושונות לחַדש כבודו וְעֻזּוֹ ולתת חִתִּיתוֹ בארצות החיים כבימי קדם. ותהי ראשית מעשהו להרבות את מספר אנשי חילו ולתת בידם כלי מלחמה חדשים וטובים מאין כמוהם בכל ממלכות איירופא. אמנם לא על נקלה הוציא מזמתו הָרַבָּה הזאת לאור, כי רבים מֵעַם הארץ ושרי המדינות התיצבו בעבי גבי מגנם להפיר את מחשבתו, כי כבד מהם הדבר לעשותו, אך לאחרונה הֵפִיק את זממו והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות עָזרו לו לעשות כטוב וכישר בעיניו, כי יָראו ממנו. אז הוציא דְּבַר מלכות מלפניו כי אנשי החיל יעבדו עבודת הצבא תשע שנים תחת אשר עד הימים ההם היו שנות העבודה רק שבע שנים. בכל שנה ושנה ירימו העם תרומה מאה אלף איש לצבא. מספר אנשי החלוץ היוצאים למלחמה (דאַם אַקטיפֿע העער) יהי תמיד 400,000 איש, מספר המאסף (דיא רעזערוועע) 250,000, ומספר צבא האזרחים (נאציאָנאַלגאַרדע) היה בראשונה 400,000 ואחרי כן נוספו אליהם רבים ועצומים עד כי היה מספרם בערך 500,000 איש חיל, והם יֵחָלקו למחלקות ויעמדו בכל ערי המדינות להיות על עם הארץ למגן ומחסה במלכה פנימה, ורק בעת אשר יציקו להם אויביהם במלחמה כבֵדה מאד יֵחָלְצוּ גם הם לעדור במערכה בשדה קטל. בידי החיל הגדול והנורא ההוא נתן הקיסר כלי נשק חדשים עשוים בתחבולה מסְתָּרה אשר זיקות אִשָּׁם יִיָרוּ למרחוק יותר הרבה מכל כלי הנשק אשר ליתר הממלכות.

בראשון

חִברו לה כל שכיות חמדת הגוים וכל מַשכיות סגלות המלכים והמדינות אשר לא היתה כן גם בימי הקיסר נאפאלעאן הראשון בימי עֻזוֹ וְנִצְחוֹ. שָׂמַח לב נאפאלעאן השלישי בעת ההיא, ותעלוזנה כליותיו בראותו כי כל מלכי ארץ ותבל יְקַדְמוּ פניו בכל אותות כבוד וידידות וכל חכמי העמים ישימו קטורה באפו ויהללו בשערים מעשיו. אך פתאם התקדרו שְׁמֵי שִׂמְחָתוֹ בעב צלמות וּמִסְתַּר רעם עַף חֲזִיז רֶצַח ורוב עצמותיו הִפחיד. הקיסר הַנָאוֹר אלכסנדר השני הופיע בשערי פַּאריז בראשון לחדש יוני, ובששי לחדש נסע במרכבת כבודו לראות את מַערכות צִבאוֹת חַיִל צרפת ביער בולוניה, ובשובו ממקום המערכה ויסע במרכבתו עם הקיסר נאפאלעאן השלישי ועם שני בניו הנסיכים הגדולים, ואחריו נסע במרכבה שניה ווילהעלם מלך פרוסיא עם בנו יורש העצר ועם יורש העצר מהעסען והגראַף ביסמאַרק, והנה איש משחית הֵרעים קול קְנֶה רֹבֶה וכַדור מות התעופף על קיסר רוסיא, אך בחסד אלהים לא נָגַע הכדור אל עצמו ואל בשרו. הַמְרַצֵּחַ היה איש פּולָאנִי מפלך וואָליניען ושמו בערעזאָווסקי, וכרגע נִתפש בכף וההמון הרב והעצום התנפלו עליו בַּחֵמה שפוכה לקרוע אותו לקרעים על עֲוֹנוֹ הגדול, אך שוטרי בית המשפט לא נתנוהו לָמוּת ביד ההמון ויקחוהו וישימו אותו בבית האסורים עד אשר תחרוץ הממשלה את משפטו. בערעזאָווסקי היה אחד מהמורדים אשר מרדו בקיסר רוסיא בשנת תרכ״ג 1863, וכל יודעי דת ודין האמינו כי אחרי עשותו את מעשה הרצח ההוא, יוּמַת על בָּמַת מַטְבֵּחַ כמשפט רוצח נורא כזה, אך שופטי צרפת חרצו משפטו לעבוד עבודת עבד בתוף אניות טוּלאָן כל ימי חייו וְלַמָּוֶת לא נתנוהו. והנה אף כי הקיסר אלכסנדר הטוב והישר באדם לא שָׁת גם צֵל עון על נאפאלעאן אדות השערוריה ההיא, כי לא איש צרפתי רק פולאני היה הרשע העריץ אשר זמם לקחת נפשו, בכל זאת התעצב אל לבו בראותו כי בארץ צרפת ימצאו אויביו העריצים מָנוֹס ומקלט, ובשָׁמעו אחרי כן פעמים אחדות איך חָבר צרפתים קראו לפניו: „תְּחִי פּאָלען!“ להַרעימו ולהכעיסו. ואם כי כבר נודע לַכֹּל כי הצרפתים נותנים תמיד יד להפולאָנים המורדים במלכות רוסיה, וגם בשנת תרכ״ג 1863 התאזרו עֹז לעמוד לימינם, ונאפאלעאן השלישי בראשם, אך להוציא ספיהם שתק לַמְרוֹת עיני כבוד קיסר רוסיה בהיותו אֹרֵחַ בפאַריז וּמֵאִיר אור פניו להצרפתים: רֶשַׁע כֶּסֶל הוא מפאת הצרפתים וכן לא יֵעָשֶׂה בארץ הַמִּתְיַמֶּרֶת בהשכלתה יתר הרבה מכל הארצות. גם ווילהעלם מלך פרוסיא לא נִקָּה אז מכעס הצרפתים, כי אחד מגדולי סופריה, ושמו גראַניער דע קאַסאַניאַק, השמיע במרום קולו בהיות עוד המלך בפאריז כי יש

ההתחברות ההיא —. ובדבר הזה חפץ נאפאלעאן השלישי להוכיח לשריו המתאוננים כי דודו חֲכַם הרזים בחכמת הפאָליטיק ראה מראש את התחברות איטליה גם התחברות אשכנז ויד כל איש קצרה להשיב את חק ההתחברות ההיא —. אך בכל זאת תתר נאפאלעאן השלישי בכל מאמצי כחַ להפיר את הַחֹק ההוא, אך כל עמלו נשאר מעל ותוחלתו נכזבה. גם תקותו האחרונה לסַפּח נפות אחדות מנפות רהיין אל ארצו בשכר דומיתו בְמֶשך ימי המלחמה, גם התקוה הזאת לא באה לו, כי מלך פרוסיא גזר אֹמר כי לא יתן לו ברצונו הטוב מְלוֹא שעל עפר מאדמת אשכנז, ולקחת בחָזקה קָצֹר קצרה יד קיסר הצרפתים בעת ההיא.

בשנה ההיא (תרכ"ז 1867) אשר ידי הדיפלאמאטים מלאות עבודה בהליכות המדינות, באה העת אשר כבר היו עיני כל חכמי חרשים נשואות אליה, הלא היא העת אשר כל חרשת מעשה ידי אמנים וכל מלאכת מחשבת יֻצָּגוּ בשער פאַריז לעיני כל העמים (וועלטאויסשטעללונג), וחזון יקר כזה לא היה עוד עד הימים ההם ומי יודע אם יהיה עוד כמוהו. נאפאלעאן בכבודו שָׂם עינו ולבו לפָאֵר את מקום הַמִּצְּבָה ולרומם יְקַר תפארתו כיד הקיסר. גם קרא לכל מלכי ארץ ורוזנים לבוא פאַריזה לחזות בנֹעם המחזה הגדול אשר כוננו ידיו. שְׂדֵה מאַרס (מאַרספֿעלד) בירכתי פאריז יָמָּה, אשר בשנת תק"נ 1790 בארבעה עשר לחדש יולי נאספו שם כחמש מאות אלף איש לָחֹג את חג הפֿאָדעראַציאָן, השדה ההוא היה על פי הקיסר לְמְקוֹם שער המצבה וכסף תועפות הוציא מאוצרו לְיַפֵּהוּ בִּכְלִיל יֹפִי ובצבי עֲדִי עדיים עד להפליא. מכל הממלכות הנאורות, זולת ממלכת כִּינא, שָׁלחו מֻמְרַת חרשת המעשה ומראשית כל מלאכת מחשבת מעשה ידי אמן להציגם בשער המצבה לעיני הרואים, גם מארצות אשר תֻּצְיַם עוד במַצב הפראות, גם מהן הובאו כלים מכלים שונים ועוד חפצים רבים תוצאות ידי תרשי עץ ואבן ובעלי מלאכת חושב ורוקם ועוד רבות כאלה. בראשון לחדש אפריל (תרכ"ז 1867) פָּתַח הקיסר נאפאלעאן השלישי בכבודו והודו את שער המצבה ורבבות עָם נִקהלו לראות את הפֶלא הגדול הזה. ועד מהרה נָהרו המונים המונים מארבע רוחות השמים ומכל חֲלָקֵי התבל וְאִיֵּי יָם רחוקים לעיר פאַריז וַיְמַלאוה שָׁאוֹן וְצָהלה, עֹז וְחֶדְוָה. אחרי ימים אחדים הופיעו גם מלכי איירופא הנאורים עִם בניהם הנסיכים והרוזנים ועם סגניהם ושריהם היושבים ראשונה במלכות. גם השלטון קיסר תוגרמה והקעדיווע (משנה למלך) מארץ מצרים בא בשערי פאַריז בהוד הֲדַר מלכותם וְחֹסֶן תפארת גדולתם. נאפאלעאן השלישי התנוסס אז על גַּפֵּי מרומי הכָּבוד וההדר, ופאַריז העליזה והמעטירה דָמְתָה אז לעיר הבירה בכל ערי התבל, לעיר הערים אשר

תכשלנה ותפלנה, ואז ככלות לֹחָן וַאֲבוד נִצְחָן, יתנשא הוא בעֹז לִרְדוֹת דבש מגויות האריות ההם וּלְהָמְלְאוֹת מתרבותיהם. גם יתכן כי הוא דִמה אז בנפשו כי פרוסיא לא תוכל עֲמוֹד על תרבה בהִלָּחמה עִם עסטרייך, והיה כי יראה כי אָזלת ידה ואפס עצור ועזוב, יָעַט אל השלל באין מחריד ויקח ממנה את הנפות היפות אשר על נהר רהיין אשר עיניו לטושות אליהן כל הימים. אך לא כאשר דִמה כן היתה! כי פרוסיא עשתה נוראות ונפלאות גדולות בימים מעטים את אשר לא עשו ממלכות גדולות וגבורים משכילים בשָׁנים רבות מדורות עולמים עד ימי המלחמה ההיא. ברעם גבורתה גָדעה קרנות עסטרייך ושִׁברה זְרֹעוֹתֶיהָ עד לאין מרפא, הִרעישה חומות עריה הבצורות והורידה עֹז מבטח; פָּרצה כל בחוניה, שָׂמָה מבצריה מְחִתָּה, וכסופות נגב וסערת תימן חלפה ועָברה מלוא רוחב ארצה, ולאתרונה הִכריעה את צבאות עסטרייך לפי חרב על יד קֶאֶניגראֶמץ או סאַדאָוואַ (בשלישי לחדש יולי תרכ״ו 1866) והרבה הגדולה שלופה ונטויה על ווין ועל פעסט, ואז נלחץ קיסר עסטרייך לבקש מידה את השלום בכל כֹּפֶר אשר תשים עליו. בתרועת נצחון וּבִבְלִיל תפארת גבורה ועטרת ישועה יצאה פרוסיה מהמלחמה ההיא, ופרי נצחונה היו ארצות האַנאָווער, קורהעסען, נאַסוי פֿראַנקפֿורט ועוד נפות יפות ומחוזות עליזות אשר סָפחה אל ארצה והרחיבה את גבול ממלכתה. וזולת כל אלה יסדה עוד את ברית אשכנז הצפונית על מכוניה בל תִמוט לאֹרך ימים וּמַלְכָּה מתנוסס לכל לראש ורוחו היא רוח הַחַיָּה המתהלכת ומולכת בכל אופני הברית ההיא, גם מלכי אשכנז הדרומית זרוּציה ונסיכיה נתנו ידם לפרוסיא ויבואו אִתָּהּ בּמָסורת ברית מלח לשאת מדברותיה וללחום את מלחמותיה בכל עת אשר תקראנה מלחמה. אז נִבהלה נפש נאפאלעאן ותתפעם רוחו בקרבו ועיניו ראו וְדָאבו כי בפתע פתאם בִּצרה פרוסיא מְרוֹם עֻזָּה ובין כוכבים שָׂמָה קֵן לה, והוא הֶעביר המועד להשיב צוּר חרבה ואין להשיב עוד —. גם שרי המלוכה מרואי פני נאפאלעאן התאוננו וַיֵּרָגְנוּ על הקיסר על אשר עמד מרחוק בהיות עוד עת רָצון לעצור בעד מרוצת פרוסיא ועזוזה ונִצחה. וּלְהָשֵׁךְ מעליו תלונתם דִבר מִמְרוֹם כסאו בארבעה עשר לחדש פֿעברואַר תרכ״ז 1867 על אדות התמורות הגדולות אשר התחדשו באיירופא בימים ההם, ובתוך דבריו נשא על שפתיו את אמרי דודו הקיסר נאפאלעאן הראשון בהיותו עצור בס״ט העלענא, הלא כֹה דבריו: „כל העמים אשר התפרדו והתפוצצו בתגרת ידי השנוים (רעוואָלוציאָנען) או בכֹח ידי הפּאָליטיק, ישובו ברבות הימים ויתחברו כבראשונה על פי איש גבור מלחמה ורב אוֹנִים, והוא (נאפאלעאן הראשון) על ידי שִׁטַת ממשלתו סלל את המסִלה אל

ההתחברות

יחשב זה לראש ולעולה על כֻּלָּם. כי גם מעשים רבים גדולים וטובים פָּעל ועשה נאפאלעאן השלישי בְּמֶשֶׁך ימי שִׁבתו על כסא המלוכה בצרפת, כי היה באמת בעל נפש גדולה, חֲכַם לבב וכביר שֵׂכל גם רוח נדיבה נוספה בו, ורק גאותו וגאונו להיות עֶליון לכל מלכי ארץ ואהבה בִּצְעוֹ להאדיר הוד כבודו, רק הם היו זבובי המות אשר הבאישו הביעו שמן רקחו, רק הם עִוְּרוּ עיניו לעשות מִדְחֶה עד אשר נפל למשואות נצח —.

מלחמת נאפאלעאן לטובת איטליה ונצחונו הגדול אשר נִצַּח את עסטרייך, הוסיפו תֵּת כבוד וָעֹז וְהַמֶּשֶׁל וּמִשְׂרָה לקיסר הצרפתים וירכיבוהו על במתי התהִלה והתפארת עד כי עַתּוּדֵי איירופא היו בידו ודבריו נחשבו כדברי הָאוּרִים בחצרות המלכים והרוזנים. אפס כי בְחָשבו מְזִמָּה לְיַסֵּר ממשלה גדולה גם מֵעֵבר לים הגדול ולהושיב קיסר במעקסיקאָ הרעפובליקאַנית אשר יָרדה על ידו ורוחו תהי מתהלכת בכל אופני הממשלה, אז נִלאתה ההצלחה לשאת עוד אותו על כַּפֶּיהָ ותשליכהו מהררי עֹז לעמק עכור (כאשר הודענו כבר כל הליכות המלחמה ההיא בספר הזה חלק חמישי מצד 150 עד 175). בשנת תרכ״ה 1865 ככלות המלחמה האיומה באמעריקא בין בעלי הצפון והדרום, נלחַץ נאפאלעאן בתגרת ידי ממשלת אמעריקא הצפונית להוציא את אנשי צבאו ממעקסיקאָ וְלָשׂוּם קֵץ לממשלת זדון אשר מָשַׁל שם באַזעַן שר צבאו וּמְמַלֵּא מקומו. ומאַקסימיליאַן אֲחִי קיסר עסטרייך אשר נִפתה בחֶלקת שפת נאפאלעאן להיות קיסר במעקסיקא, נרצח בפקודת זוארעץ נשיא מעקסיקאָ וירד בדם שאולה (יוני תרכ״ז 1867). הצרפתים שערו שער, רָעמו פנים וַיִּרְגְּזוּ ויתקצפו על נאפאלעאן אשר הוציא להרג בניהם ומבחר בחוריהם הבריא על לא דבר, גם הֵרִיק את אוצר המלוכה לא לעֵזר ולא להועיל כי לבשת וגם לחרפה. אולם נאפאלעאן ברוב עצותיו ותחבולותיו העמוקות השכיל לחַדש כבודו כקדם, גם ההצלחה אשר פנתה לו עֹרֶף שָׁבה להאיר פניה אליו ולהוליך לימין צבאותיו את הנֵצח וההוד במלחמותיהם אשר עשו בקאָלִינכִינאָ, ביאַפאַן ובכִּינא (כאשר סִפַּרנו כבר).

והנה בעוד אשר נאפאלעאן יושב וחושב מחשבות להגדיל את תפארת גדולתו ולהאדיר את הוד הדר מלכותו, התחוללה המלחמה הנוראה בין פרוסיא ובין עסטרייך בשנת תרכ״ו 1866, מלחמה אשר כמוה לא נִהיתה כמעט מימי עולם ושנים קדמֹניות, אך נאפאלעאן שקט במכונו ולא התערב בין העצומים כדרכו מאז, לא מאשר קצרה ידו אחרי מלחמת מעקסיקא וּמַפַּלְתּוֹ הגדולה לעשות עוד חַיִל וְחֹסֶן, רק מאשר האמין כי במלחמה ההיא נָפֹל תִּפֹּל אחת משתי הממלכות הנלחמות, או שתיהן יחדו

תבשלנה

עתי אשר להממשלה, אות הוא כי דברי הִפּוּ שׁרֶשׁ בלבו גם יעשו פרי —. ובאמת כונן נאפָאלעאָן מהיום ההוא והלאה כל מזמותיו ועלילותיו ללחום את מלחמת איטליה ולפרוק על עסטרייך מעליה.

בשנת תרי"ט 1859 בראשון לחדש יאנואר בהתאסף מלאכי מלכי איירופא לשמוע מפי קיסר הצרפתים את משפטו ושאֵתו אשר יוציא על הגוים ועל הממלכות, שָׂם פניו אל ציר הפאַפסט ויאמר: אקוה כי ראשית השנה תָחֵל בשלום כאשר כָּלְתה השנה העוברת, וברית השלום אשר בין מלכי איירופא תתעודד כבראשונה». ובעת אשר בפיו דִבר שלום אל העמים והממלכות, פנה אל ציר עסטרייך וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: «צר לי כי הקשר אשר לצרפת ועסטרייך איננו אמיץ כאשר אִוְּתָה נפשי עד כֹּה». וכל יודעי שפת הדיפלאָמאַטיע ידעו כי פַס השלום בין צרפת ועסטרייך וקרוב יום קָרֵב לבוא. גם ביום השביעי לחדש פֶעברואַר דבר הקיסר שָׁלוֹם מִמְרוֹם כסאו באזני השרים היושבים ראשונה במלכות, אך מִמַשְׂכִּיות דברי שלום ההם, נִשקפה מלחמה מסְתֶרה. ולאחרונה כאשר פרצו צבאות עסטרייך בגבול פיעמאָנט ויעברו את מעברות טיצינאָ, הוציא נאפאלעאָן בתשעה ועשרים לחדש אפריל תרי"ט 1859 דבר מלכות מלפניו להודיע לכל העמים כי מלחמה לו בעסטרייך, ועד מהרה הֵחֵלּוּ משאות המלחמה לעלות. ובחדש יוני בארבעה לחדש הִכָּה נאפאלעאָן את צבאות עסטרייך מכה גדולה מאד על יד מאַגענטאַ, ובעשרים וארבעה לחדש הוסיף עוד לנגוף את העסטרייכים מגפה רבה על יד זאָלפֶערינאַ. אז נִבהלו אלופי עסטרייך ונמוגו כל יושביה, וגם ידי הקיסר פֿראַנץ יאָזעף רָפוּ ויהי אֹבֵד עצות, ועל כן מִהר לכרות ברית שלום עִם נאפאלעאָן בעשתי עשר יום לחדש יולי, ובשבעה עשר לחדש יולי שב נאפאלעאָן לארצו בעטרת תפארת הגבורה והנֵצח, ואף כי הבטיח נאמנה כי לא מאהבת הבצע ולא להרחיב את גבול ארצו כי אם מאהבת האמת והצדק הוציא חרבו מתערה לקרוא לאיטליה דרור, בכל זאת קָרע מאיטליה שתי נָפות יָפות סאַפֿאָיען וְנִיצאַ ויספחן אל ארץ צרפת. אולם בכל זאת הגדיל נאפאלעאָן לעשות בפעם הזאת, וגם שונאיו ומנַדיו לא יוכלו כַּחֵד כי רב טוב וחסד עשה עִם האיטלקים הַנִּגָּשׂים והנענים בתגרת זְרֹעַ עריצים ויוציאם מֵעבדות נוראה לְחֵרות ומאפלה לאור גדול כיום הזה. ואף כי לא בִצַע את כל מעשהו הטוב ולא התאמץ עוד לחַבר את כל ארצות איטליה תחת שֵׁבט מלך אחד אשר ימלוך לצדק ורק ידי אחרים עשו את התושיה הזאת, בכל זאת הִפליא לעשות בהיותו הראש והראשון אל הַמִּפְעָל הנשגב הזה וַיָסל את המסִלה להבאים אחריו לְבַצע את אשר הֵחֵל הוא לעשות, ובין המעשים הטובים אשר עשה,

יחשב

באש חֲמָתוֹ וימין עֻזּוֹ רָעצה ותרוצץ את עבדיו האוטללים וישימם בעפר לדוש באכזריות גדולה מאד, ורק ממלכת כרדיניה (פיעמאָנט), אף כי נִגפה במערכה במלחמה לפני עסטרייך, החליפה כֹּח ותדריך עֹז ותלך מחיל אל חיל, כי וויקטאָר עמנואל מַלְכָּהּ היה עֵירה וּמְגִנָּהּ ולצדק מְלַךְ בתוכה, וּסְגָנוֹ השר החכם המהֻלל הנודע בשם קַוְאוּר, היה קַוְאוּר יְקָרוֹת בממלכה ההיא, ובחכמתו הגדולה הצליח להטות לב נאפאלעאָן השלישי לעמוד לימין וויקטאָר עמנואל ולעזור לו בחַיִל וּבחוסן לפרוק עֹל הברזל מאיטליה ולהוציאה מתחת יד העריצים המושלים בה בעריצות נוראה. אמנם אף כי הִבְטֵחַ הִבטיח נאפאלעאָן להושיע לאיטליה, פסחו עוד יושבי הארץ על שתי הסעפים אם ישמור את הבטחתו, כי בראותם איך יעמיס יום יום את עֹל הָעֲבדות על בני עמו יושבי צרפת, לא יכלו הַאמין כי הוא ילחם מלחמת איטליה להאיר עליה אור הדרור. ומי יודע אם באמת הוציא נאפאלעאָן הרבו מתערה לולי קָרהו מִקרה מורה מאֹד אשר אִלְּצָהוּ ללחום את מלחמות איטליה. כי איש איטלקי אשר דמיונו העז הולך שובב, ושמו פעליקס אָרזיני, התחבר אל שלשה אנשים אחרים בני ארצו, ושמותם פיערי, גאָמעץ, רודִיאָ, ונספח אליהם עוד איש אחד יליד צרפת היושב בלאָנדאָן ושמו בערטראַנד, וכֻלם נשאו באָלה נפשם לרצוח את נפש נאפאלעאָן, ובארבעה עשר יום לחדש יאַנואַר תרי"ח 1858 בנסוע הקיסר עם רעיתו במרכבת כבודו לבית הזמרה, יָרָה אָרזיני כדורי מָוֶת ורשפי שחת על מרכבת הקיסר, אך בְּהֶחָפְזוֹ ובחֶרדתו הֶחטיא את המטרה וכלי המות חלפו ועברו מהמרכבה והלאה רק נקבו את כובע הקיסר ואל עצמו ובשרו לא נָגָעוּ, ורק בתוך ההמון הרב אשר נקבצו באו לראות בתפארת הקיסר, שָׂמוּ כלי משחית ההם שַׁמּוֹת נוראות: יותר ממאה אנשים נפלו חללים ארצה מתבוססים בדמיהם, כל החלונות אשר ברחוב ההוא התפוצצו לרסיסים, גם בתים רבים מלאו פרצים ובקיעים. הקיסר ורעיתו נסעו הלאה לְבית הזמרה וְאָרזיני וחבֵריו, חֶבר המרצחים, נתפשו בכף וְהֻשלכו לבית האסורים. בעשתי עשר לחדש פעברואַר שלח אָרזיני מבית האֵסור מכתב אל נאפאלעאָן ובדברים נמרצים הוכיח כי עליו החובה להושיע את איטליה מיד עסטרייך הלוחצת אותה ורומסת חֵרותה ברגל גאוה. המכתב ההוא יצא לאור במכתב עתי הנודע בשם מאָניטייר בחמשה ועשרים יום לחדש פעבּרואַר, ובשלשים ואחד לחדש מאַרץ נדפס במכתב עתי היוצא בטורין מִכתב שני אשר עָרך ארזיני לנאפאלעאָן לפני מותו, וסוף דברי מכתבו הוא: אני הולך לקראת המות בלב שקט אחרי ראותי כי הוד מלכותו חושב מחשבה טובה לטובת איטליה, כי בהוציאו את מכתבי הראשון לאור במכתב

הברית תושיה. כי הרוסים הֵגִינוּ עלֵ מבצר סעוואַסטאָפּאָל כגבורים משכילים, ועֵד נאמן על גבורתם הנפלאה הלא הוא: כי צִבאות מלכי הברית תָּגרו לשוא רעם גבורות ימים רבים ללכוד את המצודה ולהוריד עֻז מבטחה, ושלש מאות ועשרים ושנים יום יָרוּ בלי הפוגה בכל כלי תוֹתְחֵיהֶם הרבים והעצומים עד אשר הצליחו להרעיש את חומות סעוואַסטאָפּאָל, וגם אז לא נצחו עוד את הרוסים כָּלִיל. בין כה וכה הלך הקיסר האדיר ניקאָלאַיי בדרך כל הארץ (בשנת תרט״ו בשני לחדש מאָרץ 1855) וּבְנוֹ הנָאור הקיסר אלכסנדר השני אשר ישב על כסאו אחריו, הִטָּה לבבו אל השלום, וגם מלכי הברית בִקשו וַיְנָהוּ בסֵתר לבבם אחרי השלום. ובכן יָצָא דְבַר השלום ההוא לאור בפאַריז בשנת תרט״ז בשלשים לחדש מאָרץ 1856, ומלכי הברית לא לקחו מאדמת רוסיה אף מִדרך כף רגל, ורק חבל ארץ קטנה על חוף דאָנוי השמאלי, נקרע מרוסיה ונספח אל רומעניה, ובמה נחשב הוא בעיני הרוסים? והנה מלכי הברית לא הוציאו פרי תועלת מהמלחמה ההיא, אך הֵרֵעו עוד לנפשם בהוציאם את מבחור בחוריהם להֶרֶג רָב גם הֶעמיסו על ארצותיהם חובות גדולות ועצומות מאד על לא דבר, ורק נאפאלעאָן לבדו יצא מהמלחמה ההיא בִכְלִיל תפארת הנֵצח וההוד ונשגב שמו לגבור משכיל וחכם הרזים בהליכות הדיפלאָמאַטיע, כל מלכי ארץ חפצו קרבתו ודבריו נשמעו בכל אפסי איירופא, והצלחתו הגדולה לא אמרה עוד הון, כי בטרם יצא עוד השלום לאור, יָלַד יֻלד לו (בט״ז מאָרץ תרט״ז 1856), ואז נכונה הממלכה בידו ביתר שאת וביתר עז, ולמַרבה הששון אין־קץ כי ינחיל את כסאו אחריו ליוצא חלציו ועד עולם יִנּוֹן שֵׁם כבוד נאפאלעאן. הצרפתים אָצְלוּ לו תהלה ותפארת בלי־מְצָרים ויאמינו כי הוא יחַדש את ימיהם כקדם וירוממם על גפי מרומי האֹשר והגבורה והנֵצח וההוד כבימי דודו הקיסר נאפאלעאן הראשון.

ונאפאלעאן השלישי עָלִיז גאות הנצחון ורם הלבב לא שָׁקט במכונו עד אשר אִנה הזמן לידו תואנה חדשה לעורר עוד הפעם סערת מלחמה בשערי איירופא, ואם אמנם כי בפעם הזאת היו מעשיו רצוים והגדיל לעשות, כי לחם את מלחמת הצדק והנכוחה, אך סוף מעשיו הוכיח על מחשבתו תחלה כי רק להרבות עוד את תפארת עֻזו וְנִצְחוֹ ולהרחיב גבולות ארץ ממשלתו שָׁלַף חרבו מתערה. כי הנה אחרי מֶרד האיטלקים בשנת תר״ח 1848 ובשנת תר״ט 1849, התחוללו תלאות הרשות ורעות נוראות ברחבי ארץ איטליה אשר כל שומען נָעוּ משמוע ואחזו שער בממלכת לאָמבאַרדאָ־וועגעדיג, אשר נכבשה שנית לפני ממשלת עסטרייך, שלטו שרי צִבאות העסטרייכים במוראים גדולים וַיָּרֹעוּ את עם הארץ בשבט ברזל. בנעאַפעל וסיציליה עָפַך המלך האכזר פֿערדינאַנד השני

כאש

העזים והעריצים. כי השלטונים ההם שָׂמוּ על הנוצרים החוסים בצלם על ברזל וירעצום וירוצצום בלי חָשָׂך, גם את דתם הנוצרית רמסו ברגלים, ובגאוה וגדל לבב שפכו עליה בוז ולעג כמים. ובהיות הקיסר האדיר ניקאָלאַיי הראשון גם נְשִׂיא ראש הכנסיה הנוצרית בהליכות הדת והאמונה, מצא את לבבו להיות מָגֵן מִשְׁנֶה על הנוצרים האובדים בארץ תוגרמה ועל דתם המְחֻלל בפי התוגרמים, ומה גם כי המשפט לקיסרי רוסיה מאז ומקדם להיות מַחסה עֹז להנוצרים היוָנים היושבים בארצות תוגרמה. ובשנת תרי"ג 1853 כאשר צעקו הנוצרים בארץ תוגרמה אל אחיהם אשר באיירופא לחַלצם מֵעֳנְיָם ומֵחֲמַת המֵציק אשר כּוֹנֵן להשחיתם ומְחָרֵף עִקבות משיחם, התעורר קיסר רוסיה להיות להם למושיע וּלְמָגֵן (פּראָטעקטאָר) על פי המשפט אשר לו, ולא חשב עוד מחשבה להניף חרב על תוגרמה ולהושיב אנשי חֵילוֹ בקאָנסטאַנטינאָפעל. ובשנה הנזכרת בחדש מאַיי בבוא האַדמיראַל הרוסי, הנשיא מענטשיקאָב בשער השלטון בְּמַלְאֲכוּת הקיסר אדוניו לבַקש מיד השלטון לתת את קיסר רוסיה להיות מָגֵן על הנוצרים היוָנים בתוגרמה כפי המשפט אשר לקיסרי רוסיה מימי קדם, לא אבת השלטון ולא שמע לו וַיָּעַט בו, בהאמינו כי קיסר רוסיה מצא תואנה להתגולל עליו וּלְחַלֵּק עִמּוֹ את ממשלת תוגרמה, וַיִּפֶן אל אנגליה וצרפת וַיְיַחֵל את פניהם לעמוד לִימִינוֹ אם יֵצא קיסר רוסיה בחרב לקראתו. כמים קרים על נפש עיֵפה כן היה דְבַר שלטון תוגרמה על נפש נאפאלעאָן השלישי, כי קיסר הצרפתים הזה אשר לפני שנה נשא באֵלה נפשו כי אוהב שלום ורודף שלום הוא, וכל ישעו וחפצו לכונן שְׁלוֹם איירופא בל יִמּוֹט לארך ימים, הוא הוא שָׂשׂ כמוצא שלל רב במָצאו עת רָצוֹן לשלוף חרבו מתערה ולעורר מלחמות לבעבור יְכֻבַּד בעיני הצרפתים בְּתֹר גבור משכיל וּמְנַצֵּחַ מְהֻלָּל, וימַהר לשלוח דברים אל ממשלת אנגליה לבל תתן ידה אל קיסר רוסיה המבקש: פניה לכרות עִמּוֹ ברית על תוגרמה רק תבוא אִתּוֹ בְמָסורת הברית להקדיש על רוסיה מלחמה, וְחֶפְצוֹ בידו הצליח כי פאַלמערסטאָן ראש הסגנים באנגליה הִטה את לב הממשלה להתחבר אל צרפת אוֹיַבְתָּהּ העתיקה לעזור ולהושיע לתוגרמה, ובכן פרצה המלחמה הגדולה והאיומה הנודעת בשם מלחמת קרים, מלחמה אשר אנגליה, צרפת ואחרי כן גם סרדיניה חָברו יחדו אל תוגרמה לְהִלָּחֵם בקיסר רוסיה בקִנאתם בו וברוב גָדְלוֹ ועזוזו. גם עסטרייך, אף כי לא הוציאה חרבה מתערה, אָרבה במסתר על רוסיה, ורק פרוסיא לבדה שָׁמרה את הבטָחתה ותתיצב במַצב הַבֵּינַיִם (נייטראַליטעט) כל מֶשך ימי המלחמה הגדולה ההיא. הרוסים לחמו כאריות וְהֶשפו את זרוע עֻזם לעיני כל איירופא, וגם אחרי אשר התגברו מלכי הברית ויכו את הרוסים במלחמות אלמא. באַלאַקלאַיוא ואינקערמאַן, לא עשו עוד ידי מלכי

הברית

הבוחרים בנאפאלעאן לקיסר צרפת לפני המחוקקים ויהי מספרם שבעה מיליאָן, שמונה מאות אלף, עשרים וארבעה אלף ומאה ושמונים ותשעה איש, ומספר האנשים אשר לא אבו ולא בחרו בנאפאלעאן היה רק 253,145 איש. שרי הסענאַט ומתוקקי העם מִהֲרוּ וַיְבַשְּׂרוּ לנאפאלעאן כי הוּרַם והונף על פי רוב דֵעות העם לשֶׁבת על כסא דודו הקיסר. וישמח נאפאלעאן מאד וַיִּשָּׁבַע בשֵׁם ה' כי יקדיש כל ימיו ושנותיו לעבוד את ארץ מולדתו בכל לבבו ובכל נפשו וּמְאֹדוֹ וכל ישעו וחפצו יהיה להחזיק במעוז השלום ולהרים את הצרפתים בני עַמּוֹ על נַפֵּי מרומי הכבוד כבימי דודו הקיסר הנאור. ביום השני לחדש דעצעמבער תרי"ג 1852 הופיע הקיסר נאפאלעאן השלישי*) בשערי פאריז, ובעצם היום ההוא הודיע לכל מלכי איירופא כי על פי חֵפֶץ עַם צרפת יָשַׁב על כסא הקיסרות. אנגליה, סאַרדיניען, נעאפעל, שווייץ וספרד מִהרו להקים את הוד הקיסרות בידו ולברכו ברכת המלוכה. בחמישי לחדש יאַנואַר תרי"ג 1853 שלח גם קיסר רוסיא וקיסר עסטרייך ומלך פרוסיא את ברכת המלוכה להקיסר נאפאלעאן השלישי, ואיירופא כֻּלה השתאתה והתפלאה הפלא ופלא בראותה כי כוכב נאפאלעאן אשר שקע לפני שלשים ושבע שנים, שב לָאוֹר בְּתוֹךְ כוכבי שְׁמֵי מָרוֹם, ולבם לא ראה כי הכוכב ההוא כוכב מאדים הוא המבַשר דָם ואש ותמרות עשן —.

כי הנה זה האיש לואי נאפאלעאן אשר בעלותו על כסא המלוכה נשא בְּאָלָה נפשו כי רק השלום יהיה מְכוֹן כסאו וכל מַעְיָנָיו רק להרבות שלום רב, הוא הוא הֵעיר עד מהרה מלחמות גדולות ונוראות אשה אחרי רעותה: מלחמת רוסיה, מלחמת איטליה, מלחמת כִינאַ, מלחמת מעקסיקא, ולאחרונה מלחמת אשכנז. והנה על אדות המלחמות ההן נכתבו כבר ספרים רבים אין מספר בכל הלשונות השונות המתהלכות בארץ, וגם אנחנו דברנו על אדותיהן בספר דברי ימי עולם חלק חמישי, אך לרגל המלאכה אשר לפנינו לכתוב תולדות הקיסר בעל המלחמות האלה, נזכיר פה אך בדברים קצרים את ארחות מלך השלום הזה בכל המלחמות ההן:

1. מלחמת רוסיה. משנת תקפ"ט 1829 שָׂם הקיסר האביר ניקאָלאַיי על לבו לעזור ולהושיע ולהגן על בני דתו הרבים והעצומים הנאנחים והנאנקים בתוגרמה האיירופית והאזית בתגרת ידי השלטונים העזים

---

*) בשם נאפאלעאן השלישי קרא הקיסר את נפשו, וכאשר שאלו חשרים היושבים ראשונה במלכות את פיהו מדוע לא בחר בשם נאפאלעאן השני, ענה ואמר יען כי דודו הקיסר נאפאלעאן הראשון היה אחד ואין שני לו —. ובאמת האמין לואי נאפאלעאן כי בכל מלכי תבל מדורות עולמים לא קם עוד קיסר עוז וגבור משכיל כנאפאלעאן הראשון.

בחצות הלילה נפרדו השרים ההם מהנשיא וישובו לבתיהם לתת שנת לעיניהם ולבם לא הגיד להם כי רעה נוראה נשקפת על פאריז ועל פרותיה וסגניה. בין כה וכה התאספו שמנה מאות שוטרים ופקידיהם עם גדודי אנשי חַיִל מְזֻיָּנִים במקומות אשר יעד להם הנשיא, ויתחרשו כל הלילה ויארבו במסתרים על בתי נדיבי העם. וביום השני להדש דעצעמבער בבקר בעוד פאַריז מתרפקת על נֹעַם התנומה, והנה בַלָּהָה! כי מלאכי משחית ההם השתערו כשער קטב על כל בתי השרים אשר יָדַע הנשיא כי הם יתיצבו לו לשִׂטנה בדרך וַיוציאום בחזקת היד מערשותיהם ויסחבום סחוב והשלך אל בתי האסורים ויסגרום על מסגר. בין השרים ההם היו הגענעראלים האבירים והמהֻללים קאַוואַניאַק, שאַנגאַרניער, לאַמאָריסיע, לעפלאָ, בעדאָ, שאַראַס, גם רבים ממלאכי העם היושבים ראשונה באספה הלאֻמית, ובתוכם גם השר היקר והמפאר טהיערס, ועוד שרים רבים ונכבדים הֻשלכו לבתי כלאים ביום המר והנמהר ההוא. ולואי נאפאלעאן הוציא קול קורא אל העם ואל אנשי הצבא להוכיח ולערוך לעיניהם את מערכי לבבו ומועצותיו לטובת צרפת והעם היושב בה. ויתר הדברים אדות המהפכה הַמְדִינִית אשר חִלָּה נשיא הרעפובליק בצרפת בעת ההיא, הלא הם כתובים על ספר דברי יכי עולם חלק חמישי (מצד 35 עד 39), ופה נזכיר רק ראש מלים על אדותיה: לואי נאפאלעאן בְּאַוָּתוֹ לעורר בלבות הצרפתים את האהבה לממשלת קיסר, הֵרִים פעמיו בכל מדינות ממשלתו ובתחבולות עָרמה הֵעִיר בם את האהבה ההיא בכל תָקְפָּה, ובכל מקום אשר דָרכה כף רגלו בו, קִדמו הצרפתים את פניו בכל אותות כבוד והדר ויריעו לו תרועת מלך. בשביעי לחדש אקטאבער תרי"ב 1851 בבואו בשערי עיר באָרדאָ עשו לו ראשי הסוחרים משתה גדול כמשתה המלך, והוא דִבר באזני כל הקהל את הדברים האלה: „אנשים אחדים אשר לא יאמינו בממשלת קיסר, אומרים אָמוֹר כי בְּעֵקֶב ממשלה כזאת נשקפת חרב מלחמה, אך אני אומר כי ממשלת קיסר היא שלום וכל נתיבותיה שלום (l' empire c'est la paix), וממשלת שלום כזאת תחפוץ צרפת, ואם תהי צרפת שְׂבֵעַת רָצוֹן, ת ש ק ו ט ה ת ב ל והתענג על רוב שלום". בשובו פאריזה בששה עשר לחדש אקטאבער גלה את אזני השרים מרואי פניו כי יש את נפשו לחַדש את ימי ממשלת דודו הקיסר בקדם. בעשרים ושנים להדש נאָוועמבער יצא דבר הממשלה אל כל מדינות צרפת לאמר: „עם צרפת חפץ הוא להשיב את כבוד ממשלת הקיסר אל כַּנוֹ כבראשונה ולתת את הממשלה הזאת ביד לואי נאפאלעאן באָנאַפּאַרט והוא ינחיל אותה לביתו אחריו והיתה לו ולבניו ומשפחתו לאחֻזת עולם". ואז נקבצו כל הצרפתים בעריהם לְחַוּת איש איש את רֵעו אם להימין או להשמאיל. ובראשון להדש דעצעמבער בערב בא מספר

הבוחרים

כָּלה, התאמצו לעשות פשר דָבָר ביניהם, ויבקשו מאת הנשיא כי תחת משפט הבחירה יהיה לעם הארץ המשפט לקרוא לאנשי המלחמה לְעֶזְרָה בכל עת אשר יהיו עשוקי צדק ורצוצי משפט. הנשיא לא אבה ולא שמע לכל דבריהם, והמון שרים ואפרתים ממפלגת ההר (בערנפארטיי) עמדו לימין הנשיא ועל פי רוב דעות הֻקם המשפט ההוא כרצון הנשיא. אז ראו שרי האספה כי אזלת ידם ואין בהם כֹּחַ לעשות משפט בארץ על פי הליכות הרעפובליק, וכל בעלי האסופות וראשי המרברים ידעו נאמנה כי הפֵּכה גדולה נשקפת על צרפת, אך איככה ומתי תהיה כזאת, נעלמו מנגד עיניהם. אנשים אחדים בעלי נפש וזרוע רמה אשר שנאו את נאפאלעאן תכלית שנאה, נועצו לב יחדו לארוב לו בהיכל אליזעע ולהביאו למצודת וויצענעם ולהציג אותו בשער המשפט על אשר נעז לפרוץ גדרות הרעפובליק ולהפיר חֻקי המדינה ומשפטי הארץ. אך עצת אנשי זרוע ההם לא קמה ונבצרה מזמתם, יען כי כל חבריהם ומְתֵי סודם לא היו אמיצי לב וגבורי כֹחַ כמוהם, ובבוא העת להוציא עצתם לאור, רפו ידיהם ולא קם רוח בהם, ויסוגו אחור.

ולואי נאפאלעאן בראותו כי כבר פִּנָה הדרך מכל אבני נגף וסִקל המסלה מכל צורי מכשול, הֵחל לצעוד בצעדי און אל מחוז חֶפצו ולתתור אל כִּסֵא כבוד דודו הקיסר. אך לא גלה סודו כי אם לִמְתֵי סודו אשר ידע נֶאֱמָנָה כי רוחם נֶאֱמְנָה אתו ועצת נפשו יַשלימו בכל אַוַּת נפשם. האנשים ההם היו: ס"ט אַרנאָ סגן המלחמה, מאָפּאַ שר שוטרי העיר והגראַף מאָרני אחד משרי העם וַאֲחִי הנשיא מצד אִמו, מַלְכַּת האָללאַנד לפנים, אשר ילדה להגראף פּלאַהאָ אחד השלישים אשר להקיסר נאפאלעאן. ארבעה עשר יום המתיק אתם הנשיא סוד ויתיעץ על צפוניו וַיְחַבֵּל תחבולות להוציא את מזמתו הָרַבָּה לאור. ואחרי אשר היו מערכי לב הנשיא ערוכים בַּכֹּל ושמורים לצאת לפעולת אדם, עִתֵּד הנשיא את יום השני לחדש דע־עמבער שנת תרי"ב 1851 ליום המעשה לעשות בו את זר מעשהו, כי ביום ההוא הֻכְתַּר נאפאלעאן ה אשון בכתר הקיסרות וביום ההוא יצא הקיסר בעטרת הגבורה והנצחון ממלחמת אויסטערליץ.

אור ליום הראשון לחדש דעצעמבער ישב נאפאלעאן בהיכל כבודו בסוד עליזים ויתעלם עִם שרים רבים ונכבדים עד חצי הלילה ויתחפש בְּמַסוה הששון כידו הגדולה להתחפש ולהטמין מזמות לבבו מעיני הרואים. אפס כי בכל זאת עָבַר לפעמים עב קל על מְרוֹם מצחו, גם עצר לפעמים במלים ויצלול במחשבות עמוקות, אך השרים ההם אשר לא ידעו מאומה מכל מערכי לבבו ומכל מועצותיו, לא ראו ולא התבוננו מבוכות נפשו,

כחצות

ההיא קראו גדודים רבים מאנשי הצבא בהופיע הנשיא אליהם: יחי הקיסר נאפאלעאן! ונאפאלעאן שמע זאת והחריש. שרים נכבדים משרי העם שמעו זאת ויתעברו ויתלוננו על סגן המלחמה אשר ישמע אֹזֶן כזה ולא יתבונן, גם השר שאַנגאַרניער התקצף על הקריאה ההיא אשר היא לַמְרוֹת רוח העם ולמרות שבועת נשיא הרעפובליק — אך נשיא הרעפובליק הדיח את השר ההוא ספקודתו, גם את השרים ההם רדף בסתר ויקח פקודתם מידם. על הדברים האלה התאוננו אצילי העם ושריהם המשכילים שֵׂכל טוב בהליכות המדינה וְעַיִן בעין ראו כי כל ישע וכל חפץ נאפאלעאן הוא להתרומם על מְרוֹם כסא דודו הקיסר, והשר הנאור לאַמאַרטין באחד מדברותיו אשר נשא בקהל עָם, קרא ברגש: הנה כבר הוכן כֵּס הקיסר בצרפת! —

ונאפאלעאן אשר ידע את כל אשר יביעו ידברו וישיחו בו השרים המשכילים והנאמנים למשפטי הרעפובליק, לא שת לבו אליהם ולא חִשְּׁבָם להשיב להם אמָרים, כי נפשו ידעה מאד כי קִצרי יד הם לעשות לו מאומה. כי נאפאלעאן עשה כל מעשהו בהשכל ודעת, פִּלֵּס כל צעד מצעדי רגליו בפֶלֶס תבונתו, ויתהפך בתחבולותיו ומועצותיו למשוך אחריו את לִבּוֹת חֶבֶר הכהנים בעבותות זהב, לְרַתֵּק אליו את שרי צִבאות החיל וכל אנשי המלחמה ברתוקות כסף, ולקנות כליות המון העם ולבבו בדברים טובים ובהַבטחות נאמנות להַרכיבם על במתי ארץ כבימי דודו הקיסר משא נפשם ומחמד רוחם. ואחרי אשר שלשה מצוקי ארץ ההם היו בעוזריו וּזְרֹעֵי עֻזּו, שָׂחק לְכל תלונות השרים, ואחרי כל הרוגנים ראש הניע, ותהי ראשית מעשהו להסיר את כל הסגנים מפקודתם ולהקים אחרים תחתיהם מחושבי שְׁמוֹ ודבֵקים בו באמת ובתמים. מהסגנים החדשים ההם דָבק בו ביותר עָז סְגן המלחמה (קריגסמיניסטער) השר האביר לערְאַ דע ס"ט אַרנאָ (Arnaud), והוא היה עוזר לו להוציא את מזמתו הרבה לאור, כאשר נספר במרוצת הדברים. ברביעי לחדש נאוועמבער שלח נאפאלעאן דְּבָרוֹ ביד השר טאָריני סגן הפנים אל האסֵפה הלְאֻמית להשיב אל העם את משפט הבחירה לבחור להם מושלים ושרים כטוב וכישר בעיניהם, יען כי בצדק יאות להם המשפט הזה ובלעדו לא ינוח העם ולא ישקוט מלעורר מהומות ומבוכות חדשות כבראשונה. רוב שרי האסֵפה לא אָבו להקים את המשפט ההוא, כי עיניהם חָזוּ מישרים ויבינו את מגמת פני הנשיא לעשות חֹנֶף לְעַם הארץ וְלַהֲרְהִיב בזה עֹז בנפשם לבעבור יבחרו בו ביום אשר ידרוש מידם לָשׂוּם כתר הקיסר בראשו. אך רבים משרי האסֵפה אשר ראו כי אם ישליכו את דברי הנשיא אחרי גום, יתעוררו דברי ריבות בין הנשיא ובין האסֵפה עד כי תפרדו ולא יתלכדו עוד כל הימים ורעה גדולה תִּשָּׁקַף מזה על צרפת כלה.

רגשי אהבה ובאזני כל הקהל דִבר נאפאלעאן הדברים האלה: „בעָברי על פני מחוזות מאָ (Meaux), לאַ פֿאֶרטע, שאַטאָ־טיערי עד עיר עפערניי הזאת, זכרתי את המלחמות הגדולות והעצומות אשר נלחמה צרפת בכל מלכי איירופא, ואת עזוז נוראותיה ורעם גבורותיה ונצחונותיה הנפלאים בעת פלאות ההיא, ואמרתי אני בלבי: לו היו אז מסִלות ברזל כבימים האלה, והקיסר נאפאלעאן הֶעביר את חֵילו הגדול במסלות ההן, כי אז לא דָרכה כף רגל איש מבני הנֵכר בשערי צרפת. הָבו איפוא כבוד ועוז למסִלות הברזל! כי מחסה עֹז הן לנו גם בעת קְרָב ומלחמה לְהָניד רגל בן נכר מדרוך בארצנו לרשת משכנות לא לו —“.

מיום ליום רָחקו לִבות שרי העם מהנשיא, כי אף אם בפיו ובשפתיו כִבד תמיד הנשיא את הרעפובליק וְהַבְטֵחַ הבטיח כי כל ישעו וכל חֶפצו הוא רק לעשות את משפט עַמו, לְהַרבות שלום צרפת ולהאדירה, בכל זאת עולל תמיד עלילות אשר כל מיטיבי רְאות ראו כי תותר הוא אל כסא המלוכה. ובשלשה עשר לחֹדש אקטאבער לא שמר לפיו מחסום ויבַטא בשפתיו דברים נמרצים אשר יתנו עֵדיהם כי להרוס חֻקי הרעפובליק מגמתו ולהיות שליט לבדו בצרפת בעֹז משפט מלך. בשנת תר״י 1850 שָׂם נאפאלעאן עוד הפעם לדרך פעמיו ויעבֹר בערי דישון (Dijon), מאַקאָן, ליאָן, מילהויזען, קאָלמאַר, סטראַסבורג, נאַנצי, מעטץ, ובתשעה ועשרים לחֹדש אויגוסט שב פאריזה. בתשיעי לחֹדש ספטעמבער נסע עוד הפעם בדרך ויבוא בשערי עיר שערבורג, ואחרי חמשה ימים שב לפאריז, ואנשי סודו אשר לפניהם נִגלו תעלומות לבבו קִרמו פניו בתרועה. בהֵעצרו בעיר ליאָן (ביום שבעה עשר לחדש אויגוסט) הבטיח לכל השרים אשר אכלו אתו לחם כי חלילה לו מחשוב מחשבה לַמְרות חֻקי הרעפובליק, ומְפֹרָש יצאו מפיו הדברים האלה: „האיש אשר ששה מילליאָן אנשים בָחרו בו לנשיא, הוא לא יבגוד בם ולא יעשה דבר אשר לא לרצון הוא לְעם צרפת“. אך אחרי שבועות אחדים גִלה את אזני שרי העם כי חפץ הוא להאריך את ימי נשיאותו, ובלשון מדברת גדולות הוכיח כי רק טובת צרפת הוא דורש, כי בְמֶשך ארבע שנים (שְׁנות נשיאותו) לא יוכל להוציא לאור את כל הטובות הרבות אשר יש את נפשו לעשות את הצרפתים. ואוהבי נאפאלעאן וּמְתֵי סודו אָזרו כגברים חלציהם להוציא חפץ הנשיא לאור, ולא רק על לבות דַלַת העם והאכרים דברו דברים להמשיך את ימי נשיאותו, אך גם על לבות אנשי הצבא דברו כזאת, ולא נחו ולא שקטו עד עשותם ועד הקימם מזמות לבבם להמשיך את ימי נשיאות נאפאלעאן עוד עשר שנים ולתת לו את היכל טילעריען למקום משכן כבודו. בעת

ההיא

בארץ, עד כי נער הסגן כפיו מתמוך בְּמִשְׂרָתוֹ. גם על שרי הצבא צִוָּה בחֶזקת היד לָסור אל משמעתו ולשמור מצות שפתיו כמו היה הוא המושל האחד וממשלתו ממשלה בלי־מְצָרים ומוֹרָשָׁה בידו מאז ומקדם. גם להריסות הרעפובליק ברומא נתן נְשִׂיא הרעפובליק בצרפת את ידו ויעזור לְהַשְׁביתה ולהחריםה, וכל הנצמדים להליכות הרעפובליק רָעמו פנים וַיֵּרָגְנוּ בחדרי משכיתם על עלילות נשיא ראש הרעפובליק, גם באסֵפה הלאֻמית התעוררו שרי העם ממפלגת הרעפובליקים העזים וירימו במרום קולם על הנשיא אשר שלח גדודי אנשי מלחמה להכחיד את הרעפובליק ברומא, אך רוב שרי האסֵפה נתנו לנאפאלעאן צדק וריביו חרקו שִׁניהם בסתר וישימו יד לפה. בעת ההיא רבו גם תלונות בני העם על הממשלה החדשה, כי לרגלה נגדע קרן המסחור בצרפת, ויד עם הארץ מָטָה מאד, גם יד החליירע הוְֹיָה אז בעם וַתֶּרֶב לאכול בהם יום יום. מפלגת הסאָציאַלים מצאה אז עת רָצוֹן להרים יד בממשלת הנשיא. ובשלשה עשר לחדש יוני תר"ט 1849 פָּרץ המרד והמונים המונים מבני פאריז רעשו ויתגעשו על היכל בורבאן מקום מושב האסֵפה הלאֻמית. אך השר שאַנגאַרניער שלח גדוד אנשי חיל על המתקוממים ההם ויגרשום באִבחת חרב ולהב חנית ויפיצום לכל רוח. אחרי כן קם השר לעדרו־ראָללין בעֶברות אפו על נאפאלעאן ויעורר את לב העם לְנַתֵּק את מוסרותיו וְלָשׂוּם קֵץ לממשלתו, ממשלת זדון. אך נאפאלעאן קדם את פניו ויכריעהו, כי בטרם הִשְׂפִּיק להפיק זְמָמוֹ, שלח בו משלחת מלאכי זעם עד כי גם הוא וכל חבֵרָיו מנוכת חרב ותהי להם נפשם לשלל, ועל פאַריז גָּזַר נאפאלעאן גזרת עיר נצורה. בעלי ברית לעדרו־ראָללין אשר לא חשו מפלט למו אל ארצות אחרות, נתפשו בכף והובאו במשפט לפני שופטי רמים היושבים בסאות למשפט בעיר ווערזייל וַיֵּצְאוּ רשעים בְּהִשָּׁפְטָם ויקחו כפלים בכל חטאתיהם. גם על בתי המועד (קלובס) אשר נועדו בהם בני מְרוֹם העם לעתים מְזֻמנים להמתיק סוד, יצאה אז הגזֵרה לסגור דלתותיהם אם לא יסגרו הנועדים שם את דלתי פיהם מְדַבֵּר על אֹדות משפטי הממשלה בצרפת, גם על מוציאי לאור מכתבי עתים וכותבי דברי הימים פָּקד נאפאלעאן לבל יעוזו לכתוב מאומה נגד ממשלתו והליכות דרכה, והעובר את מצותו, עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ.

מיום עשתי עשר לחדש אויגוסט, אשר נחו אז שרי האסֵפה מעבודתם ויהיו נקיים לביתם עד עת מועד, הֵרִים נאפאלעאן פעמיו לעבור במדינות ארץ ממשלתו למען דעת את מחשבות העם אֹדות הממשלה, אך בכל מדינה ומדינה רַבּוּ הקוראים: „תְּחִי הרעפובליק!" מהקוראים: „יְחִי הקיסר!". בעיר עפערניי חָג נאפאלעאן את חג חֲנֻכַּת מסלת הברזל ההולכת מפאריז וסטראַסבורג עד העיר ההיא, וכל העם קִבְּלוּהוּ בכל

הנשיאות, כן ידיתו אותו משאתו ויגרשוהו מארצם. אולם האנשים ההם בכל חכמתם בחכמת המדינה, לא חָכמו השכילו ושגו מאד במשפט האיש נאפאלעאן הזה, ומעולם לא שָׁעוּ עיני חכמי הפאָליטיק מֵראות את הנולד, כאשר שעו עיני החכמים ההם מראות את תכונות נפש האיש הערום הלז, ולא רק בצרפת אך כמעט גם ביתר כל הארצות לא היטיבו חכמי המדינה לראות יותר מהם, כי כֻלם שגו „בגבור סטראַסבורג ובולוניה„, כֻלם שגו ברואה ולא ידעו את משפט לואי נאפאלעאן. אך גם זאת לנו לדעת כי גם אין איש בארץ אשר יכול להתחפש ולהתנכר ולהטמין מזמותיו בחֻבו כהאיש נאפאלעאן. ומי יוכל לְנַבְּאוֹת את אשר יעולל האיש הזה בימים יֻצָרוּ?

בעשירי לחדש דעצעמבער נִבחר לואי נאפאלעאן לנשיא, כי רבבות עָם בחרו בו בכל חֵשק לבבם ובכל אַוַת נפשם. מספר הבוחרים את הנשיא היה 7,324,672, ומהם בחרו 5,434,226 בלואי נאפאלעאן. ובעשרים לחדש דעצעמבער הודיעו שרי האסֵפה הלאֻמית לכל עַם צרפת כי לואי נאפאלעאן הוּרַם וְהוּנַף לנשיא הרעפובליק בצרפת. השר קאַפּאַניק ואחריו כל המיניסטערים התנצלו את פקודתם מעליהם, והשר אַרמאַנד מאַרראַסט נשיא האסֵפה הלאֻמית קרא באזני כל הקהל לאמר: „האזרח לואי נאפאלעאן באנאפאַרט נבחר מטעם עַם צרפת לנשיא הרעפובליק מעשרים לחדש דעצעמבער תר״ח 1848 עד יום השלישי לחדש מאיי תריי״ב 1852„. אחרי כן נשבע נאפאלעאן שבועת אמונים להרעפובליק ולכל חֻקיה ומשפטיה, ואז עלה הבמתה וידבר דברים קצרים ונמרצים בהשכל ודעת אדות מִשְׁרָתוֹ הַנִּשָּׂאָה, ובתוך דבריו דבר גם הדברים האלה: לבי לא יֵט אחרי פְּלֻגָּה אחת מפלגות העם, כי אם אחרי העם כֻּלּוֹ, ואם לא יצלח חֶפצי לעשות גדולות, אֲקַוֶה כי אעשה אך טוב וישָׁר. ואיש איש אשר יעשה דָבר לַמְרוֹת עיני עַם צרפת, לאויב יֵחָשב לי כאשר יחשב בעיני כל העם„.

נאפאלעאן הֵרים סְגָנִים ויושיבם ראשונה בממשלת הרעפובליק, ובראשם השר אָדילאָן באַרראָט, והסגן אשר על הענינים החיצונים, דרואין דע לואִי, הודיע בספרים גלוים לכל מלכי איירופא ורוזניה כי דרכי הפאָליטיק הצרפתית דרכי שלום הם עם כל מלכי ארץ, בשלום ובמישור תְּהַלֵךְ ממשלת צרפת עם כל הממשלות וּבְרֵעיה וכאָחות תהי לכל הארצות. והנה אף כי בראשית ימי נשיאותו שָׂם נאפאלעאן עיניו על דרכיו, שָׁקל בפֶלֶס כל צַעַד מצעדי רגליו וכל מעשהו במאזני תבונתו, בכל זאת הֵיטיבו יְחִידֵי חכמי המדינה לראות כי הוא כוֹנֵן מחשבותיו מראש למשאות את הרעפובליק משרשיה, ועוד בשבעה ועשרים יום לחדש דעצעמבער דִבר את סְגַן הפנים קָשוֹת כאִלו היה מלך רַב ושליט לבדו

בארץ

וזולת מקומות אחדים בנפות הדרום והמערב, : כָּלתה נפש כל יתר הצרפתים לבחור בו לנשיא הרעפובליק. כי קסם על ;שֵׁם נאפאי עאן למשוך אחריו לבות כל עַם צרפת, לְזִכְרוֹ יזכרו את הנוראות והנפלאות הגדולות אשר עשה הקיסר המרומם נאפאלעאן בימי עֻזּוֹ ונצחו, וידמו בנפשם כי בן אחיו אשר שְׁמוֹ בקרבו ישיב להם את ימי הגדולה והגבורה והתפארת ההם. ונאפאלעאן אשר ידע כל זאת, היה לבו נכון ובטוח כי חֶפְצוֹ בידו יצלח ועשה יעשה גם יכול יוכל בכל אשר אִוְּתָה נפשו, ועל כן מצא את לבבו לְדַבֵּר באזני אספת הלְאֻמי (בעשרים וששה לחדש אקטאבער) כדברים האלה: «צרפת תדע נאמנה כי אני הוא האיש אשר עֹז בידו לעשות סדרים בארץ וגבורה בימינו לְיַסֵּד את השלום על מכונו, וזאת היא כל ישעי וכל חפצי וחלקי בחיים». ובשבעה ועשרים לחדש נאָוועמבער הוציא ספר גלוי לכל הצרפתים וכתוב בו כדברים האלה: «אני אינני רודף אחר הכבוד, ורחוק רחוק מכליותי לחשוב מחשבות על דבר כסא המלוכה ועל קְרָב וְלָחֶם, רק כל אַוָּתִי וכל מְגַמָּתִי היא כי לתקופת ימי נשיאותי אחרי ארבע שנים, אניח אחרַי את צרפת הגאורה ערוכה בַכֹּל, נֶאדרת בַּכֹּחַ, הולכת לאור החֹפש והדרור וצבי לכל הארצות»... הדברים האלה ועוד דברים רבים כאלה אשר דִבֵּר על לב בני העם כיד הלשון הטובה עליו, הוסיפו עוד להעיר ולעורר רגשי אהבה בנפשות הצרפתים בעלי הדמיון וַיִּוָּעֲצוּ לב יחדו לבחור בו לנשיא עליהם. ולא רק המון העם אשר לא יְפַלְּסוּ מעגל רגליהם בפלס התבונה, אך גם רבים וכן שלמים מִמְּרוֹם העם וחכמים מְחֻכָּמִים בארחות הפאָליטיק עמדו לימין נאפאלעאן ויתתרו בכל עֹז להעלותו על כסא הנשיאות. רבים מאצילי צרפת ואפרתיה ושריה הגדולים, גם רבים מהלעגיטימים והאָרלעאַניסים התאמצו בכל מאמצי כֹחם כי יִבָּחֵר נאפאלעאן לנשיא הרעפובליק. אך לא מחשבותיהם כמחשבות בני העם, כי האצילים והאפרתים ההם שָׂנְאוּ מָאֲסוּ את נאפאלעאן ושמו תמיד מנאץ בקרב לבבם, רק תשבו בזה מזמה לעשותו לכלי חֵפֶץ להוציא על ידו אדירי כל חֶפצם: להתריִם את הרעפובליק, ולהַשבית מצרפת זִכְרָהּ, וַיְקַוּוּ כי אחר מַפֶּלֶת הרעפובליק שנואת נפשם, יֵקַל להם להפיל את נאפאלעאן במהמורות בל יקום, ועל מְעֵי מַפַּלְתּוֹ יקימו איש כלבבם אשר ישיב את המלוכה לצרפת כבימי קדם. כי הם חשבו את נאפאלעאן לאין אונים וְחֲסַר חיל ויאמינו כי תקצר ידו לעצור בעַם צרפת אשר חָסֹן הוא כאלונים, והיה משבתו על כסא הנשיאות ועיני כל הצרפתים יְיַחֲלוּ לו כי ירכיבם על במתי ארץ, יעשה מִדְהָה, ישגה ברואה ויפיק פליליה. ואז תִּפָּקַחְנָה עיני העם לראות כי נכזבה תוחלתם ותקותם נהפכה להם כקשת רמיה, וכֻלָּם אחד יענו ויאמרו: «מה יושיענו זה»? וכאשר הרימוהו תחלה על כסא

הנשיאות

ההם, אך לא שָׂם עוד מחסום לפיו וַיְבַטֵּא בשפתיו כי נתקותו חזקה כי קרובה העת אשר בה תהי לאֵל ידו לעבוד את עבודת ארץ מולדתו בכל אַוַּת נפשו. והעת ההיא באה מהרה קל ככל אשר ראה לבו מראש. כי בשבעה עשר יום לחדש סעפטעמבער בחרו בו עַם הארץ חמש פעמים, פעם אחר פעם, וירוממוהו לשֶׁבת עִם נדיבי עַם וראשיו באסֻפת הַלְאֹם (נאַציאָנאַלפֿערזאַמלונג). גם פאריז בחרה בו בשמחת לבב, ומספר הבוחרים בו היה 110,752 אנשים כלם אזרחים נכבדים ועשירי עָם. ובששה ועשרים לחדש סעפטעמבער הופיע נאפאלעאן בהיכל האסֵפה בפעם הראשונה, ויהי רֶגֶש ושאון והמולה בכל פִּנּוֹת ההיכל. וכאשר קם השאון לדממה, קם הפרעזידענט מאַררַאַס על רגליו ויודיע לכל קְהַל העם כי האזרח לואי באנאפארט הִקם עָל לשֶׁבת בתוך אסֻפת מגני העם וראשיו. אחרי דַּבְּרוֹ הדברים האלה היתה דומיה דקה בכל ההיכל ונאפאלעאן עלה הבָמתה אשר מִמְּרוֹמֶיהָ ישאו מליצי העם את מדברותיהם (רעדנערביהנע) וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: "זה לי שלשים ושלש שנים למן היום אשר הָחְרמתי מאדמת צרפת, ועתה הנה שַׁבְתִּי אליה גם משפט אזרחי הושב לי. ולמי אוֹדֶה על החסד הזה אם לא אל מושלי הרעפובליק, ועתה הֵא לכם תּוֹדָתִי גם שבועתי לעבוד את הרעפובליק באמונה, ובכל כֹּחי ואוני אתאמץ לחזק אותה, להכינה ולסעדה". גם הטיף עוד אמָרים על משפטי העם ותַרוּתם ולהיות דבריהם נשמעים בכל הענינים הדרושים לחֶפצם ולטובתם —. אם שמר נאפאלעאן את מוצא שפתיו ואם הקים את שבועתו אשר נשבע, יגידו עלילותיו וידברו ימים יֻצָּרוּ —.

בחמישי לחדש אקטאבער הֵחלו שרי האסֵפה הלְאֻמית להמתיק סוד ולהתיעץ אדות הנשיא החדש אשר ישימו על צרפת. בששי לחדש הִרעיף השר הנָאור לאַמאַרטין אִמרי שפר והוכיח בצדק ובמישור כי המשפט להמון עַם הארץ הוא לבחור עליהם נָשִׂיא כטוב וכישר בעיניהם ועל פי רוב דֵעות יקום הדבר. הדבר הזה הֵפִיק רָצוֹן מאת קְהַל השומעים גם מאת בעלי האסֵפה, ויהי לחק ומשפט בצרפת מהיום ההוא והלאה. הדבֵקים בהליכות הרעפובליק בכל לבם חגרו בעוז מתניהם לבל יבוא שֵׁם לואִי נאפאלעאָן בקהל שמות האנשים אשר יִבָּחֵר הנשיא מתוכם. בחָשבם למשפט כי האיש אשר אחד מבני משפחתו היה מלך רב ושליט בצרפת, לא יוכל להיות נשיא על הרעפובליק, גם אחרים משרי האסֵפה אשר עיניהם למרחוק הביטו, החליטו לבל יִזָּכֵר שֵׁם לואי נאפאלעאן בין האנשים הנגשים להתור אל כסא הנשיאות, יען כי הוא ישים את הכסא ההוא הֲדֹם לרגליו לעלות ממנו על מְרוֹם כסא המלוכה. אך שומע לא היה להם מאת העם. כי כל עַם הארץ נכספו וַיֶּהֱגוּ אחרי נאפאלעאן,

יזולת

עליהם הצרפתים לפי שעה (פּראָוויזאָרישע רעגירונג) להודיעם כי יש את נפשו לְהִסְתַּפֵּחַ תחת דגל הממשלה החדשה אשר הֻקמה בצרפת, אך שרי הממשלה החדשה השיבו אמריהם לו כי יעזוב ברגע ההוא את אדמת צרפת, ואחרי אשר ישב עשרים וארבע שעות בפאריז, נלחץ לברוח ממנה וַיֵּשֶׁב עוד הפעם לעיר לאָנדאָן.

בששה ועשרים לחדש מאיי שלח נאפאלעאן דברי ספר אל אסֵפת שרי העם (קאָנסטיטואירענדע נאַציאָנאַלפערזאַממלונג), ויחל את פניהם לספּחהו אל אחת הכהונות במדינה, אך הם לא שָׂמוּ לבם אל כל דבריו וישליכום אחרי גום. ביום השמיני לחדש יוני נבחרו עשתי עשר איש במדינת זיינע (סאָאַן) לקציני עָם (פאָלקספּערטרעטער) ואחד מהם היה »לואי נאפאלעאן באנאפארט«. ומספר האנשים אשר בחרו בו היה 249,352 נגד 84,420 אשר לא חָפצו בו, ובעצם העת ההיא בחרו אותו גם אזרחי מדינת שארענט ומדינת יאָננע להיות להם לראש ולקצין באסֵפת ראשי העם. שני ימים אחרי כן הֻגד לשרי הממשלה כי בעיר טראָיעס (טראָאַ) נועזו גדודי אנשי הצבא להשמיע במרום קולם: »יְחִי לואי נאפאלעאן«. והשר האביר קאַוּניאַק התקצף מאד אדות הדבר הזה ויגזר אֹמר כי כל איש אשר ירהיב בנפשו עֹז לנגוע במשפטי הרעפּובליק עד מה, יָחרם וְהָכְּרֵת יִכָּרֵת מקרב בני עַמּוֹ. אך בכל זאת לא חדלו בעלי ברית נאפאלעאן לְפַחַת שביבי אש האהבה אל נאפאלעאן בלבות הצרפתים, ומהם היו גם השרים לעטי ופערסיני אשר השיאו את בני העם למרוד בשרי הממשלה החדשה, ואשר בגלל זה הֻתבאו בבתי כלאים. אפס כי גם אז לא חדלו אוהבי נאפאלעאן לעשות לטובתו ככל אשר השיגה ידם, והמונים המונים נָהרו ברחובות פאריז ויקראו »יחי הקיסר נאפאלעאן!«. אז הציע השר הנאור לאַמאַרטין לפני הממשלה לחַדש את גזֵרת החֵרם אשר נִגזרה על לואי נאפאלעאן בשנת תקצ״ב 1832 לבל יוסיף עוד הַצִג כף רגלו על אדמת צרפת. אולם אחרי כל אלה הוציאה אסֵפת ראשי העם את משפטה לאור »כי האזרח לואי נאפאלעאן באָנאַפּאַרט יִסָּפֵחַ אל כהונת המדינה להיות אחד מראשי העם וקציניו באסֵפת ראשי עַם צרפת«. ואף כי בחמשה עשר לחדש יוני שלח נאפאלעאן דבריו מלאָנדאָן כי הוא נוער כפיו מתמוך בכהונה ההיא, בכל זאת לא חדלו אוהביו ורעיו הרבים להעיר ולעורר את רוח העם לבחור בנאפאלעאן להיות קְצִין עָם. בין כה וכה פרצה מלחמת האזרחים בחוצות פאריז (כאשר הודענו כבר בחלק החמישי מספר הזה צד 25,24) והשר קאַפּאַניאַק הֻקם לנגיד ומצַוה (דיקטאַטאָר) בצרפת.

בחדש יולי בחרו אזרחי קאָריסקאַ בנאפאלעאן לראש ולקצין באספת סְגָנֵי העם, ונאפאלעאן לא אבה לקבל את הכהונה הזאת גם מיד האזרחים

מדרך כף רגלו, צָרוּ צעדיו מִלֶּכֶת לבדו בלי מִשְׁמָר, גם על כל הֶגֶה היוצא מפיהו הפקידו אזנים קשובות. על הדבר הזה התאונן נאפאלעאן פעמים רבות, אך שומע לא היה לו, ובאחת מאגרותיו אל אשה גדולה באנגליה כתב במר רוחו כדברים האלה: «לאיש כמוני אשר שֵׁם נאפאלעאן הגדול נקרא עליו, יאות אחת משתי אלה: או חֶשְׁכַת בית אסורים או אור הָעֹז והמִשרה —». הגדול בכל ספריו אשר כתב בימי שִׁבְיוֹ, הוא סִפרו «על דְבַר האַרטִיללעריע בימים הראשונים ובימים העתידים». הספר ההוא נחלק לשלשה חלקים, אך לא יצא לאור עד שנת תר"ח 1848 ולעומת זה הוציא בשנת תר"ג 1843 לאור את ספרו הנקוב בשם «אַנאַליזיען אדות שאלת הצוקער», ובשנת תר"ג 1843 כפרו היקר אשר מטרתו «כי יחדל אביון מקרב הארץ» (אויסראָטטונג דעס פויפעריסמוס). בספר הזה ערך מערכי לבבו לעיני כל רגעי ארץ לְיַסֵּד קולָניות בארצות לא זרועות עדנה, ולהושיב בהם את עניי עָם ואביוני אדם לעבוד את האדמה ולהוציא לחם מן הארץ. ועל הספר הזה שלחו לו בעלי המלאכות מכתב תודה וברכה. עוד הוציא אז נאפאלעאן לאור את ספרו דברי הימים משנת תמ"ח 1688 עד שנת תק"צ 1830», הספר הזה נדפס בשנת תר"א 1841, ובו הֶרְאה המחבר איך נדמה המרד אשר התחולל באנגליה בשנת תמ"ח 1688 אל המרד אשר פָּרץ בצרפת בשנת תק"צ 1830.

כמעט שש שנים רצופות ישב לואי נאפאלעאן במצודת האָם בחֶברת ידידו דר' קאָננאָ, וכל הצרפתים האמינו כי לא יֵצא מהמצודה ההיא כל הימים. אך לא כאשר האמינו כן היתה, כי בשנת תר"ו 1846 בששה ועשרים לחדש מאיי, התחפש נאפאלעאן בבגדי אחד מבעלי המלאכה העושים מלאכתם במצודה ההיא ויעמיס קורה כבדה על שכמו, ובזה הִכָּה את עיני שומריו בסַנְוֵרים ויניחוהו לצאת מתוך המצודה, והוא מִהר לְהִמָּלֵט מארץ צרפת וירד הים באניה ויבוא לעיר לאָנדאָן, עיר מקלטו לפָנים. שנה ושלשה רִבְעֵי שנה ישב בלאָנדאָן ורגשי רוחו כים נִגרש ויגרשו מזמות ויחבלו תחבולות להתור אל כסא מלוכת צרפת ולעלות עד מְרום קֵץ השלטון כנאפאלעאן דודו הקיסר. אך עָמָל היה בעיניו איך יוציא את מזמתו הרבה לפעולת אדם. והנה פתאֹם אִנָּה הזמן תואנה נפלאה לידו אשר כלתה עיניו מְיַחֵל לה. כי בשנת תר"ח 1848 בעשרים וארבעה יום לחדש פֶעברואַר התפרצו הצרפתים מפני לודוויג פִיליפ מלכם ויסירו עטרת המלוכה מעליו וכסאו לארץ מִגֵּרוּ ויהיו לממשלה רעפובליקית. אז מִהר לואי נאפאלעאן וַיֵּדֶא כנשר אל פאַריז בתקותו כי בפעם הזאת תאיר ההצלחה אור פניה על דרכיו ועל מעלליו, ובעשרים ושמֹנה לחדש פֶעברואר עָרַךְ מִלִּים אל הממשלה אשר הקימו

עליהם

ארצה, כי תהו המה! שְׂרוֹף את אשר כבדת עד היום ככבוד אֵל, ותן כָּבוד וָעֹז לאשר שרפת עד היום».

לואי נאפאלעאן נִסָּה אחרי כן את הצרפתים «הנתעים» לדעת אם הקשיבו אל הקריאה הגדולה אשר קרא אליהם, וַיִּתְעַתֵּד להתנפל שנית בארץ צרפת ולחַדש את מעשהו אשר עשה בסטראַסבורג. אך בפעם הזאת לא היה נטהר לב וַיְפַלֵּס מעגל רגליו לבל יפל שנית בפח, ובחמישי לחדש אויגוסט ת״ר 1840 ירד באניה אנגלית ונלוה אליו הגענעראל מאָנטהאָלאָן אשר היה אוהב דבק מאד להקיסר נאפאלעאן וַיְלַוֵּהוּ בדרכו אל ס״ט העלענא אי גלותו, ועוד שרים אחרים נִלְווּ אליו לעזור לו להפיק זְמָמוֹ. ובששי לחדש אויגוסט בשעה הראשונה אחר הצהרים תתרה אניתו אל החוף הקטן הנקרא בשם ווימערעה הרחוק מהלך שעה אחת מעיר בולוניה. מספר כל חֵיל לואי נאפאלעאן היה — חמשים וששה איש, ועם מְתֵי מעט ההם בא בשערי בולוניה ואנשי הצבא הצובאים שם הריעו לקראתו תרועת מלך ויתאספו תחת דגלו. אך גם בפעם הזאת התחמקה ההצלחה מפניו וידיו לא עשו תושיה. כי אנשי הצבא אשר התחברו אליו היו מְתֵי מספר ולא עצרו חיל לתָמכו ולסַעדו, ואנשי החיל המְפקדים על מֶכס המלך קצפו עליו קצף גדול ויאבו לתפוש אותו ואת אנשיו בכפם ולהסגירם אל המלך. וכראות נאפאלעאן כי גם בפעם הזאת שֻׁלַּח ברשת ברגליו ועל שבכה יתהלך, מִהר להִמָּלט כצפור מפח, ויברח מבולוניה עם אנשי בריתו וירד הים באניה קטנה להגיע אל אניתו הגדולה העומדת הָכֵן לאסוף אותו לעת תמוט רגלו. אך אנשי החיל אשר רדפו אחריו השיגוהו ויתפשוהו בחָזקת היד, וגם את אנשיו תפשׂו בכף וישלחום פאריזה. נאפאלעאן ושבעה עשר איש מאנשי בריתו הובאו לפני שרי המשפט בפאריז ויהרצו עליהם משפט מורדים ופושעים במלכות. אך גם בפעם הזאת חָסה עֵין המלך לודוויג פיליפ על נאפאלעאן וְלַמָּוֶת לא נתנהו, גם מאנשי בריתו הֵסִיר את משפט המות, רק חרץ עליהם משפט שביה בבית האסורים. ובששי לחדש אקטאבער יצא משפט לואי נאפאלעאן לָשֶׁבֶת בשביה כל ימי חייו, על השרים מאָנטהאָלאָן ופערסיני נחרץ להֵאָסר בבית האסורים עשרים שנה, ועל יתר הקושרים להצמיתם בבית הכלא מחמש עשרה עד חמש שנים. ולואי נאפאלעאן הובא אל מצודת האָם לָשֶׁבת שם כל ימי חייו.

במֶשך הימים אשר ישב במצודת האָם, שָׁקַד על דלתות הליטעראַטור גם כתב ענינים רבים ושונים וישלחם למכתבי העתים, הֶעתיק חזיונות שיללער לשפת צרפת, החליף מכתבים עם הסופר לואי בלאַנק וְעִם הסופרת המְהֻללה געאָרגעס סאַנד, ובנוחו מעבודתו נָטַע ערוגות שושנים ופרחים וַיְגַדלם ויטוקקם. אך עיני הממשלה היו פקוחות על כל

מדרך

למשפט לפני שופטי המלך, ורק פערסיני (אשר בתחלה היה שר מאה ואחרי כן מלאך צרפת בברלין ולאחרונה הורם למעלת הערצאָג) רק הוא ברח עוד בטרם יצאה הרעה על חברי לואי נאפאלעאן להציגם בשער המשפט. אולם כל בעלי הקשר ההוא יצאו לחפשי, כי שרי השופטים הוציאו משפטם כי חפים הם מפשע (י"ח יאַנואַר תקצ"ו 1836).

אמנם ימי עָיְבַת לואי נאפאלעאן באמעריקא לא נמשכו, כי בידעו נאמנה כי ממשלת צרפת לא תשית עליו חטאת אם ישוב לאייראפא, גם שרים רבים ונכבדים בצרפת טובים הם לו, עזב את ארץ גלותו וַיֵּשֶׁב לארץ שווייץ. אך בתחלה עָבר באמעריקא הצפונית והדרומית ויתבונן על הליכות הממשלה ועל תכונות העמים היושבים שם ואחרי כן שָׁב לארץ שווייץ וירא את פני אמו אשר מֵתָה אחרי ימים אחדים (בחמשה לחדש אקטאבער תקצ"ז 1837). והנה לו ישב נאפאלעאן בשווייץ מבלי התגרות בממשלת צרפת, כי אז לא הרגיזה הממשלה גם אותו ולא הדריכה מנוחתו כל הימים. אך הוא הכעיס אותה במלאו את ידי הלייטענאַנט לעטי אחד מבעלי בריתו לכתוב שטנה על הליכות המלוכה בצרפת ולהפיץ את דברי השטנה ההיא בין הצרפתים, ואחרי אשר נודע הדבר כי רוח נאפאלעאן דובר בפי כותב השטנה ומלתו על לשונו, שלחה ממשלת צרפת בשנת תקצ"ח 1838 דְבָרָהּ אל ממשלת שווייץ לגרש את נאפאלעאן מגבול ארצה, ומלאך צרפת היושב בשווייץ הֵאִיץ בממשלת הארץ ההיא לעשות את דְבַר מלכות צרפת וגם מלאכי רוסיא, עסטרַייך, פרוסיא, באַייערן ובאַדען נִלוו אל המלאך הצרפתי להוציא דבר ממשלת צרפת לאור. אך ממשלת שווייץ מֵאֲנָה לשמוע בקול צרפת ולגרש את נאפאלעאן איש שלומה מארצה, וממשלת צרפת אָספה צבאות אנשי חילה לעלות על שווייץ למלחמה אולם נאפאלעאן הודיע גלוי לכל יושבי הארץ בעשרים ושנים להדש סעפטעמבער (תקצ"ח 1838) כי יעזוב ברצונו הטוב את שווייץ, ובארבעה עשר לחדש אקטאבער עזב כבר את שווייץ ויעבור דרך מאַיינץ, קאָבלענץ, קעֶלן והאָללאַנד לבוא לארץ אנגליה, וישם פניו שנית אל לאָנדאָן, וישב בה שנה וָחֵצִי, וַיְכַל במשתה ושמחה ימיו, גם לקח לו מועד למשוך בעט סופר מהיר ולכתוב ספרים הדרושים לחפצו. שם הוציא בשנת תקצ"ט 1839 את ספרו „על דֵעות נאפאלעאן הראשון" (des ideés Napoléonienns), פֿאָן נאַפּאָלעאָנישען אידעען), בספר ההוא התאמץ להוכיח כי דֵעות דורו הקיסר נאפאלעאן ומשפטיו צָדקו יחדו, כֻּלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. אחרי כן הוציא לאור בשנת ת"ר 1840 את ספרו הנקוב בשם „דעת נאפאלעאן" (דיא נאַפּאָלעאָנישע אידעע) להיות מורה דרך לשרי צרפת יודעי בינה לעתים. „הַשליכה את אליליך ארצה"!, יקרא המחבר אל עם צרפת „הנתעים", „השליכה את אליליך

ארצה

נאפאלעאן ואיש בריתו, וזולתו היו שם עוד שרים רבים אשר הביאם לואי נאפאלעאן בסודו, הלא הם: השר פארקען אוהבו הדבק בו בכל לבבו, השר האביר פערסיני, והשרים פעטרי, גראָ, לעטי, דיפאַנ־הואַ, שאַללע, גריקור, לאָמבאַר, ברי והמשוררת ההֻללה עלעאָנאָרע גאָרדאָן. כל אלה היו ידידים ואוהבים נאמנים ללואי נאפאלעאן, ובהִשָּׁענו בגבורות ישע ימינם התפרץ בשלשים לחדש אקטאבער תקצ״ו 1836 בשערי עיר סטראַסבורג וַיָּקָו כי בהופיעו פתאם לעיני אנשי הצבא הצובאים שם יעזבו את מַלְכָּם אשר רוחם זרה לו וידבקו בבן אָחִי הקיסר העזוז והנערץ, וכאשר קִוָּה כן היתה, כי הגדוד הרביעי מגדודי בעלי נשק הכבדים קִדמו פניו בתרועת מלך ויריעו תרועה גדולה: „יְחִי הקיסר נאפאלעאן השלישי״! וכאיש אחד חברים התיצבו תחת דגלו ויתמכרו ללחום את מלחמותיו ולהושיבו על כסא דודו הקיסר המרומם. אך הגענעראל וואַראָל נתן עליהם בקולו ויתנם לפני בני מָוֶת המורדים במלכם ונותנים יד אל האיש אשר הָחרם מצרפת ומֵרים ידו בְּמַלְכָּה. ומגערת אפו נסוגו מאחרי לואי נאפאלעאן וישובו לעבודת המלך כבתחלה, ואז תפש הגענעראל ההוא את נאפאלעאן ואת מְתֵי סודו וישימם בבית האסורים עד אשר יֵצא דְּבַר מלכות כדת מה לעשות בהם. מסטראַסבורג שלח נאפאלעאן דברי ספר אל האָרטענזע אִמו וכתוב בו כדברים האלה: „בעצת נפשי עשיתי את אשר עשיתי, ואיש אחר לא השיאני לעשות כזאת, כי נפשי אִוְּתָה להשיב לצרפת את עֻזה וכבודה ואת ימי האור והדרור כבימי קדם״. זולת הספר ההוא כתב נאפאלעאן עוד שני ספרים בהיותו בסטראסבורג, האחד אל עם צרפת והשני אל אנשי הצבא לקרוא אליהם לתת ידם אליו לטובתם ולהצלחתם. אך בטרם הֵפִיץ את הספרים ההם בצרפת, נתפש בכף ונבצרה מזמתו. והאָרטענזע אֵם נאפאלעאן שמעה את הרעה אשר מצא את בְּנָה, ותתחלחל מאד, כי נפשה ידעה מאד כי אם יובא נאפאלעאן במשפט לפני שרי הצבא (קריגסגעריכט), יֵצא רשע בהִשָּׁפטו וצפוי הוא אֱלֵי חרב המשפט, ואף כי מַחלה עזה עָברה אז על נפשה, לא אֵחרה רגע קטן וַתְּמַהֵר לבוא פאריזה ותתנפל לפני המלך לודוויג פיליפ להגדיל חסדו עם בְּנָהּ מחמל נפשה ולבל יציגהו במשפט שרי הצבא רק ישַׁלחהו לאמעריקא ושם ישב כל הימים ולא יוסיף להתפרץ עוד בשערי ארץ צרפת. והמלך הטוב והישר ההוא הִטָּה אזנו לה ויעש את שאֵלתה, ומבלי דעת שרי המשפט גם בלי רצונם שלח דְּבָרוֹ אל השליט ושר המבצר אשר בסטראַסבורג להוציא את לואי נאפאלעאן מבית כִּלְאוֹ לחפשי, ואור ליום שנים עשר בחדש נאָוועמבער בא לואי נאפאלעאן בשערי פאַריז, ואחרי עשרים וארבע שעות שָׂם פעמיו לאמעריקא ארץ גלותו. והנה אף כי ראש מסבי המרד נמלט כצבי מיד, בכל זאת עָמדו בעלי בריתו ואנשי סודו

לארץ אנגליה, ומשם שב לארץ שווייץ וישב בהיכלו המפֹאר אַרענענבערג, שם כבדוהו מושלי הארץ ויתנו לו משפט אזרח נכבד (עהרענבירגער רעכֿט) ושם למד טכסיסי מלחמה בהאַקאַדעמיע אשר בעיר טהון, ובימים מעטים הצליח בלמודו מאד עד כי הורַם לראש ולקצין על חֵיל הָרוֹבִים (אַרטילּלעריע) במדינת בערן.

בשנת תקצ״ב 1832 בעשרים ושנים לחדש יולי מת ההערצאָג כרייכֿסשטאַדט, הוא בן הקיסר נאפאלעאן אשר ילדה לו מרים לואיזה בת קיסר עסטרייך, ובמותו נשאר רק לואִי נאפאלעאן יורש עצר בצרפת על פי משפט הירושה. ואף כי כבר הועם הוד הקיסר נאפאלעאן, וכוכב הצלחתו אָסַף כבר נגה זרחו, ואין מָקום עוד למשפטי פיהו ולכל מצות שפתיו, בכל זאת הֶחזיק לוּאִי בכל תֹּקֶף במשפט הירושה אשר הוֹרִישׁוֹ דודו הקיסר, ובסתר לבבו רָקַם תחבולות רבות לבוא אל הירושה ההיא. אך מעיני הרואים הסתיר את מזמותיו ותחבולותיו ויתחפש לאיש מנוחות ואיש שלום, וישקוד על דלתות החכמה והמדע גם הוציא אז לאור את מחברתו הנקובה בשם „חלומות פאָליטיקים“ (rêveries Politiques). במחברת ההיא (אשר יצאה בשנת תקצ״ב 1832 לאור) שָׂם פניו אל צרפת וַיָשֶׂם לה עצות איך תחַדש ימי הצלחתה כקדם, ולפי דֵעו זאת העצה היועצה לה: להקים ממשלה בתוכה אשר רוח בני העם תניע את כל אופניה, ובראשה יתנוסס קיסר חֲכַם לבב אשר יוכל להתהלך לפי רוח העם ורוח הזמן. אך אחרי כן השליך המחבר את הֵדעה הזאת מלפניו, מִדַעתו כי ממשלה כזאת לא תִכּון בארץ. בשנת תקצ״ג 1833 הוציא לאור את ספרו הנושא דֵעו „על מצב הפאָליטיק ומצב אנשי הצבא בארץ שווייץ“, ובשנת תקצ״ה 1835 הוציא לאור את ספרו „הדָרוש לחַפֵּץ אנשי המלחמה נושקי רומי כלי תותח“. ואחרי אשר האמין לואי נאפאלעאן כי על פי ספריו ההם עשה לו שֵׁם בכל הארץ לאיש חכם ונבון בהליכות המלוכה וטכסיסי מלחמה ובכל דְבַר חכמת בינה, עד כי אין איש בכל צרפת אשר לא יֵדע ויבן כי יאתה לו המלוכה ואין עֲרוֹך אליו, נִסָה להוציא את המזמתה הָרַבָּה הזאת גם בפֹעל ידיו ובחרב בכף. כי בשנת תקצ״ז 1836 בחדש אקטאבער נסע יצא מהיכל אַרענענבערג, ולבל יֵדַע איש אנה פניו מועדות בָּרָא מלבו כי הנסיך האָהענצאָללערן קרא לו לָצוּד אתו צַיִד, אך באמת הֵרים פעמיו לארץ צרפת להוריד את לואי פיליפ מַלְכָּה מכסא מלכותו ולהתנשא על כסא דודו הקיסר נאפאלעאן. ותהי ראשית דרכו לעִיר סטראַסבורג הבצורה, כי שם נעצר אז השר וואָדריי פְּקִיד הגדוד הרביעי מגדודי בעלי נשק הכבֵדים (אַרטילּלעריע) אשר לפָנים עָבַד שם נאפאלעאן הראשון עבודת הצבא, והשר וואָדריי ההוא היה יָדִיד נאמן לְלוּאִי

נאפאלעאן

המשרה, והם בגדו בו בעת רעתו ויעזבוהו גם היו לו לאויבים. תלונות נמרצות כאלה ועוד רבות כאלה שמעו תמיד אזני לואי נאפאלעאן בימי ילדותו, והן ירדו עמוק עמוק בחדרי לבבו ועל שרשי נפשו התחקו ... סרו ממנו גם בימים הבאים בבואו באנשים. בהיכל אָרענענבערג אשר שם נאספו בני משפחת הקיסר נאפאלעאן הנִדחים והמְתרתמים מצרפת להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, שמע תמיד לואי נאפאלעאן את אשר נדברו איש אל רעהו על הליכות הפאָליטיק בכל ממלכות איירופא. בכלל ובארץ צרפת בפרט. שמע תמיד את מועצותיהם ותחבולותיהם לסכסך ממלכה בממלכה לבעבור תהי לאֵל ידם להגיע אל מחוז חפצם ולחַדש כבודם כקדם. כי בני המשפחה הזאת חִזקו ואִמצו לבבם ויקוו לשוב עוד אל כבודם הראשון ולהתנוסס כאבני נזר על אדמת צרפת כבראשונה, ויחבלו תחבולות ויעשו מזמות להחיש ולהקריב את הימים הטובים ההם. עיניהם ולבם היו תמיד על דרכי המלוכה בפאריז, על השגיאות הרבות אשר ישגו הבורבאָנים העוצרים בְעַם צרפת בהתאמצם לתת תִתִיתָם בארץ ממשלתם, על העוז והתעצומות אשר בידי היעזואִיטים ואשר מהם תצא אש על כל הצרפתים, על מכתבי העתים ומודיעים לחדשים אשר להליבעראַלים שואפי רוח הדרור ומאַזרי זיקות משטמה בלבות העם על הממשלה אשר לא תדע משפטי צדק להרגיע לעם הארץ ולהפיק מהם רצון —.

בשנת תק"צ 1830 בהתחולל סערת המרד בצרפת הנודע בשם טרד יֹלי (יולי־רעוואָלוטיאָן), נועדו בני משפחת באנאפארט בעיר רומה להמתיק עצה להסב את המלוכה אל אחד מבני משפחתם, גם האָרטענזע ובניה באה בסוד הנועצים ההם וַתְקַו כי באה העת אשר לואִי נאפאלעאן בְנָהּ יורש העצר יִתְעַלֵּעל כסא דודו הקיסר בצרפת וִיהִי עליון לכל מלכי ארץ. אך ממשלת רומה סִכְּלָה את עצת הבאָנאַפּאַרטים ותשלח דְבָרָהּ אל לואִי נאפאלעאן לְמַהֵר ולעזוב את העיר בדרך כבוד, ובְמָאֲנוֹ שְמוֹעַ בקולה, צִוְתָה עליו במפגיע לצאת עד מהרה משערי רומה. אז עזב לואי ואחיו הגדול את רומה ויתנו ידיהם אל בעלי ברית המרד הנקובים בשם קאַרבאָנאַרים (קאָהלענברעננער), ובשנת תקצ"א 1831 לחמו באיטליה התיכונה בנדודי המאפסט, אך ידי גדודי המאפסט היו על העליונה במערכה בשדה מלחמה, וְלואי ואָחיו גֹרְשו והָחרמו מאיטליה. אָחִי לואי הגדול נגזר מארץ החיים בעשרים ושבעה לחדש מאָרץ תקצ"א 1831, ולואי נמלט כצבי מפח והִציל את עיני חֵיל עסטרייך האורבים לנפשו, ויבוא למחוז קאַנעס וַיְחַל את פני המלך לְסַפֵּח אותו אל עבודת אנשי הצבא, אך המלך הוציא דְבַר מלכות מלפניו כי יְמַהֵר לצאת מארץ צרפת, ואם יַמרה את פיהו ישַלח בו חרון אפו. אז ברח לואִי נאפאלעאן

לארץ

לה שם נחלת שדה וכרם גם היכל מפאר מאד הנודע בשם אָרענענבערג, בקרבת ערמאַטינגען בנפת טהורגוי, ושם ישבה ימים רבים עד יום מותה (בשנת 1837). בְּנָהּ הגדול הלך מאָרענענבערג לשֶׁבת עם אביו בעיר פלאָרענץ וְלוּאִי נאפאלעאן בנה הצעיר ישב עִמה כל הימים, וכל ישעה וכל חֶפצה וכל מַעיניה היו רק לגדל ולרומם את הבן החכם הזה ולחנכו על פי דרכה עד כי יצלח לְמַלאות את מקום דודו הקיסר נאפאלעאן. האָרטענזע היתה אשה חכמה ומשכלת מאד, עשר ידות לה במדעים שונים על כל בנות גילה, גם בחכמת הליכות הפאָליטיק ידה רב לה כאחד מגדולי חכמי המדינות בימים ההם. אך לעומת זאת נמצאו בה גם מגרעות רבות. כי היתה בעלת נפש רחבה, רודפת אחר הכבוד ושואפת תענוגות בני אדם, מחרח־ת ריב ומסכסכת מדנים בין רוזנים ונסיכים. נאפאלעאן הראשון היה בעיניה עליון על כל מלכי ארץ מימי עולם עד הימים ההם, כל הגבורים אנשי הַשֵׁם מעולם, כְּאַיִן לפניו, וחכמי המדינות כבלי מדע, ובבל אנשי המופת מדורות עולמים אין עֲרוך אליו. וכל ימי שֶׁבת נאפאלעאן על כסאו רם ונשא, האמינה אמונה אֹמֶן כי כוכב הצלחתו יֵלֵך הלוך ואור ולא יאסוף נָגְהוֹ. ואחרי אשר נפל האדיר ההוא פלאים ומקול מַפַּלְתּוֹ רעשו אפסי ארץ, הָאמינה כי לוּאִי בנה הצעיר ירום ונשא לשֶׁבת על כסא כבודו ולנחול עֻזוֹ וְנִצְחוֹ והדרת הודו. על כן פִּזרה כסף רב לקחת לו מוֹרִים חכמי לב ויוֹדעי דעת ומשפטי המדינות, וַיּוֹרוּהוּ וילמדוהו לשונות שונות, דברי ימי עולם, מחקרי ארץ, דרכי החשבון והמדידה ועוד ידיעות רבות כאלה, והוא הצליח מאד בלמודו ויעש פרי הלולים. גם האָרטענזע למדה אותו דברים רבים כיד החכמה הטובה עליה, כמו לפרוט על פי נבל, מעשה תושב ורוקם, ללכת במחול משחקים, מלאכת הציור ועוד מלאכות יפות כאלה אשר תפארת הן לְנְזִיר אחיו ומופת לבני גילו כְּלוּאִי נאפאלעאן. מדי שבת בשבתו פקדה האָרטענזע על לוּאִי לְשְׁנוֹת לפניה את כל אשר לָמַד בששת ימי המעשה מפי מוריו ומלמדיו, ובכל ערב וערב קראה באזניו ספרי מסעות וספרי הזכרונות דברי הימים, גם הגידה משפטיה עליהם בְּיָדָהּ הגדולה בתהלוכות התבל ובכל העתים אשר עברו עליה. בבל יום ויום שמע לוּאִי נאפאלעאן את הגדולות והנצורות אשר סִפרה האָרטענזע אִמו על הקיסר נאפאלעאן דודו הנָאור, את עֱזוּז נוראותיו ורעם גבורותיו בכל מלחמותיו הרבות והעצומות ואת נצחוניו הנפלאים והנשגבים, ועיניו ראו את מגנת לבה ודאבון נפשה על מפלת האריה הָעִזּוּז והגבור ההוא, ואזניו שמעו את תלונותיה העזות על מלכי ארץ אשר באש קנאתם נוסדו יחד להדיח אותו משאתו ולהפילהו במהמורות ומשואות נצח, את מְרִי שיחה על שרי צבאות צרפת אשר הריפו אותו הקיסר מן העפר וְהֶעלם על גַּפֵּי מרומי

אליו להתנפל בחרב על פרוסיא ולשמוע בעצת יועציו בדבר הגדול הזה. ואף כי כבר ספרנו דברים רבים מתולדות ימי חייו: בחלק החמישי מספר הזה אך שם היו דברינו מעטים גם פָּסַחְנוּ על דברים רבים אשר: לא היו דרושים לחֲפֵץ הספורים הבאים בחלק ההוא, ולבל ינָתֵק חבור תולדות ימי חייו, עלינו להכפיל את הדברים אשר כתבנו כבר (אך בתקונים ומִלֻאִים רבים), ובמרוצת הדברים לא יכולנו מַלֵּט ספורנו מֵהָעִיף עַיִן גם על ימי קדם ועל הסכסוכים ודברי הריבות והמלחמות וְהַקְּרָבוֹת אשר עברו בין צרפת ואשכנז זה כחמש מאות שנה, ועל פי כל הדברים ההם יתבררו ויתלבנו דברי המלחמה האחרונה הזאת ונדעה נאמנה מי היה ראש סִבְּבֵי המלחמה ולמי משני העמים העצומים נִתַּן צדק —.

הקיסר נַאפּאָלעאָן השלישי ועלילותיו.

האיש הנפלא הזה נולד בעשרים לחדש אפריל תקס"ח 1808 בפאריז עיר העליזה וּבהיכל כָּבוד כאחד מבני המלכים. אביו היה לודוויג באָנאַפּאַרט, אָחִי הקיסר נאפאלעאן הראשון, אשר הוּרם על כסא המלוכה בהאָללאַנד על פי אָחִיו הקיסר אשר הוריד מלכים מכסאותם גם הקים מלכים כטוב וכישר בעיניו. ואִמו היתה הגבירה המפארה האָרטענזע באָהאַרנעה בת הקיסרית ההֲלֶלה יאַזעפֿינה אשת הקיסר נאפאלעאן הגדול. שלשה בנים ילדה האָרטענזע ללודוויג באָנאַפּאַרט והצעיר בהם היה לוּאִי נאפאלעאן השלישי, ואותו עִתֵּד הקיסר נאפאלעאן דודו לשֶׁבת על כסא המלוכה אחריו אם לא יִחְיֶה בְּנוֹ אשר ילדה לו מרים לוּאיזע אשתו השניה בת קיסר עסטרייך, או אם לא יצלח הבן ההוא למלוכה. אך לפי מְלֹאת לְלוּאִי נאפאלעאן שבע שנים, נפל הקיסר הָעָז והגבור משמים ארץ, ומפני היד השלוחה בו שֻׁלַּח אל ארץ גזֵרה, אל אי ס"ט העלענאַ. וכל בני בית הקיסר וכל אֶחיו ושאֵריו וקרוביו הֻגלו גם הם הָגלת שלומים וְהֻחרמו מכל ערי ארץ צרפת, ובתוכם גם הגבירה האָרטענזע עם בניה. אז נפרדה האָרטענזע מלודוויג באנאפארט אַלוּף נעוריה ולא יָספה עוד לראות פניו, ותקח את שני בניה (כי בנה הבכור נִקטף עודנו בְּטַל יַלדותו) ותצא בגולה, ומגמת פניה היתה ארץ באייערן, לָעוֹז שם בְּמָעוֹז המלך מאַקסימיליאַן יאָזעף, ותשם מִשְׁכָּנָהּ בעיר אויגסבורג, ותאמר פֹּה אשב כי אִויתיה. אך גם שם לא מצאה מנוח, כי תגרת יד ממשלת צרפת נִחֲתָה בה גם בארץ גלותה להַרגיזה ולבַהלה, וַתִּלָּהֵץ לעזוב את באייערן ולבקש לה מָנוס ומקלט בארץ אחרת, ותבחר בארץ שווייץ בהאמינה כי שם לא תמצא עוד יד צרפת להַפחידה, וַתִּקֶן לה

הצדק וְהַיֹּשֶׁר לעשות עַם סופרים שקר ולהעמים עליו גם חטאים ופשעים ללא־אמת, האין דַי לו בִזָיוֹן וקלסה, חרפה ודראון גם אם ידברו דברי אמת ויזכירו את חטאיו אשר חָטא באמת? אמנם כן כי נִבְּתַם עֲון נאפאלעאן השלישי בספר תולדות בני האדם וחטאתו כָבדה מאד, אך כבר לקח מיד האלהים כפלים ככל חטאתיו, על מַפַּלְתּוֹ הנוראה נָשַׁמּוּ כל בני דורו וגם דור אחרון על עפר יקום יאחז שער לשֵׁמע אֹזֶן וישא עליו קִינָה: „איך נפלת משמים הילל בן שחר! —". ואנחנו לרגל המלאכה אשר לפנינו בספר הזה, נתמוך אֲשֻׁרֵינוּ במעגלי האמת בלי נְטוֹת על ימין או על שמאל, לא נכַסה באהבה על מעללי הקיסר האומלל הזה אשר עולל לא כַדָת, אך לא נתעלם ולא נכַסה בשנאה על המעשים הטובים אשר נָאוה לו תהלה בגללם. בכל מֶשֶׁךְ דברינו על תולדות הקיסר הזה ועל הליכותיו בשִׁבתו על כסא מלכותו נְשַׁוֶּה לנגדנו תמיד כי הוא היה קיסר הצרפתים, והצרפתים הלא עַם כבד הם אשר הַסכּן הִסכּינוּ לְשַׁבֵּר עֹל מלכות ולנתק מוסרות כל רב ושליט, ולא במַקל נֹעַם ימלוך עליהם מלך, ולודוויג ששה העשר לָעַד — הצרפתים אוהבים חֲדָשות לַבְקָרִים ותמורות וחליפות בכל דרכי החיים, שואפים רוח הדרור — חיי רוחם — ומתאמרים כי עַם סגֻלָּה הם מכל העמים, הַמֹשֶׁל ופחד עִמָּם ומשפטם ושאֵתם יֵצֵא לכל גויי הארצות ולכל ממלכות תבל, ורק בגלל הדברים ההם יתנו ידם אל המלך אשר ימלוך עליהם — כל אלה ועוד רבות כאלה ידע מאד נאפאלעאן השלישי, ובהאמינו אמונה אֹמֶן כי לו המלוכה בצרפת על פי משפט הירושה, כונן כל חִצָּיו אל המטרה אשר לרגלה יִכּוֹן כסאו לארך ימים, וכמעט היה אָנוּס לעשות את אשר עשה —. נוסף על כל אלה לא הצליח נאפאלעאן השלישי לבחור לו שרים ישרים אשר למשפט יָשֹׁרוּ ויועצים צדיקים אשר בעצתם יַנחוהו, ומרבית שריו היו סָרֵי סוררים, ויועציו יועצי בליעל ושוקדי און, חנפי לב ואוהבי בצע, והם גם איגעניה רעיתו הגאיונה מבנות ספרד היו בעוכריו, כי הם בראותם כי סָר כֹּחוֹ מעליו והוכה במכאוב נורא אשר היה לאבן נגף על כל דרכיו, שָׂמוּ להם רִפְיוֹנוֹ לְמָעוֹז חֶפְצם וְחֹסֶר אוֹנוֹ לְחֹסֶן רצונם וימשכוהו בחזקת היד ללכת אל כל אשר היה רוחם ללכת — גם התמורות הגדולות והנמרצות אשר יצאו בשנת תרכ"ו 1866 לאור בגבורות ישע ימין פרוסיא, וסערת לב הצרפתים לְהִנָּקֵם מהגבורים המנַצחים ההם, שָׂמוּ רסן מַתְעֶה על לְחָיֵי הקיסר החלש והכואב הזה להתגרות ברעה ולהריק חרב מלחמה על אבירי אשכנז — ואז בא קִצּוֹ אַמַּת בִּצְעוֹ. אמנם למען דעת אל־נכון את ארחות המלחמה הנוראה, מלחמת צרפת־אשכנז, נחוץ לנו לדעת תחלה תולדות נאפאלעאן השלישי והעתים אשר עברו עליו מעודו ועד אחרית ימי מלכותו, ומה ראה על ככה ומה הגיע אליו

הוסיפו גם בני אדם לְהָרַע ולהשחית בארץ הנרעשה ההיא. כי הנשיא החדש באלטא נרצח בעיר לימאַ לעיני השמש על פי הַקֶּשֶׁר אשר קָשַׁר עליו השר גוטיערעץ ואשר התנשא לנָגיד ומצוה בפערו. אך ראשי העם נוסדו יחד ויחרצו על השר ההוא משפט מָוֶת וַיִּתָּלֶה על העץ קבל עָם בראש הומיות (תרל"ב 1872). ורק בימי ממשלת המושל הישר קעפּאַלאָס אשר היה מִשְׁנֶה להנשיא, רק אז שָׁבוּ ימי השלום והמרגוע לארץ פערו.

מְסִבֵּי מלחמת צרפת־אשכנז.

מלחמת צרפת־אשכנז אחת היא ואין שניה לה כמעט בדברי ימי עולם, אשתוללו כל קוראי הדורות מראש וכל יודעי בינה לעתים השתאו ויתמהו כי עת אשר לא סֻפַּר בספר מלחמות בני האדם, ראו, ואת אשר לא יְאֻמַּן כי יְסֻפַּר, נִהיה בימיהם ולעיניהם. כי מי שמע כזאת? מי ראה כאלה? עַם גדול עצומי ורב כְּעַם צרפת, אשר מִשֵּׂתוֹ יגורו אֵלים וּמֵרוֹמְמֻתוֹ ורעם גבורותיו התפלצו מצוקי ארץ, יֵחַת פתע לפתאֹם מגבודתו, כל גבוריו יהיו כְּאַיִן וכל אנשי מלחמתו כְּלֹא היו בהִלָּחֵם ביום קְרָב, נשק בַּרְזִלּוֹ יֵהָפֵךְ לתבן וכל כלי רעמו לקש נִדָּף, כל מבצריו תאנים עִם בִּכּוּרים אשר אם יִנּוֹעוּ ונפלו על פי אוכל, וגם פאַריז פְּאֵר עֹז צרפת וּצְבִי עֶדְיָהּ תִּסָּגֵר על מַסְגֵר, תתחלחל בחבליה, תתפלץ ותתעלף בזלעפות רעב. ונאַפּאָלעאָן — הקיסר הגָאור והגבור המשכיל אשר כלי נשקו רָעשו וישתקשקון ברחבי ארצות איירופּא, אזיה, אפריקא ואמעריקא ומפניו גוים ירגזו, הוא יתן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ והודו ותפארתו ביד צר, ובעת אשר היה נֶאזר עוד בגבורות תשעים אלף גבורי מלחמה וחמש מאות כלי תותח גדולים ויתר כלי קְרָב במספר רב ועצום! מי האמין לפני יום כי קיסר עָזוּז ונערץ כזה עִם רבבות גבוריו עליזי גַאֲוָתוֹ ועם כל נשקו וכל חֹסֶן ישועתו ותפארת עֻזּוֹ ירתקו ברַתּוּקות ברזל אל מרכבת מְנַצְּחוֹ וילכו שבויי חרב אל ארץ אויביהם לְרַאֲוָה בם! ואם אמנם כי בפֹעל כפיו נוקש נאפאלעאן השלישי וְאֵל גמולות השיב גמולו בראשו, בחרב ובדם עלה על כסא המלוכה, וחרב ודם רדפוהו ויהדפוהו מכסא מלכותו ויפילוהו למשואות נצח, בכל זאת נשמרה דרכינו מחטוא בלשוננו אל הקיסר האומלל הזה לטפול עליו גם עונות וחטאים אשר לא הֶעוה ואשר לא חטא כאשר עשו כן סופרים רבים מסופרי אשכנז בחרות אפם בו. ואם היטב חרה להם על מרגיז ממלכות הזה וַחֲמָסָם וְתַאֲלָתָם עליו על אשר הֵעִיר עליהם סערת מלחמה בלי סִבָּה נכונה ובלי צדק ובלי יֹשֶׁר, הבעבור זאת יָטוּ גם הם מדרכי

רצד־

ונתפש בכף ושלח ביד פשעו לארץ גזרה. אפס כי בכל זאת פרצה עד מהרה מהומה חדשה בארץ, כי בכל קצוי ארץ פערו התקוממו יושבי הארץ על פעצעט נשיאם ויעוררו עליו כל חמתם על אשר התרפס וירהב את ממשלת ספרד ולא יצא בחרב לקראתה, ובערים רבות התפרצו גם אנשי הצבא מפני הנשיא, והשר קאנזעקאָ משנה הנשיא חזק את ידיהם בסתר. בכל הארץ נחשב פעצעט לבוגד בארצו ועמו, וכלם שאפו להדיחו משאתו ולהציגהו בשער לפני השופטים, וכאשר התפרצו מפניו גם גדודי החיל אשר בקרבת לימאָ עיר הראשה, לא מצא דרך אחרת להחיש מפלט לו רק לנוס אל אחת האניות האנגליות אשר בפערו. גם על השר קאנזעקאָ קצפו יושבי פערו קצף גדול על אשר נתן יד להשלים עם ממשלת ספרד, ויָלחץ לעזוב את פקודתו ולעמוד מרחוק בהתאסף ראשי עם ויקימו עליהם את השר פראַדאָ ראש מסבי ההתקוממות לנגיד ומצוה (דיקטאַטאָר), גם הפקידו שרים רבים להיות עיניהם פקוחות על כל בוגדי בגד ועל כל הנוגעים בתרות פערו ובכבודה ולשפוט אותם משפט בוגדים ומורדים ועוכרי ארצם. אחרי כן כרתה כנסית פערו ברית אחוה עם כנסית חילע ויקראו מלחמה על ספרד (בשנת תרכ״ו בחמישי לחדש אקטאבער 1865). אחרי ימים מעטים נלותה גם מדינת עקואַדאָר ומדינת באָליפיאַ אל בעלי ברית ההם ויתנו יד גם הם להלחם בספרד. אז מהר השר נונעץ, נגיד אניות המלחמה אשר לממשלת ספרד, ויבוא עם צי האדיר אשר תחת ידו ויערוך מלחמה על חיל פערו וחילע במבוא ים אַקואַדאָ, ואחרי כן ירה כדורי מות על עיר המסחור וואַלפאראַייזאָ וישם בה הריסות ושמות (תרכ״ז לא מאָרץ 1866), ובראותו כי רמה ידו על אנשי מלחמתו, התאמץ לתפוש את עיר קאַללאַאָ היושבת לחוף הים ורבת המסחור מאד. אך קאַללאַאָ עיר בצורה היא, וכל עמלו להוריד ממנה עזה, נשאר מעל, גם כדור כלי תותח נגע אל עצמו ואל בשרו, ואניותיו נפרצו פרץ על פני פרץ, וילחץ לעזוב את העיר, גם חדל מעשות עוד מלחמה בפערו וחילע (תרכ״ז אקטאבער 1866). ובחדש יוני גרשו כל הספרדים מפערו ומבאָליפיאַ, וממשלת ספרד הראתה אז לדעת כי קצרה ידה להראות את הכנסיות החפשיות ההן את כח ממשלתה עליהן. והשר פראַדאָ אשר חשף את זרוע עוז במלחמה ההיא ויעש תשועה גדולה לפערו, הורם והונף על כסא הנשיאות ויהי נשיא ראש בהרעפובליק ההיא ימים מעטות שקטה פערו ויבוא רגז ושד משדי, כי זועה נוראה הרעישה את הארץ ובתגרת ידה הרסה ערים רבות בכל חוף המערבי, אלפי אדם ירדו שאול חיים ואין קץ לכל הרעות אשר עולל רעש הארץ ביום חרון אף ה׳ ההוא (תרכ״ח 1868). על כל הרעות הנוראות ההן אשר ירדו מאת ה׳ מן השמים,

הוסיפו

סאַלאַזאַר אִ מאַזאַרעדאָ , ארצה פערו , לדרוש את דמי הנרצח מידי שופכיהם ולדַבר משפטים את שופטי פערו על אשר יחשבו את דמי איש ספרדי כמים המוגרים ארצה אשר לא יֵאָספו ואין דורש ואין מבקש אותם (מאֶרץ תרכ״ד 1864) . וממשלת פערו אשר היטיבה לראות כי מַלְכָת ספרד שלחה את השר ההוא בְּתֹר נָגִיד וּמְצַוֶּה כאלו היתה עוד פערו תחת שֵבט מלכותה כבימי קדם , לא אבו ולא שמעו לו , באָמרם כי רק לבקש משפט צדק ביד המשפט ביד שלטת ספרד , אך לא לְצַוֹּת בעֹז שלטון מלך על כנסיה חפשית . אז עזב השר ההוא פתאֹם את עיר לימאַ אחרי אשר שלח דברים נמרצים אל סגן החיצון ויפחידהו באימים כי מרה תהיה אחרית הריב הזה — . מעיר לימא הלך השר הספרדי אל האַדמיראַל פינצאָן נְגִיד אניות המלחמה אשר לספרד באמעריקא הדרומית וימריצהו להקדיש על פערו מלחמה . והאדמיראל עלה בארבעה עשר לחדש אפריל (הרכ״ג 1863) על איי שינכֿא אשר לפערו וידרוש מאת השליט (גובערנער) להסגיר את האיים ההם בידו בשם ממשלת ספרד . והשליט היה קְצַר יד להתיַצב לפניו בעזוז וחיל , כי לא היו תחת ידו כי אם מאה וחמשים אנשי צבא , ועל כן תפש האדמיראל הספרדי את האיים ההם אשר מהם תוצאות שבעה מילליאָן פיאַסטער לפערו בכל שנה ושנה , ואת אנשי הצבא אשר בהם לקח לו לערבון לבל יָרֵעוּ יושבי פערו להספרדים הגרים בתוכם כאשר עשו עד הימים ההם . ויושבי פערו שמעו את אשר עוללו הספרדים למו , וינאצו בזעם אפם , ויאיצו בהנשיא וסגניו לקרוא על ספרד מלחמת תנופה . אך הסגנים הוכיחו בצדק כי אָזלת יד פערו לעשות מלחמה בספרד , כי יחסר לה אניות מלחמה הנחוצות למלחמה כבדה כזאת , ויקצפו עליהם שרי העם החפֵצים קרבות ויציקו להם בדברים יורדים חדרי בטן עד כי נלחצו הסגנים לעזוב את משמרת פקודתם , ושרי העם נועצו לב יחדו לגַבר חיָלים ולחגור בעֹז מתניהם לקחת את האיים ההם מיד הספרדים ויעבור עליהם מה . בראש השרים היה קאַסטיללאַ ויעורר את רוח העם לערוך על ספרד מלחמת תגרה . אך פעצעט נשיא הרעפובליק התיצב בעבי גבי מגנו נגד חפצי קְרָב ההם ויוכיח ויערוך לפניהם את הרעה הגדולה הנשקפת מהמלחמה ההיא על פערו . בין כה וכה נוסדו כל נשיאי ארצות אמעריקא הדרומית בעיר לימאַ להמתיק סוד ולהביא עצה , והם עמדו לימין הנשיא פעצעט לבלי התגרות בספרד , וכֻלם יחד נשׂאו דברי שלום עם השר פאַרעיאַ האַדמיראַל הספרדי . וביגיעת בשר ועמל רב שָׂמוּ את הרכסים למישור והפרידו בין העצומים , כי נְשִׂיא פערו כפר את פני ממשלת ספרד ויתן את כסף הכפורים אשר נטל עליו השר פאַרעיאַ נְגִיד אניות המלחמה אשר להספרדים , ותשקוט הארץ . ואף כי קאַסטיללא העיר מהומות חדשות בערי קאַללאַאָ ולימאַ , אך עד מהרה נגדעה זרועו

בין כה וכה הקיפו ימי הנשיא קאַסטיללאַ וראשי העם נקהלו בעריהם לבחור להם נשיא חדש כמשפט הארץ ההיא. ויהי ריב בין הבוחרים, כי נפלגו בדעותיהם אדות הנשיא אשר יבחרו בו. ובמקומות רבים קראו למהלומות ויכו איש את רעהו עד שפך דָם. לאחרונה נבחר על פי דעות הגענעראל מיגועל סאַן ראָמאַן לנשיא, כי הוא הרבה להיטיב ליושבי הארץ ככל אשר השיגה ידו, ועם הארץ זכרו לו חסדו ואמונתו וינשאוהו על כסא הנשיאות, והגענעראַלים פּאַצעט וקאַנזעקאָ נבחרו לְמִשְׁנִים (וויצעפּראֶזידענטען) על פי התבולות קאַסטיללאַ, אשר אף אם ירד מנשיאותו התר בכל תחבולותיו להושיב על יד הנשיא החדש את הגענעראלים ההם הסרים אל משמעתו, כי הגענעראל פּאַצעט היה ניסו, וקאַנזעקאָ ידידו ורעו הנאמן, ולבו היה נכון ובטוח כי גם אם נשיא אחר יהיה בארץ, בכל זאת לא יחדל מִמְּשׁול עוד ודבריו יהיו נשמעים כבתחלה עד כי בימים יְצרו ישוב אל כַּנוֹ וישב שנית על כסא הנשיאות. הנשיא החדש סאַן ראָמאַן היה איש ישר ותמים דעים וכל מעשהו באמונה, אך כבר הגיע לעת זקנה ומקץ חדשים אחדים לנשיאותו בא קִצו וילך בדרך כל הארץ בשנת (תרכ״ב 1862 חדש אפריל). אמנם גם בימי ממשלתו המעטים הִרבה לעשות טוב בארץ, ויעש לו שֵׁם מושל צדיק ושר שלום במותו באה הממשלה להגענעראל יואַן אַנטאָניאָ פּאַצעט משנה הנשיא, אך הוא היה בעת ההיא בדרך רחוקה באיירופא, ועל כן הֻקם לפי שעה הגענעראַל קאַנזעקאָ משנה השני להנשיא על מקומו ויעש סדרים ישרים בארץ ככל אשר עשה סאַן ראָמאַן. ובשוב הגענעראַל פּאַצעט מדרכו ישב על כסא הנשיאות בפּערו ויצא בעקבות סאַן ראָמאַן וקאַנזעקאָ והארץ הנרגזה תמיד נחה ושקטה. אפס כי מבלי מֵשִׂים נֶאחזה פּערו בסבך ריב ומדון עם ספרד וכמעט נטיו רגליה לנפול למשואות. כי אף אם שִׁבְּרה פּערו את על מלכות ספרד מעליה, בכל זאת לא חָדלה ספרד מַחְשׁוֹב אותה לאחת המדינות ממדינותיה אשר באמעריקא, ואם כי השיבה הַרבה מעליה ולא יָכפה לְהִלָּחֵם בה עוד, לא עשתה גם שלום לה ומזמתה לְחדש עליה מלחמה לעת מצוא. ומיום אשר באו המונים המונים מספרד לפּערו וַיֵאָחזו בה, התעוררו תמיד דברי ריבות בין אזרחי הארץ ובין הספרדים הגָרים בתוכם. ופעם אחת קראו המריבים ההם גם למהלומות ואנשי פּערו רָצחו את נפש איש ספרדי ורבים העומדים לנקום נקמת דָמו הֻכּו מכות הדרי בטן עד כי נָמקו בחבורות ופצעים וכפשע היה ביניהם ובין המות. בהִוָּדע זאת לשופטי פּערו, חקרו ודרשו ידי מי היו ברצח ההוא, אך לא עשו בהם שפטים כמשפט שופכי דמי אדם. וספרד אשר עיניה צופיות תמיד למצוא תואנה על פּערו המורדת, שָׂשָׂה כי מצאה עת רצון להתגולל ולהתנפל עליה, ותשלח אחד השרים משרי המשפט, ושמו סאלאזאר

הפריד בין העצומים והשיב את חרב צרפת אל תערה והשלום שב אל פנו כבראשונה. אך שונאי הנשיא קאַסטיללא לא חדלו רֹגֶז ויארבו לנפשו לספותה, ופעם אחת בלכת הנשיא בחוצות עיר לימא לעת צהרים התנפלו עליו מְרַצְחֵי תֶרֶשׁ בחרב נוקמת להורידו בדם שאולה, אך הם לא בִצעו את מזמתם הרעה וקאַסטיללאַ נמלט מידם אך נפל למשכב ימים רבים עד אשר שב לאיתנו. אולם שומרי צַלְעוֹ ומבקשי נפשו לא השיבו עוד ידם מהשחית, ובשנת תרכ"א בעשרים ושלשה לחֹדש נאָוועמבער 1860 התנפלו שׂרי חיָלים אחדים עִם גדודי אנשי חיל על הנשיא בבית מושבו וּכְאַיִן רָצחו את נפשו לולא התיצב אז אחד מאנשי שלומו וימנע את אנשי דמים מִבּוֹא בדמים. שֵׁם האיש ההוא אַרגוּעדאַס, אחד משרי הצבא, והוא כיד לשונו הטובה עליו השכיל להוכיח לאנשי חיל ההם את עַוָתָתָם ואת חטאתם הגדולה לאלהים ואדם אם ישפכו דם נקי וצדיק, ודבריו הנמרצים פָּעלו פעולה עזה בנפשות אנשי החיל עד אשר התנפלו על שריהם, שרי החילים, בחרב, וימיתום על אשר הסיתו אותם לעשות מעשה רצח כזה. אפס כי גם אז לא הוּנַח להנשיא קאַסטיללאַ, כי בפֹעל כפיו הֵקִים עליו סער חדש אשר יסער להפיצהו, כי בעת ההיא לקח בחָזקת היד שתי אניות סוחר מאמעריקא הצפונית אשר באו בחוף פערו ולא פרו אל משמעת חֻקֵי המדינה. לדבר הזה חרה בו אף ממשלת אמעריקא הצפונית עד אשר צִוְּתָה למלאכה היושב בלימאַ לעזוב את העיר ולשוב לארצו. גם בקרב ארץ פערו התחוללו דברי ריבות ומדנים על הנשיא ויקשרו עליו קשר להדיח אותו משאתו, עד אשר היו ידיו מלֵאות עבודה כבֵדה להסיר מעליו את הרעות המתרגשות מבית ומחוץ על ראשו. המהומות הרבות ההן נתנו תקוה בלב הגענעראל עשיניקע כי עת רָצון היא לו לחתור אל כסא הנשיאות אשר הוּדח ממנו ולהיות נְשִׂיא ראש בפערו אשר הָחרם ממנה. והתקוה הזאת הרהיבה בנפשו עֹז עד כי אסף אליו אנשי חיל ויבוא פתאֹם לקאַללאַאָ וַיְגַבֵּר חיָלים לעשות מלחמה בנשיא פערו ולשוב אל כבודו הראשון. אך קאַסטיללאַ מִהֵר לקדם פניו ולהכריעהו, ויתפוש את איש תְּרָמוֹ בכף, ויאסרהו בבית האסורים, ויציגהו בשער המשפט ויקו כי השופטים יחרצו עליו משפט מות, אך הם לא כן עשו ויוציאו לאור משפטם כי אין לו משפט מות גם לא משפט גלות, וישלחוהו לחפשי. ויחר בם אף הנשיא וַיְצַו בעֹז משפט נְשִׂיא לשַׁלח את המורד ההוא אל ארץ גזֵרה לשֶׁבת שם כל ימי חייו. השופטים הריעו במרום קולם על הנשיא אשר עֵרָה חֹק ראשי מחֻקי הרעפובליק לעשות דבר כזה לַמְרוֹת פי השופטים, אך בכל זאת שִׁלח הגענעראל עשיניקע ההוא אל ארץ גזרה על פי מצות הנשיא לבדו.

בין

מבותיה וְחָמַס ידיהם פִּלְסוּ בה בעריצות נמרצה יתר הרבה עוד מביתר הארצות. עיר הבירה מושב מלכי ובית אינקאַס לפנים, היתה עיר קֻסקאָ, עיר בנויה בנאוה בבקעה רמה יפה והמודה, ובתוכה התנוסס היכל השמש, היכל בנוי לתלפיות ונֶחפה בזהב טהור מֵהַמַּסַד עד הטפחות. גם עתה עומדת עיר קוסקא ההיא, ועד היום היא רבתי עָם ומספר יושביה 48,000, אך בימי קדם היה מספרם רב ועצום מאשר הוא עתה. הגבור העריץ פיצאַראָ אחרי לָכְדוֹ את פערו בנה בתוכה את עיר הַמַּרְכֹּלֶת הנודעת בשם ליפאַ, והיא מוסבה בגנים נחמדים ונעימים ותכונתה על ראש גבעה גבוהה ארבע מאות וששים ושלש רגל, נהר רימאַק עובר בתוכה וִיבַתֵּר אותה לשנים, החלק הדרומי הוא בְּעצם העיר, והחלק הצפוני הוא רק מִגְרָשָׁה (פֿאָרשטאַדט) ונקרא בשם סאַן לאַצאַראַ או הפלגה החמישית (פֿינפֿטער קוואַרטיר). חוצות העיר הולכים במישרים ומספר בתיה כשלשת אלפים שלש מאות ושמונים. בתי תפלות ובתי נזירים (קלאָסטער) רבים וגדולים בערך חמשים וששה, לפני בתי התפלות שלשים וארבע רחובות (אָפֿפֿענטליכֿע פּלאַטצע), ובתוך העיר רחוב אחד יפה מאד מאין כמוהו בכל אמעריקא ליֹפִי. ההוצות רחבים שלשים וארבע רגל, ומספר יושבי העיר בערך שבעים אלף איש

בין כל הרעפובליקים אשר באמעריקא הדרומית והתיכונה, היתה פערו הרעפובליק האחת אשר לא יכלה להמיש צוארה מֵעֹל מלכות ספרד שָׁנים רבות. גם אחרי אשר גִברה חיָלים וברב כח פָּרקה עֹל ספרד מעליה, לא נחה ולא שקטה עשרים שנה רצופות ומהומות רבות התחוללו בה, חרב האזרחים היתה איש ברעהו, ותהפוכות ותמורות חדשות לבקרים בהליכות הממשלה, הִרגִיזו ליושבי הארץ, מָנעו הטוב מהם והָפכו להם ברכות הארץ לקללה, ורק בשנת תר"ה 1845 שָׁבה פערו לָאוֹר באור חיי מנוחה בֲעלות האיש הגבור ראַמאָן קאַסטיללאַ על כסא הנשיאות ויחזיק ברסן השלטון כיד חכמתו וְעזו הטובה עליו. אך לא ארכו הימים והנשיא ההוא עורר מבוכות חדשות בפערו, כי הוא בשָׁאפו להגדיל כבודו ולהרבות הונו וְאונו, התערב בריבות לא לו ויתאמץ להיות דַיָן ומוכיח בין יושבי מדינת עקוואַדאָר, להשקיט את סערת המלחמה בתוכה ולהרחיב בזה גבולות ארץ ממשלתו, אך חֶפצו לא הצליה בידו. וזולת מלחמתו את עקוואַדאָר היה עוד כפשׂע בין מלחמת צרפת ובין מלחמת פערו באשמת הנשיא קאַסטיללא הזה אשר הֵעִיר עליו את חמת ממשלת צרפת עד כי פָקדה על מלאכה לעזוב את עיר לימאַ לְאוֹת כי אָספה שלומה את פערו ומלחמה לה עליה. אך להצלחת פערו שלחה אז ממשלת צרפת את השר המשכיל עדמונד דע לעספעפס לפערו והוא בחכמת לבבו

הפריד

כזוארעץ נְשִׂיא ראש במעקסיקא גם נִדמה אליו במקרים רבים אשר קרו את שניהם, אך בדעותיהם אדות משפטי הממשלה המדינית נפרדו איש מאחיהו, ותחת אשר זוארעץ החזיק בקרנות הרעפובליק בכל מאמצי כֹחַ, התאמץ הוא להחזיק במעוז מפלגת הקלעריקאַלים והקאָנוועריזאַטיפים, עד כי האשימו אותו כל יודעי דרכיו כי הוא הִתְמַכֵּר לעזור להקיסר מאַקסימיליאַן וכל מעֲנָיו להציג בשערי הארץ משפטי מלוכה. אך בטרם בא הַקֵּץ על מאקסימיליאן בעיר קווערטאַראָ, מת פתאֹם האיש קאַרעראַ (ט"ו אפריל תרכ"ה 1865). אחרי חדשים אחדים חָגר באַריאָס מסאַן־סאַלוואַדאָר בעוז מתניו ויחתור לשוב אל מִשְׂרַת הנשיאות כבראשונה, אך דועניאַס אויבו בנפש לָחַם בו ויתפשהו בכף ויצו להמיתו בעיר הראשה בארץ ממשלתו לפָנים, ודועניאַס התנשא ויהי לנשיא הרעפובליק. מאז והלאה שָׁבוּ חמש הכנסיות אשר באמעריקא התיכונה ללכת במשפטי המדינה כבימים הראשונים באין מֵזַח עוד ובאין קְצִין עָם אשר דבריו יהיו נשמעים בכל הכנסיות ההן יחד כדבר שלטון יחידי, וכל כנסיה וכנסיה התהלכה בדרך אשר בחרה ולא התלכדו אשה אל אחותה כל הימים.

פערו: המדינה הגדולה הזאת מודעת היא בכל הארץ, כי עוד בדורות קדומים בהיות כל ארצות אמעריקא לוטות בעלטה ויושביהן נמשלו כבהמות שדי וחיתו יער, עוד אז היתה פערו מדינה עדינה ויושביה בָנוּ להם בתי מִדּוֹת ועליות מְרֻוָחוֹת, עָבדו את האדמה בתבונות כפיהם, לָבשו בגדי חמודות והתענגו על רוב שלום. ובשנת רפ"ה 1525 בהשתער עליה פראַנץ פיצאַראָ בסערת מלחמה לְלָכְדָה ולמשול בְּמִכְמַנֵּי זְהָבָהּ, התפלא מאד בראותו כי הובילוהו רגליו אל ארץ טובה ורחבה מלֵאה בִּרְכוֹת טוב ומלך אדיר ימלוך בתוכה במשטר וסדרים ישרים, וְעַם הארץ טובי לב ומשכילים בהליכות המדינה. לפי מסורה עתיקה בידי יושבי פערו היה אביהם הראשון עיר וקדיש אשר ירד משמים ארץ לְלַמֵּד לאנוש בינה ולהשכילם ולהורותם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון לטוב להם כל הימים. שֵׁם האיש ההוא מאַנקאָ קאַפאַק, וראשית הֵרָאוֹתוֹ היתה באחד האיים אשר בים טיטיקאקא. הוא היה הראשון אשר הודיע נאמנה לכל המקשיבים לקולו כי אין חֵפֶץ לאלהים בזבחי אדם (מענשענאָפּפער) רק בקרבן בהמה, חיה ועוף, או במנחה טהורה ממגד תבואות שמש ומפרי עץ הָדר, והעולה על כל קרבן ומנחה היא עבודת האדמה וכל מלאכת עבודה בבית ובשדה. מיוצאי ירך מאַנקאָ קאַפאַק ההוא היו כל מלכי פערו מבית אִינקאַס הנקובים בשם בני השמש. ואת ממלכתם הגדולה (אשר אליה תחָשב גם קוויטאָ ובאָליפיאַ) שדדו הספרדים ככל יתר ארצות אמעריקא ויפליאו בה את

מכותיה

אך עד מהרה התקוממו עליהם ההודים ובני התערובות (מישלינגע, לאַדינאָם) ילידי הארץ וַיִּגַּבְּרוּ חַיָלִים לקחת את הָעֹז והמִשרה מידי הַלְּבָנִים, הקרעאָלים והאייראפים, ולהיות הם השליטים בארץ מולדתם (תקצ"ח 1838). ואיש אחד מבני ההודים ושמו קאַרעראַ הֵרִים את נֵס המֶרד ויעורר מלחמה כבֵדה וּשְׂבֵעַת דָם בין יושבי הארץ בני העמים השונים השונאים זה את זה תכלית שנאה, ולרגלי המלחמה ההיא הֻתְּרָה אֲגֻדַּת ארצות הברית ההן והכנסיות המְחֻברות התפרדו אשה מאת אחותה, והנשיא מאָראַצאַן וגוּאַטעמאַלאַ אשר התאמץ לשוב ולחַבר את הכנסיות הנפרדות ההן בתגרת ידו החזָקה ובחרב בכף, נִגַּף לפני אנשי מלחמתו והומת לעיני השמש (ט"ז סעפטעמבער תר"ב 1842). מעת ההיא והלאה היו חמש כנסיות הנזכרות מבלי כל התאחדות אשה לרעותה וכל אחת מהן היתה לממשלה מיוחדת, וכל עֲמַל אנשי לבב וכבירי כֹּחַ לְקַשֵּׁר אותן במַעדנות ובמָסורת הברית, נשאר מָעַל בתגרת ידי הריבות והמדָנים השוררים בתוכן או על ידי אִבְחַת חרב ומלחמה. מספר הכנסיות היה מספר הנשיאים. פלגות הדֵעות, קְרָבוֹת וְלָחָם, קנאת אֵילֵי הארץ איש ברעהו אודות הממשלה וּמְרִי בני העם בנשיאיהם, כל אלה מָנעו הטוב וְאֹשֶׁר המדיני מהכנסיות ההן. ובגלל הדברים ההם היתה לאֵל יד האיש וויליאַם וואַלקער להתנשא לכל לראש ולהיות נגיד ומְצַוֶּה בכנסית ניקאַראַגוּאַ שָׁנִים רבות. האיש וואַלקער ההוא היה יליד אמעריקא הצפונית, איש אמיץ לב בגבורים המתהלך בגדולות ובנפלאות מכנו ישואף לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא לו, והוא עם אנשי חַיִל כְּתֵי מספר אשר הִתלקטו אליו התנפל בניקאַראַגוּאַ וַיָּסֵב אליו את משפט הממשלה וַיֵּרֶד בזרוע רמה בעם הארץ וכלם תֻּכּוּ לרגליו וישאו מדברותיו כדברי מלך שלטון עד אשר נתפש בכף האנגלים בְּהַצוֹתוֹ את מדינת האָנדוראַס בעלת ברית אנגליה, והם הסגירוהו אל שרי המדינה ההיא והשרים ההם תרצו עליו משפט מות והומת בעיר טרוקסילאָ (י"ב סעפטעמבער תר"כ 1860). גם במדינת קאָסטאַריקא הומת אחרי כן איש אחד אשר חטא בדברי המדינה ואשם, האיש ההוא היה רפאל מאָרע אשר היה לפָנים נָשִׂיא במדינה ההיא וְהוּסַר מנשיאותו ואחרי כן השתער בסערת מלחמה להשיב אליו את שְׂאֵתוֹ וַיִּתָּפֵשׂ בכף והומת בכדורי קְנֵה רובה בעיר סאַן יאָזע. המלחמה במעקסיקאָ הֵעִירָה מהומות ומבוכות רבות גם באמעריקא התיכונה הנפלגה לפלגות שונות: מפלגת האפרתים, מפלגת מָגִנֵּי העם ומפלגת הכהנים וכל אחת מהנה חשבה למשפט כי רק לה משפט הממשלה בארץ. על ידי המהומות הרבות ההן ופלגות לב עַם הארץ, הצליח חֵפֶץ האיש העז קאַרעראַ בידו וַיָּפֶק זְמָמוֹ לשפוך רוח ממשלתו על הארץ הַנִּרְעָשָׁה ההיא לְהֵסַב אליו עֹז נָגיד ומְצַוֶּה. קאַרעראַ מגוּאַטעמאַלאַ הזה היה חֹטֶר מגזע ההודים

כזוארעץ

ארץ אשכנז, אך יתר הרבה עוד על פי התעוררות האשכנזים בארץ מולדתם אשר התעוררו והתחברו יחד כאיש אחד חברים להחיות את רוח הלאֻמי, לרומם קרן לשונם ולהפיץ מעינות חכמתם ודעתם וספרי חכמיהם המהֻללים, בכל ארצות תבל. בחורי חֶמֶד צְמֵאֵי חכמה ושואפי דעת הרימו פעמיהם מבראַזיליען ארץ מגוריהם לארץ אשכנז מַקֶבֶת בור נֻקרו לקחת שם לֶקח טוב מפי המורים הגדולים בבתי מִדרש החכמה המתנוססים כאבני נזר על אדמת אשכנז, ואחרי אשר אָצְרוּ אוצרות המדעים וכל דבר חכמת בינה, שָבוּ לבראַזיליען ויפיצו את חכמתם ודעתם בין אנשי גאולתם ילידי אשכנז, גם הודיעו את דעותיהם וידיעותיהם והשקפותיהם בהליכות הממשלה על פי ספרים רבים אשר הוציאו לאור. בפעם הראשונה נעתק אז הספר הנפלא „פויסט" לאביר סופרי האשכנזים גאָטהע בהעתקה לשון פורטוגיזית המתהלכת בארץ בראזיליען, וההעתקה ההיא פָעלה פעולה עזה בנפשות הבראַזיליאַנים מבני מרום העם ואפרתיו, ואם יוסיפו חכמים וסופרים להעתיק עוד ספרים מפֹארים כמוהו מלשון אשכנז ללשון פורטוגיזית, אז ישוטטו רבים גם בבראַזיליען לבקש חכמת חכמי אשכנז וְתִרְבֶּה הדעת בלשון אשכנזית וְסִפְרוּתָה בארץ ההיא גם ביתר ארצות אמעריקא.

אמעריקא התיכונה (צענטראַל אמעריקא).

אמעריקא התיכונה קָרה לפָנים אל משמעת מלכות ספרד ונקראה אז בשם גוּאַטעמאַלע, אך בגלל הַלַחַץ הנורא אשר לָחצה ספרד את הארץ הגדולה ההיא, התפרצו יושביה כפניה וישליכו מהם עבותיה ויכוננו כנסיות חפשיות כתבונתם וכחֵפץ לבבם. הכנסיות ההן נודעות בשמותיהן: גואַטעמאַלע, סאַן־סאַלוואַדאָר, האָנדוראַס, ניקאַראַגואַ וקאָסטאַ ריקאַ. מִדַת אדמתן 8225 פרסאות מרובעות ומספר יושביהן כשלשה מיליאָן. חמש כנסיות ההן התחברו בראשונה בשנת תקפ״א 1821 להיות לאחדות בשם רעפובליק ארצות הברית באמעריקא התיכונה, ונשיא (פּראָזידענט) אחד יעצור בעם הארץ על פי משפטי הרעפובליק. אך ההתחברות ההיא לא התעודדה לארך ימים. בראשונה התחוללו דברי ריבות ומלחמות אזרחים בין מפלגת האפרתים (אַריסטאָקראַטען) אשר בגואַטעמאַלע ובין מפלגת מָגִנֵי העם (דעמאַקראַטען) אשר ראשית מושבם בסאַן־סאַלוואַדאָר (תקפ״ט 1829). במלחמה ההיא היתה יד מגני העם על העליונה ויכריעו את מפלגת האפרתים תחתיהם, גם הנשיא החדש דון יאָזע פּראַנצעסקאָ הֵריץ כפיו אליהם ויהי זרועם לבקרים.

אך

החיל אשר נפצעו במלחמה ההיא בעוד אשר הצרפתים היושבים בְּרִיאָ יאַניירא הרבים והעצומים מהם במספרם לא אספו כי אם חמשה עשר אלף פֿראַנק לעזרת בני עַמָּם הפצועים במלחמה. רוח אחד ודֵעה אחת נוססה בלבות כל האשכנזים היושבים באמעריקא תחת אשר עד העת ההיא נִפלגו בדעותיהם ולא קָרבו זה אל זה כל הימים. עוד לפני שָׁנִים מעטות ועוד בשנת תרכ"ו 1866 בימי מלחמת אוסטריא ופרוסיא היו ילידי אשכנז הצפונית נפרדים ורחוקים מילידי אשכנז הדרומית בכל מקומות מושבותיהם באמעריקא, ורק בהתפרץ המלחמה בין צרפת ואשכנז, רק אז נפל קיר הברזל המַפריד ביניהם וכאיש אחד חברים התנגשו ויתלכדו יחד להושיע לאחיהם ככל אשר תשיג ידם וְלָשֶׁבֶת מאז והלאה שֶׁבֶת אחים אשר לב אחד ודֵעה אחת להם. גם הדעמאָקראַטים אשר חָתרו לפָנים בכל עֹז לכונן ממשלת עם בארץ אשכנז וכאשר נבצרה מְזִמתם עזבו בשנת תר"ח 1848 את ארץ מולדתם ויבואו לגור באמעריקא, גם הם הֵריצו ידיהם בלבב שלם אל אחיהם הנלחמים מלחמות מצוה לטובת ארצם וְעַמָּם, אף כי ידעו נאמנה כי מהתנועה הנמרצה ההיא לא תִוָּלֵד ממשלת עָם באשכנז כאשר אִוְּתָה נפשם. רגש הלְאֻמי ההוא אשר התעורר בקרב לב האשכנזים היושבים בקצה השמים מעֵבר לים הגדול, רגש אשר הוציא תועלת הפרט מפני תועלת הגוי כֻּלו, רגש כזה נתן ערֻבתו כי יש תוחלת ותקוה אשר כל האשכנזים הנפלגים לפלגות רבות יתאחדו ויהיו לְעַם אחד, עַם עצום וְעִזוז, ורוח אחד ודעה אחת תשכון בתוכם גם בארץ מולדתם גם בין היושבים בארץ אמעריקא.

כבוד כל עַם וָעם וִיקַר תפארת גדולתו יִוָּדַע על פי אהבָתו לִשְׂפָתו ולְסִפְרוּתוֹ יתר הרבה מאשר יִוָּדַע על ידי אותותיו וארחותיו אשר מתוצה לו. האהבה ההיא רְאִי מֻלְטש היא אשר עַיִן בעין יֵרָאֶה עָצְמו, הגיון רוחו, תכונות נפשו, מחשבות לבו ודֵעותיו הצפונות בחֻבו. האהבה ההיא לא התנוססה בין האשכנזים היושבים באמעריקא מיום שִׁבתם על אדמתה עד ימי מלחמת צרפת ואשכנז, ובדבר הזה יתר שאת להצרפתים, כי הם התאמצו תמיד מיום בואם לאמעריקא להפיץ מַעינות סִפרותם ולרומם קרן שְׂפָתָם גם בארץ החדשה ההיא כבארץ מולדתם, ויעשו ויצליחו בכל רחבי אמעריקא ויותר עוד במדינות אמעריקא הצפונית. אך בימים האחרונים האלה החֵלו גם האשכנזים לעשות כמוהם כי במדינת ארגענטינא ובמדינת חילע גם בממלכת בראזיליען שָׂמו עיניהם ולבם על לשון אשכנזית וִילַמדו אותה גם את בניהם לדַבר בה ולכתוב צחות, גם יֶהגו בְשׁוֹם שֶׂכֶל בספרי המליצה וספרי המדע אשר הרו והגו מלב חכמי אשכנז אנשי הַשֵּׁם. החזון הזה נפרץ לרגלי האנשים הרבים הבאים יום יום מארץ אשכנז להשתקע באמעריקא. ולרגלי המסחור ההולך הלוך וגדול מאד ומחַבר את ארץ בראזיליען עם

ארץ

מאת כל נדיב לב ולפדות בכסף ההוא את העבדים אשר אין ידם משגת לתת לאדוניהם כֹּפֶר נפשם, ובכל פלך ובכל גָּלִיל הֵקמו מטעם הממשלה שרים והפקדו פקידים לָחוּשׁ לטובת העבדים ולכל הדברים הדרושים לחֵפֶץ חֵרותם. והנה אף כי הִרבתה הממשלה לעשות טוב וחסד עם העבדים, בכל זאת לא הֵפיקו מעשי הממשלה רָצוֹן מאת חברת «חובבי אדם» אשר באנגליה ומאת הַוַעד להעמאַנציפאַציאָן אשר בפאריז גם מאת דורשי טובת העבדים הכושים אשר בריאָ יאַניירא. כי הם דרשו מאת הממשלה הבראַזיליאַנית להוציא כסף רב מאוצר המדינה ולקנות בכסף ההוא את כל העבדים מידי ארוניהם בפעם אחת כאשר היתה כזאת במוצאות האנגלים והצרפתים אשר באמעריקא. אך האנשים ההם אשר התלוננו על הממשלה ואשר דרשו ממנה לעשות כאשר עשו האנגלים והצרפתים, לא שָׂמוּ על לבם כי אוצר ממלכת בראזיליען לא ישפיק לשַׁלֵם בעד 1,500,000 עבדים כֹּפֶר נפשם לאדוניהם, גם שכחו כי עד הימים ההם האמינו כל יושבי בראזיליען כי בלי העבדים הכושים מִקְנַת כספם ונחלת אבותיהם לא יוכלו לעמוד יום או יומים והארץ תֵּשַׁם. ואף גם זאת כי בפאַרלאַמענט האנגלי והצרפתי לא היו דברי בעלי העבדים נשמעים, לא כן בבראזיליען כי בה היו רוב שרי המדינות והמחוקקים בעלי נכסים אשר עבדים רבים להם ודבריהם נשמעים בכל הליכות המלוכה, והממשלה ידעה מאד כי אחרי אשר קצרה ידה לשַׁלם מאוצרה כֹּפר נפשות העבדים, לא יתרצו הארונים לשַׁלח את עבדיהם חִנָם אין כסף, והעַבדות תקום ותתעודד כבראשונה. גם זאת ידעה הממשלה אל־נכון כי השרים הרבים והנכבדים, מַטִיפֵי העם ומגידי מישרים, המליצים החכמים והסופרים ועוד אנשי לֵבב גדולי העֵצה וְרַבֵּי העליליה המתנוססים בראשי החֲברות הגדולות לאסוף כסף תועפות לפדיון נפשות העבדים, לא ינוחו ולא ישקטו עד עשותם ועד הקימם את מזמות לבבם לקרוא לעבדי עולם ההם דרור ולקנותם בכסף מלא מידי ארוניהם המחזיקים עוד בהם וּמֵאֲנִים שַׁלְּחָם. ולפי דברי יודעי העתים ומטיבי רְאוֹת לא יארכו הימים והעַבדות תִּשָׁבֵת גם מארץ בראזיליען כביתר ארצות אמעריקא הצפונית והדרומית.

גם בבראזיליען הֵעירה מלחמת צרפת־אשכנז רֶגֶשׁ עוֹ בלבות האשכנזים היושבים בתוכה בכל מקומות מושבותיהם ברחבי ארצות אמעריקא, ובכל אַוַת נפשם התעוררו לעזור לאחיהם בני אשכנז הנלחמים מעֵבר לים מלחמות עמם וארצם. מעת אשר הגיעה אליהם בשורת הנצחון הראשון אשר נצחו אחיהם את הצרפתים אנשי מלחמתם, כָּלתה רוחם וַיָזוּעוּ מורשי לבבם בתקותם העצומה לשמוע עוד בשורות טובות כאלה. ומהרה קל קראו נדבות ויאספו ארבעה וששים אלף פראַנק לתמוך בידי אנשי

 החיל

נִיְצָוֶהָ להוציא את כל הדברים הכתובים בו, לאור. שרי המלוכה והסגנים היושבים ראשונה במלכות, אשר נועדו להמתיק עֵצָה על אדות הדבר הגדול הזה, גמרו אמָר לְהַשבית כָּלִיל את העבדות ולְיַסֵּר קולוֹנִיּוֹת אשר עובדי אדמתן יהיו בני חוֹרִים, אך מצאו לטוב לפני יושבי הממלכה לבל יצאו העבדים הרבים פתאֹם מעבדות עולם לחֵרות עִילם, כי אם מעט מעט תְּתַּר אֲגֻדַּת עבודותם וְיִשָּׁבֵר מוטות עֻלָּם. כי כבר הָרָאוּ לדעת כי במוצאות האנגלים והצרפתים אשר שם יצאו העבדים בפעם אחת מֵעַבדות לחֵרות, השתובבו העבדים וינערו כפיהם מכל מלאכת עבודה גם אם בעלי הנכסים הִרבו לתת להם שכר טוב בעד עבודתם, ולרגלי החֵרות ההיא לא היה תָּרִישׁ וקציר ימים רבים, גם המסחור ירד עשר מעלות אֲחֹרַנִּית ורבתה הרעה בכל המוצאות ההן עד אשר התאוששו העבדים המשֻחררים וישובו לשקוד על מלאכת עבודה חֵלֶף הכסף אשר הושיטו להם בעלי הנכסים. ושרי מלוכת בראַזיליען חשבו מזִמות לְקַדֵּם פני הרעה ההיא ולבלתי תת דרור לעבדי עולם בפעם אחת כי אם מעט מעט, גם לא חשבו למשפט צדק להכביד אכפם על הארונים לשַׁלח את עבדיהם חפשים חִנָּם אין כסף, רק לשלם להם מכסת כסף כפי ראות עיני הממשלה, והכסף ההוא יֵאָסֵף מאת נדיבי העם ועשירי הארץ. ובשנת 1871 בשמֹנה ועשרים יום לחדש סעפּטעמבער הוציאה איזבל הגבירה השלטת בארץ בשם אביה הקיסר דְּבַר מלכות מלפניה על פי רוב דֵעוֹת שרי המלוכה כי העבדים המשֻעבדים להממשלה, בני חורים הם מהיום ההוא ומעלה, אך חמש שנים יהיו עוד תחת השגחת הממשלה ועליהם החובה לעבוד עבודה בבתי המלאכה אשר לה אם לא ימצאו חַיַּת ידם ממקום אחר —. כל הילדים אשר תֵּלדנה השפחות אחרי יום שמֹנה ועשרים רעצעמבער 1871, בני חורים הם, אך עד היותם בני שמנה שנים יהיו תחת ידי ארוני השפחות ההן, ואז יש לפני האדונים ההם שתי דרכים, אם לְכַלְכֵּל את הילדים עד מלאת להם עשרים שנה ואחת בשכר העבודה אשר יעבדו אותם, או לְתִתָּם אל ידי הממשלה, ואז תשַׁלם להם הממשלה אלף ושמֹנה פּראַנק בעד כל אחד ואחד מהם ועליה לְגַדְּלָם וּלְלַמֵּד ידיהם למלאכת עבודה או לחרשת המעשה או לחכמות ומדעים כפי כשרונותיהם לאחת מאלה, ובהיותם בני עשרים שנה ואחת, בני חורים הם מאז והלאה ויש לאֵל ידם לקנות להם שדות ולבנות בתים או לאחוז במסחר ובכל משלח יד כטוב וכישר בעיניהם —. העבדים אשר ארוניהם לא יאבו לתת להם חָפשם, יכולים לקנות את נפשם מיד אדוניהם בכסף, ואם האדון יַרְבֶּה במחיר מקנתו, יִפֶן העבד אל השופטים אשר יהיו בכל עיר ועיר לפקוח עיניהם על טובת העבדים והם יוכיחו בין שניהם. גם חֲבָרות רבות נוסדו בכל רחבי הארץ ברשיון הממשלה לקרוא נְדָבות ולאסוף בכסף

מאת

נשארה רק בראַזיליען לבדה הארץ האחת אשר עבודת העבדים שוררת בה בכל תקפה כבראשונה. כי אף אם היה כבר את לבב הממשלה לעשות אות לטובה עם העבדים ולְנַתֵּק את מוסרות העבדות מעליהם, אך בעלי הנכסים הגדולים התיצבו בעבי גבי מגנם נגד מחשבת הממשלה הטובה ולא אָבוּ לשַלח את עבדיהם חפשים, יען כי כל עבודתם בשדה נעשתה על ידי העבדים הכושים ורק בזעת אף עבדיהם יאכלו לחם אבירים ויפושו בעגלי מַרבק על שפעת כל טוב ותענוגות בני האדם. בני משפחת הקיסר היו הראשונים אשר שלחו את עבדיהם לחפשי, בהאמינם כי מהם יִרְאוּ וכן יעשו גם האצילים והאפרתים בעלי הנכסים, ובאמת עשו כן אנשים רבים מבני מְרוֹם עם הארץ, אך יתר כל העם גם שריו ושופטיו, עשיריו ונביריו לא יצאו בעקבותיהם וַיְמָאֲנוּ להוציא את עבדיהם הרבים לחרות. הן אמת כי גם הם חָפצו להַטות חסד ולתת חֻקים טובים וישרים להעבדים הכושים לבל יֵחָשבו עוד כבהמות שדי וחיתו יער, אך לתת להם חֹפֶש ודרור ומשפטי אזרח, זאת לא אָבוּ ולא שמעו, יען כי בדבר הזה יְבֻלַּע להם וְיִדַּל כבוד עָשרם. אמנם רוח הזמן אשר תחתיו שָׁחו כל מצוקי ארץ וְאֵילֵי התבל, גם רוח אנשים צדיקים אשר אהבת אדם חיי רוחם וכל ישעם וכל חֶפצם לְהַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה ולשַלח רצוצים חפשים, פָּעלו פעולה נִמרצה בנפשות אדירי העם בבראַזיליען עד כי נֵאוֹתוּ לעשות את הדבר הטוב הזה גם בלי רצונם ולְמֹרַת רוחם. שתי חברות נכבדות בארצות איירופא היו ראשי המְדַבּרים להוציא את פֹּעַל צדק הזה לאורה: בארץ אנגליה עשתה זאת חברת אוהבי האדם (פֿהילאַנטראָפישער פֿעראיין); ובארץ צרפת חברת העמאַנציפאַציאָן אשר אָחוה בררכי החברה הנזכרת אשר באנגליה, וראשי החברה הזאת לא נחו ולא שקטו לעשות ככל אשר השיגה ידם גם שלחו מכתב בקשה אל דון פעדראָ השני קיסר בראזיליען ויחַלו את פניו כי יוציא דבר מלכות מלפניו לְצַוֹּת על כל בני עַמּוֹ לשַלח את עבדיהם לחפשי. הראשונים מיושבי בראזיליען אשר דברי בעלי החֲברות ההן מצאו מְסִלּוֹת בלבבם, היו האנשים המשכילים השוקדים על ספרי הליטעראַטור האנגלית והצרפתית, כי הם עמדו הָכֵן לעשות את המעשה הטוב הזה בטרם פִּתְּחוּ עוד יתר אזרחי הארץ את אזניהם לשמוע בקול אנשי החסד והצדק ההם.

בימים ההם הֵרים דון פעדראָ קיסר בראַזיליען פַּעֲמיו לארצות איירופא להתחקות על שרשי ההשכלה המתהלכת בתוכן ולְהִתְוַדַּע אל מלכי הארצות ההן והליכותיהם. אך בטרם שומו לדרך רחוקה ההיא פניו, צִוָּה לאנשי סודו לכתוב בספר את מערכי לבבו אֹרות חֵרות העבדים הכושים ואֹרות משפטי האזרחים אשר יִנָּתֵן להם, ויתן את הספר ההוא ליד איזבל בתו הבכירה ויורשת העצר אשר מִלאה את מקומו כל ימי היותו בדרך,

ויצוה

אליה תחת החיל הנופל במלחמה. והפאראַגוּאים גם בהיותם מְתֵי מעט מול חיל הברית אנשי מלחמתם וְחֵיל חָדש לא בא אליהם תחת החיל הנופל על מרומי שדה קטל, התאזרו בכל זאת עֹז וגבורה למלחמה וילחמו כגבורים משכילים עד כי לא נודע יד מי תהי רוממה לאחרונה, ובמלחמות ימי הששה עשר והשמונה עשר בירח יולי נגפו חֵיל הברית לפניהם ונפלו בקרב מחניהם כשמנת אלפים איש גם נלחצו לעזוב את המערכה ולשוב אחור. הנה כי כן נלחמו מרי נפש ההם ימים רבים ויד האחד לא גָברה על משנהו, והחרב והדבר הִרבו לאכול בשר אבירים בשתי המחנות מבלי הפוגה. אך קץ יש לכל חשך וגם קץ המלחמה ההיא בא בא והשלום בין הלוחמים יצא לאור על אפנים טובים לבראזיליען, והקיסר דון פעדראָ השני שב למנוחתו ותהי מנוחתו כבוד.

המרכולת בנפש אדם, זעוּמת אלהים וכלמת עולם לכל הנברא בצלם אלהים, המרכולת הזאת תְּקָעָה יתדה גם בבראַזיליען ואלפי עבדים מבני הכושים נִמכרו בְּשְׁוָקֶיהָ וברחובותיה מִדֵּי שנה בשנה וקוניהם עָבדו בהם לעולם והִנחילו אותם גם לבניהם אחריהם. העבדים ההם נחשבו כְּבַהֲמוֹת שדה בעיני אדוניהם ויעבידום בפרך ובשבט עֶברה ובאכזריות חֵמה וגם דמם לא נִדרש. אך כאשר הֶעביר אלהים רוח דעת על יושבי תבל ונִפקחו עיניהם לראות כי כל בני האדם אחים הם, אֵל אחד בְּרָאָם ואב אחד לְכֻלם, התעוררו העמים הנאורים ואנגליה בראשם להעביר המרכולת הארורה הזאת מן הארץ ולבער אחריה בכל עז עד תָּמָּה וּשְׁמָהּ לא יִזָּכֵר עוד. אז התעוררה גם ממשלת בראַזיליען לְהַשבית את המסחור האכזרי ההוא מקרב ארצה וַתְּצַו בחֶזקת היד לבל יֵרָאוּ ולבל יִמָּצְאוּ גם עקבותיו בין כל היושבים בְּצִלָּהּ, והאיש אשר יעבור את המצוה ההיא עָנֹשׁ יֵעָנֵשׁ כְּדֵי רִשְׁעוֹ ולא יועיל לו כל כֹּפֶר. מן היום ההוא והלאה נִשבת המסחור בעבדים בכל רחבי ארץ בראַזיליען. אך אנשי חסד וחובבי אדם לא הרגיעו עוד במִצוה ההיא את לבבם, ותהי הנקלה עוד זאת בעיניהם ויאזרו כגברים חלציהם לְהַשבית גם העבדות (שקלאַפֿעריי) בבראַזיליען ולְצַוּת על האפרתים ובעלי הנכסים לְשַׁלַּח איש איש את עבָדיו הכושים לַחָפְשִׁי ולתת להעבדים המרודים ההם משפטי אדם ושִׁווי זכיות, עד כי יהיו אזרחים ככל אזרחי הארץ. כי גם אחרי אשר כנסיות אמעריקא הדרומית והתיכונית הוציאו כבר את עבדיהם הכושים לחרות, גם במוצאות הצרפתים, האנגלים וההאָללאַנדים שֻׁלחו כבר העבדים לנפשם, וגם אחרי אשר בָּטלה העבדות בארצות הברית באמעריקא הצפונית, הֶחזיקו עוד הבראַזיליאַנים בעבדיהם ויעבידו בהם בכל עבודה קשה בבית ובשדה כאשר הִסכינו לעשות מִימֵי קדם, ובכל ארצות אמעריקא הרבות והעצומות,

נשארה

וְרָעָה במלחמה ההיא , בכל זאת נשאה רק היא כֹּבֶד המלחמה , ולולי גְּבֶרֶה חֲיָלִים וַתְּעַר למות נפשה על מרומי שדה כי אז לא נִשבר גְּאוֹן עֹז פַּאראַגוּאַיי וירדה היתה על העליונה . הנסבה אל המלחמה ההיא היתה כי כנסית פאַראַגוּאַיי הרהיבה בנפשה עֹז לְהָסֵב אליה את הָעֹז והמשרה על מַעבר האניות בנהר לאַ פלאַטאַ ולהיות דבריה נשמעים בכל הליכות הפאָליטיק באמעריקא הדרומית , וממשלת בראַזיליען יָראה פן יְבֻלַּע לה ולמַעבר אניותיה בנהר לא פלאטא וליתר השאת והעֹז אשר לה באמעריקא הדרומית והקדישה על הכנסיה העזה ההיא מלחמת תנופה . ובשנת תרכ״ה 1865 בשמיני לחדש מאַיי כָּרתה בראַזיליען ברית עִם כנסית אורוּגוּאַיי וכנסית ארגענטינא בעיר ביוענאָס־איירעס לעלות על פאַראַגוּאַיי וּלְהִלָּחֵם בה עד כי תכניע את עָרפּה הקשה . שני ימים לפני כְּרוֹת הברית ההיא הודיע הקיסר דון פעדראָ לשרי מלכותו כי הוא נתן את שתי בנותיו (כי אין לו בן) לשני שרים אבירים לנשים : את איזבל בתו הבכירה נתן להפרינץ לוֹאִי מאָרלעאַנס בן ההערצאָג סנעמור , ואת לעאָפּאָלדינאַ בתו הצעירה נתן להפרינץ מזאַקסען־קאָבורג . אחרי כן את אזני השרים ההם כי הוא נותן יד להקיסר מאַקסימיליאַן לכונן כסא מלכותו במעקסיקאָ , ולאחרונה השמיע לכל הקהל כי הוא שלום וכל ישעו וחפצו רק בשלום , אפס כי בפעם הזאת נלחץ הוא להוציא חרבו מתערה לעשות מלחמה בפאַראַגוּאַיי על הרעה הגדולה אשר היא תושבת על בראַזיליען היושבת לבטח אתה . בשנת תרכ״ה 1865 באחרית ימי הבציר יצאו צִבאות הברית למלחמה , אך מכשולים וְרַתְחֻתִּים רבים התיצבו לשִׂטנה להם בדרך עד כי התנהגו בכְבֵדות עד אשר הגיעו אל מחנה האויב . מספר חֵיל הברית היה 36,000 , מהם 25,000 בראַזיליאַנים , 9000 אַרגענטימים וְאַלְפַּיִם אֲרוּגיאינים . ובאנשי חיל הברית גם בחיל הפאַראַגוּאים דָבקו מחלות מְשַׁכְּלוֹת , רָבָּן תולדות הַשָּׁרָב וְהַחֹם הלוהט השורר בפאראגואיי בעת הבציר יותר מביתר עתותי השנה . בארבעה ועשרים לחדש מאיי התלקחה מלחמה גדולה וְקָשַׁת עֹרֶף על יד עסטעראָ בעלאַנקאַ , והיא המלחמה הראשונה בימי הַקְּרָבוֹת והמלחמות ההן , כי לפניה היו רק תִּגְרוֹת קטנות . הפאראגואים במספר ארבעה ועשרים אלף איש השתערו בסערת חֵמה על מבצרי חֵיל הברית , אך הֻכּוּ אחור ונפל בהם רב יותר מארבעה אלף גבורי חיל . ואף כי גם מחיל בראזיליען נָפלו חללים רבים , אך הם לא שָׂמוּ זאת על לב יען כי אנשי חיל חדשים באו

אליה

על חוף השמאלי מנהר לא פלאטא , עיר הראשה היא מאנטעפידעא על מבוא הצפוני אשר לאשד הנהר הנזכר , והיא עיר מסחור מלאה תשואות ומספר יושביה הוא ארבעים וששה אלף .

הדרומית מֵעל ספרד. כי בעת אשר התנפלו הצרפתים בפורטוגאל בשנת תקס"ח 1808, ברח מלך פורטוגאל וביתו לבראזיליען מפני חרב היונה וישב שם עד שנת תקפ"א 1821, ואז נלחץ לשוב לפורטוגאל להשקיט שם סערת המרד המתחולל בה, ובשנת תקפ"ב 1822 פָּרקו יושבי בראזיליען את עֹל מלכותו מעל צוא־יהם. אך לא כוננו להם ממשלה חפשית (רעפובליק) כאשר עשו יושבי אמעריקא הדרומית בפרקם עֹל מלכות ספרד מעליהם, רק הֵקימו עליהם קיסר אשר יעצור בעם על פי הליכות המלוכה וכל משפטיה והֻקותיה, והקיסר ההוא היה דון פעדראָ יורש העצר מפורטוגאל. אולם לרגלי הסכסוכים והמְדָנים אשר עברו בין אזרחי הארץ ובין הממשלה, נִפרדה בראזיליען מפורטוגאל כָּלִיל ותהי לקיסרית מיוחדת ופעדראָ השני בן פעדראָ מלך פורטוגאל היה לה לקיסר. הקיסר המשכיל והנָאור הזה עָבַד עבודה גדולה וכבֵדה מאד עד אשר הצליח חֶפצו בידו לכונן משפטי מלוכה בקרב ארץ אמעריקא אשר רק משפטי רעפובליק תקעו בה יתד במקום נאמן, אך בחכמתו ודעתו ובישרת לבבו הצליח לעשות מלוכה ולהכין אותה ולסַעדה לבל תִמוט לאורך ימים. במועצות ודעת עשה את כל מעשהו, כל צעד מצעדי רגלו פִּלס בפֶלס התבונה ובמאזני המזִמה, לא נטה אל אחת משתי הַקְצָוֹת השוררות בארץ ורחוקות אשה מאחותה כרחוק מזרח ממערב, רק סלל לו מסלה חדָשה בַּתָוֶך, ומהלכו אַט ומַעדנות בפְקוחַ עַיִן ובְשום לב. כה אָחַז דרכו לאט לאט עד אשר הגיע למחוז חֶפצו ויכונן הוא לבדו כסא מלוכה בכל רחבי ארץ אמעריקא המלאה לה רק רעפובליקים.

הַמִפְעָל הנכבד בכל הפעלים הרבים אשר פָּעלה ממשלת בראזיליען מיום אשר פָּרקה עֹל מלכות ספרד מעליה, הוא הַקְרָב והמלחמה אשר עָשתה את מדינת פאַראַגוּאַיי *) ואשר נִמשכה חמש שנים רצופות והוציאה אלפי איש מִבַּחוּרֶיהָ אֶל הורג גם הֵריקה את אוצר כספה וזהבה. כי אף אם מדינת ארגענטינא **) ומדינת אורוגוּאַיי ***) התחברו אליה ותהיינה

זרועה

---

*) פאראגואיי היא הכנסיה האחת באמעריקא הדרומית אשר אינה מיוסדת על חוף הים. במאה שבע העשרה תקעו היעזואיטים את יתדם בתוכה ויכוננו שם ממשלה עזה אשר דמתה לממשלת הכהנים ואשר התעודדה עד שנת 1773. עיר הראשה בכנסיה הזאת היא אזונקיאן, עיר מרכולת ומספר יושביה ארבעים אלף. ממנה יצא שיח הטהעע הנודע לתהלה ושם הכנסיה הזאת נקרא עליו, ובכל נפות אמעריקא הדרומית הוא ממלא כמעט את מקום הטהעע הכינעזי.

) כנסית ארגענטינא או לא פלאטא התפרצה בשנת 1803 מפני ספרד ופרקה עול מלכותה מעליה. אדמת הכנסיה הזאת היא בקעה ישרה בלי רכסים ועמקים, בקעה מעלפת ירק, דשא ועשבות אתו אשר דמתה ליריעה מרוקמת רקמי זהב וירקרק חרוץ. עיר הראשה בכנסיה הזאת היא בוענאס־איירעס ומספר יושביה מאתים אלף, רבם צרפתים, אנגלים ואיטלקים. היא רבתי במסחור ורוכלת אל ארצות רבות ואיים רחוקים, גם בית מדרש לחכמה (אוניווערזיטאט) מתגוסס בתוכה. *) כנסית אורוגואיי נוסדה

לבראַזיליען ולהֵאָחז בתוכה ותתן להם חקים טובים ומשפטים ישרים לטוב להם כל הימים. כי הממשלה קוִתה כי עשירי עם ובעלי נכסים ינהרו מארצות הברית לבראַזיליען בגלל אשר רע בעיניהם תוצאת הנצחון ממלחמת אזרחים האחרונה והסדרים החדשים אשר יצאו בארץ מולדתם לאור למֹרַת רוח הם להם. אך מאנשים טובים ומועילים ההם לא בא אחד להֵאָחז בבראזיליען, ורק פליטי ארצות הברית וְחֶלְאַת עם הארץ נהרו המונים המונים לבראזיליען, והם אשר הַסְכֵּן הסכינו בימי המלחמות העזות לשלול וְלָבֹז, לחמוס ולגזול ולעשות כל שד ורצח, באו וַיְמַלְאוּ את בראזיליע חמס וְגֵזֶל עד כי לא מצאה הממשלה דרך אחרת לפניה כי אם לאסור את השודדים ההם בזיקים ולהשליכם לבתי כלאים. חֵלק גדול מבניס משחיתים ההם ספו תמו אחרי כן בתגרת יד החליירע, ויתרם גֹרשו מבראזיליען לטהר את הארץ מנגעי בני אדם כאלה. והממשלה אשר ראתה כי נכזבה תקותה וכי לשוא פִּזרה הון רב ועצום, שָבָה לְקָרב את האשכנזים בימין עֻזה וַתִּפְתַּח את אוֹצָרָה הטוב להעניק מטובה לכל הבאים מארץ אשכנז לעבוד את האדמה בבראזיליען ולכונן מוֹצָאוֹת (קָאלָאניען) בתוכה כיד הכשרון וההתריצות הטובה עליהם. בשנת תרכ״ז 1867 הוציא קיסר בראַזיליען דְבַר מלכות מלפניו לבל יוסיפו עוד בני עַוְלָה להונות את הגרים הבאים להשתקע בארץ ממלכתו, כי עד הימים ההם נעשו פעמים רבות מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ להגֵרים ההם על ידי אנשי און ומרמה אשר אין עיניהם ולבם כי אם על בצעם, ומהיום ההוא והלאה יבואו האורחים החדשים איש איש אל מקומו בשלום, והממשלה עשתה מִשְׁטָרִים ומשפטים ישרים לטובתם: לכל איש הבא לְהֵאָחז בבראזיליען תתן הממשלה אֲרֻחה דבר יום ביומו מיום אשר יציג כף רגלו על ארמת בראזיליען עד יום בואו אל המנוחה ואל אֲחֻזַּת נַחלתו באחת המוֹצָאוֹת ועד אשר ימצא בַּיִת לְשִׁבְתּוֹ ושדה טוב לעבודת האדמה. השדה ההוא יכיל 480,000 מעטערים מְרֻבָּעִים, גם כלי מחרשה וכל החפצים הדרושים לעבודת השדה. זולת זאת תתן לו עוד הממשלה אֲרֻחה לכלכל אותו ואת נפשות אשתו ובניו עוד עשרה ימים מיום שבתו על אדמתו, גם שלשה עשר שקלים לקנות את יתר המחסורים אשר יחסרו לו, ובמֶשך ששה חדשים הראשונים תתן לו עוד הממשלה שָׂכָר טוב כאשר יִתֵּן לכל שְׂכִיר יום בעד עבודתו אשר יעבוד את אדמתו. ועוד דברים טובים רבים כאלה תעשה ממשלת בראזיליען לכל איש ואיש הבא להאחז בתוכה ולהיות עובד אדמה.

בראזיליען נגלתה לראשונה בשנת ה״א ר״ס לאלף הששי 1500 על יד רב החובל המהֻלל קַבְּרַל הפורטוגיזי אשר לקח אותה בשם מַלְכּוֹ מלך פורטוגאל, לאחֻזת עולם. בימי הקיסר נאפאלעאן הראשון נקרעה ממלכת בראַזיליען מפורטוגאל אך באיפן אחר מאשר נקרעה ממלכת אמעריקא הדרומית

חרוצים ומהירים בכל מלאכת עבודה וחרשת המעשה גם סוחרים ורוכלים ולהם שלשה בתי ספר לְלַמֵּד את בניהם בינה וכל הידיעות הנחוצות והמועילות לחברת האדם, ובמוצאות בראַזיליען הדרומית יִמָּצְאוּ כבר יותר משמונים אלף אשכנזים עובדי האדמה, ובכל שנה ושנה יבואו עוד אליהם המונים המונים מאיירופא ונוספו גם הם על המונם לשדד עמקים ולזרוע שדות וגנים. החוף היפה והטוב אשר בפּאָרטאָ אַלעגרע יחַבר אותם אל ארץ אשכנז על ידי אניות סוחר הבאות שם תמיד, ומסלה הברזל המשתרעת מסאַנטאַ קאַטאַרינאַ עד סאַן לעאָפּאָלדאָ תְּקַשֵּׁר במעדנות את מוצאות האשכנזים אשר בבראַזיליען פנימה עם חֹפֵי הים ועם הליכות סְחַר התבל. האשכנזים הנֶאחזים כבר בבראַזיליען לא יראו ברע את האורחים החדשים הבאים בלי הפוגה לְהֵאָחֵז בתוכה, ולא ידאגו פן יֵצַר להם המקום לָשֶׁבֶת ופן יקחו האורחים את עֶמְדָתָם ומִחְיָתָם כאשר ידאגו האשכנזים הנֶאחזים בארצות הברית, יען כי אדמת בראַזיליען תוכל להכיל עוד רבבות אלפי אורחים כאלה ברחְבה וברְוָחָה ולכֻלם תתן שדות וגנים בשפע רב מאד. גם בזאת יתר שאת להאשכנזים בבראַזיליען על אחיהם בארצות הברית, כי בבראַזיליען יש לאֵל ידם להחזיק במעוז בני עַמָּם ולאחוז דרכי חייהם ותהלוכותיהם, יען כי שָׂפה אחרת מתהלכת בבראזיליען וארחות חיי אזרחיה שונים שונים הם מארחות החיים אשר להאשכנזים, וכל אלה יַציבו גבול בין שני העמים ההם לבל יתערבו ולבל יתבוללו יחד. לא כן בארצות הברית, כי האַנגלים האַמעריקאַנים יצאו בימי עולם מגזע אחד עם האשכנזים, ובהיותם רבים ועצומים מאד מהאשכנזים המתגוררים בתוכם, לא יִתָּכֵן כמעט כי האשכנזים אחיהם לא יתערבו בתוכם ויהיו לְעם אחד בכל דרכי חייהם.

האשכנזים הבאים לְהֵאָחז בבראַזיליען, נכבדים הם בעיני הבראזיליאַנים ומפיקים מהם רָצוֹן, יען כי הם מֵישירי לֵבָת, שוקדים וחרוצים בכל משלח ידיהם וכל מעשיהם באמונה, ובני בליעל מְתֵי מספר הנספחים אליהם לא יבאישו את ריח העם כֻּלו בעיני הבראַזיליאַנים, כי יַחְשבו את החטאים המעטים ההם ליוצאים מִן הכלל ותמאתם רק אֶל חֵיקָם תשוב. לא כן האורחים הבאים מארצות אחרות להשתקע בבראזיליען, כי רֻבם מהם יַשחיתו לפעמים וְיַתְעִיבוּ עלילה ובארץ נכוחות יְעַוֵּלוּ, ועל פי רוב יעשו כן בני ארצות הברית אשר באמעריקא הצפונית, כי כְּרֻבָּם כן יַרבו עֲשׂוֹת המזמתה הָרַבָּה וַחֲמַס ידיהם בארץ יְפַלֵּסוּ עד כי נָקעה נפש הבראזיליאַנים מהם וַיָּקֻצוּ מפניהם. ממשלת בראַזיליען הטתה אזנה לקול מלחשים מבני פְלֻגָּה אחת אשר גזרו אֹמֶר לְסֹךְ בדלתים את רוח האשכנזים לבל תעוז ידו על אזרחי הארץ ועל ארחות חייהם, ועל כן קָרְאה הממשלה ליושבי אמעריקא הצפונית לבוא

בכל תֹּקֶף, וְגַאֲוַת הבל ותהו כזאת תעורר גֹעַל נפש בנפש כל איש משכיל. והנה בטרם נָחֵל לְסַפֵּר את העתים אשר עברו על המדינות ההן בימים החדשים האלה, נשים פנינו אל ארץ בראַזיליען באשר היא הגדולה והנכבדה בכל מדינות אמעריקא הדרומית ותרועת קיסר בה.

בראַזיליען.

בראַזיליען היא ממלכה גדולה ורחבת ידים מאד וזולת ממלכת רוסיא האדירה וממלכת כינאַ הכבירה אין עָרוֹך לגָדלה ורחבת ידיה בכל יתר ממלכות התבל, כי מִדַת שטחה היא 152,000 פרסאות מְרֻבעות, אדמתה דשֵׁנה ופֹּרִיָה, ברוכה במֶגד תבואות שמש ובמגד גֶרש ירחים, בעצי הָדר עושי פרי הִלוּלִים ובכל שכיות החמדה ומשכיות לבב מאין כמוהן תחת השמים:. בנפות רבות מתנוססים הֲרֵי חֶמֶד עטופים ירקרק דשא ופרחי הוד. נַחלי עֲדָנִים ינהרו בהדרת חֵן וְיַשְׁקוּ השדֵמות סביב סביב. יערי עד מלאים עצים רעננים אשר ימיהם כימי הארץ ובתועפות ראשיהם יבקיעו עבי שחקים, ועוד סְגֻלות מדינות ושפעות חֲמֻדות תבל כאלה נפגוש בכל רחבי הממלכה הגדולה הזאת. מְסִבֵּי עיר הראשה בתוכה הנודעת בשם רִיאָ דע יאַניירא (דשאַנע־אי־ראָ), נפלאים הם ביפעת הודם והדרם ובכל מחמדי בת עין אשר לֹא יתֹארו בניב שפתים ובְעֵט סופר. שם נטעו ידי אביר הטבע עֲצֵי מאַנגאָ מַרהיבי לב ומַרהיבי נפש, עצי קאַקטוס ועצי תמֶר ועוד עצי פרי רבים ושונים יְפֵהפִיֵּ נוֹף וִיפֵי פרי תֹאר וכל הבא אל המקום ההוא יאמין כי אֶל עֵדֶן גן אלהים הובילוהו רגליו ואל מִקְדְשֵׁי אֵל באה נפשו לחזות בנֹעם ה׳ ולבַקר בהיכלו. מִמְרוֹם המקום ההוא תשוטטנה עיני הרואה על פני מֶרחב יָה ולמרחוק יביטו מראות תכֵלת הרקיע עם תכֵלת הים בלולות יחד וכל יְקָר ותפארת תֶחֱזֶה בת עינו. חוף אניות אשר על יד עיר הראשה ההיא, גדול הוא וטוב מאד מכל חֻפֵּי הַיַמִים הגדולים והמְהֻללים בתבל עד כי יָכֹל להכיל בתוכו כל אניות מלחמה וכל ציים אדירים אשר לכל מלכי הארצות תחת כל השמים. מספר יושבי העיר 205,000 נפשות אדם תערובות עמים שונים: לְבָנים, שחורים, צהובים, צבעונים (פֿאַרביגע), איירופים בני ארצות רבות גם אשכנזים רבים. במדינות הדרום אשר בממלכה הזאת מתנוססת עיר פאָרטאָ אַלעגרע, עיר הראשה במדינת ריאָ גראַנדע דאָ סול, וכל יודעי דרכי המסחור וכל מלאכת עבודה בממלכת בראַזיליען יודעים נאמנה כי בימים יֻצָּרוּ תגדל תפארת העיר ההיא וְתָנוּב חֵילָהּ והונה על ידי האשכנזים הרבים והעצומים הנוהרים אליה תמיד מכל אפסי ארץ אשכנז. בין עשרים ושנים אלף אזרחי העיר נמצאים שלשת אלפים אשכנזים

חרוצים

אדות סדרי הממשלה הרעפובליקית ומשפטיה . והפלגות הנפלגות ברעותיהן לא חָדלו מַהֲלָחֵם אשה ברעותה וּמֶרֶד על מֶרֶד וָפֶרֶץ על פני פרץ פרצו בלי הפוגה בתוכן ויהפכו את ברכות המדינות העדינות ההן לקללה וכל מחמריהן לְקְצָפָה . הן אמנם כי לפי ראות עַיִן שוררים משפטי כנסיה רעפובליקית בתוכן כבארצות הברית באמעריקא הצפונית, אך המשפטים ההם רק כְּסוּת עינים, ותחת הַכְּסוּת ההיא התרוצצו עַזֵּי נפש, מעולים וחומסים אשר כל אחד מתאמץ לְהָסֵב אליו את העוז והמשרה לבעבור תהי לאֵל ידו לבצוע בצע מעשקות וּלְמַלּאות אוצרו זְהַב חֲמָסִים. הקרעאָלים צאצאי הספרדים אשר יָלדו באמעריקא, ההודים ילידי הארץ מעולם ובני התערובות אשר אביהם איירופים ואמותיהם בנות כושים או הודים, לחמו תמיד בלי חָשך על דְּבַר הממשלה, וכל פְּלֻגָּה וּפְלַגָּה חשבה למשפט כי רק לה משפט הממשלה בארץ ההיא. זולת הפלגות העזות ההן אשר הרעישו הארץ וַיְמַלְאוּהָ חָמָס וָשֹׁד, נפלגו גם יתר התושבים ובני מְרוֹם האזרחים ברֵעותיהם על דְּבַר הממשלה ויהיו לראשים רבים, אלה בָחרו במשפטי המדינה המתהלכים בארץ מימי קדם, ואלה שָׁאפו קדימה לכונן סדרים חדשים ומשפטים מִקָּרוֹב באו המריחים ברוח ההשכלה החדשה, אלה נתנו ידם לממשלת האפרתים (אַריסטאָקראַטען). ואלה דָבקו בממשלת הכהנים תופשי הדת (קלעריקאַלען), ועוד רבים מהם אָזרו כגברים חלציהם לתת לממשלת העם מַהֲלְכִים בארץ ורק הם לבדם יוציאו משפטם ושאתם כטוב וכישר בעיניהם (דעמאָקראַטישע רעגירונג). דברי ריבות כאלה היו בעוכרי עַמֵי אמעריקא הדרומית מאז ועד עתה, והם הם היו נְסִבָּה כי לא צעדו העמים ההם צעד אחד קדימה בארח הציוויליזאַציאָן זה יותר מארבעים שנה. והקרעאָלים אשר התנשאו לְפָנים לכל לראש באמעריקא הספרדית, אבדו לרגלי הריבות ההן את יֶתר שְׂאֵתם ועל מְעֵי מַפַּלְתָּם התנוססו בני התערובות ובני ההודים אשר ישבו לְפָנים בְּשְׁפַל המדרגה ורעה עוד מזאת כי הקרעאָלים השפילו שֶׁבֶת בְהָשְׁכַּת הבערות, כי נָבקה רוחם בקרבם וְשָׁחָה לעפר נפשם וכל עצתם הִתְבַּלָּעָה. בכל מָקוֹם אשר נֶחֱזֶה את הקרעאָלי, הוא הולך חֲשֵׁכִים, הולך שובב בדרכי לבו ולא יְרוֹמם על הררי עֹז, גם לא יתיצב על דרכי ההשכלה. ואף כי למראה עיני בני איירופא נמצאו בהם גם דברים טובים, אולם המתחקה על שרשי רגליהם יראה ויבן על נקלה כי תחסרנה להם שתי תכונות אשר בלעדיהן לא יקום כל גוי בארץ ולא תִכּוֹן כל מדינה בתבל: כי הם לא יעבדו כל מלאכת עבודה בשקידה ותבונות כפים, גם לא יְגַבְּרו חיָלים להקים בידיהם מורשת הַמִּשְׂרָה אשר הנחילום אבותיהם גבורי החיל, וּבְחִבֻּק ידים יתנו לאחרים חֵילָם וּמִשְׂרָתָם לזרים ורק רוח הַגָּאוֹן וְהַגַּאֲוָה אשר הורישום אבותיהם הספרדים, רק זאת נשארה בידיהם

בכל

מדינות אמעריקא הדרומית.

מודעת זאת לכל יודעי הליכות התבל כי אחרי גלות ארץ החדשה ירשו הספרדים את החלק הגדול מכל חלקי הארץ הזאת, ועל כל המדינות אשר תפשו להם שפכו את רוח ממשלתם וירדו בהן ברות משחית ועריצות עד שנת תקס״ח 1808. אך בַּהדוף הקיסר נאַפּאָלעאָן הראשון את מלכי ספרד מכסא המלוכה ואת יוסף אָחִיו הֵרִים על כסא מלוכת ספרד וְהוֹדוּ, אז פָּרקו מדינות אמעריקא התיכונה והדרומית את עֹל ספרד מעליהן אשה אחרי רְעוּתָהּ, ואחרי אשר טָעמו את מֹתֶק אור הדרור לא אבו לשוב ולהעמים עליהם את עֹל הספרדים גם אחרי שׁוּב מלכי בית ספרד אל כסא מלכותם בשנת תקע״ד 1814. לרגלי החדשה ההיא אשר נהיתה במדינות אמעריקא ההן התלקחה מלחמה עזה מאד בין בני הדרור ההם ובין מלכי ספרד אדוניהם הראשונים. במלחמה ההיא עָשה לו הגענעראל שמעון בּאָליפֿאַר שֵׁם תפארת, כי הוא לחם את מלחמת בני הדרור ברוח עצה וגבורה ויתגבר על הספרדים. ובשנת 1825 גרשו בני הדרור ההם את צבאות חיל הספרדים מאמעריקא התיכונה והדרומית, ומעט מעט נתנו מלכי איירופא ידים אל בעלי הדרור ההם לְיַסֵּד להם כנסיות חפשיות (רעפובליקען). ולאחרונה נֶעתרה גם ממלכת ספרד אליהם ולא יָספה עוד לשאת עליהם חרב. וּמִני אז היו בני חוֹרִים ויכוננו להם כנסיות על אדני החֵרות והדרור ככל אַוַת נפשם. אך גם אחרי עשותם כל אלה לא באו אל המנוחה ואל הנחלה אשר הם דורשים, כי רבים וכן שלטים השואפים הון וכָבוד הֶעבירו רוח משטמה בכנסיות ההן, ודברי ריבות התעוררו בין עם הארץ, עד כי נפלגו לפלגות רבות וחרב איש היתה ברעהו, ועד היום דרך שלום לא ידעו וְשַׁלְוַת אזרחים רחקה מהם. ואחרי החליפות והתמורות אשר עברו על מעקסיקא לרגלי הקיסר מאַקסימיליאַן אשר הרכיב נאפאלעאן השלישי לראשה, יָספו עוד הכנסיות ההן רגֶז, ומהומות ומבוכות חדשות הרגיזו אותן עד היסוד. מלחמת אזרחים על דְּבַר משפטי הממשלה, פרעות וחסר באוצר המדינות וכל יתר הרעות והתלאות אשר מצאו אז את מעקסיקא, מצאו גם אותן, וְלוּ הצליח חפץ נאפאלעאן בידו לכונן משפטי מלוכה במעקסיקא, כי אז המירו גם הן את משפטי הרעפובליק במשפטי המלוכה, ואז לא היתה מחשבת נאפאלעאן ״חֲלום בהקיץ״ רק יצאה לפעולת ארם —. אך כאשר נבצרה מחשבת נאפאלעאן ומעקסיקא שָׁבָה להיות כנסיה חפשית כבתחלה, נָחו שקטו בעלי הפלגות במדינות ההן וגם הַפְלַגָּה אשר חָתרה ביתר עֹז אל הליכות המלוכה, נתנה ידה אל בעלי הרעפובליק. אפס כי בכל זאת יִרעשו והתגעשו המדינות ההן בתגרת ידי אנשי זרוע אשר חָלוּ בשעריהן

עתקו וְהִשְׂגוּ עֹשֶׁר בהמיר ממשלת הארץ ובמלחמותיה הגדולות, ישבו בהיכלי עֹנֶג אשר לקחו בחזק יד מידי בעליהם ויתענגו על משתה שְׁמָנִים ואשישי ענבים וכל ימיהם כתגים ינקופו, בעוד אשר כל יושבי הארץ הולכים חשֵׁכים בחֹסר כֹּל ובאין כל מִשְׁלַח יד להביא לחם חֻקם, ולבם חרד מאד מפני הרעב הנשקף עליהם. לְהִמָּלֵט מרעתם לא מצאו יושבי הארץ דרך אחרת לפניהם כי אם לְהִסְתַּפֵּחַ בין צבאות אנשי חֵיל הממשלה לְמַלּאות נפשם כי ירעבו, ואנשי החיל בימים ההם השחיתו התעיבו עלילה ויגזרו על ימין ויאכלו לחם תמסים, ויעשקו איש וביתו גבר ונחלתו, וידי הממשלה רפו לעצור בעד זדונם ולהשיב מחמס ועשק ידיהם. שרים רבים משרי הצבא אשר נִלחמו בקיסר מאקסימיליאן ובחֵיל קיסר צרפת, וזוארעץ הבטיח אותם לְשַׁלֵּם להם שכר רב והון עתק אם יתגברו על אנשי תָרְמוּ ההם, התקצפו על זוארעץ כי לא שָׁמַר הבטָחתו ויקשרו עליו קשר אמיץ איש איש במדינתו אשר תָּפַשׂ לו ובמלחמות תנופה נִלחמו בו. ואף כי לאחרונה הצליח הנשיא לְשַׁבֵּר מעט מעט את זרועות אנשי זרוע התם ולהכניע שאונם והמונם, אך גם אז לא שָׁבָה המנוחה אל כַּנָּהּ וישועות בל נעשו ארץ, ואנשי החיל שובבו משובה נצחת בכל עת מְצוֹא, חָמסו, גָזלו, שללו שלל ויבֹזו בז, שפכו דמים לרוב ואין מעצור לעריצותם ואכזריות נפשם. על הרעות הרבות ההן הוסיפה עוד הממשלה רעה אחר רעה בהַעמיסה מִסִים כבֵדים מַשּׂוא על עַם הארץ ועל הסוחרים בני ארצות אחרות. עַם הארץ התאוננו וַיִּלֹנוּ תלונה עזה על כֹּבֶד משא המס, והסוחרים חָדלו להביא סחורת ידם מארצות איירופא למעקסיקאָ, ובזה דָללו וחָרבו מַעיני הישועה ומוֹצָא הכסף בארץ הזאת. גם על בעלי תרשת המעשה (פֿאַבריקאַנטען) בני ארצות איירופא אשר במעקסיקאָ, קָשתה יד הממשלה מאד בשומה עליהם מֶכֶס רב עד כי סָגרו את בתי תרשת המעשה לרעת יושבי הארץ. ועוד מעשים רבים כאלה עשתה ממשלת הרעפּובליק והִקריבה את עַם הארץ לְעָבְרֵי פי שחת. על המהומות הרבות ההן נוספו עוד הַהוֹדים הפראים אשר כפרץ מים וזדונים פרצו מַאליפות מְרֻבבות בגבול מעקסיקא וַיְחַמֵּס ידיהם בארץ פִּלֵּסוּ, גם גדודי שודדים השתערו מאמעריקא הצפונית על הנפות היפות אשר במעקסיקא וישימו בהן שַׁמּוֹת, וידי הנשיא זואַרעץ לא עצרו כֹּחַ להקים את כל הסערות העזות ההן לדממה, וְעַם הארץ עֻלְּפוּ ולא יכלו קום מפני התלאות הרבות אשר השתרגו עָלוּ על צואריהם. ויתר דברי ימי מעקסיקא יבואו בספר הזה במקום שידֻבּר בה.

האזרחים ובין הממשלה. בשנת תרכ"ח 1868 התפרצו שרי המדינות מפני ממשלת הנשיא זואַרעץ וְנִלְווּ אליהם בעלי פרצים במספר רב אשר הביאו על הארץ פרץ על פני פרץ. במדינת פֿאַרעקרויץ התקומם הגענעראל ראָמינגועץ ואיש אפרתי בעל נכסים רבים ושמו מאַרעדאָ ויקשרו על הגובערנער אביר הלב ובוצע בצע אשר הֵקים הנשיא במדינה ההיא להדיח אותו משאתו, וילחמו בחֵיל הממשלה ויכלו להם, וילכדו את קאָרדאָווא העיר הגדולה ואת גבולה סביב, וישימו מס על הסוחרים העוברים ושבים בפלך ההוא, ואם מֵאנו הסוחרים לשַׁלם את המס לקחו את רכולתם ועזבונם ויחרימום לבית אוצרם. ובמדינת פועבלאַ מָרַד הגענעראל מענדעץ בנשיא הרעפובליק ונִלוה אליו הגענעראַל לוקאַס ושניהם יחדו לחמו בחֵיל הממשלה אשר תחת פקודת השר אַלטאַטאָראָ ויחלישום לפי חרב עד כי נִלחץ השר ההוא לבקש שלום מיד הגענעראלים המורדים במחיר אשר ישיתו עליו, וַיֵּעָתְרוּ לו, אולם כאשר אֵחַר השר לתת את המחיר בעד השלום, חִדשו המורדים את המלחמה ביתר עז מבתחלה. לאחרונה היתה יד ממשלת הנשיא על התחתונה כי לא יכלה לִמְנות חַיִל כַּחַיִל הנופל מֵאותָהּ במלחמה תחת אשר להגענעראלים המורדים באו תמיד אנשי חַיִל חדשים, כי שִׁבטי ההודים התנדבו לצאת בצבאותיהם וללחום את מלחמותיהם בנשיא הארץ, וינהרו המונים המונים אל מערכות המורדים למַלאות תמיד את מספר החיל הנופל במלחמה. אך ההודים הפראים פָּרצו גְדרות עולם וכפריצי חַיות התנפלו על שבויי המלחמה וַיְרַצְּחוּם. ימים רבים התגברו המורדים על חֵיל הנשיא אשר תחת פקודת השר אַלטאַטאָראַ, והגענעראל עסקאָבעדאָ, אביר שרי החילים במעקסיקאָ, לא מצא און לו לעזור את שר צבא חֵיל הממשלה, יען כי ידיו היו מלַאות אז עבודה בגבול טעקסאַס לעצור ברוח בעלי הפרצים המתפרצים שם מאמעריקא הצפונית לבוא במעקסיקא ולהוסיף עוד רעות על רעותיה. כה לָחמו חיל המורדים בחֵיל הממשלה עד אשר נִלאו יחדו ולא עצרו עוד כֹּחַ לְהִלָּחֵם, ואז בִּקשה הממשלה שלום מיד המורדים במחיר אשר ישימו עליה, ובכן שָׁבָה החרב אל תערה, אך השלום ההוא היה רק משענת קנה רצוץ אשר הִתְעַתֵּד לְהִשָּׁבֵר לרגעים —. גם בנָפות ומדינות אחרות בארץ מעקסיקא הרימו השרים והאזרחים ידיהם בממשלת הנשיא זואַרעץ וירגיזוה בסערות מלחמה ודמים בדמים נָגָעוּ. ובימי מהומה ומבוסה ההם נָפלה מעקסיקאָ מִמַּצָּבָהּ הראשון עשר מעלות אחֹרנית, עבודת האדמה יָרדה בשפל המדרגה, המסחור הִתְנַהֵל בכבֵדות ובאין אונים, מַחצב ההרים שָׁבַת וַיֶּאָפֵס כמעט, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת סָפו תמו. צלמות ולא־סדָרים בכל רחבי הארץ, הֻסַּג אחור משפט וְכָשַׁל ברחוב צדק, חמס וָשֹׁד נָברו בשערים, עֹשֶׁק וְגֵזֶל נָשאו ראש. שרי החילים אשר

עתקו

הנשיאות ויתנשא לְנְשִׂיא הרעפובליק בארץ פרצים ההיא, והוא גם כל שריו ותכמי יועציו האמינו כי אחרי הורידם את הקיסר מאַקסימיליאַן דוּמָה יצלח חֶפצם בידם להרגיע ליושבי הארץ ולהשיב את המנוחה בארץ הנִרעשה הזאת כבראשונה. אך לא כאשר האמינו כן היתה, כי דורש דמים דָרש את דְמֵי מאקסימיליאן מיד שופכיהם וַיָמָל מהומה ומבוכה ומבוסה ברחבי מעקסיקאָ להרגיז לב זואַרעץ וּמְתֵי סודו ולהפיל עליהם שוֹאָה וּבֶהָלוֹת. רבים וכן שלמים מבני מְרום עַם הארץ זָכרו את הקיסר היקָר מאַקסימיליאַן ואת הטובות אשר עשה עמהם ואת אשר נִגזר עליו, גם זכרו לו את כל אשר היה עם לבבו לעשות במעקסיקא: לתת חֻקָה אחת לכל בעלי הדתות השונות היושבים בממלכתו, להָרים את ההשכלה מִשְּׁפל מַצָבָהּ ולהושיבה על גַפֵּי מרומֵי קרת, להפריח את המסחור וכל מִשְׁלַח יד ולפעול עוד ישועות גדולות בקרב הארץ. ומה היה גמולו על כל המחשבות הנעלות ההן? כי אנשי דמים הורידו אותו בִּדְמִי ימיו לבאר שחת! אחד מהסופרים המהירים הוציא לאור תולדות יְמֵי חַיֵי הקיסר היקר הזה ויספר כל הסגֻלות והתכונות היקרות אשר נִקבצו באו בנפשו הגדולה והעדינה, והספר הזה מצא חן בעיני המעקסיקאנים עד כי עלה שתי פעמים על מכבש הדפוס בשנה אחת בארץ כזאת אשר קוראי ספר לא רבים הם. קבר הקיסר הזה היה תֵּל אשר כל פִּיוֹת המעקסיקאנים פונים אליו, והמונים המונים נָהרו אליו יום יום לְעַטְרֵהוּ זֵרֵי פרחים ולהקדיש נִטְפֵי דמעות לשמו ולזכרו, עד אשר צִוָה הנשיא זואַרעץ להרוס את הקבר ולשפוך עליו עפר עד כי לא יכירו עוד יושבי הארץ את מקומו ועִקבותיו לא יָוָדעו. כבוא השמועה לאיירופא כי נִרְצַח הקיסר מאַקסימיליאַן על פי זואַרעץ ויועציו, יועצי בליעל, צללו אזני השומעים והמון רחמיהם נִכְמָרו. ממשלת צרפת ועסטרייך התעוררו כרגע לקרוא מלחמת נָקָם על מעקסיקא ולעשות נקמות בעזי נפש ההם אשר נועזו לרצוח נפש נָקִי וצדיק כהקיסר מאקסימיליאן. אך המחשבה ההיא בין רגע הָיְתָה ובין רגע סָפָתָה, כי ידי הממשלות ההן היו אסורות אז בענינים מְדִינִים ולא יכלו להוציא את מחשבת לבם לאור. רק זאת עָשׂו כי דרשו מאת ממשלת מעקסיקא להסגיר את גוּפַת מאקסימיליאן בידי קיסר עסטרייך להביאו לאיירופא, והממשלה שמעה בקולם ועצמות מאקסימיליאן הובאו לעיר ווין ובכבוד מלכים קֻברו בקברות אבותיו הקיסרים הנאורים. אך אף כי לא נשקפה רעה על מעקסיקא מארצות איירופא, והנשיא זואַרעץ האמין כי יָשבה באיתן קשתו וממשלתו נכונה בידו, הקים עליו ה' רעה מתוך מעקסיקא ארץ ממשלתו, רעה אשר לא ידע שחרה ולא יכול להמיש צוארו ממנה כל הימים. כי אחרי אשר נִרצח מאקסימיליאן בא שָׁאון עד קְצֵה הארץ ויושביה התגעשו ויתהוללו מפני החרב אשר חָלה בין

האזרחים

הַנֶּגֶב ולכבוש את הכושים לעבדי עולם כבראשונה, אך גם זאת חשבו לו לַעָוֹן אשמה כי התאמץ לְהַרכיב לראש מעקסיקאָ קיסר איירופי בחָזקת היד למען בְּצוֹע בצע, ובעונו יָרַד הקיסר היקר ההוא בִּדְמֵי ימיו בדם שאולה. הן אמנם ידעו האמעריקאנים את התשועה אשר עשה נאפאלעאָן השלישי לאיטליה, גם את יתר המעשים הטובים אשר פָּעַל ועשה בימי מלכותו, אך בכל זאת חשבו אותו לאיש עריץ השואף לָרֶשֶׁת משכָּנות לא לו, וכל ישעו וכל חֶפצו וכל מַעְיָנָיו רק להרבות כבודו וכבוד ביתו, לְדַכא תחת רגליו כל משפטי העמים וחֵרותם ולהתיצב לשטנה ולעצור ברוח הזמן ההולך קדימה. אולם רק עליו הניפו האמעריקאנים שבט בִּקֹּרֶת עזה ומשפטים קשים, אך לא נָגעו בכבוד הצרפתים ולא שָׂמוּ בהם תָּהֳלָה, בְּיָדעם את הגדולות והנצורות אשר הגדילו לעשות בימים הראשונים בכל דְּבַר חכמת בינה ותרשת המעשה ואת עֱזוּזָם ורעם גבורתם במלחמות תנופה, גם זכרו להם את החסדים הנאמנים אשר עָשׂוּ עמהם בהִלָּחמם עם אַנגליה הורתם עד אשר פֵּרקו עֹל ממשלתה מעל צוארם, רק חָמלוּ עליהם וַיָּנוּדוּ להם על אשר הואילו לָלֶכֶת בעינים עצומות אחרי איש עושה מְזִמות ורודף אחר הכבוד והבצע כנאפאלעאָן השלישי עד אשר הִקריב לְשַׁחַת נפשם וחייהם לשערי צלמות. מחשבות כאלה חשבו האנגלים האמעריקאנים כל ימי מלחמת צרפת ואשכנז עד אשר נתן נאַפּאָלעאָן לִשְׁבִי עֻזּוֹ וּמִבְחַר גבוריו ביד צָר, אך מאז והלאה הָפַך לבם לִזְעוֹף על פרוסיא ולהתאונן בחָזקה על אשר תוסיף לְהִלָּחֵם עוד אחרי נְפוֹל קיסר הצרפתים בידה. כי מלחמה לה רק בנאפאלעאָן ולא בהצרפתים, כאשר מודעת זאת בכל הארץ. אך מעט מעט הֵראו לדעת כי גם בדבר הזה אין להם צדקה להרשיע את פרוסיא בהתאמצה לָשׂוּם בריח ודלתים לְשַׁטֵּף עֹז הצרפתים לבל ישטוף עוד בְּעֻזּוֹ בשערי ארצה, וצרפת תזכור את המלחמה הזאת ולא תוסיף עוד להִלָּחם בה —. אמנם מלחמת צרפת ואשכנז ההיא לא נגעה באמעריקא, ומה גם בארצות הברית, לרעה, כי הנשיא האביר גראַנט סָכַך באֶבְרָתוֹ לה לבל תְאֻנֶּה אליה רעה מִחוּץ, גם לא חָשַׂך מכל עָמל נפשו לְהָנִיב תֵּילה טבית, עד אשר עָלוּ ארצות ברית אמעריקא מעלה מעלה והיינה מְאֻשָּׁרות ונֶאדרות בְּכֹחַ ובעשר, בְּחַיִל וּבְהֹסֶן כהיום הזה.

מעקסיקאָ.

אחרי אשר נִרצח הקיסר הנָאור מאקסימיליאַן במעקסיקאָ (כאשר סִפַּרנו בחֵלק החמישי מצד 150 עד 175) ישב השר זוואַרעץ על כִּסֵּא הנשיאות

נעוו־יאָרק על סאַן פראַנציסקאָ ואת ים אוקינוס האַטלאַנטי אל ים אוקינוס השקט.

בְּהִשָּׁמַע המלחמה האיומה והזועומה בין צרפת ואשכנז רגזו האַנגלים האמעריקאנים ויתעשו כי חָרה להם על נאַפּאָלעאָן השלישי המתגולל ומתנפל בחרב על ארץ אשכנז בלי צדק ובלי כשפט רק מאהבת בִּצְעוֹ. והנשיא אשר יָרֵא פן יבָּלע לְסְחַר אמעריקא לרגלי המלחמה ההיא, עשה תחבולות שונות לבל תְּאֻנה אליו רעה, וראשית מעשהו היתה להוציא דְּבַר שלטון מלפניו וּלְצַוֹּת לכל בני עַמּוֹ יושבי ארצות הברית לבל יתערבו בדברי המלחמה ההיא לַעזור בפֹּעל כפים לאחד משני המלכים בעלי הריב רק על עָמדם יעמודו בְּתוֹר אנשי הַבֵּינַיִם (נייטראַליטאֶט) כל ימי המלחמה ההיא. גם צִוָּה בְּמַפגיע לכל שָׂרֵי הים לבל יתנו לְצִיֵּי צרפת ואשכנז ולכל אניות מלחמה מארצות אחרות להתמהמה בחֳפֵי ארצות הברית יותר מעשרים וארבע שעות עד אשר תִּצְטַיֵּדְנָה בצֵדה לדרך ובנחלי אבן ויתר המחסורים אשר יֶחסרו להם ואחרי כן תֵּלַכְנה לדרכן. האנגלים האמעריקאנים שמרו את מצות הנשיא לבלתי עֲזוֹר לאחד משני המלכים בעלי המלחמה בפֹּעל ידים, אך האשכנזים הרבים והעצומים היושבים בארצות הברית, אשר אהבת אחיהם האשכנזים באיירופא נגעה אל לבם, ונפשם יָרעה להם מאד על הרעה אשר הביא עליהם נאפאלעאן השלישי על לא דָבר, לא עצרו כֹּחַ להבליג על רגשי רוחם ולעמוד על דמי אחיהם בְּחִבֻּק ידים, ויאספו אסֵפות בכל ערי מושבותיהם וימתיקו סוד ויתיעצו במה יושיעו את אחיהם אשר הִנָּם ברעה גדולה, וַיִּקראו נדבות ויאספו כסף תועפות לעזרת אנשי החיל הנפצעים במלחמה ולעזרת האלמנות והיתומים אשר השאירו אחריהם הנופלים במערכה בִּשְׂדֵה קָטֶל. רַבֵּי האנגלים האמעריקאנים הטו לבם אל האשכנזים ויתנו להם צדק בְּמֶשֶׁך ימי המלחמה, ועל נאפאלעאן תרה אפם בידעם נאמנה כי בלי כל סִבָּה נכונה שָׁלַף חרבו מתערה על אשכנז היושבת לבטח עִמּוֹ. האנגלים האמעריקאנים לא שָׁכחו עוד את התשועה הגדולה אשר עשו להם האשכנזים היושבים בתוכם בימי מלחמת הצָּפון והנֶגב, לא שכחו עוד כי יותר ממאתים אלף איש ילידי ארץ אשכנז חֵרפו נפשם על מרומי שדה ללחום את מלחמות ארצות הברית ורק מְתֵי מספר עמדו לימין בעלי הנגב ובמה נחשבו הם? גם לא שכחו עוד את אשר עולל נאפאלעאן השלישי להרעפובליק הצרפתית אשר שָׂם אותה הֲדוֹם לרגלי גאוָתו להעפיל עֲלוֹת על כסא הקיסר נאפאלעאן הראשון אחרי שָׁפַךְ נהרי נחלי דָם, ויותר עוד קצפו עליו על המחשבה אשר חשב להושיע לבעלי הנגב בימי מלחמת האזרחים, ואם הֵפיק מְזִמתו להביא את רוסיא ואנגליה בעצה אחת עמו, כי אז שלח את צבאות אנשי חילו להושיע להמורדים בארצות

הנגב

עולל המלך ווילהעלם הראשון במשך שבעה ימים! שמעו עמים ירגזון, חיל אָחַז יושבי אשכנז הצפונית, נמוגו כל אֵילֵי אשכנז הדרומית, תִּפֹּל עליהם אימתה ופחד ויתרפסו וירהבו את המלך הַמְנַצֵּחַ וּמַפְלִיא לעשות נוראות לא נִראו ולא נִשמעו כמעט בכל מלכי גוים עד הימים ההם. ובכל זאת לא לָבַשׁ המלך הַמְנַצֵּחַ הזה גֵאות ולא הִרְעִים בקול גאונו בְּנַשְּׂאוֹ מדברותיו מִמְּרוֹם כסא כבודו בחמישי לחדש אויגוסט לפני נבחרי העם. בשפה רָפָה הִזכיר את נִצְחוֹנוֹ הגדול, וכלאחר יד נשא על שפתיו איך הִגדיל את פרוסיא והָאדידה, אך בּרִגשי עֹז ודברי נגידים התאמץ לשובב לְבוֹת הרוגנים אליו ולעשות שְׁלוֹם אמת עִם המתאוננים וְהַמַּלְינִים על הליכותיו בענְיני הקאָנסטיטוציאָן, לבעבור יתנו להם ידם להוציא לפעולת אדם את החֻקים הטובים והסדָרים הישרים אשר עם לבבו להאיר על ידם אור חָדָש על פרוסיא עד כי תהי לִצְבִי ולתפארת בתוך ארצות איראפא, גם יהיו עִמו בְעֵצה אחת לְפַנּוֹת את הדרך לפני אחדות ארצות אשכנז ולהביאן בְמַעדנות הברית תחת ידי ממשלת פרוסיא כל הימים.

אמעריקא.

בְמֶשֶׁךְ ימי המלחמות הנוראות בארצות הברית, נֶהרסו הַשָּׁתוֹת בארָצות הנִרעשות ההן, דרכי המסחור אֲבֵלות, עבודת האדמה ירדה מטה מטה, מֵעבר אניות סוחר הָלַךְ הָלוֹךְ וְחָסֹר, גם כל מִשְׁמְרֵי המדינה וארחות המשפטים מוֹט התמוטטו ולא שָׁבוּ לקדמתם עד אשר ישב השר האביר גראַנט על כסא הנשיאות וירם קרן לְעַמּוֹ וַיְרַפֵּא שִׁבְרָם כיד החכמה וְהָעֹז הטובה עליו. כי הוא חָגַר בעֹז מתניו להשיב את סִדרי הממשלה לְאֵיתָנם ואת כל מלאכת עבודה ותרשת המעשה אל כַּנָּם כבראשונה, גם אניות סוחר שָׁבוּ לעבור אָרחות יַמִּים כבתחִלה, והמסחור, חֹסֶן ישועות בני אמעריקא ומוֹצָא לאוצרות כספם וזהבם, הֶחליף כֹּחַ וַיְגַבּ חַיִל כבימי קדם, והעולה על כל התשועות אשר פָּעַל הנשיא גראַנט בקרב הארץ, הלא הוא כי על פיהו פָּרצו מסִלות הברזל בארצות הברית באופן נעלה מאד וירחיבו גבול המסחור ביתר שאת וביתר עָז מאשר היה בימי קדם. עוד בשנת תר"ל 1870 רַבּוּ מאד מסִלות כאלה ברחבי ארצות הברית וּמְטּוֹת כנפיהן אָרכו וְנֶמְתְּבוּ עד חמשים אלף פרסאות אנגליות, ומאז והלאה נוספו עוד עליהן במספר רב, עד כי לפי עדות סופרים נאמנים לא יֶארכו הימים ומסלות הברזל אשר בארצות ההן תשתרענה עד מאה אלף פרסאות. הנהלות והשגבות מִכְּלָן הן מסלות הברזל המחברות את

מלכים אחרים אשר לא היתה כזאת זה שְׁנוֹת מאות רבות. והנה ממשלת איטליה הִשְׁפִּיקָה בראשונה בחבל נחלתה אשר נפל לה בנעימים ולא שָׁאפה לָרֶשֶׁת גם את רומה ובנותיה, ותתאמץ לָשֶׁבֶת בשלום ובידידות עם ממשלת הפאפסט ולהבטיח לה כי מלכות איטליה אינה נוגעת במלכות רומה חֲבֶרְתָּהּ אף כמלוא השערה. אך מִפְלֶגֶת מְגִנֵּי העם (דיא נאַטיאָנאַלע פאַרטיי) וגאַריבאַלדי בראשם לָטְשׁוּ עיניהם גם על רומה ועל כל מדינות הפאַפסט ויתתרו בכל עֹז לָרֶשֶׁת גם אותן וּלְסַפְּחָן אל ממלכת איטליה החדשה, ועיר רומה תהי עיר הבירה ועיר המלוכה בממלכה הזאת. ובשנת 1867 באחרית ימי הבציר התנפלו מגני העם ההם עם גאריבאלדי שר צבאם בארץ ממשלת הפאַפסט וישפכו עליה כֹּבֶד מלחמה. אך ידיהם לא עשו תושיה ונבצרה מזמתם. כי הקיסר נאפאלעאן השלישי שלח גדודי גבורים מגבורי חֵיל צרפת תחת פקודת הגענעראַל פֿאַיללי, והם התחברו אל גדודי הפאַפסט אשר תחת פקודת הגענעראל האשכנזי קאַנצלער, ובשלישי לחדש נאוועמבער 1867 הִכּוּ אצל מ ע נ ט א נ א את חיל גאריבאַלדי אשר היו חסרי כלי נשק טובים, רבים מהם הגירו על ידי חרב ורבים מהם פֹּזרו לכל רוח או לקחו בשביה, וגאריבאלדי הובא במשמר במבצר פֿאַרינגנאַנאָ אשר על אי פאַלמאַריאַ ומשם הוּשַׁב אחרי ימים מעטים אל קאַפּרעראַ מקום מושבו תמיד. מַחַץ מַכָּתוֹ ביום קְרָב כאין וכאפס נחשב בעיני גאריבאלדי מול מחץ לבבו וְשֶׁבֶר רוחו כי נכזבה תוחלתו, והפאַפסט הוסיף עוד אוֹנִים וַיִּשָּׂגֵב יָשַׁע, כי נאפאלעאן הִצִּיג עוד הפעם גבורי חַיִל להיות זרוע להפאפסט ולהעיר עליו לבל תֹאֲנָה אליו רעה ולבל יָעֹזו עוד אנוש לנגוע בממשלתו הַמְּדִינִית, עד כי באה העת והגיע היום אשר גם עיר הנצח, עיר רומה, נפלה ביד מלך איטליה וַתְּהִי לו לאֲחֻזַּת עולם.

ברביעי לחדש אויגוסט 1866 אחרי צאת שָׁקֶט המלחמה בניקאָלסבורג לאור, שָׁב המלך ווילהעלם הראשון לברלין הבירה במרכבת כְּבוֹד עֻזּוֹ ונצחו. ומה נפלאה התליפה אשר מצאה אז את המלך ואת ממלכתו מיום עָזְבוֹ את העיר הבירה עד שׁוּבוֹ אליה! אז בצאתו את העיר לקראת המלחמה הנוראה הנשקפת עליו, לא פִּלֵּל ולא דִמָּה בנפשו כי בעוד שבועות אחדים ישוב אליה בעטרת תפארת נִצְחוֹן נפלא מאין כמוהו. בשנת 1814 נועדו כל מלכי איירופא עם כל צְבָאוֹת אנשי חֵילָם להִלָּחֵם בנאפאלעאן הראשון, וימים רבים חלפו עברו עד אשר הצליחו לשבור את זרועו ולהפיל חרבו מיד ימינו, ובשנת תרכ"ו הצליח מלך פרוסיא לבדו לְרַדֵּד לפניו קיסר אדיר וכביר כֹּחַ כקיסר עסטרייך עם כל המלכים והנסיכים עוֹזְרָיו, ולהוריד לארץ נִצְחָם בְּמֶשֶׁךְ ימים מעטים. כל אשר עולל המלך הגדול, המלך הנָאור ורב העליליה פֿרידריך השני בְּמֶשֶׁךְ שֶׁבַע שְׁנֵי מלחמותיו,

פערזאַנאָ שר חיל אניות המלחמה על אשר פנה עֹרֶף אל העסטרייכים, והֻצג לפני שופטי שרי הצבא לתת דין וחשבון על כל עלילותיו ביום קְרָב ומלחמה. כה הֵחֵלָה מלחמת איטליה במגפה גדולה (אצל קוסטאָצאַ) וכן הֻתַּמָּה במגֵפה נוראה (אצל ליסאַ). ובכל זאת האירה ההצלחה את פניה לאיטליה והביאה אליה ברכה: כי נספחה מדינת וויניציאה אל יתר מדינותיה. ימים אחדים אחרי מלחמת ליסאַ, בִּשְּׂרוּ שרי הצבא מטעם המלך וויקטאָר עמנואל כי שָׁקְטָה המלחמה גם באיטליה אחרי אשר התרצה המלך אל ראשי אפני השלום אשר שָׂמוּ לפניו קיסר צרפת ומלך פרוסיא (בכ״ה יולי), ועל פי הדברים האלה באה וויניציאה תחת יד מלך איטליה. והנה הקיסר נאפאלעאָן אשר בידו הפקיד קיסר עסטרייך את וויניציאה, גזר אֹמר כי רק אם יחפצו יושבי וויניציאה לְהִסְתַּפֵּחַ בארץ איטליה, רק אז יתן את וויניציאה להמלך וויקטאָר עמנואל, ועל כן נשאלו הוויניציאַנים אם יש את נפשם לַדָּבָר הזה, אך כֻּלָּם פה אחד עָנוּ ואמרו כי בכל אַוַּת נפשם ובכל חֵפֶץ לבבם חפֵצים הם כי תְחֻבַּר וויניציאה אל יתר ארצות איטליה. ובעשות נאפאלעאָן כדבר הזה הֵפִיק רָצוֹן מאת כל בני איטליה, כי אז נודע לכל יושבי אירופא כי לא על פי חסד חִנָּם ומתנת נאפאלעאָן סֻפחה וויניציאה אל איטליה כי אם על פי חֵפֶץ כל עַם איטליה, ואז נסע המלך וויקטאָר עמנואל במרכבת כבודו בשערי וועגעדיג, וכל העם קִדמו פניו בתרועת מלך. העיר הנפלאה וועגעדיג המיֻסדת על מים רבים ומפֹארה בְּעֶדְיֵי היכלי עֹנג מפליאי בת עין, היתה כלולה בכלילי פרחים וְזֵרֵי שושנים בבוא המלך בשעריה, ורבבות עם הובילו את מלך הכָּבוד הזה בתרועה וקול שופר אל הרחוב הנאוה וּמִכְלַל הַיֹּפִי אשר שֵׁם מאַרקוס נקרא עליו, ושם נתנו לו הוויניציאַנים הוד מלכות, ובשמָחות וגיל קִבלו עליהם על מלכותו, ולהאיטלקים היתה אורה ושמחה וששון וִיקָר אשר לא נהיתה כזאת למיום הִוָּסֵד איטליה עד היום ההוא. בחדש האחרון לשנה הגדולה וְרַבַּת העליליה הזאת עזבו כבר צִבאות עסטרייך את כל מדינות איטליה, גם צבאות הקיסר נאפאלעאָן השלישי יצאו אז מעיר רומה, אחרי אשר צָבְאוּ בתוכה שבע עשרה שנה לְהָגֵן על ממשלת הפאַפסט, כי כן הבטיח נאפאלעאָן בשנת תרכ״ד 1864 בחדש סעפטעמבער, ובכן נשאר הפאפסט בלי עֵזר ותומך, ונלחץ לְהִשָּׁעֵן על אנשי החיל אשר שָׂכַר בכסף לסוכך בחרבותיהם על הממשלה הַמְּדִינִית אשר נכספה גם כלתה נפשו אליה ואשר תָּנוּד כְּנוֹד הקנה במים. בשמונה עשר יום לחדש דעצעמבער נשא המלך וויקטאָר עמנואל מדברותיו בקהל שָׂרֵי המלוכה וידבר נגידים כיד חכמתו וצדקתו הטובה עליו, ובתוך דבריו הביע גם שמחת לבבו ועליצותו כי חֶפְצוֹ הצליח בידו לְחַבֵּר את מדינות איטליה לממלכה אחת, ובכל חֲצִי הָאִי היפה הזה לא יֵרָאוּ ולא יִמָּצאו עוד צבאות

מלכים

טיראל נושקי נשק ואנשי חַיִל למלחמה אשר רוחם נאמנת עוד את קיסר עסטרייך גם בעת אשר מָטָה ידו וְתִתְּתָה גבורתו. בכל מלחמות גאַריבאַלדי בארץ טיראָל לא ראינו רק את עוזוז וגבורתו אשר הפליא לעשות הוא לבדו, אך אנשי חילו לא הגדילו לעשות וְהֻכּו ביום קְרָב ויד הטיראָלים היתה על העליונה. יותר ממנו הצליח הגבור מעדיצי בעת ההיא, כי הוא נסע מבאַסאַנאַ ויעבור את מַעברות ההרים ויערוך על העסטרייכים מלחמת תנופה על יד לעפיקאָ וַיַּכֵּם מכה נצחת (בכ״ב יולי 1866) ויפרוץ הלאה עד קרבת עיר טריענט. ואם הוסיף עוד לעשות מלחמה בארח זה ולהתחבר אל חֵיל נְדָבוֹת אשר ברגלי גאַריבאַלדי, כי אז נפלה טיראָל הדרומית עם נחל עטש בידו ותבוסת העסטרייכים היתה שם שלֵמה. אך לַאֲסוֹנוֹ הֻכּוּ האיטלקים במלחמה במקום אחר בגבורות צבאות חיל עסטרייך, והמכה ההיא היתה גדולה מאד כְּמַכָּתָם לפָנים אצל קוסטאָצאַ, ואז נשברה קשת איטליה עד כי נלחצה לאסוף תרבה אל תערה כחֵפץ קיסר צרפת ומלך פרוסיא. המכה הגדולה והתרשה ההיא אשר הֻכּוּ האיטלקים היתה על פי מלחמת הים אצל אִי ליסאַ בעשרים לחדש יולי. כי האדמיראל האיטלקי ושמו פערזאַנאָ, אשר סְגַן מלחמת הים (מאַרינע מיניסטער) וְעַם איטליה הֵאִיצוּ בו כי יְמַהר יחישה מעשהו לְהִלָּחֵם עם העסטרייכים, בא עִם צִי האדיר (פלאָטטע) אשר תחת פקודתו מחוף אַנקונה אשר חָנָה שם שבועות אחדים אל חוף דאַלמאַטיען, ומגמת פניו היתה ללכוד את אִי ליסאַ אשר העסטרייכים הֵקִימוּ שם מבצרים חזקים וסוללות רבות עם כלי תותח גדולים, לבעבור יְהִי לוֹ הָאִי ההוא מִשְׁעָן עֹז לְהִשָּׁעֵן בו בכל מלחמותיו אשר יעשה עם העסטרייכים בימים הבאים. אך בְּנַסּוֹתוֹ להציג כף רגלו על האי ההוא, הרעימו עליו העסטרייכים בכלי תותחיהם וימטירו זִקִּים וכדורי מָוֶת עליו ועל כל אגפיו עד כי נלחצו לנסוג אחור. אמנם בכל זאת לא נפל לב האיטלקים הגבורים וַיּוֹרוּ מִצִּי אדירם כדורי אש שני ימים רצופים על אנשי מלחמתם ויתגברו עליהם וַיְנַסּוּ לעלות מאניותיהם היבשה, אך פתאם רָאָה צִי האדיר אשר להעסטרייכים על כנפי רוח תחת פקודת סְגַן האַדמיראַל אמיץ הלב בגבורים וגבור החיל הנורע בשם טעגעטהאָף לעזור לבני עַמּוֹ הנחשלים והעיֵפים, ואף כי במספר חֵילוֹ לא עלה על חֵיל האיטלקים, אך יתר שאת ויתר עז היה לאניותיו החזקות וְהַמְּחֻשָּׁקוֹת בְּמָגִנֵּי ברזל ונחשת ועשויות לבלי חָת. אחרי מלחמה איומה ונוראה מאד אשר התעודדה ארבע שעות, התגברו העסטרייכים על האיטלקים וַיְנַפְּצוּ וישרפו אניות רבות מִצִּי האדיר האיטלקי ויכו באנשי החיל מכה נצחת, עד כי נלחץ פערזאַנאָ ושארית צבאות חיל הים אשר אִתּוֹ לָנוּס מנוסת מָוֶת ולשוב אחור אל חוף אַנקאָנאַ. כאשר שָׁפְכוּ בני עסטרייך כל חמתם על בענעדעק שר צבאם בנָגְפוֹ לפני הפרוסים, כן נִתְּכָה חמת בני איטליה על

פערזאנא

ואיש לא עמד בפניו, כי גדודי העסטרייכים נסוגו תמיד אחור בלי עֲשׂות מלחמה רק התאמצו להרוס את מעברות הנהרות ולקלקל את הדרכים והמסלות לבל יוכלו האיטלקים להתחבר יחד ולרדוף אחריהם. גם את המבצר החזק ראַפּינאָ אשר על נהר עמש פָּנוּ לפני אויביהם ויצאו מתוכו בעשירי לחדש יולי (תרכ״ו 1866). כי בראותם כי האויב הולך הלוך וקרוב אליהם, נתצו את חומות המבצר ויפוצצו את הסוללות ויצאו מתוכו מבלי נַסּוֹת לְהִלָּחֵם עִם האיטלקים, עד כי יכול השר ציאַלדיני לְצְלוֹחַ את נהר פּאָ בלי כל מִפְגָע ושִׂטְנה ולהביא את אנשי החיל אשר ברגליו עד נהר ברענטאַ. בחצי חדש יולי פרצו ראשי גדודי איטליה עד לב וויניציאה ויבואו לעיר פּאַדואַ ולעיר וויצענצאַ; ואחרי אשר לכד השר גענעראל לוּנציאַנטע גם את מבצר באָרגאָפֿאָרטע אשר על נהר פּאָ (בי״ז יולי) והעסטרייכים אשר בתוכו נלחצו לנזור אחור לעיר מאַנטואַ, נלכדה כל הארץ אשר בין עיר וועגעדיג ובין ארבעת המבצרים בידי האיטלקים. העסטרייכים נסוגו אחור מבלי הָנֵף חרב ויעברו את נהר טאַגליאַמענטאַ ויסעו אל נהר איזאָנצאָ; השר ציאַלדיני פָּרץ עם המחנה התיכונה למחוז טערפֿיזאָ בעת אשר האגף הימני מאנשי חילו נסע תחת פקודת השר קוגיא למחוז מעסטרא ללכוד את אגמי הלאַגגונים מפאת היבשה, והגענעראל מעדיצי עם אגף השמאלי דאה כנשר למחוז באַסאַנאָ לעזור להגבור הנודע גאַריבאַלדי ללכוד את טיראָל הדרומית הנחשבת לארץ איטליה. כי בעיני האיטלקים היתה הַנְקַלָּה ללכוד את וויניציאה, ויכספו לְסַפּח אל איטליה גם כל המקומות אשר שפת איטלקית מתהלכת בהם. לשוא שלח קיסר צרפת ביד הפרינץ נאפאלעאן בן אחיו והתן מלך איטליה דברים נמרצים אל וויקטאָר עמנואל כי ישיב את ידו ממלחמָה ולתת יד אל אפני השלום אשר שָׂם לפניו להשלים עם עסטרייך, כי דעת הקהל וּשְׁאוֹן העם הָאִיצוּ במלך איטליה לבל ישיב חרבו אל תערה ולבל יתרצה אל אפני השלום גם אל שֶׁקֶט הנשק (וואַפֿענשטיללשטאַנד) אשר יצא בניקאָלסבורג לאור. אפס כי גאַריבאַלדי לא הצליח במלחמותיו אשר לָחַם בטיראָל, וידו הגדולה והחזקה הנאדרת בַּכֹּחַ, לא עשתה תושיה בפעם הזאת. הגבור המְהֻלל הזה אשר לְפָנִים נסע במרכבת כְּבוֹד עֻזּוֹ (טריומפֿצוג) מפּאַלערמאָ אל נעאַפּעל, ובתנופת חרבו לכד ממלכה גדולה באופן נפלא, צָרוּ צעדי אוֹנוֹ במלחמה הקטנה הזאת, ובכל רעם גבורתו לא הצליח לפרוץ בארץ טיראָל פנימה כי אם כִּבְרַת ארץ אהדות וללכוד רק מבצרים מעטים. כי אף אם חיל המתנדבים אשר ברגליו היו מָזֵי אש אהבה לארץ מולדתם ורוח גבורה פִּעֲמָה בחֻבּם בכל עֹז, בכל זאת לא הצליחו לְרַדּ לפניהם אנשי מלחמתם ביום קְרָב, כי הם היו עוד צעירים לימים, גם לא היו מְלֻמדי מלחמה וחָסרו להם כלי נשק ושרי צבא יודעי טכסיסי מלחמה, ועל כן לא יכלו לעמוד לפני בני

טיראל

בשם הארדענ. ואצל נערכסהיים, העלמשטעדט, עטטינגען וראָסבּרון לחמו חיל באייערן ויתר מלכי הברית בגבורות רעם (בכ״ה וכ״ו יולי). אך בכל זאת לא התגברו על צבאות פרוסיא וְצוּר חרבם שָׁב ריקם ביום קְרָב, עד כי הִפְנוּ עֹרֶף לאנשי מלחמתם וינוסו בשבעה דרכים, והפרוסים הריעו תרועת נצחון וישובו משדה המלחמה בעטרת כְּבוֹד גבורים.
אז ראו מלכי הברית שליטי אשכנז הדרומית כי אָפסה כל תקוה ואבד כל מָנוֹס מִנְהֶם אם לא יִכָּנְעוּ תחת יד מלך פרוסיא לְבַקֵּשׁ מאתו שָׁלוֹם בעד כל מחיר אשר ישית עליהם. בחדש אויגוסט תרכ״ו 1866 כרתו מלכי אשכנז הדרומית ונסיכיה ברית שלום עם פרוסיא, אך דברי הברית היו כמוסים ונעלמים מעיני העמים עד השנה הבאה בחדש מאָרץ, כי אז הודיעו מלכי הברית את דברי השלום ההוא גלוי לכל עמי איירופא. האחרון ממלכי הברית אשר עשה שלום עם פרוסיא, היה מלך זאַקסען, כי הוא לא השלים עם מלך פרוסיא עד עשרים ואחד יום לחדש אָקטאָבער, ובמחיר השלום ההוא נָטַל עליו לשקול עשרה מילליאן שקלי כסף אל גנזי מלך פרוסיא בעד הוצאות המלחמה, לתת ידו אל ברית צְפוֹן אשכנז אשר יָסַד מלך פרוסיא ואשר הוא יהיה עליון לכל מלכי הברית ההיא ורוחו תַּנְחֶה את כל אופניה, גם נלחץ לתת את המשרה העליונה על צבאות זאקסען ואת הליכות בתי הדוהר והטעלעגראַפים ביד מלך פרוסיא.

בין כה וכה לא חָדלה המלחמה בארץ איטליה, והאיטלקים הֻמֻּכִּים אצל קוסטאָצאַ מַכה נַחלה מאד, התאוששו והתאזרו עֹז לְהִלָּחֵם שֵׁנִית בחיל עסטרייך ולגרש אותם מארץ מולדתם. המתנה אשר נתן פראַנץ יאָזעף לנאפאלעאן השלישי את מדינת וויניציאה, לא הועילה לו אף לתת ידים לצבאות חֵילוֹ לצאת מאיטליה בלי אָסוֹן, וּלְפַנּוֹת להם הדרך לשוב מארץ אשר לא לו היא עוד. כי נאפאלעאן לא חשב את מתנת קיסר עסטרייך, את מדינת וויניציאה, למתנה נאמנה כל עוד אשר לא נֵאוֹת הקיסר אל כל אָפני השלום אשר שָׂם הוא ומלך פרוסיא לפניו, ובכן לא יצאה עוד וויניציאה מתחת ידו. ועל כן לא צִוָּה נאפאלעאן להשקיע את אש המלחמה באיטליה. ואז נִפרץ חָזוֹן זָר לא היה לעולמים: כי העסטרייכים המנַצחים נִלחצו לצאת מהארץ הַמְנֻצַּחַת וַיִּשָּׂגְבוּ רק בהמבצרים והמצודות לבל תְּאֻנֶּה אליהם רעה בתנרת ידי הַמְנֻצָּחִים, והאיטלקים אשר לא אָבוּ לקבל את וויניציאה בְּתוֹר מתנת חנם, אָזרו כגבורים חלציהם לקחת אותה בחרבם ובקשתם ובכבד מלחמה מיד העסטרייכים. בעת ההיא הלך לאַמאַרמאָראַ שר צבא איטליה להגן על המבצרים ולחזק את ידי אנשי החיל אשר בתוכם לְהִלָּחֵם באויביהם בסער ובסופה, והשר ציאַלדיני עמד בראש צבא המלחמה להשתער על העסטרייכים בסערת מלחמה, ויעבור את נהר פּאָ

ואיש

פראג. על פי השלום ההוא תִשָאֵר קיסרית עסטרייך כבימי קדם, ופרוסיא לא תקח ממנה אף מדרך כף רגל. באשכנז הצפונית תִסְפַחְנָה ארצות האַנאָווער, קורהעסען, נאסוי, עיר פראַנקפורט אשר על נהר מאַיין וחלק הדרומי ממדינת העסענדאַרמשטאַדט לגבול ארץ פרוסיא, קיסר עסטרייך יְוַתֵּר זכותו בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, ומלך פרוסיא ישלוט בהן לבדו בכל אַוַת נפשו. מדינת וויניציאה תבוא תחת שבט מלך איטליה, ולעסטרייך אין עוד כל חלק ונחלה בה עד עולם. עשרים מילליאָן שקלים (טהאַלער) ישקול קיסר עסטרייך לבית גנזי מלך פרוסיא בעד הוצאות המלחמה. מלך זאַקסען ישוב אל הוד מלכותו כבראשונה, ומלך פרוסיא לא יקח מאדמת זאקסען מאומה. אלה הם ראשי אָפני השלום אשר יצאו בעיר פראַג לאור.

ומלכי הברית אשר שמעו כי בניקאָלסבורג יָצָא דָבָר ומלכות פרוסיא להשקיט את חרב המלחמה עד יום מועד, קוו כי דְבַר מלכות ההוא יגיע גם עליהם כעל קיסר עסטרייך בעל בריתם. אך בראותם כי הגענעראל מאַנטייפעל אשר הֻקם על חֵיל פרוסיא תחת השר פאַלקענשטיין הולך אלוך וקרוב אליהם בראש אנשי המלחמה אשר ברגליו, ידעו נאמנה כי קיסר עסטרייך לא הֵפִיק רָצון מאת מלך פרוסיא לאסוף חרבו אל תערה ולהשקיט מלחמתו גם מבעלי בריתו, ועליהם לְהִלָחֵם לבדם או לעשות שלום עם פרוסיא. אפס כי לעשות שלום בושו המלכים ההם והכלמו, יען כי כבר קראו מלחמה על פרוסיא, כבר ערכו מָגֵן וְצִנָה, כלי תותח וכל כלי קְרָב והתיצבו הָכֵן למלחמה, ואחרי כל אלה אם לא ירימו גֵם ולא ישלפו חרב ולא ינסו לצאת אל המערכה רק יתרפסו וירהבו את פרוסיא לבקש ממנה שלום במחיר אשר תשית עליהם, הלא בזה יתנו עֲדֵיהֶם ויגידו לַכֹּל כי יְרֵאים וְרַכֵּי לב הם ויעוללו בעפר קרנם וכבודם יְחֻלל בכל אפסי איירופא. על כן גמרו אֹמֶר לצאת למלחמה וְיַעבור עליהם מָה, ויבחרו למות מות גבורים על מרומי שְׂדֵה מלחמת כָבוד מֵהַשְכֵּן כבודם לעפר וּלְחַלֵל שְמָם בִּשְלום חֶרפה אשר ידעו כי יַרְבּוּ עוד גם בִּמְחִירוֹ. ובכן השתערה סערת המלחמה בגבול נהר מאיין וטויבער גם אחרי אשר נָחֲתָה שָקטה כבר בבאָהמען ומאָהרען, ועסטרייך ופרוסיא לא נשאו עוד זו אל זו חרב; והַכָּבוד אשר נָחלה מַחנה מאיין תחת פקודת פאַלקענשטיין, תנחל עתה כבוד מִשְנֶה תחת פקודת מאַנטייפעל. בשלשה ועשרים יום לחדש יולי התלקחה מלחמה כבדה אצל הונדהיים, ובארבעה ועשרים לְחֹדֶש אצל ווערבאַך, וצבאות מלכי הברית תחת פקודת הפרינץ ווילהעלם לחמו ברוח גבורה כגבורים משכילים. גם אצל טויבערבישאָפסהיים התלקחה מלחמה עזה בעשרים וארבעה לחדש יולי, וחיל ווירטעמבערג הֶראו זרוע עֹז במלחמת תנופה תחת פקודת שר צבאם המְהֻלל הנודע

בשם

המחנות אשר אתו אל ווין הבירה. אך אחרי אשר הצליח לשלוח חֲצִי החיל אשר ברגליו לעיר הבירה, סגרו הפרוסים עליו ועל יתר החיל את הדרך, עד כי נלחץ בענעדעק עם אנשי צבאותיו לִפְנוֹת לפאת נגבה בדרך העולה לעיר פרעסבורג. אך שם היתה מגפה גדולה באנשי חילו, כי בחמשה עשר לחדש יולי השתערו עליו הפרוסים אצל עיר טאָביטשויא וַיַּטּוּ ידיהם עליו ויכוהו מכות חדרי בטן וַיִּשְׁבּוּ ממנו שש מאות איש גם עשרים כלי תותח גדולים לקחו מידו. בעת ההיא, בִּשְׁכוֹן המלך ווילהעלם בניקלאָסבורג, עיר קטנה בארץ מאֶהרען, באו צבאות הפרוסים עד קצה גבול שְׂדֵה מארך, המהלל מאד בדברי הימים לקיסרי עסטרייך, ונרות אנשי משמרותיהם הֵאִירוּ עד עיר ווין הבירה לְחֶרדת יושביה. מבצרי פלאָרידסדאָרף ופרעסבורג נשארו עוד בידי העסטרייכים מכל המבצרים אשר היו להם על חוף נהר דאָנוי הצפוני. ובעשרים ושנים לחדש יולי התלקחה מלחמה עזה על פרעסבורג. העסטרייכים להמו כאריות לבל תִּפֹּל העיר הנכבדה ההיא בידי אויביהם, אך גם הפרוסים לחמו בגבורות רעם כפעם בפעם עד כי לעת הצהרים התגברו על העסטרייכים ועוד מעט הבקיעו את העיר אליהם, אך פתאם לפתע בא מלאך מאת מלך פרוסיא להגיד לשרי הצבא כי נעתר המלך להשקיט את המלחמה עד יום מועד, וכרגע חָדלו הלוחמים מֵעֲשׂוֹת מלחמה וקול כלי הנשק נחבא ואיש על מקומו בא בשלום. כי הקיסר נאפאלעאן השלישי התאמץ להאיץ בקיסר עסטרייך כי יַטֶּה את אזנו אל אָפני השלום אשר שָׂם מלך פרוסיא לפניו, וכאשר נעתר קיסר עסטרייך אל האָפנים ההם, צִוָּה מלך פרוסיא להשקיט את המלחמה חמשה ימים עד אשר יֵצאו פרטי אפני השלום לאור. ואלה הם ראשי אפני השלום אשר נעשו על פי מלך פרוסיא וברצון קיסר צרפת: כל מדינות מלכי אשכנז הצפונית תתאהדנה על פי מָסורת ברית חדשה אשר ישים מלך פרוסיא לפניהן, וְכֻלָּן תסורנה אל משמעתו בכל הליכות הצבא, ולעסטרייך לא יהיה עוד כל חלק ונחלה בברית החדשה ההיא. נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תהיינה למלך פרוסיא לאֲחֻזַּת עולם, והוא ימשול בהן בעֹז משפט מלך. מדינת וועניציאה אשר הסגיר קיסר עסטרייך לקיסר צרפת, תִּנָּתֵן למלך איטליה לְסַפַּח אותה אל יתר מדינות מלכותו. אחרי כן שלח הקיסר נאפאלעאן את בן אֲחִי אביו, הלא הוא הפרינץ נאפאלעאן חתן וויקטאָר עמנואל לאיטליה להטות את לב חותנו המלך לְהֵעָתֵר את אפני השלום גם הוא, כי מבלי רצונו לא יוכל השלום לצאת לאור כאשר התנה עם מלך פרוסיא בבואו אתו במסורת הברית. אחרי אשר נעתר גם מלך איטליה אל השלום, הוסיף עוד מלך פרוסיא להשקיט את המלחמה עד מֶשֶׁךְ ארבעה שבועות מיום השלשים לחדש יולי, ובעשרים ושלשה יום לחדש אויגוסט יצא השלום לאור בעיר

פראג

במבואי עיר מבקעה ויאחזו בה, ובסופה וסערה דרכם לבוא עד שערי ווין עיר הבירה לשום עליה מָצור ולהבקיענה אליהם: בהִוָדע להעסטרייכים כל אלה ועוד רבות כאלה, וַיִמַס לבם בקרבם ולא קמה עוד רוח באיש ויהיו נפעמי רוח וְאֹבְדֵי עֵצות. אז נועצו שָׂרֵי חֲצַר הקיסר ואנשי עצתו לְפַחַת רוח נקם בלבות עַמֵי עסטרייך הנפעמים וּלְאַזֵר בחֹבם זיקות גבורה לְהֶחָלֵץ חושים ולצאת לקראת נשק כאיש אחד חֲבֵרים, גם הקיסר יָעַץ כזאת ויערוך מכתב גלוי לכל עַמֵי ממלכתו (בתשיעי לחדש יולי) להעירם ולעוררם להתאזר עֹז ולהשתער בְעֹזם על הפרוסים אנשי תרסם, וה' אלהים יֵצא בצבאותיהם ויוליך לימינם את זרוע עֻזוֹ. גם הבטיחם כי כל עוד נשמת שָׂרֵי תְּהַיֶהוּ ישליך את נפשו מנגד בעד כבוד עַמוֹ וארצו ולא ישלים עם פרוסיא אשר כל מזמתה לעולל בעפר קרני הודו ולהרוס שָׁתוֹת ממלכתו. והנה עַמֵי עסטרייך אשר זה מעט שחה לעפר נפשם ויהיו כאנשים אנושים ונואשים, התנערו פתאם מֵעָפָר שפלותם לקול הקריאה ההיא, וכגבורים מתרוננים מיין התגעשו וירעשו, ושלהבת חֵמה ונקם התלקחה בקרבם באופן נורא מאד עד כי נבהלו שרי הקיסר מפניהם פן יפרצו בזעם אפם ועֶברת נקמתם גדרות עולם וִיבַלַע לכל הממלכה, וְעַמֵי הצעכים התהוללו כבר ויפרעו פרעות וילבשו אכזריות כְּמַדָם ויעשו באף ובנקם מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ — ועל כן שב הקיסר ושריו ממחשבתם ולא נתנו לבני ההמון לחגור כלי מלחמה, וַיִשָּׁעֲנוּ רק על זרוע אנשי הצבא הסרים אל משמעת פקידיהם ושריהם. אך להרגיע את לבות עַמֵי הארץ הַסֹעֲרִים על שרי הצבא ומשיאים עליהם עָוֹן אשמה כי מאתם היתה נסִבָּה להמַגֵפות הנוראות אשר נִגְפוּ צבאות עסטרייך לפני הפרוסים, להרגיע את סערת לבבם הֵסִיר הקיסר את בענעדעק ואת קלאם-גאַללאַס והעניקשטיין ממשמרת פקודתם ואחרי כן הביאם במשפט המלחמה (קריגסגעריכט) לתת דין וחשבון על מעשיהם. תחת השר בענעדעק הֵקִים הקיסר את הערצהערצאָג אַלברעכט לנָגיד ומצוה על כל צבאות חֵיל עסטרייך אחרי אשר הֵבִיא חֵלק אחד ממחנה הנגב אשר באיטליה לעיר ווין ויתחבר אל שרידי מחנה הצפון. ובעוד אשר הוא עושה זאת, הֵרימו גבורי פרוסיא פעמיהם לפרוץ להם הדרך אל ווין הבירה מקדש קיסר עסטרייך. לשוא שָׁאַל הקיסר עוד הפעם מאת מלך פרוסיא להשבית את שְׁאוֹן המלחמה ימים אחדים, כי שומע לא היה לו מאת המלך, יען אשר שאל כזאת גם בעד מלכי הברית ויען כי בקש ממנו עוד לבל יעצרהו מהביא אליו את מחנה הנגב מאיטליה. והפרוסים אשר עצרו בעד בענעדעק ואנשי חֵילו בעיר אָלמיץ לבל יצאו משם לעזרת עיר ווין בְּצוּרָם עליה, התאמצו לסגור הדרך אשר בין אָלמיץ ווין לבל יהי עוד כל חָבֵר וכל שיח ושיג בין שתי הערים ההן. ועל כן צִוָּה אלברעכט שר צבא החֹדש את בענעדעק כי ימהר לשלוח אל ששה

 המחנות

וראש דָבר בִקש מירם להשקיט את המלחמה ולאסוף את החרב אל תערה חדש ימים או יותר (וואַפּפענשטיללשטאַנד) . והנה ווילהעלם מלך פרוסיא לא הֵשִׁיב את פני נאפאלעאן ארות השלום אשר הוא דורש להוציא אותו לאור , אך גלה את אזנו כי לא יַשְׁבִּית את הליכות המלחמה אף יום אחד בטרם יֵדע את האָפנים אשר עליהם יֻוסַד השלום . וואיקטאָר עמנואל השיב גם הוא אמָריו כי הוא לבדו בלי חֵפץ מלך פרוסיא אין לאֵל ידו להשקיט את המלחמה אף שעה אחת , ומה גם כי לעשות שלום עם עסטרייך לא יוכל בלעדי רְצון המלך ההוא בעל בריתו . ועל דְבַר וויניציאה הודיע אותו כי הוא וכל בני עַמו שונאים מתנות , ואף כי במלחמת קוסטאָצאַ נִגַף לפני עסטרייך , בכל זאת ידיו עוד רב לו להוציא את וויניציאה מתחת יד עסטרייך בחזקת יד המלחמה . הנה כי כן נבצרה מזמת קיסר עסטרייך אשר יָזַם לקנות לו על פי וויניציאה את קיסר צרפת לבעל ברית ועוזר במלחמה , כי וויקטאָר עמנואל בשָמרו את בריתו עם פרוסיא , ונאפאלעאן בנָערו כפיו מתמוך בַשֹחד אשר שִׁחֲדוֹ קיסר עסטרייך במתנת ידו , שָׂמוּ לְאַל את מזמתו . גם אוהבי עסטרייך אשר רגשי השנאה לפרוסיא לא הִכּוּ אותם בסנורים , התלוננו וַיְרַנְנוּ על קיסר עסטרייך אשר נתן ידו אל נאפאָלעאָן השלישי להתערב בדברי הריבות המתחוללים באשכנז , ועל אשר מסר ביד זרים את המדינה העדינה וויניציאה אשר טמנה תוֹצָאוֹת רב טוב לאשכנז . אך השנאה העזה העצורה בלבות שָׂרֵי קיסר עסטרייך וחכמי יועציו על פרוסיא ועל מַלְכָּהּ , עִוְרוּ את עיניהם מַרְאוֹת נכוחה ולא שָׁעוּ אל תלונות אוהביהם הנאמנים ההם , גם לא הִטוּ אזנם אל דברי השר ביסמאַרק אשר שלח אל ממשלת עסטרייך לבל תתן לקיסר צרפת להתערב בדבר השלום בינה ובין פרוסיא , רק היא ל ב ד ה תציע לפני מלך פרוסיא את אָפני השלום — . ובכן לא שָׁבְתָה המלחמה וַתִּסָעֵר בסערת חֵמָה כבתחלה . אך בכל זאת מפני כְבוֹד נאפאלעאן הִטָה מלך פרוסיא אזנו אל דברי צִיר קיסר צרפת אשר נֶעצר אז במחנה הפרוסים וַיֵעָתֵר אל אפני השלום אשר שָׂם הקיסר לפניו , ואחרי כן הלך הַצִיר ההוא לעיר ווין לְדַבֵּר על לב קיסר עסטרייך לְהֵעָתֵר אל האָפנים ההם גם הוא . אך קיסר עסטרייך לא אבה ולא שמע אל כל דברי השלום ההם הנוגעים בכבוד מלכותו ויגזר אֹמֶר לְהִלָּחֵם במלך פרוסיא בכל אשר תשיג ידו

ובכל רחבי ארץ עסטרייך היתה תאניה ואניה אֹדות הרעה הנוראה אשר באה עליה לרגלי המַגֵפה האיומה אשר נִגפו העסטרייכִים לפני הפרוסים בבאָהמען , וּבְהִוָדַע עוד להעסטרייכִים כי הפרוסים אחרי אשר הציבו מצב במבצרי קאֶניגגראֶטץ ויאזעפּשטאַדט יִשְׁטְפוּ שטוף ועבור הלאה וידם בעֹרף שרידי מחנה הצפון הנסים לְהִסָתֵר בעיר אָלמיץ , וכבר באו בעיר פראג כמבואי

וכאיש אחד חברים ישלפו חרבם. גם להכביד אכפו על איטליה לעשות שלום עם עסטרייך לַמְרוֹת רְצוֹן פרוסיא, קצרה יד נאפאלעאן השלישי, כי וויקטאָר עמנואל מלך איטליה בא במָסורת הברית עם מלך פרוסיא לבל יעשה אחד מהם שלום עם עסטרייך בלי חֵפֶץ רֵעֵהוּ. ובכן לא ימצא קיסר הצרפתים דרך אחרת לפניו כי אם לתת את מדינת וויניציאה לאיטליה כאשר נתן כן לפָנים את מדינת הלאָמבאַרדיי למלך איטליה, ואז יצמח יֶשַׁע לעסטרייך. כי אחרי אשר תּוּשַׁב וויניציאה לאיטליה, אז ישיב גם וויקטאָר עמנואל את חרבו אל תערה ויחדל מֵהִלָּחֵם עוד בעסטרייך, כי רק בגלל וויניציאה שָׁלַף חרבו עליה, ואחרי אשר תבוא וויניציאה תחת ידו, מה לו עוד ולעסטרייך? ואז כאשר תִּשָּׁבֵת המלחמה באיטליה, תוכל עסטרייך להוציא משם את אנשי חילה ולהציבם במערכת מלחמה מול הפרוסים. זאת ועוד אחרת היתה מגמת פני קיסר עסטרייך בהסגירו את וויניציאה ביד קיסר הצרפתים, כי קִוָּה לקנות לו בזה את לב הקיסר האביר ההוא להיות בעל בריתו וְרָב ריבו ותומך ידו ביום קְרָב ומלחמה עם פרוסיא. אך קיסר עסטרייך שגה ברואה גם בדבר וויקטאָר עמנואל גם בדבר נאפאלעאן השלישי, כי וויקטאָר עמנואל וכל עַמּוֹ החליטו כי חלילה להם להשפיל את כבודם לקחת את וויניציאה בְּתוֹר מתנת חִנָּם אחרי אשר יש לְאֵל ידם לקחת אותה בְּחרב ובחנית, גם חלילה להם להפיר במחיר מתנת חסד כזה את בריתם אשר כרתו עם פרוסיא לבלתי עֲשׂוֹת שלום עם עסטרייך כי אם ברצון שניהם גם יחד! והקיסר נאפאלעאן השלישי אף כי קִבֵּל מיד קיסר עסטרייך את וויניציאה, גם לא הֵשִׁיב פניו להתערב בדברי הריבות אשר בינו ובין מלך פרוסיא, אך לצאת לישע עסטרייך בחרב שלופה, לא אבה ולא שמע בעד כל כֹּפֶר. ואף כי צרה עינו בהצלחת פרוסיא והֵיטב חרה לו על רעם גבורתה ועל נצחונותיה הגדולות והנפלאות אשר לא נראו ולא נשמעו בכל הגוים ובכל הממלכות מימי דודו הקיסר הנערץ נאפאלעאן הראשון, בכל זאת יָרֵא מהתחרות באיש מצליח דרכו באופן נעלה מאד ומהתגרות מלחמה בכל עַמֵּי אשכנז. כי נפשו ידעה מאד כי האשכנזים הנפלגים בדעותיהם בהליכות ארצם פנימה, יעשו כֻלם אֲגֻדָּה אחת בקום עליהם מלחמה מחוץ לארצם וכאיש אחד חֲברים יעדרו במלחמה ההיא בכל לבבם ובכל נפשם. ואף גם זאת כי מלכי רוסיא ואנגליה לא אבו כי יתערבו מלכי איירופא במלחמה ההיא אשר בין עסטרייך ופרוסיא, וְלַמְרוֹת עיני כבוד המלכים ההם בגלל עסטרייך, לא חפץ קיסר הצרפתים. על כן השיב נאפאלעאן אמרים אל קיסר עסטרייך כי רק לעשות שלום בינו ובין מלך פרוסיא הוא עומד הכן, אך להתערב בדברי הריבות אשר ביניהם בחרב ומלחמה אין את נפשו. וכאשר הבטיח לבקש שלום ולרדפהו, כן עשה, כי פנה אל מלך פרוסיא ומלך איטליה להטות לבבם אל השלום,

וראש

באו הפרוסים גם בשערי דארמשטאדט וויסבאדען. והפרוסים הָראו את אזרחי פראנקפורט קשה והכבידו עליהם אַכְפָּם, אשר לא עָשׂו כזאת ליתר הערים והנפות אשר לכדו. כי חרה אפם בם על אשר הרבו לעשות מעשים אשר להם לא יֵעָשׂו: את הטעלעגראף הפרוסי הָרסו, את הפקידים והשוטרים ילידי פרוסיא גרשו בלי חמלה מתוך העיר, למגדולם ועד קטנם הֶחזיקו בברית אשכנז הישנה, ואל הברית החדשה אשר אמר מלך פרוסיא לכרות באשכנז פנו עֹרֶף ויתנו כתף סוררת, ועוד דברים רבים כאלה עשו יושבי פראנקפורט להכעיס לב הפרוסים ולהרעימם. ועל כן הָפַךְ לב הפרוסים לשנוא אותם וְלָשׂוּם עליהם עֹל כבד. הגענעראל פאלקענשטיין הֶעמים על אזרחי פראנקפורט ששה מיליאָן זהובים כסף ענושים. ואחרי אשר הוּרַם מטעם המלך להיות גוּווערנער בבאָהמען והגענעראל מאַנטייפעל מִלא את מקומו להיות נָגִיד ומצֻוּה על מחנה הפרוסים, הוסיף הוא על ששה מיליאן כסף ענושים ההם עוד חמשה ועשרים מיליאָן זהובים. הכסף הרב והעצום ההוא ועוד מִסִּים כבֵדים מְנֻשׂוא אשר הטילו הפרוסים על יושבי העיר ההיא, הֵעירו חמת העם ויתאוננו מאד על עושקיהם, ורבים מהם היו כאנשים אנושים ונואשים מִמצוקותיהם וּמֵעֹצֶר רעה, וראש העיר הנודע לאיש יקר ונכבד ושמו פעלנער טָרַף נפשו בכפו, כי בחר בְּמָות מחיי מרים כאלה. אך לא ארכו הימים והפרוסים חדלו מהכביד עוד ידם על עיר ההֻלֵלה ההיא, ויאירו פניהם אליה וישׂימו לה שלום.

כראות פראַנץ יאָזעף קיסר עסטרייך כי נִגדעה זרועו ונשתה גבורתו, גבורי צבאותיו מְלֻמדי מלחמה ספו תמו מן בלהות ואין עוד תמורתם, המסלה העולה לווין עיר המְלוכה פתוחה היא לפני הַפרוסים המנצחים, גם השאֵלה אשר שאל ממלך פרוסיא לאסוף את חרבו אל תערה חדש ימים, שָׁבָה ריקם, שָׂם עֵצות בנפשו להעמיד לו רֶוַח והצלה בישע ימין הקיסר נאפאלעאָן השלישי, ופתאֹם הפליא עצה ויגמר אֹמר להסגיר את וויניציא ביד הקיסר ההוא לעשות בה כטוב וכישר בעיניו, וַיְקַו כי בעשותו זאת קְרובה ישועתו לבוא. כי קיסר הצרפתים בכל אַוַּת נפשו להרחיב את גבול ארצו בִּסְפוֹת אליה ארצות אחרות להפיק בזה רָצון מאת הצרפתים, לא יְסַפַּח את מדינת וויניציאה אל צרפת, יען כי כבר הוכיח פעמים רבות לעיני כל העמים כי כל ישעו וכל חֶפצו הוא לְחַבֵּר את כל מדינות איטליה לממלכה אחת, ואיככה יעשה דָבָר כזה הֲפך דבריו ומעשיו הראשונים מן הקצה אל הקצה? ואף גם זאת כי בעשותו זאת יתגר עליו מלחמה עזה על ידי פרוסיא ואיטליה יחד, ואז יקומו גם כל עַמֵּי אשכנז לעזור לפרוסיא בְמלחמה ההיא, כי אף אם נפלגו האשכנזים לפלגות שונות בעניני ארצם פנימה, אך בהתחולל עליהם מלחמה מארץ אחרת, יעשו כֻלם אֲגֻדה אחת

וכאיש

אשכנז היה מספר חֵיל מלכי הברית יותר מִכִּפְלַיִם ממספר חיל פרוסיא. כי מספר מחנה פרוסיא, מחנה המָאיין, היה רק 47,000, תחת אשר מספר חיל באייערן תחת פקודת הפרינץ קאַרל מבאייערן היה 44,000, ומספר חיל הפרינץ אלכסנדר מהעסען היה 47,000 איש. אך לְעֻמַּת זאת יתר שאת לחיל פרוסיא בהיותם סָרִים יחד אל משמעת שר צבא אחד גבור חיל ואיש מלחמות אשר תחת דגלו התלכדו כְּלִסִיכָאיש אחד חֲבֵרִים ופקודתו שמ־ה רוחם, כי רוחו היתה רוח החיה בכל הליכותיהם ובכל עלילותיהם, ועל כן עשו והצליחו. לא כן במחנות מלכי הברית, כי בהם לא שררה רוח אחת וְהֵפֶץ אחד, הפרינץ קארל מבאייערן והפרינץ אלכסנדר מהעסען לא באו בְמָסורת ברית אחים לעדור במלחמה ולעמוד איש לימין אחיהו בכל לב ובכל נפש, כי חָלַק לבם ונקעה נפשם איש מעל רעהו, את אשר יָעַץ האחד השליך משנהו ארצה, וַיְחַשְׁדוּ זה את זה ואיש את אחיו דִבְרו קשות, על כן לא עמדו על תרבותיהם, ואנשי חילם אשר לחמו. ברוח גבורה כגבורים משכילים הָפכו ביום קְרָב ונגפו לפני הפרוסים. הגענעראל האביר פָאָגעל פָאָן פָאַלקענשטיין נְגִיד חֵיל פרוסיא השתער בראשונה על צבאות באייערן ויט ידו החזקה עליהם וַיַּכֵּם וַיַּכְּתֵם אצל קיסינגען והאַמעלבורג בעשירי לחדש יולי. במלחמה ההיא נפל חלל הגענעראַל פָאָן צאָללער, אחד מראשי שָׂרֵי ההילים בצבאות באַייערן, גבור משכיל ומְלֻמַּד מלחמה. אחרי כן שָׂם פָאַלקענשטיין את פניו אל יתר צבאות מלכי הברית אשר ישבו עוד בבטחה ולא שמעו תרועת מלחמה, ויהי בהוָדע להם כי הפרוסים הולכים הלוך וקרוב אליהם, נבהלו נחפזו ולבם היה תרד על עיר פָראַנקפָורט עיר מָעֻזָּם וקרית משושם, והפרינץ אלכסנדר מִהר לשלוח גדודי אנשי חיל תחת יד הגענעראל נייפערג למחוז אַשאַפֶּענבורג לעצור בעד הפרוסים מִבוֹא אל גבול פָראַנקפָורט, אך הפרוסים התגברו על צבאות מלכי הברית ההם במלחמה הכבדה אשר התלקחה ביניהם אצל לויפאַך (בשלשה עשר יום לחדש יולי) ואשר אז נפל לפי חרב האיש המְהֻלָּל וסופר מהיר קאֶניגער קְצִין העסען־דאַרמשטאַדט, וביום המחרת לכדו הפרוסים גם את אַשאַפֶּענבורג אחרי מלחמה עזה וּשְׂבַעַת דמים, והפרינץ אלכסנדר מהעסען, בראותו כי נִגְדְעָה זרועו וקשת גבוריו חַתִּים, עזב את דְבַר פָראַנקפָורט וַיִּסֹּב אחור עם אנשי חילו לפאת דרומית אל יער אָדען (בארבעה עשר לחדש יולי). ואתו יחד עזבו גם צירי מלכי הברית את פָראַנקפָורט עיר תפארתם וישבו בעיר אויגסבורג בתקותם לחַדֵּש עוד את ימי הבונדעסטאַג כקדם. גם ההערצאָג מנאַסוי וההערצאָג הגדול מהעסען־דאַרמשטאַדט עזבו את ארצות ממשלתם. אז נפתח לפני הפרוסים המסלה העולה לפָראַנקפָורט, והגענעראל פָאַלקענשטיין בא עם אנשי חילו בשערי העיר בתרועת נצחון ואיש לא עמד לפניו (ט״ז יולי). אחרי ימים אחדים

באו

קוסטאָצאַ ושר צבא העסטרייכים, הלא הוא הערצהערצאָג אַלברעכט, הִטה ידו על צְבאות איטליה וַיִּגְפֵם מַגֵּפָה גדולה מאד, את מבחר בחוריהם הכריע לטבח ואת אֵילֵי גבוריהם הִגִּיר על ידי חרב ויצא מהמלחמה ההיא בעטרת תפארת הַנִּצָּחוֹן. המלך וויקטאר עמנואל בראותו כי נָשתה גבורתו, שָׁב אחור עִם פליטת אנשי חילו, ולא הִרהיב עוד בנפשו עֹז להרש את המלחמה בווניציה. אך גאַריבאַלדי עָמַד עוד בראש חיל המתנדבים ויתאמץ בכל מאמצי כֹחו לְרַדֵּד תחתיו את העסטרייכים שנואי נפשו, אך גם ידיו לא עשו תושיה בפעם הזאת. בשלישי לחדש יולי, בעצם היום ההוא אשר בו הִכּוּ הפרוסים את העסטרייכים מַכָּה נצחת אצל קאֶניגראֶטץ, הקדיש גאַריבאַלדי מלחמת תנופה על העסטרייכים אשר איתן מצבם על ראשי הָרֵי טיראָל, ובראש עשרים אלף גבוריו אשר קָרָא לְאַפּוֹ השתער מול עיר באַנאָלינאַ וַיַּצֵּב את צבאותיו לרגלי הר זוּעלאָ לעומת העסטרייכים הנצבים על ראשי הגבעות הנשאות אשר במקום ההוא. בשעה הראשונה אחרי הצהרים הֶעפּילו אנשי חילו לעלות בסערת מלחמה על אויביהם, אך העסטרייכים הִכּוּם אחור, שש פעמים נִסּוּ לעלות על הגבעות ההן ובכל פעם הָדפו אותם העסטרייכים וישחיתו בהם עַם רב, וגם גאריבאלדי אשר נִלחם בגבורה נפלאה לא עשה חיל בפעם הזאת, ובשעה השביעית לִפְנות ערב נפצע בשוֹק הימין ולא עצר עוד כֹּחַ לעדור במלחמה וַיִּלָּחֵץ לעזוב את המערכה עִם פליטי אנשי חילו שרידי חרב.

אמנם הנצחון הזה אשר קָנוּ להם העסטרייכים בארץ איטליה, כאין וכאפס הוא מול המגפה הנוראה והאיומה אשר נִגפו בבאֶהמען לפני הפרוסים, ואז נִקרע סְגוֹר עיני העסטרייכים לראות כי הפרוסים אשר היו בעיניהם כחגבים, ענקים הם וזרועם תמושה ברעם גבורות. עתה הֵראו לדעת כי מלכי נֶגֶב אשכנז בעלי בריתם אך משענת קנה רצוץ הם, כי עד יום עֲבָרוֹת, יום שַׂר עסטרייך וְשִׁבְרָהּ הגדול במלחמת קאֶניגגראֶטץ, עמדו בעלי ברית ההם מנגד ולא חשו לעזרתה, ועתה אחרי נִפְלָהּ האיום כאשר הֵחֵלּוּ לָנוּעַ ממקומם לערוך על פרוסיא מלחמה, הֶעבירו כבר המועד. כי אחרי מלחמת לאַנגענזאַלצאַ ואחרי אשר הכניעו הפרוסים את גְאוֹן עֹז חַיִל האַנאָווער, אסף הגענעראל פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין תחת דִּגְלוֹ את גדודי הגענעראלים גאָעבען, מאַנטייפֿעל ובאייער ויעש מהם אֲגֻדַּת מחנה גדולה הנקובה בשם „מחנה מאַיין", וישתער בסערת מלחמה על צבאות מלכי ברית אשכנז, הלא הם צבאות באַייערן תחת פקודת הפרינץ קאַרל פֿבאַיערן, וצבאות ווירטעמבערג, באַדען, העסען־דאַרמשטאַדט ונאַסוי תחת פקודת הפרינץ אלכסנדר מהעסען. במלחמת באֶהמען היה מספר חיל פרוסיא כד בכד עם מספר חיל עסטרייך, אך במלחמת נגב

אשכנז

והעצימו עוד הרוגיהם במנוסתם לולי פרש הלילה את כנפיו השחורות על הנסים והנמלטים ויסתירם מעיני רודפיהם. מעת מלחמת העמים אצל לייפציג ומלחמת וואַטערלאָ, לא התחוללה עוד מלחמה גדולה ונוראה כזאת, ובפעם הזאת נָצחה רק פרוסיא לבדה את אנשי מלחמתה בלי עזרת כל מלכי איירופא כבשתי מלחמות הנזכרות. עשתי עשר דגלי מלחמה, מאה וארבעה ושבעים כלי תותח, שמונה מאות אלף שבויי חרב ותְכוּנָה אין קֵצה נפלו בידי הפרוסים. הן אמת כי גם מהפרוסים נפלו חללים רבים מאד במלחמה הנוראה הזאת, ובין אלפי ההרוגים אשר הוצעו ארצה על מקום המערכה, נפל חלל גם הגענעראל האביר היללער פֿאָן גאָרטרינגען והפרינץ הצעיר אַנטאָן פֿאָן האָהענצאָללערן. אך בכל זאת היה נִצחון קאָניגגראֶטץ (או סאדאָווא) גַם להתנוסס בידי פרוסיא מפני הגבורות הנפלאות אשר הָראו גבוריה המשכילים לעיני כל העמים (בשלישי לחדש יולי שנת 1866) ועד דור אחרון יתנוסס זֵכר המלחמה ההיא לְשֵׁם ולתהלה ולתפארת פרוסיא. הנצחון הגדול ההוא הביא לידי פרוסיא את כל מדינת באֶהמען, המדינה הגדולה והנכבדה בכל מדינות ממלכות עסטרייך, גם פתח לפניה את הדרך העולה לעיר ווין בִּירַת קיסר עסטרייך.

הליכות המלחמה על נהר פאָ ונהר רהיין. אֲבל כבד וּמְגִנַּת לב אשר הביאה השמועה הרעה על אדות המַגֵּפָה האיומה בקאֶניגגראֶטץ, לא נתנו את אזרחי ווין לָשׂוּם לב אל הנצחון אשר נָצְחו צִבאות חֵילם את האיטלקים במערכה בשדה ביום קרב ומלחמה אצל קוּסטאָצאָ, כי בַּמה נֶחשב הנצחון ההוא מול הַמַּפָּלָה הגדולה והנוראה ההיא? בעת אשר יצאו הפרוסים למלחמה על העסטרייכים, יצאו גם האיטלקים בחרב שלופה וברוח גבורה לְהִלָּחֵם בעסטרייך אויַבתם, בראש פִּנוֹת הצבא יצא וויקטאָר עמנואל מלך איטליה ועל ידו נְגיד החילים וּקְצִין המלחמה השר האביר לאַמאַרמאָראַ. מגמת פניהם היתה לעבור את נהר מינציא ולפרוץ משם דרך המבצרים המְרֻבעים למחוז נהר עטש להתאחד שם עם מחנה השר ציאַלדיני הנוסע על יד נהר פאָ התחתון ולהשתער יחד על העסטרייכים לגרשם מן איטליה, ואל צבאות אנשי מלחמה ההם יִלָּוֶה מחנה המתנדבים בְּעָם אשר תחת פקודת השר הגבור גאַריבאַלדי. מספר חיל האיטלקים היה רב ועצום ממספר חֵיל העסטרייכים, ואנשי המלחמה היו מְזֵי אש השנאה ולְחֻמי רֶשֶׁף הנקמה על העסטרייכים אנשי חֶרמם מַחריבי ארצם ומרבים חלליהם, ובְעֶברתם ואש נקמתם האמינו כי העסטרייכים נופלים מהם גם ברוח גבורה ועצה למלחמה, וַיְקַוּוּ כי יַכּוּ אותם מַכָּה נִצחת על מרומי שדה קטל. אך לא כאשר קִוּוּ כן היתה, כי בארבעה ועשרים לחדש יוני (תרכ"ו 1866) התלקחה מלחמה קְשַׁת עֹרֶף וְזָבַת דָּם על יד עיר

קוסטאצא

כבר בראש צבאות חילו ויהי להם לְשַׂר צָבָא וְלִקְצִין מלחמה. אפס כי העסטרייכים הרבים והעצומים מהפרוסים והנצבים בִּמְרוֹם ההרים והגבעות אשר בין כפר חלום (Chlum) ובין כפר דאָהאַליצקאַ, הִמְטִירוּ זיקים חִצִּים וָמָוֶת על ראשי הפרוסים הנלחמים בשפֵלה וישימו שַׁמּוֹת נוראות בתוכם. ומי יודע אם עצרו הפרוסים כֹּח לעמוד במלחמה הנוראה ההיא לפני העסטרייכים לולי צִוָּה מלך פרוסיא ליורש העצר לְמַהֵר ולהחיש צעדי אונו עם המחנה הגדולה אשר ברגליו אל מְקום המערכה. והנה אף כי בושש יורש העצר לבוא ובין כֹּה וכֹה רַבּוּ חללי הפרוסים מאד, בכל זאת הופיע בעת רָצוֹן וַיָּפַח חיים חדשים בקרב אֲגַפֵּי אנשי החיל. בהגיעו עם מחנהו אל שדה המלחמה, תקע בשופר גדול וישתער ברעם וברעש ובסופה ומערה על צבאות עסטרייך אשר איתן מַצָּבָם מול הכפר חלום, שם התלקחה המלחמה בחֵמה שפוכה ובכל בַּלְהוֹת המות והשחת, כי צבאות העסטרייכים עם צבאות הזאַקסים חֵרפו נפשם על מרומי שָׂדֶה וילחמו בגבורה נפלאה ונוראה ולא נסוגו אחור כמלא שעל ממקום המערכה. ארץ רָעשה אף שמים התפלצו לקול רבבות רעמי כלי התותח, כפרים ויערים בָּערו באש ותמרות עשָׁנם עָלוּ השמימה, אלפי חללים נפלו לרגעים ונהרי נחלי דְּמֵי אדם נהרו סביב סביב עד כי לאחרונה התגברו הפרוסים ויהדפו את העסטרייכים אחור. אפס כי העסטרייכים התאוששו והתאזרו עֹז עוד הפעם וילחמו כאריות וישיאו מות על אנשי מלחמתם, עד כי בשעה השלישית אחר הצהרים התגברו הפרוסים וישלחו את כל מַגֵּפותיהם על העסטרייכים ויבריעום לטבח. כי אז השתערו חֵיל הגאַרדע על הגבעות אשר אצל כפר ליפא (Lippa) וילכדוה בסערת גבורה, ומאַנשטיין שר החילים וגבור החיל הגיח בראש עשרים אלף איש על היער הגדול אשר התבצרו שם העסטרייכים וילכוד אותו ויהדוף את האויב בחרב מלֵאה דם. וכל גבורי פרוסיא העפילו עֲלוֹת על ידיהם ועל רגליהם על ראשי הגבעות וְהָרָמוֹת אשר סוללות העסטרייכים עם כלי מַשְׁחִתָן מתנוססות שם, וילכדו אותן וידיחו את העסטרייכים ויפיצום לכל רוח, והגענעראַל הערווארד דָאה כנשר ממקום המערכה לפאת דרומית וַיַּקֵּף עם אנשי חילו את אֲגַף חֵיל עסטרייך השמאלית מאחריהם ותהי עליהםן המלחמה מפנים ואחור. אז חָרַר בענעדעק שר צבא עסטרייך שארית גבורתו בפעם האחרונה וישתערו על מחנה פרוסיא התִּיכונה, אך מאַנשטיין שר גדודי פרוסיא הִשִּׂיא עליו ועל אֲגַפָּיו מָוֶת ושחת ויהדפהו אחור גם מהמקום ההוא. אז ראה בענעדעק כי אבד נִצְחו ותוחלתו, גם כל צבאות חֵילו ידעו נאמנה כי אין מִקְוֶה עוד וַיָּחֵלּוּ לְהִסּוֹג אחור. בראשונה נסוגו יחד לאט לאט ובמשטרי אנשי צבא, אך לאחרונה בראותם כי כל גבורי פרוסיא דודפים אחריהם בלהט חרב מתהפכת, נסו במנוסה נמהרה ובמאה דרכים ויפוצו כקש לפני רוח, ומי יודע אם לא הרבו עוד הפרוסים את חלליהם

והעצימו

ידם עליו ויכוהו מַכּוֹת חדרי בטן . ולפי אשר נודע אחרי כן היו שתי סבות ראשיות לתבוכת עסטרייך , הסבה הראשונה חֹסר הסדרים בין פקידי החילים , כי הם לא סָרוּ כֻלם אל פקודת נגיד ומצוה אחד האוסר את המלחמה , רק כל אחד ואחד עָרַך במלחמה כפי ראות עיניו וכפי רוח בינתו כאשר היתה כזאת לפני שבע שנים במלחמת הלאָמבאַרדיי . והסבה השניה והגדולה כי קְנֵי רֹבֶה הקטנים אשר להפרוסים היו טובים ונעלים מאד על קְנֵי הָרֹבֶה אשר להעסטרייכים , כי הם עשוים על פי ההמצאה החדשה אשר הַמְצִיא : האיש החכם דאָקטאָר דרייזע יליד פרוסיא , והכדורים אשר יִיָרוּ מהם יעופו במרחק רב יתר הרבה מכל קְנֵי רֹבה הישנים , ואף גם זאת כי ברגע אשר יורה קְנֵה רֹבֶה הישן פעם אחת , יורה קנה רֹבה החדש שבע פעמים .

בשבעה ועשרים יום לחדש יוני הצליחה מחנה העלב (עלב־אַרמעע) ומחנה הפריעץ פֿרידריך קאַרל ומחנה יורש העצר להתאחד במקום אחד . ובתשעה ועשרים לחדש יוני התנגשו כל צבאות פרוסיא ויתיצבו קוממיות מול צבאות עסטרייך הנסוגים אחור בשבעה דרכים ומגמת פניהם לבוא אל מבצר קאֶניגראֶטץ . בהגיע הבשורה הנוראה אל ווין הבירה כי נִגפו העסטרייכים מגפה אחרי מגפה והם נזורים אחור למבצר קאֶניגראֶטץ , נבהלו נחפזו כל יושבי העיר ורעדה אחזתם ויהיו נפעמי רוח ושבורי לב , גם כל אוהבי עסטרייך אשר בכל ארצות איירופא חרדו לקול שמועה רעה ההיא , כי לא רק כותבי דברי הימים אשר בעסטרייך אך גם אשר בארצות אשכנז הדרומית והמערבית העבירו קול בכל איירופא כי צבאות חיל עסטרייך הולכים מנצחון אל נצחון ובכל אשר יפנו יצליחו , ועתה נודע לַכֹּל כי נהפוך הדבר וְימין הפרוסים רוממה באופן נעלה מאד . והנה בכל המלחמות אשר התחוללו בין הפרוסים והעסטרייכים עד העת ההיא , לא הִצִיב בענעדעק את כל אנשי צבאו במערכה בשדה בפעם אחת , רק מחנות מחנות בודדות אשר כל אחת נִגפה תמיד לפני הפרוסים ביום קְרָב . אך אחרי אשר אסף בענעדעק את כל מחנות אנשי חילו במחוז קאֶניגגראֶטץ , ידעו הפרוסים נאמנה כי שם תִשְׁתַּעֵר המלחמה הָראשָׁה אשר ממנה תוֹצְאוֹת הנִצָחון או המַגֵפה לאחד משני מלכי הלוחמים . ויהי ביום השלישי לחדש יולי בהיות הבֹקר ויהי קולות וברקים וסערת מלחמה נוראה מאד , כי הפרינץ פֿרידריך קאַרל והגענעראַל הערוואַרטה התגרו מלחמה עם כל צבאות בענעדעק אשר בִּצְרוּ מְרום עֻזָם בין נהר עלבע ונהר ביסטריץ צפונית מערבית מקאֶניגגראֶטץ . אלף כלי תותח הִרעימו ויטילו הֶרֶג וְאַבְדָן על אֲגַפֵּי צבאות המלחמה , ותגעש ותרעש הארץ ועמודי שמים רופפו ויתמהו , וברגע ההוא הופיע מלך פרוסיא בהדר גאונו לְפַקֵד צְבָא המלחמה , וכל החיל הֵריעוּ לקראת בואו תרועת מלך , ובשעה השמינית בבקר הִתְיַצֵב

זאת קִוּו עוד יושבי איירופא כי יצלח בידי מלכי הארץ להשבית את שאונה והמונה, פרצה לאהרונה בכל בַּלָהות עָזָה באתרית ימי חדש יוני שנת תרכ"ו 1866. בעשרים ושבעה לחדש יוני נָסעה מתנה יורש העצר בשלעזיה העסטרייכית, אחרי אשר הפרינץ פרידריך קארל והגענעראַל הערוואַרט פאָן ביטטענפעלד פרצו כבר לפני ארבעה ימים ויעברו את גבול באֶהמען. הפרוסים עברו את מעברות ההרים (בערגפּאֶסע) בראותם כי העסטרייכים לא סגרו שם עליהם את הדרך, ורק אחרי צאתם משם שלח עליהם בענעדעק גדודים אחרים מאנשי צבאותיו לְהִלָּחֵם בם: פה שלח עליהם את גדוד הגראף קלאם־גאַללאַס ואת גדודי זאקסען, ושם את גדודי הגענעראלים ראַמינג ונאבלענץ ואת גדודי הערצהערצאָג לעאָפּאָלד. העסטרייכים לָחמו כגבורים, אך מֵאֶפֶס מִשְׁטָר ומערכי לב לא יכלו עֲמוד לפני הפרוסים העושים מלחמה בתחבולות חכמה על פי משטר אחד וחקה אחת. על יד הכפר הנקוב בשם פ אָ ד אָ ל הִלקחה מלחמה עזה ויד הפרוסים עשתה חיל (בכ"ז יוני), גם אצל הכפר ה י נ ע ר ו ו אַ ס ע ר הִכּוּ הפרוסים את העסטרייכים מכה נַחלה מאד. ביום שמונה ועשרים לחדש יוני התחוללו מלחמות כבֵדות אצל עיר מ י נ כֿ ע נ ג ר אֶ ט ץ, וגם שם היתה יד הפרוסים על העליונה ויגרשו מפניהם את העסטרייכים וילכדו את העיר וַיֵאָחזו בה. איומה ונוראה מהמלחמות ההן היתה מלחמת ג י ט ש י ן (בכ"ח יוני), אך גם ממנה יצאו הפרוסים כגבורים מנצחים, כי אחרי אשר הָדְפוּ את העסטרייכים ממקום המערכה וילחצום אל הָרמות הסמוכות אל העיר, ערכו באישון לילה מלחמת תנופה על העסטרייכים והזאַקסים אשר בתוך העיר. והלילה ההוא היה לֵיל בַּלָהָה ופחדים. ברחובות העיר ובכל חוצותיה הִרְעִימוּ כלי משחית וישחיתו עַם רב וזרם דמים בזרם דמים נָגָעוּ. כעלות השחר נסוגו העסטרייכים אחור, והעיר המלאה נְבלות אדם ונהרי דָם נפלה בידי הפרוסים המנצחים (בשלשים לחדש יוני). הן אמת כי במחיר רב ובדמים יקרים קָנוּ להם הפרוסים את הנצחון ההוא, אך ממנו פָּנָה ממנו יָתֵד לכל נצחונותיהם בימים הבאים. גם אצל נ אַ כֿ אָ ד וסקאַ ל י ט ץ התגברו הפרוסים ויכו את העסטרייכים אחור (בכ"ז וכ"ח יוני), ואף כי גם מהם נפלו חללים רבים לפי חרב, אך בידם נפלו שבויי חרב במספר רב גם כלי תותח וכלי נשק ודגלים רבים. גם במלחמות ט ר ו י ט ע נ א ו י וקאֶ נ י ג י נ ה אָ ף (בכ"ז וכ"ט יוני) גברו הפרוסים וידם בעֹרף העסטרייכים. כל שומעי המַגפות הרבות אשר נִגפו העסטרייכים לפני הפרוסים, השתוממו מאד ולא ידעו אל־נכון מה זה היה לגבורי החיל ההם? ואיך לא גברה ידם אף פעם אחת במלחמות הרבות ההן? כי גם בפעם האחת אשר גָבַר השר גאַבלענץ אצל טרויטענאוי על גדוד פרוסיא אשר תחת פקודת הגענעראל באָנין, גם בפעם ההיא לא עשה מאומה, כי עד מהרה השתערו עליו גבורי הפרוסים ויטו

וְכֻלם כאיש אחד היו אנשי לב אשר אהבת ארץ מולדתם וכבוד עַמָם עצורה כאֵש בעצמותיהם ועזה ממות. לחֵיל פרוסיא היה גם היתרון הגדול והנעלה הזה: כי כֻלם היו בני עַם אחד ודֵעָה אחת לכֻלם, כי גם הפולָאנים היוצאים אתם בצבא לא נבדלו בדֵעותיהם מהפרוסים בכל הדברים הנוגעים אל המלחמה ההיא, לא כן חֵיל עסטרייך קְבֻצַת כל העמים והלשונות אשר באיירופא, כי הם היו שונים ונפרדים בדעותיהם ורק בחזק ידי אוסרי המלחמה יצאו חוצץ אל שדה קטל. גם בכלי הנשק היה לחיל פרוסיא יתרון רב ועצום, כי כלי נשקם היו חדשים מקרוב באו ועשוים בתחבולה חדשה לירות למרחוק ולהעביר את כלי הנשק אשר בידי אנשי מלחמתם. אמנם בכל היתרונות אשר לחיל פרוסיא יִתָּכֵן מאד כי לא יכלו עֲמֹד לפני העסטרייכים אם התאזר בענעדעק גבור החיל עז וְדָאָה כנשר להשתער בסערת עֻזו על הפרוסים עם כל אנשי חילו בפעם אחת, וְעַם עסטרייך אשר נעלם מהם הַחָסֵר והמגרעת אשר לאנשי צבאותיהם, קִוו כי שר צבאם יעשה מהרה קל כדבר הזה, אך בראותם כי בושש גִבּוֹרָם לעשות כזאת וחיל הצבא לא עברו עוד את גבול ארצם, האמינו כי עצה עמוקה בלב שר הצבא בהִתְמַהמהו מֵעֲבוֹר את הגבול, ורשת פרושה בזה לרגלי חֵיל פרוסיא ופתאם יפלו בה וְיִוָקְשׁוּ וְיִלָכֵדוּ. כותבי מכתבי העתים הרחיבו פיהם לרומם ולנשא את חֵיל עסטרייך ולהת להם יתרון על חיל פרוסיא כיתרון האור מן החשך, וּבְגַבֹּהַ אפם הרשיעו את הפוליטיק הפרוסית, וַיִנַבְּאוּ כי עד מהרה תריע עסטרייך תרועת נצחון, תריע אף תצריח ועל פרוסיא תתגבר וְתִקַח ממנה נָקָם על בִּגְדָהּ אשר בָּגדה (לפי מחשבתם) בעסטרייך ועל שָׁאפה לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא לה. כי העסטרייכים האמינו אז כי דברי הריבות המתחוללים בפרוסיא בין שָׂרי המלוכה ובין נבחרי העם יפרעו פרעות גם בצבאות אנשי חילה ויעדרו בלב ולב במלחמה וידיהם לא תעשינה תושיה. אך הם שָׁגוּ ברואה, כי דברי הריבות אשר בשערי ארץ פרוסיא לא יצאו מגבולם החוצה ולא הגיעו עד מחנה אנשי החיל, וגם בקרב הארץ פנימה חדלו דברי הריבות בראותם את הרעה הגדולה הנשקפת על ארצם ועל מולדתם, וכֻלם הִתְאַחדו וְהִתְלַכְּדוּ יחד לעזור לְמַלְכָּם הנָאור בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם (כאשר הידענו כבר). צבאות פרוסיא לא לבשו גֵאות ולא התהללו כְּמְפַתְּחִים בצעדם אל שדה המערכה, רק מאהבתם העזה לְעַמָּם ולארצם התנפלו במצולות המלחמה הנוראה ההיא אם לחיים אם למות, ובכל אלפיהם ורבבותיהם לא נמצא אף איש אחד אשר האמין אז כי בעוד ימים אחרים יעשו גבורות עצומות וְיִקְנוּ נצחונות נפלאים אשר לא נראו ולא נשמעו כמוהם בכל הגוים ובכל הממלכות עד הימים ההם.

סערת המלחמה אשר זה חדשים אחרים הלכה הָלֹךְ וקרוב ואשר בכל

נשגב שְׁמוֹ בימים ההם כְּשֵׁם אחד הגבורים אנשי הַשֵּׁם, ותחת פקודתו גם אַלבערט יורש העצר מזאַקסען המפַקד צבא חֵיל ארצו. קיסר עסטרייך לא התיצב אז בראש אנשי צבאותיו כאשר התיצב בשנת תרי"ט 1859 במדינת לאָמבאַרדיי, רק מִלא את ידי בענעדעק שר צְבָאוֹ להיות ידו בידו בכל הליכות המלחמה הגדולה הזאת. כל יודעי מלחמה האמינו כי עסטרייך אשר היה דברה ראשון לקרוא על פרוסיא מלחמה, תהי היא גם הראשונה אשר תוציא את חרבה מתערה ולא תחכה עד אשר תתגר בה פרוסיא מלחמה לראשונה. ובהיות מספר הרוכבים בחיל עסטרייך רב ועצום, הֶאמינו כל יושבי אשכנז כי יגיתו העסטרייכים מעמקי באֶהמען אל הבקעות הגדולות והישרות אשר בשלעזיען ובראַנדענבורג. כל שוכני אשכנז הדרומית ומלכיהם וכל נסיכיהם קִוּוּ אל עסטרייך וַיִּשָּׁעֲנוּ עליה כי תהי להם חֹסֶן ישועות וְתָפֵךְ לראשם ביום נשק. הן כל אלה היתה לאֵל יד עסטרייך לעשות לוּ מִהֲרָה לצעוד מצעדי גבר וְהֵשָׁה להוציא קל מהרה את חרבה על אנשי מלחמתה ולקדם פניהם בטרם ימצאו את ידיהם ואת רגליהם. הלא כה עשתה עסטרייך בשנת תקס"ט 1809 בהִלָּחמה עם נאפאלעאָן בְּצוֹק העתים יתר הרבה עוד מבעת המלחמה הזאת. ואף גם זאת כי בימים האחרונים בטרם צאתה למלחמה הבטיחה נאמנה לכל יושבי הממלכה כי אנשי חֵילָהּ קַלּוּ מנשרים ומאריות גברו, עד כי כל כותבי מכתבי העתים וכל עַם הארץ השמיעו קול ענות גבורה בראש הוּמִיּוֹת, ועל כן היתה להממשלה להוכיח בפֹעַל ידיה כי נאמנה הבטחתה ולמַהר ולהחיש מעשיה. אך תחת היות מְהִירָה ביום קְרָב וְלָהֶם, היתה נִמְהָרָה בטרם לָדֵעת חֹק המלחמה, כי באסֵפת בעלי הברית בארבעה עשר לחדש יוני, מִהֲרָה ממשלת עסטרייך לקרוא מלחמה על פרוסיא בטרם הכינה עוד הַכֹּל למלחמה, בעוד אשר אנשי חילה לא הִצְטַיְּדוּ דֵי שִׂפְקָם ולא היו מְזֻיָּנִים ככל הדרוש למלחמה גדולה כזאת, ועוד מחסורים רבים כאלה אשר לא יִמָּנוּ בזמן קצר, וכל אלה היו נְסִבָּה לאסור את ידי בענעדעק שר צבא עסטרייך מֵעֲשׂוֹת מלחמת תִּגְרָה (אָפֶּפענזיף) כי אם מלחמת מָגֵן (דעפענזיף). והפרוסים המהירים בהִוָּדע להם כל המחסורים וְהַמִּגְרָעוֹת אשר בצבאות עסטרייך, שִׂכְּלוּ את ידיהם הַמְלֻמָּדוֹת לַקְרָב ויתגרו בם מלחמת תגרה במועצות ודעת ובתחבולות חכמה ובכל אשר פנו הצליחו. הן אמנם כי מספר חֵיל עסטרייך היה רב ועצום מאד ולא נופל ממספר חיל פרוסיא ושר צבאם היה גבור משכיל ואיש מלחמות מנעוריו, בכל זאת היה יתר שאת לחיל פרוסיא ויתר עז, כי אף אם בחֵיל עסטרייך היו אנשי חַיִל ופקידי חיָלים רבים אשר הַסְכֵּן הסכינו משנים רבות להרית ריח אֲבַק שרֵפה ולעדור במלחמה, ומספרם רב ממספר אנשים כאלה בחיל פרוסיא, תחת זה היה מספר מלֻמדי מלחמה יודעי הליכותיה בחיל פרוסיא רב מאד יתר הרבה מאשר בחיל עסטרייך,

וכלם

לִגְרַע את זרועה, לְחַלֵל כבודה ולהשמיד ולהכחיד אותה. ועל כן נֶאֶרְָה בריתה את פרוסיא וחללה קרשי דבריה, על כן הסיתה את מלכי ברית אשכנז להפיר ברית ולעופף חרבותיהם על פרוסיא. בכל מקום אשר נָעִיף עינינו ברחבי ארץ אשכנז, נפגוש צרים ואויבים אשר יניפו חרבם עלינו, ותרועת מלחמתם היא: הַשְׁכֵּן לעפר כְּבוֹד פרוסיא! . . . הן כל אלה רָאתה עיני מיום עלותי על כסא המלוכה, ועל כן היתה ראשית חוֹבָתִי מראשית ימי מלכותי לְקַדֵּם פני הרעה והרביתי את מספר אנשי הצבא מאשר היה לְפָנַי, הרביתי את מספרם ולִמדתי ידיהם לַקְּרָב ואצבעותיהם למלחמה לבעבור יוכלו עֲמוֹד אם תקום עלינו מלחמה בעֶברת אפה להפיצנו לרגליה . . . אויבינו שָׂגוּ ברואה ונתעו בשוא בהאמינם כי דברי־הריבות אשר בין יושבי ארצנו פנימה יַכשילו כֹּח פ־וסיא מֵעֲשׂוֹת מלחמה עם צורריה אשר חוצה לה. כל יושבי פרוסיא בהריחם ריח מלחמה, יַזְנִיחוּ רִיבָם ויעשו כֻּ־ם אגֻדה אחת לעורר גבורתם על קובעי כבודם וצוררי הוד ממלכתם, הנפרדים בדעותיהם יתלכדו ויתנגשו וכאיש אחד חֲברים יֵחָלְצוּ חוּשִׁים לערוץ אויב, וכאחים ורֵעים יהיו ביום טובה או רעה . . . עָלֵינוּ איפוא ללחום את מלחמת קִימֵנוּ (עקסיסטענץ) עם קָמֵינוּ, עלינו ללחום אם לחיים אם למות באויבי נפשנו אשר כל מזמתם להדיח את פרוסיא משאתה ולהשליכה ארצה מִגֶּרֶם המעלות אשר הֶעלה אותה הקורפירסט הגדול והמלך פרידריך הגדול והגבורות והנצחונות בימי מלחמת הדרור. . . .

אחרי הדברים האלה הרים ווילהעלם מלך פרוסיא את פעמיו אל מערכות המלחמה מְקוֹם אשר צבאות אנשי חילו נחתים שם, ונלוה אליו ראש הסגנים ביסמאַרק, סגן המלחמה הגענעראל פאָן ראָאָן ושר שרי החילים מאָלטקע. שם המתיק המלך עם חכמי יועציו עצה על אודות המקום אשר משם תִּפָּתַח המלחמה, ואחרי אשר נועצו לב יחדו להשתער בסערת עֻזָּם בארץ באֶהמען, פרצו גבורי פרוסיא אל הארץ ההיא משלשה עֲבָרים. צבאות קיסר עסטרייך הצובאים בבאֶהמען, הנקובים בשם מחנה הצפונית, חֻברו משש גדודי מלחמה (אַרמעע קאָרפס) ומספרם יותר ממאה אלפים ותשעים אלף איש ובידיהם שש מאות וארבעים כלי תותח, ואחרי כן נוספו עוד עליהם גדודים רבים עם כלי תותח זולת חֵיל מלך זאַקסען אשר מספרם שלשה ועשרים אלף עם חמשים כלי תותח, עד כי מספר כל חֵיל עסטרייך הצובאים בבאֶהמען עלה למאתים אלף וארבעים אלף איש עם שמונה מאות כלי תותח. שרי החילים ההם היו הגענעראלים: גראַף קלאַם־גאַללאַס, גראַף טהון־האָהענשטיין, פעסטעטיקס דע טאָלנאַ, ראַמינג פאָן רידקירכען, ערצהערצאָג לעאָפאָלד והשר פאָן גאַבלענץ, וגבוה עליהם שר שרי הצבא הנורע בשם בענעדעק, יליד אונגארען אשר

לאור קיסר עסטרייך ומלך פרוסיא גם כל מלכי ברית אשכנז בְּוַעַד לאָנדאָן, ואז נגמרו אֹמר פה אחד לְחַבֵּר את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תחת ממשלתי אשר יאתה לי על פי משפט הירושה. אולם תחת התקוה אשר קִוִּינוּ לה בכליון עינים, פָּרְצָה כעת מלחמה נוראה מכלת עינים בשערי ארץ אשכנז, יען מה? יען כי ממשלת פרוסיא הֵשִׁיבָה דבריה ותמאן להשיב אותי אל נחלת אבותי להיות מושל בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, ותחת היות מחסה עֹז ומגדל ישועות לארץ אחת מארצות אשכנז, מתאמצת פרוסיא לשפוך רוח ממשלתה עליה בחֹזק יד כבעל ארץ אוֹיַבְתָּה אשר לכדה בחרבה ובקשתה.... כל יושבי ארץ אשכנז יודעים נאמנה כי אתם, אף כי לא נחשבתם בעיני פרוסיא להיות דבריכם נשמעים בִּדְבַר ארצכם ומולדתכם, אתם הייתם נכונים לעשות כל אשר יש בכחכם לעשות להכין את השלום ולְסַעֲדוֹ בל ימוט. גם אנכי חפצתי לְוַתֵּר דברים רבים מִזְכוּת יְרֻשָּׁתִי לעשות בזה רְצוֹן ממשלת פרוסיא, אך כל יגיעי היה לריק, כי ממשלת פרוסיא הֶאֱטִימָה אזניה והשליכה כל דִבְרֵי אחרי גֵוָהּ וּמֵאֲנָה לקחת מידי כל מנחה וְזֶבַח תּוֹדָה... נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין היו נְסִבָּה הראשונה אל המלחמה המתרגשת בארצות אשכנז, אך לא הענין אשר בעבורו לְחָמִים מלכי אשכנז בעלי הברית. כי הענין ההוא הלא הוא לְהַתִּיר את השאֵלה אם תהי יד הצדק והמשפט מוֹשֶׁלֶת באשכנז בימים יֻצָּרוּ, או איש זְרוֹעַ לו הארץ —. בְּנֵי שלעזוויג־האָלשטיין! הנה ימים לא־טובים, ימי נסיון עז, באו עליכם. אך אתם החזיקו בְּמָעוֹז אמונתכם וישרת לבבכם ונכח צדק ונכוחה יהי דַרככם. נפשכם יודעת מאד על פי התלאות וְהַזְּוָעוֹת אשר מצאו אתכם בימי קדם כי לַהַט החרב קְצַר יד הוא להכחיד את רוח הַנָּכוֹן המתנוסס בקרב איש ולב עמוק, וכי רק האיש אשר יאבד תקוה, איש אובד הוא....״ בשמונה עשר לחדש יוני הופיע גם מכתב הגלוי אשר הוציא מלך פרוסיא לבני עַמּוֹ אדות המלחמה הזאת, הלא כה דבריו: „לפני שָׁנִים אחדות כרתי׳ ברית עם קיסר עסטרייך לְשַׁבֵּר עֹל זרים ואדונים קשים מעל צוארי שֵׁבֶט אחד משבטי אשכנז היושב בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין. בְּיֹשֶׁר לבבי שכחתי את אשר עולל לי קיסר עסטרייך לְפָנִים וְקַוֹּה קִוִּיתִי כי בְּתִתִּי לו בריתי שלום וּבְהִשָּׁפֵךְ דְּמֵי בני עסטרייך ופרוסיא במלחמת מצוה לקרוא דְרוֹר להנסיכות האשכנזיות ההן, תצמח אהבה נאמנה בין שנינו, ושנינו יחד נִגַּבֵּר חיָלים להצמיח יֶשַׁע ולהאיר אור חדש על יושבי אשכנז. אך תִּקְוָתִי נכזבה! קיסר אשכנז לא יאבה שְׁכֹחַ כי אבותיו הקיסרים פרשו לְפָנִים את כנפי ממשלתם על כל קַצְוֵי ארצות אשכנז, ופרוסיא הצעירה לימים אינה נכבדה בעיניו להיות בעלת בריתו, אך בעינים רָמוֹת ומשטֵמָה עתיקה הוא עוֹיֵן אותה ויחשבה לצרה וצוררת לעסטרייך... ממשלת עסטרייך חוֹרֶשֶׁת רעה על פרוסיא כל הימים וכל מזמתה לעולל בעפר קרנה,

אמר עִם הספר גם הדברים האלה: „בהתחברי אל פרוסיא לצאת למלחמה על דאֶנעמאַרק להוציא מתגרת ידה את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, גם אחרי תֹם המלחמה ודְבַר השלום יָצא בווין למענהו, רחוק רחוק היה ממחשבתי לָרֶשֶׁת את הנסיכות ההן אשר לא לי הֵנה, וכל ישעי וכל חפצי היה רק להביא ברכת השלום ולהאיר אור הדרור על יושביהן הנִגָשִׂים והנענים שנים כבירות בידי אדונים קשה. אך ממשלת פרוסיא לא כן חשבה ולא זאת היתה מגמת פניה כי אם לְסַפֵּחַ בחֶזקת היד את הנסיכות ההן אל ארץ ממלכתה למרות רוח הצדק והיושר, וכל עמלי להטותה אל אֹרח מישור נשאר מָעַל, כי היא באחת ואין מי ישיבנה, ועל כן חדלתי מהשחית עוד דברי אליה והִגַשׁתי את שאֵלת שלעזוויג־האָלשטיין לפני כסאות מלכי הברית, גם צויתי לִנְצִיבִי אשר בהאָלשטיין לקרוא עצרה ולאסוף את נִבחרי העם היושבים בהאָלשטיין לשאול את פיהם אֹדות משטרי הממשלה הטובים והישרים בעיניהם. ואז בִלעה ממשלת פרוסיא את פני הַלוֹט הַלוּט על מזמות לבבה והוכיחה לעיני כֹל כי חזקת ידה היא קו משפטה וצור חרבה דת יִשְׁרָתָה, כי צבאותיה פרצו בזרוע חשופה ובחרב שלופה בנסיכת האָלשטיין ויפיצו את נבחרי העם אשר התאספו על פי מצותי להתיעץ ולַמתיק סוד, ואת ממשלת שתי הנסיכות לקחה לה לבדה, ובכֹח ידי אנשי חילה אשר מִסְפָּרָם עשר מונים ממספר אנשי חילי בהאָלשטיין, לחצה את צְבָא חילי לעזוב את נסיכת האָלשטיין. כראות מלכי הברית את מעשה פרוסיא אשר לא כדת ויצוו להניע את צִבאותיהם למלחמה, בִצעה ממשלת פרוסיא את מזמתה אשר יָזמה כבר להיות גברת ממלכות בארצות אשכנז ולהסיר את כל מלכיהן אל משמעתה, כי נתקה ברוב גאונה את מוסרות הברית הישָׁנה אשר למלכי אשכנז, והֶעמיסה עליהם לבא בברית חדָשה אשר תשים לפניהם ולתת צוארם בעֹל התקונים החדשים אשר תגזור עליהם לקרוע את ארץ אשכנז לשני גזרים, ותהי הנקלה עוד זאת בעיניה ותפרוץ בחרב מלחמה בארצות זאקסען, האַנאָווער וקורהעסען אנשי שלומנו ובעלי בריתנו. הנה כי כן עוררה ממשלת פרוסיא את המלחמה הזעומה המתחוללת בארצות אשכנז בין אחים אהובים כיום הזה! הנני קורא את הממשלה אשר הֵמִיטָה מָוֶת וְאַבְדָן על ארצות השלום ועל רבבות אדם בני עַם אחד היושבים שֶׁבֶת אחים, הנני קורא את הממשלה ההיא לתת דין והשבון לפני כֵּס הַתּוֹלָדָה (וועלטגעשיכטע) בארץ מתחת ולפני כֵּס יָהּ בשמים ממעל . . . . — . בעצם היום ההוא עָרַךְ גם הנסיך מאויגוסטענבורג דברים אל יושבי שלעזוויג־האָלשטיין אשר קִוָה למשול בם על פי משפט הירושה אשר לו ואשר רֻבָּם עודם מַחזיקים בו והושבים אותו לנסיכם בקדם. ובתוך יתר הדברים דבר הנסיך גם את הדברים האלה: צבאות מלכי הברית נוסדו יחד לעשות את משפטי ארצנו ואת משפטי ממשלתה. דברי המשפטים ההם כבר הוציאו

לאור

והנה המלך געארג אשר בתחלה פסח על שתי הסעפים אם יתן ידו אל עסטרייך או אל פרוסיא, ולאחרונה כרת ברית עם עסטרייך מיראתו פן תַצִיב ממשלת פרוסיא גבולות למשפטי ממשלתו, התאמץ לבוא עם אנשי חילו, אשר מספרם בערך תשעה עשר אלף, אל מחנה באַייערן בעלת ברית עסטרייך אשר לכדה את קאָבורג, אך בראותו כי הפרוסים סָגרו עליו את הדרך ואין עוזר לו, אז דָרַש מאת הפרוסים כי ישקטו ממלחמה ימים אחדים (מעשרים עד עשרים וחמשה לחדש יוני). הפרוסים נָאותו לו לדבר הזה, וההערצאָג ממדינת גאָטהאַ דִבר על לב המלך געאָרג כי יעשה שלום עם הפרוסים על אָפנים ידועים. אך געאָרג לא התרצה אל האפנים ההם, וְחֵיל האַנאָווער נִסו עוד הפעם לפרוץ להם דרך ולהגיע למחוז חֶפצם (כ״ו יוני), אך הגענעראל הפרוסי הנודע בשם פֿ ל י ס מִהֵר לעלות עליהם למלחמה וישיגם אצל לאַנגענזאַלצאַ ויתגר בם מלחמה (בכ״ז יוני). אז עוררו חיל האנאווער את גבורתם כבימי קדם, ואף בהיותם חסרי כלי נשק וחסרי לחם, התגברו על הפרוסים ויחלשו אותם לפי חרב ויתרם שָׂמוּ פניהם לעיר גאָטהאַ להתרפאות שם מן הַמַכּות אשר הִלוּ בם גבורי האנאווער. אפס כי גבורת חֵיל האנאווער היתה לא לעזר ולא להועיל, ואך לשוא עֻפְּכו דמי האשכנזים בשתי מחנות אנשי המלחמה, כי ביום המחרת נוכחו חיל האנאווער וידעו נאמנה כי הפרוסים מַכְתִירים אותם באלפיהם וברבבותיהם ואָבַד מָנוֹס מִנהם, מחנה באייערן ויתר מחנות בעלי הברית לא יחושו לעזרתם, אין להם מחסה ומסתור וגם צדה לא עשו להם, ומה כֹּחָם כי ייַחֵלוּ ותוחלתם נכזבה! על כן נלחצו להתרפס ולְהִכָּנַע תחת ידי הפרוסים, ובתשעה ועשרים יום לחדש יוני נתנו ידם לאנשי מלחמתם לעשות בהם כטוב בעיניהם אם לשבט אם לחסד. ובכן נָסַבָּה כל ארץ האנאווער ומלואה ליד הפרוסים ויהיו לאחוזה. אנשי החיל התנצלו את כלי מלחמתם מעליהם, ואז שֻׁלחו לחפשי לארצם ולמולדתם, פקידי החיל נשבעו לבל יוסיפו לשאת הרב על פרוסיא במלחמה ההיא, ואז הושבו להם חרבותיהם וישובו גם הם לארצם. המלך געארג ובנו יורש העצר הֵרִימו פעמיהם לעיר ווין. המלכה נשארה עוד ימים אחדים בהיכלה תחת חָסות פרוסיא. וצבאות הפרוסים אשר איתן מושבם בארצות זאקסען, האנאווער וקורהעססען, הקימו שליטים ופקידים ושופטים ושוטרים בכל הארצות הנלכדות ההן וַיִרְעוּ את יושביהן במקל נֹעַם וַיֵטוּ להם כנהר שלום.

בשבעה עשר יום לחדש יוני תרכ״ו (1866) הוציא קיסר עסטרייך מכתב גלוי לכל העמים אשר בכל מדינות מלכותו להודיעם כי מלחמה לו בפרוסיא. במכתב ההוא הִצדיק את נפשו אֹדות המלחמה זאת וישיא עָוֹן אשמה על ממשלת פרוסיא כי היא הציקתהו לשלוף חרבו מתערה, ובתוך יתר הדברים

אמר

תקים ממשלת פרוסיא על מוסדות תקונים ישרים כפי אשר ערכה כבר בעשירי לחדש יוני לפני מלכי הברית. אם כה יעשו המלכים ההם, הבטיחה להם ממשלת פרוסיא לבל יִגָרַע מאומה מכל היד הֲדַר מלכותם וכבודם יהי חָדש עמהם, אך אם ימאנו ולא יאבו שְׁמֹעַ, צפוים הם אל חרב המלחמה. שלשה השליטים ההם עָנו ואמרו פה אחד כי הם אינם יכולים להטות אזנם אל ממשלת פרוסיא ולתת ידם לה. מלך זאקסען הֵשִׁיב אמרים כי חָפֵץ גם הוא בפארלאַמענט אשכנזי, אך אין כל צדָקה לממשלת פרוסיא לבחור את האנשים אשר יֵשבו בפאַרלאמענט ההוא כטוב וכישר בעיניה מבלי פְּנוֹת אל דֵעוֹת יתר המלכים. גם מלך האַנאָווער לא אבה לתת את משפט הבחירה הזאת רק לפרוסיא לבדה, גם זולת זאת לא היה את נפשו אל התקונים החדשים אשר תעשה פרוסיא באשכנז כפי רְאוֹת עינה, בְּיָדעו מראש כי התקונים ההם יגרעו משפטי הממשלות הבלתי מְגבלות ויאסרו את ידי מלכי אשכנז לשלוט שלטת בלי־מְצָרים כבימי קדם. גם נְשִׂיא קורהעסען השליך את דברי ממשלת פרוסיא ארצה ולא מִלא אחריה. אחרי הדברים האלה ידעו שלשה השליטים ההם נאמנה כי צפוים הם אל מלחמת פרוסיא, אמנם מאשר קצֹר קצרה ידם להתיצב לפני צְבאות גבוריה הרבים והעצומים מהם מאד, על כן נִמרו אֹמֶר לעזוב את ארצות ממלכתם ולצאת עם אנשי חילם להתחבר עם צבאות קיסר עסטרייך ומלך באייערן ויתר מלכי אשכנז בעלי בריתם היוצאים למלחמה על פרוסיא. מלך זאַקסען עזב עם אנשי חילו את עיר הבירה ואת ארץ ממלכתו וירם פעמיו ארצה באֶהמען, מלך האַנאָווער עזב גם הוא עם בנו יורש העצר ועם אנשי חילו את ארצו ואת ממלכתו ויסע לעיר גאֶטטינגען, אך הניח את אשתו ואת בנותיו בהאַנאָווער. נְשִׂיא העסען נשאר בעיר מלכותו, אך את אנשי חילו שלח במסלה העולה לעיר האנוי להתאחד עם המחנה הדרומית אשר לעסטרייך. אז היו שׂדי ערי המלוכה אשר לשלשת מלכים ההם פתוחים לפני חֵיל פרוסיא והם באו וישבו בתוכן: בעיר האַנאָווער באו הפרוסים בשבעה עשר יום לחדש יוני, ולמחר באו גם בערי דרעזדען וקאַסעל וַיֵאָחזו בתוכן ואיש לא עמד לפניהם. ולנשיא העסען אשר ישב עוד בהיכלו הנקוב בשם ווילהעלמס־האֶהע, שלח הגענעראל ראֶדער דברי שלום ויבקשהו עוד הפעם להטות אזנו אל משפטי ממשלת פרוסיא ואז ישוב לכבודו ולכסא ממשלתו כמקדם, אך הוא הִכְבִּיד את לבבו גם בפעם הזאת ולא אבה ולא שמע אל דברי שלום ההם, ועל כן לְקָחוֹ השר ראֶדער בשביה וישלחהו לעיר שטעטטין ושם הובא אל הארמון הישן אשר לפנים ישבו בו ההערצאָגים מפאָמערן. במֶשך ימים אחדים לכדו הפרוסים כל ממלכת זאַקסען, רוב נפות קורהעסען, ואחרי צאת געאָרג מלך האנאווער עם אנשי חילו מעיר גאֶטטיננען וילך במסלה העולה לעיר לאַנגענזאַלצאַ ואייזענאַך, לכדו גם את כל נפות ארץ האנאווער.

הנפרדים ורחוקים זה מזה, התלכדו יחד לעדור במלחמת חובה ההיא בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מְאֹדָם.

כאשר נפתחה הרעה בעיר פֿראנקפֿורט מטעם קיסר עסטרייך והמלכים אשר אתו לצאת למלחמה על פרוסיא, היתה פרוסיא ערוכה כבר בַּכֹּל ועומדת הָכֵן לצאת לקראת נשק במערכה הזאת: המחנה אשר שם עלב נקרא עליה (עלב־אַרמעע) ושר צבאה הגענעראַל הערוואַרט פֿאָן בריטטענפֿעלד, היתה אֲגַף הימנית במלחמה ההיא וְהִשְׂתָּרְעָה בין עיר האַללע ובין טאָרגוי ופניה מועדות לפרוץ בארץ זאַקסען, מחנה שלעזיע השניה היתה אנף השמאלית ושר צבאה פֿרידריך ווילהעלם יורש העצר (קראָנפרינץ), ומחנה שלעזיע הראשונה ושר צבאה הפרינץ פֿרידריך קאַרל היתה המחנה התיכונה (דאַס צענטרום) בין האָיערסווערדאַ ובין גאָרליץ, ובעיר ברלין נֶעצר גדוד המאסף (רעזערווע) תחת פקודת הגענעראַל מילבע. המחנה המערבית (וועסט אַרמעע) היתה תחת פקודת השר פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין ומספר אנשיה היה מצער ממספר מחנה העלב והם סוככו בהרבותיהם את וועסטפֿאַלען ומדינת רהיין, ומגמת פניהם להשתער בהאַנאָווער, העסען ונאַסוי. אל המחנה הזאת נחשבו גם גדודי גאָעבען, באַייער ומאַנטייפֿעל. על פי מלך באייערן יצאו כבר בראשון לחדש יוני ממבצרי בעלי הברית ומעיר פֿראַנקפֿורט אנשי המצב מֵחֵיל עסטרייך ופרוסיא אשר צָבאו שם עד הימים ההם ותחתיהם באו אנשי חיל מיתר מדינות המלכים בעלי הברית —. מחנה עסטרייך התפקדה תחת פקודת שר הצבא הנודע למשגב בשם בענעדעק, אשר נעטר בעטרת תפארת גבורים במלחמת זאָלפֿערינא ואשר היה מְלֻמד מלחמה ואיש חַיִל מנעוריו, והוא הִצִּיג את אנשי המלחמה מעיר קראַקוי עד חוף נהר עלב השמאלי בגאליציא המערבית, מאֶהרען, שלעזיע העסטרייכית ובאֶהמען לאֹרך קַו מסִלּת הברזל, עד כי ראשית גבורתו התכנסה בין אָלמיץ ובין יאָזעפֿשטאַדט. גם אצל באָדענבאַך וגבול ארץ זאַקסען נקבצו ובאו גדודים רבים מצבאות עסטרייך לעדור במלחמה הגדולה הזאת.

מעת אשר הֶחליטו מלכי הברית בארבעה עשר יום לחדש יוני להקדיש על פרוסיא מלחמה, לא יכלו עוד מלכי אשכנז לעמוד מרחוק מבלי התערב במלחמה, רק נלחצו להתחבר אל אחת משתי הממלכות הגדולות בהִלָּחֵמן ביום קְרָב, ובחמשה עשר יום לחדש יוני שלחה ממשלת פרוסיא דברים קצרים ונמרצים אל מלך זאקסען ואל מלך האַנאָווער ונשיא קורהעסען. וַיְאֶץ בם להשיב לו במֶשך עשרים וארבע שעות דברים ברורים: אם יש את נפשם למשוך ידיהם מעסטרייך וּלְצַוֹּת את אנשי חילם להתפשט את כלי מלחמתם, גם לְהִלָּוֹת אל הברית החדשה והפּאַרלאַמענט האשכנזי אשר

תקים

נתנו אותה לִמְהַלֶּלֶת קדושת כל פֵּשֶׁר וכל מָסוֹרֶת ברית. וכל הפלגות הרבות והשונות ההן נהרו אל דגל קיסר עסטרייך ואל דגלי יתר המלכים בעלי ברית אשכנז אשר ידם תִּכּוֹן עם הקיסר וּזְרֹעָם תְּאַמְּצֶנּוּ. ואליהם נִסְפְּחוּ כל העמים היושבים בארצות אשכנז, רבים מהם בחֵפֶץ לבבם ורגשי נפשם, ורבים על פי מכתבי העתים אשר רוח מליצי העם והכהנים דובר בם לעורר משטֵמה ונקמה על ממשלת פרוסיא. רבים מהם נִסְחֲפוּ בשטף בעלי הלשון בראשי הוֹמִיּוֹת ובבתי האסֵפות אשר חתו גחלי רתמים על ממשלת פרוסיא ויעירו עליה רוח משחית, ורבים בזָכרם את שנת תר״ט 1849, ועוד רבים מהם מיראתם פן ירבו עליהם המסים ותרומות אנשי חַיִל לִצְבָא המלחמה. והנה אם היו סערות רגשי לב ותשוקת קְרָב ומלחמה דֵּי אוֹנִים וכבירי כֹח לערוץ אויב ולהכריעהו לטבח ביום קְרָב על מרומי שדה, כי אז היתה תבוסת פרוסיא שְׁלֵמה במערכה בשדה קָטֶל. כי באמת לא נמשכו אז הפרוסים בחבלי אדם בעבותות החֵשק אל המלחמה ההיא, ונהפוך הוא כי מכל עֲבָרים שֻׁלחו מכתבי בקשה אל מלך פרוסיא לאסוף את חרבו אל תערה ולעשות שלום עם עסטרייך: כותבי מכתבי העתים ובעלי האסופות וראשי המדַברים הֵרִימוּ במרום קולם ויזעקו חמס על הפוליטיק הפרוסי בעת ההיא אשר ידיו דמים מָלֵאוּ ויצא רֶשֶׁף לרגלו, ומיום ליום רבו האנשים המאיצים במלך להסיר את הסגנים ולהמיר את הליכות הממשלה. בערים רבות גדל המספד וזעקת שֶׁבֶר על בחורי החֶמד אשר נפל עליהם הגורל לצאת לַצָּבָא, ובכל מקום אשר דְּבַר המלך ודתו מגיע להרים אנשי חַיִל למלחמה, היה אֵבל כָּבֵד, תאניה ואניה. המסחור ירד מטה מטה, הסוחרים הגדולים לבשו חרדות, הָעֹנִי והחֹסר גברו בארץ ומשפחות רבות רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְכֻלם יחד התלוננו ויתאוננו במר נפשם על המלחמה אשר קראה הממשלה על עסטרייך, כי היא מְקוֹר כל הרעות וההלאות אשר פרצו בארץ. אולם כל זאת היתה בטרם יצאה החרב מתערה ובטרם פקחו הפרוסים את עיניהם לראות כי המלחמה ההיא נחוצה מאד למען כְּבוֹד ארצם ומולדתם ולמען עֶמְדָתָם וחֵרותם, וּבְהִוָּדַע להם כל אלה, הערה עליהם רוח חדשה ויתעודדו ויתאוששו להערות למות נפשם על מרומי שדה להציל את כבודם וכבוד ממשלתם לבל יִסֹּב לזרים, ואז נודע לַכֹּל מה רב כֹח ממשלה נאורה המכוננת על סדרים ישרים למשוך אחריה את לבות בני העם, ומה עז הָרֶגֶשׁ בנפש כל איש פ ר ט י להתחבר אל ה כ ל ל ולהיות טבעת אחת בשרשרת הליכות המדינה כֻּלָּה, וכל הפלגות הנפרדות בדֵעותיהן תתחברנה ותעשינה אֲגֻדה אחת לרדוף ולהשיג מטרה א ח ת. נבחרי העם אשר רָבוּ בחָזקה את שָׂרֵי המלוכה, עשו שָׁלום אמת ביניהם, אחים נפשעים נִפְגָּשׁוּ, מְרִיבֵי עָם נָשָׁקוּ, וכל בעלי המחלקות

הנפרדים

עוד כבודה על ידי רעם גבורות ביום קְרָב, גם לתת יד ליתר שבטי אשכנז לְהִתְאַחֵד לממלכה גדולה ועצומה תחת מַחסה מלך עָזוז וגבור כמלך פרוסיא. המזמה הזאת היתה כמוסה בחדרי לבב ביסמארק וצפונה בתבונן משכיותיו ימים רבים עד אשר מצא עת רָצוֹן להוציא אותה לפעולות ידים כיד חכמת המדינה הטובה עליו.

אחרי אשר הֻתְּרָה אֲגֻדת מלכי הברית, נֶחלקה ארץ אשכנז לשתי מַחְלְקוֹת: לְמַחֲלֹקֶת עסטרייך ולמחלקת פרוסיא. אפס כי מחלקת עסטרייך היתה רבה ועצומה יתר הרבה ממחלקת פרוסיא, יען כי אליה נָהרו כל בני מְרוֹם העם, האפרתים והאצילים, הסוחרים והעשירים, ואחריהם נמשכו כל המון העמים הרבים היושבים בארץ. בראש המחלקה הזאת היו הכהנים תופשי הדת אשר דָבְקוּ תמיד בקיסרי עסטרייך מבית האַבּסבורג בגלל הטוב אשר הִרבו עֲשׂוֹת עמהם כל הימים בהיותם להם מְגִדְלֵי עֹז וחֹסֶן ישועות ובְתִתָּם להם יד לשפוך רוח ממשלתם על עַמֵּי הארץ ככל אַוַּת נפשם; אחריהם נָהרו אל דגל הקיסר רֻבֵּי מליצי העם ומְגִנָּיו (דעמאָקראַטען) בחרות אפם על ממשלת פרוסיא אשר גָדרה דרכיהם בגזית וְהֵשִׁיבָה אחור ימינם מֵעֲשׂוֹת את אשר יָזְמוּ לעשות, ובקנאתם בה כי היא עתידה לְחַבֵּר את נְפוּצוֹת שבטי האשכנזים לְעַם אחד, אשר זאת היתה כל עֲמַל נפשם לעשות להם בזה שֵׁם עולם, ועתה לָקְחָה זאת פרוסיא מידם בחָזקת היד; אל דגל קיסר עסטרייך נָהרו גם עשירי עָם והאפרתים בעלי הנכסים הממלאים אוצרותיהם כסף, כי יָראו פן יְבֻלַּע להם אם יֵרדו שְׁטָרֵי כסף עסטרייך ממְחִירָם בהיות יד פרוסיא על העליונה; אל דגל הקיסר נהרו גם רבבות בני ההמון אשר נתנו יתר שאת וִיקָר לפלגות אשכנז לממלכות ונסיכות רבות ומדינות נפרדות על הַהִתְחַבְּרוּת לממלכה אחת גדולה תחת חָסוּת פרוסיא, גם היה לבם חָרֵד על מָסוֹרוֹת אבותיהם אשר בידיהם, על מנהגיהם הישָׁנים, על מדותיהם העתיקות ועל כל דרכי חייהם אשר הסכינו עמהם מִימֵי קדם, פן יִמָּנַע מהם כבודם ופן יסופו עוד ויתמו מן הארץ כָּלִיל אם תְּחֻבַּרְנָה כל מדינות אשכנז לממלכה אחת או ממשלת ברית־מדינה אשר בראשה תתנוסס ממלכה מְיֻסדת על זרוע אנשי הצָּבא וְכֹחַ ידיהם, ורע עוד מזה פן תְּתֻבַּלַּע ארץ אשכנז בארץ פרוסיא ולא יִוָּדַע כי באה אל קרבה; אל דגל קיסר עסטרייך נהרו כל האנשים אשר רע בעיניהם מעשה ממשלת פרוסיא אשר עשתה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, בגָרשה את הנסיך מאויגוסטענבורג מֵהִסְתַּפֵּחַ בנחלת אבותיו, ובהַטּוֹתה את משפט העם היושב בנסיכות ההן לבלתי שָׁאֹל את פיהם מי יהיה המושל אשר ימשול בהם כלבם וכנפשם. האנשים ההם הִשִּׂיאוּ על ממשלת פרוסיא אַשְׁמָה גם על מעלליה בתוך ארצה פנימה אשר עוללה לנבחרי בני עַמָּה ומליציהם, בהשליכה את כל דבריהם אחרי גוה ולאחרונה קָגרה את בית ועדם. גם

נתנו

הדברים ההם כתובים בו, על השֻׁלחן אשר לפני ב״עלי האסֵפה, עזב את בית האסֵפה וישב לברלין הבירה. והנה אחרי אשר סרה פרוסיא מאחרי אגֻדת המלכים בעלי הברית, אָבדה הברית ההיא וסר צִלָּה מעליה, אך בכל זאת הודיע ציר עסטרייך וצירי יתר המלכים והנסיכים לכל יושבי ארצות אשכנז כי אין לִפְנות אל דברי פרוסיא, כי אין לה המשפט לְפַתֵּחַ חרצובות הברית ההיא, ותהפוך הוא כי בעלי הברית עֹז בידם להכביד כפם עליה לָסור אל משמעתם ולעשות את כל החֻקים והמשפטים אשר הם על פי הברית ההיא. ובאסֵפת שרי הקיסר בששה עשר לחדש יוני, השמיע ראש האספה מטעם הקיסר כי הוא עורב עֲרֻבָּה לכל המלכים והנסיכים המחזיקים בברית ההיא לבל יְאֻנה אליהם כל דָּבָר רע, ואם יעוז אחד המלכים להדיח אחד מהם משאתו, יְשַׁלַּח בו הקיסר כל גבורי צְבָאָיו לעשות בו שפטים כמשפט העובר את מצות המלכים בעלי ברית אשכנז. אך עוד בעשרים ואחד יום לחדש יוני עזבו נסיכי אָלדענבורג וליפע־דעטמאָלד את הברית ההיא, בעשרים ושלשה לחדש עשה כן נסיך זאַקסען־אַלטענבורג, ובעשרים וחמשה עשו כן נשיאי אַנהאַלט, שוואַרצבורג־זאָנדערסהויזען וואַלדעק, בשני לחדש יולי עזבו את הברית ההיא גם נסיכי קאָבורג־גאָטהאַ, נייס ומעקלענבורג, ובעשרים ושנים לחדש ההוא עשתה כזאת גם זאַקסען־מיינינגען, ובשני לחדש אויגוסט גם באַדען, ומאז והלאה הֻתְּרָה אגֻדת בעלי הברית ואבדה נירה וכבה נרה. הברית ההיא נהיתה רק על פי צוק העתים וְלַחַץ הזמן, אך לא יכלה להתעודד לאֹרך ימים אחרי אשר שֻׁנו העתים והליכות הזמן פָּשטו את צורותיהן ולבשו צורות חדשות. והנה עוד בשנת תר״ח 1848 הגידו בעלי הפאַרלאַמענט האשכנזי ולא כחד תחת לשונם כי הברית הישָׁנה ההיא דורשת סדרים חדָשים ומשפטים ישרים לפי רוח הזמן, גם הודיעו נאמנה כי מְקור הרעה לרפיון יְדֵי האשכנזים והריסות גבורתה הוא רק בגלל אשר הם נתונים תחת שתי ממשלות: ממשלת עסטרייך וממשלת המלכים בעלי הברית, ולא ישובו לקדמתם ולגבורתם כי אם אחרי אשר תִּבָּדֵל עסטרייך מבעלי הברית ולא תוסיף לבוא בקהלם ואחרי אשר יְתֻקנו תקונים חדשים בהליכות בעלי הברית. ועל כן חִלּו אז שר הפאַרלאַמענט ההוא את פני מלך פרוסיא לעמוד בראש בעלי הברית ולתקן תקונים טובים במשפטי הברית ההיא כפי ראות עיני כבודו וכפי רוח הזמן והליכות התבל. אך מלך פרוסיא נִעֵר אז כַּפָּיו מִתְּמוֹך בהנהגת הבונדעסטאַג, את היתה הסבה להחרפה והשפלות אשר הֱמִיטָה אז עסטרייך על פרוסיא בוַעד אָלמיץ, כאשר מודעת זאת לכל יודעי דברי הימים ההם. ועל כן אִזֵּר השר ביסמאַרק כגבר חלציו מיום היותו לראש הסגנים בפרוסיא להשיב אליה את הכָּבוד אשר מֵאֲנָה בו לפָנים, ומגמת פניו לקרוא על עסטרייך מלחמה היתה רק להסיר חרפת פרוסיא אשר טָפלה עליה עסטרייך ולהגדי־

עוד

השבי, את בתי הדפוס אשר במקום ההוא סָגַר על מַסגר, ובמכתב גלוי הודיע (בעשירי לחדש יוני) כי מהיום ההוא והלאה ישלוט הוא בשם ממשלת פרוסיא גם בנסיכת האָלשטיין, את שרי הארץ הֵסִיר ממשמרת פקודתם ואת השר הבאַראָן קאַרל פאָן שעעל־פלעסען מִנָּה לראש השרים (אָבערפּראָזידענט) בשתי הנסיכות, את כל חֶברות וּכְנֵסִיּוֹת הַמְדִינִיּוֹת הֵפִיץ לכל עברים לבל תשובנה להתאחד עוד, ועל כל מוציאי מכתבי עתים לאור צִוָּה מהדפיס עוד דבר על דברי הפאליטיק בעת ההיא, והשר גאַבלענץ אשר ראה כי אזלת ידו לעמוד לפני הפרוסים במלחמה, באשר כי רבים הם ועצומים ממנו, בחר לצאת מנסיכת האָלשטיין, ויסע הוא וכל החיל והכבודה אשר ברגליו דרך האַנאָווער אל ארצו ואל מולדתו. גם הנסיך מאויגוסטענבורג עזב אז את האָלשטיין. הנה כי כן ירשה פרוסיא את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין בלי שְׁלוֹף חרב ומבלי תרועת מלחמה.

עלילת פרוסיא בנסיכת האָלשטיין היתה בעיני ממשלת עסטרייך לְעֵדה ולאות נאמן כי נֶאֶרָה ממשלת פרוסיא ברית גאַסטיין והושיעה ידה לה לעולל עלילות כחֵפץ לבבה לַמְרוֹת כל דְבַר חֹק ומשפט צדק, ועל כן אספה ממשלת עסטרייך בארבעה עשר יום להדש יוני את צירי מלכי אשכנז בעלי הברית ואת כל נסיכיה הגדולים עם הקטנים ותדרוש מהם כי ימהרו ויכינו את צבאותיהם לצאת למלחמה על פ־וסיא. ואחרי אש־ עמדו צירי המלכים על המנין, נמנו וגמרו על פי רוב דעות למַלאות את שאֵלת עסטרייך ולהקדיש על פרוסיא מלחמה, ומהם היו מלכי זאַקסען, באייערן, ווירטעמבערג והאַנאָווער, ועוד חמשה נסיכים מנסיכי ארץ אשכנז בעלי הברית. אז קם השר סאַפּיגני ציר פרוסיא על רגליו וירם ימינו וַיְדַבֵּר דברים נמרצים בשם ממשלתו על המשפט אשר הוציאו בעלי האסֵפה לקרוא על פרוסיא מלחמה לא בצדק ולא ביושר וּלְמֹרַת רוח לְחִקֵי מלכי אשכנז בעלי הברית, ועל כן הוא מַתִּיר בשם מַלְכּוֹ את אֲגֻדַת הבונדעסטאַג מהיום ההוא והלאה, ואין עוד לפרוסיא כל חלק ונחלה באגֻדה כזאת, רק תשים משפטים חדשים וסדרים ישרים בארצות אשכנז אשר על פיהם יֵשבו האשכנזים שאננים ושלֵוים, ישבעו טוב ויהיו טובים. אחרי כן הציע ציר פרוסיא ההוא את ראשי הדברים אשר עליהם יכונו המשפטים והסדרים החדשים ההם, הלא המה: לְיַסֵּד פּאַרלאַמענט אשכנזי על פי נבחרים ישרים אשר יבחרו אותם בני העם כטוב וכישר בעיניהם. להדיח את עסטרייך משאתה לבל תֵּשֵׁב ראש בסוד הבונדעסטאַג ודבריה לא יהיו עוד נשמעים בסוד המלכים בעלי ברית החדשה אשר תכונן ממלכת פרוסיא; לְפַלֵּג את צִבְאוֹת בעלי הברית לשתי פְלַגּוֹת: לפלגה צפונית תחת פקודת מלך פרוסיא, ולפלגה דרומית תחת פקודת מלך באייערן. ואחרי אשר הניח ציר פרוסיא את הספר אשר

הדברים

ממלכ׳ פרוסיא היושבים בחצרות המלכים האחרים , וכל השומעים האמינו בזה בידעם את החסר ואת המגרעת אשר באוצר המדינה ואת המבוכות והמהומות המתחוללות בכל הליכות המלוכה . אך מעיני עם עסטרייך נעלמו כל הרעות האלה , כי הממשלה כסתה עליהן בצעיף עלטה , ועל כן האמינו כי ימין הקיסר רוממה וזרועו מושלה לו לרדד את פרוסיא תחתיו ולדרוך על במותיה , וסופרי דברי הימים אשר התנוססו אז בעסטרייך , הרחיבו פה האריכו לשון לשבח ולפאר את צבאות בני עמם ולתת להם יתר שאת ויתר עז על צבא פרוסיא , לטפול דברי בלע על דרכי הפאליטיק אשר לממשלת פרוסיא , ולנבאות כי מהרה קל תעז יד עסטרייך ותרום ימינה ותצא מאת המלחמה בעטרת תפארת הנצח וההוד ותיסר במשפט את ממשלת פרוסיא על בגדה אשר (לפי דעם) בגדה בעסטרייך ועל שאפה על ארצות לא לה .

עד העת ההיא ישבה ממשלת פרוסיא דומיה ולא הרימה ידה על עסטרייך , כי לא חפצה או התחפשה כאלו איננה חפצה להתגרות בה מלחמה לראשונה , אך בשלישי לחדש יוני נלאתה שבת עוד דומיה ומצפה עד אשר תחל עסטרייך להתגרות בה בתחלה . כי בשלישי לחדש ההוא הודיעה ממשלת פרוסיא בספר גלוי כי בהגיש ממשלת עסטרייך את שאלת נסיכות שלעזוויג-האלשטיין לפני מלכי אשכנז בעלי הברית , ובשאלה את פי אזרחי הנסיכות ההן מה יהיה משפט הממשלה בארצות ההנה , הפרה את הפשר ואת הברית אשר כרתה עמה בגאסטיין , ועל כן שבה ממשלת פרוסיא להחזיק בברית הישנה אשר יצאה בווין הבירה לאור , אשר על פיה תמשול פרוסיא ועסטרייך כאחת על שתי הנסיכות ההן יחד . ואז צוה הגענעראל פאן מאנטייפעל הרודה בשם פרוסיא בנסיכות שלעזוויג לפרוש את כנפי ממשלתו גם על נסיכת האלשטיין כבימי קדם , והוא מהר וישלח את אנשי החיל אשר ברגלו אל האלשטיין , ויתר את ידי השר גאבלענץ נציב עסטרייך בהאלשטיין לעשות גם הוא כדבר הזה ולשלות אנשי חילו לשלעזוויג . אך גאבלענץ אשר אנשי חילו היו מעטים מול חיל פרוסיא הרב והעצום , לא יכול להתיצב לפני מאנטייפעל , וילחץ לעזוב את האלשטיין אחרי אשר הודיע בספר גלוי כי לא במשפט רק בחזק יד אכף עליו נציב פרוסיא לצאת מארץ ממשלת עסטרייך . ויצא מהאלשטיין עם אנשי החיל אשר אתו ועם כל שרי האלשטיין ופקידיה ושוטריה וישב בעיר אלטונא , ואז אסף את ראשי ערי האלשטיין ובני מרום העם לעיר איצעהאע למתיק עצה ולעשות פלילה ; ובאספה ההיא היו שלשים שרים משרי האלשטיין גם הציווילקאמיסאריוס השר האלבהובער . ויהי בהודע דבר האספה ההיא אל השר מאנטייפעל , שלח אנשי חיל מזוינים לעיר איצעהאע , והם נסבו על הבית אשר בעלי האספה יושבים בו , את השר האלבהובער הושיב בבית

השבי

אשכנז כל צדקה להתערב במשפטי הנסיכות ההן, ורק מלפני עסטרייך ופרוסיא יֵצא כל דְבַר חק ומשפט בארצות ההנה אשר לקחו במלחמה בחרב ובחנית כיד הגבורה הטובה עליהן. ובשלישי לחדש יוני (הרכ"ו 1866) הודיעה ממשלת פרוסיא גלוי לכל העמים כי הפרה עסטרייך את: פֵּשֶׁר גאסטיין ואספה את ברית שלומה אשר כרתה עִמָהּ. ואז הוסיפה עוד להַזעיק גם את יתר אנשי צבאה ולהעריכם בַּכֹּל למלחמה, ויהי מספרם יותר מארבע מאות אלף איש שולפי חרב. והנה כמספר הזה היה גם מספר חַיל עסטרייך, אך היו נופלים מהם בכל החפצים הדרושים ליום קְרָב ומלחמה: כי פקידיהם ושריהם לא היו מְלֻמדי מלחמה ולא השכילו לאסור את אנשי חילם בְּמָסורת המלחמה, כאשר הֻראו כן לעיני כל במלחמת איטליה אשר לא עמדו על חרבותיהם והֻכו ביום קְרָב. אך פקידי חיל פרוסיא ושרי צבאם היו יודעי מלחמה באופן נעלה מאד כאשר הוכיחו לעיני כל העמים במלחמת דאֶנעמאַרק אשר הלכו מחיל אל חיל ויעשו להם שֵׁם תפארת כגבורים משכילים למוּדֵי נִצָחוֹן. אנשי חיל עסטרייך לא התכלכלו ולא הצטידו ולחמם לנפשם היה לחם צר ולחם קלוקל כאשר היתה כזאת גם לְפָנים במלחמת איטליה, וחיל פרוסיא היו שְׂבֵעים לחם אבירים ולא חסר כֹּל לָמו. חיל עסטרייך היה תערובות עמים רבים ולשונות שונות מכל עמי איירופא אשר דעותיהם רחוקות אלה מאלה ואין מֶזֶח לכל הליכותיהם, אך צבא פרוסיא היה רק בני עַם אחד אשר דת אחת ודעה אחת ושפה אחת לְכֻלם, וקשר אחד אמיץ וחזק קשר אותם בכל דרכיהם ובכל עלילותיהם עד כי היו כאיש אחד חברים. כלי הנשק אשר בידי חיל עסטרייך היו עתִיקי ימים אשר עליהם אבד כָּלַח, ונשקי הפרוסים היו חדשים מקרוב באו, עשוים בחכמה ודעת ומעבירים את יתר כל כלי הנשק לירות למרחוק. ואף גם זאת כי עסטרייך לא נתנה ידה אל בעלי החֶברה הנכבדה אשר הוציאו משפט צדק לאור לחבוש את הנפצעים במלחמה, לנהות מהם מָזור ולכלכל את מחלתם גם לשמור אותם לבל תְאֻנה להם רעה בשכבם על ערש דְוָי. ועסטרייך אשר מֵאֲנָה לתת ידה אל החברה ההיא, הביאה על אנשי חילה רעה נוראה עד אין חֵקֶר, כי אלפי אדם נָמַקוּ בחבורותיהם וימותו במכאובים איומים באין עוזר ומושיע. פרעות נוראות וצלמות ולא סדרים חָלו אז ברחבי ממשלת עסטרייך עד כי מכתבי העתים הִרְהִיבוּ בנפשם עֹז לתת בפי השר ביסמארק דברים מרים על הממשלה ההיא לאמר: „כי היא עוררה את המלחמה על פרוסיא רק בגלל תקותה לקחת כסף ענושים (קאָנטריבוטיאָן) מידה לְמַלאות את אוצרה הריק או להבריח את נפשה מְשַׁלֵּם את חובותיה העצומות בארח כבוד; בהעמיסה את האשמה הזאת על כֹּבֶד המלחמה הכבֵדה הזאת". את הדברים האלה שָׂמוּ מכתבי העתים בפי השר ביסמאַרק באָמרם כי הוא כתב כן לצירי

מלכת

יחד יתחרו בכל עֹז להביא את עסטרייך ופרוסיא אל מְחוז השלום. בעשרים וארבעה יום לחדש מאַיי שלחו שלשת מלכי שלום ההם אל עסטרייך, פרוסיא ואיטליה מכתבי קריאה לקרוא את מלאכיהם אל הקאָנפֿערענץ אשר יהיה בפאַריז להוציא את דְבַר השלום למענהו. פרוסיא, איטליה ומלכי הברית באשכנז שמעו לקול הקריאה ההיא והֵריצו ידיהם אל הקאָנפֿערענץ, ועיני כֹל היו נשואות אל קיסר עסטרייך מה יענה הוא ומה ישיב אמָרים אדוֹתָיו, כי על תשובתו תלויה המלחמה או השלום. ובראשון לחדש יוני השיבה ממשלת עסטרייך אמריה אל שלשת מלכי שלום ההם כי לא תתרצה לשלוח ציריה אל הקאָנפֿערענץ כי אם על האָפנים האלה: לבל יִזָכֵר ולבל יִפָּקֵד בסוד הקאָנפֿערענץ אדות הרחבת גבול אחת הארצות מארצות מלכי איירופא או להוסיף אֹמֶץ ולהרבות המשרה לאחד המלכים ההם מאשר היא בעת ההיא. וויניציאה היא מורשת עסטרייך כל הימים וּמַלְכָּה לא יחליף אותה ולא ימיר במדינה אחרת גם לא יקח כֹּפֶר כסף במחירה. והנה יען כי בלי כל חליפה ותמורה בארצות בעלי הריב, לא יִתָּכֵן להוציא את השלום לאור, על כן בבוא תשובת עסטרייך לפני מלכי צרפת אנגליה ורוסיא משכו את ידיהם מהקאָנפֿערענץ, וברביעי לחדש יוני הודיעו לכל העמים כי נשבת הַוַעַד ההוא ולְמֹרַת רוחם לא מצאו דרך השלום.

הנה כי כן נָד רוח כל איש בין תקות השלום ובין פחד המלחמה מבלי דעת מה יֵלד יום. מצב ארץ אשכנז בעת ההיא דָמָה כמַצָּבָהּ בעת אשר פרצה מלחמת שבע השנים, ולא חסר אז גם סופר ומזכיר אשר הוכיח על פי ספרי הזכרונות דברי הימים למלכי זאַקסען כי לפני מאה שנה שלף גם פֿרידריך הגדול את חרבו הקשה מתערה לא במשפט ולא בצדקה כי אם מתשוקתו הנמרצה לרשת ארצות לא לו כאשר יעשה כן ווילהעלם מלך פרוכיא בלָטשו את עיניו על נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין. עסטרייך ופרוסיא התיצבו אז אשה מול רעותה בִזְרוֹעות חשופות ותרבות שלופות ערוכות למלחמה, ולא חָסרה רק תנועה קלה להוציא את הסערה מאוצר ועמה לערוץ ארץ. והתנועה ההיא הֵסַבָּה ממשלת עסטרייך: כי בראשון לחדש יוני מִלְאָה את ידי מלכי אשכנז בעלי הברית להוציא כאור את משפט נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין כפי רוח בינתם וישרת לבבם, גם צִוְתָה את גאבלענץ שר צְבָאָהּ בהאָלשטיין לאסוף בעשתי עשר יום לחדש יוני את ראשי העם ומגני ארץ האָלשטיין אל עיר איצעהאָע להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, לְחַוֹת דֵעָם על משפט הממשלה אשר ייטב בעיניהם ועל החֻקים והסדרים אשר יבחרו בהם לטובת בני עַמָם והצלחת ארץ מולדתם. לדבר הזה עלתה חמת ממשלת פרוסיא עד לאין מרפא, כי ממשלת פרוסיא שִׁנְנָה פעמים רבות לממשלת עסטרייך וגזרה אֹמר כי אין למלכי ברית

אשכנז

בעלי אסֵפות הדעמאָקראַטים התיצבו לשטנה למו, ויתנו עליהם בקולם כי יראים ורכי לב הם אשר פחד להט החרב וצליל כלי נשק נפל עליהם, גם בוגדים הם בארצם ובְעַמָם, ועצת השרים הנבחרים הופרה ותקותם מפח נפש, כי מרבית עַמֵי אשכנז נתנו להדעמאָקראַטים צדק וילכו במועצותיהם.

בין מפלשי עָבֵי רעם אשר הִקדירו את שְמֵי ארץ אשכנז, נשקפה פתאֹם תקות אור השלום לשמחת איירופא וכל משחרי שלום בארץ. כי המלחמה אשר התעתדה לפרוץ בין פרוסיא ועסטרייך הרעישה את כל אפסי איירופא מדאָגה בדבר פן תפרוץ גבולה ותשטוף בשטף עָזה גם ביתר הארצות לָשוּם בהן שַמות. כי לא כמלחמות חֲצִי הָאִי קְרִים ואיטליא העליונה, המלחמה הזאת, כי המלחמות ההן יכלו לתקוע יתדן רק בארצות אשר פרצו שמה מבלי פְרוֹץ גם בארצות אחרות, יען כי ים השחור והררי הָאַלְפִּים היו מַבדילים בין ארצות המלחמה ובין ארצות השלום, אך המלחמה הגדולה הזאת בארץ אשכנז טַבור איירופא, היא בהתפרצה ברעם גבורתה, תפרוץ משם והלאה גם ליתר הארצות מבלי מעצור לסערת חמתה ומבלי מעצור בעד להט חרבה המתהפכת בְעֶבְרָתָהּ. לְקַדֵם את פני הרעה הנוראה הזאת, נועצו מלכי צרפת, רוסיא ואנגליה לב יחדו לקרוא עצרה ולאסוף את כל מלכי איירופא לאסֵפה כללית (קאָנגרעס) להביא עצה ולעשות פליליה להתיר אגֻדת שלש השאֵלות אשר בגללן צוֹפִיָה חרב המלחמה לצאת מתערה: שאֵלת שלעזוויג־האָלשטיין, שאֵלת התקונים והסדרים החדשים בארצות אשכנז ושאלת מלחמת איטליא עם עסטרייך על דבר מורשת וויניציא. בחצי חדש מאַיי הציע הקיסר נאפאלעאָן השלישי לפני מלכי רוסיא ואנגליה את האָפנים אשר עליהם יְוָסֵד השלום בין עסטרייך איטליא ופרוסיא, הלא המה: הליכות הממשלה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תְמָסֵרְנָה בידי ראשי העם וּמְגִנֵי הארצות ההן, וכל אשר יחליטו הם על פי רוב דֵעוֹת, כן יקום וכן יֶהִי. התקונים והסדרים הישרים אשר ארץ אשכנז דורשת אותם, יֵצאו לאור על פי ראשי מלכי איירופא חֲפֵצֵי שלום אשכנז ודורשי טובתה. מדינת וויניציא תִסָפַח לממלכת איטליא, ועסטרייך תקח במהירה מדינה אחרת או כסף תועפות כפי רְאוֹת עיני המלכים בעלי האסֵפה. אך הפֵשֶר הזה לא מצא חן בעיני מלכי אשכנז בעלי הברית, ועל כן נָזוֹרוּ ממנו גם מלכי רוסיא ואנגליה. אך בכל זאת לא חדלו שלשה המלכים ההם מֵהָבִיא עֵצות איך להפריד בין העצומים ולהשבית את המלחמה העתידה להתחולל בארצות אשכנז, ויותר מִכֻלם התאמץ קיסר רוסיא, מלך השלום, להביע רוחו ולדַבר על לב עסטרייך ופרוסיא לִמנוע חרבם מִדָם. ועצת שלשת המלכים האדירים ההם היתה אמונה כי ישלחו כל מלכי איירופא את ציריהם לְהִוָעֵד בפאריז וכֻלם

הזה, נודיע רק את אשר עולל לו איש צעיר לימים אשר נִסָּה לרצות את נפשו ברחוב ברלין לעיני השמש. שֵׁם האיש ההוא קאַרל קאָהן בן תורג להדעמאָקראַט הנודע בשם בלינד אשר ברח מארצו בַּעֲלות עליו רוח המושל. האיש הצעיר ההוא היה יְשַׁר דרך ולא עַוְלָתָה בו, והוא ירה מִכְּלִי מַשְׁחֵתוֹ כדורי מָוֶת על השר ביסמארק, וכפשׂע היה בין השר ובין המות, עד כי רק באֹרח פלא נמלט מֵרֶדֶת שחת. הרוצח נתפש בכף והובא לבית האסורים ושם טרף נפשו בְּכַפּוֹ *). למלאות את סאת השנאה והנקמה על השר ביסמאַרק העבירו צורריו קול בארצות אשכנז כי הוא בוגד בְּעַמּוֹ ודורש רעתב, ובהיותו בפאַריז תָּקַע כפו אל הקיסר נאפאלעאָן השלישי להסגיר בידו את נָפַת סאַארבריקען מְקוֹם מִכְרֵה גחלי האבן, גם הבטיח אותו כי יעזר לו להרחיב את גבול ארץ צרפת בנפות היפות אשר על נהר רהיין. לַדָּבָר הזה התגעשו האשכנזים ויתגודדו בעריהם להתיעץ איכה יעשו גְּרֹע את זְרוֹעוֹת השר ביסמארק לבל יפיק זממו לְקַצּוֹת בְּעַמּוֹ ולבגוד בארצו. השנאה הגדולה לממשלת פרוסיא בכלל ולהשר ביסמארק בפרט, הָלכה הָלוֹךְ וגדול ביתר עָז מעת אשר מטעם המלך וסגניו סֻגר בית נבחרי העם (בתשיעי לחדש מאַיי תרכ"ו 1866). מלכי אשכנז נבהלו נחפזו ויאספו אליהם את אנשי חֵילָם ויעריכום במערכות מלחמה, והמלכים אשר בוששו לעשות כמעשה יתר המלכים, התאוששו גם הם לצאת בעקבותיהם בראותם איך נפל פחד פרוסיא על בני עַמָּם. לשוא נִסּוּ שרים רבים ונכברים מנבחרי עַמֵּי אשכנז להתאסף בפראַנקפורט ולהתאמץ בכל מאמצי כֹחָם להביא עצה ולעשות פליליה לבל תִפָּלֵג ארץ אשכנז לשתי פְּלַגּוֹת בעת אשר תפרוץ מלחמת האחים בארץ ולבל תתפשט המלחמה בכל רחבי הארץ בין כ ל מ ל כ י א ש כ נ ז, ורק פרוסיא ועסטרייך לבדן תִּלָּחַמְנָה אשה את אחותה אחרי אשר אין עצה ואין תחבולה לעשות שלום ביניהן לשוא היה יגיע השרים הנבחרים ההם ועמָלם נשאר מָעַל, כי בעלי

*) האיש הצעיר בלינד ישב בשבת התחכמוני (אוניווערזיטאט) אשר בווירטעמבערג, ומשנאתו העזה לביסמארק עזב את בית מדרשו וירם פעמיו ברלינה להוריד את השר ההוא ברם שאולה, ובשביעי לחדש מאי (תרכ"ו 1866) בצאת השר מהיכל המלך בחצי היום ללכת אל ביתו דרך הרחוב הנודע בשם שדרות האלונים (לינדען), ארב לו האיש בלינד ויור עליו מאחוריו שתי פעמים מכלי משחית בעל שש פיות, אך החטיא את המטרה, והשר הפך פניו ויחזק ביד הרוצח המחזקת את כלי המות, אך הרוצח מהר ויקח את כלי משחתו בידו האחרת ויור עוד שלש פעמים, ושלשה כדורי מות עופפו כרגע על לב השר, הכדורים חלפו כל בגדי השר וחדרו עד כתנתו אשר על בשרו, ובדרך הפלא ופלא לא נגעו עד נפשו, והשר לא חל ולא זע ויתפוש בידו את הרוצח ויסגירהו אל אנשי החיל, והוא שב במנוחת לבב אל ביתו

מלחמה גדולה ועצומה המתעתדת להתפרץ בסערת תמה. ממשלת פרוסיא חלקה את אנשי חילה לשמונה מחנות (ארמעעקארפס), ובכל מחנה כשמנים אלף איש מלמדי מלחמה, וכלם יחד ההלוּ לנוע ולצאת חוצץ להגיע לגבולות עסטרייך אל מקום המערכה. ובעת אחת התפקדו גם צבאות חיל איטליה, וכל יוצא צבא בארץ ההיא התאספו תחת דגלי שריהם ופקידיהם לצאת לקראת נשק. ומלך איטליה הודיע לכל מלכי איירופא כי בטרם החלה עסטרייך להרבות את מספר אנשי חילה בוויניציא ולתת אות למלחמה, לא חשב מחשבה לקרוא על עסטרייך מלחמה ולא הכין כל חפץ הדרוש למלחמה, ורק אחרי ראותו חרב עסטרייך שלופה וזרועה חשופה על איטליה, נלחץ גם הוא להחלץ חושים להגן על עמו ועל ממלכתו במלחמת מגן. וכל יושבי איטליה הריעו לקראת המלחמה ויתנדבו לעמוד לימין מלכם הנאור בכל נפשם ובכל מאדם, וראשי העם ושרי המלוכה אשר בעיר פלארענץ התירו ידי המלך להוציא מאוצר המדינה כסף תועפות על המלחמה ההיא ככל הטוב בעיניו השר לאמארמאראַ ראש הסגנים באיטליה מסר את משמרת פקודתו אל השר ריקאזאלי ישר הלבב ואוהב עמו אהבה נצחת, והוא התיצב בראש אנשי המלחמה ויהי עליהם לשר צבא וקצין מלחמה. ובימים ההם ערכה ממשלת פרוסיא דברים אל ממשלת זאקסען אשר הרבתה חילה וכל חפצי מלחמה יתר הרבה מיתר מלכי אשכנז, ותשאל את פיה אנה פניה מועדות ועל מי תכונן תציה השנונים? והשר בייסט ראש השרים באיטליא ושונא בנפש את ביסמארק השיב אמרים נמרצים כי מלך זאקסען יעופף את להט הרבו על פני הממלכה אשר תעוז בהותה להרוס את שתות בעלי ברית אשכנז ולשלוף לראשונה את חרבה מתערה. ונקל להבין אל מי ירזמו דברי התשובה הזאת —. וממשלת עסטרייך החלה גם היא להניע את צבאות אנשי חילה אל מקום המלחמה ותחלקם לשתי מחנות גדולות: למחנה הדרומית אשר חרבה נטויה על איטליא בוויניציא ופקודיה מאתים אלף איש, ולמחנה הצפונית אשר זרועה חשופה על פרוסיא וזאקסען בארץ באהמען ומספר אנשי חילה שש מאות אלף איש. על המחנה הדרומית אשר בוויניציא הפקידה עסטרייך את הערצהערצאָג אלברעכט לשר הצבא, ועל המחנה הצפונית הפקידה את השר האביר ואיש מלחמות הנודע למשגב בשם בענעדעק. בכל רחבי ארץ עסטרייך גם ברוב ארצות מלכי אשכנז בעלי הברית התמרמרו העמים היושבים בהן על פרוסיא תכלית מרירות עד כי גם המלכים לא עצרו כח לעצור בעד סערת רוחם והתרגזם אל פרוסיא. ועל ביסמארק חרה אפם עד להשחית, כי עזה שנאתם כמות על ראש הסגנים הזה אשר רוחו מתהלכת בכל הליכות הפאליטיק הפרוסית. ולמען דעת עזוז משטמתם ונקמתם אל השר המרומם

בהבטחה הזאת לא הרגיעה את לבב מלך פרוסיא ושריו, והשר ביסמאַרק הֵשיב אֲמָרים אל השר מענסדאָרף „כי הפחד אשר תאמר עסטרייך כי מְפַחֶדֶת היא מפני איטליה, לא היה פחד, יען כי מלך איטליה הבטיח נאמנה לכל מלכי איירופא כי לא עלה על לבו לקרוא מלחמה על עסטרייך, גם לא הֵחֵל לעשות דָבר הדָרוש לחֵפץ מלחמה בטרם השמיעה עסטרייך כי מלחמה לה עם איטליה. ועתה אם־חֲפֵצה עסטרייך בשלום באמת ובתמים למה זה לה לשלוף חרבה מתערה אחרי אשר אין פחד כלחמה נגד עיניה? הלא כאשר תִּתְפַּשֵּׁט פרוסיא את כלי מלחמתה בראותה את עסטרייך משיבה חרבה אל תערה, אז תחדל גם ממשלת איטליה מֵעֲשׂוֹת עוד הכנותיה למלחמה. על כן אחת אמרתי: אם יש את לבב עסטרייך לעשות שְׁלום אמת לפרוסיא באמת, עליה החובה לשמור מוצא שפתיה להוציא את אנשי חֵילה מבאָהמען, שלעזיען, מעהרען וגאַליציה, ואז תראינה עיניה כי אין גם פחד איטליה לנגד עיניה וכי לא עלה על לב וויקטאָר עמנואל להקריש עליה מלחמה, ועל כן יאתה לה להשיב אחור גם את אנשי חילה אשר הִצִּיבָה לצבוא על איטליה. אולם אם לא תעשה עסטרייך כדבר הזה, אז תְּלָחֵץ גם פרוסיא להרבות צְבָאָהּ ולעמוד הָכֵן במערכות מלחמה" —. על הדברים האלה השיבה ממשלת עסטרייך כי לא תוכל לעשות את דְבַר פרוסיא אדות איטליה ולא תחדל מֵהָכִין הַכֹּל למלחמה. ועל דְבַר נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין הודיעה נאמנה כי לא מצאה דרך אחרת לְיַשֵּׁר ההדורים כי אם להגיש את עצמותיהם לפני אסֵפת המלכים בעלי ברית אשכנז, והם ישאלו גם את פי ראשי העם וּמְגִנֵּי הנסיכות ההן, ואת המשפט אשר יחרצו כֻּלם יחד יהיה לחק עולם לא יעבור. אחרי ההודעה הזאת כפה תמה תקות השלום בין פרוסיא ועסטרייך והמלחמה נשקפה בכל קַצְוֵי ארץ אשכנז. השר ביסמאַרק הֵשיב אמרים קצרים ונמרצים וַיְגַל את סוף דעת ממשלת פרוסיא: כי אם לא תאבה עסטרייך להציב את כל אנשי צְבָאָהּ בכל מקומות ממשלתה על דרך השלום, לא תאבה גם פרוסיא לעשות כדבר הזה ותוסיף לְרַבּוֹת את צבאותיה ולהציבם במערכות מלחמה. ועל אדות שלעזוויג־האָלשטיין ענה ביסמאַרק ואמר: כי ממשלת פרוסיא לא תואיל ולא תחפוץ להסגיר את משפט הממשלה בארצות ההן ביד מלכים אחרים אשר לא הניפו חרבם במלחמת דאֶנעמארק, ועל פי חֻקי כל מלכי תבל יאתה הממשלה רק לעסטרייך ופרוסיא בנסיכות ההן אשר לקחו בחרבן ובקשתן בְּהִלָּחֲמָם ביום קְרָב, ואם תואיל ממשלת עסטרייך לְוַתֵּר את זכותה בממשלת הנסיכות ההנה, תוכל להרבות במחירה ופרוסיא תתן לה בכל אַוַּת נפשה —".

בין כה וכה הוסיפו שתי הממלכות העצומות ההן להגדיל את מספר אנשי חֵיל צבאותיהן ולהעצים את כלי נשקיהן וכל התפצים הדרושים

למלחמה

לרגלי האשכנזים במזמתה הרבה הזאת? על כן גמרו ראשי מנגי העם אמֹר כי כל הימים אשר יעמדו שרי המלוכה אשר בימים ההם על משמרת פקודתם, אין תקוה מוצאת מהם לטובת העם, וכן חרצו מרבית עַמֵי אשכנז משפטם, ובכן נבצרה מְזִמַת ביסמאַרק אדות הפאַרלאַמענט הֶחָדש הזה.

והנה אף כי ראו כל עַמֵי הארץ את ההכנות הגדולות אשר תעשינה עסטרייך ופרוסיא למלחמה גדולה ועצומה, בכל זאת קִוו עוד האשכנזים כי יבוא שלום ולא תפרוץ המלחמה בארצם. ובאמת מצאה תקותם און לה ימים אחדים, כי בשלשים ואחד יום לחדש מאֶרץ הודיעה ממשלת עסטרייך לפרוסיא כי לא עלתה על לבה לשלוף חרבה על הפרוסים, וצבאות חֵילָהּ אשר שלחה לבאֶהמען, הלא מעטים הם במספרם, ומגמת פניה היתה לעצור בעַם הארץ מֵרְדוף עוד את היהודים היושבים בתוכם. על דברי שלום כאלה ענתה גם פרוסיא דברי שלום בששה לחדש אפריל, והבטיחה נאמנה כי גם היא רחוקה ממחשבת מלחמה, ונכונה היא להשיב אליה את צבאות אנשי חֵילָהּ אשר שלחה אל גבולות עסטרייך, ואם הואיל ממשלת עסטרייך לְצַוֹת את אנשי צְבָאָהּ לְנַצֵל את כלי מלחמתם מעליהם, אז תְּצַוֶה גם היא לאנשי חילה לעשות כן, אך על ממשלת עסטרייך לעשות הדבר הזה לראשונה, יען כי היא הֵחֵלָה לָשוּם כלי מלחמה על אנשי חילה. ובשמונה עשר לחדש אפריל השיבה עסטרייך אמְריה לפרוסיא כי היא עומדת הָכֵן להתפשט אֳנִיֶהָ וכלי מלחמתה אם תבטיח פרוסיא כי תעשה כן גם היא ביום ההוא או למחרתו, וכאשר הבטיחה פרוסיא לעשות כדבר הזה, אז עִתְּדוּ שתיהן את יום החמשה ועשרים לחדש אפריל לְפַשֵׁט בו את כלי הקרב ולהשיב את השלום אל כַנוֹ כקדם. כל עַמֵי אשכנז שמחו שמחה גדולה בשמעם את הבשורה הנעימה ההיא וַיְחַכּוּ בכליון עינים אל יום החמשה ועשרים בחדש אפריל. אך לפני בוֹא היום ההוא הוגד לקיסר עסטרייך כי וויקטאָר עמנואל מלך איטליה יַטֶה ידו על וויניציאה להבקיענה אליו בסערת מלחמה, אז הִמְתִּיק הקיסר עֵצָה עם שרי יועציו מה לעשות, ועלתה בעצת כֻּלָם לבטל הכנות המלחמה רק מול פרוסיא, אך להחזיק את ההכנות מול איטליה ולהרבות את מספר גדודי אנשי החיל העתידים לְהִלָּחֵם במלך איטליה. המעשה הזה הֵביא חֲשָׁד בלב מלך פרוסיא וסגָניו גם דְאָגָה לימים העתידים, כי אם כֹה או כֹה יְהִי, תתיצב עסטרייך חמושה בכלי מלחמה תמיד ופרוסיא תהי פְּשׁוּטָה וְעֶרְוָה וכמטרה לַחֵץ. ואף כי הסגן מענסדאָרף הבטיח לפרוסיא בשם הקיסר כי רק על איטליה הוא מִתְעַתֵּד למלחמה ורק היא לוחצת אותו להרבות מספר צבאותיו, אך חלילה לו לחשוב מחשבת לָחֶם על פרוסיא בעלת בריתו, ולאות אמת כי אמת הוא דוֹבר, הנה הוא מוציא את צבאות אנשי חילו מארץ באֶהמען, אך

בהבטחה

ועשרים לחדש מארץ לשרי צבאותיה להכין הכל למלחמה, לְבַצֵר את כל המבצרים אשר על גבול עסטרייך ולשלוח אליהם צבאות חַיִל ערוכים בַּכֹּל ליום קְרָב ומלחמה. גם דברי הברית עִם איטליה הצליחו ויעשו פרי עד כי בשמיני לחדש אפריל נכתבו ונחתמו בספר כדברים האלה: וויקטאָר עמנואל מלך איטליה נוטל עליו לתמוך בידי מלך פרוסיא לעשות סדרים חדשים בכל משפטי המדינה בארצות אשכנז ולעזור לו גם באנשי חַיִל עד עשותו ועד הקימו את מזמות לבבו ולעומת זה יבטיח מלך פרוסיא להתאמץ בכל אשר תשיג ידו להביא את וויניציאה תחת ממשלת המלך וויקטאָר עמנואל. וסגני איטליה היושבים ראשונה במלכות הבטיחו את מלך פרוסיא להתנדב בשמחת לבב לתמוך בידו ולעמוד לִימִינוֹ בהתיצבו בראש מִפְלֶגֶת מְגִנֵי עַם אשכנז ויקרא נבחרי העם לָשֶׁבֶת בסוד הפּאַרלאַמענט אשר נכספה גם כלתה אליו נפש האשכנזים מִשָּׁנִים כבירות.

דְּבַר הפּאַרלאַמענט ההוא היה עצה עמוקה מאת השר ביסמאַרק למשוך אחריו את לְבוֹת כל עַמֵי אשכנז לעמוד על ימינו ואז לא יִבָּצֵר ממנו לעשות את כל אשר יהגה לבו, כי זה שָׁנִים רבות דרשו כל העמים היושבים באשכנז פאַרלאַמענט כזה, יען כי רק על ידו יוכלו כל ארצות אשכנז להתאחד ויושביהן יהיו חברים בכל הענינים הדרושים לחֵפֶץ אשכנז. אך עד הימים ההם לא רָצוּ מלכי אשכנז ונסיכיה לְמַלאות את רְצוֹן האשכנזים בִּדְבַר פּאַרלאַמענט כזה, יען כי הם ידעו מראש כי אז יהיו נִלחצים לְהַגביל את יְכָלְתָּה ממשלתם לטובת העם כֻּלּוֹ, ויותר מִכֻּלָם לא אבו פרוסיא ועסטרייך בפּאַרלאַמענט הזה, יען כי אז תהי יד אחת מהן על העליונה, וכל אחת מהן צרה עינה בִּרְעוּתָהּ, ועל כן התיצבו תמיד לשטנה ולא נתנו מָקוֹם להדבר הגדול הזה אשר עיני כל האשכנזים אליו יְשַׂבֵּרוּ. והשר ביסמארק בְּאַוָּתוֹ להקים פּאַרלאַמענט כזה חשב מְזִמָּה להסיר בזה את לבות כל עַמֵי אשכנז מאחרי עסטרייך ולמָשכם בעבותות אהבה אחרי פרוסיא, כי הוא ידע נאמנה כי ממשלת עסטרייך לא תאבה ולא תשמע לו ותתיצב לשטן להפּאַרלאַמענט הזה. והנה אף כי שמחו האשכנזים לקראת המתנה הטובה הזאת אשר יאמר ביסמאַרק לתת להם, בכל זאת מֵאֲנוּ לקחת אותה מידו וַיִתְחַשְׁדוּ את המתנה בגלל נותנה. כי הם ידעו דרכי ביסמאַרק מיום היותו לראש הסגנים, ידעו כי שונא הוא בנפש את מְגִנֵי העם (דעמאָקראַטען) אשר כל ישעם וכל חֶפצם לְאַחֵד את כל עַמֵי אשכנז על ידי פּאַרלאַמענט אחד תחת פקודת פרוסיא הנאורה, ואיך יִתָּכֵן הדבר כי פתע לפתאֹם יֵהָפֵך השונא העז הזה לאוהב נאמן ויתיצב בראש מְגִנֵי העם להוציא לאור את משאלות לִבבם להאיר אור הדרור על בני העם? אין זאת כי אם משנאת עסטרייך חָפֵץ הוא בדבר הזה ומי יודע אם לא טָמַן עוד פחים

לרגלי

ויאמינו כי דברי הריבות אשר בפרוסיא בין בָאֵי כֹחַ העם ובין שרי המלוכה יהיו קִיר ברזל בין רְצוֹן המלך ובין עזרת עַם הארץ, ולא שָׂמוּ על לב כי בכל עת אשר תקוה טובה נשקפת להפרוסים לְהַרְבּוֹת כְּבוֹד ארצם ולעשות להם שֵׁם תפארת כשֵׁם הגבורים אנשי הַשֵּׁם מעולם, אז יחרדו כצפור כל מפלגותיהם אל תחת דגל מַלְכָּם ויעזרו לו בכל לבבם ובכל נפשם וּמְאֹדָם. ועוד זאת הֶאמינו יועצי עסטרייך כי יתר מלכי אשכנז אשר הם עוֹיְנִים את ארחות הפוליטיק הפרוסית בעת ההיא, ימהרו יחישו להריק על פרוסיא חרב ולעמוד לימין עסטרייך, אך גם בדבר הזה שָׁגוּ ברואה, כי המלכים ההם לא אָצוּ לָדִין עם שהתקיף מהם ולהתגרות ברעה. הן אמת כי מספר אנשי החיל אשר לקיסר עסטרייך רב ועצום הוא ממספר חֵיל פרוסיא, אך לא מִסְפַּר אנשי המלחמה רק עֵצָה וגבורה למלחמה הן הן פִּנּוֹת הַנֵּצַח וההוד, וְחֵיל עסטרייך בכל מספרם הרב לא יכלו עֲמוֹד בשנת תר"ט 1849 לפני האונגארים, ולולי חָשׁוּ הרוסים לעזרתם כי אז יצאו מהמלחמה ההיא וידיהם על ראשם, ועשר שנים אחרי כן הִכּוּ העסטרייכים בתגרת יד הצרפתים מכה רַבָּה מאד ולא הועיל להם מספר אנשי חֵילם כי רב הוא. כל אלה לא שָׂמוּ חכמי יועצי עסטרייך על לבם ונועצו לב יחדו לעשות מלחמה בפרוסיא. ובששה עשר לחדש מֶארץ (תרכ"ו 1866) שלח קיסר עסטרייך ספרים אל כל המלכים בעלי הברית באשכנז וידבר אתם דברי שלום ואהבה להשיב לבבם אליו ויבטיחם להשיב להם הָעֹז והַמִּשְׂרָה לחרוץ משפטם על כל דברי הריבות אשר בינו ובין מלך פרוסיא, גם שאל את פיהם אם יש לו תקוה לְהִשָּׁעֵן עליהם בִּפְרוֹץ מלחמה בין פרוסיא ועסטרייך לעזור לו ולהיות בתומכי ידו ביום קְרָב. אחרי כן הִרבה הקיסר את מספר אנשי חילו על גבול ארץ שלעזיען, הִצִּיב גדודי אנשי מלחמה וכל כלי נשק במבצרי קראַקוי, ועוד רבות כאלה עשה הקיסר להכין הַכֹּל למלחמה. ויהי בהִשָּׁמַע מעשה הקיסר בברלין, ויעש גם מלך פרוסיא כמוהו, ובעשרים וארבעה לחדש מֶארץ שלח גם הוא ספרים אל כל מלכי אשכנז בעלי הברית וישאל את פי כל אחד ואחד מהם אם יש לו תקוה כי יעמדו לִימִינוֹ ויעזרו לו בעת אשר תתנפל עליו עסטרייך בחרב או תמריצהו לצאת בחרב לקראתה. אך אחדים מהם, אשר ארצות ממשלתם קרובות לארץ פרוסיא, הִתְמַהְמְהוּ בתשובותיהם ולא השיבו אמָרִים נכונים וברורים, וְרֻבָּם ענו ואמרו כי עָשֹׂה יעשו כפי חֻקֵּי אֲגֻדַּת מלכי הברית באשכנז (בונדעספֿערפֿאַססונג). לפי הנראה ידע מלך פרוסיא מראש את אשר ישיבו לו המלכים ההם אמָרִים, ועל כן הוסיף עוד אֹמֶץ לְגַבֵּר חֵילָיו וּלְאַמֵּץ זְרֹעוֹתָיו ולהִשָּׁעֵן רק על עֹצֶם ידו וגבורות יֵשַׁע יְמִינוֹ. ומבלי פְּנוֹת אל כל דברי השלום אשר מעבירים העם בכל ארצות אשכנז ואל כל המעשים אשר הם עושים להחזיק במעוז השלום, צִוְּתָה ממשלת פרוסיא בשבעה

ועשרים

רב ועצום, כי רק על ידיהם תָּעֹז יד פרוסיא על עַם עָז לעשות לה בזה שֵׁם תפארת ולהיות עליונה על כל עַמֵּי הארץ באשכנז. והשר ביסמאַרק ידע מראש כי צִבְאוֹת חֵיל פרוסיא מְלֻמדי מלחמה הם ואנשי חַיִל יתר הרבה מצבאות חֵיל עסטרייך, כאשר הוכיחו כן במלחמת דאֶנעמאַרק, ואף כי נופלים הם במספרם ממספר חֵיל עסטרייך, יתגברו עליהם בגבורות יֵשע ימינם ובתחבולות מלחמה. סוף מעשה ביסמארק הֵעִיד על מחשבתו תחִלה להקדיש על עסטרייך מלחמה אֹדות שלעזוויג־האָלשטיין, רק נִסָּה בראשונה אולי יצלח לו להשיג את מטרתו על פי פשר גאַסטיין, כי קִוָּה אז להטות את לבב קיסר עסטרייך למכור לפרוסיא את משפט ממשלתו בנסיכות ההן, ובראותו כי תקותו נִכזבה, שָׂם אל המלחמה פניו והשעה שָׂחקה לו והאירה פניה אליו.

ועסטרייך ראתה כי פרוסיא חושבת עליה מחשבת מלחמה ותתאמץ גם היא להכין הַכֹּל למלחמה, ושתיהן שלחו דברים אל יתר מלכי אשכנז בעלי הברית, לְבַקֵּשׁ אהבה ולהיות להן לעֵזר בִּפְרוֹץ המלחמה. ממשלת פרוסיא נִסְּתָה כבר דָּבר אל איטליה בטרם לֶדֶת עוד פֵּשֶׁר גאַסטיין, כי היא ידעה נאמנה כי איטליה עושה במַחשך מעשיה להתנפל על עסטרייך בחרב לקחת מידה את וויניציאה, ותתן לה ידה לכרות עמה ברית על אוֹיַבְתָּהּ, אך אחרי כן נִחֲמָה על מעשיה ותכרות עִם עסטרייך ברית על פי פשר גאַסטיין, אולם אחרי אשר הופרה הברית ההיא, הֵחֵלָּה שנית לעשות עִם איטליה אגדה אחת לְהִלָּחֵם בעסטרייך, ומלך איטליה נֵאוֹת לה וישלח אליה את הגענעראל גאָפּאָנע לקחת עִמָּהּ דברים אֹדות הדבר הזה. בעשירי לחדש מאֶרץ (תרכ"ו 1866) הגיע הגענעראל האיטלקי ההוא אל ברלין, ולבל יִוָּדַע מגמת פניו, הִגִּיד כי בא לראות את הליכות צְבָא פרוסיא ולהתבונן על מִשְׁטְרֵי טכסיסי מלחמה אשר עָשׂוּ להם שֵׁם בארץ, אך באמת בא בְּמַלְאֲכוּת מַלְכּוֹ לְקַשֵּׁר מַעדנות הברית בינו ובין מלך פרוסיא. וקיסר עסטרייך אשר ידע את מגמת פני הגענעראל האיטלקי ההוא, לא פָּסַח עוד על שני הסעפים כי פרוסיא ואיטליה כורתות עליו ברית לְהִלָּחֵם בו, ויאסוף אליו את סגניו ואת שריו היושבים ראשונה במלכות ובראשם את בענעדעק שר צְבָאוֹ גבור החיל ואיש מלחמה להתיעץ על צפוניו כדת מה לעשות בְּצוֹק העתים ההם, ואחרי אשר שקלו בפלס בינתם אם יתחרו אל השלום או יִתְעַתְּדוּ למלחמה, גָמרו אֹמר לצאת לקראת נשק על פרוסיא ועל איטליה יחד. כי לְאָסוֹן עסטרייך האמינו שרי יועצי הקיסר ההם כי יתר שאת ויתר עָז לִצְבְאוֹת עסטרייך על צבאות פרוסיא, וישכחו את מעללי הפרוסים הגדולים ואת רעם גבורותיהם במלחמת דאֶנעמאַרק, שכחו כי אנשי חַיִל ההם מנשרים קלו ומאריות גברו, רָעֲצוּ גדוד וַיְדַלְּגוּ שור ובכל אשר פָּנוּ הֵרִיעוּ ויצריחו, עשו גם הִצליחו. גם נתעו בשוא

הסגן נאמנה כי לא כצעקתה הבאה אל פרוסיא עשתה האסֵפה ופעלה מֵאָפַע, ואף גם זאת כי פרוסיא לא חָפצה לתתגודה אל עסטרייך לאסור אסֵפות כאלה בכל ארצות אשכנז, ועתה מה לה כי תזעק רק על האסֵפה ההיא אשר היתה באלטונא? ובאחרית דבריו רמז הסגן ההוא כי עסטרייך לא תתן את פרוסיא לְסַפַּח אליה את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין אף אם לרגלי הדבר הזה תופר ברית השלום ביניהן — .

אחרי דברי ריבות כאלה, ידעו כל יודעי בינה לעתים כי השלום מתנודד בארץ אשכנז, ומכתבי העתים הִרחיבו עוד את הַפֶּרֶץ אשר נִבְעָה בחומת השלום בעת ההיא עד כי נִבהלו האשכנזים מפני המלחמה הנשקפת עליהם. והשר ביסמארק הרואה את הנולד הֵיטִיב לראות כי העת ההיא עת רָצוֹן היא לְחַבֵּר את שלעזוויג־האָלשטיין לפרוסיא ולעשותה גברת ממלכות באשכנז, ואם לא יְמַהֵר לְבַצַע את כל מעשהו, מי יודע אם תאֻנה מַהֵר עת רָצון בזאת לידו? כי בעת ההיא רַבּוּ הרָעות והפרָעות בעסטרייך מבית ומחוץ: שלהבת המריבה בינה ובין האונגארים התלקחה עוד בעֶזה כקדם ואיש לא ידע מתי תִשְׁקַע האש? בארצות אשר תוצה לה ירד כבודה עשר מעלות אֲחֹרַנִית מפני השגיאות החדשות אשר סָפחה שם אל השגיאות הישָׁנות באָרחות הפוליטיק. ונוסף על כל אלה שִׁלַּח עוד רָזוֹן בבית אוצר מלכותה ואין לַכֶּסֶף מוצא, ואם תקרא עליה פרוסיא מלחמה בעת רעה כזאת, לא יחושו מלכי איירופא הגדולים לעזרתה, כי מלכי רוסיא וצרפת נָזורו כבר מדרכיה בדרכי המדינה אשר לא ישרו בעיניהם, ואנגליה בעלת בריתה משנים קדמוניות, לא חָפצה, לפי רְאוֹת עין, להתערב אז בדברי הריבות אשר למלכים אחרים, ובכן תהי היא בודדת במועדיה ולא תוכל קום לפני פרוסיא האדירה. וזולת כל אלה נִלחץ אז השר ביסמארק לקרוא על עסטרייך מלחמה גם בגלל הדבר הזה: כי עד הימים ההם התאושש השר הנערץ הזה ויתיצב בעבי גבי מגניו לפני נבחרי העם אנשי מָצתו וכל חִציהם התמוללו ולא נגעו בו לרעה. אך עיניו למרחוק הביטו כי בימים יָצְרו לא יעצור עוד כֹּחַ להתיצב לפניהם, כי יד כל העם תהיה עמהם להדיח אותו משאתו. להסיר את המכשלה הזאת מדרכו אשר הוא הולך בה, לא מצא תחבולה אחרת כי אם לְהַרְעִישׁ את מורשי לבב העם כֻּלּוֹ במעשה רב, נפלא ונשגב, אשר יעשה בארץ אחרת, עד כי יָסֵבּוּ את עיניהם מכל הליכות ארצם פנימה ועפעפיהם יַיְשִׁירוּ רק על המעשה הכביר והנאור ההוא אשר למולו תֵּחָשֵׁב מלחמת דאֶנעמארק הגדולה לְדָבָר קטן, והתחברות שלעזוויג־האָלשטיין לפרוסיא אך נְקַלָּה היא לעומתו. המעשה הגדול והנעלה הזה, הלא הוא להתגרות מלחמה בעסטרייך ולהכריע אותה תחת גבורת פרוסיא, ועל ידי הַנִּצָּחוֹן הנפלא ההוא תְּפָּקַחְנה עיני כל בני פרוסיא לראות צִדקת הממשלה בהרבותה לה אנשי צָבָא בִמִסְפָּר

יתאמצו בכל מאמצי כֹחָם להושיב את הנסיך מאויגוסטענבורג על כסא הממשלה אשר יאתה לו על פי משפט הירושה. והנה אף כי דברי בעלי האספה ההיא היו לרוח ופעלם מאפע, מצא השר ביסמארק מָקוֹם להתאונן על ממשלת עסטרייך ולדַבר אִתָּה משפטים. כי בששה ועשרים יום לחדש יאַנואַר שלח ביסמאַרק מכתב אל השר פאָן ווערטהער ציר פרוסיא היושב בחצר קיסר עסטרייך ובין יתר דבריו כתובים גם דברי הבִקֹרֶת העזה הזאת: בְּשַׁוֹּתִי לנגד עיני את פשר זאַלצבורג וגאַסטיין, יִפָּלֵא מאד בעיני דרך ממשלת עסטרייך בימים האלה. אז בעת אשר כרתו מלך פרוסיא וקיסר עסטרייך ברית שלום אדות שלעזוויג־האָלשטיין האמנתי כי פרוסיא ועסטרייך תעשינה אֲגֻדָּה אחת להביא עצה וגבורה למלחמה על אויֶבֶת שתיהן, היא המרדות (רעוואָלוציאָן) השולחת יָד על כֵּס ממלכות וכל מְזִמתה להַשאות כל הליכות המלוכה משרשיהן, ועל המוֹסָדָה הזאת נוסד אז הפשר ודברי הברית בין פרוסיא ועסרייך. אך ממשלת עסטרייך הוכיחה אחרי כן באסֵפת מְגִנֵּי העם (דעמאגאָגען) בעיר פראנקפורט כי לא תשים לבה אל המוסדה ההיא, כי לא עשתה שפטים בהמורדים ההם גם לא עצבה אותם —. הדבר הזה פקח עינינו לראות כי חָלַק לב עסטרייך ונָקעה נפשה מפרוסיא. אולם בכל זאת חפצתי להצדיק את ממשלת עסטרייך ואמרתי כי לא במרי ומעל רק מרפיון ידה נהיה כדבר הזה, ואולי נוסף לזה גם שָׂרִיד מהקנאה העתיקה אשר לבית האַבסבורג על ממשלת פרוסיא, ועל כן לא פחדנו פחד לימים העתידים ולא הוכחנו דרכי עסטרייך על פניה. אך עתה בְּתִתָּה ידה לבעלי הפרצים להתאסף באלטונא להתיעץ על צפונות פרוסיא, הלא נתנה בזה עֵדֶיהָ כי היא הֵפֵרָה פֶּשֶׁר גאַסטיין גם הולכת מנגד לדברי הברית אשר כרתה עִם פרייסען בווין —. לממשלת פרוסיא הצדקה לדרוש מיד ממשלת עסטרייך לְאַשֵׁר ולהקים את משפטי ממשלתה בהאָלשטיין כאשר תעשה כן ממשלת פרוסיא בשלעזוויג, ולא תוסיף עוד לְחַבֵּל את מעשה ידי פרוסיא. ואם לא תמַלא את שאֵלת פרוסיא בדבר הזה, הלא אז תשפוט פרוסיא בצדק כי הִתִּירָה עסטרייך אגֻדת שלום ווין והֵרֵכה את שָׁתוֹת פֶּשֶׁר גאַסטיין, ואף כי יֵצַר לה דבר עצב כזה, אך נחוץ לה לדעת זאת למען תדע את הדרך אשר תלך בה ואת המעשה אשר תעשה להגיע אל מחוז חֶפצה —. על דברי הַבִּקֹּרֶת העזה הזאת הֵשִׁיב הסגן מענסדאָרף, בשביעי לחדש פעברואר, דברים נכוחים להצדיק את הליכות עסטרייך, הַזֵּכֶּר הִזְכִּיר את פרוסיא כי ממשלת שתיהן בשלעזוויג־האָלשטיין היא רק ממשלת שעה, ועל פי ברית גאַסטיין אין לעסטרייך לתת דין וחשבון לפני פרוסיא על עליליתיה בהאָלשטיין כאשר אין לפרוסיא החובה לתת דין וחשבון לפני עסטרייך על כל מעשיה אשר תעשה בשלעזוויג. על דְּבַר האסֵפה הגדולה אשר היתה בעיר אלטונא, הודיע

הכנן

ימצא נתיבות ללבב הקיסר להטותו לחֶפצו למכור גם את זכות ממשלתו בשלעזוויג־האלשטיין בכסף מָלֵא לְמַלאות את אוצרו אשר הורַק בְּצוק העתים ההם. אך לא כאשר קִוָה כן היתה, כי לא כלויענבורג הקטנה נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין הגדולות והטובות, ולא לְכָבוֹד הוא לקיסר עסטרייך למכור בכסף ארצות מהֻללות כמוהן אשר לקח במלחמה וְשָׁפַךְ דְמֵי בני עַמוֹ בעבורן. אז רָאתה ממשלת פרוסיא כי פשר גאסטיין לא הועיל לה להגיע על ידו אל מְחוֹז חֶפצה לְסַפַּחַ את הנסיכות ההן אל גבול ארצה, גם נוכחה לדעת כי עסטרייך מתאמצת בכל עת מְצוֹא להפיר עצתה ולהניא מחשבתה בדבר הנסיכות ההן. כי גם אחרי אשר צִוְּתָה במפגיע לְיַדּוֹת את קַרְנוֹת הנסיך מאיגוסטענבורג, לְהַתִּיר אֲגֻדוֹת החֶברות המחזיקות במעוזו, ולבל יוסיף עוד הנסיך להציג כף רגלו על אדמת הנסיכות ההן, אחרי כל אלה נתנה עסטרייך את ידה והאירה פניה לבעלי ברית הנסיך הנותנים לו כבוד והוד, ולא הניאה את כותבי מכתבי עתים ואת בעלי אסופות ובני מְרוֹם העם המכַנים אותו תמיד בשם נסיך ונשיא שלעזוויג־האלשטיין, ואף גם זאת כי היא נותנת רשיונה להנסיך ההוא לָשֶׁבֶת בעיר קיעל בהיכל כָּבוד כְּתֹר נשיא בְּעַמָּיו ומושל ממשל רב בכל אַוַּת נפשו. הן כל אלה ועוד רבות כאלה נתנו עֵדיהם כי עסטרייך הֹתֶרֶת בכל תֹּקֶף לגדור דרכי פרוסיא באבני נגף לבל תמצא ידה להפיק את מערכי לבבה אֹדות הנסיכות ההן. וביסמאַרק אף כי הרה לו מאד על עלילות עסטרייך, שמר פתחי פיהו ולא נתן תִּפלה לעסטרייך, אך בקרב לבו צָפַן מזִמה להקדיש עליה מלחמה בבוא המועד. אפס כי לא ארכו הימים והשר החכם ההוא לא יכל עוד להתאפק מְדַבֵּר את ממשלת עסטרייך משפטים, ובתוך דבריו רָמַז לה כי אם תוסיף עוד לֶכֶת במסִלתה לְמַרַת רוח פרוסיא, אז תופר ברית השלום בין פרוסיא ועסטרייך והחרב תצא מתערה. וזאת היא הנסִבה אשר הִמריצה את ביסמאַרק לְדַבֵּר קשות עם עסטרייך: כי השר גאַבלענץ נציב קיסר עסטרייך בהאָלשטיין הִתִּיר אחרי הפצרות רבות את ידי ראשי העם קריאי מועד ומגני ארץ להתאסף באלטונא עיר הבירה בהאָלשטיין להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, אך הגיד להם מראש כי דבריהם לא יֵצאו לפעולת אדם ופרי בל יעשׂון. אז התאספו בשלשה ועשרים לחדש נאָוועמבער (1866) המונים המונים בעיר אלטונא, ויהי מספרם רב ועצום. ובחָמְּם הִצְמִידָה לשונם גדופים על פרוסיא ועל ידה השלוחה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לא בצדק ולא במשפט, וכֻלם נועצו לב יחדו ויגמרו אֹמֶר פה אחד לערוך מכתב בקשה אל השר גאַבלענץ נְצִיב הקיסר בהאָלשטיין, ולדרוש מידו לאסוף אליו את פִּנּוֹת העם ומגני הארץ אשר נקבו בשמות לשאול את פיהם מי יעצור בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין בימים הבאים גלמי משפט הממשלה. והם ידעו מאד כי הגברים ההם אשר נקבו בשמות

תמ׳ וְהַדָּבָר אין בהם ; יתר מלכי אשכנז בעלי הברית (בונדעסטאַג) אבדו שארית כֹּחָם ושומע אין להם בממלכות עסטרייך ופרוסיא ; שרי הבענאַט אשר איתן מושבם בפראַנקפֿורט על נהר מיין , נִחֲתוּ מפני גערת סגני פרוסיא אשר גָערו בם בְּתָתָם יד לְמָגִנֵּי העם (דעמאָגאָגען) אשר לשונם ומעלליהם לַמְרוֹת עיני כבוד ממלכת פרוסיא , וגם עסטרייך , אם כי לא גָערה בשרים ההם , נתנה לפרוסיא צדק . בנסיכת שלעזוויג הִפקיד מלך פרוסיא את הגענעראל האביר מאַנטייפֿעל לנָגיד ומצַוה , והוא רָדָה בַעם הארץ במקל חובלים , בחָזקת היד נתן לחָקי פרוסיא ומשפטיה מַהֲלָכִים בכל רחבי ארץ שלעזוויג , הֵקִים בִּקֹרֶת עזה על בתי הדפוס ויט ידו על כל הנוטים מאחריה כמלא השערה , הִתִּיר אֲגֻדות בעלי האסופות המחזיקים ביד הנסיך מאויגוסטענבורג , ועל הנסיך צִוָּה בְּמַפגיע לבל יָעוז להציג כף רגלו על גבול אדמת שלעזוויג , ופעם אחת כאשר הובילוהו רגליו אל הארץ ההיא , כי אָץ לו הדרך , פָּקַד עליו השר העז ההוא את עֹז אַפּוֹ וַיַּפְחִידֵהוּ בפחדי בית האסורים אם יעבור עוד פעם אחת את מִצְוָתוֹ . אולם בנסיכת האָלשטיין אשר רוח ממשלת עסטרייך מתהלכת בתוכה , לא קָשְׁתָה יד הממשלה על יושבי הארץ , והשר הישר הנודע בשם גאַבּלענץ נְצִיב הקיסר , רעה את צאן מרעיתו במקל נֹעַם , לא שלח ידו במשפטי הארץ הישָׁנים ובחֻקיה העתיקים , לא אסר את ידי כותבי העתים וסופרי דברי הימים באסורי הבקֹרת , ולא העמים משא מלך ושרים על האזרחים וְעַם הארץ , ובתוך קהל ועדה הִבִּיעַ פעם אחת את כל רוחו באָמרו כי אין את נפשו לִרְדּוֹת בָּעָם כְּפֶחָה תוגרמי להיות שְׁמוֹ מנֹאָץ בימים הבאים אחרי עָזְבוֹ את משמרת פקודתו . ודעת לנבון נקל על מי ירזמון מִלָּיו אלה — . אך בכל זאת היו עִתּוֹתֵי הנסיכות רק בידי פרוסיא לבדה , כי השר ביסמאַרק בעָצמת יד חכמתו בחכמת המדינה חִבֵּל תמיד תחבולות לְקַשֵּׁר את הנסיכות ההן בקשר אמיץ אל כַּס ממלכת פרוסיא , ותָפצו בידו הצליח , ונפשו אִוְּתָה וַיָּעַשׂ .

2.

מלחמת שנת תרכ״ו 1866 .

דברי ריבות בין פרוסיא ועסטרייך . פֵּשֶׁר גאַסטיין לא עשה שָׁלוֹם אמת בין פרוסיא ועסטרייך לארך ימים , כי אחרי ימים מעטים התעוררו דברי ריבות ביניהן כבראשונה . לפי הנראה היתה מגמת פני ביסמאַרק בפשר גאַסטיין להטות את לבב קיסר עסטרייך ברָב כֹּפֶר למכור למלך פרוסיא את משפט הממשלה אשר לו בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין , ואחרי אשר מֵאֵן הקיסר באמת את נסיכת לויענבורג , חָזקה עוד תקות ביסמאַרק כי

ימצא

להכין לה שם צִיִּים אדירים ומבצרים ככל אשר תשיג ידה, ואף אם גם בימים הבאים יֵחָשֵׁב החוף ההוא לאחֻזת כל מלכי אשכנז בעלי הברית, בכל זאת תשתרר היא לבדה על כל מִשְׁטָרָיו ועל פיהו יִשַּׁק כל משפטיו וכל תהלוכותיו, ובגלל הטובה הגדולה הזאת אשר הפליא הה״ר ביסמַארק לעשות למלך פרוסיא ולארץ ממלכתו, נִשְׂאוֹ המלך לְהוֹד מעלת הכָּבוד וינחילהו שֵׁם כְּבוֹד „גראַף“ ויתן את כסאו מעל כסא הסגנים והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות.

פֵּשֶׁר גאַסטיין הֵטִיל סער גדול בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין: מָגִנֵּי הארץ וראשי העם שעדו שער וְרָעֲמוּ פנים על פֵּשֶׁר כזה המַפריד את הנסיכות ההן אשה מֵעַל אחותה כאשר היתה כן לפָנים בהיותן תחת ממשלת דאֶנעמאַרק, ואשר בגלל זאת הקדישו עליהם המלכים ההם מלחמה, ועתה אחרי אשר יצאו מהמלחמה ההיא כגבורים מנַצחים, יעשו גם הם כדבר הזה מבלי פְּנות אל פְּנוֹת העם בעלי הנסיכות ההן ומבלי שְׁאוֹל את פיהם. גם נתנו על המלכים בקולם אֹדות המסחור אשר עשו בנסיכת לויענבורג, אשר האחד מָכַר אותה לרעהו בַּכֶּסֶף כאשר ימכור איש את ביתו ואת נחלתו מִקְנַת כספו כטוב בעיניו. זולת בעלי הנסיכות ההן ואזרחיה, התפלאו גם יושבי ארצות אחרות על עלילות שני מלכי אשכנז הגדולים ההם, ואנשים חכמים וסופרים אשר לא ישאו פנים ולא יַטּוּ משפט השתוממו על המעשה ההוא אשר לא יֵעָשֶׂה בְּחַלְּקָם ביניהם את הארָצות ההן כאשר יחַלקו גבורים מנַצחים את אַרְצוֹת אויביהם אנשי מלחמתם אשר לכדו בחרבם ובקשתם. מלכי צרפת ואנגליה נִחֲרוּ גם הם בפֵשר גאַסטיין וַיַּלִּנוּ על עסטרייך ופרוסיא הָעֹשׂוֹת בנסיכות ההן כַּחֵפֶץ לִבָּן מבלי שְׁאוֹל את פי יושביהן מאומה. ונבחרי העם בברלין התאוננו גם הם על מלך פרוסיא על אֹדות נסיכת לויענבורג אשר קנה מיד קיסר עסטרייך, ואף כי המלך שִׁלֵּם מאוצר ביתו את כסף המחיר בעד הנסיכה ההיא ולא לקח מאוצר המדינה מאומה, בכל זאת לא עשה כדת וכמשפט, כי לפי דתי פרוסיא ומשפטי מלכותה לא יוכל המלך לשלוט בארצות אחרות זולת ארץ מלכותו, ואף גם זאת כי המלך עשה הַקִּנְיָן ההוא רק בעצת נפשו ואת פי בָאֵי כֹּחַ העם לא שאל, וכן לא יֵעָשֶׂה לפי משפטי הקאָנסטיטוציאָן. אך שני מלכי אשכנז הגדולים לא שָׁעוּ אל כל הדברים ההם ויעשו בשלעזוויג־האָלשטיין ככל אַוַּת נפשם וככל הטוב והישר בעיניהם. כי הם ידעו נאמנה כי מלכי רוסיא, אנגליה וצרפת, אף כי לא ישרו דרכיהם בעיניהם, לא ישלפו בגלל זאת חרבם מתערה ולא יקראו עליהם מלחמה; עַמֵּי אשכנז קִצרי יד הם להתיצב לפניהם, גם אֹבְדֵי עֵצוֹת הם ודבריהם אינם נשמעים. חֶבְרוֹת חכמי המדינה (פאָליטישע פעראיינע) אין אוֹנִים הֵנָּה; סָר צִלָּן מעליהן ועוד מעט ואינן; אֲסֵפוֹת מָגִנֵּי העם ומליציו ־פו

תמי

פֶּשֶׁר גַאַסְטַיין. ממוצא הדברים ההם חשבו יודעי דְבַר מדינה למשפט כי הִתְעַתְּדָה החרב לצאת מתערה להוכיח בין הממשלות העצומות ההן, אך עוד לא בא המועד גם לפרוסיא גם לעסטרייך לשאת אשה אל רעותה חרב, ועל כן נועצו שתיהן לב יחדו להשבית מְדָנִים וְלָשׂוּם העקוב למישור על פי הַפֵּשֶׁר אשר יעשו ביניהן על דְבַר נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין. הפשר ההוא יצא לאור בעיר גאַסטיין מְקוֹם הרחצה (באַדע אָרט) במדינת טירָאָל, על פי השר ביסמאַרק ראש הכֹּהנים בפרוסיא ועל פי השר בלאָמע היושב ראשונה במלכות עסטרייך. וביום ארבעה עשר לירח אויגוסט שנת 1865 המתיקו השרים הגדולים ההם סוד ויתיעצו על צפונותיהם עד אשר מצאו את הדרך הישרה להפריד בין העצומים על פי הַפֵּשֶׁר אשר מצא חן בעיני שניהם, ויכתבו את דברי הפשר ההוא בספר ויחתמו בחותמם, ובעשרים להדש ההוא הגישו את ספר הברית לפני שני המלכים אשר שכנו אז בעיר זאַלצבורג, ושניהם נתנו ידם אל דברי השלום ההוא וישימו אותו לחק ולא יעבור. תֹּכן דברי הפשר הלא הוא: מהיום אשר יכתבו שני המלכים ההם את ידיהם ויתיצבו על ספר הברית והלאה לא ישלטו עוד יחד על שתי הנסיכות כאחד, רק מלך פרוסיא ימשול לבדו על שלעזוויג ככל הטוב בעיניו, וקיסר עסטרייך ימשול על האָלשטיין לבדו כטוב בעיניו, ולא יתערבו עוד איש בממשלת רעהו, עד אשר יבואו שניהם בעצה אחת לְעַטֵּר בעטרת המלוכה את האיש אשר יבחרו בו ואשר לו המשפט לשאת הוד מלכות בנסיכות ההן. קיסר עסטרייך מכר את משפט הממשלה אשר לו בנסיכת לויענבורג, למלך פרוסיא במחיר 2,500,000 שקלים בשקל הדאֶנים. חוף אניות אשר על יד עיר קיעל יהיה ביד מלך פרוסיא ויש לאֵל ידו לבונן שם מבצרים וכל הבנינים הדרושים להפצו עד אשר ירצו מלכי אשכנז בעלי הברית (בונדעסטאַג) לקחת להם את החוף ההוא לְהָפֵץ אניות מלחמתם (בונדעסהאַפען), מבצר רענדסבורג יהיה תחת יד פרוסיא ועסטרייך יחד עד אשר יואילו מלכי ברית אשכנז לקחת אותו למבצר כל המלכים יחד (בונדעספעסטונג). ממשלת פרוסיא תְּנַצֵּחַ על הפירת התעלה המחברת את ים הצפוני אל הים הקדמוני. נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תבואנה מהיום ההוא והלאה במסורת המכס לכל מסחר וקנין (צאָללפעראיין) עם ממלכת פרוסיא. והנה כל מיטיבי רְאוֹת הִביטו לראות כי על פי האָפנים ההם נתן השר ביסמאַרק תעצומות עֹז לפרוסיא להיות ידה על העליונה ולהגיע לִמְחוֹז מַבָּטָהּ. כי אחרי אשר נָסְבָה ממשלת שלעזוויג לפרוסיא לבדה מבלי אשר תתערב בה עסטרייך, הוקל למלך פרוסיא לְחַבֵּר את הנסיכה ההיא אל ארץ ממלכתו מבלי מפריע. חוף עיר קיעל אשר דבו עליו פרוסיא ועסטרייך ימים רבים, הובא מאז והלאה תחת יד פרוסיא ויש לאֵל ידה

להבין

לחפור תעלה גדולה אשר תחבר את ים הצפוני אל הים הקדמוני, וזולת כל אלה תבוא הממלכה ההיא במסורת שלם המכס וארחות בתי הדוהר אשר לפרוסיא. על פי האפנים האלה נותנת ממשלת פרוסיא את ידה לממשלת עסטרייך ליסד בשלעזוויג־האלשטיין ממלכה חדשה*. והנה כל פקוח עינים ראה וידע כי אין בין האפנים האלה ובין ההתחברות הנסיכות אל פרוסיא כי אם במראם החיצון ובאמת אין כל הבדל ביניהם ואל מטרה אחת כוננו. ועל כן השיבו סגני קיסר עסטרייך אמרים אל השר ביסמארק: „כי נסיך כזה אשר ירתק ברתוקות האופנים ההם אל קרנות כסא מלך פרוסיא, לא יחשב כמושל ושליט יחידי בארץ ממשלתו כי אם כאחד הנציבים אשר הציבה ממלכת פרוסיא בשלעזוויג־האלשטיין לרדות בעם הארץ על פי פקודתה ולא יוכל להסתפח בסוד מלכי אשכנז בעלי הברית המולכים איש איש בארץ ממלכתו כאות נפשו —. אחרי הדברים האלה התפרדו פרוסיא ועסטרייך בדעותיהן אדות הנסיכות ההן יותר הרבה עוד מבתחלה, ולשוא עמלו קריאי מועד אנשי שם בעיר פראנקפורט על נהר מיין (בכ"ז לחדש מארץ) לישר ההדורים בין הממשלות העצומות ההן, כי שומע לא היה להם מאת השר ביסמארק, והוא באחד ומי ישיבנו? והשר הזה בראותו כי קיסר עסטרייך גדר בעדו מהפיק את זממו, התחכם להפחידו באימת מלחמה ולגלות את אזנו כפעם בפעם כי לפי ראות עין קרוב היום אשר בו תקום מלחמה על עסטרייך, וידרוש מאת מלכי ברית אשכנז לבל יתערבו אז במלחמה ההיא רק יעמדו מרחוק בתור אנשי בינים (נייטרא־ע). ובשלעזוויג־האלשטיין הכבידה ממשלת פרוסיא ידה על האנשים המחזיקים במעוז עסטרייך ותיסרם קשה. בין מוציאי מכתבי עת הגביר ללשונו איש אחד (איש יהודי) המכונה בשם מאיי, וידבר משפטים את ממשלת פרוסיא במכתב עתו היוצא לאור בעיר אלטונא בירת האלשטיין. והנה פתאם לפתע פרצו אנשי מלחמה מצבא פרוסיא לביתו ויסחבוהו בחזקת היד למבצר רענדסבורג ושם שמו אותו בבית האסורים ויתעתד לבוא במשפט על אשר שלח עטו חפשי לכתוב קשות על ממשלת פרוסיא. לשוא צעק נציב עסטרייך חמס על נציב פרוסיא על המעשה הזה אשר עשה שלא כדת ומבלי שאול את פיהו, לשוא הגיש עצמותיו גם לשרי המלוכה בפרוסיא, כי קול דבריו היה כקול קורא במדבר והאיש מאיי לא שלח לחפשי. ובימים ההם בא אחד השרים מנבחרי העם בפרוסיא ושמו פרעזע, לנסיכת האלשטיין, ובהיות גם הוא ממפלגת האנשים אשר אין רוחם נוחה מהליכות פרוסיא, צוה עליו נציב פרוסיא במפגיע לעזוב את האלשטיין אם אין את נפשו להוסר מוסר ממרים ובוגדים, והשר ההוא קדם את פני הרעה וימהר לברוח מהארץ ההיא. וגם על זה חרה אף נציב עסטרייך, אך נציב פרוסיא לא שם אליו לבו גם בפעם הזאת.

את צבאות הים והיבשה וכל הליכות הנסיכות לעשות בהם כטוב וכישר בעיני כבודו. אפס כי מרבית בני העם וכל האזרחים גם האפרתים והאצילים הֵעִירוּ ויעוררו קול שָׁאוֹן ותלונה עזה ונמרצה על האנשים ההם, וכֻלם פה אחד ענו ואמרו כי חלילה להם להסגיר את ארצם ואת מולדתם ליד כל מלך ממלכי אשכנז למלוך עליהם ככל אַוַת נפשו, רק יושיבו את הנסיך מאויגוסטענבורג על כסא הממשלה אשר יָאוּת לו על פי משפט הירושה, ובשִׁבתו על כסאו, או אז ימתיק סוד עם שריו ויועציו על אדות האָפנים אשר על פיהם תִּתְחַבֵּרְנה הנסיכות אל ממלכת פרוסיא, וכל אשר יתרוץ הוא והשרים אנשי עצתו כן יקום וכן יֶהִי. את המשפט הזה הוציאו בעלי שלעזוויג־האָלשטיין בשנים עשר יום לחדש פֿעברואַר שנת תרכ"ה 1865. אך ממשלת פרוסיא מֵאֲנָה לשמוע אל המשפט התרוץ ההוא, כי היא ידעה מאד כי אחרי אשר יחזיק הנסיך מאויגוסטענבורג ברסן השלטון, אז יָמֹד את שכר פעולת פרוסיא בְּמִדַּת רָזוֹן ולא יתן לְחַבֵּר את הנסיכות אל ממלכת פרוסיא כי אם בדברים קטנים ונקלים, ולמה זה תשא פרוסיא את עיניה אל ידי איש זָר בעוד אשר יש לאֵל ידה לקחת שָׂכָר טוב בעד מִפְעָלָהּ כטוב בעיניה?

והנה כמשפט ההוא אשר הוציאו בעלי הנסיכות ההן לאור, הוציא גם קיסר עסטרייך, ואף כי באמת לא אִוְּתָה נפשו לנסוך את הנסיך מאויגוסטענבורג בנסיכות ההן, אך מאשר לא חפץ יותר עוד לעזוב את הממשלה ביד מלך פרוסיא לבדו, בתר בהנסיך ההוא וַיְאָץ במלך פרוסיא להסגיר את הממשלה ביד הנסיך. לצאת מן הַמֵּצַר הזה וְלָשׂוּם את ההר הגדול למישור, תִּבֵּל ראש הסגנים בפרוסיא תחבולה חדשה: כי בעשרים ושנים יום לחדש פֿעברואר (תרכ"ה 1865) שלח אל קיסר עסטרייך ספר גלוי בשם מַלְכּוֹ וכתוב בו כדברים האלה: ממשלת פרוסיא נותנת ידה לעסטרייך להושיב מלך בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לשלוט בהן שלטת בלי־מְצָרִים על פי האָפנים האלה: »צבאות חֵיל הנסיכות ההן, חֵיל היבשה וחיל הים, יהיו נתונים תחת יד פרוסיא ומשפט אחד וְחֻקה אחת להם כל הימים. ולעֻמת זה נוטל עליו מלך פרוסיא לְהָגֵן על הממלכה ההיא הבודדת והנפרדת מיתר הממלכות, ולהיות עליה סִתְרָה מפני כל לוכדי ארצות הלוטשים עיניהם לה. חֵיל הים וחיל היבשה אשר בממלכה החדשה ההיא יִשָּׁבְעוּ שבועת אמונים למלך פרוסיא לעבדו באמת ובתמים ולסור אל משמעתו לכל אשר יְצַוֵּם. בכל המבצרים יצבאו אנשי צָבָא מחיל פרוסיא ובידיהם יהיו כל מִשְׁמְרֵי המבצרים וכל משפטיהם. הממלכה החדשה ההיא תתן כִּבְרוֹת ארץ רבה לפרוסיא לִבְנוֹת שם מְצָדוֹת ומבצרים כטוב וכישר בעיניה, לכונן חוף גדול ורחב ידים למצב אניות מלחמה,

לחפור

גם בנסיכות ההן התאוששו אנשים רבים מבני מְרוֹם העם ונועצו לב יחדו לתת ידם אל פרוסיא לְסַפֵּח את ארצם אליה בכל הליכות המדינה. בראש האנשים ההם היה השר שעעל-פלעסען אשר היה לפָנים לראש (פרעזידענט) על אנשי המעמד (שטענדע) בנסיכת האָלשטיין, וְנִלְווּ אליו עוד שבעה עשר שרים בעלי נכסים רבים (ריטטערגוטסבעזיטצער), כי המה הֵיטִיבוּ לראות את הנולד וידעו נאמנה כי סוף סוף תִּסָּפַחְנָה הנסיכות אל ממלכת פרוסיא, והבטחון אשר אזרחי הנסיכות בוטחים על מלכי רוסיא, אנגליה וצרפת כי יפריעו את פרוסיא מעשות כדבר הזה, אך משענת קנה רצוץ הוא, יען כי אם חָפצו המלכים ההם באמת להשיב את יד פרוסיא מהנסיכות ההן, כי אז היתה לאֵל ידם לעשות כן על נקלה בעת הַוַּעַד (קאָנפֿערענץ) בלאָנדאָן (בשנת תר"ו 1846 בעשרים וארבעה לחדש מַאַיי) בטרם נְפוֹל מבצרי דִּפֶּעל בידי פרוסיא, כי רק אז היתה עת רָצוֹן לָשׂוּם ברית ודלתים לשטף גבורת פרוסיא לבל תוסיף לשטוף הלאה, אך הם לא עשו כדבר הזה וַיַּתִּירוּ את ידי פרוסיא להשתער על הדאֶנים בסערת מלחמה וללכוד את שלעזוויג-האָלשטיין, ובזה הוכיחו לעיני השמש כי אין את לבבם להניא את פרוסיא מהוציא את מזמות לבה לאור, ודעת לנבון נקל. כי כְּתֹם המלחמה תבקש פרוסיא שָׂכָר לפעולתה, ומי זה יוֹאֵל להאמין כי אחרי אשר יצאה פרוסיא בעטרת תפארת הנצחון מהמלחמה ההיא, ישובו המלכים ההם ממחשבתם ויכבידו את אַכְפָּם עליה להשיב ידה מהארצות אשר לכדה ברעם גבורתה? ומלכי ברית אשכנז, גם הם לא יעשו כדבר הזה, יען כי קִצְרֵי יד המה להתיצב מול מלך אדיר ועזוז כמלך פרוסיא, ומה גם אחרי אשר הוציאו את צבאותיהם מהנסיכות ההן על פי דְּבַר מלך שלטון הזה והוכיחו בזה לעיני כֹל כי אזלת ידם לעמוד לפניו ולעבור את מִצְוָתוֹ, גם קיסר עסטרייך אשר יש לו צדקה להפריע את פרוסיא מְסַפֵּחַ אליה את הנסיכות ההן, גם הוא לא ישלוף חרבו מתערה על פרוסיא בעת רעה ההיא אשר האונגאַרים התקוממו לו והאיטלקים מתעתדים לְהִלָּחֵם בו ואוצר כספו דלל והורק. הן כל אלה רָאֲתָה עֵין השר שעעל-פלעסען ועיני האנשים הנלוים אליו ונפשם ידעה מאד כי אין כל תקוה מוצאת לנסיכות שלעזוויג-האָלשטיין לכונן להן ממלכה מיוחדת תחת שבט הנסיך מאויגוסטענבורג, ואין טוב לפניהם כי אם לתת ידם אל פרוסיא האדירה ולקבל עליהם את עֹל מַלְכָּהּ הַנָּאוֹר אשר שבט מישור שבט מלכותו. ועל כן נוסדו יחד בחדש דעצעמבער בשני לְחֹדֶשׁ (שנת תרכ"ה 1864) ויערכו ספר גלוי אל ווילהעלם מלך פרוסיא לְחַלּוֹת פניו כי יואיל נא לְחַבֵּר נסיכות שלעזוויג-האָלשטיין-לויענבורג אל ארץ ממלכתו ולפרוש עליהן את הדר כבוד מלכותו. גם מְגִנֵּי העם יודעי בינה לעתים ערכו מכתב כזה אל מלך פרוסיא ויתנו בידו

את

הארץ . אך ראש הסגנים אשר רוחו תִּכֵּן את רוח הפרוסים בני עַמוֹ ונפשו ידעה מאד את הֲלָךְ נפשם בכל עת אשר תקוה טובה נשקפה להם להגדיל מִדַּת ארצם ולהאדיר תפארת עֻזָּהּ , קִוָּה כי בְּהוָֹדַע להם כי כל ישעו וכל חֶפְצוֹ בכל דרכיו ובכל עלילותיו הם רק לְפָאֵר את ארץ מולדתם בהוד והדרת גָּאוֹן וָעֹז , יִדְּמוּ כל המלינים עליו וְתִכָל תלונתם כרגע , וזולת אשר פיהם יְקָבְנוּ בְּשֵׁם ״מָגֵן לארצו וּמַחסה לְעַמוֹ״ , יצלח לו לְהַשְׁלִים גם את בָּאֵי כֹּחַ העם עִם שרי המלוכה , וכל העם מִקָּצֵה לכל מִפְלַגּוֹתֵיהֶם יחרדו כצפור אל דֶגֶל המלך ויתמכו אֲשֻׁרֵיהֶם בְּמַעגלותיו . וכאשר קִוָּה השר החכם הזה כן היתה , כי בְהִשָּׁמַע להפרוסים דְּבַר הִתְחַבְּרוּת נסיכות שלעזוויג־הָאָלשטיין־לויענבורג אל ארצם ואל מולדתם , נִדְמוּ כרגע כל המתלוננים , דעת הקהל הִתנוססה בכל אפסי ארץ פרוסיא כי טוב טוב מאד הדבר הגדול הזה וכי רק בזה יתנחמו בני עַם הארץ על בניהם ועל קרוביהם אשר נפלו חללים במלחמת דאֶנעמארק , כי כזה וכזה תאכל חרב לבעבור תֵּת עֹז לארץ מולדתם ולעשותה צְבִי לכל הארצות . הן אמת כי רבים מבני מְרוֹם העם הרצו משפט לשאול בראשונה את פי אזרחי הנסיכות ההן אם יש את נפשם לקבל עליהם על מלך פרוסיא , אך הם האמינו כי האזרחים יתרצו בכל אַוַּת נפשם לתת הוד מלכות על מלך כביר וְגָאוֹר כמלך פרוסיא אשר גִּבֵּר חֲיָלִים והוציא אל הורג מִבְחַר בחוריו במלחמת דאֶנעמארק להוציא אוֹתם מֵעַבְדוּת לחֵרות ולהאיר עליהם אור הדרור .

דעת הקהל ההיא גָּברה עוד ביתר עֹז ברחבי ארץ פרוסיא מעת אשר הֵטִילָה הממלכה שפק במשפט הירושה אשר להנסיך מאויגוסטענבורג ומעת אשר באו עוד אנשים רבים הדורשים את ממשלת הנסיכות גם הם וביד כל אחד מהם פתבי תעודה הנותנים עדיהם כי יורשי עֶצֶר הם ולהם משפט הממשלה . לשוא אָזַר הנסיך מאויגוסטענבורג כגבר חלציו להוכיח במישור כי רק הוא יורש עצר ה א ח ד ורק לו ל ב ד ו יאתה הממשלה ! לשוא עָמְלוּ גם חכמי בתי המִדרש יודעי דת ודין לְהַרְאוֹת ברור כשמש את צדקת הנסיך ההוא , כל יגיעם היה לריק וכל עמלם נשאר מָעַל , כי ראש הסגנים בפרוסיא גָּזַר אֹמֶר כי על ספרי התעודה אשר להנסיך כבר אָבַד כלח וסר כֹּחָם מעליהם בתמורות העתים ואין לְהִשָּׁעֵן על עֵדִים כאלה אשר כבר פָּג טעמם וריחם נמר . וְלָשׂוּם לְאַל את דברי חכמי בתי המדרש היושבים על מִדִּין באשכנז ואת כל עֲצֻמוֹתֵיהֶם , הציבה ממשלת פרוסיא לְעֻמָּתָם את החכמים היודעים דת ודין אשר בארצה , והם נתנו לה צדק והֶחליטו כי רק לפרוסיא ועסטרייך יאתה הממשלה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין אשר יָרשו בחַרבן ובקשתן ורק על פיהן יִשַּׁק כל חֹק וכל משפט בארצות ההן אחרי שְׁלוֹם ווין וְאָפְנֵי השלום ההוא אשר יצאו כבר לאור .

גם

ותהי ראשית מעשיהם להסיר את הגראף רעכבערג סגן החיצון ממשמרת פקודתו, כי הוא הִרְהִיב תמיד את פרוסיא ויתן לה ידים לעשות חַיִל ולהרבות לה עָצְמָה, ועל מקומו הֻקַם עָל הגראף מענסדאָרף־פּואִילִי, איש חי, רב פעלים ומהיר במלאכתו, וַיְקַוּוּ כי הוא בעֹצֶם יד חכמתו יהפוך את האופן וישיב את גְאוֹן עֹז עסטרייך לאיתנו כימי קדם. אך כבר עָבַר המועד, כבר נִשְׁקַד על ממשלת פרוסיא בשלעזוויג־האָלשטיין, ומשפטי פיה השתרגו וְהִכּוּ שֹׁרֶש עמוק עמוק גם בכל ארצות אשכנז עד כי קצר קצרה גם יד הסגן החָדש ההוא להשאות אותם משרשיהם. אז חָרצה עסטרייך משפטה לתת לפי שעה את ממשלת הנסיכות ההן ביד הנסיך מאויגוסטענבורג, בתקותה כי במֶשך הזמן יצלח לה להתגבר על פרוסיא ולעשות חֶפְצָה בנסיכות ההן, אך השר ביסמאַרק חֲכַם הרָזים בחכמת המדינה סִכֵּל את מחשבתה, ועל פי עצתו השיב מלך פרוסיא אֲמָרים: כי טובת ממלכתו וטובת אשכנז כֻּלָּה דורשת ממנו לבל יִתֵּן יד אל הנסיך מאויגוסטענבורג לָשֶׁבֶת על כסא הממשלה בשלעזוויג־האָלשטיין כי אם על פי האֳפָנים האלה: כי צִבאות חֵיל הנסיכות ההן, חיל הים וחיל היבשה, יתלכדו ולא יתפרדו מצבאות חֵיל פרוסיא כל הימים, חֻקה אחת ומִשְׁטָר אחד יהיה לכֻלם יחד, על פי מלך פרוסיא יצאו ועל פיו יבואו. צִי האדיר וכל חובליו ומַלָּחָיו יהיו מְשֻׁעְבָּדים לעבודת ממלכת פרוסיא בכל עת מְצֹא. סחר פרוסיא ואניות סוחריה יהיו בטוחים ושאננים מכל מִפְגָע ומעצור בכל רחבי הנסיכות ההן ובאָרחות ימיה. והנה כל יושבי אשכנז הִכִּירו וידעו כרגע כי יד השר ביסמאַרק היתה באֳפָנים ההם לתת בזה מכשול לפני עסטרייך לבל תפיק את זממה, ומכתבי העתים וסופרי דברי הימים באשכנז הִתְרַגְּזוּ וירימו במָרוֹם קולם על השר הזה ועל ידו השלוחה בשלעזוויג־האָלשטיין כבארצות אויב המְנֻצָּחות במלחמה, אך השר המשכיל וַחֲכַם הלבב הזה לא שָׂם לבו אל שאונם והמונם וְהִתְרַגְּזָם אליו, כי במה נחשבו מול המחשבה הגדולה אשר הוא חושב להגדיל את תפארת ארץ מולדתו ולתת עֹז למלכו להיות לראש לכל מלכי אשכנז בעלי הברית! כי ממשלת שלעזוויג־האָלשטיין היא היא אבן הפִּנָּה אשר עליה תִבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן תפארת עֹז פרוסיא להיות גברת ממלכות וּצְבִי לכל ארצות אשכנז —.

בימים ההם רַבּוּ יריבי השר ביסמאַרק גם בממלכת פרוסיא, כי דרכיו לא ישרו בעיניהם ועלילותיו היו לְמֹרַת רוחם, ויהיו עוֹיְנִים אותו כל הימים ומתיצבים לשטן לו בכל ארחותיו. גם בין בָּאֵי כֹּחַ העם ובין שרי המלוכה עברו אז דברי ריבות על אֹדות מִסְפַּר אנשי החיל אשר שרי המלוכה נותנים ידם למלך להגדיל את מספרם יתר הרבה מֵהַדָּרוּשׁ לחֵפֶץ העם ולהעמיס בגלל זאת מִסִּים כבדים על עם הארץ מבלי כל תועלת לטובת

אשכנז הגדולים ההם. אפס כי צבאות מלכי הברית לא אָצו לעשות את דְבַר מלך פרוסיא ולא הניחו את מקומם. אז צוה מלך פרוסיא להושיב את אנשי חילו בכל נתיבות האָלשטיין ולהציב אנשי מַצָב מְזֻיָנִים סביבות אלטונא עיר הבירה בהאָלשטיין ומקום מושב נציבי מלכי הברית ופקידיהם. ואחרי כן שלח המלך דברים ביד מלאכיו אל מלך האַנאָווער ואל מלך זאַקסען וידרוש מידם להוציא את צבאותיהם ושריהם משלעזוויג־האָלשטיין אחרי אשר אין חֵפֶץ בהם עוד ודָבר אין להם עוד בנסיכות ההן. והנה מלך האַנאָווער הִתְרַצָה לעשות את רְצוֹן מלך פרוסיא ולהוציא את צְבאותיו משלעזוויג־האָלשטיין, אך מלך זאַקסען הִקְשָה אל מלך פרוסיא ולא אָבה ולא שמע לו, באָמרו כי רק על פי כל מלכי הברית יחד יעשה כדבר הזה ולא על פי הדבר אשר יגזור אחד מהם אֹמֶר. ומדאגה בדָבר פן יכביד עליו מלך פרוסיא את אַכְפּוֹ בחרב, הציב את אנשי חילו במערכות מלחמה לְקַדֵם את פניו. אז התערב קיסר עסטרייך בדברי ריבות ההם ולְכְסות עינים הוציא הוא ויתר מלכי הברית דְבַר מלכות מלפניהם גם הם כי באה העת אשר צִבְאות מלכי ברית אשכנז יעזבו את הנסיכות ההן וישובו לארצותיהם, ובחמישי לחדש דעצעמבער יצאו כל חֵיל המלכים בעלי הברית ונציביהם ופקידיהם משלעזוויג־האָלשטיין, ולא נשארו שם רק צְבאות עסטרייך ופרוסיא, והממשלה, ממשלת שעה, נְכוֹנָה בידי ראשי שני מלכי אשכנז הגדולים עד אשר יֵצא כנגה משפט למי משפט הָעֹז והמשרה בנסיכות ההן כל הימים.

אמנם הימים אשר מָשלו שני המלכים הגדולים ההם יחד, לא נִמשכו, כי רק ימים מעטים הלכו בשלום ובמישור יחדו ויחַלקו את כל כְּבוֹד הממשלה חֵלֶק כחֵלק, ועד מהרה התנשאה ממלכת פרוסיא ובחֶזקתה הֵסֵבָּה אליה את משפטי הממשלה העליונה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין ויד עסטרייך היתה על התחתונה, ומה גם אחרי אשר הביאה עוד תחת ידה גם את מִשְׁטְרֵי בתי הרצים והליכות הטעלעגראף בנסיכת האָלשטיין, ואחרי אשר הִפקידה פקידים מבני ארצה בנסיכות שלעזוויג והִציבה מצב אנשי חַיִל גבורי מלחמה בנסיכת לויענבורג, כי מעת ההיא והלאה הניעה היא לבדה את כל גלגלי הממשלה כטוב וכישר בעיניה, ועסטרייך היתה מְשָׂרֶכֶת דרכיה בלי אוֹנִים וַתְּנַהֵג את מרכבות השלטון בכבֵדות ובאין אֱיָל. הָפַך הזמן את האופן על עסטרייך! כי תחת אשר עד הימים ההם היתה היא גברת ממלכות באשכנז וידה רוממה על פרוסיא, עלתה אז פרוסיא פלאים ובחֶזקת היד לקחה לה קְרָנים עד כי רמה ידה על עסטרייך. ההפכה ההיא רעה מאד בעיני קיסר עסטרייך ובעיני כל שריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, ועל כן נוסדו יחד ויתיעצו על צפונותיהם איכה יעשו להשיב את כבוד עסטרייך ואת תפארת עֻזה אל כַּנָם כבראשונה:

ותהי

ההם און לה גם בין כותבי העתים וסופרי דברי הימים ההם, כי דרכי השר ביסמארק ועלילותיו על דְבַר הנסיכות ההן נתנו להשערה ההיא ידים מוכיחות עד כי לאחרונה הֶחליטוה כל מביני מַדָע לְדָבָר ברור וְנָבוֹן בְּנָכוֹן היום.

אמנם הֵיטיבו האנשים ההם לראות ולא שָׁגוּ ברואה, כי באמת רָקַם השר ביסמארק תחבולות ועשה מְזִמּוֹת בסֵתר לְחַבֵּר את נסיכות שלעזוויג־הָאָלשטיין לממלכת פרוסיא לְהַרחיב בזה את גבולה, להגדיל כֹּחָהּ ולהַגביר חֵילָהּ בים וביבשה עד כי תצלח להיות גְבֶרֶת ממלכות בארץ אשכנז כאשר היתה עסטרייך עד הימים ההם. ולפי הנראה האמין אז השר ביסמארק כי לא יכבד הדָבר לממשלת פרוסיא להַטות את לבב קיסר עסטרייך בְּרָב כֹּפֶר לְוַתֵּר את זכותו אשר לו בנסיכות ההן, יען כי הנסיכות ההן רחוקות הן מארץ ממשלתו ולא תביאינה לו תועלת רַבָּה אם תהיינה תחת שֵׁבֶט מלכותו. גם האמין כי הנסיכות ההן הרובצות תחת משא חובות גדולות ועצומות, לא תעצרנה כח לְיַסֵּד להן ממלכה מיוחדת כאחת הממלכות אשר באשכנז, ובהיותן עד הימים ההם נִלְחָצוֹת וְנִגָּשׂוֹת מִשָּׁנִים כבירות בתגרת ידי ממשלת עַם נֵכר, תריצינה ידיהן אל מלך כביר וְעִזּוּז מבני עַמָּם כמלך פרוסיא אשר עֹז בידו להיות מחסה עֹז עליהן מפני בעלי זרוע השואפים לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא להם. להוציא את המחשבה הגדולה הזאת לאור, חִבֵּל השר ביסמארק תחבולות רבות ושונות כיד החכמה בהכמת המדינה הטובה עליו. וַתְּהִי ראשית מעשהו להגות את הנסיך מאויגוסטענבורג מן המסִלה, כי הוא היה האחד אשר לו המשפט לָשֶׁבֶת על כסא הנשיאות בנסיכות ההן על פי משפט הירושה אשר בידו, ואם יצלח לו לְבַצַּע את המזִמה הזאת, אז ילך לבטח אל מחוז חֶפְצוֹ. אולם מִדַעתו כי כל עוד אשר מלכי ברית אשכנז עומדים לימין הנסיך ההוא ותומכים בידו, יִבָּצֵר ממנו המזִמה ההיא, הִתְהַפֵּךְ בתחבולות חכמתו לְהַבדיל את המלכים ההם מכל הליכות הנסיכות ההנה עד כי לא יהי עוד להם דָבָר בכל משפטי ממשלתן ובכל משטריהן ותְקותיהן, ואז תקצר ידם מֵעֲזוֹר להנסיך ההוא ברב או במעט, ובהיותו אז בודד במועדיו לא תעשינה ידיו תושיה וכל עֲמָלוֹ שיעמול להתור אל כסא הנשיאות יִשָּׁאֵר מָעַל. והנה פתאֹם יצא דְבַר מלכות מלפני מלך פרוסיא (נאָוועמבער תרכ"ה 1864) כי יוציאו מלכי ברית אשכנז את צִבאותיהם ואת נציביהם ופקידיהם משלעזוויג־האָלשטיין, כי אחרי אשר בִּצְעוּ את כל מעשיהם בנסיכות ההן, דָבָר אין להם עוד בתוכן, וכל משפטי הַמִשְׂרָה והשלטון נתונים נתונים הם בידי קיסר עסטרייך ומלך פרוסיא על פי דברי ברית השלום אשר יצאו כבר בווין הבירה לאור, ואין לכל מלך ממלכי אשכנז זולתם כל חֵלק וכל נחלה בנסיכות ההן, גם אין להם כל צדקה להתערב בכל המעשים אשר יעשו שם שני מלכי

דברי הימים משנת תרכ"ה 1865 עד שנת תר"ל 1870 .

1.

פרוסיא ועסטרייך עד פשר גאַסטיין .

כחמשים שנה חלפו עברו מיום אשר נשבר גאון נאַפאָלעאָן הראשון עד ימי מלחמת דאָנעמארק , ובמשך השנים ההן לא אנה הזמן תאנה נכבדה לידי פרוסיא הנאורה להראות עזה ורעם גבורתה ביום קרב ומלחמה כיד העצה והגבורה למלחמה הטובה עליה . כי המלחמות אשר לחמה עם הפולאָנים המורדים בהערצאָגטהום הגדולה פאָזען בשנת תר"ח (1848) ועם גדודי חיל באַדען המתפרצים מפני אדוניהם בשנת תר"ט (1849) , אף כי גם הן הראו למדי את עצם ידה ואת המהירות הנפלאה אשר לה שכם אחד על יתר ממלכות אשכנז , בכל זאת היו המלחמות ההן רק קטנות ונקלות בערך צבאות אנשי חילה הרבים והעצומים ונאדרים בכח . אך במלחמת דאָנעמאַרק חשפה פרוסיא את ימין עזה ותעש גבורות עצומות נגד כל העמים עד כי יכלה להתחרות את גבורי ימי הקדם אנשי השם מעולם . מי לא השתומם על עזוז נוראותיה בהרעישה את מבצרי דפעל הנוראים ועשוים לבלי חת ? מי לא השתאה על גבורות ישע ימינה בפרצה באי אַלעזן והורידה ממנו עזו ואש נשקה גשקה ותלהט את גבורי הדאָנים סביב ? הן אמת כי גם עסטרייך התאזרה אז עז והוכיחה לעיני כל עמי איירופא כי גם לה זרוע עם גבורה וימינה תרעץ אויב בהלחמה ביום קרב , אך פרוסיא הגדילה עוד עשות ביתר שאת , ועז ידה עזה במלחמה הזאת ביתר עז . היא היתה רוח החיה בכל אופני המלחמה מראשיתה עד אחריתה , היא לבדה בלי עזרת עסטרייך לכדה את מבצרי דפעל ומצדות אי אַלזען ראשית גבורות הדאָנים , והנצחון היה בידה נס להתנוסס , עד כי נשפוט בצדק אם נחליט כי מבלעדי פרוסיא לא יצאו עוד נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין מעבדות הדאָנים להרות עד היום הזה . ועל כן שערו יודעי בינה לעתים בהתחולל עוד המלחמה הגדולה ההיא כי השר ביסמאַרק ראש הסגנים בפרוסיא , אשר רוח בינתו מתהלכת בכל הליכות המלחמה , חושב מחשבות ורוקם מזמות בסתר לספח את הנסיכות ההן לממלכת פרוסיא אחרי צאתן מיד ממשלת דאָנעמארק . ואחרי כלות המלחמה מצאה השערת יודעי העתים

ההם

ההשכלה יותר מבאנגליה וקרני אור חכמתו יָפוֹז בכל רחבי אמעריקא הצפונית ביתר עָז מבארץ מולדתו. הבית הגדול ההוא נבנה במדינת נעוו־יאָרק בקרבת עיר מצער הנקובה בשם אִיטַאקַא על גבעה יפה סוּגָה בירקרק הרוץ ומקְטרת ריח ניחוח אשר יתנו פִרחי המר ונצנים. הבית וְתָאָיו וְאֵלָיו וְאֵלַמָיו וכל חֲדָרָיו וַעֲלִיוֹתָיו הַמְרֻוָּחוֹת בנויות בטוב טעם ודעת מעשה ידי חכמי חרשים, וְכֻלּו אומר כבוד והדר. הלמודים אשר ילמדו התלמידים בבית מדרש הגדול הזה, יִפָּלְגוּ לשתי פלגות, בפלגה הראשונה יטיפו המורים לֶקַח על הליכות המסחור, על חרשת המעשה ומלאכת מחשבת, על ידיעות עבודת השדות והכרמים וּמַטָעֵי עֲצֵי פרי, על חכמת ההנדסה ועל יתר המדעים הנחוצים לאנשי מִדּוֹת (אינזערוויססענ־שאַפּט), גם ילמדו שם חכמת הרפואה (מעדיצין) ורפאות פצעים וּמַחַץ כל מכה (כירורגיע), משפטים וחֻקים וכל הידיעות הדרושות להבין משפטי אמת וחֻקי צדק (יוריספרודענץ), הליכות המדינה (פאָליטיק) וחִנוך בני הנעורים (פעֶדאַגאָגיק) ודברי ימי עולם (וועלטגעשיכטע). בפלגה השניה יקחו התלמידים לֶקַח בלמודים כוללים וידיעות שונות, בלשונות אשכנז, צרפת, אנגלית ואיטלקית, בחִקרי קדמוניות, בדרכי הליטעראַטור להכמי העמים הראשונים וחכמי העמים בני דורות האחרונים ועוד ידיעות ומדעים רבים ושונים אשר תפארת הם ליודעיהם ותפארת להם מן האדם. וכל הגדולות והנצורות האלה הן פעולת איש אחד אשר רוח חכמה נוססה בו ורוח נדיבה תפעמהו באופן נעלה מאד, וממנו ראו וכן עָשׂו יתר נדיבי עם ויכוננו גם הם בתי מדרש רבים בכל אפסי ארצות הברית באמעריקא, אך אל מִפְלְאוֹת נדיבות ידו לא באו ואל מפעלו הנעלה לא הגיעו.

אשר נוסד בעת החדשה הזאת במדינת נעוו־יאָרק ואשר יאות לכל סופרי דברי ימי עולם לספר תהלתו בכל יושבי תבל ולהת שֵׁם עולם להאיש היקר ורב פעלים אשר יְסָדוֹ, הכינו גם חקָרו. שֵׁם האיש גְדָל עֲלִילִיָה ההוא, הוא עזרא קאָרנעלל, בן אחד מִדַלַת העם אשר לא השיגה ידו לקחת מוֹרִים להורות את בנו המדעים הנחוצים לכל אדם באשר הוא אדם. אך רוח דעת הֵחלה לפעם את הילד המסכן הזה ותשוקה נמרצה למלאכת המעכַאניק נוססה בו מימי ילדותו וַיִלָחם בכל התלאות אשר התיצבו לשטנה לו בדרך ויוכל להן עד אשר הגיע אל מחוז חפצו ויבא לבב חכמה ויהי מופלא בים בחכמת לבבו ובתבונות כפיו, גם הִשׂגה חיל ויעש עֹשֶׁר וּפָעַל אוצָרות ויהי משכיל לכל דרכיו ובכל אשר פנה הצליח. אז התנדב ביושר לבבו להרים מכשול מדרך בני עניים השואפים לקנות חכמה ודעת וְהֶעָנִי וְהֶחָסֵר קיר ברזל ביניהם ובין תאוַת נפשם, ויגמר אֹמר לכונן מכספו בית מדרש גדול להכמות ומדעים שונים (אוניוועריזיטאֶט) אשר שעריו יהיו פתוחים לבני עָנִי לקחת שם לקח טוב בלי מחיר ובלי כסף. ובהיותו רב אוצָרות ובעל נפש יקרה ורוח נדיבה הרים מכספו חמש מאות אלף דאָללאַר לְקֶרֶן קַיֶמֶת לכל החפצים הדרושים אל בית מדרש הגדול ההוא, מאה אלף דאָללאַר הזיל מכיסו לְיַסֵד בית אוצר ספרים אשר יהי פתוח תמיד לתלמידי בית המדרש ולכל יבוא להגית בספר, שתי מאות וחמשים כִּבְרוֹת ארץ נתן לצמיתות לְמִבְנֶה בית המדרש ולכל הבנינים הרבים הנשענים על גבולו, עשרת אלפים דאָללאַר לבית אֹסֶף מַטָעִים וצמחים שונים הדרושים לחֵפץ תכמת הבאָטאַניק, שלשה אלפים דאָללאַר לְמִקְנֵה ספרי חכמה ומדע בלשונות שונות, ומבלעדי הכסף הרב והעצום הזה נתן אחרי כן עוד שלש מאות אלף דאָללאַר על האוניוועריזיטאֶט הנשגב הזה. הפראָפעסאָר המְהֻלל אַנדרעאַס וואיט הורם לראש ולְנָגִיד (פּראֶזידענט) על הליכות הבית וארחות הלמודים לְפְלַגוֹתֵיהֶם, ששה ועשרים מורים ראשים (פראָפעסאָרען) הֻקמו עָל להורות שם תורת החכמה והמדע לבני הנעורים השוקדים על דלתותיו. אחד מהמורים הראשים ההם היה החכם והחוקר הגדול גאָלדוין סְמִיט, אשר עשה לו שֵׁם על ידי ספריו המְחֻכמים, ומה גם על ידי חִקרי לבבו אדות השרים הגדולים פִּים, קראָמוועל, וויללִיאַם פיטט ואדות הרעפובליקאַנים האחרונים ברומא העתיקה, ועל פי הדברים ההם התנוסס החכם הזה וישב ראש בין סופרי דברי ימי עולם בני דור החדש הזה באנגליה. הוא עָזַב את משרתו הכבודה באָקספֿאָרד ואת כסא כבודו בבית מדרש החכמה אשר שם וירם פעמיו לאמעריקא להיות מורה בבית המדרש אשר כוננו ידי האיש עזרא קאַרנעלל, בתקותו כי שם תהי לאל ידו להרחיב גבול

הנמצאים בקאַליפאָרניען, ישגו בה גם עצים יפים וטובים לעשות מהם כל כְּלִי, כלי בית וכלי שְׁתִיָּה, כסאות ושֻׁלחנות, ארונות ותֵבות ועוד רבות כאלה. עֲצֵי שושנים ועצי לאָרבער יגדלו במספר רב על חוף קאליפארניען בקרבת עיר סאַן פראַנציסקאָ, גם העצים היקרים הנקובים בשם צוקערפּיכטען שתולים שם לרוב. וְשִׂיאָם מגיע עד ששת אלפים רגל ויצלחו מאד לעשות מהם כל כלי יקר ונחמד. וכלי עץ כאלה אֻספו לאסֵפה בסאַן פראַנציסקאָ להראות העמים והשרים את יפים, גם מטילי כסף ומטילי זהב גדולים הֻצְבוּ שָׁמָּה לעיני הרואים, כל מיני מַתֶּכֶת אחרים ואבני שֹׁהַם, אקדח, ישפה, ספיר וברקת ועוד אבני חֵפֶץ כאלה התנוססו בשער המצבה ההיא. בימים החדשים האלה נטעו נוטעים על אדמת קאַליפאָרניען גם עֲצֵי גפן אשר ענביהם עִנְבֵי נופת וייגם הטוב ישמח אלהים ואדם, גם אֶרֶז ושיח הטהעע הֵחלו לנטוע שם ובימים מעטים הצליחו מאד לשמחת לבב נוטעיהם. מֶזֶג האקלים בקאליפארניען הוא טוב מאד וּמַבְרִיא אוּלָם, מספר יושביה יותר משש מאות אלף איש, אך לפי גָדלה ורחבת ידיה ופרי אדמתה יִמָּצֵא עוד בה מָקוֹם לָשֶׁבֶת בעד עשרת מוֹנִים ממספר ההוא. אפס כי בכל טוּבָהּ וִיקַר תפארת גדולתה, נִסְפחו אליה גם רעות רבות אשר רק יד ההשכלה תעצר כֹּחַ לבער אחריהן. רבים מבני דַלַּת העם גם מבני מְרוֹם עַם הארץ שגו ביין, תעו בשֵׁכר וּפָקוּ פליליה. קִנאת הדת מָצאה גם פה בָּיִת, ובן דת אחת ישנא בלבו את בן דת אחרת. הכינעזים היושבים בקאליפארניען ושוקדים על מלאכת עבודתם בידים חרוצות, נרדפים הם מהקאַטולים הנופלים מהם בתבונות כפים וחריצות ידים, גם בעיני שרי בית המשפט היו שפלים מאד ונבזים עד כי לא האמינו בעדותם ולא היו עליהם סתרה מפני לוחציהם, ותחת אשר בדרום אמעריקא ובנפותיה הפנימים הֵרִיצוּ יושביהם את ידיהם להכינעזים החרוצים ויקבלום בכל אותות הידידות, דָחוּ אותם הקאַליפאָרנים בשתי ידים ויחרפום בשם עובדי אלילים ואַזיאַטים פראים.

ארצות הברית אשר יושביהן הֵרִימוּ עבודת האדמה והמסחור וכל חרשת המעשה על גַּפֵּי מרומי קרת, התאוששו לִבְנוֹת בתים גם להתחכמות והמדעים חַיֵּי רוח האדם וחלק אֱלוֹהַ ממעל לכל הנברא בצַלמו ודמותו. בתי ספר לילדים ובתי מדרש החכמה לבני הנעורים הֻקמו בכל עיר ומדינה במספר רב ומורים משכילים יטיפו בהם לֶקח טוב ודרך תבונות יודיעו לכל השוקדים על דלתותם, ובזאת הֶראו לדעת כי זרע אמת הם לאַנגליה מַקֶּבֶת בור נֻקָּרוּ ולא נטשו תורת אִמָּם גם בהיותם בארץ מרחקים וְרָחקו ממנה ימים כבירים. נפלא ונעלה מאד מכל בתי מדרש החכמה המזהירים כזהר הרקיע בארצות הברית, הוא בית מדרש הגדול (אוניווערזיטאֶט)

אשר

עליהם . אפס כי גם בני בליעל חֶלְאַת האדם ופליטת הגוים יתגודדו בארצות ההן ללכת שם שובב בשרירות לבם וּלְפַלֵם חָמָס ידיהם בארץ . כל פורק על מַלכות שמים ועל מלכי ארץ ינוס שמה כאל עיר מִקלט , גם גנבים ושודדים , חותרי בחשך בתים ומרַצחים יִמָלטו שם מפני חרב המשפט החודרת להם בארץ מולדתם , והם הם יָרֵעוּ וישחיתו בכל ארצות הברית ויהפכו אותן למערות פריצים אם לא תשיגם יד הממשלה לעשות בהם שפטים ולבער הרעה מקרבה

אחת הנפות היפות והטובות בארצות הברית , היא נפת קאַליפאָרניען העליונה , יד אביר הטבע פֵאֲרָהּ בכל פאר אדמות לחֶמדת עינים , שדמותיה עוטפות בָר ומֶגד תבואות שמש , עֵצֶיהָ יעשו פרי מגדים , והעולה על כֻלָהֶם היא כי בהֶביון עֲפָרָהּ שפונים טמונים מִכְרֵי זהב בשפע רב ועצום מאד , ועל כן ינהרו אליה רבבות אלפי איש מכל אפסי ארץ איירופא וארץ סינים להפור אחרי אוצרות חשך ומַטמוני מסתרים ההם תאות נפש האדם וחיי רוחו , משנת תר"ט 1849 עד תרכ"ו 1866 הצליחו החופרים ההם להוציא זָהָב מֵחֵיק אדמת קאַליפאָרניען אשר מחירו כאלף מיליאָן דאָללאַר ! זולת הזהב הרב נמצאו שם גם מוֹצָאֵי כסף טהור וכסף חי , נחשת , בדיל ועופרת . עיר הראשה בתוכה היא ס אַ ן פּ ר אַ נ צ י ס ק אָ , עיר גדולה ורבתי עָם אשר מספר יושביה מאה אלף ועשרת אלפים איש תערובות עמים רבים ולשונות שונות . חוצות עיר עליזה הזאת ורחובותיה תהימינה מרוב אדם כל הימים , סוחריה כָאַרְבֶּה וכנעניה כחול הים , ידי אלפי חרשי עץ וחרשי אבן וברזל עושות תמיד במלאכת עבודה , עד כי אין חֵקר למַרכולתה ואין קֵצה לכל מלאכת עבודה והרשת המעשה בתוכה . בשנת תרכ"ז 1867 ושנת תרכ"ח 1868 הֵחלו יושבי קאַליפאָרניען לשקוד גם על תרבות המֶשִׁי (זיידענצוכט) , ויעשו ויצליחו וישאו מאה שערים בעמלם . הממשלה העבירה קול כי תשַלם מאוצרה מאתים וחמשים דאָללאַר לכל איש בעד כל חמשים אלף עֲצֵי בְּכָאִים (מוילבעערביימע) אשר יטע בקאַליפאָרניען , ואנשים רבים התעוררו לעשות כדבר הזה ולבנות בנינים רבים בעד כַלְכָלַת תולעי המשי (זיידענווירמער) . ואיש אחד רב עליליה דרש מאת הממשלה לתת לו חמשים אלף דאָללאַר והוא יטע מיליאָן עֲצֵי בכאים אשר עליהם (בלאֶטטער) יהיו טרף בעד 3,000,000 תולעי משי , ובשנת תרכ"ח 1868 הוציא את המִפְעָל הגדול הזה לאור בחדש סעפטעמבער 1868 אָספו בעיר סאַן פּראַנציסקאָ אֲסֵפוֹת רבות מכל חרשת המעשה ומעשה ידי אמן אשר התנוססו ברב טוּבָם ויפים ויהיו לְנֵס , ויותר מִכֻלם עשו להם שֵם חרשי העץ אשר שִכְלוּ ידיהם לעשות כלים מכלים שונים מֵעֲצֵי הָדָר יקרי ערך ומחמדי בת עין . כי זולת עֲצֵי בִּנְיָן הרבים והעצומים

הנמצאים

לא ישאו עיניהם אל עֶזרתנו, כי אם נִלַמְדֵם לעבוד את האדמה, לא יארכו הימים וְיוֹצִיאוּ לחם מן הארץ דֵי שֶׂבר רעבונם גם יותירו עוד וְיַשְׁבִּירוּ בר לנו ולבנינו. נְנַסֶּה נא למשוך את ההודים אחרינו בחַבלי אדם וְלָשׂוּם עינינו עליהם לְחֶמלה גם לתת להם חֻקה אחת ומשפטים אחדים עם כל בני עַמנו כאשר עשינו כן לבני הכושים אולי יש תִקוה לרפוא משובתם, להשיבם מדרכיהם הפרועים ומעלליהם הפראים עד כי יֵהפכו לאנשים אשר יסכנו לְהֶברת האדם לטוב להם ולנו בימים יֻצָּרוּ. הלא עַם גדול ורב אנחנו יושבי ארצות הברית, ומספר נפשותינו יותר מארבעים מילליאָן, גם עֹשֶׁר רב ונכסים רבים לנו, ולא יכבד ממנו להטריף להודים היושבים בקרבנו לחם חֻקָּם, והאל הטוב ישיב לנו טובה תחת הטוב אשר ניטיב לשארית הפליטה הנשארת מההודים יושבי הארץ הזאת מעולם....״

כדברים האלה ועוד דברים רבים כאלה דִבר הנשיא על לב השרים והסגנים לטובת ההודים, ואף כי דבריו טובים ונכוחים לא הועילו ולא עשו פרי, כי הלבָנים וההודים רחקו אלה מאלה כרחוק מזרח ממערב עד כי כמעט אפס כל תקוה כי יקרבו ויתגגשו לָשֶׁבֶת שֶׁבֶת אחים יחד. הלבָנים אשר כגבוה שמים מארץ כן גבהו דרכיהם בחכמה ודעת ובכל כשרון המעשה מההודים הפראים והצמאים לדם, לא אָבוּ לְחַלֵּל יפעתם ולהשפיל כבודם להתרועע עם ההודים ולהיות עִמהם לְעַם אחד במשפטי המדינה והליכות עולם, וההודים אשר הַסְכֵּן הִסְכִּינוּ לראות איך ירדפום הלבָנים באף ובחֵמה ולא יחמלו ביום נקם להכות אֵם על בנים ולעולל עלילות רֶצַח בלי חָשֵׂך, חשבו למשפט כי הלבָנים שודדי רִבצם נוראים הם מהררי טרף וכל מזמותיהם אך למשוך אותם בשחת רשתם להרגם ולהשמידם מארץ החיים, ועל כן לא האמינו בם ובכל הטובות אשר הבטיחו לעשות עמהם, ומה גם אחרי הָראו פעמים רבות לדעת כי הם מפירי ברית ואינם שומרים הבטחותיהם וכל מוצא שפתם, ובכן נשאר הַפֶּרֶץ הָרָחב אשר ביניהם כבראשונה וְרָחַב וְנָסַב עוד יום יום כהיום הזה. אך ההודים הולכים ודלים תמיד, ימעטו ויצערו ורגליהם לבאר שחת ירוצו, והאמעריקאַנים־האנגלים הולכים הָלֹךְ ורב, הולכים מחיל אל חיל וחֵילם יָנוּב וסַחרם ישגה מאד, סוחריהם שרים, כנעניהם נכבדי ארץ וברית שלום להם עם כל מלכי איירופא.

מארבע כנפות תבל ינהרו רבבות עָם אל ארצות הברית באמעריקא, בעלי מלאכת עבודה ותכמי חרשי עץ ואבן, סוחרים ורוכלים, חוקרים ומשכילים גם עשירים וִרגֵעי ארץ יְאָתיו להארצות הַהֲלָלוּ ההן וִימַלְאוּ אותן חֹסֶן וִיקָר. ובימים האחרונים האלה יבואו המונים המונים גם מארץ כִינַא לָשֶׁבֶת בכנפות הנֶגב והמערב אשר בארצות הברית ולעשות שם מסחור ובקנין גם לעבוד עבודות שונות כיד התריצות וכשרון המעשה הטובה

סופרים נאמנים נפלו בכל פעם עשרים איש מארצות הברית בטרם נפל איש אחד מההודים במלחמה. במשך שמונה עשרה שנה האחרונות הוציאה ממשלת ארצות הברית יותר משלש מאות מיליאָן דאָללאַר על המלחמות הכבֵדות אשר לָחמה בשבטי ההודים, זולת רבבות אלפי שקלים אשר נתנה ליתר שבטי ההודים בעלי בריתה לבל יתנו ידם אל אחיהם הלוחמים בה ולבל ישלחו יד חֹמֶסֶת במוצאות אנשי איירופא ובאחֻזות נחלתם אשר ברחבי אמעריקא, אך כל זאת היתה לא לעזר ולא להועיל, כי בכל זאת עָלוּ ההודים ההם כשואה על מוצאות הלבָנים שנואי נפשם ויַשֹׁסוּ ויָבֹזּוּ יגיעם וישללו הונָם ורכושם ואין מידם מַצִּיל. כל עֲמַל הממשלה בארצות הברית להכרית את ההודים ולהַשמידם נשאר מָעל, אך קֶטבם ושְׁהִיתוֹתָם באו ממקום אחר, כי הרעב הנורא אשר ישַׁלַּח בם חִצָּיו הרעים כפעם בפעם, יֵין השרף אשר ישתו ההודים עד בלי דָי, חליים ונגעים אשר יַדביקום תמיד וידבקו מאיש לאיש, גם התגרות אשר יתגרו משפחה במשפחה ושבט בשבט, הן כל אלה יַמְעיטוּם יום יום ויַצְעִידוּם לבאר שחת, ולפי עֵדות נאמנה יחסרו ממספר ההודים אשר בארצות הברית 350,000 איש ממספרם בימי קדם. על ידי מסִלות הברזל ועבודת האדמה אשר תִּרבה בכל עת הָלֹךְ ורב באמעריקא, יִלָּחצו תמיד ההודים לעזוב את מקומות מושבותיהם עד כי בְמֶשך הימים יתבוננו כי אפס עוד מָקום לְשִׁבְתָּם ולצוד צידם. אך הם לא יתנו יד אל הלבָנים לשֶׁבת אתם יחד ולהתערב בהם, רק יִכְלוּ מעט מעט עד כי יהלפו כָלִיל כאשר חָלפו כבר בני שבטיהם על אִיֵּי הודו המערבית אשר לפָנים מִלאו שם את הארץ וכָעת גם עקבותיהם לא נודעו עוד שָׁמה. בשנת תר"ל 1870 גִלה שר הפנים את אזני הנשיא גראַנט כי ההודים מתאוננים מאד על הלבָנים המפירים כל פֵּשר ועוברים כל ברית אשר כרתו עמהם, ומלחמה חדָשה נשקפת על הלבָנים אם לא ייטיבו את הרעות אשר הֵרעו להודים. והנשיא גראַנט אשר רוחו טובה ודרכו להיטיב גם לרעים אולי ישובו בזה מרעתם, צִוה לכל עַמו לשמור מהיום ההוא והלאה כל פֵּשר ולהקים כל ברית אשר ביניהם ובין ההודים לבל יתנו מקום לשערוריות ומלחמות חדשות בארץ. ובסוד השרים והסגנים יָעַץ הנשיא נדיבות לחמול על ההודים האומללים לבל יֵלכו תֻמם ויִמַּקּו באסונם, ובתוך יתר דברי נגידים דִבר הנשיא כדברים האלה: „דְעוּ נא אַחַי וראו כי טוב טוב לנו לְנַהֵל בלחם את ההודים היושבים בתוכנו כל ימי חייהם וּלְלַמֵּד את ידי בניהם עבודת האדמה עד אשר יוכלו להביא טרף לנפשם, טוב טוב לנו לעשות כדבר הטוב הזה מהוסיף עוד עֲשׂות מלחמה בהם כאשר עשינו עד כֹּה, כי ידעתם גם ידעתם כי רק מלחמה אחת אשר עשינו עִם היהודים אָכלה את כספֵּנו יותר הרבה מאשר נוציא על ההודים לְכַלְכְּלָם בלחם כל ימי חייהם, ובניהם

לא

המלחמה ההיא ורבים חללים נפלו כעמיר מאחרי הקוצר, ושלשים מיליאָן דאָללאַר הוציאה ממשלת ארצות הברית עד תֹּם המלחמה ההיא. בשנת תרכ"ד 1864 היתה עוד מלחמה בין הלבָנים ובין ההודים בני שֵׁבט אַראַקסאַבאָהִי ושייענעסי, וגם ראשיתה היתה בגלל גְנֵבה קטנה אשר גָנבו בני השבטים ההם בַּהֲמות מִבְחָה אחָדות מֵעדר איש אַנגלי־אַמעריקאַני, והאַנגלים־האמעריקאנים עשו נקמות בההודים ההם וישרפו כפר אחד מכפריהם באש ואת יושביו הִכּוּ לפי חרב מאיש עד אשה מעולל עד יונק ולא חִיּוּ כל נשמה. על הרֶצח הזה עָלתה חמת ההודים עד להשחית ויתגודדו למאות ולאלפים גם מָשכו אחריהם את אחיהם בני שבט הקאָמאַנגֹ׳עסי וְהָאַקִיאָוואַסי ויעלו בסערת מלחמה על הלבָנים, והמלחמה אָרכה שנתים ימים ודמים רבים שֻׁפּכו ארצה, גם חמשים מיליאָן דאָללאַר הוציאה ממשלת ארצות הברית על המלחמה הזעומה ההיא עד כי נִלְחצו הלבָנים לכַפּר את פני ההודים ולעשות שלום להם. בשנת תרכ"ז 1867 מצאו צִבאות ארצות הברית תנואות להתגולל ולהתנפל על ההודים על נְקִלָּה ויחריבו כפרים רבים בארץ מושבותיהם ואת בתיהם הֵשַׁמּוּ, ויתאספו ההודים עוד הפעם ויעשו מלחמת נָקם בהלבָנים מַחריבי ארצם ושודדי רִבצם, וארצות הברית הוציאו עוד הפעם רבבות אנשי חַיִל להורג וחמשה עשר מיליאָן דאָללאַר על הוצאות המלחמות, ולאחרונה לא מצאה הממשלה דרך אחרת לפניה כי אם לעשות פֵּשֶׁר עִם ההודים ולהיטיב את הרעה אשר הֵרֵעוּ אנשי חילה להם, ואז שָׁבָה התרב הרעה אל תערה. אמנם השלום ההוא לא התעודד לאֹרך ימים, כי בשנת תרכ"ח 1868 התקוממו שבטי ההודים שכני ארצות הברית ונוסדו יחד לגרש את כל הלבָנים ממוצאותיהם ומכל חצריהם וכפריהם, ובחמה שפוכה הִשְׂתָּעֲרוּ עליהם וַיְרַגְיזום ממשכנות מבטחם, שלחו באש חצֵרים וכפרים, הרסו בתי נתיבות ובתי מָלון, שדדו עוברי ארָחות, גם על גדודי אנשי חַיִל מֵחֵיל הממשלה נפלו בגבורתם השובבה ויכריעום לטבח, וגם על הנוסעים במסִלות הברזל גָברה ידם ויעצרו את מרוצת המרכבות וַיְרַצְּחוּ את הנוסעים וישללו וַיָּבֹזּוּ כל אשר להם. כדָבר הַוּוֹת וכקֶטב ישוד צהרים עברו ההודים הפראים בארצות הברית וָרמסו וטָרפו, שָׂרפו וְרָצְחוּ וַחֲמַס ידיהם בארץ פִּלֵּסוּ. ימים רבים לחמו בעלי ארצות הברית בפראי אדם ההם האדירים מהררי טרף, ושני מיליאָן דאָללאַר הוציאו מדי שבוע בשבוע על המלחמה ההיא ולא עצרו כֹּחַ להתגבר על אנשי מלחמתם. כי ההודים קלים כנשרים וסוסיהם כבני רֶשֶׁף יגביהו עוף על תועפות הרים וכפרֶץ מים עזים יֵרדו משם לתחתיות עמקים עמוקים, ויד הלבָנים קָצרה להשיגם ולהשיב מלחמה אל חֵיקם. וזולת המלחמות הגדולות ההן, קמו כפעם בפעם עוד מלחמות קטנות, ומה גם בנפות אַריצאָנאַ ומעקסאַס, ולפי עֵדות

מלחמה להאנגלים - האמעריקאנים בְּהַהוֹדִים הפראים מדור דור , ואם בכל פעם תִּגְבַּר יד האנגלים - האמעריקאנים עליהם וישימום לעפר לָדוּשׁ , אך ברמים רבים וברבבות חללי בני עמם יקנו בכל פעם את הנצחון ההוא , גם יזילו זהב וכסף רב מאוצרותיהם על הוצאות המלחמות ההן . פעמים רבות תִּתְחוֹלֵל סערת מלחמה עזה ביניהם על אדות דָבר קטן וְקַל ערך , והיה ראשיתה מצער אך אחריתה גדולה ונוראה מאד וְתִמָּשֵׁךְ ימים רבים וּדְמֵי אדם ינהרו כנהרות . המלחמה הכבדה בבני שֵׁבט הסעמינאַלי בנפת פלאָרידא אשר התעודדה שבע שָׁנים רצופות , הֵחֵלָּה רק אדות פרה אחת אשר שדד אחד ההודים , כי האנגלים - האמעריקאנים אשר חָפצו להַפּיל אימתם על ההודים בני השבט ההוא לבל יוסיפו עוד לעשות כדבר הזה , תפשו אנשים רבים מבני השבט ההוא וַיַּכּוּם מַכּוֹת חדרי בטן וַיְעַנּוּם באכזריות חֵמה ועריצות רֶצח , ואת האיש סקעאָלאַ , אשר אחרי כן היה להשבט ההוא לראש ולקצין וַיַּעַשׂ לו שֵׁם גדול , אסרו בנחשתים וישליכוהו לבור הַשְּׁבִי על אשר הרהיב בנפשו עז לְהַמְלִיץ על האיש ההוא אשר גָּנַב את הפרה ולהוכיח כי כאשר עשו הלבָנים לו כן עשה להם . ימים רבים ישב סקעאָלאַ בְּמַחשכי בור השבי , ובצאתו לחפשי היתה ראשית מעשהו להרוג את הגענעראל האמעריקאני טאָמזאָן בעצם ידו , ואחרי כן אסף את כל בני שִׁבטו מָרֵי הנפש כְּדֻבִּים שכולים וּצְמֵאֵי נקמה וָדם , ויערוך מלחמה על הלבָנים אנשי חֶרְמוֹ , וַיַּךְ במשמניהם מכה רבה מאד , כי בְּשֵׁשׁ מאות איש אשר ברגליו הִכָּה אלף וחמש מאות איש בחיל האמעריקאנים בני ארצות הברית , וזולת החללים הרבים ההם , הוציאו עוד שָׂרֵי ארצות הברית מאה מילליאָן דאָללאַר על המלחמה ההיא — מחיר רב ועצום בעד פרה אחת ! — . בשנת תרי"ב 1852 התלקחה עוד מלחמה נוראה כזאת בין האנגלים - האמעריקאנים ובין ההודים , וגם ראשיתה היתה בגלל פרה אחת אשר גָּנַב איש הודי משבט הסיוקסי , ואף כי הפרה ההיא נִגנבה רק מֵאֹרְחַת בני נֵכר הארץ וּנְשִׂיא השבט ההודי ההוא חָפֵץ לְשַׁלֵּם את הפרה ההיא אַרְבַּעְתָּיִם , בכל זאת התנפלו האנגלים - האמעריקאנים על השבט ההוא וַיַּכּוּהוּ לפי חרב . הדבר הזה הֵעִיר רוח נקמה בלבות יתר שִׁבטי ההודים וַיֵּאָסְפוּ לעשות מלחמה ונקמה בהלבָנים שֹׁסֵי נַחלתם וְרוֹצְחֵי אחיהם , והמלחמה ההיא נמשכה ארבע שנים , ואלפי איש חַיִל מבני ארצות הברית נפלו חללים לפני ההודים , גם ארבעים מילליאָן דאָללאַר אָכלה המלחמה ההיא עד אשר הִתְאַזֵּר הגענעראַל האַרְנֵיי עֹז ותעצומות וַיַּךְ את ההודים מַכָּה נצחת ויגרשם מן הארץ . אחרי ימים מעטים התלקחה עוד שלהבת מלחמה בין האנגלים - האמעריקאנים ובין ההודים מבני שֵׁבט הנאַפּאַיאָסִי , וסִבַּת המלחמה ההיא היתה כי איש הוֹדי הָרַג בשגגה את אחד הילָדים מֵהַכּוּשִׁים . שלש פעמים התחדשה

המלחמה

ושרי ממשלתה לרפוא משובתם ולעשותם לבני תרבית, נשאר מְעַל, וזולת שבטים קטנים משבטי ההודים היושבים בקרבת הלבָנים אשר עזבו זדונם ויהיו עובדי אדמה ויושבי אהלים, הֶחזיקו כל יתר שבטי ההודים בארחות חייהם הפרועים לשוטט ביערים ובמדברות לָצוד צַיִד ולשלול שלל. כעטלפים מורדי אור בָחלה נפשם באור הציוויליזאַציאָן, וּבְעֹצֶם ידם יַשמידו עִקבות הדעת. בתכונות נפשם יִשְׁווּ לְחַיְתוֹ יער טורפי טרף, ורק בְקנאה ונָקמה, בְעָרמה ומזִמה יתר שאת להם עליהן. בכל פעם אשר יכרתו הלבָנים עמהם ברית שלום ימהרו להפר בריתם ולבגוד באנשי שלומם, כי אֵיבת עולם ומלחמת נצח להם עִם הלבָנים. ההודים אם כי נבערים מדעת הם ופרועים ופראים בכל דרכיהם, לא שכחו בכל זאת כי להם לבדם נִתְּנָה הארץ למורשה על פי משפט הירושה אשר להם מאבותיהם יושבי הארץ מִנִי עַד, והלבָנים ירשו להם את הארץ הזאת בלי משפט כי אם בחזקת היד או בנכָלים ותחבולות תוֹך ומרמה, ועל כן הִתְמַכְּרוּ לְהָרַע ולהשחית בכֹל מושבות הלבָנים בכל אשר תשיג ידם ולא האמינו בדברי שלומם ובכל ברית מֶלַח אשר כרתו עמהם. גם האנגלים - האַמעריקאַנים לא התהלכו אתם במישור ולא שמרו להם הבטחותיהם גם לא נאמנו בבריתם אתם, בחָשבם למשפט כי לא יֵחָשֵׁב להם און בהפירם בריתם את פִּרְאֵי אדם הנִצמדים לגלולים ומתהללים בשִקוצים משוממים אם בזה תְבוֹאֵם טובה ויבצעו בצע. ועל כן התחוללו דברי ריבות ומלחמות רבות ועצומות בין ההודים ובין הלבָנים בכל עת אשר נִפגשו יחד ונהרי דמים בנהרי דמים נָגָעוּ.

המשוררים וסופרי סִפורי אהָבים חָזוּ פעמים רבות משאות שוא על דְבַר ההודים וְכֹחַ דמיונם הוליכום שולל לתת להפראים ההם יתר שאת על העמים ההולכים לְנֹגַהּ בְּרַק ההשכלה, עד כי כמעט לא נוכל לְהַציל מפיהם שֶׁמֶץ דְבַר אמת אֹדות ההודים באמעריקא הצפונית. הרוח אשר הניח ההכם רוסאָ הצרפתי בשנת מאה הָעֲברה על סופרים רבים בארץ איירופא לתת יתרון לְחַיֵּי הנזירות בִּנְאוֹת הטבע על חיי הַחֶברה ומשפטי המדינה, הרוח ההיא נחה ימים רבים גם על המשוררים והסופרים האַמעריקאַנים ויבראו בכֹח דמיונם חזיונות תֹהוּ לרומם ולפָאר את ההודים וְאָרחות חייהם וּלְהַשְׁוֹתָם אל גבורי היוָנים והרומים בדורות קדומים. ואם אמנם כי לעתים רחוקות הופיעו בתוכם אנשים אחדים נדיבי לב ובני עֲלִיָה, אך כְּמַר מִדְּלִי הם מול רבבות אלפי בני עַמָם ההולכים שובב בשרירות לבם כל הימים וידיהם דמים מלאו, וגם בני עֲלִיָה המעטים ההם אשר הופיעו לעתים רחוקות, רחוקים הם מגבורי היוָנים והרומים כרחוק מזרח ממערב ולא קרבו אלה אל אלה בדרכיהם ומעלליהם.

מלחמה

נֹעַם קֹצֶר קצרה ידו להציג בשער משפט ולרַכּא עושק, רק אז נלחץ לַמְרות רוחו להוכיח כי לו גם זרוע עִם גבורה לשַׁבֵּר מְתַלְּעוֹת עַוָּל ולהשליך מִשִּׁנָּיו טרף. הנשיא יאָהנזאָן אשר היה לפניו, לא מצא חן בעיני מַרבית בני עַמו ולא הֵפִיק מאתם רָצוֹן עד אשר הדיחו אותו משאֵתו. כי הוא בהיותו בין ארץ הנגב, עָמַד לימין בני ארצו ויחתור בכל עֹז לבל יסורו אל ממשלת בעלי הצפון כי אם בדברים הנוגעים לטובת החֶברה המְדִינִית בכלל, אך בִיתר הדברים ישלטו בארצם פנימה כטוב וכישר בעיניהם מבלי פְּנוֹת אל ממשלת הצָפון. גם בדבר הכושים אשר יצאו מַעֲבדות לחֵרות היתה ידו עִם בני ארצו בעלי הנגבי לבל יסָפחו הפראים ההם אל אחת הכהונות בהנהגת המדינה. אך הנשיא גראַנט התאמץ בכל מאמצי כֹחו להיות בעלי הנגב סרים אל משמעת בעלי הצפון בכל דברי המדינה, והכושים אשר כֹּחַ בהם להיות לעזר ולהועיל לטובת עַם הארץ, יֵשבו עִם נדיבי העם ויקחו חֵלק בכל הפקודות והכהונות במדינה כאחד מבני מְרוֹם האפרתים. על פי הנשיא הישר באדם הזה נָמרו שרי הסענאַט אֹמֶר לְסַפֵּחַ את הכושי רעפּעלס אל כהונת אחד הסענאַטאָרים כאחד מהם, ובמדינת קאַראָלינאַ הדרומית, אשר היה לפָנים המָקום הראשי לעַבדות הכושים ואשר בשנת תר"כ 1860 הירָם שם לראשונה נֵם המֶרד מבעלי הנגב, שם הֻקם איש כושי לראש ולקצין בְּתֹר גוּבערנער, ושני כושים לשרים בבית נבחרי העם. אך הדבר הזה העיר את חמת הַהוֹדִים (אינדיאַנער) על ממשלת בעלי הצפון עד להשחית, והֵיטֵב חרה להם בראותם כי הכושים בני ארצות אחֵרות אשר זה מעט היו עבדים מרודים ונחשבו כבהֵמות בעיני הַלְבָנִים, הֻקמו מֵעֲפַר שִׁפלותם לָשֶׁבֶת עִם נדיבים ולנחול כסא כבוד, והם (הַהוֹדִים) אשר אבותיהם ישבו מעולם באמעריקא בין ים אֶקינוס האַטלאַנטי ובין ים השוקט, הם נשארו עוד בְּשִׁפְלַ מַצָּבָם כבראשונה, והלבָנים אשר ירשו ארצם בלי צדק ובלי משפט, לא יְדַמּוּ אותם ולא יַשְׁווּם גם להעבדים השחורים בני הנֵכר מִקנת כספם ולא יתנו להם כל חֵלק ונחלה באחת הכהונות הקטנות במדינה. והנה אם למשמע אזנינו נוכיח, יצדקו ההודים בדבריהם ויזכו במשפטם, ומה גם כי הם קרובים במַראם החיצוני אל הלבָנים יותר מהכושים השחורים. אך אם נַחפשה דרכי ההודים ונחקרה עלילותיהם, נִתֵּן להלבָנים צדק, כי באמת נופלים ההודים מהכושים, משחָתם בם, מום בם ושובבו משובה נצחת באין מַרפא. הכושי בכל מְגרְעוֹתָיו וחסרוניו יש לו יתרון הַכְשֵׁר דעת לְלַמֵּד ידו למלאכת עבודה ולכל חרשת המעשה כאשר יתנו עֵדיהם הכושים היושבים במדינות האַייטי וליבעריאַ אשר כוננו להם ממשלות חפשיות (רעפובליקען) כרבנית בני איירופא. אך ההודים הפראים לא יַחפצו בכל עבודה ובכל מלאכה ומשפטי מדינה, וכל עָמָל בעלי אמעריקא

רעתו, ורק ששה עשר איש נאמני רוח נשארו עמו אם לחיים אם למות. בשנים עשר לחדש אפריל בשעה השניה אחר הצהרים הרעישו האנגלים את חומות מצודת מַגְדָּלָה ובשעה הרביעית לכדו אותה ויבואו בתוכה בתרועה וקול שופר, וטהעאָדְראָם אשר ראה את מַפֶּלֶת המצודה טרף נפשו בכפו ויֹמת, ואשתו המלכה וּבְנוֹ נפלו שבי בידי האנגלים. המלכה מֵתָה בדרך בטרם הובאה לאנגליה, אך בנה הובא בשלום אל שערי לאָנדאָן והמלכה וויקטאָריאַ צִוְּתָה לְגַדֵּל אותו וּלְלַמְּדוֹ דעת ודרך תבונות כיאות לבן מלך כמוהו. בשבעה עשר לחדש אפריל הרסו האנגלים את מבצרי מַגדלה וכל בתיה שרפו באש ואחרי כן שבו לארצם. משלל המצודה שלח השר נאפיר למלכת אנגליה שתי עֲטָרות יקרות, בגדי תפֹש יפים גְּבִעֵי הערך וחֹתם המלך טהעאדראם. בראשון לחדש יאנואר ירדו חֵיל אנגליה באניותיהם לשוב לארץ הודו, והאסירים אשר ראו אור הדרור בגבורות יֵשע ימין אנגליה שָׁבוּ לאיירופא. הנה כי כן ספתה המלחמה באבעסיניען, ואנגליה הוכיחה לעיני כל עַמֵּי איירופא כי לא מאהבת בצע ולא מֵאַוָּתָה לרֶשת מִשְׁכָּנוֹת לא לה עשתה את המלחמה הזאת כי אם להתיר אסורים ולקרוא לשבוים דרור, כי לא הביאה את אבעסיניען תחת שבט מלכותה אחרי נִפְלָה בידה, ולא לָטשה עיניה אל העֹז והמשרה אשר הוסיפה לה אם עשתה כדבר הזה. אך אבעסיניען יָרדה מעת ההיא פלאים, חוֹרֶיהָ ופחותיה יגורו מלחמות איש באיש על דְּבַר השלטון והממשלה העליונה בארץ הזאת, מבוכות רבות בתוכה וליוצא ולבא אין שלום. המלחמות והמהומות ההן נתנו יד אל משנה למלך מצרים לרֶשת נפות ומדינות עדינות באבעסיניען, כי בשנת תרל"ב 1872 לקח בחזקת היד את ארצות באָגאָם ומענזאַ בדרום אבעסיניען ועוד נפות אחדות לאחֻזת נחלה וישם אנשי חַיִל בתוכן.

ארצות הברית באמעריקא הצפונית.

דברי ימי המלחמה הנוראה בין בעלי הצפון ובין בעלי הנגב בארץ אמעריקא עד ימי שֶׁבֶת השר גראַנט על כסא הנשיאות, הלא הם כתובים בספר הזה חלק חמישי (מצד 175 עד 193), ועתה נשימה עַיִן על יתר הדברים אשר נקרו וַיֶּאֱתָיוּ בארצות ההן מאז ועד עתה. השר גראַנט אשר חָשַׂף את זרוע עֻזּוֹ במלחמת הצפון והנגב, וַיַּעַשׂ לו שֵׁם גִבּוֹר משכיל בארץ, הוכיח לעיני כֹל בשבתו על כסא הנשיאות בארצות הברית באמעריקא כי גם במשפטי המדינה וארחות הַמִּשְׂרָה ידיו לו רב. בישרת לבבו ונקיון כפיו רֹעה עַמּוֹ וצאן מרעיתו, וכל ישעו וכל חֶפצו היו רק לעשות משפט צדק ולפעל ישועות בקרב הארץ, ורק בכל עת אשר ראה כי במקל

במלחמה הזאת. ולבל יחשבו מושלי איירופא כי אנגליה הולכת לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא לה, הודיע הלארד סטאנליי גלוי לכל העמים כי רק לקרוא לאסורי טהעאדראס דרור מגמת פני אנגליה במלחמה הלזו ולא להביא את אבעסיניען תחת שֵׁבֶט מלכותה. בשנת תרכ"ז 1867 בחדש אקטאבער הגיעו חלוצי אנגליה אל חוף צוללא, ובשלישי לחדש יאנואר 1858 הגיע שם גם נאפיר עם יתר אנשי המלחמה. מכשולים רבים וְחַתְחַתִּים סגרו עליהם את הדרך. אך הם בעז רוחם לא שתו לבם אליהם ולא חַתּוּ מפניהם, עברו מעברות הרים (פאססע) ברום ארבעה אלף מעטער, ירדו בקעות וגאיות עמוקות אשר לפי רְאוֹת עַיִן לא תדרוך שם רגל אדם, שָׂמוּ במדבר דרך ובתהו וציה נתיבה. בשלישי לחדש אפריל עברו בעמק בעשילא אשר עָמְקוֹ אלף ומאתים מעטער ויגיעו עד ההר הגדול אשר גבהו אַלְפַּיִם ושמונה מאות מעטער ועליו מתנוססת המצודה הבצורה מַגְדָּלָה מְקוֹם מושב המלך טהעאדראס בעת ההיא עם צִבְאוֹת הֵילוֹ ועם האסירים אשר בגללם התהוללה המלחמה הזאת. בעשירי לחדש אפריל העפילו האנגלים לעלות על ההר וטהעאדראס קִבֵּל פניהם ברעם בלי תותח, ומספר אנשי חילו היה אז חמשת אלפים נושקי קְנֵי רֹבֶה ואלף איש חמושים בחניתות וכידונים. אך בסערת מלחמה הראשונה השחיתו האנגלים בחֵיל טהעאדראס עם רב, שמונה מאות נפלו חללים וחמש מאות איש נפצעו ושאריתם נסו מנוסת חרב, ומהאנגלים לא נפל אף אחד הלל ורק עשרים איש נפצעו. כראות טהעאדראס כי היתה מגפה גדולה בחֵילו וכי היו כקש לפני רוח, רָפוּ ידיו וַיִּכָּנַע לבבו וידע כי אחריתו להכרית אם לא יְמַהֵר לעשות שלום לאנגליה האדירה, וביום המחרת בעשתי עשר לחדש אפריל שלח מלאכים אל השר נאפיר להגיד לו כי יש את נפשו לשלח את האסירים לחפשי אם אך יעמדו האנגלים לימינו לעזור לו להכניע את שרי המדינות אשר קשרו עליו בכל רחבי הממלכה. אך נאפיר השיב לו אמרים כי הוא דורש ממנו לְהַסְגִּיר את מצודת מַגְדָּלָה בידו בלי כל שֶׁלֶם גמול ולתת לְשָׁבִי נפשו אם לשבט או לחסד. כחִצי מות ירדו הדברים ההם חדרי לבב המלך ויבקש לשלוח יד בנפשו, אך אנשי חֵילוֹ השיבו אחור ימינו מעשות כדבר הזה. אחרי כן התאושש ויוציא את האסירים לחפשי (בשנים עשר לחדש אפריל), אנשים ונשים וטף (ששים במספרם), אשר העמיסו צרורות כליהם על שכמם וירדו מההר וחיל אנגליה הֵרִיעוּ לקראתם תרועת שמחה. אך גם אז לא נֵאוֹת השר נאַפיר אל אָפני השלום אשר שָׂם טהעאדראס לפניו רק דָרַשׁ ממנו להסגיר את נפשו בידו. וכראות טהעאדראס כי אָבַד נצחו ותוחלתו מהאנגלים, הודיע לאנשי חילו כי גָמַר אֹמֶר לְהִלָּחֵם עם האנגלים עד הרגע האחרון מֵחַיֵּי רוחו, והאיש אשר לא יאבה להיות עִמּוֹ בצרה יוכל ללכת לכל אַוַּת נפשו, ויעשו כן כל אנשי החיל ויעזבו אותו בעת

רעתו

את שאֵלתו, אך מלכת אנגליה לא השיבה לו דָבר, ויחר לטהעאדראס מאד על אשר בָּזָה לו המלכה וישלח שֵׁנִית דברי ספר אליה כספר הראשון, ואז ענהו הלאָרד רוסעל בשם המלכה, ויוסף עוד לַחרות אף המלך במלכת אנגליה ויקרא בזעם אפו: הלא אל המלכה וויקטאָריא ערכתי דברַי ולא אל האיש רוסעל הזה! והקאָנזול האַנגלי קאַמעראָן לא הִשכיל פיהו להגיד להמלך כי הלאָרד רוסעל הוא "אַזאַ נעגאָס" באנגליה, הלא הוא "פי הקיסר" וכל אשר ידַבר פיו הוא כְּפִי הקיסר, כאשר הגיד בן השר לְעזעאַן נְצִיב קיסר צרפת על השר טוּפֿענעל מלאך הקיסר ואשר על כן לא קָצַף טהעאדראס כי לא ענהו הקיסר בכבודו ובעצמו. ובחרות אף המלך באנגליה לקח את המיסיאָנאָרים אנשי עֲברתו לערבון (גייזעלן) וישימם בבית האסורים עד אשר יִקֹם נקמת חֶרפתו מאנגליה, גם את קאַמעראָן הקאנזול האנגלי לקח לערבון ויאסרהו בבית האסורים, ואחרי ימים מעטים הוסיף עליהם עוד אסירים אחרים, אחד מארץ סוריא, שלשה אשכנזים, אונגאַרי אחד וצרפתי אחר. וחמת המלך עוד לא שככה אך התלקחה עוד ביתר עָז, יען כי בעת ההיא התפרצו הפַּחות ושרי המדינות מפניו ויקשרו עליו קשר אמיץ להורידו מכסא המלוכה ולרֶשת את ארץ ממשלתו, ובחמתו ואש קנאתו לא שָׁעה אל דברי אנגליה וצרפת אשר שלחו אליו להוציא את האסירים ההם לחפשי בשלום. בארבעה לחדש אָקטאָבער תרכ"ז 1866 כתבה אליו מלכת אנגליה מכתב בקשה בעֶצם ידה ותבקשהו לשַׁלח את האסירים לחפשי, ובששה עשר לחדש אפריל תרכ"ז 1867 שלח אליו סגן הענינים החיצונים דברים נכוחים בשם המלכה לקרוא להשבוים ההם דרור, אך הוא לא הֵשיב דָבר על דברי שני מכתבים ההם. אז שלח הלאָרד סטאַנליי בתשיעי לחדש סעפטעמבער תרכ"ז 1867 דברים קשים אל המלך קְשֵׁה הלב ויעד בו כי אם לא יְמַהר לפתוח אסיריו ביתה תַּקדיש עליו אנגליה מלחמת תנופה. אפס כי הספר האחרון הזה לא הגיע לידו, ומלכת אנגליה אשר הָאמינה כי טהעאדראס לא שָׂם לבו גם אל הקְריאה ההיא אשר קָראה עליו מלחמה, צִוְּתָה לבחור גבורי חַיִל בעיר באָמביי ולשַׁלח אותם למלחמה על אַבעסיניען. עד מהרה הִצְבִּיא הגענעראַל לייטנאנט סיר ראבערט נאַפיר את צבא החיל אל המלחמה ההיא: ארבעה אלפים אנגלים נֹשקי כלי נשק חדשים וטובים ומלֻמדי מלחמה ושמנת אלפים הודים עם כלי תותח גדולים וכלי מצור ועמהם שנים עשר אלף פרדים ועשרים שנהבים הנושאים צדה וכלי מלחמה וכל הכבודה אשר לאנשי החיל. חכמים וחוקרים גדולים נִלְווּ אל המחנה ההיא ללכת ארצה אבעסיניען להשוף שם שפוני טמוני סְגֻלות הטבע, מהם היו דורשי קדמוניות (אַרכֿאָאָלאָגען), חוקרי מֶחקרי ארץ (געאָגראַפֿען) וחופשי חכמות הטבע. והשר האביר סִיר ראָבערט נאַפיר אשר עשה לו שֵׁם בגבורים בארצות הודו וסינים, הֻקם עָל לְנָגִיד וּמְצַוֶּה ולשר צָבא במלחמה

אפס כי בכל תֹּקֶף ממלכתו לא היה עוד כסא טהעאָדראָאָם נָכוֹן לפניו, כי גבורים עריצים חתרו בכל עֹז לְהַרְגִיזוֹ. בראשונה התקומם לו במדינת טיגריע איש גבור חיל ושמו נעגוזיע, ויך את נציבו וישם כתר מלכות בראשו, ותהי המלחמה אֲרֻכָּה בין טהעאָדראָאָם ובין נעגוזיע, פעם התגבר האחד ופעם השני, עד כי לאחרונה נִגַּף נעגוזיע לפני טהעאדראאם והומת באכזריות חֵמה (תרכ״א 1861), גם על כל עוזריו וידידיו שפך טהעאדראאם כאש חמתו ויגירם לפי חרב, וגם בבתי התפלות שָׁפְכוּ דמיהם כמים במצות המלך העריץ הזה. אז חלף רוח טהעאָדראָאָם עד כי שָׁת בשמים פיהו ויתן לאלהים תִּפְלָה. ופעם אחת בבוא חבר כהנים לשאול ממנו שאֵלה אחת לטובת דתם, דִּבֵּר אלימו בגבֹה אפו כדברים האלה: „אנכי כָּרַתִּי ברית את האלהים: הוא הבטיחני באמונתו לבל ישלח ידו אלי ולבל יעשה לי מאומה בארץ מתחת, ואני הבטחתיהו כי לא אֶסַּק שמים ולא אֶלָּחֵם בו במרומיו — ועל כן כל אשר אני חָפֵץ אעשה פה בארץ וְדָבָר אין לי ולאלהי השמים —.״ בשבט ברזל רָדָה טהעאדראאם את עַם הארץ, במוראים גדולים סָעַד כִּסא מלכותו, ובחרב וָדָם עשה שפטים בכל פורצי גדר והורסי מִשְׁטָרוֹ ברחבי ארץ ממשלתו. אמנם גם דברים טובים נמצאו בו, ותקונים רבים עשה בימי ממלכתו, כי בכל עריצותו היה גם חֲכַם לבב ואוהב סדרים, חָפֵץ שלום עבדיו ויפקח עיניו על השופטים לבל יַטּוּ משפט ולבל יקחו שֹׁחַד, ועוד דברים טובים כאלה עשה לטובת עם הארץ.

שָׁלֵו היה טהעאָדראָאָם בביתו ורענן בהיכלו עד אשר נֶאחז בסבך הַסִּכְסוּךְ בממלכת אנגליה וקדמוהו ימי רעה ויצעידוהו לבאר שחת. כי הנה המלך העז הזה שנא מאד את המיסיאָנאָרים באוֹתוֹ כי רק דתו תמשול בארץ ממשלתו, וַיְצַו על המיסיאָנאֶרים במפגיע לבל יְנַסּוּ כֹּחָם לפתות את האבעסינים להמיר את דתם, רק לעשות כן אל היהודים (הַפַּאלַאשִׁים) נתן להם רשיון. אך מיסיאָנאֶרים אחדים ילידי אנגליה עברו את מצות המלך וישקדו על פִּתחי האבעסינים וידיחום בחֲלַקת לשונם להמיר את דתם בדת אַנגליקאַנית, ואחדים מהמיסיאָנאֶרים אשר כתבו בספר הליכות ארץ אבעסיניען ומשפטי ממשלתה, פָּגעו בכבוד המלך בהודיעם כי אִמּוֹ סָחֲרָה באגוזים כאחת מבנות דַלַּת העם, ויחר בם אף המלך ויחשוב מחשבות להתרימם ולגרשם מן הארץ. ובעת ההיא הִרהיבו התוגרמים בנפשם עֹז לקרוע את ממלכת אבעסיניען מיד טהעאָדראָאָם ולשפוך את רוח ממשלתם עליה, וטהעאָדראָאָם שלח ספרים אל מושלי אנגליה וצרפת וַיְחַל את פניהם לכרות עִמּוֹ ברית גם לעזור לו לְהִלָּחֵם בהתוגרמים המַרגיזים את ארצו ואת כסא מלכותו. קיסר צרפת צִוָּה את טוּפֶּענעל מלאכו היושב באבעסיניען להשיב אמרים לטהעאדראאם כי מסבות הזמן לא יתנוהו לעשות

זרועותיו. כי אָם ראס עַלִי, אשר שְׁמָהּ מאָיזאָרָאָ מעננען, היתה אשה גדולה וחכמה אשר הִתערבה בכל משפטי המדינה ודבריה היו נִשמעים כדבר מלך שלטון. אך קאַזאַיי בגֹבה אפו לא אבה לָסוּר אל משמעת האשה הזאת, ועד מהרה התעוררו דברי ריבות בינו ובינה ויערוך עליה מלחמה ויך את אנשי חֵילה ואותה לקח בשביה ובחוקתו לקח לו קרנים וַיָּסֵב אליו את השלטון והממשלה העליונה במדינת דעמבעאַ אשר על יאור טזאַנאַ. ולדבר הזה חרה אף ראַס עַלִי תותנו ויצא בחרב לקראתו ובמלחמות תנופה נלחם בו, אך בשנת תרי"ג 1853 הִכָּהוּ קאזאַיי מכה נִצחת במערכה בשדה לָחֶם וַיִּלְחַץ לנוס אל בני שבט הגאַללאַ ותהי לו נפשו לשלל. וקאזאַיי היה לשליט יחידי בכל ארץ אַמהאַראַ עד יאור נילוס הנקרא בשם נִיל התכֵלת, ותהי הנקלה זאת בעיניו ויתאזר עֹז להביא גם את כל ארץ אבעסיניען תחת שֵׁבט מלכותו ולחַדש ימי ממלכת כּוּשׁ (עטיאָפּיען) כבימי עולם ושנים קדמוניות. להוציא את המזמה הגדולה הזאת לאור, הִתְנַכֵּל לקחת לו מסורה עתיקה לעזור כנגדו, כי בידי האַבעסינים היתה מסורה עתיקה כי באחרית הימים יתנשא איש גבור חיל ושמו טהעאָדראָאָם אשר יעשה את אבעסיניען לארץ צבי לכל הארצות, את העם היושב בתוכה ירכיב על במתי ההצלחה, יגרש את בעלי דת מחמד מן הארץ וילכוד את ארצם, וגם את עיר קדשם מעקאַ יביא תחת שבט מלכותו. וקאַזאַיי אשר ידע מאד כי עיני כל יושבי הארץ אל הגואל והמושיע ההוא יְשַׂבֵּרוּן, חפץ לתת אֹמֶן בלבם כי הוא האיש וְלוֹ המלוכה בכל רחבי ארץ אבעסיניען. אך ירא פן לא יאמינו האבעסינים בקולו ויבקשו מידו אות או מופת, על כן התהפך בתחבולותיו לקנות את אהבת הכֹּהן הראשי מכהני הקאָפּטים היושב בעיר אדאָוואַ, לבעבור יַעֲזוֹר לו להוציא את מחשבתו לאור, כי לבות כל האבעסינים כפלגי מים בידו ולכל אשר יחפוץ יַטֵּם. וישלח שרים נכבדים אל הכהן האביר ההוא לקרוא אותו אליו אל עיר גאָנדאַר מקום מִשְׁכָּנוֹ, והכהן לא אֵחַר לעשות את שאֵלתו ויבוא לִרְאוֹת פניו, אך בטרם כֹּל שָׁאַל מאת קאַזאַיי לגרש את כל כהני הקאַטולים מארצו, כי רק בעשותו זאת יֵאוֹת לו להיות זַרְעוֹ ולהַשלים חֶפְצוֹ. ואחרי אשר עשה קאזאיי את שאֵלתו, התרצה אליו הַכֹּהֵן וַיְבַשֵּׂר לכל הכהנים והעם כי המסורה העתיקה אשר בידם הנה באה ונהיתה, וקאַזאַיי הוא הגואל והמושיע. ומהיום ההוא והלאה נתנו הכֹּהנים והעם וכל החיל אנשי המלחמה את ידם תחת קאַזאַיי, גם כל יושבי הארץ נתנו לו הוד והָדר מלכות. אז הוציא קאַזאַיי דְּבַר מלך שלטון אל כל עם הארץ לבל יַרבו להם נשים ולבל יוסיפו עוד לעשות מסחר בנפש אדם. ואחרי אשר לכד גם את מדינת טיגריע, היה שליט לבדו בכל אבעסיניען וַיְצַו לכל עַמּוֹ לקרוא לו בשם טהעאָדאָראָם מלךְ עטיאָפּיען.

אפס

היו מושלי הארץ (על דבר היהודים ההם דִברנו כבר בספר מוסדי ארץ, ועל כן לא נִשְׁנֶה את הדברים ההם פה). שביבי אור דעת הראשונים הֵאירו היהודים ההם לראשונה בארץ מאפליה הזאת, ובכל מאמצי כֹחָם התאמצו להעביר גלולים מן הארץ ולפקוח עיני העמים עובדי האלילים כי שקר הנחילום אבותיהם, הבל ואין בהם מועיל, ולאחרונה הצליח קָפצם בידם לְהָרים נֵס תורת ה׳ הטהורה ולעשותה שלטת בארץ ואליה גוים דָרשו. ואנחנו לא נדע עד כמה אָרכה ממלכת היהודים ותורתם באבעסיניען, ואם פרשה כנפיה על כל קַצְוֵי הארץ או רק על מדינות אחדות בתוכה מסבות תהפוכות הזמן נִשבתה ממלכת היהודים באבעסיניען והנוצרים עשו מלוכה בארץ הזאת ימים רבים. לרגלי מלחמות כבֵדות אשר התחוללו ברבות הימים בארץ אֹדות הדת, התאזרו היהודים שנית עֹז וגבורה עד כי במאה העשירית לספהנ״ז החזיקו עוד הפעם ברסן השלטון וישלטו שלטת כבראשונה. במאה שש העשרה היתה אבעסיניען צפויה אֱלֵי תגרת יד בעלי דת מחמד ועוד מעט יירשוה וישפכו רוח עריצותם עליה לוּלֵא מִהרו הפורטוגיזים לבוא אָרחות ים הודו ומחוף אפריקא המזרחית, ויצילוה מידם. אך לרגלי הפורטוגיזים באו גם ריב וּמָדון בשערי הארץ, כי כֹהניהם ממפלגת דת רומית קטולית, ויותר עוד בעלי חברת היעזואִיטים, חִבְּלו תחבולות ולא חָשכו ט״ל מִזמה נפשם לְהַגביר הליכות דתם בארץ עד כי תהי שלטת לבדה, אך הכֹהנים הקָאפּטים התיצבו להם לשִׂטנה ולא נְתָנוּם לבַצע מזמתם, ויהי ריב ומדון ביניהם, איש את אחיהו צָדו חֵרם ורָבתה הרעה בקרב הארץ. אפס כי לא אָרכו שנות הרעה, ועוד בשנת שצ״ד 1634 גָברה יד כֹהני הקאפּטים על הכהנים הקאטולים ויגרשום מן הארץ וישובו לכבודם הראשון ואת משפטי דתם השיבו אל כַּנָם כבראשונה. במֶשך ימי תשעים שנה האחרונות התחוללו מלחמות רבות בלי הפוגה בארץ אבעסיניען וְכֹחַ הקיסרים או המלכים העליונים הנקובים בשם נעגום הָלַךְ הָלוֹךְ ודל בימי מבוכה ומבוסה ההם, ואחרי אשר נִדַח הנעגוס האחרון מכסאו, סָר צֵל הממשלה מהמלכים העליונים ההם וכל פֶּחָה וּפֶחָה מִפַּחוֹת הארץ גִבֵּר חיָלים לְהָסב אליו המלוכה על כל אבעסיניען ולהיות מלך ושליט יחידי, וילהמו איש באיש וישפכו דמים לרוב. בשנת תקצ״ז 1831 התגבר השר המכונה בשם ראַם עַלִי במדינת אַמהאַראַ, והשר אֲבִיאַ במדינת טיגריה והשר הגבור סאַהעלאַ סעלאַסי במדינת שאָאַ, וכל אחד מָשַל בארצו אשר לבד בממשלה בלתי מוגבלה. והנה בימינו אלה נהיתה חֲדָשה באבעסיניען אשר לא פללו כל יושביה כי תהיה כזאת: האיש קאַזאַיי, בן אחד השרים הקטנים ושאר בשר לְפַחַת ארץ דעמבעאַ, הִצְטַין מאד במעשה גבורותיו ויעש לו שֵׁם גדול בגבורים עד כי השליט ראַם עַלִי נתן לו את בתו לאשה, ואת אִמוֹ בִקש להיות בעזרתו ולאַמֵץ

זרועותיו

ענו השרים, אם אלהים הוא יציל את נפשו מיד לֶהָבָה, ואם לא, בול עץ הוא וְשָׂרֹף יִשָּׂרֵף בשבת. ובדברם הֵרִימוּ את האליל על נֵס להראות לעיני כל העם כי הם משליכים אותו על המוקד, וכרגע אחזה האש במעיל המשי אשר עליו וַיִּשָּׂרֵף המעיל עם האליל יחד לאֵפר, וכל העם לא האמינו למראה עיניהם ויתיצבו כנציבי שַׁיִשׁ מִתְמַהְמְהִין לבבם, ובראותם כי באמת היה האליל לאֵפר שְׂרֵפָה, חרדו חרדה גדולה וַיהיו נפעמי רוח וילכו שולל כאנשים נואשים. ביום המחרת נשרפו עוד ארבעה אלילים לעיני כל העם, ואחרי כן נעשה כן גם ליתר האלילים עד כי לא נותר מהם גם אחד. אחרי תֹּם שְׂרֵפַת האלילים, שלחו עַם הארץ מלאכים אל המלכה לאמר: הן סָפוּ תמו האלהים אשר עבדנו אותם, ועתה עֲשִׂי נא לנו אלהים אשר נַעַבְדֵם — והמלכה השיבה לָהם אמריה: «לכו נא אל האיירופים היושבים בקרבכם וזאת אשר יאמרו אליכם עֲשׂוּ. ואף אמנם כי שמעו תועי לבב ההם בדברי המלכה ויבואו לחסות תחת כנפי דת נצרת ויזנחו את עצביהם, אך מי יודע אם לא ינחמו על מעשיהם וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ אליליהם אשר הנחילום אבותיהם כאשר עשו כן רבים מעמים אחרים הנצמדים לפסילים ומתהללים באלילים.

אַבעסיניען.

הארץ הזאת ארץ חמדה היא, טובה ורחָבה, דשֵׁנה ופֹּרִיָּה ולא תֶחסר כֹּל בה, יושביה הם תערובות עמים רבים ושונים עד כי עמל הוא בעינינו לדעת מי היה העם אשר ישב בארץ הלזו לראשונה. כי מאלפי שָׁנים זה דרכם כֶּסֶל למו להרבות להם נשים גם לקנות שפחות ופלגשים בְּנוֹת עמים שונים אשר יביאו רוכלי בנפש אדם אליהם, והנשים ההן ילדו להם בנים בצלם ודמות בני עֲמִיהן עד כי גם מֵיטִיבֵי רְאוֹת לא יוכלו לְהַכִּיר את צלם דמות העם הראשון אשר ישב בארץ הזאת לראשונה. העם אשר פינו יקבנו בשם אַבעסינים או עטיאָפּים, הוא תֹּמֶר מגזע הערביאים אשר באו לגור בארץ הברוכה הלזו ואשר בגלל יתר שְׂאֵתם בדעת במִדות על אזרחי הארץ, היו לראש והֵסבו אליהם את העֹז והמִשרה. הלשון אשר התהלכה בימי עולם בארץ הזאת ואשר כבר אָבדה ונכרתה מפי יושביה, היתה לשון געעץ אחת מלשונות בני שֵׁם, ועל משואותיה התנשאו שתי לשונות אחרות הנקובות בשם אַמְהַרִית וטִגרית, והן מתהלכות באבעסיניען עד היום הזה. שבטי עמים רבים מבני נֵכר מְפֻזרים ומפֹרדים בין עַמֵּי אבעסיניען ונבדלים מהם בכל דרכיהם, והנפלא מִכֻּלם הוא העם אשר יושבי הארץ יכַנום בשם פַאלַאשים והם מזרע היהודים אשר באו לאבעסיניען בדורות קדומים וישבו בתוכה וימים רבים

אשר עשו בני עַמּוֹ הפרועים להצרפתים היושבים בתוכם, ואת דְבָרוֹ הֵקִים, כי נתן סך 1,200,000 מיליאָן פֿראַנק לצרפת חֵלֶף הנזק ההוא. אחרי כן כרת המלך ברית מסחור. עם מלכי אנגליה וצרפת, והם גם הם נתנו לו את בריתם שלום וַיֵּאוֹתוּ להתהלך עמו בשלום ובמישור. כי לעשות לו כאשר עשו לכינאַ קָצְרָה קצרה יד שניהם יחד, ואף כי מספר אנשי האי הזה כְּמַר מִדְּלִי הם מול מספר יושבי כינא, גם אנשי חילם רק שלשים אלף איש המה, בכל זאת נקל היה להם לכבוש את כינא מֵהָאִי הזה, יען כי חֻפֵּי האי הזה מלֵאים הם טִיט היון וְיָוֵן מצולה, ההרים הרבים אשר בתוכו מצדות ומבצרים חזקים הם מפני כל צר ואויב, אֲוִיר האַקלים עז הוא ומַחליא את אנשי איירופא אשר לא נִסּוּ בו ועוד מעצורים ומכשולים רבים כאלה יתיצבו לשטן לפניהם אם יעלו על האי הזה למלחמה, על כן בָחרו בשלום. ומהיום ההוא והלאה יושבים הנוצרים שלֵוים ושאננים במאַדאַגאַסקאַר ודתם הרימה ידה על הדת השוררת באי הזה מימי קדם, ובראשית שנת תר״ל 1870 הֵמִירָה המלכה ראַמוֹמאַ את דתה בדת הנוצרית, וכמוה עשו גם האפרתים ובני מְרוֹם עַם הארץ. המלכה המשכלת הזאת התאמצה להעביר גלולי האלילים מארצה, ותהי ראשית דרכה לנתוץ ולהאביד את האליל הגדול בכל אלילי הארץ הנצב בהיכל גדול ומפאר, ואף כי כהני האליל נחרו בה ויתיצבו בזרוע השופה לקראתה להפריעה ממעשיה, לא שתה לבה אליהם, וַתְּצַו את השר היושב ראשונה במלכותה ועוד שרים רבים ונכבדים ללכת אל הכפר אשר שם היכל האליל הזה ולהכות את האליל לרסיסים ולשרפו באש. השרים ההם מִהרו לעשות את מִצְוַת המלכה, ויבואו אל היכל האליל ויהרסו את גדר העץ אשר סביב לו ויציתו אש בעצים ההם ויוציאו את כל כלי ההיכל אשר ישרתו בהם להאליל לשרוף אותם לראשונה ואת האליל לאחרונה. הכלים ההם היו: מטה עץ גדול אשר נשאו אותו הכהנים תמיד לפני האליל בכל עת אשר נשוא יִנָּשא האליל על כתף משרתיו בחוצות קריה לעיני כל העם, שתים עשרה קרני שור פָּר אשר שָׂמוּ בהן הכהנים קטורת סמים לָשׂוּם קטורה באף האליל גם מים טהורים לְהַזּוֹת על בני העם הבאים להשתחות אל האליל, שלש חֻפּוֹת גשם (רעגענשירמע) עשויות ממטפחות ארגמן אדם ומעיל מֶשִׁי אשר ילבישו שומרי ההיכל את האליל בעת אשר נשאו אותו בחוצות העיר. אחרי אשר שרפו השרים את הכלים ההם, הוציאו מתוך ההיכל גם את התבה אשר האליל סָפוּן בתוכה וישרפו גם אותה, ולאחרונה הוציאו את האליל הגדול לשרפו. והנה עד כה לא נועזו הכהנים וההמון הרב אשר התאספו שם לִפְצוֹת פה נגד השרים השולחים את כלי ההיכל באש. אך בראותם כי גם אלהיהם מוּצָא לשרֵפה מאכולת אש, הֵרִימוּ כֻלָם בְּמָרוֹם קולם ויקראו: „לא תוכלו לשרוף אותו, כי אלהים הוא!“, בזאת יִבָּחֵן,

בעלה יְשַׁר הלבב הֵחֵל המסחר עם בני איירופא לְהַכּוֹת שֹׁרֶשׁ באי הזה, גם שביבי אור הציוויליזאַציאָן הֵחֵלּוּ להפיץ נֹגַהּ זרחם במחשכי ארץ הלזו, אך בימי המלכה ההיא שָׁבַת המסחור והחשך שָׁב לאיתנו וַיְכַס את עֵין הארץ כבימי קדם. המלכה הזאת שנאה בנפש את דת נצרת ותגרש את המיסיאָנאָרים מכל ערי ממלכתה, ואת כל האנשים אשר משכו עליהם קַו חֶשֶׁד כי הִטּוּ לבם להדת הנוצרית, הורידה ברם שאולה. על כל מרכולת הבאה מארצות אחרות, הֶעמיסה מס כָּבֵד מאד למען הָנֵד רגל סוחר איירופי מארץ ממשלתה. את בתי תרשת המעשה אשר הקימו האיירופים באי הזה, סָגרה על מסגר, זולתי בתי חרשת הברזל אשר יֵעשו שם כלי יוצר וכלי קרב ומלחמה אשר הִשאירה לטובת אנשי חֵילה. ימים רבים מָלכה הַמלכה האכזריה הזאת עד כי בשנת תרכ"א 1861 הָלכה בדרך כל הארץ וראַקאַטאָ בְּנָהּ ישב על כסא מלכותה וַיִּקָּרֵא בשם ראַדאַמאַ השני. המלך הֶחָדש הזה לא הלך בדרכי אִמּוֹ, ויאזור כגבר חלציו להיטיב את כל הרעות אשר הֵרֵעָה היא לעשות. הֵאִיר פניו אל הנוצרים ואל דתם, פָּתֹחַ פָּתַח את שערי ארצו לכל בני איירופא העושים מִקנה וקנין, בתבלי אהבה מָשַׁךְ אליו אנשים חכמים מבני הֵנכר וישימם לשרים בהיכלו, לאנשי עצתו וּמְתֵי סודו, ואת איש צרפתי וּשְׁמוֹ לאַמבערט הֶעלה על גֹרם מעלת הערצאָג ויתן לו נכסים רבים כיד המלך, גם הִפקיד עתותיו בידו, ובלי עצתו לא הֵרים ידיו ורגליו בכל הליכות המלוכה. לַדָבָר הזה חָרה בו אַף האפרתים ובני מְרוֹם העם, גם שרי היכלו קָצפו עליו מאד אֹדות זה ויקשרו עליו קשר וימיתו אותו ואת כל אנשי סוֹדו ילידי איירופא, ולפי דִּברת רבים היתה גם יד אשתו המלכה ראַהאָזערינאַ בקשר ההוא. שָׁמעו האיירופים היושבים באי הזה וייראו וַיֵּחַתּוּ מפני הרעה הנשקפת עליהם, רבים נָסו מנוסת מות ותהי להם נפשם לשלל ובתוכם גם לאַמבערט הצרפתי רֵעַ המלך המומת, ועל הנשארים עָברו תלאות רבות ועצומות, כי השרים והאפרתים וַעַם הארץ רדפו אותם באף ובתוכחות חֵמה וחייהם היו תלואים להם מנגד. ויותר מִכֻּלם רדפו את הצרפתים אנשי עֶברתם מימים רבים (אקטאבער תרכ"ד 1864). אך לא ארכו הימים ויקם מלך חָדש על הָאִי הזה אשר גם הוא מָשַׁךְ חסדו לבני הֵנכר היושבים בארצו וַיְהִי עליהם סִתרה לבל תאֻנה להם עוד רעה, וַיְדַבֵּר על לב עבדיו להשיב ידם מֵהָרַע לאנשי איירופא, כי גואליהם מלכי איירופא חזקים הם וְנָקֹם ינקמו את נִקמת בני עַמָּם, ויותר עוד הזהירם לבלתי עֲשׂוֹת כל און להצרפתים המתגוררים בתוכם, כי רבות פעמים הָראו לדעת את רעם גבורתם ולהט חרבם הנוראה, ולמה זה יתגרו ברעה וישיאו עליהם מָוֶת? הדברים הצודקים ההם הִתְחַקּוּ על שרשי לבב השומעים ויחדלו מרדוף עוד את בני הנכר. והמלך הישר הזה אשר עיניו תחזינה מישרים נָטַל עליו לשַׁלם לממשלת צרפת כסף ענושים בעד הנזק

ההיא. ביום החג הגדול ההוא נשא כהן קאַטולי ושמו בויער מְשָׁלוֹ באזני כל הקהל ויתן למעשה התְעָלה ההיא יתר שאֵת על מעשה קאָלומבאָס בְמְצאו את אמעריקא, הֶעלה את תהלת ישמעאל פחה עד שחקים, גם החליט כי שֵׁם השר לעספעס יֵאָצֵר בספר דברי ימי עולם וְיֵחָסֵן לָעַד למזכרת, לתהלה ולתפארת. והנה אף כי אין נכונה בפי הכהן ההוא בהַגדילו את מלאכת התעָלה מֵעַל לגלות ארץ החדשה אמעריקא, בכל זאת נִזכה בשפטנו כי מעשה התעלה הזאת הוא אחד המעשים היותר גדולים ונשגבים אשר נעשו תחת השמש מִימֵי דורות עולמים עד ימי הדור הזה, ואין עֲרוֹך אל התועלת אשר תצא ממנה לכל העמים. על ידה קָצרה הדרך אשר בין אנגליה ובין הודו מזרחית בששת אלפים פרסא'ת בים מאשר היתה בתחלה, על ידה יפרח סְחַר גוים הסוחרים אל אזיה הדרומית והמזרחית, על ידה ישוב ים התיכון לאיתנו, ואניות סוחר העוברות אָרחות ים דרך מֵצר הר התקוה הטובה מעת אשר נגלתה הדרך החדשה להודו מזרחית, תשובנה לעבור בים התיכון כבראשונה, ועל ידה ירום ונשא וגבה מאד המסחור בחְפי אלכסנדריא, קאָנסטאַנטינאָפעל, סאַלאָניכי, טריעסט, מאַרזיילע ועוד חְפי ים רבים כאלה.

מאַדאַגאַסקאַר.

מאַדאַגאַסקאַר הָאִי אשר גָדְלוֹ כגדל ארץ צרפת (11,000 פ"מ), ישתרע לארכו מול חְפי סאָפאַלאַ ומאָזאַמביקע, הר גבוה עשרת תל יתפשט עליו מפאת צפונית לפאת דרומית, פלגים יבלי מים שוטפים בתוכו ויעשו את אדמתו דשֵׁנה ופֹרִיָה מאד, שדמותיו עוטפות בָּר ומגד תְבוּאות שמש לַמַכביר להיות עַם רב, עֲצֵי פרי הלולים מתנוססים בו במספר רב ועצום, בחֵיק אדמתו אצורים טיני מַתָּכֶת שונים, מהם זהב וכסף ונחשת, גם אבני שֹהַם, אֹדֶם, פִטרה וברקת נמצאות בתוכו ועוד שכיות חֶמדה כאלה. יושבי האי הזה הם תערובות עמים שונים: כושים, קאַפערים, מאַלאַיים וערביאים, ומלך עז ימשול שם בממשלה בלתי מגבלה. הצרפתים לטשו עיניהם על האי הזה מימים רבים, ופעמים אחדות נִסו ללכוד אותו בסערת מלחמה, אך בכל פעם לא עָשׂוּ ידיהם תושיה וישובו ריקם. בשנת תקפ"ח 1828 מת מלך האי הזה הנקרא בשם ראַדאַמאַ הראשון, ועל כסא מלכותו יָשבה אלמנתו המלכה ראַנאַוואַלאָ ותאחז ברסן השלטון בכל עֹז ובאכזריות גדולה מאד עד כי יושבי האי אשר הִטוּ תמיד שכמם לסבול עריצות מלכים עריצים נִלאו נְשׂוֹא את עֹל הברזל אשר שָׂמָה המלכה הזאת עליהם ויתפרצו מפניה פעם אחר פעם, אך בכל פעם שָׁפכה המלכה זעם אפה עליהם בחרב נוקמת ובנהרי דָם ותשיבם תחת שֵׁבט עֶברתה וְעֻלָּהּ הקשה. בימי מלוכת

ישמעאל פֶּחה מצא חן בעיני שלטון תוגרמה, ועל כן הרהיב בנפשו עֹז לשאול מאתו דָבָר אשר הוא נגד חֻקי ארצות המזרח בִּדְבַר ירושת כסא המלוכה. בממלכות אחדות יוריש המלך את כסאו אל הבן אשר יחפוץ בִּיקָרוֹ אף אם הוא הצעיר או בן אחת הפלגשים, ובממלכות אחדות תִּסֹּב תמיד המלוכה אל אֲחִי המלך או אל אחד מבני משפחתו הגדול בשָׁנים מֵאֶחָיו. והמשפט הזה גם במלכות תוגרמה וגם בארץ מצרים הסָרה אל משמעת תוגרמה, כי בשתיהן תִּסֹּב הממשלה לַאֲחִי המושל או לאחד ממשפחתו הרב בשָׁנים מכל בני המשפחה. אך ישמעאל פחה חפֵץ מאד להוריש את ממשלתו למעהעמעד טעפִּיק בְּנוֹ הצעיר לימים מבלי פְּנות אל מוסטאַפָּאַ פַאציל אחיו אשר לו משפט הירושה. אך חדשה כזאת לא תֵעָשֶׂה בארץ מבלי רִשְׁיוֹן השלטון, על כן חִבֵּל ישמעאל פחה תחבולות להפיק רָצון מאת הסגנים היושבים ראשונה במלכות השלטון, ואחרי כן פנה אל השלטון ויבטיחהו לְהַרבות את פָּרָשַׁת כסף המס אשר יתן שנה בשנה לאוצרו אם יֵאוֹת אל השאֵלה הזאת, גם הִגיש לו אֶשְׁכָּר יְקַר ערך מאד, ויתן עֻרְבָּתוֹ על מילליאָן לירא שטערלינג אשר לָוָה אז השלטון (מאַיי תרכ"ו 1866). הדברים האלה הִמְרִיצוּ את השלטון לעשות את שאֵלת הפחה אף כי היא לא כדת המלוכה בתוגרמה, ויכתוב בספר ויחתום בטבעתו כי מעת ההיא והלאה יש לאֵל יד הפחה השליט בארץ מצרים להוריש את כסא ממשלתו לבניו אחריו כטוב וכישר בעיניו, ולאיש אחר מבני משפחתו אין כל חֵלק ונחלה בממשלה. אחרי אשר הצליח החֵפץ הזה ביד ישמעאל פחה הוסיף עוד לעשות חדָשות בארץ ממשלתו וַיְצַו לכל עַמּוֹ לבל יַרְבּוּ להם נשים כבראשונה, ולהיות הוא לְמֹשֵׁל עַמּוֹ אָסַר בראשונה אִסָּר על נפשו ועל כל נפשות בית אביו מֵהַרְבּות להם נשים, ואחרי כן שאל מאת שריו ועבדיו לעשות כן גם המה. אחרי הִשְׁבִּיתוֹ שְׁאוֹן המורדים בנָפות הנגב בארצו, המעיט את מספר אנשי חֵילוֹ לבל יהיו למשא על עַם הארץ, וכל ישעו וכל חֶפצו וכל מַעיניו שָׂם רק להשכיל להיטיב לכל החוסים בצִלּו.

בשנת תרכ"ט 1869 בשבעה עשר יום לחדש נאָוועמבער היתה חֲנֻכַּת תְּעָלַת זועץ בהדרת כבוד וִיקַר תפארת לעיני ישמעאל פחה משנה למלך מצרים ולעיני קיסר עסטרייך בִּלְוָיַת שריו הגדולים בייסט ואַנדראַסי, גם הקיסרית איינעניה, גם יורש העצר מפרוסיא והפרינץ מהאָללאַנד באו על חג החנֻכה, ועוד נסיכים ורוזנים ונדיבי עַמֵּי אירופא נָהרו מארצות רחוקות לחזות את החזיון הנפלא הזה. גם הנשיא העָזוז הנודע בשם עבד-על-קדר, אשר לְפָנים לָחַם במלחמות תנופה בממשלת צרפת באלגיריען, ואשר אחרי כן ישב בדמשק וארֻחתו ארֻחת תמיד נִתְּנָה לו מאת הקיסר נאפאלעאן השלישי, גם הוא מִהר לָרֶדֶת מצרימה לָחֹג את חג חנֻכַּת הַתְּעָלָה ההֲלָלה

תצא לנצת לאור. אך בעלי החברה השכילו למלאות את חסרון בעלי העבודה על ידי מכונות קיטור (דאַמפּפמאַשינען) גדולות וטובות, ותחת אשר לפני זה עשו עשרים אלף איש במלאכה, הספיק להם כָּעֵת רק ששה אלף איש, ותחת האכרים אשר יצאו מעבדות לחרות, באו עובדי עבודה מארצות יָוָן ואיטליה אשר יד רב להם במלאכה יתר הרבה מהאכרים ההם. אולם אחרי כל אלה ואחרי כל הגדולות והנצורות אשר הִפליא השר לעספעס לעשות, הגיעו ימים אשר כמעט נָטְיוּ רגליו וּכְאַיִן שֻׁפְּכוּ אֲשֻׁרֵי בעלי החברה מפני המכשולים הגדולים והעצומים אשר שָׂמוּ שונאי התעלה לפניהם לולי התעורר אז הקיסר נאפאלעאן השלישי להיות בתומכי ידם וסומכי נפשם כידו החזָקה הפתוחה והרחָבה, עד כי בצדק נוכל להַחליט כי רק הוא היה אבן הפנה להוציא את הַמִּפְעָל הנעלה והנשגב הזה לאור אשר בימים יְצֻרוּ יֵצֵא ממנו רב טוב לשתי מאות מילליאָן בני איירופא ושבע מאות מילליאָן בני אזיה, ואשר יְפַלֵּס נָתִיב להמסחר הגדול בתבל עם הודו מזרחית ועם ארץ סינים.

ישמעאל פַּחַת מצרים ומשנה למלך הֵאִיר פניו אל צרפת ויחפוץ קִרבת הקיסר נאפאלעאן השלישי, ובעת אשר שלח הקיסר צְבאות אנשי חילו לְהִלָּחֵם במעקסיקא, נתן לו הַפֶּחָה גדוד אנשי מלחמה מבני הכושים לעזור לו ביום קְרָב ומלחמה. הַפֶּחָה ישמעאל אָזַר כגבר חלציו להגדיל את עבודת האדמה וכל מלאכת עבודה וחרשת המעשה והמסחור והקנין מכל הַפַּחוֹת אשר היו לפניו. על פיו נהפכו מקומות מִדבר צִיָּה ועֲרָבה לשדי תרומות וגני ירק להחיות עַם רָב, על פיו נָטעו נוטעים נִטעי נעמנים וכל עֲצֵי פרי מְגָדים, על פיו הצליח שִׂיחַ צמר גפן (בוים וואָללענסטוידע) בכל רחבי ארץ מצרים ומה גם במצרים העליונה, על פיו נעשו מסלות ברזל במקומות אשר לְפָנִים התנודד שם הגמל ורגליו התנגפו על הרי חול, ועל פיו נרפאו גם תכונות האַקלים העז ויושבי הארץ לא יִפָּקדו עוד בחליים רעים ונאמנים כבראשונה, כי העצים הרעננים אשר נטע במספר רב בכל גבול מצרים צָררו רוח חיים בענפיהם גם הִטְרִיחוּ עָבֵי שחקים בכחם להמטיר מטר על ארץ לא גֻשְּׁמָה כארץ מצרים. באלכסנדריא ההֻללה אשר בראשית שנת מאה הלזו היה מספר יושביה רק חמשה עשר אלף איש, תספור עתה יותר ממאת אלף וששת אלפים נפש, ומהם כארבעים אלף איש ילידי ארצות אחרות. אפס כי בתוך ההמון הרב והעצום ההוא אשר חֻבַּר מבני עמים שונים, פרצו גם מִדּוֹת רעות, אהבת כסף במדה נפרזה מאד, תאוה נמרצה לתענוגות בשָׂרים, ויתר הרבה עוד תאות שחוק הקארטי מָקוֹר משחת לכל עון וכל חטאת׃ עד כי יצא דְבַר מלך שלטון מאת הַפֶּחָה לסגור על מסגר את כל הבתים אשר יתאספו שם בני העם לשחוק בשחוק הבליעל הזה.

ישמעאל

ובעלי המלאכה החלו לחפור על חוף פעלוזיום (סִין) העתיקה, אך יד הטבע ויד הפאָליטיק הויָה בם ובמלאכת עבודתם עד אשר רָפוּ ידיהם וַיִנַהגו מעשיהם בכבֵדות. אמנם נָקֵל היה לבעלי החברה להתגבר על הטבע הנצב לשטן להם בדרך מאשר על הפאָליטיק אשר גָדַר דרכם בגזית. כי המכונות הרבות הגדולות והנשגבות אשר בידם, תכמי חרשים ואנשי הַמִדות (אינזינערע) ותבונות יְדֵי רבבות אדם עושי המלאכה היו דֵי אונים וכבירי כֹחַ לְסַקֵל הדרך מכל אבני נֶגֶף וצורי מכשול אשר שָׂם הטבע לפניהם, לא כן הפאָליטיק אשר קָצֹר קָצרה יד בעלי החברה לעמוד לפניו ולהסיר מעליהם אַכְפּוֹ. כי ממשלת אנגליה דָאֲגָה וַתִּפַחֵד תמיד פן יְבֻלַע לה על ידי התעלה הזאת וּתְהִי לה למוקש בארצות אזיה הסָרות אל משמעתה, ובכל עת אשר תִּקְרֶאנָה מלחמה בינה ובין צרפת, תשלח צרפת צי אדיר עם אנשי חַיִל דרך התעלה הזאת אל הודו מזרחית ראשית גבורת אנגליה מוֹצָא לְכַסְפָּהּ וּמְקוֹר לְזְהָבָהּ וכל חָסנהּ וִיקָרָהּ. הן אמנם כי רבים וכן שלמים מראשי הסוחרים באנגליה הֵריצו ידיהם למלאכת התעלה ובכל אַוַת נפשם אָבוּ לתמוך ידי בעליה לבַצע את אשר החלו, יען כי ידעו מאד כי על ידי התעלה הזאת יָנוב חילם וְסַחרם ירים קרנו בכבוד, אך הממשלה האנגלית התיצבה לשטנה אל מעשה התעלה, והלאָרד המהֻלל פאַלמערסטאָן היה מראשי שרי המלוכה אשר גָמרו אֹמר להפריע את בעלי החברה מעבודת התעלה הזאת. מכתבי העתים אשר רוח הלאָרד ההוא דובר בם, הֵרימו במרום קולם על מלאכת התעלה אשר אנשים אין מספר העושים במלאכה יסופו יתמו מן בלהות וסוף סוף לא תצלח המלאכה ובעלי החברה יאבדו את כספם וישובו ריקם בפחי נפש. ואל שלטון תוגרמה אשר יש לו צדקה להתערב בהליכות המדינה בארץ מצרים אם נוגעות הן אל דרכי הממשלה בתוגרמה, אל השלטון שלחה ממלכת אנגליה דברים ביד ציריה להבינהו כי בצאת מעשה התעלה לאור, נשקפה עליו ועל ממלכתו רעה גדולה, כי אז יֵקל לְפַחַת מצרים להתפרץ מפני השלטון אדוניו ולכונן ממלכה חדשה במצרים כטוב בעיניו, והיה כי תקראנה מלחמה על תוגרמה ונוסף גם הוא על שונאיה ונלחם בה. הדברים האלה ירדו חדרי לבב השלטון, ובימי ממשלת הפֶּחה ישמעאל אֲחִי סייד פּאַשאַ אשר הלך בדרך כל הארץ, הניח השלטון מכשולים רבים בדרך בעלי החברה להפריעם ממלאכת התעלה, והעולה על כֻּלָם כי קרא דרור להאכרים עובדי האדמה אשר פַּחַת מצרים הֶעבידם בפרך לחפור את התעלה בחֶזקת היד, באמרו כי אחרי אשר האכרים חפשים הם מטעם השלטון מעבודת הממשלה (פֿראָנאַרבייט) בכל ארצות תוגרמה, אין להפֶּחה צדקה לעבוד עוד בם עבודת עבד בחוק יד. ובכן עזבו האכרים הרבים והעצומים מאד את עבודת התעלה, וממשלת אנגליה האמינה אז כי מֵחֹסֶר עובדי עבודה, תִּשָׁבת עבודת התעלה ולא

הַפֶּחָה יחד לבור שחת, ועם הפחה נמלטו גם הם מיד המות. בשנת 1858 גָמַר הפחה את מלאכת מסלת הברזל אשר מקאַירא הבירה לעציון גבר (זועץ) ואשר על ידה קָצרה הדרך העולה להודו מזרחית לפני עַמֵי איירופא. אמנם כל הגדולות ההם אשר הגדיל הפֶּחָה הזה לעשות, קטנות הם מול המעשה הגדול אשר עשה בִּדְבַר הַתְּעָלָה הנשגבה הנודעת למשגב בשם תְּעָלַת זועץ (זועץ קאַנאַל), כי הוא לא ,שָׂךְ מכל עמל ויגיעה נפשו עד עשותו ועד הקימו את מזמות לבבו לטובת הַמִּפְעָל הנפלא הזה אשר יצא לאור על ידי השר המְהֻלל לעספעס כיד החכמה הטובה עליו. השר לעספעס היה גענעראַל קאָנזול באלכסנדריא מטעם ממשלת צרפת עוד בימי שלטון הפחה מחמד עַלִי, ועוד בימים ההם חשב את המחשבה הגדולה הזאת לחפור את רצועת ארץ זועץ ולחַבּר את ים התיכון עם ים הארום (ים סוף) על ידי תְעָלה רחבת ידים אשר אניות סוחר גם אניות מלחמה תעבורנה בתוכה ברְחָבה, ומחמד עַלִי אשר עיניו למרחוק הביטו את התועלת הגדולה עד אין חֵקֶר אשר תצא מהתעלה הזאת, הִטָה אזן קשבת אל מערכי לב השר לעספעס ובכל אַוַת נפשו נתן ידו אליו להוציא את הדבר הנעלה הזה לאור. אך התלאות העצומות אשר השתרגו עָלו על צוארו באחרית ימי ממשלתו, היו קיר ברזל בינו ובין חֶפֶץ לבבו עד כי נלחץ לעזוב את דְבַר התעלה ונבצרה מזמתו לדאבון נפשו. אך סייד פאשא אשר הניח לו הזמן מסביב וידיו לא היו אסורות מֵעֲשׂוֹת כל חפצי לבו, הוא התנדב בכל לבבו ובכל מְאֹדו לעמוד לימין השר לעספעס עד אשר ידיו תבַצענה את מעשה התעלה ההיא. ובשנת תרט"ז 1856 הודיע הפחה בספר גלוי לכל העמים את משפטי החֶברה אשר נָטלה עליה להזיל זהב מִכִּים על מלאכת התעָלה, וישם חֹק כי עד מֶשך תשעים ותשע שנה תהי התעלה הזאת נתונה בידי בעלי החברה ההיא ולתקופות השנים ההן תִּסֹּב התעלה לממשלת מצרים לאחֻזת עולם. הנָפות והאדָמות (לאֶנדעררייען) אשר ירכשו להם בעלי החברה על רצועת ארץ זועץ, חפשות הן מכל מס ומכל תרומה עד עשר שנה; הפסילים (שטיינברי͏כֿע) אשר להממשלה נתונים הם בידי בעלי החברה חִנָם אין כסף ויש לאֵל ידם לחצוב מהם אבנים עד תֹּם מלאכת התעלה, מְכוֹנוֹת (מאַשינען) וכל הדברים הדרושים לחפץ המלאכה יובאו מארצות אחרות בלי שַׁלֵם כל מֶכֶס לאוצר הפֶּחָה; התעלה תהי פתוחה לכל העמים כל הימים באין מפריע אם אך ישַׁלְמו מְחִיר קטן בעד המסע, הלא הוא עד עשרה פֿראַנק מכל טאָננע ולא יותר מזה. כסף בעלי החֶברה להוצאות מלאכת התעלה, היה שתי מאות מילליאָן פֿראַנק, ותחלק לארבע מאות אלף שטרות (אַקציען), וכל שטר במחיר המש מאות פֿראַנק. בעלי ההברה לוקחי השטרות היו 23,300 אנשים, ויותר מֵהַחֵצִי היו צרפתים עשירי עָם ובני האפרתים. בשנת תרי"ט 1859 בחדש אפריל הֵחֵלָּה המלאכה הגדולה והנשגבה הזאת,

ובעלי

עוד הפעם מטה מטה מֵעֹצֶר רעה ופָנָה זִיוָהּ פָּנה הדָרָה והגיעה עד שערי שאול, התנשאה וַתִּתְעַל מַעלה מעלה בימי הפֶּחה מחמד עַלִי, גֶבר חֲכַם לבב ואמיץ רוח בגבורים, אשר הִפליא לברוא חדשות ונצורות בתוכה וַיִּגַבֵּר חיָלים להוציא אותה כָּלִיל מיד שלטון תוגרמה ולכונן בה מלוכה גדולה ועצומה צְבִי לכל ממלכות אזיה ואפריקא, ותהי זאת עוד נְקַלה בעיניו ויחתור בכל עֹז לְהָסֵב אליו גם את ממלכת השלטון החולה האָנוש ומָט למות, ולולא יצאה אנגליה ואוסטריה בחרב לקראתו, מי יודע אם לא הֵפִיק את זְמָמוֹ — . הארץ הנפלאה הזאת, ארץ מצרים, מָשכה עליה את עיני מלכי איירופא בכל דור ודור וישאפו להביא אותה תחת ממשלת ידם, ויותר מִכֻּלם לָטשה ממלכת צרפת עַין חֲמדתה על ארץ חמדה הלזו: בתקופת חֲצִי מאה שלש העשרה ובאחרית מאה שמנה העשרה חָגרה צרפת בעוז מָתניה לשפוך רוח ממשלתה על הארץ ההֲללה הזאת, ואף כי לא הצליחה להוציא את מזמות לבה לאור, בכל זאת נָחלה כְּבוד גבורים וְשֵׁם תפארת בספר דברי ימי עולם גם בגלל הַמַסָּה אשר נִסְתָה בְּעֻזוּז רוחה לעשות כדבר הגדול הזה, כי הארץ היאת אבן חֵן היא ואוצר נתמד לכל מלך רב ושליט, יען כי היא הַמַפְתֵּחַ לשערי ארצות אזיה ואפריקא ומה גם לארץ הודו המזרחית — .

אחרי מות מחמד עַלִי לא חָדלו הפַּחות היושבים על כסאו אחריו לְגַבֵּר חיָלים להַגביר את מצרים ארץ ממשלתם ולהאדירה ככל אשר תמצא ידם, אך נזהרו מִפְּגוֹעַ בכבוד שלטון תוגרמה הגבוה עליהם ויתחרו עוד להוכיח ולערוך לעיניו את אמונת רוחם אליו וכי הם חֲפֵצֵי טובתו ומבקשים שלומו כָּל הימים. סייד פַּאשָׁא מִשנה להשלטון במצרים, התנדב בימי מלחמת קְרים לעזור להשלטון ולתמוך ידו בכסף רב מאד ובאנשי חַיִל מְלֻמדי מלחמה, ויהי לו לישועה, והשלטון לא שכח טובתו וישלם לו טובה תחת טובה. הפחה הזה הִטָּה לבו להשכָּלת איירופא ויאסוף בחָפניו ידיעות ומדעים שונים הדרושים לכל חפציו, ובחכמתו ודעתו הֵרִים מכשולים רבים מדרך הממשלה אשר שָׂם הפֶּחה אַבַּאס אשר היה לפניו, ועוד יִתְרָה עשה בקראו דרור להליכות המסחור בארצו ובהשביתו את מסחר העבדים (שקלאַפֶענהאַנדעל) מגבול ממשלתו. הפחה המשכיל הזה הלך בשלום ובמישור עם כל מלכי איירופא ויהפוך קרבתם ויתאמץ לצאת בעקבות חֻקיהם ומשפטי פיהם בכל דברי המדינה. אפס כי בכל הטוב אשר היטיב הפחה הזה לבני עַמוֹ, לא נִקה משִׂנאת עָם ורבים מֵעַם הארץ קשרו עליו קשר ולקחת נפשו זָמָמוּ, אך מזמתם נִגלְתָה ויקחו מיד הפחה ככל חטאת נפשם (אויגוסט תרי"ח 1858). מגמת פני קשר רשעים ההם היתה להרוג ולהשמיד גם את כל אנשי איירופא היושבים במצרים והפחה מָגֵן בעדם, וכָלתה מאתם להוריד גם אותם עם

הפחה

עד כי התְעַלם מכל רֹעַ מעלליו ומן החמס אשר בכפו ויתנהו לערוץ את ארץ ממשלתו . הן אמנם כי בשנת תר"ל 1870 הדיח אותו השלטון משאֵתו ויתן את ממשלתו לרעהו הטוב ממנו , אך לא בגלל רשעתו וכֹבד עונו עשה כן כי אם להפיק בזה את רְצון ממלכת פרוסיא . כי בעת ההיא שלח מלך פרוסיא ביד הדר' נאַכּטיגאַל : תְשוּרָה אל שלטון מדינת באָרנוּ באפריקא הפנימית , וביסמאַרק ראש הסגנים בממלכת פרוסיא שָאַל מאת הפֶחָה עַלִי ריצאַ לתת להנוסע המהֻלל ההוא מכתבי תעודה אל הנשיאים הערביאים המושלים בארָצות אשר יעבור הנוסע ההוא בתוכן לבל יאֻנה אליו אָוֶן בדרך מַסָעוֹ , אך הפֶחה העריץ לא אבה ולא שָעָה אל שאֵלת השר ביסמאַרק וַיָעַט בהדר' נאַכּטיגאַל , ועל כן התאונן ביסמאַרק באזני שלטון תוגרמה , והשלטון אשר חפץ למצוא חן בעיני מלך פרוסיא הנאדר בגבורות רעם ובנֵצח והוד , הִדִיחַ את עַלִי ריצא ממשמרת פקודתו . כי נצחון מלך פרוסיא על קיסר עסטרייך בשנת תרכ"ו 1866 ויתר הרבה עוד נִצְחוֹנוֹ הנפלא על קיסר צרפת בשנת תר"ל 1870 , עשו לו שֵם גדול ונורא גם בארצות המזרח , וגם השלטון תוגרמה הִתְפַלֵץ לשֵמע הנצחונות הנשגבות ההן ויחפוץ קִרְבַת מלך עָזוז וגבור כזה ולהפיק מאתו רָצון . ומעת אשר נִדַח הפֶחה עַלִי ריצאַ מִמַצָבוֹ , נָחה שָקטה טריפאָלי ובני עולה לא הוסיפו עוד לְהַרְגִיזָהּ .

מצרים .

הארץ הזאת הגדולה והכבירה בין כל הארצות הסָרות אל משמעת שלטון תוגרמה , עלתה בימי ממשלת מחמד עַלִי פלאים עד כי התנוססה כאבן נֵזר על אדמת אפריקא כבימי עולם ושנים קדמוניות . סגֻלה מסֻתרה לארץ קדומים הלזו להתנער כפעם בפעם אחרי תקופות רבות מֵעֲפַר מוֹתָהּ ולהיות לה עֶדנה אחרי בְלוֹתָהּ , ובזאת נִפְלְתָה מיתר ארצות אפריקא אשר נפלו ולא יָספו עוד לָקום . כי אחרי אשר אָבדה מצרים בְּאָבוֹד נִיר מלכי בית פרעה וּבִכְבוֹת נֵרָם לאֹרך ימים אין מספר , שָבַר לָאוֹר באוֹר בהיר בימי אלכסנדר המוקדני ובימי מלכי בית תלמי הנאורים , וַתְּהִי סְחַר גוים ומקום משכן החכמה והמדע וכל תרשת המעשה ומלאכת מחשבת . אחרי נִפְלָהּ עוד הפעם בידי מושלים עריצים ונבערים מדעת ויצא ממנה כל הדרה , התנערה עוד הפעם מֵעֲפַר כִּנְעָתָהּ והריסותה בימי ממשלת הכליפים מבית פַאַטימאַ אשר האירו עליה אור חָדש עד כי שָבָה לכבודה הראשון וְנִקְווּ אליה חכמות הערביאים וכל המדעים אשר נודעו אז בתבל ועיר קאַירָאַ נִבנתה אז בחֹסן יפעתה וִיקַר תפארת גדולתה לנֵס עמים . ואחרי רְדתָהּ

הקרוב לחוף טונים ויעשו בהם הֶרֶג רָב, אנשים ונשים וטף הורידו כַּכָּרים לטבח, שָׁסוּ, שללו, שרדו וַיָּבֹזוּ ויעשו נאצות נמרצות ושערוריות אכזריות חמשה ימים רצופים, ועברו ורמסו וטרפו ואין מציל (אָקטאָבער תרכ״ד 1864).
בשנת תרכ״ו 1866 נִסוּ הבעדואינים להרים עוד הפעם את נֵס המֶרד בטונים, אך עד מהרה נִשבה גגירם ושר צבאם וישובו לְהִכָּנַע תחת יד השליט ולא יספו להתפרץ עוד מפניו. מאז והלאה שָׁבוּ משפטי המדינה בטונים לאיתנם הראשון, ואם כי לפעמים התאמצו הצרפתים והאנגלים להיטיב את מצב הממשלה בהיות דבריהם נשמעים בהיכל השליט, ובאמת עשו טובות אחרות בארץ, אך לְעֻמַת זה הִרבו לפעמים גם לְהָרֵע בהנהגות הממשלה הטונסית, כי בהיות עיני העמים ההם צָרוֹת איש ברעהו וכל אחד מהם מִתְחָרָה לָשׂוּם רק מִשְׁטָרוֹ בארץ ההיא ולהדיח את מִשְׁנֵהוּ משאתו, על כן יַהֲרוֹס האחד את הטוב אשר יאמר השני לעשות, והשליט אשר לא יוכל לַמְרוֹת את פי אחד משני העמים ההם, לא ישמע לשניהם יחד ויבחר ללכת בדרך אשר הלכו השליטים הראשונים אשר היו לפָנָיו —.

טריפאָלי

המדינה הזאת גדולה היא ורחבת ידים יותר מטונים, אך יושביה מעטים הם מיושביה, וגם היא שלחה ידה בעֹשֶׁק וחמס כטונים, ואזרחיה העריצים עברו ארחות יַמִּים לשלול שלל וְלָבֹז בז, ועוד משנת תקע״ח 1818 עד שנת תקפ״ב 1822 שדדו שודדי יָם ההם ארבעים וארבע אניות סוחר מסוחרי הנוצרים. אולם מעת אשר לכדו הצרפתים את אלגיר וישביתו את שודדי הים מתוכה, חדלו גם יושבי טריפאלי משלוח עוד ידם באניות סוחר, וְכָלָה שֹׁד ואפס הַמֵּץ בכל ארחות יַמִּים. טריפאָלי תעלה מס דְּבַר שנה בשנה לשלטון תוגרמה ולעתים רחוקות תשלח גם אנשי חַיִל לעזור להשלטון בעת קְרָב ומלחמה, אך בלעדי זאת דָבָר אין להשלטון בכל הליכות הממשלה במדינה הזאת. בשנת 1856 הוּמַת נשיא הערביאים הנודע בשם גוממאַ אשר התאמץ בחוזק יד ובכבד מלחמה להוציא את טריפאָלי מתחת יד השלטון התוגרמי, ומאז והלאה שָׁבָה טריפאָלי למנוחתה. ממשלת צרפת תשים מִשְׁמַרְתָּהּ בהיכל המושל ודבריה נשמעים בכל דברי המדינה. בשנת 1867 הֻקם השר עַלִי ריצאַ לְפֶחָה בטריפאָלי, ואף כי לָמַד אל הרבי האיירופים ובאשְׁרם אָחזה רגלו ויהי איש משכיל ויודע מדע, בכל זאת היה אביר לב, אוהב בצעַ מעשקות ורודף שלמונים וַיְּפַשֵּׁט עוֹר יושבי הארץ ויאכל שאֵרם ובעֵרם כל ימי היותו פֶּחָה, ולבל יפקוד עליו השלטון חרון אפו, חִלָּה תמיד במִנחה את פניו וַיְעַוֵּר עיניו בַּשֹּׁחַד וַיַּטֵּהוּ בְּרֹב כֹּפֶר

לַמְצָער לְמַראה עַין להפיק רָצוֹן מאת איירופא . בשנת 1859 בעשרים ושנים לחדש סעפטעמבער מֵת השליט סידי מֻאהאַמעד ועל כסאו ישב מעהמעד צַדִיק וכל יושבי הארץ נתנו ידם תחתיו , אך הַכָּרַת פני השליט הזה עָנתה בו כי בחלה נפשו בכל התקונים אשר נעשו בארץ ממשלתו בימי אָחִיו על פי הקאנזולים האיירופים , ובכל זאת אָכַף עליו רוח הזמן לְהִשָּׁבֵעַ לעיני כל פִּנות העם ולעיני הקאָנזולים וצירי מלכי איירופא לשמור ולעשות את התקונים ההם , וגם כל שרי ממשלתו נשבעו כן (בחדש אפריל תרכ״א 1861) . אפס כי לא ארכו ימי המנוחה בטונים , ומהומות חדשות התחוללו בתוכה , כי בשנת תרכ״ד 1864 התפרצו הבעדואינים מפני אדוניהם השליט בטונים , ועד מהרה התפשט הפרץ ההוא בכל רחבי הארץ . כי השליט ההוא הכביד ידו על עַם הארץ והעמיס עליהם מִסִים כבֵדים מנשוא , המאַמעלוקים והסריסים אשר בהיכלו רכשו להם רכוש גדול וַיְמַלְאוּ אמתחותיהם כסף מִשֹּׁד אזרחי הארץ , ויתנו חִתִּיתָם על האכרים והסוחרים ובעלי המלאכה עד כי עלה עשן באפם ויתחברו אל גדודי הבעדואינים בעלי הפרצים . בראש הפריצים ההם התיצב עַלִי־בן־גדאַהוּם נְגִיד קעף ומספר אנשיו היה יותר מעשרים אלף איש שולפי חרב , ובחֶזקתו לָכַד את ערי קעף־קאַדגיאַ , קאַיירוואַן ועוד ערים רבות . בְּהִוָּדַע השערוריה ההיא באיירופא , שלחו מלכי צרפת , אנגליה ואיטליה אניות מלחמה על חֲפֵי טונים להיות מחסה ומסתור לבני ארצם היושבים בטונים לבל יְאֻנֶּה כל אָוֶן להם ולמסחרם . גם שלטון תוגרמה שלח צָבָא רָב מאנשי חַילו לְהָגֵן על טונים החוסה תחת צֵל ממשלתו ולהצילה מרעתה . ואנשי חֵיל השליט בטונים אמרו לתת ידם אל המורדים אם לא יְמַהֵר השליט להשבית את התקונים החדשים אשר נעשו בארץ ולהסיר את המסים הכבדים אשר העמיס על עַם הארץ ולשלוט רק על פי משפטי הקאָראַן כאשר עשו השליטים הראשונים שלומי אמוני דת מחמד . והשליט אשר ראה כי כלתה אליו הרעה , עשה כדבר אנשי החיל וַיַּפֵּל את כל התקונים החדשים ארצה וַיְמַעֵט את המסים ואת כסף הַגֻּלְגֹּלֶת וַיִּבְטַח ללכת בחֻקי הקאָראַן ככל אבותיו . והפריצים לא התרצו אליו גם בזה וישתערו על עיר מלכותו ללכדה בהיות לאֵל ידם לעשות כן לולי יָראו מפני אניות מלכי איירופא וְחֵיל שלטון תוגרמה , ואחרי אשר שפכו דמים לרוב ושללו שלל רָב , נִלחצו להשיב חרבם אל תערה וּלְהִכָּנַע תחת יד השליט כבתחלה . אך השליט שָׁפט את ראשי מְסִבֵּי המֶרֶד במשפט מות ואת הערים אשר עזרו להמורדים עָנַשׁ בְּעֹנֶשׁ כסף וליתר המתפרצים סָלַח ולא שָׁלַח ידו אליהם . אפס כי על היהודים האובדים בטונים עָברה אז כוס וחייהם לשאול הגיעו . כי אחרי אשר נחה שקטה הארץ וכל בני איירופא היושבים בטונים ישבו שלֵוים ושקטים מפחד המורדים ההם , התנפלו הבעדואים בחרב מלֵאה דָם על היהודים המתגוררים בְּאִי גערבאָ ,

הקרוב

פקודתו, אך בכל עת אשר יראה כי רעה נשקפת עליו אם יעשה את מצותו, או שתי הממלכות הגדולות ההן תעמודנה מנגד להמצוה ההיא, אז יעבור הבֵּיי את מצות השלטון וישלך את דבריו ארצה. כי שתי הממלכות ההן, גבירות סְתַר הים, תתערבנה בכל הליכות הממשלה בטונים ודבריהן נשמעים יתר הרבה מדברי השלטון התוגרמי. גם איטליא, עסטרייך ורוסיא תשימינה מִשְׁטָרָן בְּמִשְׁטְרֵי ממשלת הארץ הזאת ובכל אופניה. צרפתים ואנגלים יתתרו תמיד ולְאֹם מִלְאֹם יתאמץ לְהָסֵב לו לבדו את המִשרה העליונה בטונים ולהיות דבריו נשמעים בתוכה כדבר מלך שלטון, אך עוד לא גָברה יד האחד על מִשנהו.

לפָנים לקחו מושלי טונים חֵלק גדול מהשלל הרב אשר רָכשו שודדי הים בְּחָמָס ידיהם, גם רוב מלכי איירופא הֶעלו להם מס מְדֵי שנה בשנה לבל ירגיזו את אניות סוחריהם העוברות ארחות ים, והשלל והמסים ההם היו דַיָם לכלכל בכסף מָלֵא את הוצאות המדינה ואת הוצאות היכליהם הרבות והעצומות. אך מעת אשר נִשבתו שודדי הים וְחָדַל המס אשר הֶעלו מלכי איירופא, אָזלת יד שליטי טונים ומַעינות ישועתם דָללו וחָרבו, על כן נִלחצו להַטות לבם אל עֲצַת הקאָנזולים האיירופים אשר יָעצו אותם לעשות תִּקוּנִים (רעפאָרמען) בהליכות הממשלה ולברוא חדָשות בחֻקי המדינה ולמצוא על פיהן מוֹצָא לכסף בישרת לבב ולהיטיב גם את מַצב העם היושב בטונים. אפס כי העמים המַחזיקים בדת מחמד שונאים הם כל חָדש וכל תִקון טוב וישר סִלון מַמְאִיר הוא בעיניהם ורק אחרי עָמָל רב יצלח חֵפץ כל מלך רב ושליט לָכֹל לְתִקוּנִים ישרים מְסִלוֹת ללבב המַחמדים. והנה אחרי מוֹת סִידי אַחמד שליט טונים וסידי מאָהאַמעד בְּנו יָשַב על כסאו אחריו ונלחץ לְשַׁנוֹת את מְחִיר שִׁקלי הזהב בארץ ממשלתו לטובת אוצר המדינה, הֵעִיר עליו חֲמַת קַנָאֵי המחמדים ויתלוננו תלונה עזה על התְדָשה הזאת אשר נֶעשתה בארץ. ובְיָדעם כי מאת הנוצרים היושבים בטונים היתה שׂוֹמָה, הֵעירו הקנאים העזים ההם את רוח המון העם לעשות בהם נקמות, אך הפראים ההם מיראָתם את הנוצרים לא נועזו להתנפל עליהם ויתגוללו ויתנפלו על היהודים האומללים וַיְרַצְּחוּ בהם אנשים רבים וַיָשֹׁסּוּ את בתיהם (בשנת תרי״ז 1857). אך הקאנזולים האיירופים הֵאִיצוּ בהשליט החָדש ההוא לעשות שפטים בעדת המרַצחים ההם אשר שָׁפכו דְמֵי היהודים הנקיים ולתת חֻקים טובים ומשפטי צדק בארץ ממשלתו אשר על פיהם לא יָזִיד איש לשפוך דמי אדם עוד, ואשר יעבור את המצוה הזאת, גם דָמו יִשָׁפֵךְ לעיני השמש, וכל העם יראו כי יש שופטים בארץ ולא יוסיפו עוד לערוץ אנוש מן הארץ, על פיהם יהי לִסְחֹר כל העמים מַהְלְכִים בטונים מבלי כל מַפריע, כל איש ואיש יֵלֵך בשֵׁם דתו ואמונתו בלי מַכלים דָבָר, ועוד תקונים רבים כאלה, אשר נלחץ השליט לעשותם

למַצער

תקוה כי המסחור ירום ונשא בחפי אלגיר באופן נעלה מאד . כי מיום אשר התנערה מצרים מֵעֲפַר כִּנְעָתָהּ ואניות סוחריה עוברות וְשָׁבוֹת בים התיכון כבימי קדם , מיום אשר סְחַר טריעסט ומארסיילע הֵרִימוּ שנית קרנן בכבוד , מיום אשר התכוננה ממלכת יון וּתְעָלַת זועץ־לרוּמס את הליכות המסחור על בָּמתי ההצלחה , מיום ההוא יָהֵל אור חָדש גם על אלגיר , כי היא טַבּוּר המסחור בין עַמֵּי איירופא הנאורים ובין העמים הרבים והעצומים היושבים באפריקא התיכונה , גם זְרֹעָהּ משלה על אָרחות המסחור וארחות הסוחרים דרך המִדבר , ויש־לה תוחלת ותקוה כי חֶפְיָהּ הטובים ישובו להיות סְחַר גוים כאשר היו בימי עולם ושָׁנים קדמוניות .

טוּנִים .

המדינה הזאת הסָרה אל משמעת שלטון תוגרמה , נודעה לפָנים , כמו אלגיר , בשֵׁם ״מדינת שודדי יָם״ , כי יושביה עָברו ארחות יַמִּים לשלול שלל וְלָבֹז בז , אך איש לא זָכר כי חֻפֵּי יַמָּהּ טובים מאד להגדיל את סְחַר הים ולהאדירו , אדמתה שמֵנה וּפֹרִיָּה במאד מאד לְהַחיות עַם רָב והאקלים נחמד ונעים ואין עֲרוֹךְ אליו ביתר ארצות אפריקא . יושבי המדינה הזאת הִפִּילוּ חִתִּיתָם על כל יורדי הים באניות סוחר , ועוד בשנת תקע״ה 1815 בחדש אָקטאָבער התנפלו שודדי יָם ההם על עיר ס״ט אנטיוכיא אשר על חוף אִי סרדיניה וישללו שללה ואת יושביה לקחו בשביה ויביאום לטונים למכור אותם לעבדים כמשפטם כל הימים . לָשׂוּם קֵץ לעלילות שֹׁד ההן התעוררו האַנגלים בשנת תקע״ח 1818 ויעלו על טונים בסערת מלחמה ולא הִרפו ממנה עד אשר בִּערו הרעה ההיא מִקרבה , ושודדי יָם עוד אינם . והצרפתים עשו כן גם הם באלגיר אחרי לְכָדָם אותה בחרבם הגדולה , ויבערו אחרי שודדי הים אשר בתוכה עד תֻּמָּם . כל הבא בימים האלה בשערי טונים ועיניו תראינה כי מַרבית יושביה יעבדו את האדמה , ישלחו במסחר וקנין ידיהם וישקדו על כל מלאכת עבודה , לא יוכל לדַמּות בנפשו כי לפני שָׁנים לא כבירות רָבצו שודדים עריצים בתוכה אשר בבֹקר אכלו עד ולערב חָלקו שלל . טונים תסור עד היום אל משמעת השלטון אשר בקאָנסטאַנטינאָפּעל , תשַׁלם מכסת כסף מס ותרומות השדה אל השלטון ההוא , ולפעמים ידרוש השלטון מִידה להרים אנשי חַיִל מתוכה ללחום את מלחמותיו , כאשר עשה כן בימי מלחמת קְרִים . אולם רק למַראה עינים ולא לאמונה היא סרה למשמעתו , כי מושל הארץ הזאת הנָקוב בשם בֵּיי (Bey) לא ישמע בקול השלטון התוגרמי רק בעת אשר לא יְאֻנֶּה כל נֵזק לו ולארץ ממשלתו , ובעת אשר אנגליה וצרפת לא תעמודנה לשׂטנה אל

פקודתו

ולהתחבר עמהם במלחמה, ופְקיד חֵיל צרפת השר סאֶנני יצא לקראתם ביד חזקה ורוח גבורה ויכם מכה נַחלה מאד ושאריתם נָסו ויפוצו וישובו למקומם. בשנת תר"ל — תרל"א 1870,1871 בהיות מהומת ה' בארץ צרפת ומִבחר גבוריה חַתּוּ וַיֻּכַּתּוּ ויפלו חללים לפי חרב אשכנז, בִּשְׁנוֹת רעה ושלטון המָות ההן התאמצה ממשלת צרפת באלגיר להסתיר מעיני שבטי הערביאים יושבי אלגיר את המַגֵּפות הנוראות אשר נִגפו הצרפתים בכל מלחמותיהם לפני אויביהם, אך בכל זאת נודע הדבר להאַלגירים, וישמחו בלבם ויחזו נָקם במנַצחיהם וְרוֹדְדֵי ארצם, וַיְצַפּוּ לעת מְצוֹא אשר תמצא ידם למחוץ פעמיהם בדמי אנשי חֶרמם וְעַם עֶברתם. ממשלת הקיסר נאפאלעאן לא הוציאה את אנשי הצבא הצובאים באלגיר אף כי נחוצים הם לה מאד למלחמתה הגדולה, כי יָראה פן יתפרצו האלגירים ויתר שבטי הערביאים מפניה בְּסור פחד אנשי הצבא מעל פניהם. בחדש נאוועמבער 1870 שלחו נשיאים אחדים משבטי הערביאים באלגיר ספר גלוי למלך פרוסיא ויתאוננו מאד על עריצות הצרפתים והלחץ אשר הם לוחצים אותם בתגרת ידם הקשה, וַיְחַלּוּ את פניו להטיל עליהם ולהוציאם מֵעַבְדוּת צרפת לחֵרות. וכבוא השמועה כי הקיסר נאפאלעאן נתן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ ביד מלך פרוסיא, התגעשו הערביאים מרוב שמחה ובמקומות אחדים באלגיר התקוממו ברוח בער וברוח משחית על הצרפתים אדוניהם הקשים, ומיום ליום נהרו המונים המונים ויתנו ידם אל המתקוממים, וברבבותיהם עָלוּ על הכפרים והחצרים אשר להצרפתים וישללו שללם ויעקרו את עֲצֵי מַטָּעָם ואת כל נטעי נַעמניהם שָׂמוּ לשממה, וגם התנפלו על גדודי חֵיל צרפת בערים הקטנות וַיְגָרוּם על ידי חרב. והצרפתים אשר ידעו נאמנה כי אם תעז יד הערביאים הפראים עליהם לא יחמלו ביום נָקם וְשִׁלּוּם אֵם על בנים ואת עולליהם ינפצו על הסלע, חָגרו כל מאמצי כֹּחָם וַיֵּחָלְצוּ חוּשִׁים וילחמו כאנשים נוֹאָשִׁים אם לחיים אם למות. בראשית המלחמה הורידו לטבח את כל שבויי החרב הנופלים בידם כאשר עשו גם הערביאים לשבויי חרבם, אך לאחרונה הֶחיו את השבוים וַיְנַהלום בלחם ובכל המחסורים אשר יֶחסרו להם. והערביאים אשר זה דרכם לשטוף במלחמה בראשיתה כשטף מים כבירים באין מַעצור ואחרי כן תרפינה פתאם ידיהם, לא יכלו עֲמוד לפני הצרפתים מלֻמדי מלחמה המכלכלים מעשיהם בהַשכל ודעת, ובמֶשך ימי חדש יוני תרל"א 1871 הֻכּוּ בכל מלחמותיהם וחלליהם היו כדֹמן על פני האדמה, נשיאים רבים מנשיאי הַמַּטּוֹת הִתְרַפְּסוּ וַיִּכָּנְעוּ לפני הצרפתים, ורבים נסו המדברה או התחבאו בגיא הרים ובמחִלות עפר. מהעת ההיא והלאה לא הוסיפו עוד הערביאים יושבי אלגיר וסביבותיה להרים יד בהצרפתים מושליהם, ולפי רְאוֹת עינינו יהיו הצרפתים בטוחים ושאננים מפחד קֶשר וָמֶרֶד בארץ ההיא גם בימים יָצֻרוּ אם אך ייטיבו משפטי הממשלה בתוכה, ויש

תקוה

אלגיר בידי שָׂרֵי הצבא ופקידי החיָלים — . אמנם הקיסר נאפאלעאן פָּקַח אז עיניו על הליכות אלגיר להַשכילה להֵיטיבה ולהרים קַרנה בכבוד, על פיהו נָהרו הצרפתים מערי המדינות לשֶׁבת באלגיר ולְהֵאָחֵז בה, ועל פיהו הוּטַב מַצב עבודת האדמה וארחות המסחור ותרשת המעשה ובתי הסֵפר באַלגיר. בשנת תרכ״ד 1864 באחרית ימי חדש מאֶרץ מרדו הערביאים היושבים בְּקצֵה המִדבר מִנֶגב לנָפת קאָנסטאַנטינאַ, וישאו אל הצרפתים חרב ומלחמה עזה התלקחה ביניהם. ובעת ההיא מֵת פעליסייע, והגענעראל מאַרטימפריי לקח את מִשְׂרָתו עד אשר יקים הקיסר שליט אחר תחת פעליסייע, ויתגור בעוז מתניו לְרַדּוֹת לפניו את המתקוממים ולא השיב ידו עד אשר הכניע אותם וישיבם לָסור אל משמעת צרפת כבתחלה. ואחרי בן הֵקים הקיסר את המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, ההערצאָג ממאַגענטא, למעלת גענעראלגובערנער באלגיר. ובשנת תרכ״ה 1865 הֵרים הקיסר פעמיו לאלגיר וישכון בתוכה ששה שבועות, ובכל מִדְרַךְ כף רגלו הֵריעו הערביאים לקראתו תרועת מלך ויתנו לו הוד והָדָר מלכות. במֶשך ימי שִׁבתו באלגיר חָרְדָה עֵינוֹ החַדה בכל מִסְתְּרֵי הליכות אלגיר לתקן כל מְעֻות ולהרים כל מכשול וְהֶפְצוֹ בידו הצליח. ואף כי גם אחרי כן הרימו שבטים אחדים מהערביאים יד בממשלת צרפת וינופפו עליה חרב, ושבטים אחרים מבני מאראקא נספחו עליהם ויהיו זְרֹעָם במלחמותיהם אשר הם לוחמים, לא ארכו הימים והצרפתים הפיצו אותם לכל רוח והמנוחה שָׁבָה אל כַּנָּהּ כבראשונה.

מכל הדברים הטובים והמועילים אשר עשתה ממשלת צרפת באלגיר, יתר שאת לבתי הספר אשר פָּתחה לפני בני הנעורים לְלַמְּדָם ראשית למודים והידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם. בבתי ספר ההם לקחו גם בני שבטי הערביאים לֶקַח טוב, וכיד כִּשְׁרוֹן הדעת הטובה עליהם גדלו והצליחו ויעשו פרי. מהבתים ההם יצאו שביבי אור ההשכלה במַחשכי נאות הערביאים בני דַלת העם והחשֻׁכִּים, ומעט מעט נרפאה משובתם ושנאתם העזה לְעַמֵּי איירופא ולכל ארחות חייהם. אפס כי עוד נשארו שבטים רבים מהערביאים אשר עָצְמוּ את עיניהם מראות באור הדעת ויתנו כתף סוררת להשכלת הצרפתים, ומשטמתם הָלכה הָלוֹך וגָבוֹר על בני הנֵכר ההם אשר בהֶזקתם ירשו את אלגיר, ויערימו תמיד סוד לְהָצֵר להם ולגרשם מן הארץ. ובשנת תרכ״ט 1869 התגודדו בני שבט אולאַד־סידי־שייך היושבים בקצה מדבר זאַהאַראַ אשר על יד אָלגיר, וברבבותיהם השתערו על אלגיר ויחנו בנחלי הבתות ובסעיפי הסלעים, בראשי ההרים ועִמקי הגאיות, וזרועם השופה וחרבם שלופה על הצרפתים, והצרפתים התאמצו בכל מאמצי כֹחַ לעצור בעד מרוצת עַזֵּי נפש ההם לבל יבואו בתוך ארץ אלגיר פנימה ויסיתו את השבטים הנכנעים כבר לפניהם להתפרץ מפניהם

ולהתחבר

מִשְׁטָרִים טובים וישרים בארץ פרועה ולא־סדרים ההיא, וַיָּקָם סְגַן מיוחד באַלגיר ותחת ידו הִפְקִיד שרים רבים חכמי לב וַיְמַלֵא ידם לְשַׁנוֹת לטוב את ארחות הממשלה, ובראשם הֵקִים את הפרינץ נאפאלעאן בן דודו אשר כבר אִוְּתָה נפשו להשכיל להיטיב את יושבי אלגיר (כ״ב יולי תרי״ח 1858). הסגן החדש אשר הקים הקיסר באלגיר שָׂם מִשְׁטָרוֹ על הליכות המדינה, על חֻקֵי הארץ ומשפטיה, על ארחות הדת והאמונה ועל בתי הספר ובתי המִדרש לבני הנעורים. בשלשה עשר לחדש אויגוסט (תרי״ח 1858 יצא דבר הקיסר נאפאלעאן השלישי לבל ישתרר עוד גענעראלגוּבערנער באלגיר כאשר בתחלה, ועל מקומו יבוא נָגִיד ומצַוה (אָבערבעפֿעהלסהאַבער) אשר ישים עיניו ולבו על חֵיל היבשה וחיל הים ועל כל משפטי ארץ אלגיר. המאַרשאַל ראַנדאָן, אשר שלט באלגיר בְּתֹר גענעראַלגוּבערנער עזב את מִשְׂרָתוֹ, והגענעראל מאַקמאַהאָן התְעַלה לנגיד ומצוה באלגיר, ושלטון שרי הצבא אָפֵס משם מהיום ההוא ומעלה. גם זולת אלה נעשו עוד חרשות ונצורות בארץ ההיא לטובת יושביה על פי הקיסר נאפאלעאן השלישי ומועצותיו העמוקות בענינים גדולים כאלה.

החרשות ההן בממשלת אלגיר, הֵביאו רב טוב ליושבי הארץ, אך ימיהן לא נמשכו, כי הקיסר נאפאלעאן בהצותו את איטליה, קרא להפרינץ נאפאלעאן ראש המיניסטעריום ואת מאַקמאַהאָן הנגיד והמצַוה באלגיר, לעמוד בראש צבאותיו באיטליה להיות נגידי המלחמה, ובצאתם מאלגיר יצאו ממנה גם הסדרים הישרים אשר שָׂמוּ בתוכה. אולם גם אחרי צאתם מאלגיר עם בחירי גבורי צרפת אנשי המצב לְהִלָּחֵם באיטליה, לא נועזו שבטי הקאבילים ויתר שבטי הערביאים להתפרץ מפני הצרפתים ארוניהם, וכל מֶשֶך יְמֵי מלחמת איטליה, נָחה שקטה ארץ אלגיר, ורק אחרי תֹם המלחמה ההיא והצרפתים יצאו מתוכה כגבורים מנַצחים, רק אז התנפלו שבטים אחרים מארץ מאראקא בגבול אלגיר וְנִלְווּ אליהם המונים משבטי הקאבילים ויתר שבטי הערביאים ילידי אלגיר וַיַּרְגִיזוּ את הצרפתים ויתגרו בם מלחמה בשטף אף ואכזריות חמה. על השבטים העזים ההם יצא השר מאַרטימפריי אשר הֻקם לִנְגִיד חֵיל הים והיבשה תחת מאַקמאַהאָן וַיֵּט ידו עליהם וַיַּכֵּם מַכָּה נצחת, והארץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה. בשנת תר״ב 1860 בעשתי עשר יום לחדש דעצעמבער השיב הקיסר נאפאלעאן את הממשלה הראשונה באַלגיר, ויתן את מִשְׂרַת הַסְגָן המיוחד אשר הֵקים באלגיר אל יד סְגַן המלחמה כאשר היה בתחלה, ואת פקודת הנָגיד והמצַוה נתן ביד המאַרשאַל פעליסייע אשר הוּרַם כבר לְתֹר מעלת הערצאָג ממאַלאַקאָוו, וישימהו לשליט באלגיר בְּתֹר גענעראַלגוּבערנער כאשר היה כן לפָנים, ובכן באו שֵׁנִית כל משפטי ממשלת

אלגיר

לכדו בחרבם ובקשתם . בעזוז ידם ובעים רוח גבורתם פרצו לפָנים בארצות הודו מזרחית ובאמעריקא הצפונית ויאמרו לתקוע שם יתד במקום נאמן , אך רפתה ידם להֵאָחז בארצות ההן לארך ימים בתגרת ידי האנגלים אשר נצבו לפניהם לשטנה ובהיותם רחוקים מאד מארצם ולא יכלו להביא אליהם אנשי חיל חדשים לעמוד לִימִינָם . לא כן בארץ אלגיר , כי שם לא התנגפו רגליהם על אבני נגף כאלה , לא פגעו בהם האיירופִים ההולכים למרחקי ארץ לרשת משכנות לא להם , גם היתה לאֵל ידם להביא אליהם אנשי חיל חדשים בכל עת וזמן , כי טילון עיר צרפת היא נֹכַח חוף אפריקא , ודרך שם יכלו להביא תמיד אליהם צָבָא רָב . אך בכל זאת לא עשו ידיהם תושיה באלגיר , לא הרחיבו את גבולות עבודת האדמה ולא הוציאו אֹכֶל למכביר מן הארץ הטובה וְהַפֹּרִיָה ההיא כפי אשר תוכל תֵּת כֹּחָהּ לעובדיה בידים חרוצות , המסחור הלך בעצלתים , חרשת המעשה לא הֵרימה קַרנה בכבוד , שכר האדם לא נהיה וכל מִשלח יָד לא הֶעשיר את בעליו . שלשים שנה חלפו הלכו להן מיום אשר הביאו הצרפתים את אלגיר תחת ממשלתם ולא נֶאחזו בארץ הגדולה ורחבת ידים הזאת רק כמאתים אלף איש (זולת אנשי הצבא) , וגם מהם לא היו בעלי שדות ועובדי אדמה רק מְתֵי מעט וְרֻבָּם היו סוחרים ורוכלים אשר רק לסחור את הארץ באו ולא לָשֶׁבֶת בה תמיד ואשר אין עיניהם ולבם כי אם לינוק מִטוּב הארץ ולא להעניק אותה מטובם , ובמלאת סִפקם והפיקו זממם שָׁבוּ איש איש לארצו ולמולדתו , וכן עשו כל הימים . הצרפתי אזרח רענן וּמִתְעָרֶה הוא בארץ מולדתו ולא יניד רגלו ללכת אל ארץ אחרת רק בחזקת היד או בתקותו למצוא שם מוֹצָא לכסף ולשעשועי החיים תאוַת נפשו , על כן לא נָהרו מארץ צרפת לאלגיר המונים המונים כי אם אנשים מעטים אשר צוֹק עתוֹתיהם הציקם לנוע על ארץ אחרת למצוא שם חַיַת ידם , והממשלה לא התאמצה למשוך בני ארצות אחרות בחבלי אדם אל ארץ אלגיר להֵאָחז בה ולעבוד את אדמתה . תכונת הממשלה באלגיר היתה תמיד תכונת מושלים מְנַצְּחִים בארץ מְנֻצָּחָה אשר כל מגמת פניהם רק לְהָגֵן עליה לבל יבוא צר ואויב בשעריה . שרי הצבא ופקידי החילים שלטו בה שלטת בכל אַוַת נפשם , הם היו השופטים והמוכיחים בכל דברי הריבות אשר בין איש ובין רעהו , בידם היו כל עתותי המדינה וכל משפטי יושביה , וירדו בחָזקה בְעַם הארץ ויפילו חִתִּית על אִכָּרֶיהָ וְחֹורֶיהָ , על סוחריה ואזרחיה כבעת קְרָב ומלחמה . וממשלה כזאת לא תצלח להניב חֵיל האזרחים , לא תוכל להרים קרן עבודת האדמה ולהפרית המסחור וחרשת המעשה . הארץ הטובה הזאת לא יכלה לכלכל את יושביה מתנובות שדותיה ולשאת משא ההוצאות מתבואות אוצרותיה הספונים בתוכה , כי לא השכילו יושביה לחפור אחריהם ולהוציאם לאורה . הקיסר נאפאלעאן השלישי חשב מחשבות לתקן את המְעֻוָּת וְלָשׂוּם

משטרים

דודו הקיסר בצרפת, כי הקיסר המשכיל הזה נשא את ראש עבד־על־קדר וְאָצַל לו כָבוֹד והדר, תהלה ותפארת, וישלחהו בהדרת מלך לבורזא העיר אשר באזיה הקטנה וארֻחתו ארֻחת תמיד נתן לו כיד הקיסר.

יודעי בינה לעתים היטיבו לראות את המטרה אשר הציבה לה ממשלת צרפת בהביאה את אלגיר תחת ידה, כי בזאת תשים בים התיכון ירה, צִיֶּיהָ האדירים יתנו פחדם בלבות אנשי מְצָתֶיהָ, ואניות סוחריה תְּלַבְּנָה מחיל אל חיל וְתַגְבֵּרְנָה את המסחר הצרפתי ביתר שאת עוד. גם קִוּו הצרפתים כי בשָׁפכם את רוח ממשלתם על נָפוֹת אלגיר יהיו דבריהם נשמעים בארצות הקדם (אָריענט) כדבר מלך שלטון ובעת אשר תֵּהָרֵס ממלכת תוגרמה — אשר שתי קצותיה היו לְמִסֹּם נֹסֵם ותובה נחר — ואדמתה בחבל תחֻלק בין מלכי איירופא, אז תקח גם היא (צרפת) חֲלקה —. ומעת אשר לכד נאפאלעאן הראשון את ארץ מצרים, לא הסבה ממשלת צרפת את עיניה ממנה, וכל הימים עינה צופיה לעת מצוא אשר תהי לאֵל ידה לְסַפֵּחַ אותה אל ארץ ממשלתה, ואז בְּחַבְּרָה את אלגיר ומצרים ועוד ארצות אחרות אל ארץ צרפת, אז תְּיַסֵּד ממלכה גדולה, אדירה וכבירה אשר תוכל להתחרות את ארץ הודו המזרחית אשר תחת ממשלת אנגליה —.

אחרי אשר לכדו הצרפתים את אלגיר, שָׂמוּ פניהם להכניע תחת ידם גם את נָפוֹת ההרים אשר יושביהם הם צאצאי הערביאים ולא יסורו אל משמעת מלך ממלכי האדמה, הלא הם השבטים הנקובים בשם קאבילים. כי הצרפתים החליטו לכבוש את כל חבל הארץ אשר בין מאַראָקא ובין טונים, ויבקשו וימצאו תנואות על הקאבילים ויקראו עליהם מלחמה, והגענעראל גובערנער הָרֹדֶה באלגיר מטעם ממשלת צרפת, הלא הוא המאַרשאַל ראַנדאָן, התיצב בראש צבאות הצרפתים, ויאסוף אליו גם את מחנות הגענעראל מאַקמאַהאָן והגענעראלים יוסוף ורענאווילט, ויצא למלחמה על הקאבילים, ואחרי מלחמות כבֵדות הצליח חֶפצו בידו לְרַד לפניו את השבטים בעלי מלחמה ההם ולהַכביד עליהם אַכְפּוֹ לָסִיר אל משמעת צרפת ולהיות לה למס עובד, גם לפתוח שערי מבצריהם לפני אנשי הַמַּצָּב אשר תציב שם ממשלת צרפת למשמר וּלְעֵרָבוֹן לבל ימרדו בה בימים יָצָרוּ (חדש מאַיי עד חדש יולי שנת תרי"ז 1857). אך אם בַּמַּערכה בִּשְׂדֵה לָחֶם הִגדילו הצרפתים לעשות כגבורים מְנַצחים, לא עשו ידיהם תושיה כְּתֹם המלחמה לרומם את קרן עבודת האדמה ולהוציא מֶגֶד תבואות שמש ומגד פרי העץ בארץ אַלגיר הגדולה והרחבה הטובה וְהַפֹּרִיָּה. הצרפתים בכל הארצות אשר ירשו בחרבם הקשה ביתר חֶלקי התבל זולת איירופא, הוכיחו מאז לעיני כֹל כי יתר שאת להם ללכוד אֲרָצות מאשר לשמור אותן, ויתר עֹז להם בהליכת מלחמה מֵעֲשׂוֹת קאָלאָניות בנפות ההן אשר

לכדו

מאראקא ואת עַם הארץ להקדיש מלחמת הדת על הצרפתים, וְעוּמֵי נפשם אשר לָבְשוּ אכזריות כְּמַדָּם וירעצו וירוצצו בתגרת ידם את בעלי דת מתמד אנשי מלחמתם באַלגיר. ובאמת עשו הצרפתים מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ ושפטים רעים ונוראים לשבטי הבעדואינים והקאבילים ויתר שבטי הערביאים אזרחי אלגיר אשר מֵאֲנוּ לְהִכָּנַע תחת ידם. הלא מודעת זאת בכל הארץ את אשר עשה אז שר החיל הנודע בשם פעליססיי (אשר בימים הבאים עלה על גֹּרֶם מַעֲלַת מאַרשאל, ובמלחמת קרים למעלת הערצאָג ממאַלאַקאָוו), כי הוא רדף אז בחרב מְלֵאָה דָם אחרי שבט אחד משבטי הערביאים, והם נסו מפניו וַיִּסָּתְרוּ עם נשיהם ובניהם ובנותיהם וטפם ועם צאנם ובקרם במערה אחת גדולה ורחבת ידים ולא אָבוּ לצאת משם ולהתרפס תחת רגלי הצרפתים, ואז צוה פעליססיי לאנשי חילו לָשׂוּם על פתח המערה ענפי עצים יבשים הרבה מאד ולהַצית אש בתוכם, וכרגע התלקחה שלהבת נוראה ויתאבכו גאות עשן בכל פִּנּוֹת המערה, וכל האנשים ונשיהם ובניהם ובנותיהם וטפם וכל היקום אשר ברגליהם מֵתוּ מות איום ונורא ויהיו לשרֵפה מאכולת אש ולמַחנק נפש בעבי ענני העשן והקיטור הלוהט (בשנת תר״ה 1845). שָׁמעה איירופא את האכזריות והשערוריות אשר הצרפתים עושים באלגיר וַתִּנְאַץ וַתְּדַבֵּר קָשׁוֹת את האנשים ההם המתאמרים כי מהם תצא תורת חסד וּדְבַר הציוויליזאַציאָן לכל העמים, וגם מליצי צרפת אשר בכבודה יתימרו ועל כל פשעיה יכַסו באהבה וידידות, גם הם לא מצאו ידיהם להצדיק את עלילות הצרפתים ההן, ורק המאַרשאל הזקן סולט אשר מעודו לא יָדַע רַחֵם ולא חָשַׁב אנוש, רק הוא נתן צדק למעשה הצרפתים באלגיר, ויגזור אֹמר כי הֵיטִיבוּ את אשר עשו. אולם אף כי הֶעמיקו שִׁחֵתוּ הצרפתים באלגיר וכל מעגליהם ירעפון דָם ויצא רֶצַח לרגלם, בכל זאת שָׂמַח לבם ויגל כבודם בראותם כי על ידי מְחִתַּת המָות וּבִעוּתֵי שחת אשר הֵטִילוּ על אנשי מלחמתם הגיעו למחוז חֶפצם בהצותם את אלגיר, כי לאחרונה עזבו שבטי הערביאים את עבד־על־קדר נשיאם וקדושם ושר צבאם, ויפוצו מעליו, כי נפל פחד הצרפתים עליהם, וַיֵּחַתּוּ מגבורת עריצים כאלה הנוראים מהררי טרף וַיִּכָּנְעוּ תחת ידיהם להיות להם נפשם לשלל, גם עבד־על־קדר אמר לתת לַשְּׁבִי עֻזּוֹ ביד הצרפתים אם אך תבטיחהו ממשלת צרפת לְתִתּוֹ עֲזוֹב את אלגיר וְלָרֶדֶת מצרימה. והנה מלך הצרפתים „עם הנָאור“ לא הֵקִים את ההבטחה אשר הבטיח בְּנוֹ יורש העצר לעבד־על־קדר לתת אותו ללכת מצרימה, אך הוציא דְבַר מלכות מלפניו להביא את עבד־על־קדר ובני משפחתו וכל הַנִּלְוִים אליו, אל ארץ צרפת, וְשָׂם שָׁם על האיש הנפלא והאומלל הזה משמר כעל שבוי הרב במלחמה, וימים רבים נִצמת עבד־על־קדר בבית משמרתו עד אשר התנשא לואי נאפאלעאן וַיֵּשֶׁב על כֵּס

דודו

כי כעשב הארץ צָצוּ אנשי חַיִל לרגליו, ובכל מקום אשר נשא נֵס נהרו המונים המונים אחריו ויתנדבו לחָרֵף נפשם על מרומי שְׂדֵה קָטֶל. משנת תקצ״ד 1834 עד שנת תקצ״ז 1837 התחוללו מלחמות רבות בינו ובין צִבאות צרפת, והצרפתים נִגפו פְּעָמִים במערכה לפני עבד־על־קדר, אך לְעֻמַּת זאת לכדו הצרפתים את מַאַסקאַראַ עיר הבירה בארץ ממשלת עבד־על־קדר וישרפוה באש, ולאחרונה הצליח ביד הגענעראל ביוזאַן לכרות ברית שלום עם עבד־על־קדר בשלשים לחדש מאַיי (תקצ״ז 1837), ועל פי הברית ההיא נֵאוֹת עבד־על־קדר לתת את הממשלה העליונה באלגיר ביד הצרפתים ועל פיהם ישקו כל הענינים הגדולים במשפטי המדינה. אך בעת אשר שָׂמוּ הצרפתים פניהם אל נֶפַּת קאָנסטאַנטינע אשר בקדמת אלגיר וילכדו את עיר הראשה אשר בתוכה בסערת מלחמה ואת יתר הערים הביאו מעט מעט תחת ידם, בְּמֶשֶׁךְ העת ההיא הכניע עבד־על־קדר את שבטי הערביאים היושבים בפאת דרומית לארץ ממשלתו עד המִדבר ויאסף אליו אנשי חַיִל במִספר רב ועצום במאד מאד, וימצא תנואות על הצרפתים וישיא עליהם עֲוֹן אשמה כי פָּרצו ביד חמושה בגבול ארץ ממשלת ידו אשר לא כדת, ויחַדש את ימי המלחמה כקדם. בסערת חֵמה התנפל על אנשי איירופא היושבים בערי הפרזות וַיְשֵׁם את נויהם ויחַלק את שדותיהם לאנשי חילו, בבקעת מעטידשאַ חָנוּ ארבעים אלף ערביאים ויפשטו בכל הארץ עד שערי עיר אלגיר, ואנשי חַיִל צרפת לא מצאו ידיהם ולא יכלו עֲמוֹד לפני עבד־על־קדר ולפני רבבות גבוריו העריצים, עד כי כמעט אמרו נוֹאָשׁ לכל נצחונותיהם בארץ אלגיר — . ואז (בשנת תר״א 1841) הוּרַם הגענעראַל ביוזאַן מטעם ממשלת צרפת לְנָגִיד ומצֻוה על כל צבאות החיל הצובאים באפריקא, גם הפקידה הממשלה את הגענעראל האביר לאַמאָריסיער ועוד שרי חיָלים גבורי חַיִל לעזור לו בכל מלחמותיו, וכֻלם יחד התאזרו עֹז ויטו ידיהם על עבד־על־קדר וַיַּכּוּהוּ מַכּוֹת גדולות ונאמנות, וילכדו את כל מבצריו ויהרסו את עריו גם את מַאַסקאַראַ הבירה הבקיעו אליהם, והקאַבילים וכל עוזריו ואגפיו בראותם כי נָשתה גבורתו ונִגדעה זְרֹעוֹ עזבוהו ויפוצו לכל רוח, ויד הצרפתים היתה רוממה עד כי נכנעו כל יושבי אלגיר תחת ידיהם ועבד־על־קדר נלחץ לנוס מנוסת חרב, ויבוא בגַפּוֹ אל גבול מאַראָקא, ותהי לו נפשו לשלל. אולם עבד־על־קדר לא התרפה ביום צרה וַיְחַבֵּל תחבולות רבות ושונות, ויאסף אליו אנשי חיל משבטי הערביאים אשר קנאת דתם ושנאתם להנוצרים כאש עצורה בעצמותיהם, וַיְחַדֵּשׁ עוד הפעם מלחמה על הצרפתים, ושבטי הקאַבילים בגדו בהצרפתים והֵפֵרוּ בריתם אתם ויתחברו אל עבד־על־קדר להִלָּחֵם בהצרפתים כבראשונה. אפס כי אחרי מלחמות רבות נִגַּף עוד הפעם לפני הצרפתים וַיִּלָּחֵץ לנוס עוד הפעם אל ממלכת מאראקא ויסת את שלטון

מאראקא

בעד ההוצאות אשר הוציאה על המלחמה ההיא, ועד אשר ישלם כסף ענושים ההוא יצבאו צבאות הספרדים בעיר טעטואַן. על פי הדברים האלה כּרת ברית שלום בין ספרד ובין מאראקא, והשלום ההוא יתעודד עד היום הזה. בשנת 1866 בתשעה עשר יום לחדש נאוועמבער נבנה בעיר טעטואַן בית תפלה לנוצרים קאַטולים, והוא הראשון על אדמת מאראקא, והקאַטולים עשו את חֲנֻכַּת הבית הזה ברוב כָּבוד ותפארת לעיני כל בעלי דת מחמד צוררי הנוצרים ושונאי דתם, ולא נועזו לפצות פה ולהראות אותות משטמה נגד החוגגים שנואי נפשם, כי נפל פחדם עליהם, וישמנו קִנאתם ושִׂנאתם בְּחֻבָּם.

אַלגיר.

משנת תק״צ 1830 והלאה באה אלגיר תחת ממשלת צרפת אחרי מלחמות עצומות ותלאות נוראות. כי העמים העזים הנקובים בשם בעדואינים וקאַבּילים התיצבו בעבי גבי מגנם נגד הצרפתים וילחמו בם בגבורה ובחֵמה שפוכה מאד כיד העריצות וקנאת הדת העזה עליהם. כשש עשרה שנה היו ידי הצרפתים מלאות מלחמה באַלגיר, ובכל אֹמֶץ לבם ועֹז ידם וטכסיסי מלחמתם וכלי נשקם הטובים לא יכלו להכניע תחתיהם את העמים היושבים בארץ ההיא, ומה גם מעת אשר התיצב בראשם איש גבור חיל ומְלֻמד מלחמה העשוי לבלי חָת ויהי עליהם לְשַׂר צָבָא ונְגִיד מלחמה ובכל אשר פנה הרשיע. הגבור ההוא נודע למשגב בשם עבד־על־קדר, נולד בשנת תקס״ז 1807 במחוז מאַסקאַראַ (בנוף אשר יִקָּרֵא כעת בשם אָראַן), והוא חֹטֶר מגזע כּהנים בעלי דת מחמד אשר יתיחשו למשפחת הכליפים הפאַטימים. בעת אשר לכדו הצרפתים את אלגיר, בָּחרו הערביאים בעלי ארץ אלגיר באביהו להיות עליהם לשר צְבָא מלחמה, אך הוא מָסַר אחרי ימים לא כבירים את מִשְׂרָתוֹ אל בְּנוֹ בידעו כי יתר שאת לו עליו ויתר עָז. עבד־על־קדר היה אבן נגף וצור מכשול להצרפתים כאשר היה הגבור העריץ יוגורטהאַ לפָנים להרומאים. הוא היה ערום ובעל תחבולות ומזמות עמוקות, לבו כלב האריה וידו נאדרת בגבורת רעם, מָרוֹם ונכבד בעיני בני עַמוֹ ככהן ונביא, גם ידע את תולדות ארץ אלגיר וכל מוצאיה ומבואיה ומִסְתְּרֶיהָ אשר נעלמו מעיני הצרפתים בני נֵכר הארץ, ועל כן לא יכלו הצרפתים לעמוד לפניו שנים רבות גם אחרי אשר הרבו את מספר אנשי חילם ויעציטום עד מאה אלף וחמשת אלפים איש יודעי מלחמה, ואף אם בשנה אחת נִגַּף במלחמה וכל אגפיו ספו תמו מן בלהות, הנה בשנה השניה יצא נסע שֵׁנִית לקראת הצרפתים בְּעַם כבד וצָבא רב יתר הרבה מבתחלה,

הן אלה ועוד רבות כאלה מצאו אז את הספרדים עד כי כמעט אמרו נואש ויחליטו לשוב אחור ולחכות בעיר קייטא עד יעבר זעם. אך בין כה וכה עָברה רוח צח וַתְּטַהֵר פני שחקים, הסערות דָּלְוּ והמטר לא נִתַּךְ עוד ארצה, והאניות הטעונות לחם וצֵדה תָרו אל החוף להשביע את אנשי החיל לחם, גם המחלות העיות הִרְפּו ידיהן מצבא הספרדים. ואז צָלחה הרוח על השר ד׳ דאָננעל וַיִּסַּע את אגַפי צבאותיו למלחמה, וברביעי לחדש פֶּעברואַר (תר״ב 1860) נפגשו עם חֵיל מאַראָקאָ הרבים והעצומים מהם הנשגבים במבצרי עיר טעטואַן ונפלגים לשתי פלגות, האחת תחת פקודת מולאיי־אבאס אָחִי הקיסר, והשנית תחת פקודת מולאיי־אַהמעד אָחִיו הצעיר. בסופה ובשׂערה השתערו הספרדים על המאַראָקאַנים ובמלחמת תנופה נלחמו בם, ואחרי כֹּבֶד מלחמה וזְוָעה נוראה התגברו הספרדים וישימו במחנה אנשי מלחמתם שַׁמּוֹת וְהֶרֶג רָב עד כי נסו בשבעה דרכים ויפוצו לכל רוח, והספרדים שללו שלל רַב מאד: דגלים וכלי תותח, אסָמים מלאים בָּר ואהלים טובים עם כל טוב, ויושבי טעטואַן אשר חָלוּ ורגזו מפני רעם גבורות הספרדים, פתחו לפניהם את שערי העיר והספרדים באו לתוכה בקול שופר ותרועת נצחון (בששי לחדש פֶּעברואַר). אך בכל זאת לא תמה עוד המלחמה והחרב לא שָׁבה עוד אל תערה. כי אף אם התְרַפֵּס מולאיי־אבאס לבַקש שָׁלוֹם מאת הספרדים במחיר אשר ישיתו עליו, לא יָצא השלום לאור, יען כי שר צבא הספרדים דָרש מיד מולאיי־אבאס להסגיר את עיר טעטואַן ביד ממלכת ספרד להיות תחת ידה כל הימים, ולַדבר הזה לא נֵאוֹת מולאיי־אבאס, כי העיר ההיא קדושה היא בעיני המאַראָקאַנים וחלילה להם לְתִתָּה ביד הנוצרים אשר כטמאים הם בעיניהם, ובכן התחדשה המלחמה כבראשונה, ובשלשה ועשרים לחדש מאֶרץ יצאו הספרדים חוצץ לערוך מלחמה על עיר טאַנגער ויתנגשו באנשי מלחמתם בנחל גואַלדראַאַ ומלחמת עָברה וזעם התלקחה ביניהם. הספרדים הצליחו גם במלחמה הזאת ויפילו בקרב מחנה אויביהם שלשת אלפים איש ויניסום ויפיצום כקש לִפְני רוח. שני ימים אחרי המגפה שָׁאַל מולאיי־אבאס מִשַּׂר צְבָא הספרדים להשבית המלחמה ימים אחדים ושאֵלתו לא שָׁבה ריקם, ובששה ועשרים לחדש אפריל נועדו שר צבא כפרד ושר צבא מאראקא יחד ויכרתו ברית שלום על פי הדברים האלה: קיסר מאראקא יתן להספרדים נוף גדול ורחב ידים על יד עיר קייטא לְהִשָּׂגֵב שם מפני הקאַבילים השודדים לבל יתנפלו עליהם בַּחֲמַס ידיהם, לתת כברת ארץ רבה על חוף הים להספרדים לכונן שם מָקוֹם נאמן לאניותיהם גם לבנות שם מבצרים למחסה ולמסתור מפני כל אורב ואויב, צ״ר ממלכת ספרד יֵשב תמיד בעיר פֶעץ לְהָגֵן בעד בני ארצו וְעַמּוֹ היושבים בארץ מאראקא, ועשרים מיליאָן פיאַסטער יתן קיסר מאראקא לבית אוצר ספרד

בעד

גבורתם, אך שלטון מַאַרָקָאָ ידע מאד כי לא לאֹרך ימים יש לְאל ידי הצרפתים לעמֹד בקשרי מלחמה בארצו או לקרוע נוף אחד ממנה להרחיב בו את גבול אלגיריען. עם האנגלים אשר עֹז בידם לירות בכלי תותחיהם על חֻפֵּי מַארָקָאָ ולהשבית את מסחר הים, כרת השלטון ברית שלום (בשנת תרי"ז 1857) ויבוא אִתָּם בְּמָסורת המסחור לטובת סוחרי בני עַמּוֹ ולהגדיל עוד את מסחרם בַּיָּם מבראשונה. אך מפני הספרדים לא יָרֵא שלטון מאראקא, ויאמן כי לא יאֻנֶּה לו כל און אם יתן את עבדיו לצרור את שונאיהם ההם אשר התקוממו לפָנים על דת מחמד ועל המחזיקים בה. והנה בשנת תרי"ט 1859 התפרצו המַאַרָקָאַנים הפראים בני שבט הקאַבִּילִי (קאַבילען) בנָפות הספרדים אשר בִמַאַרָקָאָ ויעשו שם שַׁמּוֹת, והשודדים העריצים הנקובים בשם ריספיראַנטים התנפלו אז על אניות סוחרי ספרד וישללו שללם ואת נפש בעליהם רָצָחוּ. ממלכת ספרד התאוננה על הַשֹּׁד והֶרֶצח ההוא ודָרשה מאת שלטון מאראקא לעשות שפטים בשודדים ומרצחים ההם, אך שומע לא היה לה מאת השלטון ודבריה שבו ריקם. אז הוציאה ספרד דְּבַר מלכות מלפניה כי אם יַקשה עוד השלטון את לבבו ולא יעשה משפט, תצא בהרב לקראתו וְתַקְדִּישׁ עליו מלחמת תנופה. אך השלטון לא שעה גם אל הדבר הזה ולא עשה שפטים באנשי דמים ההם אשר הגירו את סוחרי ספרד על ידי חרב, ואז ערכה ספרד את צִבְאוֹת חֵילה למלחמה, וגם שלטון מאראקא הֵכִין הַכֹּל ליום קְרָב וְלָחֶם. ממלכת ספרד אִזרה זיקות עֹז בלבות אנשי המלחמה באָמְרה כי מלחמת דת הנוצרית היא עם בעלי דת מחמד צוררי הנוצרים מעולם וּמְחָרְפֵי עקבות משיחם, וגם השלטון הִשמיע לכל בני עַמּוֹ כי מלחמת דתו הוא נלחם עם הספרדים אשר רדפו את בעלי דת מחמד בחרב ודם ואש ויחרימום וישמידום מספרד חבל נחלתם לפָנים. הספרדים שמחו וישישו לקראת נשק אחרי אשר זה ימים כבירים לא מצאו תואֲנָה להוכיח את רוח גבורתם על מרומי שדה מלחמה, ומה גם בעשות מלחמה בבעלי דת מחמד אשר אֵיבַת עוֹלם להם עליהם. בראש צבאות הספרדים עמד אחד מראשי שָׂרֵי הצבא אשר התנוסס בְּתֹר גבור משכיל ואיש מלחמות בימים ההם, הלא הוא השר לעאָפּאָלד די ד אַ נ נ ע ל, ואיזבל מַלְכַּת ספרד הִתִּירָה ידו לעשות במלחמה ההיא ככל הטוב והישר בעיניו, מִדַּעתה כי חֲכַם לבב ואמיץ כֹּחַ הוא ואין עֲרוֹך אליו בכל שרי החילים בארץ מלכותה. והנה בראשית ימי המלהמה מצאו את הספרדים תלאות עצומות מאד, כי מולאיי-אַבּאַס אָחִי קיסר מאראקא ושר צְבָאוֹ השחית בהם המונים המונים, אניותיהם הנושאות בָּר ולחם וכל המחסורים אשר יחסרו להם לא יכלו לָגֶשֶׁת אליהם מתגרת יד הסערות העזות המתחוללות עליהן, חליים רעים, ומה גם החלירע, פָּרצו בתוך מחניהם ויורידו רבים ועצומים לבאר שחת.

שָׁלְטָה שם שלטת בְּלִי־מְצָרִים ולא נָתנה לבני נֵכָר מַהְלְכִים בגבול ממשלתה עד כי בימים האחרונים האלה הניפה צרפת חרב גבורתה עליה ותקח מידה את אַלגיריען והכניעה את גְּאוֹן עֻזָּה באפריקא הצפונית; על חוף המזרחי והמערבי ישבו פאָרטוגיזים, אנגלים, וצרפתים ויעשו שם מסחר וקנין, אך אין עיניהם ולבם כי אם על בצע כסף אשר יבצעו ממסחרם ולא להפיץ מַעינות הכמה בארץ ציה ומַאפליה ההיא; קרן אפריקא הדרומית היא כעת תחת ממשלת אנגליה והיא חָגרה בעוז מתניה להעביר גלולים ולהכרית אלילים מהעמים הפראים אזרחי הארץ ההיא מעולם וללַמדם דעת וארחות יֹשֶׁר. בעת החדשה הזאת התעוררו חכמי לב וגבורי כֹח בכל עַמֵי איירופא ויתנדבו להרים פעמיהם לאפריקא הפנימית להתחקות על שרשי מֶחקרי הארץ ותועפות הָרֶיהָ ודרכי העמים העצומים היושבים בתוכה, אך הַתָּרִים היקרים ההם בכל עָמָלם וחֵרף נפשם לא הצליחו לְגַלוֹת מצפוני אפריקא כי אם בחֵלק הששי מכל חלקיה הגדולים ורחבי ידים מאד. אך חכמי הדור הזה החוקרים לכל תכלית ומַגְּלים עמוקות מני חשך ולא יֵחַתּוּ מכל חַתְחַתִּים בדרך ומכל מוקשי מָוֶת, הם הם לא ינוחו ולא ישקטו עד אשר יאירו אור בהיר גם על יתר ארצות אפריקא הפנימית כאשר עשו כן כבר באמעריקא ובימים האחרונים האלה באוסטראַליען.

מאַראָקאָ.

הממלכה הגדולה הזאת אשר דת מחמד שוררת בה בכל תֹּקֶף, היתה מיום הִוָּסְדָהּ בודדת ונפרדת מיתר ממלכות תבל, והעמים היושבים בה מְשַׁמְּרִים הבלי שוא ומקנאים קנאה עזה כמות לדתם ואמונתם. מלכי איירופא נלחצו תמיד לְהָאִיץ בממלכה הפרועה הזאת ולהפחידה גם בְּאֵימַת מלחמה בגלל הָעֹשֶׁק והמרוצה אשר היא עֹשָׂה לסוחרי איירופא המתגוררים בתוכה לרגלי מסחרם, ורבות פעמים התחוללו מלחמות כבֵדות בגלל הדבר הזה. יותר מכֻּלם לָחמה ממלכת ספרד בממלכה ההיא, כי מימים קדמונים יָרשה ספרד נָפוֹת אחדות בגבול מאַראָקאָ (קייטא, מעליללא, פּענאָן, אַלהוקעמאַס), והמאַראָקאַנים הֵרֵעוּ תמיד להספרדים היושבים בנפות ההן, וקיסרי מאראקא תחת הָשֵׁב את ידי עבדיהם מֵהָרַע וְחַבֵּל, הִתִּירוּ עוד ידיהם לעשות בבני נֵכר ההם כטוב בעיניהם. כי הקיסרים ההם אשר ידעו נאמנה איך יכבד על מלכי איירופא להתנפל בגבול ארצם בחרב ומלחמה, לא שָׂמוּ לבם אל מלכי איירופא ואל התְרַגְּזָם אליהם ותנופת ידם. הן אמנם כי בימים האחרונים האלה השתערו הצרפתים מאַלגיריען (בשנת תר"ד 1844) על מאַראָקאָ וַיַּרְאוּ לה נַחַת זְרֹעָם ורעם גבורתם

רחוקים, זולת הארץ ההיא הנודעת למשגב ותהלתה מָלאה כל אפסי חלד, התנשאו באפריקא עוד שתי ערים גדולות וכבירות אשר שֵׂם להן על פני ארץ וחוצות ואשר פָּעלו בימי קדם פעולה עזה בסחר התבל ובכל מִשלח ידים ובכל דְּבַר חכמת בינה. הערים ההן הלא הן קַרְתַּגָּה ואלכסנדריה אשר נבנו על חוף אפריקא הצפונית. קַרְתַּגָּה עשתה לה שֵׁם עולם בסַחרה וְאָתְנַנָּהּ ובמלחמותיה הנוראות אשר נלחמה עם הרומאים אֵילֵי הגבורים וְרוֹדְדֵי כל העמים והלשונות תחתיהם, ואלכסנדריה הגדילה עוד שֵׁם תהלתה בעטותה אור הפילוסופיא כשלמה ובהוציאה תעלומות חכמה לאור, בהגדילה הליכות המסחור יתר הרבה עוד מִצּוֹר וצידון בימי קדם ובהרחיבה גבול חרשת המעשה ומלאכת מחשבת כעיר אַטהען בימי שַׁלְוָתָהּ. באפריקא הצפונית הֻכְּתָה דת הנוצרית שרשיה בראשיתה, שם נוסדו תופשי הדת ההיא ויוסיפו לה עֹז ותעצומות, גם שם נפלגו לפלגות שונות בדֵעותיהם על שרשי הדת ההיא ואבני פִּנָּתָה. שם היו הנזירים הראשונים מבעלי דת הנוצרית אשר נזורו מתשואות קריה לשֶׁבת בדד ולהעמיק מחשבותיהם במֶחקרי הדת והאמונה, שם התאספו תמיד ראשי כהני הנוצרים להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונות דתם, ולפעמים באו יותר ממאה כהנים ראשים (בישאֶפֶּע) אל האספות ההן. גם שלשה חכמים גדולים מראשי חכמי הנוצרים וקדושיהם נולדו שם, הלא הם: אָריגינעס, אַטהאַנאַזיוס ואוינגוסטינוס. וכל החכמות והידיעות הרָמות עם כל חרשת המעשה וסְחַר התבל סָפוּ תמו מן בלָהות בתגרת ידי הערביאים בעלי דת מחמד אשר יָרְשׁוּ בחרבם הקשה את הארצות הנאורות ההן, וזולת צִיּוּנֵי מצרים העתיקים ושרידי מַצְּבוֹת עֻזָּם, עָרוּ עָרוּ את כל הדרי תפארת הארצות ההן עד כי גם עקבותיהם לא נודעו עוד, ומאז והלאה רובצת עליהן מאֵרת הבערות והסכלות וקללת האכזריות והעריצות, ונְגהות אור ההשכלה האיירופית לא הגיעו ולא יגיהו את חֶשְׁכָּתָן אף כי קרובות הן לאיירופא יתר הרבה מאמעריקא ואזיה המזרחית והדרומית אשר נֵאורו מאור ההשכלה האיירופית. והנה תחת אשר על ארצות אפריקא ההן הופיעה ימים רבים נְהָרָה לפני בוא עליהן שׁוֹאַת הערביאים, הלכו יתר ארצות אפריקא חשֵׁכים גם אז כאשר לפני אלפי שָׁנִים, והבלי אלילים ופסילים מַבהילים גם עריצות וָרֶצַח שוררים שם בחוזק יד מימי עולם עד היום הזה. אפריקא הגדולה יותר משלש פעמים מכל ארצות איירופא, היא ארץ מולדת האנשים השחורים הנודעים בשם בני כושים, והיא נבדלת ובודדת ודָבר אין לה עם יתר חלקי התבל עד כי התולדה הנאמנה לא תדע מכל דברי ימיה ומסִבות תהפוכות מלכיה, כהניה וְעַמֶּיהָ הרבים והעצומים, ורק חֲפֶיהָ נודעו לה ועליהם תִּטֹּף מִלָּתָה. אפריקא הצפונית היא תחת ממשלת האיסלם (דת מחמד) זה יותר מאלף שנים, ובחוקת ידה ושבט עֶברתה

(רוּהם), אהבה וחֵן. רק לעתים רחוקות יבחר לו בית אָב לחסות תחת כנפי כל שבעת האֵלים ההם יחד, כי בני דַלת העם יבחרו להם את האֵל הנותן להם חֹק לכל בשר, ובמלאת ספקו יקרא גם אֶל אֵל העֹשר והנכסים, הסותרים בוחרים להם את שני אֵ ים ההם גם את האֵל אשר בידו לחונן את האדם כי ישמח בחֶלקו ואת האֵל אשר אֹרך ימים בִּימִינוֹ. הנכבד והנעלה באֵלים שבעה ההם הוא האֵל אשר יתן לאדם אֹרך ימים ושמו אשר יקראו לו היאפאנים הוא שְׁיוּ רָע. צלם דמות תבניתו הוא איש שֵׂיבה אשר זְקָנו הלָבן יורד על תגורתו, מִצְחוֹ רָם ורחב ידים טרוב המחשבות והדֵעות האצורות בחֻבּו, מַהֲלָכו אַט ומעדנות, עמוק ברעיונות, בידו האחת מַטה הבריאה ובידו השנית ימרום השערות הארוכות מַגַבּוֹת עיניו. על יד ימינו ילך צְבִי לָבָן עתיק ימים ועל קרניו מונחים הספרים אשר יקרא בם האליל הזה. שְׁיוּ רָע הוא גם יושב וּמְלַמֵד בינה לתלמידים רבים המַקשיבים לקולו, ועל אחד התלמידים ההם נָחה רוח מְלַמְדוֹ, והוא מלא חכמה ודעת עד כי היאפאנים יחסרוהו מעט מִשְׁיוּ רָע —. זולת שבעה אֵלים ההם יתנו היאפאנים כָבוֹד והוד גם לאליל נקבה הנקובה בשם בּ ע נ ט ע ן אשר היא מושלת בגֵאות הים וּבְשׂוֹא גליו, גם תפקח עיניה על הליכות הבית ועל שְׁלוֹם המִשפחה ותשבית מדינים בין איש לרעהו ובין איש לאשתו. בהיכל אשר נבנה לכבודה היא יושבת על כסא כבוד, על ראשה כתר מלכות וסביב לה זהַר כעין זָהרי הקשת בענן, בימינה מַפְתֵחַ ובשמאלה אבן חֵן. בהיכלים אחדים מהיכלי בעלי דת בודדאַ תֵרָאֶה תבנית האלילה הזאת בשמנה ידים ובכל אחת מהן אותות שונות הרומזים על תכונותיה, ממעל לראשה דמות שלש להבות (פְלאַממען) ובכל להבה דמות ש ל ש ה פנינים (פּערלען). בתמונה הזאת היא מְלֶכֶת הארץ אשר בכל מוֹצָאֵי ערב וָבֹקֶר תַזִיל על פניה אגלי טללי אורות ותשפיע כל טוב לַדָרִים עליה. האלילה הזאת המציאה לפי אמונת היאפאנים את החליל והעֻגב ועוד המצאות רבות כאלה. באלילי תהו כאלה יתהללו היאפאנים ויתהוללו, וזולת האלילים ההם יכבדו בני המין העם עוד אלילים תַחתים במספר רב.

אפּריקא.

ארצות אפריקא הנשענות על חֶפי ים התיכון, התנוססו לפָנים כאבני נֵזר על עפרות תבל, בתוכן מָצאה החכמה בַּיִת וחרשת המעשה קֵן לה, גם משפטי צדק וּמִשְׁטָרִים ישרים ישבו שם על גַפֵּי מרומי קרת. זולת ארץ מצרים אשר אָצלה מֵהוֹד חכמתה על היוָנים בעלי הַכֹּשֶׁר דעת וה שָׁבוּ ויפיצו שביבי אוֹרָה על הארצות הקרובות והרחוקות ועל אִיֵי ים

רחוקים

גם ישלחו מָנוֹת ומתנות לְמיודעיהם וקרוביהם ואנשי בריתם . החג השני הוא בחדש השלישי בשלישי בו , ונקרא בשם חג הַצַּעֲצוּעִים (פופפענפֿעסט) , בו ישַׂמחו את נפשות הילדות והנערות הצעירות לימים במעשה צעצועים ובמגדנות וממתקים . אֵם הבנות תְּפָאר את ביתה בענפי עֲצֵי הָדר ובפרחים ונצנים וביניהם תשים את מעשה הצעצועים (פופען) אשר נתנה לבנותיה ביום הִוָּלְדָן . הצעצועים ההם רֻבָּם צלמי דמות המיקאַדאָ והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות . המטעמים אשר יֵאָכְלוּ ביום חג ההוא תעשינה הנערות הקטנות בעֶצם ידיהן וְתַצֵּגְנָה על השֻׁלחן לפני כל אנשי הבית . החג השלישי הוא בחדש החמישי בחמישי לחדש אשר יָחֹגּוּ אותו לשַׂמח את לבות הילדים והנערים הצעירים , והוא יִקָּרא בשם חג הדגלים , יען כי אז יעטרו את חוצות העיר בדגלים רבים בעלי צבעים שונים , על מוטות עצי באַמבוס יפרשו נֵס , יתלו כדורים יפים משוחים בששר , יריעות בעלות שלל צבע רקמתים , כלי נשק וגליונים גדולים ועליהם תמונות אנשי חַיל גבורי כֹחַ גם משלי חכמה ומוסר . השוָקים והרחובות תהומינה אז מאדם , והנערים ילבשו בגדיהם החמודות וישתקשקון בחרבותיהם אשר נתנו להם אבותיהם , גם ירימו נֵס וישמחו וירננו . החג הרביעי הוא בחדש השביעי בשביעי לחדש ויקרא בשם חג המנורות או העששיות (לאַמפען אדער לאַטערנען פֿעסט) , הנערות והעלמות תשוטטנה אז בחוצות ותנופפנה מנורות או עששיות בקול רִנה ושמחה , ובמקומות רבים יֵלכו אז הגברים אל בתי הקברות וילינו בלילה ההוא על קברי אבותיהם ובני משפחתם . החג החמישי הוא ביום שלשה עשר , ארבעה עשר וחמשה עשר לחדש השביעי . ואז ינהרו היאפאנים להיכלי אלהיהם להתפלל שם בעד נפשות המתים , גם יאירו שם נרות ולפידים רבים לכבוד המתים , ואחרי כן יעשו הלולים ויתהוללו איש איש במַסוה על פניו , יש אשר יתחפשו במסוה רִגְעֵי ארץ ונדיבי עָם , ויש במסוה בהמה חיה ורמש האדמה , גם במסוה שעירים ושדים ויתר צַלְמֵי בלהות . זולת חמשת הגים הגדולים והראשים ההם , יָחֹגּוּ היאַפאנים עוד חגים קטנים , הלא הם : בראשי חדשים; ובחמשה עשר יום לחדש מכל חדשי השנה , בְּרֶבַע הראשון וברבע האחרון בכל חדש , בחדש האביב ובחדש הבציר אשר אז ישא ארך היום והלילה בד בבד . אך בימי החגים הקטנים האלה לא ישבתו ממלאכתם אשר הם עושים , רק ילכו בבקר לבתי התפלות גם יבַקרו את בתי נכבדי העם , ולפנות ערב ילכו איש איש וביתו להתעלם בבתי משתה . היאפאנים מאמינים בְּאֵלִים שבעה (זיבען גאֶטטער) המשפיעים הצלחה ואשר ומשביעים לכל חי רָצוֹן , בידם לתת לבני האדם את משאלות לב האלה : ארך ימים , עֹשֶׁר ונכסים , לחם חֹק (דאס טאֶגליכֿע בראָד) , לשמוח איש איש בחלקו (צופֿרידענהייט) , הכשר דעת (טאַלענטע) , תהלה ותפארת

חקים צדיקים, ומעט מעט פָּתֹחַ נפתח את שערי ארצנו לפני בני איירופא עד כי הַסְכֵּן יַסְכִּינוּ בני עַמֵּנוּ בדרכי חייהם ובכל ארחותיהם ושלום אמת יהיה בינינו וביניהם כל הימים —». כדברים האלה דִּבֶּר הקיסר באזני שריו ועבדיו, ודבריו לא שבו ריקם ויצליחו ויעשו פרי

היאפאנים עַלִּיזֵי לב הם ואוהבים שעשועי החיים, גם יֶהֱגוּ אחרי ידיעות דברי הימים וספורים המושכים את הלב. ספרי קריאה רבים מאד בכל רחבי ארץ יאַפּאַן, וקוראים רבים ועצומים קופצים עליהם ויהגו בם. גם ספרי חכמה ומדע נמצאים בכל עיר ועיר, והם העתקות מספרי חכמי בני איירופא, מהם ספרי מחקרי ארץ ומשפטי העמים היושבים בה, ספרי חֻקּוֹת שמים ומשטרי צבאם (אַסטראָנאָמיע) תולדות הטבע (נאַטור וויססענשאַפּטען), חכמת הרפואה וטכסיסי מלחמה ועוד ידיעות רבות ושונות. הספרים ההם נמכרים במחיר קטן מאד עד כי תשיג יד כל אדם לקנותם וישוטטו בהם עיני רבים ותרבה הדעת. תשוקת הקריאה בספרים נפרצה כה ביאפאן עד כי גם אנשי הצבא הצובאים על משמרותיהם יקראו ספרי קורות הימים וספורים שונים המוצאים חן בעיניהם, גם נְשֵׁי דַלַּת בני העם ונערותיהם וילדיהם שוקדים על ספרי הקריאה בכל עת מְצוֹא, גם ספרי בעלי אֲסֻפּוֹת (ענציקלאָפּאֶדיען) וספרים אדות הרשת המעשה ומלאכת מחשבת (קינסטע) ועוד ידיעות רבות כאלה פָּרְצוּ בארץ הזאת במספר רב ועצום. בספרי אהָבים (ראָמאַנען) וספורי הבַּדִּים (מאָרכען) אשר להיאַפּאַנים, שורר רוח הדמיון יותר מרוח השֵׂכל, כי הם עַזֵּי הדמיון ובעלי רֶגֶשׁ עז, ולפעמים יתנוסס בהם גם רוח המליצה והשיר. כל העם מִקָּצֶה יַטּוּ אזניהם לסִפּוּרי פלאות או ספורים אֲמִתִּים אשר יְסַפֵּר איש משכיל לפניהם. בעיר יעדדאָ הבירה בכלות בעלי העבודה את מלאכת עבודתם ואנשי המסחר את מעשה מסחרם לִפְנוֹת ערב, יתאספו אנשים ונשים, ילדים גם ילדות על חֻפֵּי האניות או בפתח עינים וּפָרָשַׁת דרכים, ואיש אחד מבעלי המלאכה יעמוד על מגדל עץ וִיסַפֵּר באזניהם ספורים נעימים, ובל הקהל יַטּוּ אזנם ויקשיבו לבם אל כל הֶגֶה היוצא מפיהו. פעמים רבות יִשָּׁמַע גם קול שָׁרוֹת (זאֶנגערינען) בראשי הומיות או בחצרות בתי מָלון ובתי נתיבות גם ברחובות קריה. הַשָּׁרוֹת ההן תשוררנה שירי אהָבים (ראָמאַנען) ושירי עָם (פּאָלקסלידער) בִּלְוָיַת הנבל ובִנור ויתר כלי שיר. התגים והמועדים אשר להיאפאנים מלֵאים הם תשואות שמחה עם מְחוֹל משחקים, גם כהניהם (באָנצען) יעשו אז הִלולים ויעלזו בכל עֹז בהיכלי אלהיהם, כי השמחה והמחול הם חֻקים גדולים מֵחֻקי דתם ובהם יעבדו את אלהיהם. זולת התגים אשר יָחֹגּוּ בהיכלי אלהיהם, יש להם עוד חמשה חגים גדולים בכל שנה (גאָזעקים): החג הראשון הוא בראשית השנה, ואז ילכו לבַקר איש את רעהו בביתו

גם

משרתיהם לא נופלים מכל אשר תראינה עינינו בחצרות רוזני איירופא ונסיכיה הגדולים.

אולם גם אחרי אשר התחברו הטאיקום והמיקאדא ושלום אמת היה ביניהם, לא חדלו הנשיאים מעשות ככל אשר יש לאֵל ידם לְנַתֵּק את מוסרות הטאיקום מעליהם, והעז בכל הנשיאים ההם, הלא הוא נשיא נאגאַטאָ, הֵרים יד בהטאיקום לעיני השמש עד כי התלקחה מלחמה עזה ביניהם. אך המלחמה ההיא לא התעודדה ימים רבים, כי הטאיקום מינאַ מאָטאָ, אשר מלך אז ביאַפּאַן משנת תרי"ח 1858, מֵת פתאֹם בשנת תרכ"ו 1866 בחדש סעפטעמבער, והמלחמה שָׁבָתָה. על כסא הקיסר ההוא עלה הקיסר כטאָטסבאַשי בן נְשִׂיא מדינת מיטאָ, איש חֲכַם לבב ואמיץ כֹּחַ גם יְשַׁר דרך ואוהב חסד, והוא קרא את המיקאַדאָ ואת הנשיאים לעיר קְיאָ לַמְתִּיק סוד ולהתיעץ על צפונות הממלכה. ומהיום ההוא והלאה ישבו האיירופים בטוחים ושאננים ביאפאן ומסחרם עלה מעלה מעלה. שרי יאפאן ופקידיה החלו ללמוד את הלשונות המתה̇לכות בארצות איירופא ומה גם את לשון אנגלית, והמיסיאָנערים הקאַטולים והפראָטעסטאַנטים פתחו בתי ספר בערי החוף לְלַמֵּד את בני הנעורים ילידי יאפאן לשונות איירופא והידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם, שביבי אור הדעת וההשכלה בקעו בכל מחשכי הארץ ההיא, והיאפאנים אשר יתרון הַכְשֵׁר דעת להם ללמודים ומדעים על כל שבטי אזיה המזרחית, פתחו אזניהם והקשיבו לבם לתבונה, ויש תקוה כי לא יארכו הימים וְיִהיו לאנשים משכילים ויודעי מדע עד כי יוכלו להתחרות את העמים הנאורים היושבים בצֵל החכמה בארצות איירופא.

והנה לא ארכו הימים אחרי התחברות שני הקיסרים ביאפאן, והקיסר המדיני, הלא הוא הטאַיקום, הוּדַח משאתו וכסא מלכותו מֻגַּר לארץ, והקיסר הדתי, הלא הוא המיקאַדאָ, היה הקיסר האחד השליט לבדו ביאפאן ובידו הליכות המלוכה והליכות הדת יחד. הקיסר הזה היה אז צעיר עוד לימים, אך דעת זקנים נוספה בו, ובעלותו על כסא הודו להיות שורר לבדו ביאפאן דִּבֵּר באזני שריו ועבדיו כדברים האלה: „כל עַמֵּי הארץ הולכים קדימה לְנֹגַהּ ברק ההשכלה וחרשת המעשה, שָׁטוּ עברו רחבי תבל וְאָרחות יַמִּים רחוקים להגדיל עוד מעשיהם ולהרחיב גבול ידיעותיהם, ורק אנחנו יושבים סגֻרים על מסגר בחומות ארצנו וּמַחזיקים במרותינו והנהגותינו אשר כבר אָבַד עליהן כלח ולא לעזר ולא להועיל הן עוד לנו, וַנְּהִיָה לאחור ולא לפָנים, מבלי שׂוּם עַל לב כי יום אחד אשר נֵשב בחִבוק ידים יביא עלינו רעה מְאַת שָׁנִים — להעביר רעה גדולה כזאת מעל ארץ ממלכתנו, שַׂמְנוּ מְגַמַּת פנינו, וכל ישענו וכל חפצנו יהיו רק להשכיל להיטיב לבני עַמֵּנו, לתת להם משפטים ישרים

והקים

הוּא , לשַׁלֵּם להם כסף רב כפי מכסת הכסף אשר הוציאו במלחמה ההיא ולהקים את כל דברי ספר ברית המסחור אשר ביניהם ובין הטאיקום והמיקאַדאָ מבלי הַפִּיל מהם צרור ארץ כל הימים. והנשיא אשר ראה כי עִתּוֹתָיו בידי הגבורים ההם , נָטַל עליו לעשות את כל אשר הטילו עליו . והטאיקום הוסיף עוד להרחיב את גבול מסחר האיירופים בארץ ממלכתו , בְּיָדְעוֹ נאמנה כי אם יעשה את רצונם וְיָרֶב להיטיב עמהם , יעשו גם הם את רצונו והיטיב ייטיבו עִמּוֹ לעזור לו להכניע את גְּאוֹן הנשיאים אשר שלחו רסן מפניו ויעשו מלוכה איש איש בארץ פקודתו אשר הִפְקִיד אותם לְפַחוֹת וסגנים , ואז תהי אך לו המלוכה והוא לבדו יהי השליט בארץ , והאיירופים שִׁלְּמוּ לו טובה תחת טובה והִרבו להיטיב עִמּוֹ ככל אשר השיגה ידם , ונשיא נאַגאַטאָ התרפס וירהב אותם ויעש ככל אשר דרשו מאתו במחיר השלום אשר עשו לו. ומהיום ההוא והלאה הִפְקִיד הטאַיקום על אנשי חילו פקידי חַיִל צרפתים ואנגלים לְלַמְּדָם מלחמה על פי הליכות איירופא , גם התאמץ לעשות מסלות ברזל וטעלעגראַפים בארץ ממלכתו , להאיר אור הגאַז בערים הגדולות , ועוד דברים רבים כאלה הדרושים לחֵפֶץ ממלכתו ולטובת יושביה . גם המיקאַדאָ נלוה אז אל הטאיקום וַיַּתֵּר את ידו להוציא לאור את מערכי לבבו לטובת האיירופים ולפתוח את שערי הארץ לפני מסחרם ככל אַוַּת נפשם . אך הנשיאים הָרֹדִים בארָצות אשר הָפקדו מטעם הטאַיקום לְמַלְאות את מקומו , התיצבו לשִׂטְנָה בדרך אשר הטאיקום הולך בה ולא אָבוּ ולא שמעו לו לְהַגדיל את עֻזּוֹ ולהַרחיב את גבול ממשלתו , גם מֵאֲנוּ לתת מָקום לסוחרי איירופא בארץ יאפאן , ובראותם כי הטאיקום הִרבה את מספר אנשי חילו פי שנים ושלשה מבתחלה וַיְלַמֵּד ידיהם לַקְרָב ולמלחמה על פי פקידים ושרי חיָלים מבני איירופא , עשו גם הם כמעשהו וַיַּרְבּוּ את מספר אנשי חילם וַיְלַמְּדוּם מכסיסי מלחמה על פי שרי חַיִל איירופים , מלאו את בתי נשקיהם כלי נשק טובים ואת בתי אסמיהם בָּר וצדה , קנו מידי האנגלים אניות מלחמה וַאֲבַק שרפה וכל המחסורים אשר יחסרו להם ליום קְרָב ומלחמה . הצרפתים נִלְווּ אל הטאיקום ויעשו כל אשר בִּקש מידם, והאנגלים נתנו ידם אל הנשיאים וכל חֶפצם הִשלימו לבל יגדל עֹז הצרפתים על עֻזָּם וישאו בד בבד בכל עניניהם הדרושים לחֵפֶץ מסחרם. בשנת תרכ"ו 1866 שִׁחֵר הַצִּיר האַנגלי סיר האַרי פאַרקעס והאַדמיראַל מיכל קינג את פני נְשִׂיא סאַטזומאַ ונשיא סאָטאָמי , והנשיאים ההם קִדמו פניהם בתרועה ויקבלום בכל אותות הכבוד והידידות. לפי דברי השרים האנגלים ההם ספונים נשיאי יאפאן בהיכלי עֹנֶג מלאים כל טוב וכל שכיות החמדה ומשכיות לבב כהיכלי המלכים האדירים אשר בארצות איירופא , גם מאכל שֻׁלחנם , מושב עבדיהם ומעמד

משרתיהם

להצרות מלכי איירופא ולבקש מידם כי יֵאוֹתוּ לו לְשַׁנוֹת דברים אחרים מדברי ברית המסחור אשר בינו וביניהם ולהגביל את משפטי הדרור אשר נתן להאיירופים, כי היאפאנים מאיצים בו לעשות כדבר הזה והוא לא יכול להשיב את פניהם, ואם יתרצו המלכים אל השנוים ההם, אז יְוָסֵד שלום אמת בין היאפאנים ובין האיירופים. ובשנת תרכ״ד 1864 בחדש האביב הגיעו המלאכים ההם למחוז חֶפצם, אך מלכי צרפת ואנגליה לא הִטוּ אזנם אל דברי הטאיקום אשר ביד המלאכים ולא התרצו להפיל מדברי ספר הברית צרור ארץ, והמלאכים נלחצו לעשות את רצון המלכים האדירים ההם ולתת עוד עֹז לדברי הספר ההוא, גם להוסיף עוד עליו דברים אחרים לטובת האיירופים ומסחרם ביַאפאן, אף הבטיחו לממשלת צרפת לתת אל מַלאכה היושב בעיר יעדדאָ סך 140,000 שקלים בעד הנזק הגדול אשר עשו היאפאנים לסוחרי צרפת בהתנפלם עליהם בחרב בשנת תרכ״ג 1863 במֵצר ים סימאָנאָזאַקי. מהסך ההוא תְּשַׁלֵם ממשלת יאַפאַן מאה אלף שקלים מאוצרה, וארבעים אלף יתן נשׂיא נאַגאַטא מבית אוצרו.

והנה בעוד אשר מלאכי יאפאן, מלאכי שלום, מתהלכים בחצרות מלכי איירופא לבקש מהם שלום, שֻׁנּוּ פני הענינים המְדִינִים בארץ יאפאן לְרָעַת האיירופים היושבים בתוכה ומלחמה עזה נשקפה עליהם מירכתי הארץ ההיא. כי נְשִׂיא נאַגאַטאָ העזוז והגבור בכל נשיאי יאפאן הסרים למשמעת שני המלכים המולכים בה, התפרץ מפני שני המלכים ההם (הטאַיקום והמיקאַדאָ) בשָׁמעו כי עליו לשַׁלם ארבעים אלף שקלים מבית גנזיו אל האיירופים שׂנואי נפשו, וַיָשָׁב לארץ ממשלתו ויוציא דְבַר מלך שלטון מלפניו לגרש את כל בני הנֵכר מכל ערי ארץ יאפאן בחרב ובמלחמה, ואם לא יתנו לו שני המלכים המולכים בארץ את ידם לעזור לו במלחמה ההיא, יוציא הוא לבדו חרבו מתערה לְהִלָּחֵם בבני הנֵכר עד כי יגרשם מן הארץ. והטאיקום אשר ידע בנפשו כי אין לאל ידו לעשות שפטים בהנשיא ההוא אשר לְכֹחַ אמיץ הוא ממנו, לא נועז לדַבר אתו קשות ולהשיב ימינו מֵהָרַע להאיירופים, אך גם את האיירופים לא הֵנִיא מֵהָנִיף חרב על הנשיא ההוא. עד מהרה התחברו חֵיל צרפת, אנגליה והאָללאַנד ויהיו לאגֻדה אחת וַיְקַדְּשׁוּ על הנשיא העז ההוא מלחמת תנופה. בחמישי לחדש סעפּטעמבער (1864) הֵחלה המלחמה הכבֵדה ההיא, ובשמיני לחדש ההוא כָּלְתָה, כי האיירופים הִכּוּ את צבאות הנשיא מכה נצחת וישיאו על כל אגפיו מָוֶת ושחת, עד כי נפל פחדם על הנשיא וּשְׂאֵתָם בְּעָתַתּוּ וַיִּלָּחֵץ הנשיא להכניע את ערפו ולבַקש מאת המנַצחים הגבורים שלום בעד כל מחיר אשר ישיתו עליו, והם הֵטִילוּ עליו לפתוח את מְבוֹא ים סימאָנאָזאָקי לפני אניות סוחרי איירופא ולהרוס את המבצרים והצריחים אשר על מבוא ים

ההוא

לחדש יולי שנת תרכ"ג 1863 ערכו היאפאנים מלחמה על אנית קיטור אַמעריקאַנית במֵצר הים המפריד בין אִי ניפאָן ובין אִי קיוזו, ויורו עליה כדורי כלי תותח משתי אניות מלחמה בפעם אחת עד כי שְׁמוֹ בהאניה ההיא שַׁמּוֹת, ונשיא נאַגאַטאָ, אחד הנשיאים האבירים ביאפאן, התנפל בעשרים ותשעה לחדש יולי על אניה צרפתית במֵצר הים הנקוב בשם סימאָנאָזאַקי ויורידה במצולות ים עם כל קְהָלָהּ. גם על אניה האָללאַנדית השתער הנשיא ההוא בסערת חֵמה וַיּוֹר עליה זִקים, חִצים ומות עד כי צללה כעופרת במים אדירים ורק שרידים יחידים שרדו מֵרֶדֶת שחת. אך אז התנשאו האיירופים כאריות וחָשפו את זרוע עֻזָּם לעיני היאפאנים ויפילו עליהם מְהִתָּה ובעותי מָוֶת עד כי נבהלו נחפזו ולא קמה בהם עוד רוח מפניהם. בתשעה עשר לחדש יוני כוננו שתי אניות מלחמה צרפתיות את כלי מַשְׁחֵתָם על עיר סימאָנאָזאַקי הבצורה ולא חדלו מהרעיש אותה עד רֶדֶת תומותיה החזקות ועד נְפוֹל מגדלי עֻזה ומבצר משגב בַּחוּנֶיהָ וצריחיה ואת כל בתיה עֵרוּ המנַצחים עד היסוד בם, ובחמשה עשר לחדש אויגוסט הרעימו האנגלים בכלי תותחיהם על עיר קאַגאָזימאָ מקום מושב הנשיא מנוף זאטזומאָ וילכדוה ויבואו בשעריה בחצוצרות ובקול שופר, הנשיא לבש חרדות ויתרפס וירהב את האנגלים, יהם הכבידו אכפם עליו לעשות שפטים באנשים רשעים ההם אשר רָצְחוּ את ריכאַרדזאָן והנשיא ההוא הסתירם בסתר כנפיו עד הימים ההם.

בעת ההיא נפקחו גם עיני המיקאַדאָ לראות כי כל גבורי יאפאן כְּאַיִן הם מול אנשי חֵיל איירופא מְלֻמדי מלחמה ונאזרים בגבורות רעם, וַיִּכָּנַע גם הוא בלבבו, כי פחד אֵילֵי גבורי איירופא נפל עליו ואימתם בְּעָתַתְהוּ, ויתחבר אל הטאיקום אחרי אשר התרחק ממנו ימים רבים, ושניהם קראו עצרה ויאספו אליהם את הרוזנים והנסיכים להמתיק יחד סוד ולהתיעץ איכה יעשו לְהִנָּצֵל מפני הרעה הגדולה הנשקפת עליהם מאנשי איירופא אשר נאחזו בארצם בחוק יד בחמשה עשר לחדש אקטאבער (1863) התאספו בעיר אָזאַקאָ ששים וחמשה רוזנים ונסיכים עם השרים הרודים על ידיהם וַיִּתְוַכְּחוּ ויריבו בחָזקה אֹדות בני הנכר: רבים מהם גזרו אֹמר לְהִלָּחֵם בם במלחמות תנופה ולגרשם מכל ערי יאפאן, אך רבים עוד מהם החליטו לכרות עמהם בריה שלום ולפתוח לפני מסחרם את כל שערי הארץ, כי אם יַקְשׁוּ עוד ערפם ויוסיפו להלחם בם, מרה תהיה באחרונה. המיקאַדאָ נטה אחרי הרבים החפֵצים בשלום בראותו כי הם צָדקו במשפטם והיטיבו את אשר דִּבֵּרוּ, ויצו להשיב את ספר הפקודה אשר שלח להטאיקום לרעת האיירופים, והטאיקום שב להאיר פניו אל בני הנכר ולחַדש את ברית שלומו עמהם כקדם, גם גמר אֹמר לשלוח עוד הפעם מלאכי פניו

להצרות

מלכות אנגליה. הַצִּיר האנגלי נֵאוֹת בזה אל המלך ויאמן בדבָרו, אך בבוא יום הַשִּׁלּוּם והמלך לא הקים את דברו, צִוָּה הַצִּיר ההוא את האַדמיראַל האנגלי הנודע בשם קופער להרעיש את חומות עיר יעדראָ ברעש מלחמה וְלִירוֹת עליה בכדורי כלי תותח אם לא יְמַהֵר המלך לְשַׁלֵּם את כסף הענושים אשר נֻטַּל עליו במשך שמונה ימים. אז נבהל המלך וְחִיל אָחַז כל שָׂרֵי חֲצֵרוֹ, וימהרו ויביאו את פָּרָשַׁת הכסף אל יד הציר האנגלי. אך בכל זאת לא הונח להאיירופים היושבים ביאפאן ולא שָׁבוּ למנוחתם, כי הסגנים היושבים ראשונה במלכות הַטאַיְקום הודיעו להקאָנזולים האיירופים כי המיקאַדאָ, אשר בידו העוז והמשרה במשפטי הדת והאמונה, הוציא דבר מלכות מלפניו לגרש את כל אנשי איירופא מיאפאן ולסגור עליהם את מבואות חֻפֵּי הים, והטאַיקום אף כי רוחו נאמנת את האיירופים בעלי בריתו, יָרֵא הוא להפיל את כל דברי המיקאַדאָ ארצה. יען כי כל הרוזנים והנסיכים עומדים לימינו וסומכים ידו, ועל כן אָכַף עליו ההכרח לְשַׁנּוֹת דברים רבים מדברי הברית אשר כרת עם האיירופים משנת תרי״ח 1858 והלאה ואשר הם לְמֹרַת רוח להמיקאַדאָ והנסיכים בעלי בריתו. והטאַיקום אשר ידע נאמנה כי אין לאֵל ידו לגרש כָּלִיל את האיירופים כחֵפץ המיקאַדאָ והנסיכים, דִּמָּה בנפשו כי יצלח לו למצער להגביל את משפטי החֵרות אשר לדרכי מסחרם ולהרחיקם מיעדראָ עיר המלוכה ובזה יסיר מעליו אף המיקאדא והנסיכים. אולם מלאכי מלכי איירופא ויועצי המסחור לא אבו ולא שמעו לדברי הטאיקום ולא נתנו אותו לנגוע בנתלת מסחור בני עַמָּם כִּמְלוֹא השערה ולהפיל מספר הברית צרור ארצה. אז הודיעה להם ממשלת יאַפּאַן כי קָצֹר קצרה יד הטאַיקום להיות מָגֵן בעדם ומחסה עֹז מפני תנופת יד המיקאַדאָ והנסיכים, רק הם לבדם יֵחָלְצוּ חושים וימַלאו את ידי אנשי חילם, חֵיל הים והיבשה, לסוכך בחרבותיהם על אחיהם סוחרי איירופא המתגוררים בערי החוף לבל תְאֻנֶּה אליהם רעה בימים יֻצָּרוּ. והנה אף כי הטאיקום וחכמי שריו ויועציו ידעו נאמנה כי אין בהם כֹּחַ לעמוד לפני רעם גבורות מלכי איירופא במלחמה, בכל זאת הִתְרָאה הטאַיקום לעיני המיקאַדאָ והרוזנים והנסיכים תומכי ידו כשומע בקולם ועושה רצונם, וישלח ביד אָגאַזאִפּאַראַ־נאָ־קוירי מִשְׁנֵהוּ וּסְגָנוֹ הראשון להגיד להקאָנזולים האיירופים כי חֻפֵּי הים אשר נפתחו לפני סוחרי בני עַמָּם, יִסָּגְרוּ עליהם מהיום ההוא ומעלה, כי דָבר אין לו עוד עם מלכי ארצות נכריות ועם סַחרם ומרכולתם. ואם אמנם כי רק מן השפה ולחוץ הוציא הטאַיקום את דְּבַר הפקודה ההיא ולא מלבו הוציא מִלִּים, גם לא הֵרִים ידו ורגלו להוציא את פקודתו לפעולת אדם, בכל זאת מהרו הרוזנים והנסיכים ויחלטוה ממנו, ואחרים מהם השתערו בסערת מלחמה על בני הַנֵּכָר לְהָדְפָם ולְרָדְפָם ולְגָרְשָׁם מן הארץ. בעשרים ושלשים

על ארחות מלכיהן הנאורים ועל משטריהם הישרים במשפטי המלוכה בשנת תרכ"ב 1862 בחדש אפריל באו המלאכים ההם בשערי עיר פאַריז ומשם הרימו פעמיהם אל יתר ערי המלוכה ויפקחו עיניהם וישימו לבם אל דרכי המלכים ושרי המדינות ועל הסדרים הישרים והמשפטים הצדיקים השוררים בארצות איירופא ההולכות לאור הציוויליזאַציאָן. אפס כי אחרי כל אלה השתרגו עוד תלאות רבות ועצומות על הקאָנזולים האיירופים היושבים בממלכת יאפאן ועל הסוחרים אשר באו לסחור את הארץ ההיא, כי הרוזנים והנסיכים היושבים ראשונה במלכות גם האפרתים העשירים ובעלי הנכסים הגדולים צררו את הסוחרים האיירופים וישנאום תכלית שנאה וכל מזמתם לגרשם מהסתפח בארץ יאפאן ולסגור עליהם שערי הארץ כבראשונה. בשנת תרכ"ב 1862 התנפלו היאפאנים על ריכאַרדזאָן האנגלי בנסעו למסעיו לחקור ולדרוש את תולדות ארץ יאפאן וַיַכּוּהוּ נפש בפקודת אחד הנסיכים היאפאנים. ובשנת תרכ"ג 1863 בחדש פֿעברואר נָסַבּוּ המון העם את בית מושב צירי אנגליה בעיר יעדדאָ הבירה ויהרסוהו וְעֵרוּהוּ עד היסוד בו. ואף כי חמת. המלך בערה על הרוזנים והנסיכים הרודפים באף את האיירופים בעלי בריתו ואנשי שלומו, קָצֹר קצרה ידו לעשות בהם שפטים בעוז משפט מלך. כי בארץ יאפאן מלכו בימים ההם שני מלכים, ביד המלך האחד היו משפטי המדינה והליכות המלוכה וַיְכֻנֶּה בְּשֵׁם טאַיקוּם, וביד המלך השני היו משפטי הדת והאמונה ויכֻנה בשם מיקאַדאָ, והמלך השני הזה הֵעִיר כל חמתו על המלך הראשון על אשר כרת ברית עם האיירופים בני הנֵכר, ובעבי גַבֵּי מָגִנּוֹ עמד לימין הרוזנים והנסיכים הצוררים את בני הנֵכר ההם, וַיְחַזֵּק את ידם גם נתן להם עז ותעצומות לגרש כָּלִיל את האורחים השנואים אשר באו לְהֵאָחֵז ביאפאן ולסחור אותה, גם שלח פקודה נמרצה אל המלך הראשון וַיְצַוֵּהוּ במפגיע להפר את בריתו אשר כרת עם מלאכי מלכי איירופא ולגרש מארצו את הקאָנזולים האיירופים ואת כל הסוחרים בני נֵכר הארץ אשר התפרצו ביאפאן במזמתם הָרַבָּה. אך השר נעאַל האנגלי ציר ממלכת אנגליה היושב ביעדדאָ אשר לא ידע מכל אשר נעשה בין שני המלכים ההם, האיץ בהטאַיקום אשר בידו הממשלה הַמְּדִינִית לעשות שפטים בִּמְרַצְּחֵי נפש ריכאַרדזאָן וּבְהוֹרְסֵי בית מושב צירי אנגליה, ובראותו כי שומע אין לו מאת המלך, הפחיד את המלך כי יוציא חרבו מתערה ויקדיש עליו מלחמה. אז השיב לו המלך אמָרים כי גם הוא חפץ לעשות שפטים ברשעים ההם, אך אין ידו משגת לעשות כן, יען כי הרשעים העריצים ההם חוסים בְּצֵל נְסִיךְ סאַנטזוּמאַ אשר דבר המלך ודתי מלכותו אינם נשמעים בארץ הנסיך בעת ההיא, אך לעומת זה נָטַל עליו המלך לשקול מְאַת אלף ועשרת אלפים ליטרא שטערלינג אל בית גנזי מלכות.

מגבול ארצה, לא עצרה כח לעמוד לפני רוח הזמן המפרק הררי עד, המשבר דלתות נחושה ובריחי ברזל יְגַדֵעַ. ובימים החדשים האלה נלחצה הממלכה הזאת לפתות שעריה לפני אנשי איירופא, ומה גם בְּהִוָּכְחָהּ כי בימים הנאורים האלה אין חֵפֶץ לסוחרי איירופא לעשות את המסחור לכלי חֵפֶץ לָרֶשֶׁת על ידו ארצות לא להם, אך חפצים הם באמת להרחיב רק את גבול המסחור ולתת לו מַהְלְכִים בכל אפסי ארץ וְאִיֵּי יַמִּים רחוקים. סוחרי אמעריקא הצפונית היו הראשונים אשר הצליחו לפתוח לפניהם את שערי הארץ הזאת בימים האחרונים האלה, כי הם קִנאו קִנאה גדולה בסוחרי אנגליה אשר בחריצותם ותבונות כפיהם נפתחו לפניהם שערי ארץ כִינא הסגורים ומסוגרים מדורות עולמים לפני כל בני נֵכר, ויתאמצו לעשות כדבר הגדול הזה בארץ יאפאן להָניב בזה את מסחרם ולהרים קַרְנוֹ בכבוד, וחֶפצם הצליח בידם. כי ממשלת יאפאן נוכחה לדעת כי אָזלת ידה להחזיק בשטתה הַמְדִינִית ולסגור שערי ארצה לפני בני הנֵכר כבימי קדם, ועל כן נֵאוֹתָה לסוחרי אמעריקא ההם לכרות עמהם ברית מסחור אשר שָאלו ממנו בשלום. ובשנת תרי״ג 1853 בבוא פֶּארִרי רב החובל האמעריקאני עם אנשי חילו לעיר יעדדאָ, עיר הבירה ביאפאן, קִבלו אותו היאפאנים בכבוד וידידות, והממשלה היאפאנית הואילה לכרות ברית מסחור עם אמעריקא הצפונית. כראות האנגלים את הצלחת האמעריקאנים ביאפאן, באו גם הם בשנת תרי״ד 1854 בארבעה עשר לחדש אקטאבער בשערי ארץ יאפאן הפתוחים ויכרתו גם הם ברית המסחור עם הממשלה היאפאנית, ובשנת תרט״ו 1855 בששה ועשרים לחדש יאנואר עשו כן גם סוחרי רוסיא. גם ההאָלאנדים הצליחו לתת לסחורות ידם מַהלכים בכל רחבי הארץ ההיא באין מפריע ומעצור. בשנת תרט״ז 1856 בא הגענעראל קאָנזול הראשון מאמעריקא הצפונית ליאפאן וישב בעיר סימאָדאַ, והממשלה נתנה לו בית מִדּוֹת ועליות מְרֻוחות לשֶׁבת שם עם האנשים אשר תחת פקידתו. בשנת תרי״ז 1857 התאמץ הגענעראל הרוסי פּוּטיאַטין להַגדיל את סחר רוסיא ביאפאן ביתר שאת מהכתוב בספר ברית המסחור אשר בין רוסיא ויאפאן, ובחכמתו כרת ברית חדשה עם מלך יאפאן ושרי מלכותו ועל פיה רָחַב וְנָסַב המסחור הרוסי יתר הרבה מבתחלה. גם הֵפִיק רָצון מהמלך והשרים לבנות בית נאמן לקאָנזול רוסי בעיר המלוכה יעדדאָ, להיות עיניו פקוחות על הליכות המסחור הרוסי לבל יְאֻנֶּה אליו כל און. בשנת תרי״ט 1859 באה גם פרוסיא בְּמָסוֹרֶת ברית המסחור עם הממשלה היאפאנית, והממשלה נתנה חֻקה אחת ומשפטים שוים לסוחרי פרוסיא עם סוחרי אמעריקא הצפונית וסוחרי אנגליה. ומלך יאפאן בְּאַוָּתוֹ להתחקות על הליכות מלכי איירופא למען קחת לֶקח טוב ולצאת בעקבותיהם, שלח שרים רבים משרי מלכותו לארצות איירופא להתבונן

על

ועל כן הָחפיאו עליה סופרים רבים סִפּוּרֵי בַדים גם טפלו עליה ספורי פלאות אין מספר אשר ברות הדמיון הכוזב יסודם . אך במאה שבע העשרה הרסו אבירי איירופא את קיר הברזל אשר בָּנוּ היאַפּאַנִים לארץ מולדתם ויבואו בשערי הארץ בחזקת היד וַיֵאָחזו בה גם נתנו לדת הנוצרית מַהְלְכִים בתוכה . אך לא ארכו הימים ואזרחי יאַפּאַן קמו על הנוצרים היושבים בקרבם וַיְגָירוּם על ידי חרב ואת דת הנוצרית בִּעֲרוּ כָלִיל וישובו ויסגרו את שערי ארצם לפני עַמֵי איירופא כבראשונה , ורק את סוחרי הארץ מילידי הָאֶללאַנד הניחו לשֶׁבת בתוכם ויתנו למסחרם ניר בארצם . אפס כי גם את צעדי הסוחרים ההם צָרוּ ולא נתנום להציג כף רגלם בלתי אם על הָאִי הקטן הנקרא בשם דעזימאַ ומחֻבר לעיר נאַנגאַזאַקי על ידי גשר אבנים , שם יסדו ההָאללאנדים בתי מסחור ושם באו אליהם היאַפּאַנִים לקנות מהם סחורות ידם , וזולת האי הקטן ההוא היו שערי כל ערי הארץ סגֻרים גם לפניהם . אמנם לא קנאת הדת לבדה היתה נסִבה לשנאת היאפאנים את עַמֵי איירופא , אך עוד סבה אחרת היתה בזה , הלא היא היראה אשר יראו מפני העמים ההם פן יתגברו עליהם ברבות הימים ויסבו אליהם את הָעֹז והמשרה ואת כל טוּב הארץ , כי לא נעלם מעיני מלכי יאפאן ושריהם וכל עַם הארץ דרכי עַמֵי איירופא ועלילותיהם בארצות אזיה ואפריקא אשר באו שם בְּתֹר סוחרים ורוכלים או בתֹר כהנים ואנשי רוח להפיץ מַעינות דת הנוצרית בין יושבי הארצות ההן , ולאחרונה לכדו את הארצות ההן בחרבם ובקשתם וישפכו את רוח ממשלתם על יושביהן ויהיו להם למס עובד , הלא כן עשו הפורטוגיזים , הספרדים ההָאללאנדים ואחרי כן גם האנגלים בארצות הֹדו המזרחית , כי כֻּלם באו לְחֻפֵּי אזיה ואפריקא כאנשים סוחרים אשר כל ישעם וחֶפצם רק לבוא בִמָסורת ברית המסחור עם אזרחי הארצות ההן , ואחרי אשר הציבו להם שם יָד וַיֵאחזו בתוך האזרחים , הניפו עליהם חרבם הקשה ויכבשו אותם לעבדים . ועל כן הוציאו מלכי יאַפּאַן דְבַר מלכות מלפניהם לְבל יעוזו עוד גם שלוחי דת נצרת (מיסיאָנאֶרע) להציג כף רגלם על אדמת יאפאן , ואשר יעבור את הפקודה הזאת אחת דתו להמית ולא יועיל לו כל כֹּפֶר . כי השלוחים ההם היו בעיני מלכי יאפאן כמרגלים חֶרש אשר לחפור את הארץ באו ורגלי שולחיהם אחריהם לבוא ולרֶשת את הארץ בחָזקת היד .

והנה אם מישרים נשפוט לא נוכל להאשים את היאפאנים על סָגרם את שערי ארצם לפני האיירופים , כי באמת לכדו האיירופים ארצות רבות באזיה ואפרִיקא אחרי אשר באו לתוכן בְּתֹר אנשי מסחר או שלוחי הדת , ו סוחרים והכהנים אנשי השלום התהפכו לאנשי מלחמה וגבורים מְנַצְחִים . אִסֵם כי בכל עָמלה אשר עָמלה ממלכת יאפאן להניד רגל איש איירופי מגבול

לקרוא מלחמה על כינא בשם ממלכת צרפת, אך נִחם על מחשבתו בראותו כי קָצר קצרה יד אנשי חילו מְתֵי המעט אשר ברגליו לְהִלָּחֵם בעם רב ועצום מאד כהכינעזים, גם לא ידע עוד אם יד האנגלים תִּכּוֹן עם הצרפתים גם במלחמה הזאת, ובין כה וכה הָמוּ אויבי האיירופים ביתר עָז ורבים משרי המלוכה בעיר הבירה הֵאיצו בהקיסר כי יְמַהֵר יחישה מעשהו לגרש את בני הנכר ההם מכל מקומות מושבותיהם בכינא. אך הפרינץ קאָנג אשר נפשו ידעה מאד את הרעה הנשקפת על ממלכת כינא בעשותה כדבר הזה, התאמץ בכל מאמצי כחו לְסַכֵּל עצת השרים ההם ולכרות ברית חדשה, ברית מלח, עם בני הנכר. גם האנגלים אשר אין עיניהם ולבם כי אם על מוֹצָא הכסף ועל המקומות אשר מהם זהב יָזֹקוּ לרגלי מסחרם בכינא, עזרו להשבית מלחמות ולעשות שָׁלוֹם אמת עם הכינעזים, עד כי לאחרונה שָׁבָה המנוחה כבראשונה והמסחור כבתחִלה, וקיסר כינא שלח פקידים ושופטים לעיר טיען־טזין לחקור ולדרוש ידי מי היו במעל לסכסך את בני האספסוף בהצרפתים ולשפוך דמיהם לַמְרוֹת עיני כבוד הקיסר ושרי מלכותו. שרי עיר הדמים ההיא הוסרו מפקודתם ואנשים אחדים מִדַּלַּת העם אשר ידיהם דמים מלאו אֻסרו באזיקים ובבתי כְּלָאִים הובאו לקחת שם מיד השופטים כְּדֵי עֲוֹנָם.

ממלכת יאַפּאַן

מחצי אִי קאָרעאַ עד אִי קאַראַפּטאַ, תשתרע ארץ חֶמדה טובה ורחָבה הנודעת בשם יאַפּאַן, והיא מחֻברת מארבעה איים גדולים והרבה איים קטנים. מדתה 7000 פרסאות מרֻבעות ומספר יושביה משלשים עד חמשים מיליאָן. הארץ הזאת תִּקָּרֵא רק בפי אנשי איירופא בשם יאַפּאַן, אך יושביה יקראו לה בשם ניפּהאַן, והיא מתפשטת לארכה נֹכַח חוף ארץ כינא בין מעלה 30 ומעלה 40 רֹחב צפונית, ואיים אחדים מֵאִיֶּיהָ יתפשטו עוד הלאה ויפגעו באיי קורילען. הים הסובב אותה (ים יאַפּאַן) מָלֵא הוא סלעים וכֵפים, אבני נגף וצורי מכשול לחרדת יורדי הים הזה באניות. רִכסי הרים רמים וגבעות נשאות משתרעים בארץ הַזאת מִקָּצֶהָ עד קָצֶהָ ורבים מהם ספונים תמיד בשלג, גם רבים חוצבים להבות אש, ועל כן תִּפָּקֵד הארץ הזאת תמיד ברעש וזְוָעָה (ערדבעבען). נהרים גדולים ועצומים יוצאים מהררי עד ההם וישטפו שָׁטוֹף וְעָבוֹר מְלוֹא רֹחַב הארץ ויעשוה כגן רוה מְבֹרֶכֶת בְּמֶגֶד תבואות שמש ובפרי הִלולים מאין כמוהם בכל יתר הארצות הטובות וְהַפֹּרִיּוֹת. ממלכת יאַפּאַן נודעה אך מעט ליושבי איירופא, יען כי היא היתה סגורה ומסֻגרת מדורות קדומים לפני כל בן נֵכר,

ועל

אשר התמכרו להיות כלי משחית ביד שרים סוררים הצוררים את כל בני הנכר וכל מזמתם להשחיתם . ובני האספסוף ההם הראו פעמים רבות אותות זדון ומשטמה להצרפתים והאנגלים היושבים לבטח אתם , והכרת פניהם ענתה בם כי רעות במגורם בקרבם , אפס כי לא נועזו עוד להתגרות את האייראפים הגבורים העריצים עד כי הרהיבו השרים צוררי בני הנכר בנפשם עז לשלח בהם חרון אפס . כשד משדי בא יום עברות ההוא שקוו לו השרים ההם וכל שונאי האירופים : בעשרים ואחד לחדש יוני (תר"ל 1870) בבקר התגודדו המונים המונים סביבות בתי הצרפתים וירעשו ויתגעשו ויתרוצצו הנה והנה ואיש כלי משחתו בידו . והקאנזול הצרפתי בראותו את הרעה הנשקפת עליו ועל כל הצרפתים אשר אתו , מהר ויקח את איש סודו (סעקרעטאר) עמו וירם פעמיו אל השליט (גובערנער) אשר בידו עתותי בני הנכר , ויספר לו את הרעה אשר נגד פני הצרפתים , ויפצר בו מאד להחיש עזרתו למו . אך השליט ההוא , אשר שמו שטונג־הו , הבטיח אותו כי לא יאנה להצרפתים כל און ולא תפל משערת ראשם ארצה , וההמונים ההם כאשר באו כן ילכו . הקאנזול הצרפתי האמין בדברי השליט , וישב עם איש סודו למקומם , אך בטרם הגיעם עוד אל פתח ביתם התנפלו עליהם הבינעזים הפראים וימיתום ויקרעו אותם לקרעים , ואז פרצו גדודי מרצחים אל בתי המיסיאנערים וירצחום באכזריות נוראה , ואחרי כן השתערו בסערת רצח גם על היעזואיטים וירוצצו את גלגלותיהם בכשיל ובילפות ועצמותיהם פצחו , ולאחרונה הגירו את הנשים הנזירות על ידי חרב , ועברו ורמסו וטרפו את כל המשרתים והמשרתות אשר להצרפתים ואת הבתים הציתו באש . משם פרצו כפרץ מים זידונים בתוך רחובות קריה ויכו מכת חרב והרג ואבדן את כל הצרפתים אשר פגשו בעיר , גם את נשיהם ובניהם וטפם טבחו ולא חמלו , וגם רוסים אחדים אשר חשבום לצרפתים טרפו באפס . אך ביתר הרוסים אשר בעיר לא שלחו את ידם , גם להאנגלים ולהאשכנזים והשווייצים לא עשו מאומה . כי בפעם ההיא כוננו שרי טיענטזין את חציהם רק על פני הצרפתים , ואף כי השרים ההם רקמו בסתר מחשבת הרג ורצח על כל האיירופים היושבים בבינא , בכל זאת יראו עוד מעשות זאת לכל המונם הרב בפעם אחת וינסו את כחם רק בהצרפתים לבדם , ובראותם כי סר פחד האיירופים מעל הבינעזים עד כי ימצאו עז בנפשם להתנפל על הצרפתים בחרב ובדם , אז יבצעו את זממתם גם על יתר בני הנכר שנואי נפשם . שמעו סוחרי איירופא היושבים בבינא את ההרג הרב ההוא וירגזו , חיל אחז כל אניות סוחר אשר בחפי ערי המסחור ולא ידעו מה יעשו . אך ציר ממלכת צרפת בבינא אשר ידע נאמנה כי גם השרים היושבים ראשונה בסוד קיסר בינא בפעקינג יחכמו מזמות רצח על האירופים בשרי עיר טיענטזין , חשב מחשבה

לקרוא

עז חרה בהם אף השרים היושבים ראשונה במלכות על גַפֵּי מרומי העוז והמשרה ורוכבים ברגל גאוה על בני העם, כי המיסיאָנערים הצרפתים קראו בְּמַקהלות ובראשי הוֹמִיּוֹת ופתחי שערים כי כל בני האדם גם בני איש אחים הם ואין יתרון לזה על זה, לא נִכַּר שׁוֹעַ לפני דל וקטן וגדול נִשְׁתָּווּ, מטרת האדם בחיים לְהַרגיז יֵצר הטוב על יצר הרע ולהכניע הבשר לפני הרוח, לְהִנָּזֵר מכל מנעמי החיים ותענוגות החלד ועוד רבות כאלה, וכל אלה הולכים מנגד לארחות שָׂרֵי המלוכה בכִינא ולדרכי חייהם אשר כל ישעם וכל חֶפצם תחת השמש רק להשתעשע ולהתענג בתענוגות בשָׂרים ולהתרפק על אהבת בְּנוֹת הַחֵן, ועל כן האמינו כי מגמת פני המיסיאָנערים ההם היא לְהַבאיש את ריחם בעיני המון העם ולתת אותם לפני בני בליעל ומַרְגִּיזֵי אֵל, וַיִהְיוּ עוֹיְנִים אותם ויתמסו עליהם מזמות נקם, ויסכסכו בהם את בני העם ההולכים בחשך ורוחם זרה לכל בני הנֵכר מימי עולם, לשפוך עליהם כל חמתם עד כַּלוֹתָם. אך בראשונה הֶחליטו להפיל מְחִתַּת מָוֶת ואבדן על הצרפתים זְעוּמֵי נפש הכִינעזים ביתר עָז, ולאחרונה על כל ילידי איירופא הגָרים בתוכם. הַהֶרג והאבדן ההוא פָּרַץ בתחלה בעיר טיענ־טזין עיר רבתי עָם אשר מספר יושביה יותר ממיליאָן נפש אדם.

עוד לפני יָמים רבים שָׂמוּ הכִינעזים עלילות דברים על הצרפתים היושבים בתוכם ויטפלו עליהם עונות אשר בדאו מלבם למען התגולל והתנפל עליהם. על המיסיאָנערים הצרפתים הִשִּׂיאוּ עֲוֹן חרב באמרם כי הם שודדים ילדים קטנים מאזרחי כִינא וִירַצְּחוּם, ומעיניהם ויתר חלקי גְוִיּוֹתֵיהֶם יִרקחו מרקחת וסמים לְמַרפא. ובאמת רבו אז שודדי ילדים בכִינא, אך השודדים היו רק הכִינעזים ולא הצרפתים, והכִינעזים ההם מכרו את הילדים בערים הגדולות לִבני בליעל סוחרי בנפש אדם, אשר יגַדלו את הילדים והילדות השדודות להיות קְדֵשִׁים וקְדֵשׁוֹת לְמַלאות בזה אמתחותיהם אתנן זונה ומחיר כלב — ואם לפעָמים נתפשו שודדי הילדים ההם והובאו בפלילים, גללו מעליהם את עֲוֹן האשמה ויעמיסו אותו על המיסיאָנערים הצרפתים, באמרם כי על פיהם היתה שומה לעשות כדבר הזה, כי הם הבטיחו אותם כי רק מחמלתם על הילדים האֹבדים ההם יאספום אל בתיהם לְגַדלם ולְנַהלם בלחם ושמלה. ובאמת חמלו המיסיאָנערים הצרפתים על ילדים יתומים המתנודדים בחוצות וסובלים זלעפות רעב ואין חומל ומרַחם עליהם, ויאספום אל בתיהם וילבישום וינעילום וישפיקו להם כל צרכיהם ויחנכום על פי דרכם. ויותר מכל המונם עשו כן המיסיאָנערים היושבים בעיר טיענ־טזין, כי הם לא חָשכו מכל יגיעה נפשם לאסוף אליהם ילדים מְשֻׁלחים ונעזבים ולגַדלם ולחנכם עד כי תהי לאֵל ידם להביא לחם חֻקם בתיע כפיהם. והנה בעיר טיענ־טזין נמצאו רבבות עָם מִדַּלַּת הארץ

אשר

עליהם ויתר עֹז בכל דבר חכמת בינה וחרשת המעשה ועל כן גָדלו והצליחו ויתנו חִתִּיתָם בכל הארצות השוכנות בערפלי הסכלות, ויתאוו תאוה לצאת בעקבותיהם ולהביא לבב חכמה כמוהם, ובשנת 1868 הֻקַם מטעם הקיסר בית מִדרש חכמה בפעקינג הבירה לְלַמֵד שם את בני הנעורים חכמת המאטעמאטיק, חכמת התכונה וחרשת המעשה ויתר המדעים הדרושים לחֶפצי האדם, והמורים את החכמות ההן היו בני נֵכר ילידי איירופא וְרֻבָּם צרפתים. גם הואילה ממשלת כּינאַ לשלוח מלאכים אל חצרות מלכי איירופא ואל ארצות הברית באמעריקא. בראש המלאכים ההם התנוסס השר אַנזאָן בולרינגאַמע, יליד אמעריקא הצפונית, גבר חכם בעֹז ויודע הליכות התבל. האיש הזה קָנָה חכמה ובינה בהיותו עוד בארץ מולדתו, ובגלל חכמתו ובינתו התְעַלָה ויהי מופת לרבים בשִׁבתו בין נדיבים, נדיבי בני עַמו בעיר וואַשינגטאָן. הנשיא המהֻלל אברהם לינקאָלן, בחר בו להיות מלאך ארצות הברית בפעקינג בירת כּינאַ ושם מצא חן בעיני השרים היושבים ראשונה במלכות ועד שהקיסר במסבו נִרְדוֹ נתן ריחו, וביתר שאת מצא חן בעיני הפרינץ קאָנג, והוא שָׂמְהוּ לראש מלאכי כּינא אשר שֻלחו להיכלי מלכי איירופא ומספרם ארבעים איש זולת עבדיהם ומשרתיהם הרבים. (שנת תרכ"ח). באחרית שנת 1867 נסעו המלאכים ההם למסעיהם וַיְבַקְרוּ בהיכל הנשיא מוואשינגטאָן בארצות הברית, ומשם באו לעיר לאָנדאָן, פּאַריז, האאג, שטאָקהאָלם, קאָפּענהאַגען ברלין ופעטערסבורג. ובכל הארצות ההן כרת השר בורלינגאַמע ברית מסחור חדשה בין מלכי הארצות ובין ממלכת כּינאַ, גם קֵרב את לבות המלכים ההם ושריהם הגדולים אל הליכות הכּינעזים ודרכי חייהם לבל יהיו לזרא ומוזרים בעיניהם. אולם ראשית מטרת השר המשכיל ההוא במסעותיו הרבים ההם היתה לָטַעת את הקולטור האיירופית וארחות משפטיה על תלמי לב הכּינעזים ולהשבית מלחמות בין המלכים שָׂרֵי מסחור הים ובין ממלכת כּינא. אך בטרם כִּלָה את מסעותיו הִבְהִילָהוּ הַמָוֶת וימת בפעטערסבורג ולא הניח אחריו איש אשר יְמַלֵא את מקומו וִיבַצַע את מעשהו הגדול. אמנם כל הימים אשר הפאָליטיק הכּינעזי ביד הפרינץ קאָנג ולכל אשר יהפוץ יַטֶנוּ, תבטח ממלכת כּינא כי לא תאֻנה אליה רעה, כי הוא עָשה יעשה ככל אשר הִתְוָה השר בורלינגאַמע וכל משפטי צִדְקוֹ יוציא לאור —.

בימים האחרונים האלה הֵעִירוּ הצרפתים את חמת הכּינעזים עליהם יותר מיתר העמים המתגוררים בכּינא, ומאת המיסיאָנערים היתה זאת, כי הם בתשוקתם הנמרצה לתת לְדָתָם הקאָטאָלית מַהְלְכִים בין הכּינעזים, הִצִיתוּ אש קנאת הדת בלבות הכּינעזים, והקנאה ההיא המליטָה שנאה עזה ומחשבות נקם עליהם גם על כל בני הנֵכר היושבים בארצם. וביתר

ההוא אשר לפי אמונתם התעטפה נפשו בִּגְוִיַּת איש אחר הַמְמַלֵּא מקומו. והנה קיסר כּינא ושרי היכלו אשר חשדו כבר את המאָנגאָלים ואת אלהי תעתועיהם כי הם חושבים מחשבת מֶרֶד ורוקמים מְזִמָּה בסתר לפרוק עֹל כּינא מעליהם, הוציאו דְבַר מלכות מלפניהם כי הכהן הגדול ההוא אשר בו יִתְכַּנֵּס רוח האלהים, לא יִבָּחֵר בארץ המאָנגאָלים כי אם בארץ טיבעט. כי הקיסר ושריו קִוּו לְהַטּוֹת את לב הדאַלאַי־לאַמאַ ראש הכהנים בטיבעט כי עָשֹה יעשה תחבולות לבחור באיש כזה אשר רוחו נאמנת לקיסר כּינאַ ולגזר אֹמֶר כי הוא הקדוש אשר בָּחַר בו האלהים לָשׂוּם מִשְׁכָּנוֹ בתוכו. כי טיבעט היא סרה תמיד אל משמעת קיסר כּינא, וכהנה הגדול יעשה את רְצוֹן הקיסר וְחֶפְצוֹ יַשְׁלִים בדבר אֱלִיל אדם ההוא —. אליל כזה מת בשנת תרכ״ח 1868 בעיר אורגאַ, אך המאָנגאָלים לא אָבוּ ולא שמעו אל מצות הקיסר אשר צִוָּה כי מַמַלֵּא מקום האליל המת יִבָּחֵר בממלכת טיבעט, וימרדו בו. לעיני השמש ויבחרו להם אלהים חדשים בארץ מולדתם כבימי קדם. אמנם כי לא רק בגלל הדבר הזה מרדו המאָנגאָלים בקיסר כּינא, כי אם גם בגלל הלחץ אשר נציבי הקיסר לוחצים אותם ומוצצים את דמיהם כעלוקות. ולפי הנראה היתה זאת הַסִּבָּה הראשית להמרד ההוא כי הנציבים ההם ושרי הַמִּסִּים הרודים על ידיהם שָׂמוּ עֹל ברזל על צואריהם וירעצום, וירוצצום בעריצות נמרצה כל הימים עד כי נִלְאוּ נְשׂוֹא ויתפרצו מפני נוגשיהם וקובעי נפשם. ואחרית הדבר היתה כי המאנגאלים העשוקים והרצוצים הֵחִישׁוּ מפלט למו אל הרוסים היושבים בארצם ויבואו לחסות בצֵל ממשלת רוסיא. כי בעת אשר הִצִּיתוּ הצרפתים והאנגלים את פעקינג הבירה בשנת תר״ב 1860, הצליחו הרוסים על פי הגענעראל הרוסי הנודע למשגב בשם אִיגנאַטיעוו, אשר היה אז מלאך קיסר רוסיא בכּינא לכונן להם תּוֹצָאָה (קאָלאָניע) רוסית בארץ המאָנגאָלים ויעשו חיל ובכל אשר פָּנוּ הִשְׂכִּילוּ, והקאָנזול הרוסי שישמאַרעוו, איש חֲכַם לבב ואמיץ כֹּחַ ורב פעלים נתן עוד עֹז ותעצומות אל הַתּוֹצָאָה ההיא, והמאָנגאָלים עשוקי צדק ורצוצי משפט נִלְווּ אל הרוסים ההם וַיִּנָּהוּ אחרי ממשלת רוסיא להיות עליהם סִתְרָה —. הקאנזול הרוסי שישמאַרעוו אשר ישב עשר שנים בארץ המאָנגאָלים אסף בחפניו מֶחקרי הארץ ההיא עם כל מוצאיה ומבואיה, גם התחקה על מוצא נהר אַנאָן, אחד הנהרות היוצאים מהנהר הגדול נְהַר אַמוּר, והוא היה הראשון בכל אנשי איירופא אשר הִרחיק לֶכֶת עד אוּליאַסוּטאַט במאָנגאָלי המערבית מֶרחק אלף ושש מאות פרסאות רוסיות מעיר אורגאַ. ובשנת תרכ״ה 1865 פרשה ממשלת רוסיא את כנפיה על המאָנגאָלים האומללים ותסתירם בצֵל חסדיה מפני עָקַת כּינאַ ותגרת ידה הַקשה.

והכּינעזים הגאיונים אשר הראו לדעת כי יתר שאת לְעַמֵּי איירופא עליהם

הליכות המלוכה ההן אשר נתנו לפָּנים עֹז והתעצומות לָעָם והרכיבום על בָּמתי ארץ, נֶהפכו ברבות הימים למשחית, הקיסר נתן לבו כְּלֵב אלהים, בהיכלו אשר כֻּלּוֹ אומר כָּבוֹד יָשַׁב כמושב אלהי מָעֻזִּים, וכל בני עַמּוֹ היו לו לעבדי עולם אשר הונם ורכושם וכל אשר להם גם חַיֵּי רוחם נתונים נתונים בידו לעשות בהם כטוב וכישר בעיניו, ראשי עַם הארץ כראשי צאן טבחה בעיניו, וכתולעים זוחלי עפר יזחלו לפני גְאוֹן עֻזּוֹ, השרים אשר הקים בממלכתו זאבים טורפי טרף הם וכל מגמתם לִשְׁפֹּךְ דָּם לְאַבֵּד נפשות נקיות למען בצוע בצע מעשקות ולמלאות חוריהם טרף. הכינעזים אשר מֵעֹצֶר רעה וממשלת זָדוֹן כָּהתה רוחם וְגָס רֶגֶשׁ כְּבוֹד אדם מִתּבּם, ישאו ויסבלו עֹל הברזל אשר שָׂם הקיסר ושריו על צוארם, גֵּוָם יתנו למכים ולחייהם למורטים, כשה לטבח יובלו וכרחל לפני גוזזיה נאלמו, וכל אשר להם יתנו בעד נפשם. אך צאצאי המחמדים (מאָהאַמעדאַנער) אשר במאה העשירית אִוּו את מדינת יון־פאַן למושב למו ואשר עבדו ימים רבים את קיסר כינא באמונה, הם הם נִלְאוּ לאחרונה לשאת משא הקיסר ושריו העריצים, כי כשל כֹּחַ הַסַּבָּל, וימרדו בנציבי הקיסר ובכל שריו ושופטיו המוצצים את דמיהם כעלוקות, ויקומו עליהם בחרב נוקמת וַיְרַצְּחוּם, ואת צִבאות חֵיל הקיסר גרשו מפניהם בחֹזקת היד, ויבחרו באיש אחד אמיץ כֹּחַ וכביר אונים ושמו סאַלימאַן וישימוהו עליהם למלך אשר יצא ואשר יבוא לפניהם וילחם את מלחמותיהם. והמלך ההוא חִלֵּק את ארץ ממלכתו לארבע גלילות ובכל גליל הֵקִים שופטים ושרי חילים (תרכ״ו 1866), ואת הוֹד מִשְׁכָּנוֹ שָׂם בעיר טאַלי אשר על שְׁמָהּ נקראה כל ארץ ממלכתו. בחרב ובדם וָאֵשׁ פרצו המחמדים המורדים ההם בכל נפות כינא הקרובות אליהם וישימו בהן שַׁמּוֹת נוראות, אך בכל זאת לא הצליחו להגדיל גבול ממלכתם מֵעַל לגבול יון־פאַן אשר לכדו להם.

כמעט אשר עלתה בידי קיסר כינאַ להשקיט מעט את מרד המחמדים בקצה ממלכתו מזה, והנה שְׁאוֹן קמים חדשים עולה מקצה הממלכה מזה, כי המאָנגאָלים היושבים בקִרבת נוף אורגאַ אצל עיר קיאַכטאַ דרומית לגבול סיביריען, התקוממו על קיסר כינא ויאמרו קשר. והקשר היה אמיץ מאד, כי בעיר אורגאַ יִמָּצֵא בית המקלט הגדול מְקוֹם מושב הלאַמאַ (כֹּהֵן) הגדול אשר המאָנגאָלים עַם תועי לבב נִתְעוּ להאמין כי הוא אֵל חַי וְקַיָּם המתחפש בִּגְוִיַּת אדם, ובְמוֹת האדם ההוא יעתיק מִשְׁכָּנוֹ ויאסוף רוחו ונשמתו בִּגְוִיַּת איש אחר אשר הוא חפץ בִּיקָרוֹ, וכן יתגלגל מִגְּוִיָּה לִגְוִיָּה כל ימי עולם. כל הדבֵקים בדת בודדא יתנו כבוד ועוז לאלהי תעתועים הזה, ועל כל אחד ואחד התובה והמצוה להרים פעָמיו לְמִצְעָר פעם אחת בימי חייו הָבְלוֹ לעיר אורגאַ לָצֶקֶת שם צְקוֹן לחשו על קבר אֱלִיל אדם

ההוא

ויבוא בשעריה בתרועת נצחון וימצא בה שלל רב: כלי נשק וְאֶבק שרֵפה, אסמים מלאים בָּר, אוצרות זהב וכסף, בּדי חֹפֶש ושמלות ומעטפות וממפחות יקרות. וכראות המלך והשרים כי נלכדה עיר מָעוּזָם ואזלת ידם, הִכניעו את עָרפם הקשה וַיטו שִׁכמם לסבול את כל אשר נטלו הצרפתים עליהם. אך בסור פחד הצרפתים מעליהם ושאֵתם לא בעתתם עוד, הוסיפו לעולל עלילות בִרצח, כי בשנה ההיא בחדש אויגוסט התנפלו על אנית סוחר הבאה מאמעריקא הצפונית וַיְרַצְחוּ את אנשיה וישללו את הונם ועזבונם ומערבם. אמנם גם בפעם הזאת לקחו מיד הנוצרים ככל עונם וישַׁלמו אשָׁמם בראשם, חיל בלעו ויקיאו, ואת הגזֵלה השיבו בנשך ובמרבית, ועל אפם ועל חמתם נלחצו להַאלות וּלְהִשָּׁבֵעַ לבל ישובו עוד לעשות תועבות כאלה, כי מרה תהיה אחריתם. והנה עד הימים אשר נלחמו הצרפתים בקָארעא, לא ידעו יושבי איירופא את משפט הממלכה ההיא ותהלוכותיה, ורק מאז והלאה ידענו כי קָארעא היא חֲצִי אִי יפה אף נעים, אוירה טוב ולא יחסר בה המזג, בנהרותיה אצורים גרגירי זהב למכביר, ולפי הגדה עתיקה נבנתה עיר אחת מערי הממלכה הזאת על מִנְהָרוֹת (מינען) כסף טהור. גם בחביון הָרֶיהָ שפונים מטמוני כסף וזהב, אך הממשלה לא תתן את יושביה להוציא את מטמוני מסתרים ההם לאור, מיראתה פן יִמָשכו אנשי איירופא בחבלי הכסף והזהב ההם לבוא בשערי הארץ וּלְהֵאָחֵז בה בחזק יד. דרכי הקָארעאים ומנהגיהם דומים יותר לדרכי היאַפאַנים מאשר לדרכי הכִינעזים והנהגותיהם. אך בארח ההשכלה נופלים הם משני העמים ההם, כי הם נבערים מדעת ואור ההשכלה לא נָגַהּ עוד עליהם! מיום היותם לגוי עד היום הזה.

והנה לפי מַראה עינים התנוססה ממלכת כִינא בימים האחרונים האלה על גַפֵּי מרומי ההצלחה בבואה במָסורת ברית המסחור עם רוב ממלכת איירופא ועם ארצות הברית באמעריקא, חֵיל גוים אליה יבואו, שפע ימים תינק וסגֻלות המדינות תְּנְהַרְנָה אל חָפֵּי המסחור אשר לה, עד כי היתה דלתות העמים וּסְחֹרַת התבל. אך אם נַחרור בְּעֵין בקֹרת אל הליכות המלוכה השוררות בה נִראה עין בעין כי דִמְיוֹנָה לעץ הדר יְפֵה פרי תאַר תאוה לעינים מבחוץ אך תוכו היה לְמֶסֶס נֹסֵס, כי הליכות המלוכה בכִינא אשר נוסדו בראשונה על עמודי חֹסֶן ועל אדני פָז: הקיסר היה לכל יושבי הממלכה לָאָב, וּכְאָב רַחמן נִהַג את בניו בדרכי יֹשֶר ומעגלי צדק לטוב להם כל הימים, במועצות ודעת הֵקִים שרים ישרים אשר למשפט יָשֹׂרוּ, לא פנה אל רַבֵּי הַיַחַש ובני מְרוֹם עַם הארץ לָבֹר רק מהם שרים ושופטים בארץ, כי גם מִדַלַּת העם ובני עניים בָּחַר לתת מִשְׂרָה על שִׁכמם אם אך הביאו לבב חכמה ותמכו אֲשֻׁרֵיהֶם בארח מישור.

הליכות

ובתשעה עשר לחדש יולי (תרכ"ד 1864) עלו צבאות כינא בסערת מלחמה על עיר נאַנקינג המושב הראשי לחיל המורדים ויורידו עז מבטחה ויתפשוה. וכראות טיענ־וואַנג נגיד המורדים אשר לקח לו בחזקתו שם הכבוד "קיסר ונשיא אלהים" כי נלכדה קרית עזו, התנפל הוא ונשיו ופילגשיו אל תוך מדורת אש יוקדת ויהיו לשרפה מאכולת אש, כמשפט הישן אשר לאנשי ארץ המזרח. בעשרים ושמונה לחדש אויגוסט לכדו חיל הקיסר גם את עיר הו־שטיי, עיר מבצר האחרונה אשר היתה עוד בידי המורדים בפלך ההוא. הן אמנם כי גם אחרי כל אלה לא הצליחה עוד ממלכת כינא למשאות את המרד משרשיו לבל יוסיף עוד לשאת ענף, בכל זאת נכנעו המורדים ונגדעה קרנם ולא עצרו עוד כח להרגיז ארץ כינא ולהרעיש את כסא הקיסר כבראשונה, גם לסותרי איירופא עמד רוח והצלה בכינא במוט רגלי המורדים ונשברה זרעם בעת ההיא. בשנת תרכ"ו 1866 שלחה ממשלת כינא ציריה לפאריז ולאָנדאָן לדרוש את שלום הממלכות ההן ולחזק ביתר עז את ברית שלומה עמהן. בראש הצירים ההם התנוסס האלוף פינ־טאַ־דען, גבר חכם ויודע הליכות העמים בארצות הקדם אשר אותה נפשו ללמוד גם הליכות עמי איירופא ומשפטי מלכיהם הגאורים, לבעבור למר אחרי כן את הכינעזים ומושליהם לצאת בעקבות האיירופים ולהחזיק במשפטיהם הישרים והטובים.

אולם גם בעת ההיא אשר שלום אמת היה בין כינא ובין איירופא, נעשתה תועבה גדולה באחת הממלכות הסרות אל משמעת כינא, והתועבה ההיא התגיזה את לבות האיירופים עד כי שלפו חרבותיהם על הממלכה ההיא. כי בממלכת קאָרעאַ הסרה למשמעת קיסר כינא נרצחו בשנת תרכ"ו 1866 שני כהנים ראשים (בישאָפּע) ושבעה כהנים ממדרגה התיכונה מילידי צרפת ועוד חמשים אנשים משלומי אמוני הנוצרים הקאטולים, וכלם נרצחו על לא דבר רק בעברת זדון הקאָרעאים אזרחי הממלכה ההיא השונאים בנפש את הנוצרים ואת דתם ואמונתם. על הרצח ההוא עלתה חמת ממשלת צרפת עד להשחית ותשלח את האַדמיראַל ראָזע עם צי אדיר לסגור את מבוא הנהר אשר בעיר הראשה בממלכה ההיא, להכביד אכפו על מלך קאָרעאַ לתת חקה אחת ומשפטים אחדים להנוצרים היושבים בארצו עם אזרחי הארץ ההיא, לשלם בכסף מלא את ההוצאות אשר הוציאה צרפת על המלחמה ההיא ולתת כסף כפורים אל בני הנוצרים הנרצחים ואל נשיהם האלמנות, ויהי בדבר האדמיראל הצרפתי את הדברים ההם באזני שרי קאָרעאַ היושבים ראשונה במלכות וממלאים מקום המלך, והשרים ההם לא אבו ולא שמעו לו ויעיטו בו, הקדיש על קאָרעא מלחמה, ותהי ראשית דרכו לעלות על עיר קאַנג־האָאַ הגדולה והבצורה בסערת להם, וילכדה

ויבוא

בלכדם את פעקינג, היתה יראתם על פניהם ולא הרהיבו בנפשם עז לשלוף עליהם חרב, ובני מרום עם הארץ אשר פתחו אזניהם לשמוע הלמודים, נתנו להם עוד גם כבוד ויקר, כי חכמת האיירופים והמצאותיהם הנפלאות מצאו חן בעיניהם ומסלות בלבבם, ורבים מהם דברו על לב השרים היושבים ראשונה במלכות לחבר את עיר פעקינג עם עיר טיענטזין ואת עיר שאנגהיי עם עיר סו־טשאן־פו על ידי מסלות ברזל וקני הטעלעגראף כבכל ארצות איירופא הנאורות. והכינעזים היושבים על טבור הארץ עזבו מעט מעט את שנאתם העזה לבני הנכר ויתפלאו הפלא ופלא על אניות הקיטור אשר להאנגלים והצרפתים, אניות גדולות ורחבות ידים הבנויות בטוב טעם ודעת, המתרוצצות כברקים על פני הנהרים הגדולים ונושאות זמרות כל הארצות ומבחר כל רכולות העמים אל הערים אשר על חפי הים. ואהבת הכסף וחמדת הבצע הקריבו עוד יותר את לבות הכינעזים אל האיירופים, ובכל אות נפשם הואילו לבוא אתם במסורת ברית המסחור אשר ירד פלאים לרגלי המלחמות הגדולות ואשר לרגלי האיירופים החל להתנער מעפר ולהרים קרנו בכבוד. גם הקיסר והשרים שמחו בלבם בראותם כי על פי המסחור אשר החיו האיירופים מערמות העפר הובא כסף תועפות אל גנזי אוצר המלוכה אשר הורקו ודללו מאד, כי המס המורם מהסחורות הבאות לכינא, היה רב ועצום מאד וימלא את בית אוצר הקיסר יתר הרבה מבימי קדם. בשנת תרכ"ג 1863 היה מחיר הסחורות המובאות לכינא מיליארד ומאתים ושבעים וששה מיליאן פראנק, ומחיר הסחורות המוצאות ממנה לארצות אחרות מיליארד ומאתים וחמשים ושלשה מיליאן פראנק. ראשי הסוחרים בכינא היו בני בריטאניה הגדולה וארצות הברית באמעריקא, כי הם יסדו שם את המסחור לראשונה בתבונות כפיהם ותריצות שכלם ויתנו לו מהלכים בכל רחבי הארץ הגדולה ההיא. וממלכת כינא באותה להגדיל עוד את סחרה ולהאדירו, כרתה ברית המסחור גם עם ממלכת רוסיא, פרוסיא, בעלגיה, ספרד, פארטוגאל ודאנעמארק (משנת תרכ"א 1861 עד תרכ"ג 1863). גם נאותה לקבל בפעקינג את צירי פרוסיא ולבנות להם בית נאמן בתוכה (1864) לבעבור יהיו מחסה עז להמסחור ולכל הליכותיו בארץ כינא.

ובין כה וכה לחמו הכינעזים עם צבאות המורדים במלחמות תנופה וילכו מנצח אל נצח בגבורות ישע ימין הצרפתים והאנגלים בעלי בריתם גדוד גבורי צרפת וחיל כינא תחת פקודת שר הצבא ד' עגיבעל, וגדוד אנגליה וכינא תחת פקודת שר החילים הנודע בשם גארדאן התנוססו ביתר שאת במלחמות ההן ויעשו להם שם בגבורים. בחרבם הגדולה הכו את המורדים מכה נצחת וילכדו מידם עיר אחר עיר ונוף אחר נוף.

ובתשעה

ותחבולותיה גם התיצבו בראש אנשי הצבא וכֻלם יחד השתערו על המורדים בסערת מלחמה וַיַכּוּם וַיַכְּתוּם ויגרשום מכל המקומות אשר הם נִתְּתִים וילחצום לנוס אל ירכתי הארץ פנימה. במלחמה ההיא חשפו הצרפתים והאנגלים את זרוע עֻזָם לעיני הכִינעזים וידעו כל יושבי כִינאַ כי עֹז בידם ונבורה בימינם יתר הרבה מאד מכל גבורי הכִינעזים, אפס כי שרי חַיִל רבים נפלו בקרב מחניהם במלחמה ההיא עד אשר גָברה ידם על חֵיל המורדים ויפיצום כקש לפני רוח.

זהנה אף כי עשו האנגלים והצרפתים תשועה גדולה לממלכת כִינא בהָדפם את אויביה העזים מפניה וידיחום ולא יכלו עוד קום, בכל זאת התמרמרו עליהם שרים רבים משרי המלוכה הנקובים בשם מאַנדאַרינים וידרשו רעתם כל הימים, יען כי השרים ההם אנשי הַשַחַץ ובעלי גָאוֹן המתאמרים בחכמתם, וחכמת מֶה להם, מֵאֲנוּ לָסור אל משמעת נְגִידֵי חֵיל אנגליה וצרפת בני הֵנכר שנואי נפשם, גם לא האמינו בם כי הם דורשים טובת כִינאַ ולוחמים את מלחמותיה לְרַוְחָתָה לישועתה, רק חֲשָׁדוּם כי אין עיניהם ולבם כי אם על אהבת בִּצְעָם ולמשוך את הכִינעזים בשחת רשתם בהיות לאֵל ידם. והאנגלים והצרפתים אשר נפשם ידעה מאד כי רק בגבורות ישע ימינם ובחרף נפשם נושעו הכִינעזים בעת צר ומלחמה ההיא, לא עצרו כֹחַ לעצור בעד זעם אפם ולמשול ברוחם וידברו את השרים הגאיונים ההם קשות וַיַמְרִיצוּם לשמוע בקולם ולשאת מדברותיהם. ואחרית הדבר היתה כי בקדוח אש המָסים קָרחה אש המריבה ביניהם ורעות רבות התחוללו לרגלה על ראש האנגלים והצרפתים גם על ראש הכִינעזים, והפרינץ קאָנג אשר בקרב לבו חפץ מאד לתת לבני הנֵכר צדק ולהיות עליהם סֵתרה, ירא מאד מפני האף והחֵמה אשר יעוררו עליו בני עַמוֹ בראותם כי הוא נותן יד אל אויביהם אשר הם עוכרי הארץ בעיניהם, ויתעלם פעמים רבות מֵעֵזור להם ולריב את ריבם. גם צירי אנגליה וצרפת ושרי הצבא והיועצים (קאָנזולען) יָראו על נפשם להעיר ולעורר את חמת השרים הכִינעזים הנוטרים ונוקמים כנחשים, ויתאמצו להשקיט את רוח אנשי חֵילָם ופקידי ההילים החפֵצים קְרָבוֹת וְלָחֶם שערים, ואף גם זאת כי דעת הקהל באנגליה וצרפת היתה בעת ההיא לבלתי הִתְעָרֵב בהליכות ממלכת כִינא ועניניה ודבריה הפנימים פן יחטיאו בזה את המטרה אשר הציבו להם בארץ ההיא לטובת מסחרם, כי אחרי אשר הכִינעזים לִמְדוּ ידיהם לַקְרָב ומִלחמה על ידי שרי חַיִל אנגליה וצרפת, יִתָּכֵן מאד כי תהי ידם על העליונה אם יתגרו בם האנגלים והצרפתים מלחמה, והתלמידים ברבבותיהם יתגברו על מְלַמְדֵיהֶם מְתֵי הַמִסְפָר ויגרשום מהסתפח בנחלתם. אך להצלחת האירופים לא פָרצה מלחמה בניהם ובין הכִינעזים, כי מעט אשר ראו הכִינעזים את עזוז בני הנכר ואת רעם גבורותיהם בלבדם

סוחרי איירופא על פי שלום נאַנקינג בשנת תר"ב 1842 , ועוד ידם נטויה ללכוד גם את עיר שאַנגהיי אשר היתה אז מַבּוּר מסחר האיירופי בכּינאַ כעיר קאַנטאָן לפָנים , ועל כן נועצו שָׂרֵי אניות צרפת ואנגליה גם צירי הממלכות ההן לאזור עֹז ותעצומות לעצור בעד מרוצת המורדים ההם לבל יתפשו גם את עיר שאַנגהיי וְיָשִׂימוּ בה שַׁמּוֹת . אך המורדים פרצו בחֹזק יד ויגיעו עד קִרבת העיר ההיא וישחיתו את מגרשיה ואת מְסִבֶּיהָ וזרועם חשופה להבקיע גם את העיר אליהם . ואז התיצבו הצרפתים והאנגלים בעבי גבי מגנם לפני העריצים ההם וילחמו בם במלחמות תנופה בְּמֶשֶׁךְ ימי חדש אפריל וחדש מאַיי תרכ"ב 1862 , ואף כי מספר המורדים היה רב ועצום ממספרם , גָּברו עליהם ויכום מכות נמרצות ויפיצום לכל רוח וישובו ויקחו מהם את עיר נינגפאָ . אפס כי גם את האנגלים והצרפתים מצאו אז תלאות רבות ורעות עצומות . המונים המונים נפלו חללים לפי חרב במלחמות העזות ההן , גם האדמיראל הצרפתי פראָטע נפל חלל בהצותו את עיר נעקיאַאָ (תרכ"ב י"ז מאַיי 1862) , כי כדור עופרת מכלי תותח המורדים פָּגַע בו ויפוצצהו , ורעה עוד מזאת כי לא יכלו למלאות את מספר החיל הנופל במלחמות הגדולות ההן באנשי חיל חדשים , כי רחוקים הם מארצות מכורותיהם וימים רבים יעברו עד אשר יבואו אליהם אנשי חיל חדשים , גם מַלְכֵיהֶם לא אָצוּ להוציא עוד צָבָא רב אל הורג בטרם ידעו נאמנה כי יצלח בידם להרחיב גבול מסחר האיירופי בכּינא . וזולת כל אלה נפקדו הצרפתים והאנגלים הצובאים בכּינא גם בתחלואים רעים ונאמנים אשר חִלָּה בם האקלים העז אשר לא נִסו בו ולא יכלו שאֵתו וַיִּפֹּל חללים רבים בקרב מחניהם . ובראותם כי נשארו מְתֵי מעט ואין מִקְוֶה לעזרה וישועה והמורדים הולכים הלוך וָרָב ויתגרו בם מלחמה בלי הפוגה , לא מצאו לפניהם דרך אחרת לצאת ממצוקותיהם כי אם לעשות את השאֵלה אשר שָׁאלה מאתם ממלכת כּינאַ : לְלַמֵּד את ידי בני כּינא לַקְרָב ואת אנשי חילה טכסיסי מלחמה כיד חכמתם הגדולה בהליכות המלחמה ותחבולותיה , גם לבחור מבין שָׂרֵי חיליהם גבורי חיל ומְלַמדי מלחמה אשר יעמדו בראש צִבאות חֵיל הכּינעזים לְהִלָּחֵם בחֵיל המורדים ולהכריעם תחת רגליהם , כי רק בעשותם זאת יצלח חֶפצם בידם להביא את חֲמֵשׁ ערי החוף עם חֲפֵי הים תחת ידם ולסחור את ארץ כּינא כטוב וכישר בעיניהם . עד העת ההיא לא התרצו האנגלים והצרפתים אל השאֵלה ההיא אשר שָׁאלה ממלכת כּינא , מדאגה בדבר פן יקומו אחרי כן הכּינעזים תלמידיהם על בני הנכר מְלַמְּדֵיהֶם בחרב אחרי ידעם את טכסיסי מלחמת איירופא וישמידום או יגרשום מארצם כיד השנאה העזה עליהם על בני איירופא . אך בעת רעה ההיא אשר באו מים עד נפש ואָבדה כל תקוה , נלחצו לְהֵעָתֵר אל השאלה ההיא וַיְלַמְּדוּ את צבאות הכּינעזים הליכות המלחמה

ותחבולותיה

יועצי בליעל אשר מצאו חן בעיניו, וכפלגי מים היה לבו בידם ולכל אשר תָּפְצו הִטוהו. ימי מלכותו נחשבו להימים הרעים בכל ימי ממלכת כִּינאַ, וּשְׁנוֹת רעה כהשנים ההן לא ראו הכִּינעזים שְׁנוֹת מאות רבות לפָנים. הקושרים והמתקוממים נשאו ראש וְהִשְׂגוּ חיל וישיתו נפות חֶמדה לְשַׁמָּה וערים על יושביהן הִכּוּ חרם, ויעשו נאצות ועריצות אשר לא נשמעו כמוהן למיום הִוָּסֵד כִּינא עד הימים ההם. האנגלים והצרפתים בעלי בריתם הרעישו את חומות פעקינג ויבואו בשעריה כמבואי עיר מבֻקעה תחת אשר עד העת ההיא לא הֶאמינו כל הכִּינעזים כי יבוא צר ואויב בתוכה. הקיסר האומלל הזה בראותו כי קרב קִצּוֹ וחייו לשאול הגיעו, הוריש את נִזְרוֹ וכסא מלכותו לִבְנוֹ בכורו אשר שְׁמוֹ טַיְזוּן, אך הבן ההוא היה עוד צעיר לימים ולא צלח למלוכה, ועל כן הפקיד הקיסר שמונה נסיכים אשר יִרְדוּ בָעָם בשם בְּנוֹ הצעיר עד אשר יְמַלֵּא מספר ימיו ויצלח לאחוז בידו את רסן הַמִּשְׂרָה.
אך הנסיכים ההם היו מבעלי הפלגה ההיא אשר כל בני הַנֵּכר תועבה הם בעיניהם ואיבת עולם להם אל כל עַמֵּי איירופא והם הדיחו את הפרינץ קאָנג מהסתפח בחֶברתם בגלל אהבָתו את אנשי איירופא היושבים בכִּינא.
וכמעט אשר בא הקיסר החדש בשערי פעקינג הבירה, קָם שָׁאוֹן וְקֶשֶׁר בין יושבי העיר וסער מתחולל נֵעוֹר על בני הַנֵּכר, וכל פִּנּוֹת העם גם האספסוף אשר בתוכם גמרו אֹמר להשיב את החֻקים העתיקים אל כַּנָּם והמשפטים המעֻקלים לאיתנם כבראשונה: אז התנשא הפרינץ קאָנג כארי להציל את נפשו ואת בני ארץ מולדתו מהרעה הגדולה הנשקפת עליהם, ובעֶזרת אֵם הקיסר הצעיר הדיח את שמונה נסיכי אדם ההם משאֵתם ויבחר תחתיהם אנשים אחרים אשר מחשבותיהם כמחשבותיו בהליכות המלוכה, ושלשה שרים אשר התיצבו לו לשִׂטנה בדרך ביתר עז מיתר שרי המלוכה, הוריד בדם שאולה. אחד מהם היה הפרינץ סעטששענו והוא הומת במקום רואים קבל עָם, ושני השרים האחרים נִלחצו לשלוח יד בנפשם בבית האסורים. והפרינץ קאָנג התאזר עֹז להחזיק במָעוז השלום עם הצרפתים והאנגלים ולהכניע שאון הקושרים והמורדים במלכות, גם שָׁאַל מאת צירי צרפת ואנגליה לעזור לו בהלָחמו ביום קְרָב עם המורדים, והם נֵאוֹתוּ לו ויבטיחוהו להיות זרועו לבקרים אף ישועתו בשְׂדֵה קֶטֶל, יען כי בְהִכָּנַע שאון המורדים, ישובו משטרי המלוכה כבראשונה וּסְחַר איירופא יפרוץ ברחבי ארץ כִּינאַ. עד הימים ההם לא התערבו האנגלים והצרפתים בדברי הריבות והמלחמות הכבדות המתחוללות בכִּינא: יען כי עד הימים ההם לא שָׂמוּ המורדים מכשולים לפניהם ולא הֶראו להם אותות קְרָב וְלָחֶם, אך בהתגברם על חֵיל הקיסר וַיַּכּוּם אחור בכל מלחמותיהם, אז חָלַף רוחם ויאשמו לשלוח יד גם בחֵיל האנגלים והצרפתים לשלול שלל וְלָבֹז בז, גם לכדו בחזקת היד את עיר נִינְגפּאָס, אחת מחמש ערי החוף אשר נפתחו לפני

טורפים כאלה לא יֵרְדוּ דבש ומַעֲיַן נפש כמוהם לא יֵצא מָתוֹק, ועל כן לא האמינו בדברי נְגִיד הקושרים ושריו ואנשי סודו ולא בָטחו בכל ההבטחות אשר הִבטיחו אותם. האדמיראל סיר יאַמעס האָפּע עָבר ארחות הנהר הגדול נהר יאַנג־טזע־קיאַנג ויבַקר את ערי המסחור הבנויות על חֶפָּיו גם את עיר קינ־קיאַנג, ובעיר ההיא הושיב קאָנזול אַנגלי להיות עיניו פקוחות על הליכות המסחור לבל יאֻנה לו רע ככל הכתוב בספר הברית, ועיניו למרחוק הביטו כי רב טוב צָפון לסחר איירופא בערי מסחור ההן אחרי אשר תצלח ממלכת כִּינא לגַבר חיָלים ולהחרים את הקושרים והמורדים מקרב הארץ. באחרית ימי חדש מאֶרץ (תרכ״א 1861) שָׁב האדמיראל האנגלי לעיר שאַנגהיי עיר מושבו בימים ההם ובעת ההיא נסעו יצאו ברוסע ובוּרְבּוּלאָן צירי אנגליה וצרפת מעיר טיענטזין בּלְוַית שרי חיָליהם ושרי חילי כּינאַ ויבואו בשערי פעקינג הבירה, וַאֲחִי הקיסר הפרינץ קאָנג קִבל אותם בכל אותות שלום וידידות וַיְבַשְּׂרֵם כי הוא השיג רשיון מאת הקיסר להפקיד סגָנים מיוחדים אשר יפקחו עיניהם על סוחרי איירופא לבל יתיצב איש לשטן לפניהם בדרך מסחרם בכל רחבי ארץ כּינא, גם הִבְטִחַ הבטיח להם הפרינץ המשכיל הזה כי יש את לבב הקיסר להקים בפעקינג בתי ספר לְלַמֵּד בם את בני הנעורים לשונות אנגליה וצרפת ויתר הלשונות המתהלכות בארצות איירופא. אפס כי אחרי כל אלה לא יכלו הצירים האבירים ההם להתראות ברחובות העיר בתפארת עֻזם לבל יעלו עליהם קִנאת הכּינעזים וחרון אפם, גם שרי החילים ופקִידי אנשי המַצב אשר בעיר טיענטזין לא יכלו לבוא בכל עת אל פעקינג הבירה בלי רשיון מאת שרי הקיסר, וגם אז נלחצו להוריד עֶדְיָם מעליהם ולהתחפש ולהתנכר לעיני הכּינעזים לבל יַכִּירום ויתעללו בם בִּגְבַהּ אפם. וכל אלה נִהיו בעצת הפרינץ קאָנג אשר ידע מאד את תכונת הכּינעזים ויירא פן יעירו כל חמתם על בני הנֵכר שנואי נפשם, גם ירא עוד פן יֵרַע גם בעיני הקיסר, הַמִּתְעַתֵּד לשוב אל פעקינג, בפָגשו את האיירופים הַמְנַצְּחִים ברחובות קרית עֻזו בַּעֲדִי תפארת גבורים וּצְבִי גְאוֹנָם. אך הקיסר ההוא לא שָׁב לראות את פעקינג בירת ממלכתו ועיר קדשו, כי הִקְדִימוּ המות וימת בחדש אויגוסט בעשרים ושנים יום לחדש שנת תרכ״א 1861. שֵׁם הקיסר הזה היענפֿונג וּבַאֲבִיב חֶלְדּוֹ נגזר מארץ החיים וַיִּקָּבֵר בעיר יעהאָ. ממלכת כּינאַ הֵחֵלָּה לרדת מהררי עָזָה בימי הקיסר הזה וגם בימי אביהו הקיסר טאַאָקוּאַנג, ומלכי איירופא לא ידעו זאת. היענפֿונג התנכר במעלליו בהיותו עוד עֻול ימים כי רוח דעת תפעמהו, ועל כן בחר בו אביהו להיות יורש עֶצר אף כי הוא הבן הרביעי מבניו. אך בעלותו על כסא המלוכה לא הגדיל לעשות ולא הֶעמיד את ממלכת להררי עֹז כאשר קִוּוּ הכּינעזים. כי בכל רוח הכמתו היה עָצֵל ורפה ידים ולא שָׁקַד על טובת ארצו והצלחת עַמּוֹ, גם היה כחֹמר ביד יועציו

הוא כיד חכמתו הטובה עליו הִבְלִיג על גאות לבבו מורשת כל הכּינעזים והֵיטיב לראות כי יתר שאת להאיירופים על הכּינעזים בכל דְבַר חכמת בינה ויתר עז בעצה וגבורה למלחמה. הוא ידע נאמנה כי כל גבורי בני עַמו כְּאַיִן הם לפני האיירופים, וחכמיהם כִּבְלִי מַדָע ונבוניהם כבלי הַשְׂכֵּל מול חכמי איירופא ונבוניה. ועל כן התר בכל מאמצי כֹחו לבל תופר ברית השלום עִם בני הַנֵכר ולבלתי הִתְגָרוֹת בם עוד מלחמה, ויבטיח לצירי אנגליה וצרפת כי לא ינוח ולא ישקוט עד עשותו ועד הקימו את דברי הברית ההיא ועד תִּתו לה עֹז וָאֱיָל כל הימים. גם להגענעראל הרוסי הנודע למשגב בשֵׁם איגנאַטיעף ציר רוסיא בפעקינג בעת ההיא, האיר פניו ויהי עוזר לו להוציא את מערכי לבבו לאור. כי הגענעראל ההוא בחכמתו ודעתו חָגַר אז בעֹז מתניו להרחיב את גבול מסתר הרוסי בממלכת כּינאַ ולהגדיל את גבול רוסיא בנפות חרשות המתנוססות על נְהַר אַמוּר, וַאֲחִי הקיסר ההוא היה תומך ידו בכל דרכיו.

אולם בכל זאת לא ידעו עוד צירי אנגליה וצרפת אל נכון אם גם הקיסר יואיל לצאת בעקבות אחיו הפרינץ המשכיל בשובו אל פעקינג ואל היכל כבודו, כי כל שריו וסריסיו וכל מְתֵי סודו ואנשי עצתו הרבים והעצומים שונאים הם בנפש את בני הַנֵכר וכל מזמתם לגרש את האיירופים היושבים בכּינא עד תֻּמָם, ומי יודע אם לא יצלח חֶפצם בידם להטות את לב הקיסר אליהם להקריש על האנגלים והצרפתים מלחמת תנופה כבראשונה. ובעת ההיא מצא השר ברוסע ציר ממלכת אנגליה לטוב לפניו לְבַקֵר את חמשת חֻפֵּי הים אשר פָּתחה ממלכת כּינא לפני אניות סוחרי איירופא. אך הוא לא יכול לַעֲזוב את מקום מושבו, וישלח את האַדמיראַל האביר סיר יאַמעס האָפּע אל חוף עיר נאַנקינג (באחרית ימי חדש פֿעברואר תרכ״א 1861), ובעיר ההיא אז המושב הראשי להקושרים אשר קשרו על הקיסר להדיח אותו מִשְׂאֵתו ולהפוך את כסא ממלכתו. ובהגיע האדמיראל עם אניותיו אל החוף ההוא, שלח לפניו שרי חיָלים אחדים העירה לדרוש את נְגִיד המורדים ושר צבאם לבל ישים מכשולים לפני סוחרי איירופא יורדי נְהַר ראַנג־טזע־קיאַנג באניות לערוב מערבם. שרי חיָלים ההם מצאו את מַצַּב העיר העליזה ההיא בשפל המדרֵגה מאד, כי הקושרים העריצים הֶהריבו הוצות ושוָקים רבים בתוכה ויחרימו את סַחרה וְאֶתננה ויהפכוה לְעִיר הרוסה ושוממה. נְגִיד הקושרים אשר נוֹעַז לקחת לו שֵׁם כְּבוֹד „נְשִׂיא אלהים״ ויתאמר כי הוא חֹטֶר מגזע בני אלהים אדירים, היה עריץ ופרא אדם אשר כל מזמותיו לנתוש ולנתוץ ולא לבנות ולנטוע, גם כל חֲבֵריו ועוזריו היו אנשי משחית, עריצים ופריצים אשר אין עיניהם ולבם כי אם אל בצע מעשקות ואל חָמָס וָשֹׁד. אז נוכחו האנגלים כי מִגְוִיּוֹת אריות

טורפים

וּמִשְׁנַבָּם ויכבידו אכפם עליהם להתרפס תחת רגליהם ולשלם כסף ענושים בכל אשר שתו עליהם במחיר השלום, אחרי כל אלה לא יָסְדו עוד את השלום על מכוניו לבל יִמוט לאורך ימים, כי מכשולים רבים ואבני נגף הִכְאִיבו את דרך השלום ולא נתנו לו מַהְלְכִים בממלכת כִּינַא. כל הימים אשר חרב האנגלים והצרפתים עופפה על פני הכִּינעזים ויגורו וַיֵּחַתּו מפניה, שמרו המְנֻצחים את אשר פָּצו פיהם לְהַמְנַצְּחִים ויחרדו לעשות את כל דברי הברית אשר כרתו עמהם, אך אחרי שוב צבאות אנגליה וצרפת לארצותיהם וְסָר פחדם מעליהם, לא שָׂמו עוד לבם אל כל הבטחותיהם אשר הבטיחו להם בעת רעתם, ובגאות לבם וְגָבְהֵ אפם בָּזו להם כבראשונה. הן אמנם כי הכִּינעזים אנשי שלום הם מאין כמוהם בכל יתר עַמֵּי אזיה, וּקְרָב וְלָחֶם מָרַת רוחם כל הימים, אך כל מחשבותיהם וכל מעלליהם כחֹמר ביד היוצר הם בידי הקיסרים העריצים והקדושים בעיניהם. ואם אך יוציא הקיסר הֶגֶה מפיו כי מלחמה לו על גוי ועל ממלכה, יקומו כאיש אחד חברים להקדיש על הגוי ההוא או על הממלכה ההיא מלחמה והקיסר אשר ישב בעת ההיא במאַנדשוריי רחוק מפעקינג ומכל מקומות המלחמה ועיניו לא ראו את גבורות האירופים ועזוז נוראותיהם ורעם כלי מלחמותיהם, הרהיב בנפשו עז להַבזות את בני הנֵכר ההם אחרי שובם לארצם ולבלתי הקים את דברי הברית אשר כרת עמהם, ואנשי סודו ושריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, הוסיפו עוד להַכביד את לבבו לבל יאבה ולבל ישמע אל האירופים הנבזים, כי לא לכבוד הוא „לבן השמים" „ומלך מלכים" כמוהו, ולא יֵחָשֵׁב לו לאון אם יָפֵר בריתו אתם, ואם אך יָצָא יָצָא אז דָבר מפי הקיסר כי מלחמה לו עִם בני הנֵכר, אז התקוממו כרגע כל הכִּינעזים על האנגלים והצרפתים היושבים בארצם להגירם על ידי חרב ולהורידם לבאר שחת. ואף גם זאת כי הכִּינעזים אשר בכל הדברים הנוגעים למשפטי דתם ולכל מנהגיהם והליכות חייהם הם נצבים בעמודי ברזל ולא יחליפו ולא ימירו אותם עד מה וַיַּעברו עליהם מָה, אך במחשבות לבם וַהֲלָךְ נפשם חליפות לרגעים לָמו וכנוע הקנה במים ינועו תמיד לכל רוח, גם עושי מזמות הם ומחַבלי תחבולות ערמה ומרמה יותר הרבה עוד מיתר עַמֵּי אזיה, ולפני ערמתם מי יעמוד? ונוסף על כל אלה כי בימים ההם קשרו רבים מבני הכִּינעזים על הקיסר קשר אמיץ מאד, ואם היתה ידם על העליונה, אז העירו ויעוררו רגשי נקם בלבות אחיהם אזרחי הארץ לשלוח יד בהאירופים שנואי נפשם היושבים בקרבם וְטוּב ארצם יאכלו. הן כל אלה הביאו מֹרֶךְ בלבות צִירֵי אנגליה וצרפת בכִּינא, ונפשם נבהלה מאד מפני הרעה הנשקפת עליהם ועל כל בני אירופא המפֻזרים והמפֹרדים בארץ אויביהם ההיא. אך להצלחתם היה קאָנג אֲחִי הקיסר איש משכיל ורואה את הנולד, והוא סַךְ באֶברתו על האירופים לבל תאֻנה אליהם רעה. כי

הוא

נבהלו נחפזו ולא קמה עוד רוח בהם, ויאמינו כי האירופים אדירים הם ואכזרים מהררי טרף, ולא ישיבו ידיהם מִבַּלע ומהשחית גם את עיר המלוכה, ועוד רעות נוראות גם מאלה נשקפות עליהם מידי המשחיתים והמתַבלים האיומים ההם, ולא מצאו כל תוֹצָאוֹת מהרעות ההן בלתי אם במַהרם וּבַהֲחִישָׁם מעשיהם לכרות עמהם ברית שלום, ועד מהרה שלחו מלאכי שלום אל האנגלים והצרפתים, ובפעם הזאת כרתו עמהם ברית שלום באמת בלי שפתי מרמה. ובארבעה עשר לחדש אקטאבער תרכ"א 1860 יצא לאור דבר השלום ההוא עם האנגלים ולמחרתו עם הצרפתים, ועל ספר הברית באו על החתום הלאָרד עלגין, הבאַראָן גראָס והפרינץ קאָנג אָחִי קיסר כּינאַ. על פי הברית ההיא נָטלה עליה ממלכת כינאַ לשקול אל גנזי ממלכת אנגליה ששים מיליאָן פראנק, ולאוצר מלכות צרפת שלשים מיליאָן פראנק, כפלים מאשר הטילו האנגלים והצרפתים עליה בתחלה. המשה חֻפֵּי ים יהיו פתוחים לפני אניות סוחרי איירופא כאשר הבטיחה ממלכת כינא עוד בשלום נאַנקינג (תר"ב 1842), חֲצִי הָאִי הקטן הנקרא בשם קולון (נֹכַח אִי האַנגקאָנג) יירשו האַנגלים לצמיתות. להאנשים מִילְדֵי איירופא אשר התנפלו הכינעזים עליהם בחרב בעשרים ושמנה לחדש סעפטעמבער תתן ממלכת כינא מאה אלפים לירא שטערלינג, ומהכסף הזה יִנָּתֵן לבד מהאנשים אשר נמלטו מחרב רעה ההיא גם לאלמנות וליתומי הנרצחים אשר נרצחו ביום שלטון הֶרֶצח ההוא. אחרי הדברים האלה הובילו האנגלים והצרפתים את אחיהם הנרצחים אל בית עולמם בכבוד גדול ובתפארת וִיְקָר, להוכיח בזה לעיני עריצי כינא את יקרת האנשים אשר רֻצְּחוּ ולתת להם מורא לבל יוסיפו עוד לעשות כרֶצח הזה —.

ביום השני לחדש נאָוועמבער חתם הקיסר בטבעתו את ספר הברית אשר בין ממלכת כינא ובין ממלכות אנגליה וצרפת, ואז ישב הקיסר בעיר יעהאָ במדינת מאַנדשוריי אשר אִוָּה לשכון בתוכה מיום ברחו מפעקינג הבירה מפני חרב אנשי מלחמתו. בשביעי לחדש נאָוועמבער יצאו האנגלים והצרפתים מפעקינג אחרי אשר בִּצְעוּ את כל מעשיהם בה, אך בעיר טיענזין הניחו אנשי מַצָּב ערוכים בַּכֹּל למלחמה אם יוסיפו הכינעזים להפר את דברי הברית החדשה ההיא. הלאָרד עלגין שב לארצו ולמולדתו, גם הבאַראָן גראָס שב לארצו, ותחתיהם הפקידו את השרים נקובי שֵׁם ברוסע ובולבולאָן וַיְמַלאו את ידיהם לעבוד עבודת ממלכות אנגליה וצרפת בכינא ולהיות עיניהם פקוחות לבל יִפֹּל מדברי הברית ההיא צרור ארץ.

והנה אחרי כל אלה, אחרי אשר עשו להם האנגלים והצרפתים שֵׁם גבורים משכילים וינחלו כבוד ועֹז. בלָכדם את פעקינג עיר הערים וּבְהָרסם את היכל קיסר כינא וּמִקְדַּשׁ עֻזּוֹ, אחרי אשר השפילו גְּאוֹן הכינעזים וּמִבְטַחָם

ומשגבם

כל מעשיה בבינא, לא אבה בתחלה לתת את היכל הקיסר לבז ולמשסה ולשרפת אש, באמרו כי חרפה היא לאנשי איירופא ההולכים לאור הציוויליזאציאן לעשות נקמה אכזריה כזאת באנשי מלחמתם אף כי כגמול ידיהם יעשה להם, אך הלארד עלגין גבר עמיתו פקיד ממלכת אנגליה, האיץ בו לתת ידו אל המעשה הזה ויַמריצהו בדברים נמרצים עד אשר נעתר לו. כי הלארד הגבור המשכיל הזה ידע נאמנה את תכונות נפש אנשי אזיה ומה גם תכונות הכינעזים הבוגדים והנוכלים, וייטיב לראות כי הכינעזים לא יעשו שלום אמת ולא ישמרו את הבטחתם כי אם אחרי אשר יפילו עליהם אנשי מלחמתם מחתה ובעותי מות. כי הכינעזים הערימו מזמות ערמה ויתהפכו בתחבולותיהם להמשיך את דבר המשא והמתן אדות השלום עד אשר יבואו ימי החרף, ימים אשר בצפון ממלכתם ישלוט פעמים רבות הקר והכפור בעים רוחם, המסלות והארחות יתקלקלו ותתהתים בכל הדרכים, ובין כה וכה ירבו להם עצמה וחילים יגברו, ואז בבוא ימי החרף יסגרו את דרך המלך לפני אנשי מלחמתם ולא יתנום להוביל אליהם להם וצדה וכל המחסורים אשר יחסרו להם, ופתאם לפתע יעלו כשואה ויתנפלו עליהם בחרב ובדם ולא ישיבו ידיהם מבלע עד אשר יתבוססו בדמיהם ולא יהיה להם שריד ופליט, או ילחצום בחזקת היד לשוב אחור בדרכים מלאים מוקשי מות ויסופו ויתמו בקר וכפור וברעב וצמא. להפר את מחשבות ערומים ההם התאמץ הלארד עלגין בכל מאמצי כחו, ולא מצא דרך אחרת לפניו כי אם בהריסות היכל הקיסר ושממות מקדשו וגאון עזו וכל אוצרות חמדתו, כי רק אז יוכחו הכינעזים ויכירו וידעו את יד אנשי מלחמתם ותפל עליהם אימתה ופחד פן יהרסו גם אל עיר המלוכה משוש תפארתם ומעוז חייהם להרסה ולשום אותה לשמה כאשר עשו אל היכל הקיסר, ואז רק אז ימהרו יחישו מעשיהם להוציא את דבר השלום למענהו באמת ובתמים ובכל מחיר אשר יושת עליהם. אמנם גם בלעדי זאת לא יחשב להאיירופים גבורי החיל לאון ולא ישיאו עליהם חרפה בשללם את ההיכל ובשרפם אותו באש בעת שלטון חרב ומלחמה, כי לפי משפטי המלחמה יעשו כזאת וכזאת גם בארצות איירופא, ובעשותם כזאת להכינעזים ישפטו כל שופטי צדק כי בנקיון כפיהם עשו כן לשלם להכינעזים אשמם בראשם על אשר רצחו את האנגלים והצרפתים שבויי חרבם באכזריות נוראה מאד. כדברים האלה דבר הלארד האביר עלגין האנגלי, והבאראן גראס מצא את דבריו נכונים וצודקים עד אשר נאות לו לתת ידו אתו בדבר היכל הקיסר. ועד מהרה ראו הצרפתים והאנגלים כי הלארד המשכיל קלע בהשערתו אל השערה ולא החטיא את המטרה. כי כשמוע הקיסר ושריו ועבדיו וכל העם היושבים בפעקינג את אשר עשו האיירופים הנוראים אל היכל הקיסר מקדש קדשם ותפארת עזמו,

נבהלו

ההשכלה ההיא, כי שעריה היו סגורים לפני אנשי איירופא ומסֻגרים לפני רוח חכמתם והשכלתם, והגבורים המשכילים ההם היו הראשונים אשר פתחו את שעריה לפני בני איירופא, והכינעזים אשר על עמדם לפני אלפי שנה עָמדו עד הימים האחרונים האלה מבלי צעוד צעד אחד קדימה לרוח הזמן, הֵחלו להתנועע לאט לאט ולהתנער מהתרדֵמה הנסוכה עליהם מדור דורים. עד הימים האלה האמינו יושבי איירופא כי גאות הכינעזים וגאונם וְעָצם בִטחונם על כחם ואונם, עֵדים נאמנים הם כי הם גבורים באמת ועשוים לבלי חָת מכל עַם ולשון, אך האנגלים והצרפתים אשר הרסו את חומות פעקינג עיר מָעֻזם וראשית גבורתם ואשר פָרצו כל מִבְצְרֵי חָסנה וילכדו את עיר הערים הַהללה והנשגבה הזאת וכל עֻזָה והודה כרעו נפלו לפני נשר צרפת ולפני נמר אנגליה, הם הם הוכיחו לעיני כל עַמֵי איירופא כי צֵל ההרים ראו עד כה כהררי עז, ואך שוא גאות הכינעזים, והבטחון אשר בידם אך משענת קנה רצוץ הוא. ואף גם זאת כי בִמְתֵי מְעָט לכדו האנגלים והצרפתים את העיר ההיא הגדולה בכל ערי התבל, כי מספרם היה רק כשמנה עשר אלף איש, ובמה נחשבו מול רבבות אלפי איש יושבי עיר הערים ההיא. הן אמת כי לא מצאו בפעקינג נפלאות ונצורות, לא מצאו בה אוצרות כל חֹסֶן וִיקָר ושכיות חמדה ומשכיות לבב וסגֻלות מלכים אין חֵקר כאשר האמינו עד כה כל עמי איירופא, אך היכל הקיץ אשר לקיסר כינא בקרבת פעקינג הבירה, הִפליא את לבות האנגלים והצרפתים הפלא ופלא, וישתאו וישתוממו על חָסְנוֹ ותפארתו ועל שכיות חֶמדתו וגאון יפעתו, כי היא גדול מאד ורחב ידים, חדרים יקרים ומפֹארים מתנוססים בתוכו בצבי תפארת וַעֲדִי עֲדָיִים, גַנֵי עדנים יְסֹבְבֻהוּ, ובתוכם שתולים עֲצֵי פרי הָדָר וכל עץ בחור וטוב, פרחי חמד ושושנים וחבצלות ודודאים נותני ריח ניחוח יציצו ויפרחו בם, וערוגות בֹשם עם כל ראשי בשָׂמים נטועים על כל מדרך כף רגל וישובבו נפש גם ישַמחו לב. והעולה על כֻלם הם אוצרות זהב וכסף, כלי פָז וכלי כתם ואבני נֵזר וסגֻלות המדינות אשר אין עֲרוֹך אליהן באוצרות כל מלכי ארץ ותבל. אמנם האנגלים והצרפתים לא שָלחו בַבִזָה ידיהם ולא נגעו בכל אוצרות ההיכל ההיא עד אשר הֵפֵרוּ הכינעזים את ברית שלומם עם האנגלים והצרפתים והוסיפו עוד סרה להתנפל עליהם בחרב רעה וירצחו את השבוים אשר נפלו בידם, כי רק אז הִתִּירוּ שרי הצבא את ידי אנשי החיל לשלול את שלל ההיכל ההוא, ואנשי החיל עָטו אל השלל וַיְמַלאו אמתחותיהם כל הון יקר ושכיות חֶמדה וְחֹסֶן סְגֻלות קיסרי כינא מִימֵי קדם אשר לא פִלְלוּ ולא העלו על לבם כי תהיה כזאת. אחרי אשר שללו אנשי הצבא את ההיכל וַיְנַצְלוּ אותו, צִוּוּ שרי הצבא לשרוף אותו באש. הן אמת כי הבאַרָאן גראָס, אשר ממשלת צרפת מִלאה את ידו לְבַצַע את

כל

האָנ־קאָנג *) חֶבל נחלה לבני אנגליה, וחמשה חֻפִּים בים נִפתחו לפני אניות סוחר לכל עַמֵּי איירופא, החֻפִּים ההם הלא המה: חוף קאַנטאָן, חוף אַמאָי, חוף פוטשיי, חוף נינגפאָ וחוף שאַנגהאַיי. אולם אחרי כל אלה התעוררה עוד הפעם מלחמה בין האַנגלים ובין הכִּינעזים. כי מִשנה לקיסר כִּינא היושב בקאַנטאָן חֵרף את מערכות חֵיל הים אשר לממלכת אנגליה, ויחר הדבר בעיני האנגלים שָׂרֵי הים ויעלו בסערת מלחמה על קאַנטאָן וַיּוֹרוּ עליה כדורי רעם ויהרסו מבצריה ואת מִגְדְּלֵי עֻזָּהּ וְהֹסֶן בַּתּוּנֶיהָ. ובשלשה עשר לחדש דעצעמבער תרי"ח 1857 נִלווּ עוד אליהם גם גדודי הצרפתים וכֻלם יחד הרעישו את חומות קאַנטאָן הגבוהות והבצורות עד רִדְתָּן וילכדו את העיר ואת משנה הקיסר לקחו בשביה ויובילוהו לעיר קאַלקוטא. אחרי כן התחברו אניות מלחמה אשר להצרפתים אל צִי האדיר אשר לאַנגליה, וישוטטו בנהר פייהאָ ומגמת פניהם לבוא אל קִרבת עיר פעקינג הבירה. אז נפקחו עיני קיסר כִּינא ועיני שריו ויועציו לראות כי נָשתה גבורתם ונִגדעה זְרֹעָם ואין בהם כֹּחַ להתיצב לפני בני איירופא, ומיראתם פן יפרצו אנשי מלחמתם גם אל עיר המלוכה וַיְבְקִיעוּהָ אליהם, מִהרו לכרות עמהם ברית שלום. על פי הברית ההיא נטלה עליה ממלכת כִּינא לשַׁלֵּם כסף ענושים לאנגליה שני מילליאָן לירא שטערלינג, ולצרפת 1500,000 לירא שטערלינג, לתת חפשה ודרור להנוצרים היושבים בתוכם ללכת בחֻקי דתם ואמונתם ורשיון לכל אנשי איירופא הבאים לכִּינאַ, לסחור את הארץ כטוב וכישר בעיניהם. הברית ההיא יצאה לאור בשביעי לחדש יולי שנת תרי"ט 1859.

אולם ממלכת כִּינאַ בוששה להקים את דברי הברית ההיא בְּסוּר מעליה היד החזקה והזרוע הנטויה מאת הצרפתים והאנגלים, גם הוסיפה להַראות פנים נזעמים ואותות משטֵמה להאנגלים כבראשונה, כי נִחמה על ברית השלום אשר כרתה עמהם. אז התחברו הצרפתים והאנגלים עוד הפעם ובסערת עֻזָּם ורעם גבורתם הִשְׂתָּעֲרוּ על פעקינג מִקדש קיסר כִּינאַ וקרית מְשׂוֹשׂוֹ, ובשלשה עשר לחדש אָקטאָבער תר"כ 1860 הִבקיעו אותה אליהם ויבואו לתוכה בתרועת נצחון. כַּבִּיר וְנָאוֹר היה כְּבוֹד הנצחון ההוא ועטרת תפארת מִגֵּן לראש גבורי אנגליה וצרפת, ויותר עוד גדל כבודו בהיותו גם נִצחון השכֹּלת איירופא על עריצות אזיה ונצחון האור על ההשך. כי אף אם רוח השכלת איירופא הֵחל כבר לפעם את אמעריקא זה שנות מאות, גם בהודו מזרחית הפיץ כבר הרוח ההוא את ערפלי העלטה המכַסים את שְׁמֶיהָ מדורות עולמים, אך בממלכת כִּינא הגדולה מכל ממלכות תבל לפי מספר יוֹשביה (כי מספרם יותר מחמש מאות מיליאָן), בה לא נשבה עוד רוח ההשכלה

*) בו עיר וויקטאריא, עיר רבתי עם ורבת הסחור, ומספר יושביה כעת הוא 120000.

את בעליו. ויהי כי יראו מעשות יומם, והיה במַחשך מעשיהם, לשוא חרצה הממשלה משפט מות על סוחרי חֶרש ההם ועל הקונים סחורת ידם, גם לשוא הוציאה אחדים מהם אל הורג, כי המסחור הזה פָּרַץ בארץ והכּינעזים הריצו כפיהם אל האפיום כבתחלה, לאחרונה תפשו פקידי הממשלה בכל אניות סוחר אשר לסוחרי האנגלים וימצאו עשרים אלף ומאתים ותשעים תֵּבות מלֵאות אָפיום ומחירם היה רב ועצום מאד, ויקחו את התֵּבות מידם בחוזק יד כמִצוָה עליהם מפי הקיסר ויביאו אותן אל בית גנזי הקיסר. אחרי דברי ריבות ומדנים אשר התעוררו בין האנגלים וממשלת כּינאַ על אֹדות הדבר הזה, הקדישה ממלכת אנגליה מלחמה על ממשלת כּינא, ואחרית המלחמה ההיא היתה רעה מאד להכּינעזים הגֵאים ואנשי יַּחַץ אשר לא ראו כי רעה נשקפה עליהם מארץ אנגליה. כי האנגלים גבורי החיל הרעישו בעשרים וארב.ה לחדש מאַי שנת תר"א 1841 את חומות העיר הגדולה קאַנטאָן והורידו ממנה עֻזָהּ ויביאו בתוכה כמבואי עיר מבְקעה, מספר האנגלים היה אז רק שני אלפים וארבע מאות איש תחת פקודת השר עליאָט. נְגִיד צִי האדיר, ומספר הכּינעזים היה יותר מארבעים אלף וחמשת אלפים איש. והאנגלים במתי מְעָט התגברו על אנשי מלחמתם הרבים והעצומים יישימום כעפר לדוש, כל מבצריהם נלכדו בסער ובסופה, מצודותיהם וסוללותיהם היו כקש לפני אש, כל גבוריהם נפלו לפי חרב, וכל אניות מלחמתם הֻבְּעו בים או היו לשרפה מאכולת אש בידי האנגלים. אחרי ימים לא כבירים באו אנשי חיל חדשים אל האנגלים לעזור להם במלחמה, ואז לכדו האנגלים את התעלה הגדולה בכל התעלות הרבות אשר בכּינאַ, הנודעת בשם "נְהַר הקיסר" (קייזערשטראם). התעלה ההיא תִּשְׂתָּרַעַ מפעקינג עיר הבירה עד תוף הים, וממנה תוצאות חיים לְעַם רָב בנפות רבות, כי על פני מימיה יובילו יושבי הנגב אשר אדמתם דשֵׁנה וּפֹרִיָּה מאד, תנובות שדי ופרי עץ ליושבי הצפון אשר ארצם לא תתן יבולה די החיות את ההמון הגדול היושבים עליה. בירח מאַי תר"ב 1842 לכדו האנגלים את המבצר העז הנקוב בשם טשינקיאַנג, ויציבו מצב בתוכו. בכל אשר פנו האנגלים הצליחו ואש נִשְּׂקַם נִשְּׁקָה וַתְּלַהֵט את הכּינעזים סביב, ומבצרי משגבי עריהם הבצורות נמוגו מפני שלהבת גבורתם. בעת ההיא היתה לאֵל יד האנגלים לפרוץ להם דרך אל לב הממלכה, אל פעקינג עיר המלוכה ומקדש מלך להתראות שם פנים את "בן השמים" (קיסר כּינא כאשר פי הכּינעזים יקבנו). אך הם לא עשו כן, יען כי לא היתה מגמת פניהם ללכוד ארצות וְלָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא להם כי אם להרחיב את גבול סַחרם גם בממלכת כּינא ולתת לו מַהְלְכִים ברחבי ארצותיה, ויבחרו לפתוח בשלום ולכרות ברית עם הכּינעזים, ובתשעה ועשרים לחדש אויגוסט תר"ב 1842 באו אתם במסורת ברית השלום בעיר נאנקינג. על פי דברי הברית ההיא היה אי

הכּינעזים ההם אשר הֵתִירָה את ידם לבוא במָסורת המסחור עם סוחרי איירופא. הכּינעזים אשר עָלו עוד בדורות קדומים מעלות אחדות בסֻלם החכמה בעוד אשר עַמֵי איירופא נצבו עוד בתחתית הסֻלם, ירהיבו מאז ועד עתה בנפשם גְאון ורַהַב ויתאמרו כי עַם חכם ונבון הם מאין כמוהם גם בימים האחרונים האלה תחת כל השמים, ולא ישימו על לב כי הם על עָמדם לפני אלפי שנים יעמדו גם הם מבלי עֲלות מַעלה אחת הָלאה אחר אשר עַמֵי איירופא הֶעפילו כבר לעלות עד מְרום קֵץ סֻלם החכמה ולתבונתם אין חֵקֶר, גם לא ידעו ולא יבינו הגאיונים ההם כי בטכסיסי מלחמה ובכל הליכותיה מאה ידות לעַמֵי איירופא עליהם, ותחת אשר על כלי מלחמתם כבר אָבַד כלח, חמושים עַמֵי איירופא בכלי רעם וברק וזרוע עֻזם מַשְׁלָה להם בים וביבשה כגבורים משכילים. את כל אלה לא יעלו הכּינעזים עליזי גאוה על לב ויָבוזו להעמים הגאורים ההם הנאזרים בגבורה, וכמוהם כְּאַיִן הם בעיניהם, כל גבוריהם מאפס ותהו נחשבו להם, וחכמיהם כבלי מדע ונבוניהם כבלי השכל. אך עד מהרה נקרע סגור עיניהם וידעו כי ערומים הם וגאותם השפילה אותם עד עָפר הארץ, וַיֵבושו מחכמתם וַיֵחַתּו מגבורתם.

האנגלים הביאו מדי שנה בשנה כסף רב מאד לממלכת כּינא לקנות שם את עלי שיח הטהעע אשר מראשית המאה הי״ח הֵחֵלו בני עַמָם להתאות תאוה אל השקוי הזה ויהי להם לחֹק כלחם חֻקם. והסוחרים האנגלים ההם הביאו אִתם סחורת ידם צאצאי ארצם ומעשה ידי חכמי חרשיהם למכור אותם בכּינא, אך הכּינעזים לא קנו מידם מאומה מכל אשר הביאו, כי גאות לבם לא נתנה אותם לתת יתרון לסחורות עַם אחר על סחורות בני עַמָם. והנה בעת החדשה הזאת התעוררה בין יושבי כּינא תשוקה עזה אל האָפיום הַמַכֶּה את לבות שותיו בתמהון ואת ראשם בשגעון, וכאשר לא מצא להם האפיום אשר בארצם, הובילו האנגלים בני חברת הודו מזרחית אפיום רב ועצום מאדמת מכורותיהם אל ממלכת כּינא, והכּינעזים עָטו אל אהובת נפשם זאת וישקלו כסף רב במחירם, ומהיום ההוא והלאה היתה יד האנגלים על העליונה במסחור האפיום תחת אשר עד הימים ההם היה המסחור הזה רק בידי הכּינעזים. על הדבר הזה חרה לקיסר כּינא ולשריו היושבים ראשונה במלכות, כי צרה עינם בסוחרי אנגליה האוספים כסף תועפות מסחר האפיום ופקודה נמרצה יצאה מטעם הקיסר ושריו לבל יעוז עוד איש להביא את הרעל ההוא בשערי ארצו, כי האפיום משחית לחַבל הוא וכל הנוגע בו יאשם. אפס כי הסוחרים לא חדלו מהמסחור הזה המעשיר

[illegible] את

להם המקום לשבת בתוך העיר וישימו מעונם על רפסודות ואניות וסירות דוגה על פני הנהרות והנחלים. [illegible]

אניות מלחמה ועוד ורבות כאלה וכל אלה בהשכל ודעת ובטוב טעם. בשנת תרי"ז 1857 שלח מלאכי פניו לעיר לונדון לראות וללמוד את הליכות האַנגלים אֲבוֹת חרשת המעשה ומסחור הים, ובשנת תרכ"א 1861 שלח מלאכים לעיר פאריז ולעיר רומה להתחקות על שרשי המדעים ומלאכת מחשבת ויתר הדברים הדרושים לחָפצו. הוא אהב מאד לדַבּר עִם חכמי איירופא על הליכות הדתות והדעות והאמונות השוררות ברחבי התבל ועל דרכי הפלוסופיא וההשכלה אשר להעמים הנאורים בארצות איירופא. אפס כי בכל זאת הלך בנתיבות כל מלכי המזרח; הִרבה לו נשים בהַרמונו (האַרעם), כל שריו ועבדיו כרעו לפניו ברך ויפלו אפים ארצה גם נתנו לו כבוד אלהים כאשר הִסְכִּינוּ בני ארצו לעשות מימי קדם. ואף כי דָבקה נפשו בדת אבותיו ולא הִטָה אֲשֻרָיו מארחותיה כל ימי חייו, בכל זאת לא בזה ולא הָדַף באיבה גם את הדתות האחרות, ואף גם זאת כי הִתִּיר עוד את ידי שלוחי דת הנוצרית (מיסיאָנאֶרע) להכנים את ילידי הארץ תחת כנפי דתם, גם נתן להם רשיון לקנות שדות וכרמים ככל אַוַּת נפשם. אך בכל חכמתו ודעתו ובכל עמָלו נִהרב להשכיל ולנטוע חֵפֶץ המדעים בארץ ממלכתו, לא הִצליח להוציא את מחשבות לבו לאור, כי עַמּוֹ וצאן מַרעיתו לא לקחו לֶקח טוב מפי רֹעָם הנאמן, ובמותו שָׁבוּ אל משובותיהם ויאחזו דרכיהם הנלווים ללכת חשֵׁכים ככל אבותיהם.

ממלכת כִּינאַ.

ממלכת כִּינא הגדולה בכל ממלכות תבל במספר יושביה, היתה עד ימי הדור האחרון הזה סֻגֶּרֶת ומסֻגרת לפני יתר ממלכות תבל מימי עולם ושנים קדמוניות. תכונת הממלכה הזאת אשר מעֵבר מזה יְסֻבֶּבָהָ הרים גבוהים ומדברות גדולים ורחבי ידים, ומהעבר מזה יקיפוה יַמִּים אדירים ונהרות איתן, גם תכונת יושביה להתבודד במועדיהם ולהחזיק בדרכי אבותיהם הראשונים מבלי נְטוֹת שֵׁעל אחד ימין או שמאל, הן כל אלה היו נסִבּה כי הכִּינעזים היו עַם לבדד ישכון ובגוים לא יתערב מאז מקדמי ימי עולם עד ימי הדור הזה. הממלכה הבודדת הזאת לא נתנה מדרך כף רגל בתוכה לעמים אחרים רק בשני מקומות: ביבשה בפאת צפונית פתחה שערי עיר קיאַכְטא לפני הרוסים, ובים נתנה ידים ליורדי הים באניות סוחר לעשות מסחור וקנין בעיר קאַנטאָן *), וגם בשני המקומות ההם לא יכלו סוחרי איירופא לבוא כי אם בימי הבציר ולעשות מסחור רק עם סוחר הכִּינעזים

*) קאנטאן היא עיר גדולה מאד, בנויה על יד לשון ים גדול אשר א־ רבים בתוכו, מספר יושביה יותר ממיליאן נפש, לבד משמונים אלף איש אשר־

סאַיגאָן רבת המסחור מאז וְתַבִיר נפות הצרפתים מֵעבר לנהר גוזן, בית ספר גדול בעד נערי בני צרפת אשר נִכספו להאחז בנפות ההן ולמצוא שם חַיַת ידם בְרָוח, ובבית הספר ההוא למדו בני הנעורים ההם את שפת הארץ ההיא, את הליכות חֻקיה ומשפטיה, את תכונת האדמה וצאצאיה ואת דרכי המסחור וכל מִקנה וקנין. בכל שנה ושנה נָהרו אל הנפות ההן אכרים עובדי האדמה, חרשי עץ וחרשי אבן, גם סוחרים עשירים ובני מְרום העם ויתענגו על כל טוב ועל רוב שלום. אניות סוחר עוברות ושבות שם בחֻפי הים ובכל הנהרות הגדולים. בעיר סאַיגאָן ויתר הערים הנכבדות ידי חכמי חרשי צרפת מלאות עבודה לבנות בתי מושב ובתי תפלה, לְבַצֵר את המקומות אשר יצלחו להיות מחסה עֹז מפני צר ואויב, לָסֹל מסלות רחבות ידים, לנטות קַוֵי הטעלעגראַף ועוד רבות כאלה. בשנת תרכ״ז 1867 הֻקמו שם ארבעה וחמשים בתי ספר לבני הנעורים ויותר מאלף ומאתים תלמידים יקחו שם לקח טוב מפי מורים משכילים, ומשנת תרכ״ח 1868 והלאה יֵלֵך מספרם הָלוֹך ורב.

בכל ממלכות הודו החיצונה אחת היא ממלכת סִיאַם אשר לא התיצבה לשָטנה לפני בני איירופא אשר אִוו לשֶבת בתוכה, אחת היא אשר השלימה עִם אָרחות האיירופים ועם דרכי חייהם וכל הליכותיהם ותבוא אתם בִמָסורת ברית המסחור בכל אַוַת נפשה. ולפי הנראה פָעַל כל זאת ועשה המֶלך המשכיל אשר לצֶדק מָלך בה ושמו משעאָ־פַּאַ־מאַנגקוט אשר בשנת תרכ״ח 1868 מת בעיר באַנקאָק בירת ממלכתו. הוא היה נְזִיר הרוזנים ובְחִיר המלכים בארץ הודו, ואף בהיותו יליד הודו ומעודו לא הציג כף רגלו על אדמת איירופא, ידע מאד הליכות עַמֵי איירופא הנאורים וילמד את דרכי חכמתם יתר הרבה מכל שלטוני תוגרמה הקרובים אל איירופא. במות אביו המלך, היה הוא האחד אשר לו משפט המלוכה, אך באשמת שרים סוררים ומתרחרי ריב נִדַח יורש עצר הזה מכסא מלכותו ואחיו בן אביו אך לא בן אִמו ישב על כסא המלוכה, ועד היותו בן ארבעים ושבע שנים ישב באחד מבתי תפלות אשר לבעלי דת בודדאָ. שם שָקַד יומם ולילה על דלתות החכמה והמדע אשר לא הניח ידו מהם גם בעלותו אחרי כן על כסא מלכותו. זולת למודי הדת אשר הָגה בהם בשום שֵכל, דבקה נפשו גם בחכמת הטבע והכִימיה ויתר המדעים, וּבְנוחו מעבודתו הֵעִיר נִבלו וְכִנורו, כי היה גם יודע נַגֵן וּמְנַצֵחַ בנגינות. זולת השפות הרבות המתהלכות מֵעבר לנהר גוזן, ידע גם את לשון רומית ואנגלית וקרא הרבה בספרי החכמה הכתובות בשתי הלשונות ההן. אנשי חֵילו למדו ידיהם לַקְרָב על פי טכסיסי מלחמה אשר לְעַמֵי איירופא, כי הוא הִפקיד עליהם פקידים ושרים ילידי איירופא אנשי חיל ומלֻמדי מלחמה בכל מדינות מלכותו בנה מבצרים וצריחים, חָפר תְעָלות וברֵכות מים, עשה

אניות

(אפריל תרכ״ג 1863). והנה אחרי כל הגבורות והתשועות אשר עשו הצרפתים בארץ הודו לטובת בני עַמָם, קָמו בצרפת שרים רבים קריאי מועד ואנשי שֵם ויתלוננו באזני הממשלה על מעשיהם והוכיחו בדברים נמרצים כי לְתֹהוּ וריק כל עָמָלָם אשר יעמלו לכונן מוֹשָבוֹת (קָאלָאנִיען) בנפות הודו ההם אשר לכדו בחרבם. כי אין הנפות הרחוקות ההן שוות בנֵזק הכסף הרב אשר תוציא ממלכת צרפת מאוצרה לְכַלְכֵּל אותן ולהציב מַצָּב אנשי חַיִל בתוכן כל הימים, וזולת זאת אין הנפות ההן דרושות לחפצי הצרפתים ולא תצלחנה לְמוֹשְבוֹתֵיהֶם, כי הארץ ההיא ארץ אוכלת ילדי איירופא היא ובעלי המושבות ההם יְקֻמְּטוּ בלי עת בתגרת יד האקלים ההוא. וממשלת צרפת אשר חָפְצָה להסיר מעליה את תלונות השרים ההם הנוסדות על משפט אמת, שלחה בשנת תרכ״ד 1864 את השר אויבאַרעט אל ממלכת אַנַאַם לכרות ברית אחרת עם הקיסר טו־דוק אשר על פיה תשובנה שלש הנפות אשר לכדו הצרפתים אל הקיסר כבראשונה וּבִמְחִירָן ישקול הקיסר מאה מיליאָן פֿראנק אל גנזי מלך צרפת בעד הוצאות המלחמה. אולם דעת הקהל בצרפת לא היתה נוחה גם מהברית החדשה הזאת, יען כי קָצר קצרה יד קיסר אַנַאַם לְשַלֵּם הכסף הרב ההוא, והנפות הנלכדות תשובנה אליו חִנָם אין כסף, וזולת הנזק הגדול אשר תסבול צרפת יוּעַם עוד גְאון עֻזָּה וִיחֻלַּל כבודה בעיני בני הקדם בראותם כי להבל וריק כִּלְּתָה כֹּחָהּ וְהוֹנָהּ במלחמה על שלש הנפות ההן ולאחרונה השיבה אותן ליד אדוניהן בלי מחיר ובלי כסף. על פי הדברים האלה הופרה ברית השלום בין הצרפתים ובין קיסר אַנַאַם והמלחמה התחדשה ביתר עֹז עוד מבתחלה. ובשנת תרכ״ו 1866 בחדש יולי הציג קיסר אַנַאַם חמשים אלף איש נֹכַח עיר סאַיְגאָן לְהִלָּחֵם עם הצרפתים. אך גם בפעם הזאת גָברו הצרפתים וַיַּכּוּ את אנשי מלחמתם מַכּוֹת חדרי בטן, והקשר אשר קשרו אז שרי היכל הקיסר והסריסים על הקיסר, היה גם הוא להם לישועה להתגבר על צִבאות חיל אַנַאַם וּלְנַצְּחָם, וישובו וילכדו את שלש הנפות כבראשונה וידי ממשלת אַנַאַם קצרו לקחת עוד את הנפות ההן מיד לוכדיהן גבורי החיל. והצרפתים שָׂמוּ מתניהם לְיַסֵד מוֹשָבוֹת בנפות ההן ולהפקיד שם פקידים ושופטים ושוטרים על פי מִשְׁטְרֵי ארצות איירופא. אפס כי ימים רבים השתרגו על צואריהם תלאות רבות שונות, כי להט חֹם השמש כבד עליהם מִנְּשׂוֹא, גם לא שמעו את שפת אזרחי הארץ ולא ידעו דרכי חייהם וּמִדּוֹתֵיהֶם, ועוד מכשולים רבים כאלה פגשו על כל מִדְרַךְ כף רגליהם. אך לאט לאט הִסְכִּינוּ עִם אקלים הארץ ההיא ועם יושביה ושפתם ותכונות חייהם, ואדמת הארץ הטובה ההיא הוציאה להם מאה שערים אֹרֶז, קאַפֿפֿעע, פלפל, אִינְדִיגאָ, יערות דבש, פרי מגדים ופרי הלולים, עד כי נהרו אליה המונים המונים הארצות איירופא לאכול מפריה ולשבוע מִטּוּבָהּ. ממשלת צרפת יסדה בעיר

דת הקאַטולית אשר אזרו חלציהם להרחיב את גבול דתם בממלכה ההיא. רבות פעמים רבו הצרפתים והספרדים את ריב הנוצרים אחיהם הנרדפים בלי חָשך, אך בכל זאת לא הוציאו עוד חרבם מתערה עד אשר צִוה הקיסר טו־דוק מלך הארץ ההיא להתיק כצאן לטבחה את ריאַץ הכהן הראשי, כי אז עלה עשן באפם ויתחברו יחד להקדיש על ממלכת אַנאַם מלחמת תנופה. בסער ובסופה השתערו הצרפתים והספרדים על הממלכה ההיא וילכדו את עיר סאַיְגאָן, עיר גדולה ורבת המסחור, ומשם התנפלו על ערים אחרות וילכדו גם אותן בסערת מלחמה, וימצאו בהן שלל רָב זכל הון יקר ונעים בשנת תרי״ט (פֶעברואר 1859). אפס כי עזה תכונת האקלים ההוא לאנשי איירופא אשר לא נִסו בו וכִקֶטֶב ישוד שָׂם שַׁמּוֹת בַּאֲגַפֵּי חיל צרפת וספרד, עד כי לא עצרו כֹּחַ להוסיף עֲשׂוֹת עוד מלחמה, גם נלחצו לעזוב ערים רבות מהערים אשר לכדו בחרבם הגדולה. אולם בשנת תרכ״א 1861 התחזק השר האביר שאַרנע נְגִיד אניות המלחמה אשר לממלכת צרפת, ויתאזר עֹז ויחַדש את המלחמה ההיא, ובמלחמת תִּגְרָה (אָפֶענזיוו) נלחם בממלכת אַנאַם ויעש נוראות ויכנע את גְאוֹן עֹז הממלכה העזה ההיא. עיר מיטהאָ, עיר רבתי עָם ורבת אוצרות נפלה בידו, גם עוד ערים רבות ובצורות לכד בסערתו, לא היתה עיר אשר שגְבה ממנו, ויושביהן קצרי יד ויהיו כמוץ לפני רוח גבורתו. אחרי אשר עזב השר שארנע את משמרת פקוּדתו הֵקם השר באָנאַרד תחתיו ויהי נָגִיד ומצַוֶּה על חיל הצרפתים והספרדים יחדו, והוא הוסיף עוד עֲשׂוֹת חיל וילך הלֹך ולָכוד ערים ונפות ומתוזות כגבור מְנַצֵחַ (בשנת תרכ״ב מחדש דעצעמבער 1861 עד חדש פֶעברואר תרכ״ב 1862), ויחלוש את גבורי אַנאַם לפי חרב עד אשר לא מצא הקיסר טו־דוק דרך אחרת לְהִנָּצֵל מחרב הגבור המשכיל ההוא כי אם לְהַטּוֹת לבו אל אָפני השלום אשר שָׂם לפניו. ובחדש יוני שנת תרכ״ב 1862 כרת הקיסר ברית שלום עם הצרפתים והספרדים על פי האָפנים האלה: 1) לתת להצרפתים את גלילות סאַיְגאָן, פיענהאָן ומיטהאַ לאחֻזת עולם; 2) לפתוח שלשה חֳפִים (האַפֶען) בנפת טונקין לפני אניות סוחרי איירופא; במדינות קאַבִּינכִּינאַ התחתונה אשר נשארו עוד תחת ממשלת הקיסר טו־דוק לא ירים הקיסר תרומת אנשי חיל לַצָּבָא כי אם במספר אשר תקצוב ממלכת צרפת; 4) לתת חֹפש ודרור להנוצרים הקאַטולים היושבים בממלכת אַנאַם ללכת בחֻקות דתם באין מפריע ומכלים דָבר. אך הקיסר לא שמר את הבטחתו ולא הוציא את אפני השלום לאור, ויושבי הארץ לא שָׁבוּ מדרכיהם ויוסיפו לתת חִתִּיתָם על הנוצרים, וַיֵּרַע הדבר בעיני הצרפתים והספרדים ויחַדשו את המלחמה בכל תֹּקֶף, וגם בפעם הזאת יצאו מהמלחמה בעטרת הנצחון, ואז נִלחץ הקיסר להקים את דברי הברית ההיא ועוד דברים רבים אשר הֵטִּילו המְנַצחים עליו

אפריל

יושבי העיר יפליאו לעשות בעצי הבאַמבוס הנמצאים בארץ הזאת במספר רב מאד: מִקְנֵי העץ הזה יבנו בתיהם ומלונותיהם בטוב טעם ודעת, גם יעשו מהם מַעְבָּרוֹת וגשרים על פני הנהרות והנחלים, תָּרְני אניות ומשוטים, סירות דוגה, רמחים וכידונים, קשת וחִצים, כובעים ומגבעות ומצנפות, כלי מקטרת, ארונות ותֵבות, כלי שיר וכלי זמרה, יריעות וחבלים ועוד רבות כאלה. הממלכה הזאת היתה אבן נגף לממשלת בריטאניה בארץ הודו, ועל כן הקדישה בריטאניה עליה מלחמה, ומלך הבירמאַנים המכונה בשם «מלך בעל רגלי הזהב» (דער מאָנאַרך מיט גאָלדענען פֿיסען) שלח את אנשי צְבָאו לקראת אנשי מלחמתו ואצל עיר פּאָרמאַזי התלקחה מלחמה עזה ביניהם אשר התעודדה שלשה ימים רצופים (מיום הראשון עד יום השלישי לחדש דעצעמבער שנת תקפ"ה 1825), אך יד האנגלים היתה רוממה במלחמה ההיא והבירמאנים כשלו ונפלו, רֹחו ולא יכלו קום. כראות מלך בירמא כי נגדעה זְרֹעוֹ, הִתְרַפֵּס וירהב את האנגלים המנַצחים ויבקשו מידם לכרות עִמּוֹ ברית שלום בכל מְחִיר אשר יטילו עליו. ובשנת תקפ"ו 1826 בכ"ד פֿעברואַר נֵאוֹתוּ לו האנגלים ויכרתו עִמּוֹ ברית על פי האופנים האלה: מלך בירמאַ יסגיר את החֵלק המערבי מארץ ממלכתו לממלכת אנגליה לאֲחֻזַּת עולם, גם לשקול אל בית גנזי אוצרה מיליאָן לירא שטערלינג. מעת ההיא והלאה נפקחו עיני הבירמאנים לראות כי קצרי יד הם להחזיק מעמד מול האנגלים ולא יספו להתגרות ברעה ולעשות בם מלחמה. ובשנת תרי"ז 1857 כאשר התפרצו ההודים מפני האנגלים אדוניהם וילחמו בם מלחמת כָּלָה, לא נתן מענדונמאַן קיסר הבירמאנים את ידו אל המורדים ההם, וישקוט ויבט במכון היכל מלכותו לראות איך יִפֹּל דָּבָר ולא דרש מאת האנגלים להשיב לו את הנפות והמדינות אשר קרעו ממנו בשנת תקפ"ו 1826 ובשנת תרי"ג 1853. הארץ ההיא אשר לקחו האנגלים מיד הבירמאנים בחרבם ובקשתם, נודעת היא בשם בריטיש־בירמאַניען מעבר לנהר גוזן, והארץ טובה ורחבת ידים, מספר אזרחיה כשני מיליאן לבד מאנשי איירופא אשר אִוּוּהָ למושב למו, ומלבד האנגלים הרבים והעצומים אשר נאחזו באיי הים וּבְחֻפָּיו, והם יתנו רוח חיים באופני המסחור האנגלי בכל הנפות אשר מהודו החיצונה עד ארץ כִּינא, וכל נשיאי הים לא יוכלו לנגוע או להתהרות את אנגליה בסַחרה ואתננה בכל המקומות ההם.

ממלכת אַנאַם או קָאָכִינכִינאַ.

הממלכה הזאת נבאשה כבר בעיני הצרפתים והספרדים בִּרְדָפה בחרב ובדם את הנוצרים הרבים היושבים בתוכה, ויותר עוד את שלוחי

דתם

חוקרי קדמוניות היא מַעין לא־אכזב לשאוב משם תעלומות ימי קדם והמון נסתרות מדורות עולמים. אין ארץ וממלכה בכל רחבי התבל אשר עמים רבים ושונים נמצאים שם במספר רב ועצום כבארץ הזאת מנהר אינדוס עד הראש (קאַפּ) הנקוב בשם קאָמאָרין, והחוקר המתחקה על שרשי תכונות העמים ודרכי חייהם ימצא שם שדה רחב ידים לחקרי לבבו ותעלומה יוציא לאור. העמים ההם אשר מִימֵי קדם קדמתם נזורו מֵעַמֵי איירופא ודעת דרכיהם לא חָפָצו, החלו בימים האלה להתערב מעט מעט בין האיירופים היושבים בתוכם ולהטות אזן קַשבת לאִמרי פיהם, וזולת אשר ישלחו את בניהם אל בתי ספר האנגלים לקחת שם לֶקַח, הופיעו בערים הגדולות מכתבי עתים בשפת הודו מזרחית היוצאים בעקבות האנגלים לכתוב בשפה ברורה וקלה ולכלכל דבריהם במִשפטי השכל. בעיר קלקוטא ועוד ערים אחדות נוסדו חֲברות אנשי רוח אשר יעמלו לצרף ולטהר את דתם מחלאתה, להעביר גלולים ממנה וליסד אבן פִּנָתה על האמונה באל אחד. ממשלת אנגליה יָעדה מכסת כסף לכל בן הודי אשר יש את נפשו לנסוע לארץ אנגליה לאסוף רוח חכמה ודעת בְּמַסָעו, ורבים מבני הנעורים המתאוים להביא לבב חכמה הֵריצו כפיהם אל חֵפֶץ הממשלה וישימו לדרך פעמיהם

ממלכת בירמאַ.

ממלכת בירמאַ (או באַרמאַ) היא אחת הממלכות המפֹארות בארץ הודו, מדתה פי שנים מארץ פרוסיא, נהר אִיראַוואַדי שוטף בתוכה, והוא הנהר הגדול בכל נהרותיה ואניות שם יהלכון עד עיר באַמו הקרובה לגבול ארץ כינא. רוב יושבי הממלכה הזאת הם בני עַם הבירמאַני והפּעגואַני, חֹטֶר מגזע ההודים והמאָנגאָלים. דת בודדאַ שלטת בה ויושביה מַחזיקים בה בכל עֹז. המלך ימלוך בכל אַוַת נפשו וליכלֶת ידו אין גבול ואין מעצור. על אדמתה ובחֶביון חֵיקה מתנוססות אבני בדכוד, אֹדֶם, ספיר ויהלום מאין כמוהן לזהר וליפעה תחת השמש. בַּהמות בַּית ובהמות שדי וחיתו יער תרמושנה במספר רב ועצום. עֲצֵי פרי הִלולים יצלחו בשפע גדול, ויותר עוד עצי יער אשר יביאו ברכה אל יושבי הארץ וימלאו אמתחותיהם כסף. היכלי תפארה רבים הם בממלכה הזאת אשר נקדשו לעבודת אלהיהם, והם גדולים ורחבי ידים, מפֹארים בכל פאֵר וַעֲדִי עֲדָיִים ואין קֵצה להעֹשר הרב המתנוסס בהם בכל עבר וּפִנָה. עיר הראשה ועיר הממלכה היא אַ מ אַ ר אַ פּ וּ ר אַ, עיר בנויה בנוה על נהר אִיראַוואַדי מספר יושביה כארבעים אלף, היכלים רבים בתוכה אשר ימשכו אחריהם גם את עיני בני איירופא, חוצותיה רחבים וישרים ובתיה טובים ויפים.

בוטאַן פנימה, ארץ אשר תצלח להיות סִתר גוים ואשר בה נתיבות ומעבָרות בהרי היטאַלאַיאַ המובילות אל טיבעט: מפאת מערבית מפאָנעקאַ תעבורנה שם ארחות סוחרים אל ערי דשאַנזאַ ודיגאטשי, ומפאת מזרחית מבּענקאַר יעלו הסוחרים ויבואו אל המסלה העולה לנפת דשיקאַ, ומשם ילכו לארך נהר מודיק ויגיעו לעיר לאַסא, עיר הראשה בממלכת טיבעט, טַבּור דת בּודראַ ומִקרש כֹּהנה הגדול (גראָס־לאַמאַ), על גבול טיבעט נשענת מדינת סו־טשוען, מדינה עדינה ועשירה ממדינות כּינא, ונהר יאַנג־טזע־קיאַנג, הגדול בכל נהרות כּינא, שוטף ועובר בתוכה ועל יד עיר שאַנגהאַיי יִפּל לתוך ים הכּינעזי. ועל פי יתרון הכשר דעת אשר להאנגלים בהליכות המסחור, לא יִבָּצֵר מהם, אחרי אשר שערי בּוטאַן פתוחים לפניהם, להגדיל את מסחרם ולהאדירו ולשלה את פארותיו לארצות טיבעט וכּינא באין מעצור ומפריע. בשמֹנה לחדש מאָרץ שנת תרכ״ד 1864 נִמתחו קַוֵי הטעלעגראַף בין ארץ אנגליה ובין הודו המזרחית. בכל הערים הגדולות אשר בהודו הבריטאנית הקימה הממשלה בתי ספר לְלַמֵד בהם את נערי ההודים שפת אנגלית גם הידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם, ואף כי התלמידים הולכים בעצלתים וינהגו בכבֵדות אל המטרה אשר הציבה הממשלה לפניהם, בכל זאת ילכו הלוך וקרוב אליה ויש תקוה כי בימים הבאים ימצאו למודי חכמת איירופא והליכותיה מְסִלות גם בלבות ההודים. בשנת תרכ״ז 1867 ושנת תרכ״ח 1868 התחוללו רעות גדולות ונוראות בהודו הבריטאַנית: בנפות אחדות נִבקעו עבי שחקים ויהיו מְטָרות עֹז וגשמים שוטפים וּמַבּוּל מים עד כי נֶהרסו אלפי בתים ואין קֵצה לִגְוִיות האנשים אשר טֻבעו במֵי המבול ההוא ויאבדו מתוך הקהל. ולעומת זה היה בנפות אחרות חֹרֶב וּבַצָרות והרבוני קיץ ולהט שָׁרָב ושמש עד כי יבשו המעינים, ומוצאי מים דללו ותרבו, וְאָבַד קְצִיר שדה ומה גם קְצִיר הָאֹרֶז הנותן לחם לאכול לרבבות אלפי אדם וּבִלְתוֹ ישאו זלעפות רעב. לעצור בעד הרעות האלה בימים יָצְרוּ, התאזרה ממלכת בריטאניה עֹז לבַצע את אשר יָזמה כבר: לחפור תְּעָלות וּבְרֵכות מים אשר בימי הַבַּצָרות תַּשְׁקֶינָה בשפעת מֵימֵיהֶן את השדות והגנים, ובימים אשר יזרמו מים עָבות יתר הרבה מְדַי, יִקָווּ המים הרבים ההם אל התעלות לבל ישטפו את השדֵמות והגנות. כסף תועפות ודֵי זהב הוציאה בריטאניה על התעלות והברֵכות ההן, ומאז והלאה לא תירא עוד ממלכתה בהודו מזרחית מִשָּׁרָב וְחֹרֶב גם מִשֶּׁטֶף מטרות עֹז ושדמותיה יעשו אֹבֶל למכביר להחיות העמים הרבים היושבים בתוכה.

ממלכת הודו המזרחית היא ראשית גבורת בריטאניה, מוֹצָא לכסף תועפות ומקום לזהב יָזֹקוּ לְמַלאות תמיד את אוצרה הגדול, ולחכמי לב

השרים והמושלים החדשים לְחַזֵק את בֶּדֶק הַמִשְׂרָה הבריטאנית בארץ הודו ולתת לה עוד אֹמץ יתר הרבה מבראשונה . בימים ההם ירד מאד מחיר האֲפיום אשר הובל תמיד מהודו הבריטאנית לממלכת כּינא , יען כי הכּינעזים הֵחֵלוּ אז להוציא את האפיום מאדמת ארץ מולדתם בשפע רב , ועל כן שָׂמָה הממשלה את המס אשר היה על האפיום עד העת ההיא , על עלי הטאבאק ועל אגוזי הבעטעל אשר אזרחי הודו הֵחֵלוּ אז לבקש אותם ויהיו להם כלחם חֻקם . הלאָרד קאַנינג אשר חָשַׂף את זרוע עֻזוֹ בימי מלחמת המורדים , ויכלכל את כל עלילותיו ברוח חכמה וגבורה נפלאה , ואשר הִתְעַלָה בגלל זאת לגֶרם מעלת משנה למלך , נִלחץ לעזוב את ארץ הודו בתגרת יד המחלה אשר הוָיָה בו (בחדש מאֶרץ שנת תרכ״ב 1862) , והאנגלים היושבים בארץ הודו עָשׂוּ לכבודו מצבת נחשת קלל כצלמו וכדמותו להציב אותה בעיר קלקוטא נֹכַח היכל שרי המלוכה . תחת האדם הגדול הזה הורַם הלאָרד עלגין למשנה למלך בהודו מזרחית הבריטאַנית , אך לא ארכו הימים ויד מחלה עזה הוְיָה גם בו תורידהו לשערי המות בשמנה ועשרים לחדש נאָוועמבער שנת תרכ״ג 1863 , ויספדו לו כל האנגלים היושבים בהודו , כי הוא היה עוזרם ומגנם ומחסה עֹז מפחד אויב , ויותר גָדלה עצבָתם כי לֻקח מאתם בעת רעה אשר מלחמה כבֵדה נשקפה עליהם מגבול צפוני מערבי מארץ חמשת הנהרות (פענדשאַב) . אחריו הֻקם עָל השר יאָהן לאַוורענסע למשנה למלך , והוא איש חי , רב פעלים וְכַבִּיר אונים אשר רק בגלל חכמת לבבו ורוח גבורתו הִתְעַלָה מִשְׁפַל מַצָבוֹ לָשֶׁבֶת עִם נדיבים ולנחול כסא כָבוֹד והוד משנה למלך , גם ידע מֶחקרי ארץ הודו וכל מוצאיה ומבואיה באופן נפלא מאין כמוהו בכל חכמי בריטאניה בימים ההם . בשנת תרכ״ד 1864 בחדש יאַנואַר הופיע במרכבת כבודו בשערי עיר קלקוטא , ועד מהרה הֶרְאָה את עֹצֶם ידו ותפארת עֻזוֹ לעיני כל יושבי הארץ . בשנה ההיא בימי הבציר נסע לעיר לאַהאָראַ וכל יושבי העיר ראו פניו בתרועה , גם שש מאות נשיאים מנשיאי ההודים קִדמו פניו בכבוד והדר לְאוֹת כי מכַבדים הם את הוד מלכות בריטאניה . ובשנה ההיא בימי הקיץ פרצה מלחמה בין האנגלים יושבי ארץ הודו ובין בני עַם בוטאַן אשר איתן מושבם במורד הר הימאַלאַיאַ מצפון לארץ טיבעט . כי בני העם העז ההוא חֵרפו עִקבות ציר אנגליה וכבודו בקלון המירו , ועל כן הקדישו האנגלים עליהם מלחמה ויקחו מהם נָקָם , נְקַם כבודם המְחֻלל , ואחרי כן כרתו עמהם ברית שלום (בשנת תרכ״ו 1865 בחדש נאָוועמבער) , ושני נשיאי הבוטאַנים נתנו לממלכת בריטאניה ארץ גדולה ורחבת ידים לרגלי הר הימאַלאַיאַ במחיר הכסף אשר הבטיחה לתת להם בכל שנה ושנה . הארץ ההיא הביאה תועלת רַבָּה לבריטאַניה , כי היא השער לבוא מתוכה אל ארץ

בתרמית והבלי שוא ומדוחים ויתנו כתף סוררת לכל ארחות יֹשֶׁר ומעגלי צדק, ואם לא יתעוררו מלכי איירופא לעשות סדרים ישרים וחקים ומשפטים צדיקים בארץ פרס ולקחת עוד עֲרֻבָּה נכונה ובטוחה מאת השרים והעם לְקַיֵם כל דְבַר חֹק ומשפט אשר ישימו לפניהם, מי יודע אם יעמוד כֹּחַ הזרוע להמלך נאַסער־עד־דין ועוד אחרים כמוהו לְתַקֵן ארץ פרס במַלכות הצדק והמשפט ולהאיר אור הדעת וההשכלה בכל מַחֲשַׁכֶּיהָ נְאֹות החמס.

הודו מזרחית הבריטאנית.

המֶרד הנורא אשר פָּרַץ בהודו מזרחית הבריטאַנית בשנת תרי"ז 1857, הֵטִיל תלָאות נוראות וּזְוָעוֹת עצומות על ממלכת בריטאניה, וגם אחרי אשר תָּגרה הממלכה הגדולה ההיא שארית כֹּחָהּ ותְּפצה בידה הצליח להשקיע את אש המֶרד, נשארו עוד עִקבות ההפֵכה האיומה ההיא לארך ימים. וממלכת בריטאניה אשר ידעה נאמנה כי רק לרגלי בעלי החברה הנודעת בשם חברת הודו מזרחית, פָּרַץ המֶרד הגדול ההוא, בהַכבידם אַכְפָּם על הַהוֹדִים אזרחי הארץ מעודם, וּבְשׂוּמָם עֹל ברזל על צואריהם וַיִרדוּ בהם באכזריות חֵמה, הֵסירה את החֶברה ההיא מגבירה ותקח את רסן השלטון בידה ותחגור בעֹז מתניה לִבְנוֹת הנֶהרסות, לגדור הפרָצות ולשובב נתיבות לָשֶׁבֶת, גם לתת חֻקי חיים ומשפטים צדיקים בהודו המזרחית ארץ ממשלת ידה כבארץ בריטאניה מְכוֹן שִׁבְתָּהּ. בראשׁ הממשלה הִפקידה את הלאָרד קאַנינג אשר היה עד העת ההיא נָגִיד וּמְצַוֶה (גענעראַל = גובערנער) ותרוממהו להיות: משנה למלך (וויצעקאָניג) בהודו המזרחית, ועל ידו הקימה מַזְכִּיר, ויועץ פלא (שטאַאטס־סעקרעטאֶר) גם בית מועצה (ראַטהסקאַממער) אשר מִסְפַּר היועצים שמנה עשר איש והם יִבְחֲרו על ידי פקידי החיל ושרי הנָפות ואפרתי ההודים בעלי הנכסים ועשירי העם, וימי מִשְׁרָתָם יהיו רק שש שנים ואז יִבְחֲרו אחרים תחתיהם. מספר אנשי הצבא בהודו מזרחית מעת ההיא והלאה, הוא: 73,577 אנגלים גם 111,120 הודים. הוצאות המלוכה בארץ ההיא גברו על ההכנסות גם לפני פרוֹץ שם המֶרד הגדול ומה גם אחריו, והמלחמה עִם המורדים אכלה גם היא כסף רב ועצום מאד, בערך 23,501,000 לירא שטערלינג. ולמַלאות את אוצר המדינה כבראשונה הֵעִים מִשְׁנֵה מלך בריטאניה מס כבד על הסחורות המובאות מארצות אחרות לארץ הודו, ועל סחורות רבות היה המס ההוא פי שלש גם פי ארבע מאשר היה בתחִלה. המס החָדש ההוא גם הכסף הרב אשר התנדבה מַלְכַּת בריטאניה מאוצרה, הֵבִיאוּ עֵזֶר וְיֶשַׁע לאוצר המדינה וַיַתִּירוּ את ידי

השרים

אחרי הדברים האלה התאושש נאַסער־עד־דין מלך פרס ויתן אל לבו לקנות את חֵן מלכי איירופא מִחוץ ואת לב בני עַמוֹ מִבָּית. הִרבה את מספר הקונזולים בארצו כרצון רוסיא ואנגליא, בא בִמָסורת ברית המסחור עִם ארצות הברית באמעריקא, עם בעלגיה ודאֶנעמאַרק, ויתאמץ ללכת בשלום ובמישור עם כל השליטים האדירים מצוקי איירופא. פָּקַח עיניו על דרכי השופטים כי יציגו בשער משפט ויעשו דין דלים, הִפקיד פקידי חַיָלים ילידי צרפת על אנשי חֵילו לְלַמֵד ידם לַקְרָב ואצבעותיהם למלחמה כמשפט טכסיסי מלחמה בארצות איירופא, מִלא את ידי בני הנֵכר המתגוררים בפרס לִנטות קְנֵי הטעלעגראַף במלא רוחב ארצו, גם הואיל לָסֹל מסִלות למסִלות הברזל במדינות מלכותו לְהִדָמות בכל אלה ועוד רבות כאלה אל הליכות מלכי איירופא הנאורים. אֶפֶס כי גם אחרי עשותו כל אלה, עוד ארצו מלֵאה מוטה, שֹׁד וחמס יִשָׁמַע תמיד בשעריה, גֶזֶל משפט ועשק רָש בכל עריה יתר הרבה עוד מבארץ תוגרמה. כי שריה סָרֵי סוררים הם, כֻּלָם אוהבים בצע מעשקות ורודפי שלמונים, כזאבים רעבים יאכלו שְׁאֵר בני עַמָם ומה גם בני עמים אחרים המתגוררים בתוכם, עורם מעליהם יפשיטו ועצמותיהם יגרמו. קנאתם לדתם עזה היא כמות ובאש קנאתם יגירו את בני דתות אחרות על־ידי חרב, גם כל אזרחי ארץ פרס קנאים עזים הם וידיהם דמים מלאו בכל עת אשר רוח רעה מב־־־ לקנא את קנאת נביאם וקנאת הַקוֹרַאַן תורתם. היהודים האומללים היושב־־ובקרבם נרדפים הם על צואריהם בלי חָשך בעֶברת זְדון רוח קנאתם הזעומה בשנת תרכ״ו 1866 השתובבו פתאֹם הקנאים העריצים אשר במַאַזאַנדעראַן ובאַלפרוש ערי פרס ויתנפלו על היהודים בחרב מלאה דָם ויכבידו אכפם עליהם להמיר את דתם בדת מחמד, רבים מהם נִרצחו בידי המרצחים ההם במָאנם להמיר כבודם, ורבים מהם אשר בִּעוּתֵי הַמָוֶת הממו את מורשי לבבם והֶאבידו עשתונותיהם, המירו בפיהם ובשפתם את דתם. ומעשים אשר לא יעשו כאלה נעשים בארץ פרס לעתים קרובות בכל עת אשר רוח הפַאַנאַטיזמוס תבעת את הקנאים הזדים ההם. גם זולת זאת עשוקים בני ישראל ורצוצי משפט בארץ מַאְפֵּלְיָה הזאת ונחשבו כצאן טִבחה, וזאת תעיד על רָעַת ארץ פרס וּמָשְׁחָתָהּ. כי היהודים בכל הארצות אשר נִפזרו שם, אבן בוחן הם לבחון במשפט צדק בין ארץ אשר נֹכח ההשכלה והצדק דרכה ובין ארץ אשר חֶשכת הבערות והרִשעה רובצת בה. בארץ נאורה מְלֵאֲתִי צדק יושבים היהודים שלוִים ושקטים ככל האזרחים וחֵלק כחלק יאכלו מטוב הארץ, אך בארץ גוים עריצים רצוצים היהודים וּמְרֻדָפִים בלי חשך. הן אמת כי נאַסער־עד־דין מלך פרס עשה תקונים רבים בארץ ממלכתו, אך אם יקוטו התקונים ההם ויתעודדו, ימים ידברו. כי הפרסים שובבו ימים רבים אין מספר משובה נצחת, החזיקו

בתרמית

תוגרמה שֶׁמֶן על מוקדי אש השנאה ההיא, כי קַנָּאִים רבים המקנאים קִנאת האיש באַבִּי נביאם וּמְתַקֵּן דתם, הרימו יד בנאַסיר־עד־דין מלך פרס לְהַכּוֹת נפש על אשר יחשוב את הנביא ההוא לאיש משחית ועוכר עַמּו, והקנאים ההם אשר לא הפיקו זְמָמָם להביא חרבם בלבו, ברחו לארץ תוגרמה וימצאו שם מהסה ומסתור, גם מירזאַ יאַהיאַ כהנם הגדול מצא מנוחה נכונה בארץ ההיא, כי פַּחַת עיר בגדד האיר פניו אליו וישא משאת מאת פניו וארֻחתו אֲרֻחַת תמיד מִדֶּשֶׁן ביתו וְנַחַת שֻׁלְחָנוֹ. המחזיקים בהליכות באַבִּי ובמשפטי פיהו, רֻדפו בלי חָשֶׂךְ בתגרת ידי ממשלת פרס, ורבים ועצומים ירדו כַּכָּרִים לַטֶּבַח, כי דרכיהם ומעלליהם לַמְרוֹת עיני הממשלה וּלְמַשְׂאוֹת סרדי מַצָּבָהּ משרשיהם, ובכל זאת הֵרִיצוּ המונים הטונים ידיהם אליהם ויחזיקו במָעוֹם, וגם אפרתים ושרים רבים משרי המלוכה דָבקו בם בכל לבבם. סותרי פרס הסותרים אל תוגרמה באו בברית המסתור עם בעלי המפלגה ההיא אשר הֵחִישׁוּ אל ארץ תוגרמה מפלט למו, ויד מלך פרס קְצרה לעצור בעד ההתחברות ההיא. וַיֵּרַע הדבר בעיני המלך ויתאונן מאד על ממשלת תוגרמה הנותנת לבעלי הפלגה ההיא שנואי נפשו לְהֵאָחֵז בארצה ולסתור אותה. אך ממשלת תוגרמה הִצדיקה את נפשה באָמרה כי בעלי הפלגה ההיא קִצרי יד הם לעשות רעה לממשלת פרס, ועליה התובה,לאהוב גרים מרודים הבאים לחסות בְּצִלָּהּ, גם הוכיחה בדברים נמרצים כי הנפות אשר ישבו בהם צִבאותיה נֶחשבו לְפָנִים לגבול ממשלת תוגרמה והפרסים ישבו בהם וַיִּרְשׁוּ אותם בלי צדק ובלי משפט. דברי הריבות גברו בין שתי הממלכות האלה מיום ליום ושתיהן שלחו את אנשי חֵילָן אל גבולות ארצותיהן למלחמה. ומלך פרס בִּצר את עיר טעהעראַן הבירה וַיַּקַּף אותה בשני טוּרֵי מבצרים וּמִגְדְּלֵי עז, אך בכל זאת לא יצאה החרב מתערה, כי בהִוָּדַע למלך פרס כי היונים (גריכֿען) עָשׂוּ שלום עם תוגרמה, רָפוּ ידיו ויגר מפני שלטון תוגרמה ויעזוב את הנפות אשר לְקָחוּ מידו, ביד התוגרמים, ולא יסף עוד לריב עם שתקיף ממנו. זולת זאת דָאַג עוד מלך פרס את קיסר רוסיא וַיִּתְחַשְׁדֵהוּ פן יקרע מידו את חוף ים הכספי הימני בעת אשר תהיינה ידיו מְלֵאוֹת עבודה במלחמת תוגרמה. גם בעיני אנגליה נבאש אז מלך פרס בְּעָברו את הֹק פֵּשֶׁר הפאַריזי וַיִּחַן לפני שערי קאַנדראַהאַר בארץ איפֿגאַניסטאן לתת חִתִּית על עיר הערעאַט מקום המסחור הראשי בין ארץ הודו ובין ארץ פרס, וממשלת אנגליה דָאגה פן נתן מלך פרס את ידו בסתר עם קיסר רוסיא להסיר את לבות האיפֿגאַניסטאנים מאחריה לבלתי סור עוד אל משמעתה, ואז תהיה ארץ הודו המזרחית כארץ פרוצה אין חומה לפני הרוסים. הן כל אלה נתנו פחדם בלב מלך פרס מצאת על תוגרמה למלחמה בעת אשר אין שלום אמת לו עם מלכי איירופא ההם.

ההן, גם את יתר ארצות אזיה ואפריקא, ולהעמים עליהן על מלכותם להיות להם לעבדי עולם, וכל מזמתם רק להתערב בין העמים יושבי הארצות ההן בהליכות המשא והמתן ולעשות עמהם חוֶה בִּדְבַר המסחור ומִקנה וקנין גם לזרוע בתוכם זרע הדעת ואור ההשכלה. בשלום ובמישור יתהלכו את העמים ההם וימשכום אחריהם בחבלי אדם, ורק אם יַקשו את ערפם ויסגרו לפניהם שערי ארצותיהם לבלתי תֵת מַהְלְכִים לִסְחַר איירופא בכל גבול הארצות הטובות ההן, רק אז יכבידו עליהם את אכפם ויֵרָאום נַחַת זְרֹעָם עד אשר יֵאותו להם לפתוח לפניהם שערי ארצותיהם ולבוא אִתָּם במָסורת ברית המסחור. כי תכונות שונות ומשפטים שונים לכל תקופה גדולה בדברי ימי איירופא בארחות דרכה ובפעולותיה תחת השמש, ותקופת העת החדשה הזאת שָׂמָה לה משפטי צדק לָקו ואהבת אדם למשקלת, וכל ישעה וחֶפצה להפיץ שביבי אור הדעת על פני כל חוג הארץ, לְמַטַּעַת חֻקֵי חיים ומשפטים צדיקים גם בארצות רחוקות אשר חֶשכת האִוֶלת והעריצות רובצת עוד עליהן, ולְקַשֵׁר את כל קַצְוֵי ארץ ותבל במַעדנות המסחור וחרשת המעשה.

פרס.

כְּתֹם מלחמת אַנגליה בפרס וברית השלום יָצאה לאור בפאַריז בעֶזרת הצרפתים (בשנת תרי״ז 1857 בארבעה לחדש מאֶרץ) שָׁבָה הארץ הנִרעשה ההיא למנוחתה ותרועת מלחמה לא נִשמעה עוד בתוכה. אך בשנת תרכ״ח 1868) התקדרו עוד הפעם שְׁמֵי הארץ ההיא בְעָבֵי רעם, ומלחמה כבֵדה הִתְעַתְּדָה לִפְרוֹץ בֵּינָהּ ובין תוגרמה לולא התערבו האנגלים והצרפתים יודעי בִינָה בהליכות המדינה (דיפלאָמאַטען) ויעצרו בעד הפער המתחולל ההוא. כי ממשלת פרס הִתְעַבְּרָה עם ממשלת תוגרמה על אשר פָרצו צְבָאות חֵילָה בגבול ארצה וַיַחְמְסו ידיהם בארץ פְּלֵסוּ, שדדו ארחות סוחרים, בזזו בתי עשירים גם שלחו ערים וכפרים רבים באש, ועל כן עָמדה ממשלת פרס ערוכה בַּכֹּל לצאת על תוגרמה למלחמה. איבת עולם בין פרס ותוגרמה כל הימים, ובכל עת מְצוֹא לא תחדלנה מֵהָרֵע ומֵהָצִיק אשה לרעותה. ואף כי שתיהן שומרות תורת מחמד נביאם וַחֲרֵדוֹת על דבריה, אך בפרטים אחדים בעִקרי הדת, נִפרדות הן בדעותיהן, ואשה את רעותה צוררת ושונאת תכלית שִׂנאה בגלל הדבר הזה, וזולת זאת שונים הם הפרסים מהתוגרמים גם בדרכי חייהם ותכונות רוחם וְעוֹיְנִים זה את זה כשני עמים ההולכים מנגד איש לרעהו, וגם יד הקנאה בהליכות המדינה הוֹיָה בם ותעורר מדנים ביניהם, ובימים האחרונים האלה יָצקה עוד ממשלת

תוגרמה

התרשה אשר אנחנו חיים בה, הָחֵלּוּ שביבי אור הדעת לבקוע גם בְּמַחֲשַׁכֵּי ארץ אזיה לגרש ממנה צַלְלֵי לֵיל הבערות והעריצות אשר יכַסוה ימים אין מספר. אך לא על פי ילידי הארץ ההיא נִהיה כדבר הגדול הזה, כי דתם וְאָרְחוֹת הייהם נָסכו עליהם רוח עִוְעִים ורוח תרדֵמה עד כי גם עד בלתי שמים לא העירו ולא הקיצו משנתם, רק עַמֵי איירופא ההולכים לנֹגַהּ בְּרַק ההשכלה עשו תושיה ותשועה גדולה כזאת בארץ מַאְפֵּלְיָה הלזו. באזיה הצפונית עשו כן הרוסים הנאזרים בגבורה, ובאזיה הדרומית האַנגלים החרוצים וַאֲבוֹת המסחור בַּיָם. שני העמים ההם אשר זְרֹעָם משְׁלָה להם בים וביבשה, פָּרצו בארץ ההיא צפונה ונגבה ובזרוע עֻזָם פִּזְרוּ את ענני החשך השוכנים עליה;, שִׁבְּרוּ מַטה רשעים, שֵׁבט מושלים עריצים, וְהֵרִימוּ עֹל הברזל מֵעַל צוארי העמים הנגשים והנענים. ואף כי לא הצליחה עוד חֶפצם בידם להאיר אור ההשכלה האיירופית בארץ צלמות ההיא בלתי אם שביבי אור אחדים, אשר אין בהם כֹּחַ לְהַגִיהַּ החשֵׁכה הנִצחת הרובצת עליה, הפיצו כה וָכה בתוכה, בכל זאת הצליחו לְפַלֵס נָתִיב לְאוֹר הדעת וּלְפַלֵג תְּעָלָה לְשֶׁטֶף החכמה בימים יָצְרוּ, גם יָרוּ אבן הראשה למוסדות סדרים ישרים בארץ צלמות ולא־סדרים ההיא, להשיב עד צדק משפט ולחוקק חֻקים טובים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. באזיה המערבית תִּתְעוֹדֵד עוד ממלכת תוגרמה, אך תִּתְנוֹדד כמלונה באין מָעמד, כי מצפון וּמִיָם תִּלָחֵץ תמיד בין המצָרים וּצְפוּיָה היא לנפול בידי עַמֵי איירופא הנאורים גם אם ימיה עוד יִמָשֵׁכוּ —. באזיה הפנימית, תרים עוד ממלכה אחת את ראשה ומצודתה פרושה על עמים שונים, הלא היא ממלכת פרס אשר עריצות וְאִי־סדרים, עֹשֶׁק רָשׁ וגזל משפט שוררים בתוכה, אך גם היא לא בחֶזקתה ועֹצם ידה כי אם בקנאת אנגליה ברוסיא היא עומדת עוד הָכֵן וְתֵשֵׁב באיתן קשתה מבלי סוּר כְּלִיל אל משמעת מלך רב ושליט ממלכי איירופא. מדינת טורקעסטאַן הנשענת על גבול פרס ובימי הַבֵּינַיִם *יצא ממנה אור המדע גם לִשְׁכֵנוֹתֶיהָ, נפלה במהמורות הסכלות והאכזריות כבדורות קדומים בטרם נִבקע עֶנַן אור הדעת להאיר לארץ וְלַדָרִים עליה. הארצות הנכבדות בעיני מלכי איירופא מכל ארצות אזיה ועיניהם נטויות אליהן בימי הדור הזה, הן ארצות אזיה המזרחית, חֲצִי הָאִי אשר מעֵבר לנהר גוזן (גאַנגעס), ממלכת כינא ויאַפּאַן. כי הארצות ההן הן אוצרות כל סגֻלות הטבע ואין קֵצה למכמַני הזהב ולאבני החֵפץ ושכיות החֶמדה השפונים בחביון הרריהן ובחֵיק אדמתן, גם ברוכות הן במגד תבואות שמש, בפרי עֲצֵי הָדָר וּבְנִטְעֵי נַעמנים וצמחי תפארה. בימים הראשונים שָׁאפו מלכי איירופא על עֲפַר הארצות ההן ויחתרו בכל עֹז לָרֶשֶׁת אותן בחרב ובמלחמה ולשפוך עליהן רוח ממשלתם בְּתֹר גבורים מנַצחים. לא כאלה דרכי מַלכי צדק בימים האחרונים האלה, כי בימים האלה אין מגמת פניהם ללכוד את הארצות

ההן

דברי הימים ליתר חלקי התבל זולת איירופא.

אזיה.

אַזיה, ערש היַלדות לבני האדם, אבן השתיה אֶל החֶברה הראשונה, אל הליכות המלוכה, אל ארחות החכמה והרשת המעשה וראש פִּנָה לכל הדתות המתהלכות תחת כל השמים, הארץ הנאורה ההיא כסתה זה שְׁנות מאות רבות את פניה בצעיף עלטה ותתעלף: חכמת חכמיה אָבְדָה, ובינת נבוניה הִסְתַּתָּרָה, תחת חכמי חרשים יציצו לַבְּקָרִים חרשי משחית, עֲנָנָה הָרַת רֶשַׁע כֶּסֶל תשכון על ארץ חֵפֶץ הזאת, וערפלי הבלי שוא ועריצות כְּמֵזַח תמיד יתגרוה, עד כי היתה לארץ איירופא לְחָגָא, כל אשר יזכיר אותה אליו יפחד ויניע בראשו. ואף כי פעמים רבות קָמוּ גם בתוכה אנשי לב אשר בָּחלה נפשם בחֻקות דתם ואמונתם הַזְּבוּת דָּם ויכוננו שִׁטּוֹת חדשות בהליכות הדת אשר אהבת אדם יסודתם וְנֹכַח הַיּשֶׁר וְהַנְּכוֹחָה דַּרכן, אך לא ארכו הימים וְהַשִּׁטּוֹת ההן עשו להן כנפים וַתְּעוּפינה ועִקבותיהן לא נודעו או לא הִתחקו על שרשי לב ההמון והיו כְּלֹא היו, וההמון שָׁב וְזָנָה אחרי תעתועי דתו העתיקה אשר מרוב ימים קָדֵשׁוּ. דת מהמד, אשר בעיני בני איירופא כְּגַל עצָמות יבֵשות היא מבלי רוח חיים, יתר שאת לה עוד על דת בראַהמאַ ובודאַ, בהיות לה תִקוה להתהפך כחֹמר חותם לרגלי תִקוּנים (רעפאָרמען) טובים לפי רוח הזמן ולפי רוח ההשכלה, לא כן הדתות ההן העתיקות ממנה לימים, כי הן נצבות כְּסַלְעֵי עד וָעֶדֵי עד לא תמושינה ממקומן. גם על כסאות המלוכה התחוללו חליפות רבות בארצות אזיה, גבורים עריצים השואפים לָרֶשֶׁת מִשְׁכְּנוֹת לא להם, הפכו כסא ממלכות, הֵסִירוּ גבולות עמים, הקימו מֶמְשָׁלות חדשות והציבו גבולות חדשים ברחבי הארץ הגדולה ההיא, אך בכל אלה לא שֻׁנּוּ חֻקֵּי הממשלה ומשפטי המלוכה מאשר היו בימי קדם, ורוח העריצות היא רוח הַחַיָּה המתהלכת בכל אופני הַמִּשְׂרָה והשלטון לִרְדּוֹת באף גוים ולהפיל חִתִּתַּת מָוֶת על כל עַמֵּי הארצות הסרים אל משמעתם. אולם בתקופת עת

Дозволено цензурою 23 Августа 1879 года. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. дома №№ 327 и 328.

ספר

דִּבְרֵי יְמֵי עוֹלָם

יְכַלְכֵּל

תולדות בני האדם והעתים אשר עברו על כל ממלכות תבל מימות עולם, תולדות החכמות והמדעים וחרשת המעשה, תולדות בני ישראל מימי החשמונאים עד היום הזה, תולדות גדולי ישראל אנשי השם בכל דור ודור, תולדות ההשכלה בישראל מימי הרב ר׳ משה בן מנחם ז״ל עד ימינו אלה.

מְאֻסָּף

מבחירי החכמים והסופרים יודעי העתים

על ידי

קלמן שולמאן.

חלק ששי

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

שנת תרל״ט לפ״ק

ДИВРЕ ІЕМЕЙ ОЛАМЪ,

т. е.

Всеобщая Исторія. Томъ VI.

Составилъ К. Шульманъ.

1879.